This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

L Soc 4345.20

Harvard College Library

FROM

The Library of the
Imperial University
of
Upsala

8 Jul. 1897.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

L Soc 4345.20
(c V, 116)

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

UPSALA
AKADEMISKA BOKHANDELN
(C. J. LUNDSTRÖM.)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Anal. Program.
i Nilsson.

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

UPSALA
AKADEMISKA BOKHANDELN
(C. J. LUNDSTRÖM.)

Digitized by Google

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

JURIDIK.

Digitized by Google

LSoc4345.20

863 56/2

Library of the Imperial Univ. of Upsala

Digitized by Google

DAVID SVENSSONS

BREVIARIUM JURIDICUM

HALLANDICUM

UTGIFVET

AF

AKSEL ANDERSSON

UPPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

Digitized by Google

Då Halland den 13:de Augusti 1645 i freden vid Brömsebro pantsattes till Sverge, ingick bland bestämmelserna i freden, att i landskapet skulle under förpantningstiden dansk lag och danska privilegier vara gällande. Huruvida man tänkte sig, att det efter förloppet af denna tid skulle återgå till Danmark, må lämnas därhän. Det fastställda villkoret, att det skulle återlämnas endast mot fullgodt vederlag, tyckes dock ange, att pantsättandet i realiteten var ett afträdande, som ju snart nog äfven formaliter kom till stånd.

I alla händelser finna vi af författarens företal till denna lilla skrift, att den svenska regeringen ämnade göra allvar af den åtagna förpliktelsen att låta landskapets invånare under de 30 åren dömas efter dansk lag och åtnjuta danska privilegier. Den svenske generalguvernören Caspar Otto Sperling gaf nämligen i uppdrag åt David Svensson i Halmstad att författa en handbok i den danska rättegångsordningen och en framställning af den danska adelns privilegier, uppenbarligen förnämligast i afsikt att den skulle tjäna som hjälpreda åt de i de danska lagarne obevandrade svenska ämbetsmännen. Hofrätten i Jönköping fick ock befallning att såsom öfverrätt afdöma mål från Halland efter dansk rätt.

Resultatet af nämnda uppdrag se vi i förevarande, nu för första gången utgifna arbete. Såsom vi finna af företalet, är den redaktion, i hvilket det här föreligger, icke dess ursprungliga. Sedan författaren på våren 1646 emottagit sitt uppdrag och utarbetat en afhandling om rättegångsväsendet, lät han utskrifva denna i flere exemplar för att utdelas bland jurister och erfarne män i provinsen, dels till granskning, dels för att tjäna som en provisorisk handbok för nykomna svenska ämbetsmän. Detta

Digitized by Google

första försök vann bifall, och generalguvernören anbefallde författaren att utvidga och tillöka det redan skrifna samt tillägga en ny afdelning, innehållande »de fleste och fornemmeste punchter han kunde finde» angående den danska adelns privilegier. Anledningen till detta tillägg, vid hvilket man påtagligen fäste stort afseende, är utan tvifvel att finna i de svårigheter af mångahanda slag, som de i Köpenhamn bosatte adlige godsägarne vållade den nye landshöfdingen. Detta så att säga ytterligare bekräftande af deras danska privilegier var tydligen afsedt att söka vinna dem för eller åtminstone göra dem medgörligare gentemot deras nya öfverhet. Med stor klokhet sökte den svenska regeringen att genom mildhet och foglighet i detta liksom i andra afseenden aflägsna all anledning till missnöje hos de nya undersåtarne.

Sedan författaren sålunda inhämtat sakkunniges råd och utvidgat och omredigerat sitt första utkast samt tillagt den nämnda nya afdelningen, kunde han den 30:de september 1648 underteckna företalet till sin bok. Af alla tecken att dömma, såväl titelns vidlyftighet som företalets stilisering med alla öfliga fraser o. dyl., var den ämnad att utgifvas i tryck, och vi se af företalet, att författaren t. o. m. tänkt sig möjligheten af en ny och förbättrad upplaga. Vi känna icke anledningen till att hans arbete, liksom så många andra »reconditi labores», förblef outgifvet. Måhända var provinsens saknad af tryckeri en härtill bidragande omständighet[1].

Den första delen af David Svenssons bok är en framställning af den danska rättegångsordningen, en handbok i densamma på grundvalen af gällande lag och häfdvunna rättsbruk. Med stor samvetsgrannhet och godt omdöme har han hänvisat till sina källor; de få ställen, där vår afskrift har en oriktig hänvisning, äro anmärkta i noterna och, då sådant utan allt för mycken möda varit möjligt, rättade. Här nedanför lämnas en förteckning på de förkortningar, hvaraf han därvid begagnade sig. Till svensk lag förekomma endast sparsamma hänvisningar; till norsk blott en, och den till sin mening dunkel. Med egna reflexioner öfver lagens tolkning har han ej mycket bekymrat sig; sådana lågo ju ock egentligen utanför arbetets plan. Bokens senare del (kap. 8) är, till följd af sakens natur, hufvudsakligen endast ett uppräknande af från olika håll sammanletade adliga privilegier, oftast ordagrannt återgifvande de anförda paragrafernas innehåll. Det samma är förhållandet med kap. 7 om länsherrarne i Danmark.

[1] Ett sådant kom till stånd först 1810, i Halmstad.

Digitized by Google

Författarens sist i titeln anförda »Tractat de personis judicialibus» saknas i vår handskrift, och om densamma har ingen upplysning kunnat erhållas. Af innehållsförteckningen se vi, att den varit delad i 4 kapitel: om domare; om kärande och svarande; om jurister, advokater och prokuratorer; om vittnen. Att denna »andra traktat» icke någonsin tillhört denna afskrift, hvars blad äro numrerade 8—57, framgår däraf, att de båda med nummer 58 och 59 försedda följande bladen äro tomma. Att afskrifvaren likväl, åtminstone från början, ämnat medtaga densamma, bevisas af dess upptagande i innehållsförteckningen (dock — liksom de närmast föregående kapitlen 7 och 8 — utan angifvande af pagina-siffror). Förmodligen har den såsom obehöflig utelämnats i en afskrift, som tydligen är gjord ad usus practicos. Det ena af de af författaren såsom källor till traktaten citerade arbetena är Georg am Waldt's (äfven kallad Am und vom Waldt samt Anwald) *Gerichts-Teuffel*, hvaraf första upplagan utkom 1580[1], och hvilken i senare upplagor utgafs med titel *Gerichts-Unordnung* och öfversattes till svenska af Ericus Schroderus: *Rättegångs-Oordning*, utgifven i Stockholm 1616 och 1619 samt i en upplaga utan år. Det andra är Matth. Herttel's *Notariat-Buch*, *seu Speculum notariorum*, Pars 1 Schleussingen 1625, P. 2—4 ib. 1624[2].

Om författarens person har ingen upplysning stått att vinna, hvarken i svenska eller danska riksarkivet, icke heller i länets eller pastorsexpeditionens arkiv i Halmstad; rådhusrättens arkiv därstädes gick tyvärr till största delen förloradt vid branden 1880. Att han var en jämförelsevis ung man på den juridiska banan, säger han själf uttryckligen i sitt företal. Något ämbete måste han i alla händelser hafva innehaft, eftersom han framhåller, att arbetet framskridit, i den mån hans tid medgifvit honom att sysselsätta sig därmed. Han torde icke hafva studerat vid något universitet; åtminstone saknas hans namn i Köpenhamns och Uppsala universitets matriklar. Att han likväl ej var obevandrad i en domares värf, framgår såväl af hans goda bekantskap med danska lagar (äfven medeltidens) och förordningar som

[1] Lippenius, *Bibliotheca Juridica*, uppl. 1757, 1: 671. — Om äfventyraren och charlatanen Georg am Waldt se t. ex. Allgemeine deutsche Biographie.

[2] Lippenius, 2: 81, anför en upplaga Leipzig 1625, hvilken således ej är den första. Schleussingen-upplagan är dedicerad till Borgmästare och Råd i Nürnberg. Herttel studerade då i Leipzig.

Digitized by Google

af hans många hänvisningar till »gammel dansk skick och sedvane» i juridiska ting och »forfarenhed», samt framför allt däraf, att den svenske generalguvernören med sitt val föll just på honom. Det sätt, på hvilket han till både uppställning och innehåll utfört sitt arbete, vittnar också — bedömdt efter sin egen tids måttstock — om både kunskaper och begåfning. Han besatt ock den bildningsgrad, att han, såsom nämnts, kunde begagna tyska juridiska arbeten. Äfven latinet var honom ej främmande. Att han var dansk till börden, är klart såväl af hans nyssnämnda hänvisningar som af hans språk. Han var utan tvifvel bosatt i Halmstad och efter all sannolikhet en infödd Halländing, enär han på flere ställen visar kännedom om särskildt i Halland rådande rättsbruk och i företalet räknar prostarne i Halmstad och Vinberga bland sina »gode vänner».

Med dessa torftiga notiser om David Svensson måste vi för det närvarande låta oss nöja. Måhända skall framtiden, sedan hans namn nu en gång blifvit uppmärksammadt, låta oss känna honom närmare.

Den här utgifna handskriften af David Svenssons *Breviarium Juridicum,* på hvars tillvaro Bibliotekarien H. Wieselgren haft den vänligheten att fästa min uppmärksamhet, tillhör Kongl. Biblioteket i Stockholm och är, så vidt kändt, den enda som blifvit bevarad af detta äfven för öfrigt alldeles okända arbete. Till Kongl. Biblioteket har den kommit med Djurklou-Möhlmanska samlingen, däri den utgjorde fol. 8—57 af ett samlingsband af tryckta och handskrifna »Acta publica». Den är en liten kvart, skrifven med en prydlig och van hand samt ungefär samtidig med originalet.

Öfverst på titelbladet står med stor stil i marginalen Johann Watz, skrifvet med samma bläck och förmodligen med samma hand som det öfriga. Det är ej osannolikt, att denne Johan Watz är samma person som den i Bibergs och Tunæi Herdaminnen nämnde kyrkoherden i Sveg i Herjedalen (utnämnd 1650; † 1659)[1]. Antagligen har han gjort afskriften och varit dess förste ägare. Så-

[1] Enligt meddelande af Bibliotekarien L. Bygdén blef han sacellan och skolemästare i Hernösand 1638, konrektor därstädes 1647 och konsistorienotarie 1648; var mantalsskrifven och troligen rektor i Sundsvall 1652, hvilket år han torde hafva tillträdt Svegs pastorat, År 1657 rapporterar landshöfdingen J. G. Oxenstjerna till Rådet, att han sannolikt var tillfångatagen af i Herjedalen infallande Norrmän.

Digitized by Google

som tillhörande en provins, som samtidigt med Halland afträddes af Danmark till Sverge, är det sannolikt att han intresserat sig för David Svenssons arbete för sitt eget landskaps vidkommande. Att han skulle anse den »andra traktaten» onödig, var helt naturligt. Att afskrifvaren varit svensk göres också troligt af de här och där uppträdande svetiserande formerna, sådana som *något* (i titeln), men *noget* på sid. 9, där titeln är upprepad; *Rettegångz, på;* några gånger *-at* för *-et* i ändelser, t. ex. *transfererat*, *interesserat*, *daterat* (därvid dock är att märka, att det ofta är svårt att afgöra, om skrifvaren afsett *a* eller *e*); *samman*, *ofuan*, *thienare*, *nervarende; fiorton*, *femton; öfuer; uthi*, *boelskap*, *ydmykeligste;* o. s. v. På flere ställen förefaller det ock, som om afskrifvaren ej rätt förstått det han skrifvit.

Anmärkningsvärda äro de i cap. 6, art. 10 förekommande formerna *forordring* och *anordring* (6 ggr mot 1 med *n*); dessutom 1 gång sid. 47 och 1 gång sid. 49.

Vid utgifvandet har handskriften troget följts; alla afvikelser äro angifna. Äfven den för vår tid främmande interpunkteringen har behållits, där ej motsatsen anmärkes. Endast vanliga förkortningar hafva utan anmärkning upplösts, sådana som *haf*^{r}, *of*^{r} > hafuer, ofuer, o. dyl., *ber*^{d}, *bem*^{te}, *forsk*^{ne} > berörd, bemælte, forskrefne, *ell*^{r} > eller, *-aōn* > *-ation*, *p̄* > præ, *gāg* > gang, *mr.* > marker, *spēe* > specie, m. fl. På flere ställen har handskr. *domme* (verb) ändrats till *dömme* utan anmärkning. Särskrifna ord har ibland i otvifvelaktiga fall sammanförts till ett; ofta är det omöjligt att afgöra, om skrifvaren vid sammansatta ord afsett ett eller två ord. I fråga om bruket af stor eller liten bokstaf är vår handskrift ofta svårtydbar, hvilket särskildt gäller om B-b, D-d, V-v; i tvifvelaktiga fall har i regeln valts liten bokstaf. Allt är sådant, som förekommer den med denna tids handskrifter förtrogne helt naturligt. Äfven i tryckta skrifter från samma tid finna vi samma godtycklighet vid valet af stor eller liten bokstaf. Man jämföre t. ex. den på Christian IV:s befallning 1642—43 utgifna lagsamlingen, i hvilken för öfrigt äfven interpunkteringen har starkt släkttycke med den i vår handskrift förekommande.

Följande förkortningar äro af författaren använda vid citerande af de danska lagarna:

Loven = Jydske Lov, citerad efter Christian IV:s upplaga, 1642.
Christ. 3. R. = Christian III:s Recess. 1558.

Digitized by Google

(Fred. 2.) Handfest. = Fredrik II:s Handfestning. 1559.
Fred. 2. R. = Fredrik II:s Recess. 1576.
Gaardsretten = Fredrik II:s Gaards-Ret. 1562.
Söeretten = Fredrik II:s Söret. 1561.
Christ. 4. R. = Christian IV:s Recess. 1643.
Rigens Ret = Christian IV:s Rigens Ræt och Deele. 1621.
Birche Retten = Christian IV:s Birche Ræt. 1623.

Alla dessa liksom ock Christian IV:s Obne Brefue citeras af författaren efter den ofvannämnda af Christian IV föranstaltade lagsamlingen, som trycktes 1642 och 1643 tillsammans med Jydske Lov.

Toer Degen art. = Thord Degns Artikler, citerade efter den 1504 tillsammans med »Leges Jucie» utgifna upplagan.

Kon. Hansses priv. art.
» » almindelige stadsret } = Konning Hansis Privilegium, som er enn fri Kiöbstedzret offver all Danmark, 1484. Utgifven i Kolderup-Rosenvinges Samling af gamle danske Love, D. 5.

»K. Hanses privilegier som Halmstad særdeles gifuen er, art. 15» å sid. 32 afser säkerligen § 16 i privilegiebrefvet af 1498, däri det heter, att »giest» skall erhålla likvid för sin fordran »inden treggie soelemærcke». Originalet förvaras i magistratens arkiv i Halmstad.

Kirchens Ordinantze = Christian III:s Ordinants af 1539. Uppl. 1582, i hvilken äfven Ribe-artiklarne af 1542 ingå.

Skaanske Lov och Sjællandske Lov (Eriks) citeras af författaren efter de Ghemenska upplagorna, Kjöbenh. 1505.

Den Norske Lowbog, uppl. Kjöbenh. 1604.

Gustaf II Adolfs Rättegångs Ordinantie af 1614.
» » Rättegångs Process af 1615.

Osterssön Veylle's Glossarium juridicum Danico-Norvegicum citeras af författaren efter upplagan 1641. För uppgifterna i glossaret har jag användt uppl. 1665.

Digitized by Google

BREVIARIUM JVRIDICUM

Eller

Kortt Vndervißning om de fornemmeſte och fleſte Danſke Rettergangz ſager, med en deel huis dertill hör, ſom för huer ſärdeles Rätt, nämbl. Herredzting och för näffninge, Bircke och byeting, Raadſtue Rätt, till landzting, och för Konnungen och Rijgens Raad till Herredage[1] ſampt deßen Appellation, efter Loug och Rätt, Saa och ſedvahne och brug i Dannemark proseqveres ordeles och forrättes; Huorudj en huer vnder och öfuer dommeres Embede och Beſtillning fornämmelig beſtaar. Jtem de fornemmeſte och fleſte ſtycker om Adelens Privilegier och friheder i Danmarck: af de Danſke Louger, Receſser handſäſtning etc. Sampt något af förſarenhed, Colligeret och ordentlig beſattedt.

Samt der hooß

En ljden **Tractat De Perſonis Judicialibus** nämbl. Domere, anklagere och Suarende, iurister, Advocater, Procuratorer och vidnesbyrd iche allenefte af Georgij am Waldt juris licent. Phil. & med. ut: Doct. Samt Matth. Hertt LL stud. ſchleuß. Svändſke och Tydſke Rettegångz Tractater Extractvijß vddragen och fordanſket. Men end och ſaa noget[2] der hooß af den Hellige ſkrift, ſamt andre Louger och ordinantzier Citeret och Allegeret

af

Dawid Svändſon i Hallmſtad A° 1648.

Circumstantiæ in qvolibet judicio perpendendæ.
Causa, Perſona, locus, tempus, qvalitas, qvantitas, Eventus.
Qvis, qvid, ubi, qvibus Auxilijs, cur, qvomodo, qvando.

---

[1] Ovisst om Handskr. har -dage eller -daga.

[2] Handskr. tyckes ha : naget.

Digitized by Google

Fortalen Till Läſeren.

Gudz naade Timelig och Evig vellſart och ſalighed ynſker ieg den gunſtige och fromme Läſere af Gud Fader ved Sonen Jeſum Chriſtum, vdi den hellig Ande!

Efter ſom gunſtige och fromme Läſere, vores gunſtige Landzhöfding, den Edle och välborne Caspar Otto Sperling[1] till Raadmansöe och Morbylund mig förgangen va[a]r 1646, befalede att Colligere och ſamman ſkriſue nogle punchter om vor Danſke Rettegangz proceſs, och det udj en kortt form befatte, till den ende, att mand udj ſnarheed kunde finde och vide, iblant anden ſamme vor Danſke Rettegangz beſkaffenhed, huilche ſager för huer Foro ſkulle proſeqveres och ordeles: Som till Exempel att mand icke ſkulle före i Rätte och proponere de ſager pa[a] Landet för Herredtz Dommerne ſom ellers ved Näffninger eller till Landztinget bör adtſkillies; icke heller de ſager för Bye ſougderne uthj kiöb-ſtäderne[2] ſom ellers for Borgemeſter och Raad bör forfölges, et vice verſa Etc. Eller i andre maader, den ene med den andens Embede och beſtilling beſuerge, vdj det ſom Politier enten i allmendelighed eller ſärdeleshed er angaendis och forrettes ſkulle; Men der emod huer att bliſue ved det ſom den Danſke Lov och Rätt ſamt ſin Embede och beſtilling fordrer och vdkreffuer, der med v-orden och Confusion att forrekomme och forhindre : huer till ieg mig och gerne villig ſaa muet ieg forſtod lod befinde. Och der ieg ſamme lille och

---

[1] Guvernör på Halmstads slott och öfver dess län 1645; generalguvernör öfver hela Halland 1646—52; † 1655. — Hans namn lefver ännu i det af honom anlagda Sperlingsholm.

[2] Handskr.: kiob-ſtäderne. Jfr not å sid. 14 och 34. Måhända är o-formen beroende på invärkan från lågty. kopstat, kopinge. Former med ö förekomma på flere andra ställen i vår handskrift.

Digitized by Google

ringe arbejde, efter min ringe forfarenhed |: faafom och thjd och ftunderne kunde medgifue :| famman fkrifuet hafde, da offererede ieg och faa ehrlige fornehme viiße, forftandige och vällacht[ed]e Borgemeftere Raadmänd, fougder Herredtz dommere och fkrifuere her udj Haldland adtfkillige Exemplaria. Der af, och det fornemlig för tvände Aarfagers fkyld, nämbl. Förft på det ieg dennem fom äldre, lengre drefne och mere forfarne end ieg, der med lige fom Excitere eller foraarfage ville iche allenefte mig |: fom ringere drefuen och forfaren är :| der udj |: om ieg det iche rett fattet hafde :| att Corrigere; Men end och faa att gifue anled[n]ing till at famble videre huiß ieg forglemt och vdelücht hafde, fom ieg fuld veld macht gifuer meget mehre vdj Danfke Lover, Recefser och andre Constitutioner fom till procefsernis vdforelfe och udj Dommeres embede att observere, fornöden er, end her befindes Nam plus vident oculj qvam oculus Etc. efter fom ieg och her vdj mig allene på korthed, det mefte mueligt veret hafuer, hafuer beflittet.

For det andet, eller den anden aarfag var denne, att ieg dennem noget der med kunde gratificere fom da nyligen udj Embeder och beftillinger her udj provincien indträdne vare, och iche udj Danfke Lover och rettergange enda forfarne, att det kunde och fa[a] vere dennem fom till en ljden memorial eller Compendifke vnderrettning, at de och iblant andet kunde vide, huilke fager för huer foro fom for er mælt, fkulle profequeres, och huor udj en huer fitt Embede och beftilling beftod; Och ellers inbyggerne i landet |: fom efter vel vprettede Pachter och fredsfordrag ved Danfk Lov och rätt fkulle regeres och förfvares :| till gafn och bäfte. Och efter fom velbemelte vores gunftige Her Landtshöfdinge, icke allenefte forbemelte mitt ringe arbeide lod fig vel befalde men[1] end och mig nu fiden

[1] Handskr.: mer.

Digitized by Google

befalet, fremdeles att Colligere och der till fätte de flefte och fornemmefte punchter ieg kunde finde huor udj Adelen i Danmark deres privilegier beftaar, till den ende, att de fom retten eller i andre beftillinger betiene, fkulle hafue erindring och efterretning der af, faa at adelen fom hafue deres gaarde och godts her i landet, iche udj deres privilegier, ey heller de, eller andre imod Danfk Lov och rett af nogen v-vjdenhed fkulle præiudiceres.

Och efter dj ieg iche ändnu hafuer Fornummit nogen af dem ieg forbemelte lille arbeide fom ofuan bemelt er, offereret hafuer nogit der imod att hafue opponeret: Men tuert imod erfaret adtfkillige och der iblant höye och fornehme perfoner att hafue ladet fig det vel behage, iche allenefte vellbemelte vor gunftige Landtshöfding, men end och faa vor gunftige Her Landtsdommer den ædle och välborne Jörgen Sparre[1] till Roßuig och Sparreholm, fampt ædle och vellborne Jfrael Jfraelßön Lagerfæld[2] till Vigbyholm, Kongl. Secretarius udj Stockholm, huilche gode Herrer tillige med en del af vore ælfte Landz proufter, nämbl. Hederlige och vellærde mænd Her Tor Povelßön[3]

---

[1] Utnämnd 1646; landshöfding i Södermanland 1653; † 1657. — Angående landsdomare-ämbetet se glossaret.

[2] Hette förut Fortelius, adlad Lagerfelt. Sekreterare vid fredsförhandlingarna vid Brömsebro; en af de 1645 »till Hallandh förordnade Commissarier», hvilka hade i uppdrag dels att med de danska ombuden reglera gränsen mellan Halland och Skåne, dels i allmänhet att göra sig underrättade om ställningar och förhållanden i provinsen och handlägga deras ordnande på ett för svenska kronan så tillfredsställande sätt som möjligt; 1648 ånyo sänd till Halland för att med landshöfdingen deltaga i underhandlingarna med provinsens ganska omedgörliga danska adel; kommissarie vid gränsregleringen mellan Jämtland och Norge 1649, m. m.; † 1684.

[3] Kallas äfven Theodorus Petrus Pauli och Theodorus Paulinus; utnämnd kyrkoherde i Halmstad 1617 eller snart därefter; † 1653. Se följande Herdaminnen: Bexells 2, sid. 193; Pettersson & Litzéns sid. 473; Skarstedts sid. 407.

Digitized by Google

i Hallmſtad, och Her Nielß Anderßön[1] i Vindbierg, ſamt gode venner flere ieg och ſaa her[2] om haſuer Conſuleret, ſom och gunſtigen och frommeligen hafue ladet ſig det velbefalde.

Huorfore ieg ſamme lille arbeide paa ny igen hafuer mig foretaget noget vidtlöſtigere at udföre forbædre, udj bedre orden fætte och med de fleſte och fornemmeſte punchter om Adelen i Danmark deres privilegier ſom ofuanbemelt, att formere; Och att ingen |: för Gudts ſkyld :| ville tenke att detze[3] ringe arbeide ſkulle vere giort af mig ſom en Lov at efterfolge |: huilchet forbyde mig Gud :| Men den ſtörſte part udj den förſte tractat er tagen och ſamlet af Loverne, receſserne, handfeſtningen och andre Kongelige Constitutioner ſom ieg och meſten hooß huer puncht eller artichell Citeret och Allegeret hafuer och noget er tagen af god gammel Danſk ſkick och ſedvane, ſaa och noget af forfarenhed efter ſom all ting eller alle caſus iche kand vere i loven och loflige ſkik och ſedvane ſom iche ſtrider imod Guds eller verdſelige Louer förbydes iche vndertijden eller vdj ſomme tillfælde i Rættergangs ſager eller verdſlig politi huor mand iche hafuer egentlig ſorre ſkrefne boegſtafue att efterfolge. Jche heller vilde nogen tenche, at ieg hafuer giordt det af nogen ærgirughed |: efter ſom dog intet andet af mig her udj end ganſke ſlett och enſoldigt giort er :| eller for nogen profit ſkyld. Men ſaadant er af min gunſtig Øfrighed mig, ſom forſkrefuet, befalet, ſaa vel ſom der foruden af anden lovlig Aarſage |: ſom ieg videre ved at Explicere, om nogen mig der om anmode ville :| der till moveret.

---

[1] Nils Andersson Lund, Lundius eller Lundensis. Se de i not 3 föregående sida nämnda Herdaminnena: 2, sid. 133; sid. 412; sid. 981. — Båda tyckas hafva varit ansedda män.

[2] Läsningen oviss; det förefaller som om afskrifvaren varit osäker. Möjligen är det förkortning, kanske för Hallan(den)?

[3] Handskr. möjligen: dethe.

Digitized by Google

Den anden Tractat de perſonis judicialibus belangende, den haſuer ieg ey heller af mit eget hoſuet op-dichtet: Men Extract:vijß af tuende Autoribus vddragen, och af Suendſke och Tyſke ſprach på Danſke Tran[s]fererat ſom titelen vdj ſig fælf vdviſer, huiß och noget der hoß er tillſat, er tagen af Kongelige vdgiſne Lover ordinantier och Constitutioner ſå väll ſom noget af forſarenhed Etc.

Beedendes der for och paa det vnderdanigſte, ydmykeligſte och venligſte, begierendes: den[1] gunſtige, fromme rettſindige Læſere, dette forbemelte mit ringe Arbeide iche alleniſte udj lige ſaa god en mening, ſom det ſkeet och giort er, ville Optage, lade ſig det velbefalde och holde mig min enſoldighed till gode: Men end och ſaa huis der udj kand vere forſeet gunſtigen och frommeligen Corrigere, at det end, maaſke, i fremtijden kunde forbædres. Saadan en huer ſin beviſende gunſt godhiertighed och fromhed, vill ieg ynſke, Gud allerm[e]chtigſte vil vel belöne. Den ſamme gode och naadige Gud, vill ieg den gunſtige, fromme och rättſindige Læſere till all timelig och Evig prosperiteet vnderdanigen, ydmygeligen alfuarligen och troligen haſue befalet. Skrefuet udj Hallmstad d: 30 Septembris Anno 1648.

Dawid Suendſön.

[1] Handskr.: der.

Digitized by Google

Denne Förſte korte Tractatz Capiteler och indhold.

1 Capitel.

Om ſtefninger och huorledes de ſkulle forkyndes, Om ſager ſom Herredzdommere dömme udj; Etc. Och huorledes Domme ſkulle befattes och stileres, affiges, Exeqveres och for ofuerdommere indſtefnes[1], pag. . . . . : 10.[2]

2 Capitel.

Om Næfninge och huad ſager de ſkulle dömme udj pag. . . . . : 21.

3 Capitel.

Om Birk och bircketing och deß Ræt pag . : 27.

4 Capitel.

Om byeting och byefoget pag. . . . . : 29.

5 Capitel.

Om borgemeſter och Raad ſampt rættergangs ſkriſuere pag. . . . . : 35.

6 Capitel.

Om Lands Dommer, Landstinget och deß Protocol, ſamt ellers Capitels Stifts och Kirke-Protocoller, ſaa och der föruden noget ſom baade ofuer och under Dommer udj almindelighed vedkommer, ſaavel ſom om Landtstings ſkriſuere Etc. pag. . . . . : 38.

[1] Handskr.: indſtefuens. Jfr not sidd. 10, 18, 21 och 24.

[2] Vår afskrift har här, såsom ofvan nämnts, t. o. m. kap. 6 siffror, som hänvisa till dess originals, icke till vår handskrifts egna sidor. Fr. o. m. kap. 7 angifvas i handskr. inga pag.-siffror.

Digitized by Google

7 Capitel.

Om Slots Herrer eller Læns Herrerne udj Danmark pag. . . . . : 46.

8 Capitel.

Om Adelens frihed, nogle puncter af recefserne, och handfeftningen Colligeret pag. . . . . : 49.

Den Anden korte Tractats Jndhold.

1.

Om Dommere pag. . . . . :

2.

Om anklagere och fvarende pag. . . . . :

3.

Om Jurister, Advocater och Procuratorer pag. :

4.

Om Vidnisbyrd . . . . . :

Digitized by Google

BREVIARIVM JURIDICUM

Eller

Kortt Vndervißning om de fornemmeſte och fleſte Rættergangs ſager med en del huis der tilhör ſom för huer ſærdeles Ræt, nemlig Herredes ting och för Næſninge, Birche och Byeting, Raadſtueræt till Landsting, och for Koningen och Rigens Raad till Herredage, ſamt deßen Appellation efter Lov och Rætt, ſaa och ſedvane och brug i Danmarck, proſeqveres ordeles och forrættes; huorudj en huer under och ofuer Dommers embede och beſtilling fornemlig beſtaar. Jtem de fornemmeſte och fleſte ſtycher om Adelens privilegier och friheder i Danmarck: af de Danſke Lover, Receſser, handſeſt[n]ing, Etc. ſampt noget af forfarenhed Colligeret och ordentlig befalet[1].

[1] Måhända skriffel för: beſattet, som står på samma ställe i bokens titel. Se glossaret.

Digitized by Google

Det I Capitel.

Om ſtefninger och huorledes de ſkulle forkyndes, om ſager ſom Herredts dommere dömme udj etc. Och huorledes domme ſkulle befattes och ſtileres, affiges, Exeqveres, och för offuerdommere indſtefnes.

1 Artichel.

Förſt efterdj Citatio, ſtefning, kald eller varßel ær den forſte fundament till en huer Rættegangs proceſs och dom; och lige ſom den der vill bygge it huß, maa förſt beflitte ſig paa, hand faar ſat gode hiörneſtene eller faſte fodtræer, ſom hußet kand ſtaa faſt paa, faa fremt, hand vil det ſkal bliſue beſtandigt; altſaa och i lige ma[a]de maa och den ſom en Rættergangs proceſs vil anfange, och omſider en beſtandig dom formode, ſee ſig for hand der till Lovlig Citerer och varßel giſuer, ellers kand det hænde ſig all hans proceſs kand bliſue till intet, ja domen ſielf, naar den för oſuerdommer, efter Citation hænder at indkomme. Der for er Citatio, kald och varßel iche af de ringeſte ſtycher, ſom udj rettergangz proceſser böör observeres.

Stefning eller Kald och Varßel udj allmendelighed ſkal vere ſaaledes: at der ſom den perſon ſom ſtefnes ſkal, er inden Herredet da ſkal hannem [giſues] otte dages varßel för den rette beſtemte Tingdag, med thuende perſoner |: ſom ere ſaa dychtige, at de kunde for fulde vidne Accepteres :| for ſin boepæl eller det ſtæd hand hafuer ſitt tillhold. Vden Herredet fiorten dages varßel, uden Landts dog inden Riget, Sex vger; uden Riget Aar och dag, det er it Aar och Sex vger, och de ſkulle udtrycheligen næfne huor till eller huor imod de ſtefne. Adeles perſoner ſtefnes[1] iche alleneſte i forſkrefne maader veed tuende Perſoner, men end och der hoß ved ſkriflige kaldſeddel, ſom læſes for

[1] Handskr.: ſtefues. Jfr not 1 sid. 7.

Digitized by Google

porten for en af dens hofuet gaarde fom hand felf holder Dug och Difk, eller hafuer fit egit folck och holder Aufl paa udj nogens af folckens nerverelfe och paa hör. Er och flere end en perfon udj fagen interefserat, da fkal ftefnes faa mange intereſsenter fom mand allerede afved, fornemmes och fiden naar mand er kommen i Actionen flere intereſsenter end mand af omfangen[1] vifte, fom vndertiden kand hænde, da kunde de fiden Citeres efter fom Leilighedenn och fornödenhed udkrefuer. Hænde det fig och den fom ftefnes ey er tilftede, eller forfætlig forfticker fig, och ey vil lade fig finde, till den ende hand fiden ville vndfkylde fig, iche vide at vere ftefnt, da kunde Kalds mændene kundgiöre det for hans folk och naboer. Den fom och er af landet bortreift faa mand iche ved om hand kommer igien, eller huor hand kand findes, da kand mand lade publicere ftefningen paa Lands Ting med fex vgers, eller Aar och dags varßel, befynderlig om fagen er af den vichtighed, at den fom den vedkommer, fiunes at [hand] kand och vil gaa der med deß faftere. Er och nogen römt for nogen fag, faafom drab eller deßlige, da kand ftefningen kundgiöres paa det ftæd den bortrömte fift hafde fit tilhold.

Till Landsting ftefnes med fkriftlig och forfeiglet Landstings ftefning, fom ved tuende perfoner kundgiöres och fiden paa fkrifues. Stefninger till Landsting j Judland, Skaane och Fyen achtes[2] för fulde, om de end iche för end fem nætter för Landsting holdes, kundgiöres. Vdj Haldland lige faa. J Sieland allene to nætter tillforn, dog med Vidne och för Soel gaar neder fom Sielands Lov Lib. 3. Cap. 25 formælder: Men udj Helfingör ere de for veyens lengde fkyld priviligerede at hafue fiorton dages varßel till Landsting.

---

[1] Se glossaret.

[2] Handskr.: och tes.

Digitized by Google

Dette förſkrefne och ellers huorledes med ſtefninger udj adſkillige flere thilfelde rettelig ſkall forholdes, finder mand vidtlöftigere vdfördt udj Loverne, receſserne Rigens Ret och videre. Beſynderlige paa diße ſtæder. Judſke Lov Lib. 1. Cap. 38[1] & 50. Lib. 2 Cap. 6. 42. 50[2] & 53. Skaanſke Lov Lib. 1. Cap. 14 & 21[3]. Lib. 4. Cap. 20. Sielandſke Lou Lib. 1. Cap. 5[3] & 24[3]. Christ. 3. R. art. 5. 8. 14. 27 & 28. Rigens Ret, art: 4. 12. 13. 14. 24. 26. 69. 70 & 73. Christ. 4. R. Lib. 1 Cap. 11 art: 17. Lib. 2 Cap. 6 art: 8. 9. 12 & 15. Och Birche-Rettens 9. art: Etc.

Huor ieg den gunſtige læſere her med videre vil haſue hedenviſt, thj det ville falde for vidtloftigt alt ſammen her at Explicere.

Doch fremdeles for ſijne Aarſagers ſkyld än nu noget videre om ſtefning.

Och endog Loverne Receſserne och forſkrefne Constitutioner vidtlöftigen ſom her ofuen bemelt væl lærer huorledes och paa huad manere rettelig ſtefnes ſkal, ſaa forſee ſig dog mange der imod, iche alleneſte i det de ſtefne vrangelig, men end och i det de iche achte huad de udj deres ſtefninger indföre lade, och der offuer mange ved vrichtige ſtefninger ofte udj ſkade och Pengeſpilde geraade. Thj udj Danmark hafuer det ſig ſaa, at det er vel alle och en huer frit for at begiere och faa ſtefninger, huorledes och paa huad manere de det ſelf begiere: Men om de den ofuerlöbe[4] eller vinde eller udj videre Expens eller anden ſkade geraade, maa de ſig ſelf eſuentyre.

---

[1] Hänvisar påtagligen till biskop Knuts glossa till anf. st. i Jydske Lov i upplagan af 1504.

[2] Oriktigt citat, måhända föranledt af 1 : 50 omedelbart förut.

[3] Oriktigt citat.

[4] Handskr.; ofuerlobe. Se glossaret

Digitized by Google

Vdj Konung Christianj 4. Salig höylofulig ihukommelſe receſsis Lib. 2 Cap. 6. art: 16 puncto 6 tales om Procuratorer, ſom ſtefninger till vnder och ofuer Dommere vdkaſte ſkulle raade ſolk fra ær[r]örige ord, udj deres ſtefninger att indföre etc: huor af klarlig noch kand ſornemmes, at ſtefninger giſues ſaaſom en huer begierer; Som och forſarenhed ſelf giſuer tillkiende, at huo nogen ſtefning vil hafue, ſkall ſelf öfuerleſuere proiect huor efter hand den begierer, och ſkall ſelf ſamme begierte och forhuerſuede ſtefning forſvare.

Huor for er raadeligit en huer beflitter ſig paa, med ret ſtefning at legge en faſt grundvold til ſin proceſs, for end hand den anfanger, och her till tienner det, at hand förſkreſne her ofuen for Allegerede Capitler, och artichler flitteligen och med achtſamhed ofuerlæſer.

Jngen maa ſtedes ſtefning vdj Cantzeliet uden[1] hand ſtefner Landsdommers dom, vndertagen de ſager adelens ære eller lif paagielder. De ſager och, huorudj nogen for rettens forne[c]htelſe voldſom tuang[2] och förurettellſe beklages, de maa ſtefnes for Konningen och Rigens Raad. Christ: 4. R: Lib. 2 Cap. 6. art: 12. Dette ſtemmer ofuer ens med den rettergangs Ordinantze ſom er giort paa Rigsdagen vdj Ørebroe i Sverige A° 1614 art: 7.

Efter Danſk Lov och Ræt kand och ingen faa nogen dom enten af vnder eller ofuer dommere, med mindre den ſagen paagielder eller vedkommer, er der till Loulig

[1] Handskr.: udj; rättadt i öfverensstämmelse med det nedanför citerade stället i Chr. IV. Recess, som har: med mindre.

[2] Anf. st. i Chr. IV. Recess har: fornegtelse oc vold, ſom tvang . . . . Meningen är: man må vända sig direkte till den högsta instansen, då man anklagar »någon» — nämligen domare — för att hafva förvägrat en ens rätt eller förgripit sig mot en med tvång eller våld o. s. v. Den nedanför åberopade art. 7 i Gustaf Adolfs Rättegångs Ordinantie af 1614 handlar ock om de fall, då part har »orsaak sigh Rättelöös at klaga», och »Rätten förwägras» honom.

Digitized by Google

ſtefnet och kaldet ſaa hand eller hans fulme[c]htige kand möde och ſuare der til. End hænder det ſig ſaa, at den ſom ſtefner till Herredag iche möder eller lader giöre ſit lovlig forfald ſom ofte ſkeer och vederparten möder och byder ſig i Rette, da dömmes den ſom ſaa abſenterer at haſue tabt ſin ſag, doch iche ſaa definitive, at hand jo maa ſtefne paa ny, ſaa at om ſkiönt den dom gaar hannem fa[a]ledes for hans vdeblifuelſe ſkyld den gang jmod, ſaa forknippes hand dog ey, att hand jo maa ſtefne paa ny, och kand omſider |: om hans ſag, ellers i ſig ſelf er god och klar :| en behagelig dom paa det ſiſte erlange. Till Landsting, Raadſtue, By och Bircheting, ſamt Herredtsting haſuer det ſig alt ſaa och i lige maade ſom forſkrefuet ſtaar.

Christ: 3. R. Art: 5.

2.

Christ: 3. R. Art: 8.

Alle domme vdj Danmark ſom affiges till Herredtsting, Bircheting udj Kiöbſtederne[1] och till Landtsting eller anden ſteds ſkulle giſues retteligen och klarligen beſkrefuet med begge parternes bevißning, ſaa mand kunde blifue vnderrettet af ſamme ſkriftlige domme, huor ſagen ſig forlöben er naar de komme ind for Kongen och Raadet. Kommer och nogen ind for Kongen med nogen ſag, paa huilchen de haſue iche baade Herredtstings och Landtstings dom med dem, da reiße de til forgefues.

Vdj lige maade holdes till Bircheting, Byeting och paa Raadhuß udj ſtæderne, ſom Chriſtianj 3. R. art: 8 vdviſer.

Forfarenhed.

Alle Kongelige domme vdj Danmarck, giſves och ſaa i lige maade klarligen beſkrefuet med parternes bevißning, tiltale och gienſvar, och in clauſulis næfnes och specificeres de Argumenter eller Motiver ſom Sententzen funderes paa. Jngen Dommere ere forplichtede vdj deres domme

[1] Handskr.: Kiobſtederne. Se not 2 sid. 2.

Digitized by Google

at indföre mere af huis forſætter for dennem legges i Rette, end meningen, och ſiden lade ſkrifue paa ſamme forſetter Etc. ſom Chriſt: 4 R. lib. 2 Cap. 6. Art: 5 videre formelder. Er och en almindelig ſkick och ſedvane til Herredts, Birke, By och Landtsting i Danmarck, at dommene medeles parterne ſom med huer andre hafue gaaet i Rette thillige med huer ſine for retten indlagde Acter och Brefue, at de kunde vide dennem at bruge och for ofuer dommer ſig ſaa nyttig giöre ſom de[1] beſt kunde. Till Herredag igien lefuerer[2] lige ſaa huer ſijne Acter och brefue, ſaa mange hand i rette lagt hafuer.

3.

Tingzfogderne det er[3] Herreds dommerne dömme ſelf allene; Först udj alle gields ſager, imellem borgere, bönder och andre i Herredet boendes ere. Efter richtig handſkrifter, eller naar gielden kiendes och ved gaaes bör med rette enten ſtrax till förſte ting efter Lovlig for her ga[a]endes ſtefning kald eller varßel |: ſom bevißlig giöres for dommeren, eller och om Debitoren er til vedermæle, och vndergifuer ſig ſelf proceſs och dom, vden videre ſtefning :| dömmes: Eller och Debitoren Lavdag inden neſte ting der efter at betale, forelegges; Eller da at lide dom och ſiden nam och vurdering i hans boe och gods for hofued ſtoel intereſse och omkoſtning. Dog en part Herredts Dommere her imod mange med v-billig och v-fornöden ophold forurætter. Gammel Danſk ſeedvane. Experientia.

Men huer iche handſkrifter eller anden deßlige richtige bref och ſegel findes, och ſvarenden gielden ben[e]chter, da bör kierenden före der paa richtig och nöyachtig

[1] Handskr.: den.
[2] Handskr.: lefueres.
[3] Handskr.: de ter.

Digitized by Google

bevißning och procefsen till fierde ting vdföre, och da dömmes efter vidne och fagens befkafenhed.

Höringz dele gaar och ud paa fiereting, fom Christianj 4 R. lib. 2 Cap: 6 art: 13. vdvißer. Dog hörings dele bruges iche i Haldland, men fornemlig i Judland och Fyen.

Christ: 4 R. lib. 2 Cap. 6 art: 13

4.

Kirchens ordinantze fol. 84.

Geiftlige Perfoner Prefte och Degne Etc. fkulle vel for gield och anden verdflig fag tilltales til Herredts och Landtsting, fom Kirchens Ordinantze fol. 84. formælder, faa tilholder dog den 17[1] af Riber-artichlerne udj famme Ordinantze, at der fom en bonde hafuer en Præftmand noget at tiltale, da fkal det fkee förft för Herredts Proufte, kand iche fagen der bilegges, da fkall den til Tinge fordeles. Men for geiftelige fag fkal faadene geiftlige Perfoner tiltales for Herredts-Proveften eller Superintendenten udj Lænds Hers nerverelfe, kunde de der och iche förliges, eller der at-fkilles med rette, da at ftefne ind for Konningen felf.

Experientia.

Professorer och andre höylærde eller studiosj ftefnes och paa lige manere, förft för huer fin tilbörlig geiftlig dommer. Capitelers Herrer, brödre och lemmer lige faa, efter huer Capitles iurisdiction, fom det er undergifuen.

Appendix.

Falder och tuift om Præfte kald emillem tuende eller flere Perfoner, fom it kald Affectere, och föge[2] mændene eller kaldsmend, fom hafue kaldet, eller ville kalde, fomme en och fomme en anden Etc. Da plege Lændts Herren och fuperintendenten fagen at Examinere och hielpe den part til rette fom bæft föye hafuer, eller och fagen ftefnes ind for landemodet och fiden for Konningen och Rigens Raad, om de iche för kunde at-fkilles med rette.

[1] Handskr. orätt: 7.

[2] Handskr.: foge.

Digitized by Google

5.

Om Adels Perſoners gield procederes och dömmes vel och förſt till Herredtsting, dog ſtefnes ſamme dom til Landtstinget til Confirmation, beſynderligen der for, at naar den Confirmeret vorder, da anammes Landtsdommers beſaling til Ridemænd, det er tuende adelsmænd, ſom efter ſamme dom ſkulle giöre indförßel[1] udj Debitorens lößöre eller iordegodts efter receſserne.

Fred. 2. R. art. 2 & 3. Christ. 4. R. Lib. 2 Cap. 15 art. 6 & 7. Etc.

Vdj alle andre des lige Adelens ſager procederes och dömmes til Herredtsting och Landtsting vndertagendes om marke ſkæl der paa dömme förſt 12. Oldinge |: ſom her efter videre ſkal omtales :| och paa Oldinge dömme Ridemænd, och paa Ridemænds dom Konningen och Rigens Raad. Jtem paa Adelens ære och lif, och paa de love och Laughæſder ſom adelen giöre, dömmes allene af Konningen och[2] Rigens Raad ſom Christ: 3. R. art. 27. och Christ. 4. R. Lib. 2 Cap. 6. art: 14. och Fred. 2. handſeſt. art: 27. formælder, paa Commiſsariers domme lige ſaa.

Christ. 3. R. art. 27. Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 6. art: 14. Fredrich 2 handſeſt: art: 27. ſampt forfarenheed.

[6].

Fremdeles ordelis och dömmes til Herredtsting af Herredtsdommerne udj adtſkillige andre ſager Saa ſom om kiöb och ſal [,] leijersmaal[3], ſlagsmaal ſaarmaals ſager och des lige occaſion tuiſtigheder och handel ſom[4] bönder och andre i herredet boende difficultere om. Jtem om Arf |: undertagende det er föſkende imellem eller deßlige ſom ſamfrender ſkille om, ſom her efter videre blifuer förmælt om :| Saa och om ſkoufhug och Afflet, ſaa fremt det ey deles med Raads dele, ſom och ydermere her efter, paa ſit ſtæd ſkal omtales.

---

[1] Handskr.: indforſzel.

[2] Handskr.: af.

[3] Handskr.: ſalleijers maal.

[4] Handskr.: och.

Digitized by Google

7.

Jur. Seland[1] Lib. 3. C. 25. Huilket och her i Haldland er brugeligt.

Alle volds ſager profeqveres vel förſt til Herredtstingene |: om det er udj Herredet :| och bör förſt at kiendes och dömmes af Herredts dommeren om den beſkylte hafuer giort vold, blifuer hand da tilkiendt vold at hafue beganget da ſtefnes[2] ſagen till Landtsting och da dömmes der om Herredtsdommerens kiendelſe och dom, om[3] voldet er ret, findes da Herredts dommerens voldkiendelſe ret at vere, da dömmes til Landstinget den ſkyldige til ſine voldsböder at udgifue.

8.

Christ: 4. R. Lib. 2. C. 6 art: 14.

Vdi de ſager ſom ſiden udgaar paa v-frj Perſoner ære, maa vel Herredtsdommere dömme udj ſagerne i ſig ſielf, ſaa maa de dog iche udſtæde nogen ære dom.

9.

Förfarenhed at det er gammel brug i DanM:k

Herredtsdommere dömme och udj lifsſager ſaaſom vitterlig och kiendes drab, Mord, Hoer eller Leijersmaal udj blodet eller de leder ſom gaar paa lifuet, naar mißdederen gribes med færſke gierninger och föres i Rætte |: vaade och nödverge[4] drab undertagendes, eller huor tuil er, eller Mandreberen undkommer huor paa næfninger blifuer vpkrafde ut infra :| Jtem paa Tiufue ſom föres i Rette med koſter eller egen bekiendel[ſe] eller andre des lige ſager ſom gaa paa lif, lemmer eller fengßel dog naar nogen ſaaledes dömmes til döde da tager Herredtsdommer med ſig i dommen de Otte Stoche mend ſom med hannem udj Retten ſidder.

---

[1] Handskr.: Sedand.

[2] Handskr.: ſtefues. Obs. att u tecknas med ett särskildt tecken öfver bokstafven. Jfr not 1 sid. 7.

[3] Om = huruvida.

[4] Handskr.: nodverge; måhända lågtysk invärkan.

Digitized by Google

Herredtsdommeren och Stoche mend bör och dömme blod-dom öfuer mißdedere, efter at[1] de af næfninge ere dömte fredlöß for manddrab eller anden liflöß gierning, för end de rættes och aflifues, ut infra.

10.

Her foruden ſkal och alle nefninger, Grandſknings och vurderings mænd af Herredtsdommeren til Herredtstinget opkrefues. Jtem alle ſköder och af-kald, det er qvittantzer för arf, gaa til Tinge, Saa och huis pante brefue ſom den ene privat till den anden udgefuer ſkulle till Herredtsting, huor det pantſatte gods ligger, læſes och paaſkrifues. Skal och pantebog holdes til Herredtsting, Saa vel ſom till Landsting ut infra. Huor af en huer ſkriftlig till efterretning ſkal gifues, om det gods hannem tilbydes til pant andre tilforn til brugeligt, eller des lige viſt underpant ſat er.

Seduane i Danmark.

Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 15. art: 11

11.

Herredtsting, Birke och Byeting ſkulle hafue huer ſin Tingbog numereret, och med Lehnsherrens eller dens Birche ſogden ſetter |: om det Birche er :| hans ſegel igiennem draget [;] i ſamme Ting-böger ſkal ſkrifues alt huis til tinge och för Retten forrettes, vere ſig domme och affichgter, Tingsvidne och andre Rettens forhandlinger, och maa iche noget ſkrifues paa andet eller löſt papir och ſiden hiemme renſkrifues, meden[2] ſtrax paa Tinget i ſamme Tingböger indföreß. Som Christianj 4 R. Lib. 2 Cap. 6. art: 24 formælder. Det ſamme bydes och befalles ſtrengelig udj Konning Frederichz 2 oben Mandat, dateret Fre-

Christ. 4. R. lib. 2 Cap 6 art: 24.

Fred: 2 Mandat dateret d: 30 Martij 1578.

[1] Handskr.: efter on.

[2] Handskr.: men den. Nedanför anf. st. i Chr. IV:s Recess har »medens»; antagligen har originalet till vår afskrift haft »medens» eller »meden» (måhända ändradt till »men»), hvilket af afskrifvaren missuppfattats. »Medens» eller »meden» bet. här: men, utan.

Digitized by Google

derichsborg d: 30 Martij 1578. och ydermehre at Tingsvidne, domme och andre brefue, ſom gaar till Tinge, ſkal Ting och Birke ſkrifuere lydeligen ſtrax oplæſe paa Tinget for den ſom det angielder under hans embedes fortabelſe och ſtraf ſom vedbör uden al naade, der ſom hand Tingbögerne forfalſker.

12.

Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 15 art. 7.

Naar Herredtsting[s] eller andre domme ere Exeqverede och ſylleſt giorde, da ſkulle dommerne paa ſamme domme, ſaa uel ſom paa handſkrifter |: om det ellers er handſkrift, ſom udleg er ſkedt efter :| ſkrifue eller ſkrifue lade, och caſseres ſaa vit de bör[1] och den udleg giör tilſtilles, paa det ſaadane domme, och brefue ey ſiden ſkulle mißbruges, ſom Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 15. art. 7 in fine tillholder.

Gammel Danſk fed-uane.

Herhoß er at merke om alle dommes Execution uere ſig kongelige domme fra Herredage eller fra Landsting, at der ſom den ſom dommen er ofuer gangen ey til mindelighed vil betale eller efterkomme, det ſaadenne domme tilholder, da bör den dommer i det Herredt, ſom Perſonen er, |: eller byefoget eller Birchefoget om det udj Kiöbſted eller Birch er :| ſkaffe Actori Ret, uden uidere proceſs eller ophold, ved nam och vurdering i hans boe och gods, lige ſom för anden vitterlig gield efter receſsen, huilchet er en almindelig ſkick öfuer al Danmark, dog ſkal dette achtes, der ſom det er en Landstings eller underdomme[r]s dom |: Kongelige domme undertagne :| och den dommen er ofuergangen hafuer taget ſtefning til Appellation for öfuerdommer, och ſaadant richtig demonſtreres, da bör billigen med Executionen oppeholdes, indtil videre refolution för ofuerdommer erlanges, plura infra Cap. 6. art: 4.

[1] För så vidt de böra kasseras, d. v. s. för så vidt de ej för något särskildt ändamål fortfarande kunna behöfvas.

Digitized by Google

13.

Huo nogen vnderdommers dom ſom till Birk, Raadſtue, bye eller Herredtsting eller deslige dömt er, ſtefne vil, ſkal inden tuende aars forlöb till Landsting indſtefne eller ſiden iche hafue macht at paatale. Christ: 4. R. Lib. 2 cap. 6. art. 15. Om Landstings dommes indſtefnelſe[1] röres her efter paa ſit tilbörlige ſtæd.

Christ: 4 R. Lib. 2 Cap. 6. art: 15.

14.

Findes nogen at förflytte ſit gods udj et andet Herredt, Kiöbſtæd eller Birk, ſaa hand hafuer ey at gielde med i det Herredt eller Birk der hand fordelt er, da ſkal Herredts eller Birk dommer eller Byefoget hielpe den ſom fordrer til ſin ret lige ſom det ſamme ſteds forfult var, om hand beſöges med den dom ſom udgifuen er til hans verneting Etc. Christ: 3 R. art: 54 in fine.

Christ. 3. R. art: 54.

Det II Capitel.

Om næfninge och huad ſager de ſkulle dömme udj.

1 Art:

Tolf ſamfrender dömme och affige deres dom till Herredtsting udj alle de ſager ſom föſkende eller færkuld difficultere om ſkattegods eller iordegen gods, arfue ſkifte hiemgift och des lige ſom föſkende imellem falde[2] kand. Herredtsdommerne dömme uel och undertiden om arf och des lige efter ſagens beſkaffenhed, ut ſupra.

Judſke Lov Lib. 1. Cap. 16. Jus Seland. [Lib. 1] Cap. 19. 20 22. Skanſke L. Lib. 1. Cap. 27. Fred. 2. R. art. 2. Christ. 3. R. art. 40.

[1] Handskr.: indſtefuelſe. Jfr not 1 å sid. 7.

[2] Handskr.: faldet. Falde = förefalla. Kanske bör efter »faldet» suppleras »være», antingen då i betydelsen »vara förefallet» eller »vara tillfallet» (med afseende på arf).

Digitized by Google

Experientia. Adelen bringe ofte Kongelige Commiſsarier i ſteder for famfrender udj förſkrefne ſager.

2.

Seduane. Tolf Jordegne bönder eller ſkattebönder dömme och om ſkatte eller jordegne gaarde naar de ſtridige parter iche ere huer andre beſlechtiget, eller och naar iche tollf mend udj parternes ſlecht och byrd kand bekommes, det kand och hænde ſig ſagen[1] ſaaledes at uere beſkaffet, at Herredtsdommeren och dömmer udj de ſager ſom om ſkattegaarde föraarſages.

3.

Christ. 3. R. art: 24. Om huußfred, gaardfred och Kirchefred dömme Tollf de bæſte v-uildige Herredtsmænd ſom da til Tinge ere, Som Christ. 3. R. 24 Art: vidtlöftigere der om förmælder.

4.

Judſke Lov lib. 1. Cap. 52. Lib. 2 Cap 2. Fred. 2. R. art. 7. Marche ſkæls ſager proſeqveres for Tolf oldinger, det er Tolf ærlige louſaſte, och vederhæftige Dannemænd |: dog proceſsen begyndes och drifues vel förſt til Herredtsting med vidnesbyrds forhör, grandſkning[2] och des lige etc. :|

Manere och Brug. och vidnerne perſonlig fremſtillis for oldingerne paa Aaſtederne tillige med ergangne[3] grandſkning och andre Documenter och Brefue ſom parterne hafue at ſtaa paa, om end ſamme vidne hafue tilforn vidnet till Herredtsting, paa det ſamme vidne kunde demonſtrere Oldingerne Aaſtedernes leilighed och væſen ſom de hafue vundet om. Huor efter Oldinger da gaa, giöre och ſuerge markeſkæl eller raamerke ſom de kunde Retteſt paafinde, huo ſiden paa

[1] Handskr.: ſaagen.
[2] Handskr.: grandſkuing; jfr not 1 sid. 31.
[3] Handskr.: er gangne.

Digitized by Google

ſamme Oldingers giorde Loug vil prætendere da ſkal hand[1] förhuerfue Kongelig befaling til Ridemænd, det er forſtandige Adelsmænd, ſom ere v-vildige eller v-partiſke udj ſagen och til Perſonerne, ſom tuiſte med huer anden: huilche Ridemænd ſiden efter ſaadan Kongelig befaling, paa Aaſtederne Comparere och der efter dömme paa Oldingernes giorde markeſkæl eller raamerke, om det er ret eller iche. Huem ſiden vil prætendere paa Ridemændens dom, da kand och maa hand ſteſne dem ind for Kongen och Rigens Raad.

5.

Huorledes Rebsmend Skouſmark och Eyendom ſkulle rebe, der om taler och lærer iche alleneſte Loven, men end och ſaa Christ. 3. R. klarlig och vdförlig, och giöres ey for dj behof des Leilighed her at Exaggerere.

Judſke Lov Lib. 1. Cap. 45. 49. 50. 55. Christ. 3. R. art. 28. Fred. 2. haandfeſt. art. 33.

6.

Nefninge ſom opkrefues at dömme paa mord, drab eller andre deß lige ſager, huor gierningen ey vedga[a]es, men er tuifl hos[2] ſaa och naar mandraberen vndkommer, eller der difficulteres om det er ſked af vaade eller nödverge Etc. De ſkulle vere Sexten Mænd i Sieland och ſemten i Skaane och Haldland, de opnæfnes af Herredtsdommeren ut ſupra, och ſiette vges dag, efter al deres text[3] och ſagens tilhörende brefue och Documenter er dennem tilſtillet, ſkulle de dömme och Sverge til Landtstinget, enten Mandreberen fra ſin fred, eller den ſichtede eller mißtenchte ſkyldig eller til bod[4] eller frj efter[5] ſa-

Christ. 3. R. art. 21. Fred. 2 R. art. 7.

Judſke Lov lib 2. Cap. 3.

[1] Handskr.: hans.

[2] Handskr.: tuiflhos.

[3] Handskr.: taxt. Jfr sid. 31: texter till Grandſkninger.

[4] Handskr.: tilbod; bet. är att de svära (= döma) honom till böter.

[5] Handskr.: eller. Jfr not 2 sid. 26.

Digitized by Google

gens beſkaffenhed, och ſamme ſemton mænd dom giſues, ſiden af Landtsdommeren och Landtstings ſkrifueren, under deres egen forſeigling beſkrefuen. Men her hooß er at merke, at for intet drab bör boedſeſtis, vden det ſker af vaade eller nöduerge. Bod maa och ey feſtes for end Lovlig ſoeret er. Ofuer alt er det en almindelig ſkich och maneer, at alle ſemten Mænds thoug vdj liſsſager af enten parterne til Landtsting indſtefnes[1] af kierenden til vnderkiendelſe, eller af den dommen er med til Confirmation, for end tryggelig bodſeſtes.

Christ: 3. R. art. 21.

Jbidem.

7.

Naar nogen blifuer dömt och ſoeret fredlöß for drab, eller om den liflöß gierning, och ſiden ertappes, da ſkal mißdederen föres i Rette for Herredtsdommerne om det er i Herredet for Birche ſogden om det er i Birch och for Borgmeſter och Raad och Byefogden i Stæderne, och der tage bod[-]dom öfuer hannem, Herredts och Birchefoget tager i dommen med ſig Stoche menden ſom her ofuen for udj det förſte Capitels 8 art. er omtalt. Och efter ad ſaadanne vitterlige och kiends mißdedere ſaaledes ere dömt fra lifuet, bör ſtrax ſke Execution efter ad dem Sex dage tilforn er tilböden preſten, at forlige ſig med Gud, och udj ſacramentet delachtig giöres. Dog er her hoß at achte at der ſom nogen Lendsmand, det er Lens-Herren enten for ſamvittighed eller anden Aarſag ſkyld kand hafue betenchende, at lade ſke Execution, da lade de Kongl. May^tt^ der om vfortöfuet beſöge och ſig ſiden efter hans Naadigſte reſolution och Vilge rette och forholde.

Christ. 3. R. art. 13.

Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 1. art. 5.

Jbid. Christ. 4 Receſs.

8.

Der ſom det och er den ſag ſom kand falde Diſputation och tuifl udj, och fangen anten ſelf eller och ſaa

[1] Handskr.: indſtefues. Se not. 1 sid. 7.

Digitized by Google

nogen af hans venner ville Appellere för Ofuer dommer da bör det ingenlunde at förveigres, men en huer tilſtedes. Och formedelſt ſligt iche paa ſomme ſtæder er ſkedt, da er der ſtoer v-leil[ig]hed afkommen ſom iche ſkedt hafde, der ſom Appellation och borgen hafde mot haft ſin gienge. Och er det iche vradeligt at Actor ſelf indſtefner for öfuer dommer, huer Reus ey vill, ſynderlige udj tuiflraadige ſager. Nöijachtig borgen bör och ingen forveigres, at maa ſtille for ſig, beſynderlige huor ingen drab eller anden dödelig ſag findes. Men for vitterlig Mandrab eller anden ſag ſom endelig bör ſtraffes paa lif eller læm, ſiunes mig för min Perſoen, iche lætteligen börde ſtedes borgen, ſaa mißdederen kom paa frj foede. Ty efterdj Loven Lib. 2. Cap. 63 formelder at den ſom borger for den der liſ och lemmer hafuer forbrut, bör böde och de böder hand giorde ſom hand borgede for; om hand vndkommer, ſaa ſkulle den ſom gick i borgen, Jo enten breche halß, haand eller fingre for den ſom gierningen hafde giort, om hand römde och kom iche igien; Huilchet vel var en temmelig ſamvittigheds betenchende, eller och Guds och verdſlig Lover iche blef fylleſt giorde, ſom tilholder at der bör giſues lif for lif, och lem for lem Etc. Och ſynden i ſaa maade blef ey tilbörligen[1] ſtraffet. Toer degen 40 art:[2] ſiger vel, den der gaar i borgen ſkal böde med Penninge, Men er det den ſag ſom iche kand bödes med Penninge, men med lif eller læm, ſaa er dog denne min mening |: det ieg formener :| vdj ſig ſelf ræt. Loven taler och om Orbode maal Lib. 3 Cap. 22 & 23. Orböde maal det er de ſager och gierninger ſom ey kand bödes, kaldes och

Toer D. art. 40.

Judſke Lov lib. 3. Cap. 22. & 23.

[1] Handskr.: tilborligen.

[2] Citeradt efter den 1504 tillsammans med »Leges Jucie». utgiſna uppl. Är i Kolderup-Rosenvinges upplaga C. XLIV.

[3] Oriktigt citat.

Digitized by Google

Jur. Seland. Lib. 2 Cap. 5. 6. 7. 11 & 12.

bödeslöſe ſager, jur. Seland. lib. 2 Cap. 5. 6. 7. 11. 12. Huor och videre in Gloſsar. Jurid. Dan.[1] omtales.

9.

Judſke Lov. Lib. 2 Cap. 40. 41. 44. 45. 46. 47. 48. 57. 58. 59. 60. 61. 66. 67. 68. 72. 73. 74. 76. Lib. 3. Cap. 50.

Om adtſkillige Ranßverk ſkulle och næſninge det er femten Mend vdj Haldland, ſom ofuen bemelt, dömme och Sverge ſom Judſke Lov Lib. 2 Cap. 40 omtaler, och huorledes ran ſkal lyßes, deles, dömmes, ſverges, det lærer och underviſer ſamme Judſke Lov paa mange ſteder ſom her hoß Citeres.

10.

Judſke Lov Lib. 3. Cap. 69. Fred. 2. R. art. 8.

Vdj Troldoms och deslige ſager, dömme och ſuerge i lige maade femten Neſninger, J kircheſogn, till Landtstinget, och giſues beſkreſuen af Landtsdommeren och Landtstings ſkrifueren under deres forſegling ſom för ſkreſuet ſtaar: Doch ſkal ingen ſom Troldom er ofuer ſoeren, aflifues, for end dom er gangen til Landsting.

Der ere och forrefalder vel och adtſkillige flere ſager ſom ſandmænd eller Neſninge dömme och ſuerge udj. Och huorledes de ſkulle opkreſues, dömme och ſuerge Etc. det udviſer Judſke Lov paa adtſkillige ſtæder, ſom korteligen kand fornemmes af det ſtatelige fuldkomne Regiſter ſom findes udj Christ. 4. Ny receſs. A° 1643. vdgangen.

11.

Fred. 2. R. art. 5.

Alle förſkreſne dommer, Herredtsdommere Tolf ſamfrender Tolf Jordegen eller[2] ſkattebönder tolf Neſninge Tolf oldinge, och femten Neſninger Etc. De haſue Sex vgers dag at betenche ſig forend de dömme, om de det

1) Osterssön Veylle's.

2) Handskr.: efter. Kunde en invärkan af det lågtyska efte = eller tänkas? En sådan är veterligen ej uppvisad i danskan. Jfr ofvan sid. 23 (sista raden, not 5), där tvärtom »eller» måste stå för »efter».

Digitized by Google

begiere. Och ingen Dommer maa uden lovlig forfald eller parternes beviling och famtychie nogen fag lenger end Sex uger opfætte, under it hundrede dalers förtabelße til nefthoß liggende Hospitaal.

Men Serdeles forbryde femten Mænd, fom paa drab eller andre fager blifuer opkrefuet at dömme, Saa och oldinge naar de opkrefues[,] deres boeslod[1] til deres Herfkab, om de deres thoug iche inden Sex vger fylleft giör. Som Fred. 2. R. art. 7. vdvißer. Sandmænds Ranßnæfningers och Oldingers fald, er til den dem fælder 3 marker af huer dem, och fiden deres boeslod[1] til deres Herfkab Christ. 3. R. art. 27. Christ. 3. R. art: 27.

Det III Capitel.

Om Birk, Bircheting och des Ræt.

1 Art:

Birk er enten en ferdeles fogn, Bye eller nogle viße gaarde paa landet beliggende, adtfkillige fra Herredet, Saauit, at de hafue deres egen Ret och ting. Om famme Birche frihed och des herkomft taler Birche Retten noget udj fit förfte Capitel. Birche R. art. 1.

2.

Kiöbftæd ræt och Birkeræt ere huer andre lige, faa de hafue ens Ret, rettighed och frihed. Dog udj Birket faauit Birkeretten fig ftrecher, fom Birke rettens andet Capitel formelder. Birk. R. 2 art.

---

[1] Handskr.: bods lod, hvilket utan tvifvel är felskrifning för eller snarare missförstående af boeslod, som af Osterssön Veylle äfven (från den norska lagen) anföres under formen boelslaad. Båda de citerade ställena (Fr. II. R. 7 och Chr. III. R. 27) ha boeslod. — Se glossaret.

Digitized by Google

3.

Birket hafuer och fin færdeles birke foget det er, dommer fampt Tingfkrifuer, och de hafue deres Afsefsores eller Stochemænd af dem i Birchet boendes ere, lige fom til Herredtsting; Birket fkal och hafue fin numererede protocol eller Tingboeg huorudj al ting fom for Retten forhandles fkal indföres lige fom til Herredtsting ut fupra: Cap. 1. art. 11. Der dömmes och forhandles och ellers udj alle faadanne fager fom der til Herredtsting dömmes och forhandles. Och huis ellers Herredtsdommeren och Herredtsfkriffueren befales, fom her ofuen for er formelt, det befales Birkefogden och Birkefkrifueren lige faa. Jtem lige fom med adtfkillige Nefningers opkrefuelße och deres thoug til Herredtsting, ut supra, forholdes, alt faa och i lige Maade forholdes och udj birchet och til deß Ting, och de fager fom iche i Birke retten færdeles benefnde
Birke R. art. 2. indföres, och dog til Birke Ting kommer i Rette, de ordeles efter Loven Recefserne, forordninger[1], och andre Lovlige gienge fom Birkerettens 2. art. udvißer.

Huis ellers Birke Retten er anlangende, huor vit den formaar, der af faar mand af Birke Retten felf fom A° 1623 er revideret och paa ny udgangen videre at fornemme.

Saadan Birk er nu allene tuende her udj denne Haldlandfke provincie i Laugholms lehn[2], nembl. Boebierk fom Cronen tilhör, och Hißholt Birk ligger i den fyndrefte ende af Haldland fom er Adelens Eyendom.

---

[1] Handskr.: forordinnger.

[2] Laholms län omfattade Höks och Tönnersjö härader (utom ena delen af Torups socken, som med kyrkan hörde till Halmstads län, enl. Arent Berntsen, *Danm. o. Norgis fructbar Herlighed*, 1656). — Hvad Bo birk beträffar, skulle man vilja däri förmoda ettdera af de båda Boberg, som af Rosenberg *(Geogr.-statist. handlexikon)* upptagas såsom belägna i Tönnersjö härad, det ena i Breared, det andra i Torup. — Hishult socken i Höks härad. Hufvudgård var Söboe eller Sjöboda (förmodligen = Sjöboholm), som ägdes af Eiler Holck, hvilken

Digitized by Google

Det IV. Capitel.
Om Byeting och Byefoget.

1 Art.

Byeting i kiöbſteder maa ey holdes paa Raadhuſet inden lichte döre, Men byeſogden er forplichtet at holde offentlig byeting. Med videre Christianj 4 Receß. Lib. 2. C. 3. art. 15 der om formelder. Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 3 art: 15.

2.

Retten till Byetinget præsiderer Byefogden och hafuer till Aſseſsorer Raads och ſtadens Kiemnerer, paa det de kunde höre fornemme och hafue inspection[,] om Borgmeſter och Raad |: huer de ere priviligerede udj ſagefaldet at vere participeret :| eller ſtaden noget Sagenfald kunde tilfalde, der hoß ſkal och vere Byeſkrifueren ſamt otte borgere ſom ſkal vere ſtochemænd, ſidde ſom vidne at höre huis for Retten paſserer. Gammel maner och ſkich udj Danmark.

3.

Till Byeting ſkal och vere en nummereret och forſeglet Tingbog udj huilchen ſkal indföres alt huis for Retten forhandles och ellers med alting forholdes lige ſom till Herredtsting, ſom her ofuen för vdj det förſte Capitles[1] 11 art: er om talt. Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 6. art: 24.

4.

Byeſogden dömmer fornemmelig udj alle gields ſager ſom efter richtig handſkrifter for hannem indſtefnes, eller och Debitoren bekiender gielden, och for ſlig gield giör Byeſogden vdlæg, faa fremt ſkyldeneren iche vil betale, Danſk ſedvane.

---

enligt kammararkivarien Sandbergs samlingar 1647 sålde gården till Gertrud Ulfsdotter Grip. (Meddeladt af doc. Sam. Clason.) -- Arent Berntsen anför intet birk för Halland; han nämner icke häller Söboe bland herregårdar i Laholms län.

[1] Handskr.: Capitleſt.

Digitized by Google

och naar indförßel[1] ſkall ſke, da ſkal hand hafue fire eller flere borgere med ſig, efter ſagens vichtighed ſom ſkulle vurdere det gods eyendom eller vare ſom giöres indförſel udj, och ſamme vurderings mend ſkulle allene forſvare deres vurdering: Men Byefogden hand ſkal ſelf allene forſuare ſin dom och indförſel.

Konning Hanſes priv. art: 88.

5.

Seduanligt i Danmark.

Byefogdens beſtilling er och at forhöre alle klager[2] och dennem ſaauit mueligt er reſolvere och ellers inqvirere, och ſom en Actor ved Retten for Borgemeſter och Raad profeqvere och til doms vdföre alle de ſager ſom til Konningen eller Staden kand falde böder af, vere ſig ſlagsmaal, Saarmaal, voldsverk, forkiöb ſkends och ſkelds ord och alle andre injurier och forurettelſer, och ſiden dommen Exeqvere, ſaa at ſaguolderen ſaar ſit ſagefald[3], Konningen ſit och ſtaden ſit: Efter ſom af bonde ſagen reiſer ſig kongſagen, och af kongſagen, ſtadens ſagfald. Jtem Byefogden böör Arrestere fredlöſe, löſßgengere, vdediſke och andre deris lige, och huer efter ſagens beſkaffenhed fengſeligen i forvaring lade omholde[4] indtil dennem tilbörlig dom och Execution er ofuergangen.

Sueriges Lov L.L. Kong: b. 32 Cap.

Norſke Lov Manhelge balk: Cap. 18.

6.

Byefogden tilſteder och alle Arrester och beſlag, och med Arrest forholdes allerretteſt ſaaledes: Att den ſom vil hafue Arrest paa nogen Perſoen eller gods hand kand ſkrifftlig ſamme Arrest begiere huorledes och huor uit hand tyches det ſelf at kunde förſuare efter ſom den der Arrest begierer bör det och ſelf förſuare |: lige ſom her ofuen för

[1] Handskr.: indförſtel.

[2] Handskr.: klagter.

[3] Handskr.: ſagefold.

[4] Se glossaret.

Digitized by Google

er mælt om ſtefninger :| ſiden tilſteder Byefogden Arresten efter begieringen och giſuer den ſkriftlig och lader den ved tuende borgere for den ſom Arresteres ſkal forkynde begierer den Arresterede gien-part af ſaaden Arrest, da bör den hannem meddeles. Men her hoß ſkal achtes, at huo ſaaden Arrest thager hand bör den ſtrax forfölge ſom Christ: 4 R. Lib. 2 Cap. 6 art: 25 formelder. Paa ſamme Arrest dömmer Byefogden och den Exeqverer. Byefogden maa och vel Conſulere BircheRettens 11. 12. 13. 14. 15. 20 och 23 Artickler, huor vit hand billigen Arrester bör tilſtede.

Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 6. art. 25.

7.

Till Byeting föres vel och vidnesbyrd Beſynderlige vdj de Criminal ſager ſom næſninge dömme udj, ſaaſom, mord, drab, troldom, ſtyld, och andre deßlige. Men udj de ſager ſom for borgemeſter och Raad proſeqveres och de dömme udj, ſiunes Retteſt, at for dem och föres de vidne ſom der udj vidne ſkulle. Jtem kiöbe och pante brefue af vfri Perſoner vdgifne læſes och paaſkrifues til tinge ſaa och ſköder, texter til Grandſkninger[1] och affichter, ſamt afkald, det er qvittantzer för arf. Dißligeſte Laugbod for kiöb och ſköde paa gaarde, Jord eller Eyendom ſom gaar Jordſkyld af, thj ellers ſelges frj kiöbſtedgods föruden nogen Laugbud, formedelſt det regnes for lößöre: huor om Konning Christ. den 3 Salig och höyloflig ihukommelſe med Danmarkes Rigens Raad hafuer dömt en dom 1553 Emellem tuende mænd i Kolding nembl. Hans Hußmar, och Raßmuß Tomæßön.

Experientia och manere.

Christ: 4. R. lib. 2 Cap. 15. art. 11.

Lige ſaa er och för nogen aar ſiden[2] dömt til Haldlands fars Landsting imellem Nilß Froſt och hans vederpart i Laugholm om huuß och Jord hans fader hafde folt,

[1] Handskr.: Grandskuinger; jfr not 2 sid. 22.

[2] Handskr.: for den.

Digitized by Google

uden Laugbud, bem^te Nielß Froſt ſtefnede Landstings dommen til Herredag, men den blef Confirmeret, och bem^te Froſt blef tilkendt at erſtatte koſt och tæring[1].

8.

Byefogden holder och Retten i ſit egit huß[2] beſynderlig at ſkaffe fremmede, ſom ankomme och fordre Ret for deris gield, eller deßlige huilchet kaldes gieſteræt, och den Exeqveres inden trende Solemærke. Som Konning Hanßes almindelige ſtads Ræt Cap. 88. ſamt höybem^te Konning Hanſes privilegier ſom Halmſtad færdeles giſuen er art: 15. formelder. Desligeſte at Examinere och adtſkille ſmaa ſager ſom iche höyt importere dog bör hand haſue hoß ſig ſine Aſseſsores och der iblant Raads och Byekemner, ſamt Byeſkriſueren Etc. Och iche imod S. höyloflig ihukommelſe Fred. 2 mandat och Christ. 4. R. ſom her oſuen for Cap. 1. art: 11 Allegeret ſkriſue paa noget löſt paper, meget mindre ſelf nogen vidnisbyrd eller anden proceſs giſue allene fra ſig beſkreſuen, vden Byeſkriſueren och beſid[d]erne det med hannem forſeigle, ſom ſomme ſtæder tilforn er paſseret; Huilchet och til Haldlands fars Landsting, efter indſtefning, vrichtig er befunden och af beſidderne forn[e]chtet[3], och föregaaet, Etc.

9.

Byefougden maa och efter Christianj 4. Receſsis 2 bogs 6 Cap. 14 artikels anledning dömme udj de ſager ſom ſiden kunde gaa paa vfrj Perſoners ære, ſaauit hofuit-

---

[1] Handskr.: læring.

[2] Menas, att byfogden kan hålla domstolssammanträde hemma hos sig i vissa fall.

[3] Satsen fr. o. m. »Huilchet» t. o. m. »fornechtet» är att betrakta som en parentes.

Digitized by Google

ſagen ſig ſelf er andrörende[1], men ſaa maa dog Byefoget ingen ære dom |: ſom her ofuen for er mælt om Herredts-dommere :| vdſtæde. Christ 4 R. lib. 2 Cap. 6. art: 14.

10.

Byefogden ſidder och ellers Retten med Borgmeſter och Raad, naar nogen ſkal dömmes til döde. Christ 3. R. art. 13.

11.

Byefogden er och med Borgemeſter och Raads kiemner, ſamt byeſkrifueren och andre dannemænd ofuerverendis[2] paa alle ſkifter Synderlige huor Enker och vmyndige börn findes, eller och huor Arfuinger er ſom iche ere eller kunde vere nervarende [,] tilſtede, ſaa och huor den afdöde ſig megen gield hafuer efterlat och godſet iche gielden tilſtreker, at hafue inspection att alting imellem arfuingerne och creditorerne gaar lige och Rett til. Manerligt.

12.

Det er och byefogdens beſtilling at hafue flittig inspection och holde ofuer, at der gaar ordentlig och ſkichelig til i ſtaden, med vachhold eller inqvartering, och at Fyrſteder och ſkorſtene altid och jdelig holdes færdige och rene, gader och ſtræder ſtenlegges och rene holdes; Jtem v:loulige tappen med öll och brendevijn for och under Predichen om Sabbather, ſöndage och bededage at forhindre eller ſtraffe der for, och eller alt andet ſom enten af den höye Øfrighed eller af Borgemeſter och Raad till ſtadens och menighedens nytte, eller politiens erholdelſe i almindelighed, ſaavel ſom færdeleshed allerede er befalet och

[1] De må dömma i hufvudsaken i och för sig; men icke i det som kräfver äredom.

[2] Handskr.: ofuer veren dis.

Digitized by Google

paaböden eller befalendis och paabydendis vorder der paa fom en fagföger och Actor at tale, hende dom och fiden efter dom thilbörligen att Exeqvere.

13.

Her foruden er nyttigt och mange fteder feduanligt, at byefogden tuende gange om Aaret, fiorten dage for Tienefte Pigernes fæfte dage, nembl. Pafke och Michelsdag, befale nogle forftandige och trouerdige danneqvinder fom fkulle beföge alle hufe i ftaden, Rige och fattige ingen undertagen, at grandfke deres thienefte Piger, och andre i hufet, fom behof giöres, om nogen kunde findes mangel hoß, och felf vere ofuer verendes med tuende andre dannemænd, paa det alting der med deß oprichtigere kand forrettes. Och ellers for adtfkillige andre aarfager fkyld at vifitere huis hufe der kunde uere nogen fuspicion och mißtanche hoß, huad folck och huß de holder, paa det faaden inqvisition kunde foraarfage des mere affky fra lætfærdighed, med andre forargelige fynder och lafter deftomere forhindres, eller tilbörlig ftraffes, och om da nogen fands brödig eller fkyldig, at Cronen och ftaden det tilbörlige fage fald iche fkulle afgaa. Der findes uel videre fom udj Byefogdens embede udkrefues, baade udj Louen, recefserne och privilegierne fom och daglig forfarenhed, men diße forfkrefne ere de flefte och fornemmefte ftycher.

14.

Efter BirkeRettens 16. 17. och 18 artikelers anledning fiunes lige fom fandmænd fkulle opkrefues i Kiöbing[1] eller Birk at fuerge dem fom giöre vold eller Herverk ibidem, Men det er allene at forftaa udj Judland och Fyen, huor fandmænd bruges, och i fteden for fandmænd bruges i Sieland, Skaane och fmaalandene den feduanlig procefs

[1] Handskr.: Kiobing. Se not 2 sid. 2.

Digitized by Google

ved Bye eller Birche fogdens dom, Oldingers 16. eller 15 Mænds opkrefuelſe. Huilchet den forregaaende 8 art. udj Birche Retten udtrycheligen forklaret. Och lige ſom Næfninge eller 15 Mænd Opkrefues udj Herredet till Herredtsting, udj drabsſager naar Mandraberen er kommen paa flucht, eller i andre Tuiflachtige lifsſager. Alt ſaa och i lige Maade ſker ſaaden opkrefuelſer til byetinget eller for Raadſtue Retten udj ſtæderne.

Det V Capitel.
Om Borgemeſter och Raad, ſamt Rettegangs ſkrifuere.

1 Art:

Borgemeſter och Raad dömme vdj alle ſager ſom af vergemaal[1], formynderſkab, kiöbmandſkab, Regenſkab, och alle andre handlinger och Contracter och des lige Cauſeres, uere ſig och huad det uere kand ſom difficulteres om; och ellers udj alt det ſom Byefogden for dennem |: ſom her ofuen for er mælt :| indſtefner. Jtem udj ære ſager. Borgemeſter och Raad ſkulle och under deres 40 marker ſag, ſidde dom med byefogden, naar nogen ſkal dömmes til döde. [Som] Christ: 3. R. art. 13 formelder. Om huilchet er och her ofuen for hoß Byefogdens beſtillinger, noget talet.

Efter ſeduane och forfarenhed.

Christ: 3. R art: 13.

2.

Borgemeſter och Raads beſtilling er och, at hafue inspection med byefogden udj ſine beſtillinger. Jtem at Kongelige forord[n]inger och mandater v-forkrenchelig holdes och efterkommes, at alting gaar ordentlig och Ret til

[1] Handskr.: verge maad (möjl.: mand?).

Digitized by Google

i ſtaden och til den gemene mands bæſte. Och forordne kirchevergerne, ſcolens och Hospitals forſtandere, ſtadskemnererne, Enkers Lovverger, v-myndige börns formyndere Etc. ſamt och andre ſmaa och ringere beſtillinger och ſtadens tienere, och ellers med en huers forſkrefne beſtilling, Regenſkab och handel at hafue flittig indſeende och ſelf ſom hofuetmænd ſtaa derfor och ſuare der til. Dißligeſte at ſette ofuer[-]formyndere, eller nogen af Raadet eller Borgemeſter och Raad ſamtlig udj ſmaa ſteder ſelf ofuer[-]förmynderſkab at forreſtaa.

Efter ſom Borgemeſter och Raad ellers udj almindelighed bör ſelf at ſuare och ſtande v-myndige och andre til Rette for huis de paa deres patrimonium eller anden tilfaldende arſue |: om dennem noget for deres forſömmelſe ſkyld afgaar :| kunde hafue at fordre eller prætendere med Rette.

3.

Her foruden er borgmeſter och Raads beſtilling at forordne och fætte taxt paa adtſkillige vare ſom ſelges udj ſtaden, beſynderlige Bröd, kiöd, och anden Madvare, vin, öll och andre dricher, ſaauel ſom alt andet ſom taxeres kand, holde ofuer at billighed ſkeer udj kiöb och ſal faa och med Manufacturer, at en huer iche raader at ſelge eller fætte ſit arbeide faa dyrt och höyt ſom hand ſelf lyſter: Men billigen efter thidernes lejlighed och vilchor med andet mere ſom kand thiene til den fattige gemene mands nytte hielp och biſtand. Jtem hafue inspection och indſeende med Börnetucht och ophold, handverks lære drenge, ſiuge och peſthuſte, fattige och elendige och des lige, efter ſtædernes ſtorlighed och Condition. Saa och indſeende och tilſyn med löſgengere, med Mynten, Möller verdtshuſe, Tegn huor drich ſelges, Med videre ſom iche allenifte udj Loverne, privilegierne ſamt receſserne |: beſyn-

Digitized by Google

derlige udj Christ: 4. R. lib. 2 Cap. 3 & 4. ſamt flere ſtæder udj ſamme receſs :| vidlöftigen befindes, Men end och efter ſom tid och leiligheden dagligen, udj adtſkillige tilfælden fordrer och udkrefuer.

4.

Der ſom Borgemeſter och Raad befindes udj noget forſömmelig da bör lænsmanden det er LensHerren, der med ſaauel ſom med alle Kongelige forordninger och Mandater at de v-brödeligen holdes och efterkommes, hafue inspection. Saaſom meſten alle forordninger och mandater gemenligen til beſlutning formelder.

5.

Huo ſom paa Borgemeſter och Raads domme, ſaavel ſom paa Byefogets, Birchetings, Herredtstings, ſamt alle föreſkrefne Nefningers domme |: undertagende Oldingers domme ſom Ridemænd, ut supra döme paa :| prætendere ville ſaauel i kiöbſtederne ſom paa landet |: Kiöbenhafn Malmöe och Ribe undertagende, ſom ere privilegerede och fri fra Landtsting, ſaa huo deres domme paa ſkader ſkal ind for Konningen och Raadet Appellere, ſom och nu Halmſtad ſom af Hennes Kongl. M^tt^ vores allerna[a]digſte Dronning udj Suerige i Januarij maanet Neruerende Aar 1648 Naadigſt i lige Maade er priviligeret: At deres domme nu til HofRetten udj Jenekiöping, Landstinget forbigaaendes ſkulle indſtefnes :| de ſkulle ſtefne til Landsting inden tuende Aars forlöb eller ſiden iche hafue macht at paatale, ſom her ofuen for i den [næſt] ſiſte artickel udj det 1. Capitel |: ſom handler om Herredtstings proceſserne :| videre omtales.

Almindelig Appellation for alle nedrige Rætte till Landtsting.

Christ. 4 R. lib. 2 Cap. 6 art: 15.

Digitized by Google

6.

Experientia om Appellation udj de priviligerede ſtæder ſom ey ere Landtstinget undergifuen.

Borgemeſtere och Raad vdj Kiöbenhafn, Malmöe och Ribe ſom iche for deres domme Landtsting ere undergifne, ere Byeſogdens ofuerdommere och Kongl. M^tt^ och Rigens Raad er bemt^te^ Borgemeſter och Raads ofuerdommere. Alt ſaa efter den ſamme maade, er borgemeſter och Raad i Halmſtad nu byeſogdens ibidem ofuerdommere.

7.

Det ſkicker ſig iche vel nogen Rettergangs ſkrifuere vere ſig til Herredts, birche eller byeting Raadſtue eller Landtsting, betroes udj ſaaden beſtilling uden hand præsterer ſit juramentum meget mindre ſkicker det ſig at börn eller drenge ſom iche ere komne till ſkields alder och forſtand ſidde paa dommerbenck, ſlige embeder at betiene och med[1] dommene forſeigle. At dommere och Rettergangs ſkrifuere bör vere Edſorne, det uduiſer forfarenhed baade i Danmark och i Norige det ſamme finder mand och ſaa udj höyſalig ihukommelſe Konning Guſtavj Adolphj ſordom Konning udj Suerige Rettergangs proceſs[2] ſom achtes udj Kongl. Håfræt art: 12 huor ſaadene Rettergangs ſkrifueres Ed och jurament formaliter findes beſkrefuen.

Det VI Capitel.

Om Landtsdommer, Landtstinget, och des Protocol, ſamt ellers om Capitels, ſtiffts och Kirche protocoller, ſaa och der foruden noget ſom baade ofuer och under dommere udj almindelighed vedkommer, Saauel ſom om Landtstings ſkrifuer Etc.

---

[1] Med, adv. = tillika med de andra, som sätta sina sigill under dommar.

[2] Af den 23de juni 1615.

Digitized by Google

1 Art:

Alle Nefninger ſom opkrefues paa Mord drab throldom och andre lifsſager, ſaa uel i Kiöbſtederne ſom paa landet |: undertagende de ſtæder Kiöbenhafn, Malmöe, Ribe och Halmſtad ſom for Landtstingene ere priviligerede :| de ſkulle alleſammen affige deres domme och dennem ved deres liflige juramente bekrefte paa Landtstinget, ſom den 6 art: udj 2 Cap. her ofuen for videre omtaler.

2.

Huo ſom paa nogen af forſkrefne domme gangne till Herredtsting, Birche och Byeting, Raadſtue |: foreſkrefne privilegerede ſtæder undertagne :| Jtem alle forſkrefne Nefningers, ſom her ofuen for ofte er nef[n]t, ingen undertagendes |: uden Oldinger allene ſom Ridemend, ut supra, dömme paa :| uil prætendere, de ſkulle alle ſtefnes til Landtstinget. Særdeles ſkulle alle Nefningers domme udj lifsſager ſtefnes af enten parterne til Landtstinge, enten af kierenden til underkiendelſe, eller af den ſom dommen er gangen med til Confirmation forend Execution ſkeer eller bodfæſtes.

3.

Huis tuiſtighed ſom falder om grandſknings mænds opkreſuelſer, ſexten mænd paa otte[1], Tollf eller otte mænds ſkudsmaal[2] eller ſogneuidnes fornechtelſe och forhold. Jtem naar nogen hafuer vidne for deres vidnisbyrds vrichtighed, eller dommerne for deres indförßeler at beſkylde, eller deßlige, alt ſaadant ſtefnes och til Landsting at paakiendes. Jngen v-ændelige domme maa af Landtstinget vdſtædes, möder ingen da ſkal opſettelſe forkyndes til dennem

[1] Afser utan tvifvel det fall, att 16 män uppkräfdes att granska en 8-mans nämnds utlåtande.

[2] Handskr.: ſkuldsmaal.

Digitized by Google

ſom ey möde, til neſte Herredtsting der efter, befindes och nogen Lovlig ſtefnt och ey möder eller giör Lovlig ſkudsmaal, dömmes til billig koſt och tæring. Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 6. art: 1. Alle Herredts- Birche och byetingsdomme, ſaauel ſom Sandemends femten och 16 Mends och deßlige toug och æder drabs och lifs ſager angieldende, ſom til Landtsting til Confirmatz inſtefnes, ſkulle Landsdommerne vere forplichtede at paakiende, och dennem |: huad heller de beſkyldes eller ey :|[1] reiße eller under dömme ſom de forfuarligt at vere erachte. Christ: 4. R. lib. 2 Cap. 6. art. 2. Jtem den koſt och tæring nogen til Landtsting til dömmes, ſkal Taxeres, Modereres och Nafngifues, efter ſagens beſkaffenhed, ſom den hafuer veret klar eller mißlig till. Christ. 4. R. Lib. 2. Cap. 6. art: 14.

Fred. 2. R. art: 4.

4.

Christ. 4. R. Lib. 2. Cap. 6. art: 26.

Landsdommere ſkulle in ſumma dömme paa alle verdſlige domſager, paa huilche de ordele kunde, ſaauel Adels ſom v-adels gield och anfordringer och ſkaffe Ræt och Execution at udlæg ved nam och vurdering ſkal giöres ved Herredtsdommerne hos privat folck udj ſager ſom udgaar paa Penninge eller gods uere ſig udleg for gield, koſt eller thæring böder eller andet deslige, och ved befaling til Ridemænd hoß Adels folck ſom her ofuen for er mælt, huorom Christ. 4 receſs: lib. 2 Cap. 15 art. 7. vidtlöftigere formelder. Men Execution ſom gaa paa lif, ære, lemmer, krop, fengſel, römning eller deslige, det ſtaar til Herſkabet efter dom er gangen at lade ſke och fylleſt giöre; Och der ſom adelen iche ville Exeqvere ofuer deres tienere i ſlige tilfælde, da hafue konnungen[2] macht der til, eller hans befalingsmand; dog ſkal adelen förſt der om anmodes.

[1] Vare sig någondera parten öfverklagar domen eller ej. Jfr ofvan Cap. 2, art. 6 samt Cap. 6, art. 2.

[2] Handskr.: konnunger.

Digitized by Google

Adelen hafuer ingen macht at pardonere nogen lifuet fom er forbrut, befynderlig for Mandrab, blodfkam och deslige grofue gierninger, men maaden huorledes mißdederen fkal dö hafue de nogenlunde macht at formilde, fom her efter udj adelens privilegier noget vjdere fkal omtales.

Jmod Adelß Perfoners brefue maa Landtsdommerne vel och dömme, uden faaden bref faaledes udj dommen röres, at det deres ære och lempe for nær er, fom det udgifuet hafuer. Christ: 4. R. Lib. 2. Cap. 6. art. 26.

5.

Alle fköder, gafue och Pante brefue fom til adelen udgifues, fkulle læfes och pafkrifues paa Landtstinget, udj det Land de ere daterede, nefte eller andet Landtsting, efter de ere udgifuen. Ellers fkulle och pante, eller gafue-brefue fom Adelen til privat folck udgifuer J lige maade paa Landtstinget læfes och paafkrifues.

Christ: 4. R Lib. 2 Cap. 2. art. 5.

Christ. 4. R. Lib. 2 Cap. 2. art. 3.

Cap. 15. art. 11.

6.

Til Landtsting fkal och vere en Tingbog numereret och igiennem draget med Landtsdomme[r]s fegel. Jtem fkal och holdes til Landtsting panteböger, och en huer til efterRettning der af fkriftlig gifues, om det gods hannem[1] tilbydes til pant, andre tilforn til brugelig pant eller deßlige vift under[-]pant fat er. Landstinget ofuer al Danmark fkal holdes om Oensdagen eller om da Helligdag indfalder, nefte Sögnedag der efter, paa det Söndagen och andre Hellige dage iche med faadane almindelige forretninger profaneres: Ey heller fkulle andre Tingdage paa Hellige dage holdes Etc. Och Landsting fettes om fommeren ved fiuf flet, och om vinteren ved Otte flet.

Christ. 4. R. Lib. 2. Cap. 6. art. 24

Christ: 4. R. Lib. 2 Cap. 15. art. 11.

Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 6. art. 4.

[1] Orden »om det gods hannem» äro i handskr. skrifna 2 gånger.

Digitized by Google

Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 6. art. 24.

Capiteler och Prouiſte[-]moder ſkulle och huer hafue ſin Retterbog numereret och med LensHerrens Segel igennem draget.

Christ. 4. R. lib. 1. Cap. 4 art. 18.

Vtj huert ſtift ſkal och uere tuende böger paa alle ſamme[1] ſtiftens Kirkers Jndkomme, Etc.

Christ. 4. R. lib. 1. Cap. 4 art. 28 & 29.

Kirkerne ſkulle och hafue en numereret med Kirkens förſuars ſegel igennem draget, Regenſkabsbog ſom ſkall uere i Preſtens och Kirchevergernes giemme, och iche paa ſkrifuerſtuen henlegges. Huor om Receſsen ſom her in margine citeres uidere Explicerer och forklarer.

7.

Appellation fra Landztinget till Herredage i Danmark; men i Haldland for HofRetten i Jenekiöping.

Huo ſom Landstings domme hafuer at paa klage, de ſkule ved Citation och ſteſning Appellere i Danmark ind for Konningen och Rigens Raad til almindelig Herredag, huor den berammes at holdes, Men nu ſkulle Landtstings domme i Haldland Citeres ind for den Kongelig HofRæt udj Jenekiöping.

8.

Christ: 4 R. lib. 2 Cap. 6. art: 15.

Landsdommers domme ſkulle inden 3 Aar efter de ere gifuen beſkrefuene, och gode Mænds Commiſsariers affigte[2] i lige maade inden 3 Aar, efter dommens öfuerlefuering eller dis tilbydelſe |: om parterne den iche hafue affordret eller ville annamme :| til Herredage indſtefnes: Skeer det ey, da ſtande de ſaauit dommerne angaa v-ryggede, dog Kongl. May^tt^ forbeholden her udinden at dispenſere, dommerne uden ſkade om ſagen vmyndige angaar och deres verge v-vederhäftige ere blefne, ſom dennem noget til ſkade kunde hafue forſömmet: Saa vel ſom udj drabsſagers opreiſning, huor tiden och ſteden til Sand-

[1] Handskr.: alleſamme.

[2] Handskr.: affiget.

Digitized by Google

heds[1] Oplyßning kand uere fornöden. Ey heller ſkal nogen uere forment ſin Ret end och efter förſkrefne termins forlöb at proſeqvere, naar den drefuen proceſs iche beſkyldes eller dommerens domme til underkiendelſe indſtefnes, meden[2] anden och bedre befuiſning i ſagen forhuerfues och föres. Videre om Herredags ſtefning kand den gunſtige læſere ſelf finde udj Christ: 3. R. art. 5 et 8. Christ. 4. R. lib. 2 Cap. 6 art. 8. 9. 12.

9.

Her hoß hafuer alle dommere at achte, at de ſkulle dömme efter den Judſke Lov huor den iche findes at uere imod Receſsen, ſom Konning Christ: 4. Mandat ſub Dato Koldinghuß d: 14 Augusti A° 1590 ſtaaendes for i Lovbogen, formelder, ſamt och efter receſserne, nembl. Christ. 3. Friderici 2. Jtem Friderici 2 handfeſtning, Gaards Retten, ſöeretten och Birche Retten Etc. Saa och huer provintz och Land efter huer deres Lov, udj alle de ſager ſom bliſue kaldet eller ſtefnt for dennem i Rette Etc: Med diße ord ſiunes och at den Sielandſke och Skaanſke Lov bekreftes. Dog ſiunes at vere tryggeligſt at fölge den Judſke Lov, men huor mand ingen efterretning kand faa udj den Judſke Lov receſserne eller andre Constitutioner, giör vel huer forſkrefne provintz ſig ſin Lov faa nyttig beſt ſke kand, ind til höye och ofuerdommere anderledes der udj dispenſere.

10.

End er och dette fornöden at achte at dommere iche ſkulle egentlig fölge alle de Danſke forordringer ſom ere udgangen udj höyſalig ihukommelſe Konning Christ. 4 Re-

[1] Handskr.: Sondheds.

[2] Se not 2 sid. 19.

Digitized by Google

gerings tid, ſiden Anno 1596 ſaaſom de i alle ſine punchter formelder, men efter dj alle ſamme forordringer ere nu ſammendragen och befalede udj den Ny höyberörde Christ: 4 receſs: udgangen 1643. da ſkal mand allene ſaauit ſamme forordringer er anlangende, fölge forſkrefne receſs efter ſom mandaten ſom findes for udj mere bemælte receſs dateret Kiöbenhafns[1] Slot den 27 Febr. forſkrefne aar 1643 ſaaledes der om formelder: at huor udj nogen forordning kand findes, ſom iche ofuerens kommer med det udj ſamme ny receſs er befattet ſkal uere caſseret. Findes och noget tilforne anordnet, ſom der udj aldeles er udelucht, achtes i lige maade ſom igienkaldet och v-befalet med mindre det enten ſærdeles fundatzer friheder, Byer, och der udj ſær ſkichelfer och anordringer angaar, eller och det ſom for tidernes omſtende och beſkaffenhed, iche ſaa ſtadig kand anordnes, at der jo lettelig forandring for aarſages, och derforne[2] Retten och politien i gemeen ſaa egentlig iche angaar, at det udj receſsen burde indföres, ſaaſom Tholden, acciſen[3], opbörſel, myntens værd och deslige. Och til deß ſik[r]ere efterretning er alle ſaadene forordringer ſom v-forandrede end nu ved macht ere, hoß ſamme receſs trych[t]e införde Etc. Dommerne maa och achte at dömme efter alle Konning Christ: 3. och Fred. 2 obne brefue, mandater, forordringer, och ordinantzer, ſom v-forandrede ere, Saa och efter BircheRetten, ſamt huer Stads eller Perſons velſagne privilegier, Etc.

11.

Landsting ſkrifuere maa ey vere Borgemeſter Raadmænd, Byefoget Herredts eller Birche dommer, eller ſig, uden ſin beſtilling med nogen Dom, Rettergang[,] ſkrifuen

[1] Handskr.: Kiöbenhanſs.

[2] Är väl skriffel för derfore.

[3] Handskr.: acciſens.

Digitized by Google

eller procureren beſatte, udj ſager ſom til Landtstinget ſiden kunde varde[1] indſtefnede. Christ. 4. R. Lib. 2 Cap. 6 art: 7[2].

12.

Huis videre dommerne ſamt des Rettergangs proceſser til Hiemtingene och Landsting er anrörende, kand den gunſtige læſere ſelf ydermere finde udj det almindelige Alphabetiſke Register udj mere berörd den Ny Christ: 4 receſs |: efter huilket Register mand och her föruden lætteligen och ſnart kand finde moxen alt huis nogen udj Loverne, Receſserne, handfest: GaardsRetten, Söeretten obne brefue, Rigens Rett, eller BircheRetten Etc. vil efterföge :| efter ſom mit forſæt hafuer allene veret der heden dirigeret, at ieg mig paa korthed, det meſte mueligt ueret hafuer, udj dette ringe opuſculo ville beflitte.

13.

Her foruden er en Ret udj Danmark kaldes Rigens Ræt, och des Dele eller forfölgning, och er det ſaadan en[3] ſærdeles Ret, ſom for Rigens Cantzeler profeqveres, den beſtaar fornemblig af tuende parter. Förſt handler den om gields ſager och huis der af kand Cauſeres och er beſynderlige giort til at afue och tuinge de modtuillige med, ſom iche ville giöre udlæg eller betale, eller i andre maader efterkomme huis Kongelige domme thilholder, eller huis en huer i andre maade er plichtig at erſtatte[4]. For det andet handler den om huorledes mand ſkal Dele Jord och Eyendom til Laaß, det er en Euig paatielſe, ſaa huo

[1] Handskr.: verde.

[2] Handskr. felaktigt: 17.

[3] Handskr.: er.

[4] Handskr.: erfatte. Erstatte = ersätta, godtgöra, möjligen: prestera. Äfven »ersætte» vore antagligt i st. f. felskrifningen erfatte.

Digitized by Google

[illegible] de i alle ſine punch- [illegible] ſamme forordringer ere [illegible] udj den Ny höyberörde [illegible] da ſkal mand allene [illegible] angiende, fölge forſkrefne [illegible] for udj mere bemælte [illegible] Sk. den 27 Febr. forſkrefne [illegible] at huor udj nogen [illegible] ofuerens kommer med [illegible] er befattet ſkal uere caſseret. [illegible] ſom der udj aldeles er [illegible] igienkaldet och v-befalet [illegible] fundatzer friheder, Byer, [illegible] och anordringer angaar, eller [illegible] och beſkaffenhed, iche [illegible] lettelig forandring for [illegible] och politien i gemeen ſaa [illegible] at det udj receſsen burde indföres, [illegible] myntens værd och [illegible] efterretning er alle ſaadene [illegible] end nu ved macht ere, hoß [illegible] Etc. Dommerne maa och [illegible] Kiöning Christ: 3. och Fred. 2 [illegible] forordringer, och ordinantzer, ſom [illegible] Sal och efter BircheRetten, ſamt huer [illegible] privilegier, Etc.

11.

[illegible] ſkrifuere maa ey vere Borgemeſter Raad- [illegible] Herredts eller Birche dommer, eller ſig, [illegible] med nogen Dom, Rettergang[,] ſkrifuen

[1] Hdſkr.: Kiöbenhanſs.
[2] Ar vil skriffel för derfore.
[3] Hdſkr.: accifens.

Digitized by Google

eller procureren befatte, udj ſager ſom til Landsting[illegible] ſiden kunde varde[1] indſtefnede. Christ. 4. R. Lib. 2 Cap. 6 art: 7[2].

12.

Huis videre dommerne ſamt des Rettergangs proceſser til Hiemtingene och Landsting er anrörende, kand den gunſtige læſere ſelf ydermere finde udj det almindelige Alphabetiſke Register udj mere berörd den Ny Christ: 4 receſs |: efter huilket Register mand och her foruden lettelligen och ſnart kand finde moxen alt huis n[illegible] udj Loverne, Receſserne, handfest: GaardsRetten, Skoeretten [illegible] brefue, Rigens Rett, eller BircheRetten Etc. vil [illegible] efter ſom mit forſæt hafuer allene veret der [illegible] ret, at ieg mig paa korthed, det meſte [illegible] udj dette ringe opuſculo ville befliite.

13.

Her foruden er en Ret udj Danmark [illegible] Ræt, och des Dele eller forfölgning, och er [illegible] ſærdeles Ret, ſom for Rigens Cantzeler [illegible] beſtaar fornemblig af tuende parter. Forit [illegible] gields ſager och huis der af kand Cautes [illegible] derlige giort til at afue och tuinge de [illegible] ſom iche ville giöre udlæg eller betale [illegible] der efterkomme huis Kongelige [illegible] huis en huer i andre maade er [illegible] det andet handler den om huorledes [illegible] och Eyendom til Laaß, det er en [illegible]

1 [illegible]

Digitized by Google

ſin eyendom Rettelig efter ſamme Ret, hafuer delt eller profederet til Laaß kand aldrig tilbage kaldes Etc.

Denne Rigens Ræt och Dæle er förſt funderet och udgifuen af Konning Erich A° 1244. Men Konning Christ. den 4. hafuer ladet den Anno 1621 udj trychen udgaa.

Det VII Capitel.

Om SlotsHerrer eller LænsHerrerne vdj Danmark.

1 Art:

SlotsHerrers eller LænsHerrernes Embede udj Danmarck i almindelighed at tale, beſtaar fornemlig udj diße thrende ſtycher. 1. Vdj alting at föge Konningens och Rigernes gaufn och bæſte ſaauel udj almindelighed ſom færdeleshed. 2. Efterkomme och holde ofuer alle Kongelige mandater och forordninger, at de v-forkrenkelige efterkommes, och ellers hafue indſeende med vnder-Øfrigheden, ſaauel i kiöbſteder ſom paa landet at huer holdes ved Lov och Ræt, den ſkyldige til ſtraf och den v-ſkyldige til befrielſe. Och for det 3. At Konningens och Cronens Landgield ſkat och Contributioner i Lovlige tid udlegges och til rette tid der for god Regenſkab giöres. Huis dette och ellers LænsHerrernes embede i færdeleshed er anlangende, der om finder mand paa det neſte anledning udj det Alphabetiſke Regiſter, udj förberörde höyſalig Konning Christ: 4 Ny receſs A° 1643 vdgangen Lit. L. paa huilche ſteder mand des Leilighed videre kand læſe och erfare.

Men Christ: 4. R. lib. 2 Cap. 1. art: 1. 2. 3. 4. 5. & 6. handler beſynderligen om Konningens læn och lænsmænd, det er LænsHerrerne. Nemblig,

I. Om Lænsmænds Enker, at de nyde forlæninger til neſte Philippi Jacobi dag efter deres hoßbondes dödelig

Digitized by Google

afgang, dog iche de ſlotte och huſe ſom ligge paa grendtzerne eller huor Konningen daglig hoffholdning[1] hafuer.

II. Om lænsmendene ſom iche i Rette thid fremſender huis de af deres læne plichtige ere, eller huis penge, proviant eller andet de efter paabudne ſkatter at indkrefue och fremſende befales eller nöyachtig erklering, och iche Tholderne tilholder med deres afgift och Regenſkab i Rette thid at fremkomme, at deres læne ere dennem der med opkyndet, och der foruden forbeholden dennem at tiltale, for huis ſkade ſaaden deres forſömmelſe kand foraarſage.

III. Lændsmendene ved föeſidene ſkulle Konningen til bæſte, for it billigt værd til forhandle ſig huis vrag kunde hænde i [deres læne at ſtrande, oc hafue flittig indſeende at det Folck, ſom med noget vrag bliſue bierget och ſelf acte][2] deres gods at beholde[,] det for en billig Biergelön kunde nyde, och iche udj nogen maade nödes til noget af deres gods imod deres vilge at afhende.

IV. Lændsmændene ſkulle lade regiſtrere alle kongelige mandater och forordringer lige ſom de udj en huer ſin thid ere udgangne, udj en bog[3], ſom altjd hoß lænet ſkulle bliſue. Dißligeſte naar nogen forandring ſkeer, fra dennem til deres efterkommere ofuerantvorde huis Tingsuidner, domme och andre breſue, ſom ſiden udj ſamme læn til under[r]ettning kunde fornöden giöres.

V. Der ſom nogen Lænsmand enten for ſamuittighed eller anden vichtig Aarſage ſkyld, kunde hafue betenchende, at lade ſkee Execution oſuer mißdedere ſom fra lifuet dömde ere, da lade de Konningen der om v-fortöfuet be-

---

[1] Handskr.: hoſzholdning. Rättelsen är gjord i öfverensstämmelse med Christ. IV:s Recess, lib. 2, cap. 1, art. 1.

[2] Ofvanstående är af afskrifvaren öfverhoppadt. Det är här insatt i öfverensstämmelse med Christ. IV:s Recess, lib. 2, cap. 1, art. 3. — Ordet »deres» kan hafva gifvit anledningen till öfverhoppningen.

[3] Afskrifvaren har här af förbiseende upprepat »lade regiſtrere».

Digitized by Google

föge. Och fig fiden efter hans naadigfte resolution och vilge rette och forholde, efter fom her ofuen for, udj det andet Capitel art: 7 uidere er refereret.

VI. Alle Kongens och Cronens egne underfaatte Geiftlige, Borgere och bönder fkulle for end de til hofue nogen indleg eller fupplication giöre, Förft lænsmendene deres anliggende gifue tilkiende, huilke och alle her med lige faa fult, fom en huer færdeles mifsive hafue bekommet, fkulle uere befalet supplicanten uden vphold, felf ftrax at höre och fin erklering under fin egen hand paa fupplicationen uden[1] nogen fkrifuerlön eller betalning antegne lade: End formener supplicanten at Lænd[s]manden, fagen iche Ret hafuer begreben, föge hannem anden gang; Siden om hand ey til Rette förhielpes, ftande en huer frit, ved famme paafkrefven supplicatz fin fag til hofue at andrage, med viße forfikring, der at nyde befordring udj alt huis billigt och Rett er: Jngen maa heller for fin supplicatz eftertrachtes, eller udj trætte indvickles, mens fagen Kongen at forredrages forbeholdes. Dog ingen her med tillat anden ærrorig fag, v-bevißlig at tillægge, kand supplicanten iche fkrifue, och fra gaar flig ærrorig tillege, ftande fkrifueren til Rette, med mindre hand beuifer, intet uden det begierede at hafue fkrifuet. Kand Lænsmanden fagen hiemme bilegge, och[2] supplicanten hiemme til Rette forhielpe, ftande det hannem frit fore, med mindre det faadan gierning angaar, fom Guds ords befpottelfe, hoer, mord, eller Troldom med underlöber och ved forligelfe iche bör at underflaaes, da fkal det Retten och Lovlig procefs befales. Jngen er dog her med forböden, Konningen |: end och uden lensmandens paafkrefuen erklering :|

[1] Handskr.: under, ändradt till unden. Rättelsen är gjord i öfverensstämmelse med anf. st. i Christ. IV:s Recess, lib. 2, cap. 1, art. 6.

[2] Handskr.: at. Rättelsen gjord enligt anf. st.

Digitized by Google

med ſupplication at beſöge, fornemblig om hand ofuer[1] Lændsmanden ſelf ſig hafuer at beſuerge, enten för at forvrettes, eller hindres i ſin ſag, dog der ſom ſligt uden höynödig aarſag ſker, Vide ſig huer ſelf ſin vnödige thids och bekoſtnings ſpilde, om hand fra hofue igen med vforretted ſag hiem viſes. Belangende Univerſiteternis och Capitelernes bönder, da ſöge de i lijge maade Vniverſiteterne och Capitelerne, och der paa deres supplicationer lade ſkrifue, naar de til hofue noget hafue at andrage.

Det VIII Capitel.

Om Adelens Frihed, nogle puncter af Receſserne och handfeſtninger Colligeret.

1 Art:

Konningerne, efter Frederici 2. handfeſtning art. 4. obligere ſig at fremdrage Danmarkis Riges Raad och Adel, och med dennem ſtyre och Regere Danmarkes Rige, och beſörge Danmarkes Riges Raad med Cronens læn Etc. |: ſom och mange af adelen uden Raadet forlænes med :| Jtem efter den 5 art: udj ſamme handfeſtning ſkal ingen vdlendiſke mænd tages udj Danmarkes Riges Raad, eller forlænes med Cronens ſlotte och læne, uden med menige Danmarkes Riges Raads vilge och ſamtycke.

2.

Konningerne giöre eller gifue icke nogen Ny Lov, ſkichelſe eller ordinantz, uden med Rigens Raads Raad, och landet ville vedtage; huilchet forſarenhed ſelf uduiſer. Thj udj alle Kongelige receſser, forordringer och ordinantzer formældes gemenlig och meſtens diße ord: Da

[1] Handskr.: ofuen.

Digitized by Google

hafue Vj med Voris elſkelige Danmarkes Rigens Raads Raad och betenkende, eller ſamtycke. Etc. naadigſt for got anſeet, det eller det ſaa forordnet Etc. Den ſamme mening hafuer de ord der ſtaar udj den Judſke Lovs fortale: Jngen ſkal och dömme imod den Lou Konningen gifuer och Landet vedtager Etc. Konningerne obligere ſig och at efterdj Danmarkes Riges Raad och indbyggere, ſkulle uere plichtige, at ſtande huer mand til Rætte for Konningen och Rigens Raad, da [ere] Kongerne i lige maade plichtige at ſtande huer mand til Rette för Danmarkes Rigens Raad, och der udj ingen v-gunſt anamme til nogen, och fulgiöre deres dom ſom handfeſtningen art. 30 vduiſer.

3.

Konningerne ſkulle ingen Krig begynde, uden med menige Danmarkes Riges Raads vilge, fuldbyrd och ſamtycke, handfeſt: art: 15.

4.

Adelen er ey forplichtig at drage uden Riget i Krig uden Konningen ſelf Perſonlig drager med, och da ſkal Konningen uere plichtig, at holde dem uden deres ſkade, efter gammel ſeduane: dog det forbund imellem Riget och Förſtendömmet v-forkrenket. End ſidder nogen hiemme uden forlouf, ſkal Rigens Raad ved deres Eed dömme huis den er falden til Konningen efter hans efne och leiglighed. End hænder det trende ſinde, da kiöbe ſin frelſe igen af Konningen Christ. 3 R. art. 2. Dette hafuer ſin fundament och grund af Judſke Lov Lib. 3. Cap. 7.

Vdj Konning Christophers, Dronning Margretes och Konning Oluſs Constitutioner formældes, om adelen blef ſangen uden Riget, da ſkulle Konningerne Rantzonere dennem inden Aar och Dag, och iche ſiden beſueres i Kri-

Digitized by Google

gen uden deres villie for end de bekom deres ſkades opretning.

Dog er Rigens Raad och adel forplichtet at uere Konningen hörig, lydig och biſtandig, och dem lade bruge mod Konningens och Rigens fiender, J huor behof giöres inden Riget med hæſte och harniſk och egit lif, paa egen tæring, efter dj huer adels mand ſom frit arfue gods hafuer, er ſkyldig at vofue ſin hals for ſin Herre och Konning och fæderne Riges frelſe och Landſens fred.

Christ: 3. R. art. 2 huilchet ſtemmer öfuer ens med Judſke Lov Lib. 3. Cap. 7.

Her hen hör Adelens Roßtieneſte hold, nembl: af huer —: 312 Tönder[1] hart korn en geruſt karl och hæſt en fierde part under eller öfuer Regnes intet[,] med uidere Chr: 4 R. Lib. 2. Cap. 2. art. 4 om Roßtieneſten formælder.

5.

Konningen maa ingen Lande ſkat adelens thienare paalegge, uden det ſker med menige Danmarkes Riges Raads Raad, handfeſt: art: 9.

6.

Adelen maa ſelf taxere deres egen bönder, naar almindelig Landeſkat udgifues, findes adelen der udj forſömmelig, da [maa] lensmenden ſelf ſætte dem i Skat, Etc. Christ: 4 obne bref, udj receſsen pag. 56 & 57.

7.

Adelen nyder deres vgedags bönder fri for Kongsſkat, ſaa mange der boer [i] ſogen[2] ſom deres Sæde gaarde iligger, och de ſom hafue ueret fri af alders thid, ſom alle Kongelige ſkatte brefue tilforn i Danmark udgangne der om formelde.

---

[1] För hvarje 312 tunnor skall hållas en karl o. s. v.

[2] Handskr.: ſagen.

Digitized by Google

8.

Adelen hafue half och hand ofuer deres egen bönder och thienere, famt alle Kongelige fager, och all anden herlighed och Rettighed, faa frit fom Konningen ofuer fine, vndertagendes at före Konningens och Dronningens Fadebur, naar de Perfonlig drage igennem landet eller obenbare feigde paakom, da fkal dog Konningen ingen befuæring lægge paa adelens tiennere, uden det fker med menige Danmarkes Riges Raad sfamtycke, Constit. Christoph. Regis & Regin. Marg: Jtem Konningen Erichz Lov[1], famt Judfke Lov Lib. 2 Cap. 77. Huilchet Christ. 3 R. art. 2. Fred. 2 handfeft: art. 6. uidere forklarer. Dog hafue adelen ey macht de fager gandfke at pardonere fom paa lif, lemmer, fengfel eller römning endelig efter Loverne och Recefserne bör ftraffes |: nembl: Troldom, mord, och mandrab, blodfkam, menederi, Signen, manen och maalen, och deßlige :| Thj huor adelen ey udj faadane och andre grofue lifsfager vil ftraffe, da hafuer Konningen, eller hands Lændsmand eller foget macht at ftraffe. Dog alligeuel fiunes fom forfarenhed uduifer, at adelen hafuer faauit macht, at de kunde formilde lifs ftraffen, eller maaden huorledes, de der lifuet forbrut hafue, fkulle döe; fom til Exempel, naar en mißdedere er dömt til at fteyles, eller henges eller hofuedet at fættes paa en ftage; da kunde de benaade mißdederen |: befynderlig naar der kand uere nogen betenkende hoß :| at hand nyder det paa den bare halshuggelfe: Eller naar en mands eller qvindes Perfoen hafue fortient och er dömt til at halshugges och brendes for blodsfkam, da kand Herfkabet och faa benaade dem at de allene halshugges, fynderlig naar der er |: fom förfkrefuet :| betenchende eller fyndelig Aarfage hoß; Och her om hafuer mand adtfkillige Exempel.

---

[1] Sjællandske Lov.

Digitized by Google

9.

Jngen Riddermands mand forbryder ſit iordegods uden hand förer afuind ſkiöld mod Konningen og Riget. Handfeſt: art: 16.

10.

Blifuer nogen god mand forfört eller belöget for Konningen, da ſkal hand det ingen troe eller lofue gifue, med mindre den det angifuer vil tilſtaa det udj Konningens och Rigens Raads neruerelſe, och den andens paahörelſe, findes da hand at hafue fört lögn, ſtraffes for lögn ſom ved bör: Handfeſt: art: 43.

11.

Adels Perſoner ſkulle iche gribes, baſtes eller bindes, eller fættes i fengſel, foruden den tilforn er forvunden efter Loven, uden de tages udj de ferſke gierninger, der de maa gribes och fættes for, efter Loven, dog ſkal huer mand uere plichtig at ſtande til Rette for Konningen och Danmarkes Riges Raad för huis nogen hafuer hannem till at thale med Rette. Handfeſt: art: 13.

12.

Huem ſom kommer til Konningen udj god troe och love paa Konningens ſkrifuelſe och brefue, da ſkal den for Konningen, och for alle de ſom for Konningen giöre och lade ville, frii ſeker och v-behindret komme hiem til ſit eget igen, dog at hand ſkal vere plichtig for Konningen och Danmarkes Riges Raad at ſtande til Rette, Handfeſt: art: 22.

13.

Adelen ere ey undergifne nogen dommere udj de ſager ſom gaar paa deres ære och lif, ſaa och de Love och Loughæfder, Riddermænds mænd hafue giort, uden

Digitized by Google

Konningens och Rigens Raad allene. Christ. 3. R. art: 27 in fine. Jtem handfeſt: art: 27. och Christ. 4 R. Lib. 2 Cap. 6. art. 14.

14.

Blifuer Riddermands mand fredlöß for Erlige gierninger, da ſkal hand böde 20 lödig mark for ſin fred, handfeſt: art: 44. Huer lödig mark Söllf er[1] 14 lod ſint Sölf, giör 160 RDr in specie ut Gloſsar: Juridico Danic. pag. 12.

15.

Konningen eller hans förſtinde, eller nogen deres afkomme eller nogen anden paa deres veigne, ſkulle ey kiöbe, eller pante ſig eller Cronen til noget frit- och frelſe gods udj Danmark i nogen maade, ſom af gammel thid veret hafuer, Handfeſt: art: 20. Der imod maa ey helder Danmarkes Riges Raad och adel kiöbe eller pante noget frit bondegods, uden med Konningens tilladelſe, Handfeſt: art: 21.

16.

Jngen vfrimand maa kiöbe eller pante noget frit Jordegods. Christ. 3. R. art: 38. Dog her hoß at achte, at huor vfrimand er foraarſaget at anamme frit gods enten i pant eller til indförßel for gield, da ſkal den plichtig uere det for ſit værd til adels folck afhænde, och til den ende det aarlig til Landsting, huor godset ligger, opbyde Etc. ſom Christ. 4 R. Lib. 2. Cap. 2. art. 3. videre der om formælder.

---

[1] Handskr.: Söllf[illegible] (= Söllfuer). Rättelsen är gjord efter anf. st. i Osterssön Veylles Glossar., uppl. 1641.

Digitized by Google

17.

Huer Riddermands mand er frit for at giöre ſig ſit eget gods ſaa nyttig ſom hand kand, och ſelge det huem hand vil, dog iche paa Landsbyerne maa ſelge ſtaal, ſalt, huede[1], klæde, eller nogen kramvare. Christ. 3. R. art. 34.

18.

Adelen maa ſelge och ſköde deres gods med deres bref och ſegel, och gode Mænds vidnisbyrd, uden Laugbud, dog til fri folck och ingen anden. Christ. 3. R. art. 49.

19.

Sæde gaarde iblant adelen ſom falde til arfue, ſkulle blifue ved ſuerdſiden och hoß brodrene, med[2] vgedagsmænd och næſte omliggende gods, ſaauit godset och den faldne arf kand thoole. Och ſöſtrene och ſvogerne ſkulle giöres fylleſt med andet Jordegods och penninge for bygningen efter ſambfrenders tycke, med uidere Christ. 3. R. art. 39. der om formælder.

20.

Adelens hofuitgaarde maa ingen giöre indförſel udj, ſaa lenge de hafue Jordegods, at rette for dennem med, ey heller maa indföres i Jordegods, om hand vil Rette for ſig med got boefæ, och nyttige lößöre, ellers hafue Ridemænd der i at ſige, om noget v-tienligt ſammen ſankes[3], Rigens Ræt: art. 47.

---

[1] Anf. st. i Christ. III:s Recess har »Humble», icke »huede».

[2] Handskr.: ved.

[3] Har afseende på utmätning. Ridemænd skola tillse, att den, hos hvilken utmätning göres, ej drar samman värdelösa saker att utmätas, fordringsägaren till förfång.

Digitized by Google

21.

Adelen nyder frit fiſkeri och Aalegaarde for deres egen grund, ſom [de] af Alders thid, och beſynderlige udj Konning Hanſes thid haft haſde; vndertaget i de fiorde ſom Cronen och den menige mand hafue ſkade af, dog ſkulle de fiſkegaarde blifue ved macht, ſom hafue veret af Arilds thid. Christ. 3. R. art. 31. Handſeſt. art. 10.

22.

Adelen er och frit for at bruge næring med ſilde fiſkend, Och kiöbe och ſelge, ſaa mange Öxen[1] at ſtaalde, ſom huer kand ſtaalde paa ſit eget foder[2], eller hand kand lade fore[3] hoß ſine egne tienere, ſom er plichtige at holde fodernöd[4], dog der med Konningens och Cronens Thold v-forkrenket. Christ. 3. R. art: 32. Handſeſt: art. 11.

23.

Adelen er frit for at kiöbe alle ſteds, huor dennem lyſter och ſelge[5], ſaa mange öxen ſom de paa deres eget [foder] och hoß deres thienere kunde fore och ſtaalde. Christ. 4. R. Lib. 2. Cap. 13. art. 1.

24.

Adelen er frit for at kiöbe och ſelge med vdlendiſke kiöbmænd, ſom tilforne vert hafuer, Handſeſt: art: 12.

---

[1] Handskr.: Oxen. — Angående kommat efter »ſelge» se nedan not 5.

[2] I handskr. rättadt från: ſorder.

[3] Handskr.: före, hvilket torde vara felskrifning för: fore (= fodra), som förekommer i nästa paragraf och på de anförda ställena i lagarne; eller för: föde.

[4] Handskr.: fodernödj.

[5] Kommat såväl här som i näst föreg. § efter »ſelge» skiljer objektet från predikatet.

Digitized by Google

25.

Huor Adelen hafuer ſkib och ſkibsparter, da nyde de den Rettighed och ſagefald efter receſsens lydelſe. Söe-Retten Cap. 65.

26.

Adelen er fri for tiende af deres ſædegaarde, for de ſkulle tilholde deres tienere at tiende Retſerdelige; de[1] giöre dog deres Sogne Præſter fylleſt for deres v-mage och thieneſte, ſom de ville anſuare for Gud. Christ. 3. R. art: 51.

Dog her hoß at achte Kirke ordinantzens indhold, den 13 udj Riber artikelerne thilholder Læns Herrerne, af alle Konningens och Cronens Slotte och gaarde at tiende, paa det at andre maa tage der af got Exempel. Kirche ordinantz fol. 153. pag. 2.

27.

Adelen beholder Jus Patronatus til Kircherne, ſom de bevißligen tilforn haft hafuer, ſom handfeſtningens art: 35 formælder.

28.

Adelen regnis for bæſte Sognemend[2], huor ingen ius patronatus er Etc. Christ. 4. R. lib. 1 Cap. 1 art: 20.

29.

Adelen maa aflegge deres gield ved opbydelſe, ſynderlige naar Dolus malus Etc. iche med vnderlöber, huorledes det uidere ſke ſkal forklarer Christ: 4. R. Lib. 2. Cap. 15. art. 1.

---

[1] Handskr. synes hafva »da», hvilket i anförda lagrum förekommer, motiveradt af att paragrafen där börjar med »Endog at».

[2] I fråga om kallande af präst. Se anf. st. i recessen.

Digitized by Google

30.

Adelen hafue vin och fremmet öl fri for Accife til deres eget huß behof. Privileg: Frid. 1. A° 1524. Dog maa adelen eller ingen[1] udgifue ziiße feddeler paa mere vin eller öl end de felf bruge, under 100 Rixdalers ftraf til Konningen for huer Amme eller thönde fom feddelen mere om formelder [end] de til deres eget brug behöfue. Christ. 4. R. lib. 2. Cap. 31 art. 1. Den famme frihed och med lige vilkor hafue Academierne och Capitlerne i Danmark.

31.

Om adelens gaarde beftiges inden eller vden til fom er befeftet med murgrafue eller planker, eller fom Porte ere for, det er halslöß gierning. Gaards Rettens 8 art.

32.

Adelen fom iche ere faa fterke[2], at de kunde giöre gaardsRetten fylleft efter den 20 art. udj gaardsRetten de maa tilkrefue deres næfte naboer med deres fuenne, och fuldgiöre Retten efter gaardsRettens 21 art. De maa och forfölge deres fag och Ret ind for Landsdommer, och hand fkal uere plichtig at hielpe dennem til Rette; gaards-Rettens 23. art.

33.

Huis gods och Eyendomb nogen hafuer haft i haand och hæfd udj 20 vintre, v-laft och v-kiert, det beholder hand angerlöft och v-afvunden, uden faa kand findes och beuifes, at det er enten pant eller forlæning. Christ. 3. R. art: 50.

---

[1] Menas: hvarken adeln eller någon annan. Jfr nedan anf. st. i Chr. IV:s Rec.

[2] Manstarka; d. v. s. hafva de ej så många svenner som erfordras för att gå ed enligt. cit. art.

Digitized by Google

Dette privilegium nyder iche allenefte adelen i Danmark, men end och faa alle andre geiftlig och verdflige borgere och bönder, Etc. Och huilchen der er anden nogen gield fkyldig fom hafuer ftaaed ofuer thiufue aar, och gieldsbrefuene ey inden den tid ere fornyede, da er faadan fkyldener for gielden fri, fom Christ. 4. R. Lib. 2. Cap. 15. art. 13. udvißer.

Men her hoß er at merche, at al hæfd opgifues for Oldinger naar de opkrefues at giöre Herretsfkiæl eller Marche fkiæl, huor ey Herrets eller Marchefkiæl thilforn findes uere giort, dog huer beholder efter Loven ftuf och færkiöb ofuer Marche fkiæl, fom Christ. 3. R. art. 27. forklarer. Och er faa at forftaa: at hæfden ey kand hindre Oldinger jo maa giöre Herrets och Marche fkiæl, dog at de Rætte fig efter bæfte vidnisbyrd och hæfd, Etc. Skal och ingen forbydes Skouf och Mark eller Eyendom, efter Loven, at kalde til Rebs, endog Cronen eller kirchen hafuer der Laad och del udj. Handfeft: art: 33.

34.

Huor Cronen hafuer fellig med Adelen udj fkouf mark eller fifkevand, da fkal Konningen eller Konningens fogder iche ydermere bruge der udj, enten med fifkeri, Oldenfuin, fkoufhug, iacht eller anden brugelfe, end Cronens Laad och del kand thaale, Etc. fom Handfeft: art. 7 uidere der om formælder.

35.

Konningerne forbyde ey nogens arfue thienere, eller dennem fom de udj pant eller uære hafue, at fuare famme fin hoßbonde, men hafuer nogen tiltale til nogen, enten om gods eller tienere, da fkal hand det forfölge med Rette efter Lovens och recefsens lydelfe, handfeft: 8 art. Her til kommer Christ. 3. R. art. 48. At ingen fkal tage andre mends tienere i forfuar.

Digitized by Google

36.

Dör nogen v-frimand ſom v-fri var föd, och hafuer dog fanget frihed, och lader efter ſig frelſt gods, och hafuer inge frelſe arfuinger, da ſkal det gods ey falde til Cronen, eller falde i nogen v-frihed, men ſkal dog komme til hans Rette arfuinge igen, dog de ere vfri, och det ſkulle de dog ey beholde, men ſelge det til adelen igien inden Aar och Dag for fuld værd, dog om det er v-frit gods, det hand hafde for end hand blef frj, det falder til Rette arfuinger; Handfeſt: 40 art.

Her foruden hafue vel Adelen i Danmark adtſkillige flere privilegier och friheder; icke alleneſte udj Loverne, Receſserne, gaardsRetten, handfeſtningen och Rigens Ræt, ſom efter det almindelige Register udj Christ. 4 Ny receſs lætteligen kand findes. Men end och ſaa ſom udj fremfarne Konningers gamble receſser, handfeſtninger och Constitutioner ſaa uel ſom de Danſke historier fornemmes, Och uden tuifl under forſeigling i god forvaring henlagt. Dog diße forſkrefne artikeler indholde det fornemmeſte ſom af de nu almindelige receſser och handfeſtninger Etc. ere Colligerede. Findes uel och ellers udj ſamme almindelige receſser, handfeſtninger Etc. adtſkillige mange andre ſtycher adelen færdeles vedkommende, huilket dog her for kortheds ſkyld forbigaaes och den gunſtige læſer ſelf videre, efter forſkrefne Regiſters anledning at efterſöge, hiemſtilles[1].

[1] Handskr.: hiemſtillet.

Digitized by Google

Appendix.

Adelen ſom tage boelſkab och löſe qvinder til ſig och ey ville forlade eller ofuergifue dennem, efter paamindelſe af ſogne Præſten, de ſkulle offentlig bandſettes, til de retter ſig: med uidere ſalig höyloflig ihukommelſe Konning Fredrichz den anden udgifne oben bref, Daterat Kiöbenhafn den 19 Junij 1582 der om formælder. Her til kommer den 24 art. udj Sahl. höyloflig ihukommelſe Konning Christ. 4 receſ: Lib. 1 Cap. 2 om kirchens embede och myndighed art. 24. ſom ſaa formælder. Der ſom nogen adels Perſon befindes at ligge och øſue ſig udj nogen aabenbare ſynder och laſter, imod Gud och ſin egen ſamvittighed, eller och ſine tienere fra Guds tieneſte, med hofueri eller anden ſyßel uden ſtörſte Aarſage och fornödenhed om Bede eller Hellige dage findis at holde: da ſkal Præſten udj den ſogn ſom ſamme adels Perſoen er boeſæt, eller och ſig oppeholder, förſt i en[-]rum hannem advare; Och der ſom det iche vil hielpe, giſue Prouſten och Biſpen det tilkiende. Huilche förberörde Adels Perſoen for ſig ſkulle indkalde, och i lige maade med hannem efter ordinantzen och Kongelige forordninger, de ſorrige om bolſkab, ſaa uel ſom denne ſag med band och andet forholde och procedere, efter ſom de for Gud den allerhöyeſte och Konningen udj ſin thjd achte at forſuare, om de her udj af nogen Perſoens anſeelſe ſig lader betage, och afholde for at forrette, det ſom de Gud allerm[e]chtigſte plichtige ere udj deres beſtilling at forrette och eſterkomme.

Der ſom da ſaaden Adels Perſoen enten med Trußel beſkichelſe eller anden gevalt ſig paa nogen Gudts ords tienere vil underſtaa at forgribe, da vil Konningen ſaadant ingenlunde v-ſtraffet lade paſsere, och ſaa fremt Preſten

Digitized by Google

her efter ſig iche Retter, ſkal hand af Lænsmanden, det er LænsHerren och Biſpen tiltales och miſte ſit kald. Och der ſom lænsmanden eller biſpen det da iche tilkiende giſuer ſkulde de giſue 200 Rixdlr til neſte hospital.

Gud giſue her var ingen privat perſoner i landenne, ſom thage forargelig Exempel af de Adels Perſoner, ſom holde obenbare boelſkap, och mene at uille argumentere â majore ad minus; Men vare ſig, der af iche blifuer mala Conſeqvens.

Til ſaadant at forrekomme och affkaffe, thiener vel beſynderligen den 25 Artikel vdj Konning Christianj 4 Ny receſs Lib. 1. Cap. 2. Om Kirchens Embede och myndighed; at mißtenkte och berychtede Perſoner iche alleneſte ſig fra huer andre ſkulle entholde: Mens end och, om de ere leddige Perſoner Slet af byen, Sognen och vel Herredet fra huer andre at begifue. Etc.

Justitia formoſior Hespero.

Digitized by Google

Glossar.

Aasted stället själft hvarom fråga är.
achtsamhed uppmärksamhet 13.
adtskillie afdöma 2, 32.
afkald af myndig arfvinge till förmyndare utfärdadt bevis, att han emottagit arfvet.
aflegge befria sig från 57.
afsiges afkunnas 7, 10.
afsigt dom eller utlåtande, isynnerhet af kommissarier, synemän o. dyl. 19, 31, 42.
afslæt olofligt slående å annans äng 17.
afue aga, tukta, straffa 45.
amme åm 58.
angerlöst fritt för klander eller käromål 58.
arfuetienere »tienere» (se detta ord) på ärfdt gods 59; på samma ställe är det väl ock fråga om »tienere» på gods, som är satt i »pant eller være».
af arilds thid = *af alders thid* af ålder, från urminnes tid.
aufl afvel; *holder aufl paa* själf brukar 11.
Baste eg. binda med bastrep; *bastes och bindes* läggas i bojor 53.
befalde: *lade sig vel befalde* låta sig väl behaga, gifva sitt samtycke till 3, 6.
befale anförtro, öfverlämna 48; nedskrifva, sammanfatta 9, 44. (På senare stället vore äfven betydelsen påbjuda antaglig.)
befatte affatta 7; sammanfatta 1, 2; *befattet* innefattadt 44.
beklages åtalas 13.
besidderne bisittarne 32.
beskickelse handlingen att medelst 2 till en person sända män affordra honom förklaring eller svar på framställda frågor; sid. 61 torde det afse en på sådant sätt framförd hotfull fordran af (förklaring eller) rättelse. Jfr Kolderup-Rosenvinge, G. D. L., 4, anm. t. sid. 371.
beskrefuen skrifven, skriftligen affattad 14, 24, 42.
beskyldes öfverklagas 40, 43.
besuerge besvära 2, 49.
besöge söka, hänvända sig till 21, 24, 47—48.
besörge med förse, tillgodose med 49.
bevislig giöres lagligen styrkes inför domaren 15.
blod-dom dödsdom.
bod-dom bötesdom, dom att den anklagade skall böta 24.
bodfæste se *fæste bod*.

Digitized by Google

boelskab frilla 61.
boeslod eg. andel i boet; hela ens förmögenhet 27.
bofœ lösöre 55.
bref innefattar alla slags skrifna dokument; *bref och segel* aktstycken som äro försedda med sigill 15.
brugeligt pant pant som emottages med nyttjanderätt 19, 41.
brödig brottslig 34.
byde sig i Rette se *ret.*
byefoged domare i bytinget, m. m.
byeting underrätt i stad. — I vissa städer i Danmark (de som hade den s. k. landstingsrätten) fanns en *Raadstueret* (= borgmästare och råd), som var instans öfver byetinget, under det att de andra städerna lydde under landstinget såsom öfverinstans.

Causeres förorsakas; meningen sid. 35 är: i alla mål som förorsakas af, ha sitt upphof i förmynderskap o. s. v.
commissarier särskildt förordnade förrättningsmän.

Dele process 45.
dele processa, föra rättegång om 45, 46. *deles med Raads dele* afgöres genom Rådets dom, skall utageras inför Rikets Råd (högsta instansen) 17.
dom se *gangne.*

Eftertrachtes förföljas 48.
eller — eller antingen — eller 36.
endelig bet. antingen: ovilkorligen, eller ock: till slut, d. v. s. då domen fälles 25, 52

enfoldigt enkelt, okonstladt 5.
enfoldighed enkelhet, anspråkslöshet 6.
enten endera 24, 39.
ergangne försiggångna 22.
erlige på äran gående 54. Ordet är här taget från det citerade stället i Fredr. II:s Handfästn.; det är ej upptaget i ordböckerna i denna betydelse.

Fadebur konungens och den kungliga familjens bagage och följe, när de resa genom landet 52. Se Osterssön Veylle.
fald = *faldsmaal* eg. det hvartill man fälles, böter 27.
falden: huis den er falden til Konningen huru mycket han (adelsmannen) skall böta till konungen, i förhållande till sin förmögenhet 50.
den faldne arv det tillfallna arfvet 55. Meningen är där, att de kringliggande godsen följa sätesgården, för så vidt som öfriga arfsandelar genom andra sterbhusets medel kunna utbetalas.
falder inträffar 39; se not 2 sid. 21.
fellig gemensam egendoms- eller nyttjanderätt 59.
fiereting fjärde ting 16.
fodernöd nötkreatur som den underlydande var skyldig att föda åt godsherren öfver vintern 56.
fordeles til tinge afdömas vid ting 16. *fordelt* dömd 21.
forfölge fullfölja, anhängiggöra 31; *forfult* utfördt (om rättegångsmål) 21.

Digitized by Google

forfölgning utförande inför rätta 45.
forfört förtalad 53.
forhold (med accent på ultima) undanhållande, förhindrande (af vittnesmåls afläggande) 39. Jfr *fornechtelse.*
forkiöb förköp, det att förekomma eller öfverbjuda någon i köp 30.
forknippes bindes, förpliktas 14. Lt. vorknuppen, ty. verknüpfen.
fornechtelse: sognevidnes fornechtelse handlingen att domaren undandrager någon hans vittnens hörande 39. *Rettens fornechtelse* se not 2, sid. 13.
fornechtet förklaradt vara otillåtet 32.
forseigle sätta sitt sigill under en handling; *forseiglet* med sigill försedd 11; *forseglet* sid 29 förklaras i cap. 1, art. 11 (sid. 19).
forsvar: kirkens forsvar 42, konungens länsman eller innehafvaren af jus patronatus. Se Osterssön Veylle, s. 438.
forsætlig afsiktligt 11.
forsætter (äfven *indlæg*) skriftliga inlagor i en rättegång. Meningen å sid. 15 är den, att domaren ej behöfver införa i domen mer af parternas inlagor än en sammanfattning af deras innehåll, således ej in extenso.
fragaar förnekar, vill ej stå för 48.
fremdeles vidare, dessutom 17.
fri adlig 60; *frihed* frälse, adelskap ib.
fuldbyrd samtycke 50.
fæste bod = *bodfæste* gifva fullgiltig (»lovfast») försäkran vid tinget om böters (i synnerhet mansbots) erläggande 24.

Gangne til herredsting (om domar) fällda vid häradsting 39. Obs. att *till* nästan genomgående användes för att beteckna vid ett ting.
gerust rustad, krigsduglig 51.
gienge tillvägagångssätt, gängse bruk 28; *have sin gænge* ha sin gång 25.
gienpart afskrift.
giöre och lade göra och låta, handla (å konungens vägnar) 53.
grandskning syneförrättning; *text til grandskning* 31 betyder antagligen de dokument, med ledning af hvilka syn förrättas. Jfr cap. 2, art. 4 (sid. 22). Jfr ock 23.
grandskningsmænd syneförrättare.

Haldlandsfar halländing 32.
hals och hand en vidsträckt den adlige godsherren tillkommande juridisk myndighet och rättighet öfver sina bönder och underlydande 52. Se Nörregaards Forelæsninger, 308, not *m.*
handskrifter skriftliga skuldförbindelser 15, 29.
hart korn: Tunna hartkorn är enheten vid jordtaxering.
hende se *hænde.*
herlighed benämning på en hvar en godsherres rättighet öfver böndernas gårdar.
herredage benämndes i Danmark till 1660 hela »Rigens Raads» församlingar, detsamma som *Konungen och Rigens Raad;* de

Digitized by Google

utgjorde bland annat landets högsta domstol.

herskab det adliga herrskapet, adeln i förhållande till dess bönder och underlydande 27, 40, 52.

herverk våld mot annans person eller egendom.

hiemting underrätt, första instans 45.

hofuedstoel kapital i motsats till ränta 15.

hosbonde make 46.

hvis ofta i bet. hvad (jfr *falden*); annars: om, huruvida.

hænde dom utvärka dom 34.

höring kallades en nämnd af sex vederhäftiga män, som förordnades att närvara vid och deltaga i utförandet af sådana mål, som utfördes på fyra rättegångsdagar. Se Osterssön Veylle, sid. 384 ff. (Jfr *tingsvidne*).

Indförsæl eg. borgenärs »införande» i gäldenärens egendom efter föregående dom, utmätning.

indlæg inlaga (se *forsæt*).

Jordeget gods gods till hvilket man har full eganderätt. *Jordegne bönder* själfegande bönder.

jordskyld en på vissa egendomar i stad eller på landet hvilande fast årlig afgift att utgöras till kommunen, stiftelser eller viss person.

Kald stämning.

kaldsmænd de som värkställa stämning 11. — de män i socknen som kalla präst 16.

kiende afgifva »kiendelse», döma 18.

kiendelse dels afgörandet af ett under en rättegång uppkommet spörsmål (ej af själfva hufvudsaken); dels utslag af skiljedomare, kommissarier o. s. v. — Sid. 18: utlåtande af häradsdomare i våldssak.

kiendes erkännes 15.

kiendes draab dråp som är kändt, bekant, såsom då dråparen gripits på bar gärning 18; i samma bet. *kiends misdedere* 24.

kirkeværge den eller de personer som hafva hand om en kyrkas angelägenheter, syssloman, kyrkovärd. Se Osterssön Veylle (äfven under »kirckernis-forsvarer»).

Konungen og Rigens Raad se *herredage*.

kost och tæring stående uttryck för parts rättegångsomkostnader.

koster, plur., saker: det stulna godset 18.

Laas: *dele jord til laas* utföra process om jord till sådant slut, att eganderätten aldrig mer kan omtvistas (liksom sätta lås för all vidare tvist om den jorden) 45, 46. Se Osterssön Veylle.

lade se *giöre och lade*.

land landskap 41, 43; *uden Landts dog inden Riget* 10.

landemode = *prouiste mode* prostmöte, sammansatt af länsherren, biskopen och stiftets prostar 16. Landemodet var domstol i vissa kyrkliga mål.

Digitized by Google

landeskat allmän landsskatt 51.
landgield, *landgilde*, *landskyld* årlig afgift af fästebonde 46.
landsdommere domaren i landstinget, lagman. I Skåne, Halland och Blekinge infördes den svenska lagmanstiteln i st. f. den nämnda danska på 1680-talet. De med stora inkomster förenade lagmansämbetena bortgåfvos på denna tid i Sverge såsom förläningar åt stormän, hvilka själfva tillsatte underlagmän, som förvaltade ämbetet. Först 1680 förordnades, att lagman skulle vara bosatt inom sin lagsaga och själf förvalta sitt ämbete.
landsprost häradsprost, prost.
landsting landskapets ting; var vid denna tid andra instans vid rättskipningen.
laugbud, -hæfd se *loug-*.
laugværge se *lovværge*.
lavdag, *lagdag* den lagligen utsatta dag, på hvilken någon ålägges att svara inför rätta, betala sin skuld, eller dylikt 15.
lemmer medlemmar af andliga brödraskap, gillen o. s. v. 16. — Ordet förekommer i danskan också i bet. hjon på försörjningsinrättningar o. dyl.
lempe goda namn och rykte 41.
liflösz gierning gärning som är belagd med lifsstraff.
loufast se *lovfast*.
loug se *lov*.
lougbud, *laugbud* på lagstadgadt sätt på tinget gjordt utbjudande till salu af ens jordegendom 31, 55; den skulle på detta sätt först hembjudas åt närmaste fränder.
loughæfd en viss tids (3 års) häfd, som för innehafvaren medförde rätt att själf med ed försvara sin eganderätt. Sedermera blef det brukligt, att efter de 3 årens förlopp inför tinget bevisa sin häfd och taga »tingsvidne» därpå. Så stadfästad häfd benämndes sedan laghäfd; därigenom gjordes besittningen fri från vidare klander. Se Nörregaards Forelæsninger, 546, not *c*.
lov, *loug: giöre l.* gå ed 17, 23, 53.
lovfast som kan aflägga fullgiltig ed, vittnesgill; om vittnesmål: lagligen giltigt.
lovlig på lagenligt sätt 10.
lovværge (eller *laugværge*) god man, rådgifvare (icke förmyndare, ty enka var myndig), som enka måste hafva för vissa viktigare saker 36. Se Nörregaards Forelæsninger 268.

Maa: mot kunnat, fått 25.
maalen användande af vissa vidskepliga medel för att åstadkomma öfvernaturliga värkningar 52.
macht: giffue macht medgifva 3.
manen andebesvärjande 52.
manere sedvana 22; *manerligt* som är vedertaget bruk.
markeskæl rågång.
medens 19 (se not 2), *mens* 62, *meden* 43, *men* 3 m. fl. st. utan.
mesten för det mesta, nästan 37, 49.

Digitized by Google

mindelighed: *til m.* godvilligt 20.
misslig (om rättegångssak) mer eller mindre oviss i anseende till den förebragta bevisningens högre eller lägre grad af tillräcklighet 40.
mot se *maa*.
moxen nästan 45.
muet mycket 2.

Nam utmätning (i första rummet af lösegendom).
nedrige Rætte underdomstolar.
nefninger nämndemän, som med sin ed förklarade den anklagade skyldig eller icke skyldig.
nest: *paa det neste* i det närmaste 46.

Ofuerlæser genomläser.
ofuerlöbe: uttrycket *om de den ofuerlöbe eller vinde* å sid. 12 är dunkelt. *Den* måste antingen hafva afseende på stämningen eller också möjligen på själfva rättegångssaken; *ofuerlöbe* synes böra betyda förlora i motsats till »vinde», liksom löpa förbi målet. I förra fallet blefve då betydelsen: om de icke ernå stämningen — d. v. s. målets handläggning på åstundadt sätt —, eller om de värkligen ernå den, därutinnan stå de sin egen risk; i senare fallet: om de förlora sin sak eller vinna den.
oldinge nämnd i rågångstvister.
omfangen begynnelsen 11; kan tänkas vara en folklig ombildning af anfang, men beror sannolikt på misstag af afskrifvaren, enär ordet i den formen veterligen ej är annorstädes uppvisadt; ett med tysk stil skrifvet *an* kan lätt missuppfattas såsom *om*. *Anfange* förekommer också i vår handskrift. — Analogt är vår handskrifts
omholde (= anholde) hålla i fängsligt förvar 30. (Jfr *omfangen*.)
opbydelse, *opbud* handlingen att en gäldenär öfverlämnar sitt bo till af rätten utsedda ombudsmän, hvilka hafva att uppgöra hans affärer 57. Se Chr. IV:s Rec. lib. 2, cap. 15, art. 1. Opbud skiljer sig däri från konkurs, att gäldenärens bo i förra fallet anses räcka till för likviderande af hans skulder, fastän han för tillfället ej kan tillfredsställa kreditorerna.
ophold underhåll, försörjning 36; uppskof, utdragande på tiden 15.
opkynde uppsäga 47.
opreisning tillstånd att fullfölja våldssak efter den tid, inom hvilken sådan enligt lagen skulle vara inför rätta utagerad 42.
opsettelse uppskjutande 39.
ordele döma, afdöma. Jfr ty. urteilen, lt. ordelen.

Paakiende afkunna dom eller »kiendelse» i ett mål 40.
paaskade = *paatale* klaga, besvära sig öfver.
paatielse eg. tigande, tystnad om — d. v. s. slut med all tvist om saken i fråga 45. Chr. IV:s Rigens Ræt og Deele § 71: set-

Digitized by Google

tendis dend Sag oc det Gods Evindelig thielse paa.

pesthuste personer som äro intagna i »pästhuset», sjukhuset för farliga smittosamma sjukdomar 36.

privat oadlig 19, 40, 41, 62.

prouiste-mode se *landemode.*

præstekald kallande af präst 16.

prætendere paa besvära sig öfver.

Raadstue ret se *byeting.*

ransnæfninge nämndemän i rånssaker 27.

rantzonere lösköpa (om krigsfångar) 50.

rebe uppmäta jord, skog medelst rep; *kalde til rebs* begära sådan uppmätning; *rebsmænd* de som förrätta den.

reise stadfästa 40.

ret: byde sig i rette erbjuda sig att ingå i svaromål 14; *saa mange hand i rette lagt hafuer* alla inlagor som han förut inlämnat i underrätten 15; *stande til rette* stå till svars inför 50.

rette for sig göra rätt för sig, betala hvad man är skyldig 55.

riddermands mand i gamla lagar: adelsman; så i vår handskrift. Annars: en riddares väpnare, sven.

ridemænd af landstinget nämnde män, hvilka hade att göra utmätning hos adlig gäldenär 17, eller döma om oldingers utslag i rågångstvister. Enligt vår författare skulle ridemænd alltid vara adelsmän, hvilket dock är omtvistadt; utmätning hos adelsmän kunde endast förrättas af adliga ridemän. Se Nörregaards Forelæsninger 1567, noten.

rættes afrättas 19.

röres omtalas, behandlas 41.

Sagefald böter.

sager: kongelige sager konungens sakören 52.

sagvolder betyder numera svarande; i de gamla danska lagarne däremot, såsom här, kärande 30.

sal = *salg* försäljning.

samfrænder släktingar; brukas i lagarne hufvudsakligen om släktingar såsom skiljedomare i vissa familjemål.

sandemænd ett slags nämndemän i vissa brottmål och råmärkestvister. Se Osterssön Veylle.

den sichtede den anklagade 23.

signen begagnande af trolldomsformler o. dyl. 52.

siufslet sjuslaget, klockan sju 41.

siunes synes 25 m. fl. st.; tycker, håller före 11.

skader se *paa-*.

skickelse anordning, förordning 44, 49.

skiels alder eg. den ålder, då man kan bruka sitt förstånd, mogen ålder.

skoufhug skogsåvärkan 17; om berättigadt nyttjande af skog 59.

skriftlig, adv., skriftligen 19.

skrifuen skrifvande, uppsättande af inlagor till rätten 44.

skudsmaal förfall 39, 40.

Digitized by Google

sköde utfärda köpebref på; *sköder*, plur., köpebref.
slett, adv., enkelt 5.
smaalandene 34 betecknar de mindre danska öarna söder om Seland. I denna bet. förekommer det hos Berntsen, Danm. og Norgis fructbar Herlighed, 1, sid. 2 och 4, sid. 489.
soeret svuret, -it.
solemærke (lagspr.) dygn 32.
stileres stiliseras, affattas 7.
stockemænd, *tingmænd*, *tinghörere* ett slags nämndemän, gemenligen 8, hvilka hade att vara tillstädes vid tinget och följa dess förhandlingar för att kunna afge vittnesmål därom. Se *tingsvidne*.
stuf och særkiöb 59 ett från den öfriga bymarken afhändt och genom dike eller gränsstenar därifrån afskildt stycke jord; *særkiöb* kallades det särskildt, när afsöndrandet skett genom försäljning. Se Osterssön Veylle samt Nörregaards Forelæsninger 1574 och 1855.
suare synes sid. 59 betyda stå till svars inför.
syndelig (= synderlig, besynderlig) synnerlig, särskild 52.
særkiöb se *stuf*.
særkuld halfsyskon.
sættes, näml. i fängelse 53.

Taxere beskatta 51; — *taxeres* uppskattas, bestämmas till sin storlek 40; åsättas ett visst, bestämdt pris, taxa 36.
taxt fastsatt pris, taxa 36.
tegn skylt 36. Chr. IV:s Rec., lib. 2, cap. 3, art. 17 påbjuder, att vid de ställen, där dryckesvaror försäljas, skall »udhengies et vist Tegen eller Bret, paa det Kongens Accise der aff ey skal underslaais».
text se *grandskning*.
tholdere tulltjänsteman 47.
thoug för särskildt ändamål utsedd nämnds förrättning 24, 27, 28. Se Vidensk. Selsk. Dansk Ordb. under »tog».
tielse se *paatielse*.
tienere i allmänhet underlydande, dit äfven det adliga godsets bönder och åbor hörde 40, 56.
till användes regelbundet i bet. vid eller på tinget, t. ex. »til landstinget» afkunnad dom. Jfr *gangne*.
tillege tillvitelser 48.
tillforn förut = före tinget 11.
tillkiendt 18 se *kiende*.
tiltale käromål 14.
tingsvidne af tingsskrifvaren utfärdadt dokument, innehållande tingmännens (se *stockemænd*) vittnesmål om något, som vid tinget förhandlats 47.
tog se *thoug*.
troligen, adv., trofast 6.
tryggelig å sid. 24 antagligen: tryggt, utan risk att böterna skola bli förvärkade. Jfr Christ. III:s Rec., art. 21.
tuil tvifvel 18.
tæring bekostnad, underhåll 51. — Se *kost*.

Digitized by Google

Uafvunden som ej kan fråntagas innehafvaren, oförlorbar 58.

udlæg utmätning; — *giöre udlæg* förrätta utmätning 20; sid. 45 förmodligen: göra skyldig utbetalning.

uendelig dom en dom som ej slutgiltigt afgör målet, näml. för så vidt på ifrågavarande instans ankommer 39. Exempel på sådana domar anföras af Ostersson Veylle, sid. 816.

ufri oadlig 18, 32 m. fl. st.

ugedagsbönder, *-mænd* dagsvärksbönder, som betalade sitt arrende medelst hofveri. Se Nörregaards Forelæsninger 841.

ulast och ukiert olastadt och okäradt, oklandradt, obestridt 58.

underdömme underkänna, upphäfva en dom 40.

underlöber »ligger under», ingår i 48, 57.

underpant ting som förpantas medelst pantbref, ej öfverlämnas åt fordringsägaren 41. *Vist underpant* (d. v. s. säker, lagligen giltig underpant) blir panten, då pantbrefvet upplästs på tinget och försetts med påskrift därom. Se Chr. IV:s Rec., lib. 2, cap. 15, art. 11.

underslaaes undandragas, nedtystas 48.

undertagen, *-de*, *-des* undantagen, undantagandes, i vår handskrift genomgående. Vidensk. Selsk. Dansk Ordb. anför *undertage* = undantaga. Analoga äro ib. *undertægt* = undantag (t. ex. om en bondes ålderdomsunderhåll); i samma bet. *undertag* och *undertagsmand* i Molbechs Dansk Ordb., anförda under »undantag»; *undtækt* och *undertækt* i bet. invändning i rättegång, exceptio i Molbechs Dansk Glossarium; i Chr. III:s Bibel *underholde sig* = hålla sig undan.

vare sig tage sig till vara 62.

varsel stämning.

velbefalde se *befalde*.

verge se *værge*.

verneting den domstol vid hvilken sak bör anhängiggöras mot någon i första instans 21.

vrangelig på orätt sätt 12.

vundet (af *vinde* = vittna) vittnat 22.

værge betyder vanligen förmyndare, äfven kurator för en stiftelse o. dyl.; jfr *kirkeværge*. *At have i værge* att innehafva (i förvar) såsom pant, säkerhet o. s. v.

værgemaal det uppdrag, som innehas af en værge.

Ziisze seddel (= Accise seddel) af med accisfrihet begåfvad person skriftligen utfärdadt intyg angående för hans eget husbehof inköpta utländska viner och öl 58.

Æder eder 40.

Öxen oxar 56. (*Oxen* är antagligen skriffel.)

Digitized by Google

Digitized by Google

BIDRAG TILL ÄRFDABALKENS HISTORIA

1686—1736.

II.

KÄLLSKRIFTER

2.

PROTOKOLL OCH BETÄNKANDEN

UTGIFNA

AF

JOHANNES NILSSON.

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

Digitized by Google

Utdrag af Lagcommissionens protokoll

äro med nedan nämnda undantag gjorda från tre i Kongl. Riksarkivet befintliga band i folio med följande titlar: Lag Commissions Protocoller 1686—1690, Lagcommissions Protocoller 1693—1710 *och* Lag Commissions Protocoller 1711—1734. *Å inre sidan af hvarje bands första perm står:* Från Livijns samling. Öfverlemnad från Kungl. Bibliotheket till RiksArchivet 1880. *I första bandet har numreringen skett t. o. m. 280 efter sida, men derefter till volymens slut efter blad, dock så att sista bladet är numreradt å båda sidor, 521 o. 522. Sid. 29—256 äro skrifna af Becckii hand. Från s. 256 till volymens slut är handstilen icke Becckii, men har han här och der gjort rättelser i texten och tillskrifvit rubriker i marginalerna. I slutet af vol. står med Becckii hand:* folger fol. 597 et desunt nulla. *Andra bandet är synbarligen i senare tid numreradt efter blad och innehåller 448 blad. Bl. 1—228 äro renskrifna efter konceptet och hafva i marg. originalets paginering (1835—2092) angifven. Bl. 229—248 synas vara utdrag ur originalet, ty å det förstnämnda bladet citeras fol. 2486, å det sistnämnda fol. 2859. Bl. 249—258 äro af Becckii hand och af honom numrerade 3645—3664. Tredje bandet innehåller 482 jemväl i senare tid numrerade blad jemte några blanka onumrerade. Bl. 29—162 äro nederst till höger numrerade med 1—134, hvilket synbarligen skett samtidigt med textens tillkomst. Rörande de ur detta band hemtade protokoll vill jag anmärka, dels att protokollen tryckts i tidsföljd äfven der de, i följd af oriktig inbindning, i orig. förekomma i annan ordning, dels att protokollen för d. 14 Mars och 31 Mars å bl. 392 och 394 i orig. af mig hänförts till år 1731, dit de af inre skäl otvifvelaktigt höra, i stället för till år 1725 såsom de i orig. blifvit placerade.*

De å sid. 181—188 upptagna utdragen, ordnade efter rubriker och af mig öfverst å sidan angifna med årtalen 1690—1693, äro hemtade ur en i Riksarkivet befintlig bunt, i nuvarande ka-

Digitized by Google

talogen betecknad med Utdrag ur Lagkommissionens Protokoll *och omfattande jemväl de föregående åren. Utdragen äro efter allt att döma gjorda under Becckii ledning och efter af honom uppstälda titlar. Utdragen från de föregående åren har jag funnit öfverensstämmande med originalet, och är det således all anledning förmoda, att äfven de af mig upptagna utdragen af numera förstörda protokoll äro riktiga.*

Ur samma bunt är också hemtadt det å sid. 200 upptagna protokoll för d. 22 Febr. 1712.

Bilagor till Lagcommissionens protokoll.

I, III, IV, VI, VII *och* VIII *äro tryckta efter* Palmschiöldska saml. N:o VI Juridica. Tom. VII. Justit. Handl. Lagfr., 4:o, *å Upsala universitetsbibliotek. Af dessa finnes* VI *äfven i nedan nämnda handskriftsbunt i Riksarkivet och har blifvit med densamma jemförd. Lilliemarks votum i* VIII *är tryckt efter sid. 277—85 i nämnda volym, men förekommer äfven sid. 163—72 med öfverskrift:* Sentiment öfver den frågan, om Half Syskonebarn måge med Samsyskonebarnen till arfz komma? upsatt och uthi Kongl. Lagcommiss. insinuerat d. 17 Novembr. 1692 af Assess. L. Lilliemark.

II *och* V *äro hemtade ur en i Riksarkivet befintlig bunt, betecknad:* Lagkommissionen 1686—1736. Särskilda lagfrågor, till utlåtande öfverlemnade. Förteckningar. Strödda handlingar. *Men de förekomma äfven uti omtalade vol. af Palmschiöldska saml. och der försedda med marginalanteckningar, den förra:* Opsatt af Assess. Lilliemark, *den senare:* insin. af Assess. Lilliemark den 3 Octobr 1690.

IX *är hemtad ur ett Upsala universitetsbibliotek tillhörigt folioband med titel:* Handlingar om lagens revision i Kon. Karl XI:s tid, *sign. B 101 m (Cederhjelms samling).*

Betänkanden.

I *är tryckt efter en i Riksarkivet befintlig, numera för sig inbunden volym i fol, innehållande 64 numrerade blad och betecknad:* Lagkommissionen 1686—1736. Påminnelser vid kommissionens lagförslag.

Digitized by Google

II *finnes dels i koncept, dels i afskrift i ett å Upsala universitetsbibliotek befintligt folioband:* Lagförslag med anmärkningar 1691—1695, *sign. B 101 p (Cederhjelms samling). Betänkandet är tryckt efter afskriften med angifvande inom [ ] af konceptets afvikelser. Konceptet saknar ingressen. Kursiveringarna i texten äro hemtade från konceptet. Vid början af påminnelserna vid Ärfdabalken står i konceptet:* Exhib: den 28 April 1691, *och vid 17 kap.:* 30 April 1691.

III *(möjligen vederbörande embetsmäns i Östergötland anmärkningar jämte vissa casus) förekommer både i koncept och afskrift i samma band som Bilagan* IX *till Lagcommissionens protokoll. Tryckt efter afskriften under jemförelse med konceptet.*

IV *är tryckt efter originalhandlingen, som återfinnes i den här ofvan under Betänkande* I *angifna handskriftsvolym.*

Efter texten har jag fogat dels ett **Register** *rörande de tryckta protokollsutdragen och bilagorna, dels en* **Tablå** *öfver påminnelser vid 1690 års förslag. Registret, som upprättats hufvudsakligen med afseende på de i marg. antecknade rubriker, är, hvad Giftermåls- och Ärfdabalkarne beträffar, inordnadt under de kapitel i 1734 års lag, till hvilka innehållet synes närmast ansluta sig.*

Här tillåter jag mig anmärka, att i del II: 1 af mitt arbete insmugit sig ett tryckfel, i det att å sid. 171 rad. 3 nedifrån står 30 Martii, *hvilket bör vara* 13 Martii.

Rörande samma del af arbetet vill jag äfven nämna, att jag efter förslagens utgifvande i Riksarkivet funnit en afskrift af 1690 års förslag i en bunden volym med titel: Tract: öfwer Sw: Lag: N:o 2.

Slutligen beder jag att få offentligen uttala mitt vördnadsfulla och varma tack till Herrar Professorerne m. m. I. S. Landtmanson och K. Hj. L. Hammarskjöld samt Herr Bibliotekarien m. m. C. Annerstedt för det tillmötesgående, den välvilja och uppmuntran, som från deras sida kommit mig till del under det mödosamma arbetet.

Upsala i Dec. 1894.

Digitized by Google

Digitized by Google

UTDRAG AF LAGCOMMISSIONENS PROTOKOLL.

Digitized by Google

Digitized by Google

ANNO 1686. d: 6. Decemb: 1.

I. N. D.

PROTOCOLLUM.

Uti den Kongl. Commissionen öfwer Sweriges Rikes Landz och Stadzlags Revision och Sammanfattande.

Effter Hans Kongl. Maij:tz Wår allernådigste Konungs och Herres, Konung Carl den Ellofftes skrifftеliga constitutorio och befallning af d. 6. Decemb: 1686, och derpå följande Hr Baronens och HofCantzelerens Högwälb:ne Hr Erik Lindskiöldz bud och opkallande, tilsammanträdde på Stockholm Slott uti rummet, som det mindre Cantzeliet kallas, de af Högstbem:te Hans Maji:t til Lagens öfwerseende och sammanfattande authorizerade och förordnade Herrar och män d:. 8. ejusdem klockan 3. effter middagen, nl:n HofCantzeleren Hr Lindskiöld, Lagmannen Hr Nils Gripenhielm, Secreteraren Hr Erik Lovisin, Assessoren Hr Johan Schutenhielm, Secreteraren Hr Hadorph, Assessoren Lars Mörling, Assessoren Hr Parmand, Slottsfogden Stiernhof, Borgmäst: Cameen, Borgmäst: Törne, Häradzhöfd:n Furubohm, Rådmannen Brunell, och der wid såsom Notarius M. Beckius; och sedan H:s Kl Maij:tz allernådigste bref och Constitutorium af berörde dato upläsit war, och om Högstbem:te H:s Kl. Maij:tz allern. wilja af welbem:te Hr HofCantzeler något widlyfftigare förkunnat, giördes och slöts fördelningen af arbetet, hwilka balkar hwar och en af de Herrar förordnade och authorizerade antaga skulle för sig särskilt at utarbeta, som den deröfwer af Hr HofCantzeleren upsatte lista utwisar, och här wid, tillika med en Copia af Kongl. Mai:tz constitutorio bifogad finnes hållandes Hr HofCantzeleren före man på det sätt kunde lättast afkomma och arbetet till skyndesamt slut bringa, som H:s Kongl. Maij:t allernådigst desidererar och förnemst önskar.

Digitized by Google

2. Och såsom til detta wärket nödigt achtades at samka och genomse alla Kongl. Förordningar, med hwad mer Hans Kongl. Maij:tz bref föreskrifwer, så ock andra lärda mäns arbeten, ty lemnas hwar och en tid och tilstånd om sådant at sig förese. Och på det intet hinder skulle uti Archivo möta, at hwar en sig af de der befintlige publique handlingar, Riksens Recesser, beslut och förordningar betiena måtte, bäst han kunde och wille, lät Hr HofCantzeleren en zedel afgå til Secreteraren Hr Lejonmark, med bifogad opsats af de Herrar Authorizerades namn, och ordres, at hwad de begära månde, skulle dem emot qvittence tilställas af Archivi handlingar, och skildes Commissionen der med den gången åt.

D. 10. Decemb. 1686.

Klockan 3 effter middagen sammanträdde åter Commissionen, och påmintes at hwar en sin flijt gör, at de til arbetet nödige handlingar förskaffa, och namngafs af en och annan några sådane saker, såsom Sal. Hr Palmskiölds, Hr Hadorphs Register etc. Och sedan de Herrar deputerade någon stund med hwar annan på golfwet discourerat om methodo, och materiernas åtskilnad, afträdde de åter igen, med påminnelse som förr sagt är.

3. **D. 9. Maji 1687.**

Hans Excellence Kongl. Rådet och CantzelieRådet Högwälb:ne Hr Lindskiöld Præses.

Lagm. Hr Gripenhielm.	Secret. Hr Lovisin.
Assess. Schütenhielm.	Secret. Hadorph.
Assess. Parmander.	Assess. Mörling.
Borgmst:r Cameen.	Borgmst:r Törne.
Häradshofd. Furubohm.	Rådm. Brunell.

Slottsfogde Stiernhof tager afträde.

Proponerade Hans Excell:ce at SlottsFogden Stiernhof låter sig märka, som han för sin ordin. beställning intet lärer kunna wid detta wärk närwara och sig infinna.

Hans Excell:ce berättar sig med sit arbete om KonungsB. mäst färdig wara, men befinna uti förra Lagen och KonungsB. en stor Defect, särdeles om det som mäst är angeläget, nembl:n Kongl. Maij:tz Hög- och rättigheter, lagstadgande och mera sådant angående och plägar kallas jura majestatis realia majora, hwilket ock de som sedermera hafwa öfwer KonungsB. något upsatt, såsom Hr Berling och Stiernhök, förbigådt, begärandes de för Konungs-B. wara aldeles forskonte, för tidernas tilstånd skul: men som nu sedan är på åtskilliga Riksdagar derom mycket handlat och slutit, hafwer Hans Excell:ce sådant dess bättre kunnat införa.

Digitized by Google

Hwad eljest wara kan af mindre wicht, som dock Kongl. Maij:t tilhörer, såsom om prijs på spannemål, jernbref etc., och hwad mehr nödigt är at weta om Kongl. Maij:tz rätt uti sådana mindre saker, på det at och alla må kunnigt wara alt sådant til Kongl. Maij:tz rättigheter höra, hafwer Hans Excell:ce der om ock uti KonungaB. infört, och felar allenast at renskrifwas. 4.

Hans Excell:ce lofwade at Prof. Lundii inkomna observationer, så ock Hr Berlings compilation skal optagas och delas de Herrar authorizerade hwar til sina Balkar emellan. Prof. Lundii och Hr Berlings arbete delas til hwar sin Balk hörigt.

Talades något af hwar och en huru wida de uti sitt giort. Hr Gripenhielm säger sig en del begynt, särdeles methoden den han följa wil, upsatt. Hr Schüttenhielm uhrsäcktar sig för sin siukdom och andra hinder, curateler och slijkt, intet än dertil giort kunnat: wiljandes eljest gerna ifrån sig til Criminalistas skiuta hwad som criminale är, såsom om hoor, kätterij etc. Serdeles emedan alla folks lagar så fördelas, at de först handla de jure personarum, inde rebus, och så criminibus. Hwad och huru wida hwar en uti sin B. arbetat.

Hr Lovisin förmäler sig uti sin Balk tämmel:n giort, dock förmenar för allas stora hinder skul, föga kunna för Rötmånaden uti detta angelägna wärket uträttas. 5.

Hans Excell:ce: Jag kan eij lofwa at så länge fördröijas måtte.

Hr Parmand: wårt arbete uti Kongl. Hofrätten är fuller eij af den höga wicht som månge andras, dock mycket träget.

— — — — — — — — — — — — — — —

Sedan något discourerat war om methodo, lät Hans Excell*e*nce framkomma hwad H:s Excell:ce öfwer KonungsB. upsatt, af hwilket H:s Excell:ce ock sielf upläste några Capitel hwart för sig, dock nu eij så noga observerades ordningen; och blef wid upläsandet något uti sielfwa orden påmint, som följer. 6. Uplästes KonungB.

— — — — — — — — — — — — — — —

Dana arf. H:s Excell:ce detta uttydes af mångom särskilt, och kan derföre sättias Främmandes arf, som här i landet äro, och tilförene kallades Dana arf, el:r som hörer under ordet dana arf. 8. Dana arf.

Hans Excell:ce påminte Kongl. Maij:tz klara ordres wara at Lagen sättia på reen Swenska, hwar ifrån man eij gå tör; och kunna eljest de gamble orden i brädden sättias, särdeles emedan få äro i städerna och på landet, som dem förstå, lagen likwäl af allom förstås bör; och biföllo alle detta, at sådane gamble märkelige ord i brädden sättias. Gamble orden i Lagen.

Digitized by Google

9. Dana arf.

Discour. om dana arf, hwad det helst är. Hr Lovisin, der arfwe inländes äro, och sig innan åhret eij angifwa, blifwer det dana arf. Hr Törne, Lagen är klar, der arfwe inländes är skal arfwet stå til dess han kommer.

Uplästes Cap. 18. ErfdB. StL. Hr Schuttenhielm; wet man hans arfwe, skal det stå in infinitum; wet man eij och han sig försummar, faller det til Cronan. Hr Mörling, under dana arf förstås allenast utländskas arf. H:s Ex.: det hörer til Konungens rättighet at niuta dana arf, och måste här införas; men hwad det är och wara skal, kan bäst föras til ErfdaB.

Om Konungens rättigheter uti större och mindre saker.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Hr Parmand, här talas förnemst om Konungens rättigheter, och hwad det widkommer, som Konungen androm öfwerlåter, och särdeles det främmande angår, såsom dana arf, synes eij obeqwämt på annat ställe, och eij här införas.

— — — — — — — — — — — — — — —

30

D. 26 Augustj 1687.

Effter middagen.

H:s Excellence Kongl. Rådet och Præses Edle wälborne Hr Lindskiöld.
Lagm. Hr Gripenhielm.
Assess. Hr Parmand.
Borgm. Hr Cameen.

— — — — — — — — — — — — — — —

H:s Excs: Ändoch wij äro fåå, williom wij likwäl oss något företaga; och hwad nu af en eller annan redo fattat är och upläses, skeer allenast til att giöra sig en Idea af alt, och hwar ens arbete, på det han och alla wij må see hwad widare giöras kan, och sedan måste alt nogare nagelfaras.

Om ofrelses rätt til frelseiord genom arf. 31.

Oplästes caput om laga fång iorda medelst arf.

Discur. om jord som genom arf och giftermål falla kan ifrå frelse til ofrelse man, påminte doch H:s Excs detta synes höra til ErfdeB.

Asses. Parmand, iord faller fuller uthi arf som annat, äfwen til ofrelseman, men i detta fall måste K. M:ts rätt observeras, att ofrelse eij må iord under frelserätt besittia.

H:s Excs. Mig synes her nu och i lagen införas kunna, att ofrelse eij niuta frelserätt, med mindre Kongl. M:t deruthinnan sin nåd giöra wil.

Digitized by Google

Ass. Parmand: att giöra adelssmän är juris publici, men detta och hwad om arf talas, är juris privati, och så wida en är hæres, är fuller ingen åthskilnat emellan ståndén, men privilegium recidit a lege, så att om detta arffall til ofrelse kan her eij så wäl införas.

H:s Excs. Mig synes doch her inättias kunna, att H. M:t lemnas heruthinnan sin nåd att giöra. Och är en åthskilnat emellan förwerkat godz, och sådant som en ährlig man tilfaller, genom arf el: gifftermåål; och han för sitt stånd skul efter privilegiernes lydelse eij besittia eller niuta fåår. Adelen är nu mycken och mongas döttrar gifftas ofrelse, och synes swårt i lagen stadga att en derföre 32.
mista skal sin förmåhn för det hon eij frelse gifftes; och om man säga wille, som iag her hörer praxis och privilegiernes förstond wara, att ofrelseman får fuller iorden, men doch eij skattfri; utan allenast til ägande och besittningsrätt; så är sielwa iorden offtast intet, der frelse och skattfrihet eij medföljer.

Borg: Cameen: när arfiord faller til ofrelse, faller räntan til Cronan.

Assr: Parmand; skulle man annorlunda giöra, förkortas konungens rätt, och kan ingen frelseiordz afrad niuta, utan konungens serdeles nåd och privilegio.

H:s Excs. Är ägendomen i *penningar* niuta alla arfwingar lijka, synes derföre underligit att och sådant i iord eij skee må.

Asses. Parmand: är det gamal frelseiord, kan saken annorlunda ansees.

H:s Excs: man talar her allenast om gamalt frelse, och är det som mig giör her en scrupel.

Assr Parmand; uthj privil. förbiudes ofrelse giffte. 33.

Borg: Cameen; her kan finnas annat expedient, han kan uthlösa med *penningar*.

H:s Exns. Man moste her och tilsee, om man icke kan hafwa orsak att söka ändring uthj privilegierne; emedan man intet säga kan, att en förwerka må sitt godz med hederl. ofrelse giffte.

Borgm: Cameen; ia her infaller monge swårheter; som der dottren gifft wore för än fadren adel blefwe, skal hon derföre mista sin iord, och mehra slikt.

H:s Exns. Her förefaller mig en stor scrupel, huru iag citra culpam meam skal det mista som Gud och Naturen mig tilegnar, allenast derföre att iag är eij adelsman; och talar iag intet her om sådan iord, som ifrå konungen kommen är, utan det af hedenhöös tillhört har huset och familien; men moste nu mistas derföre, at den som det hafwa böör eij är adelssman.

Digitized by Google

34 Asses: Parmand; Konungen tilhörer att distribuera benificia, och den qvalitas af iorden att wara skattfri förloras och ändras hoos en ofrelse egare.

H:s Exns. Att hon förloras derföre, att ägaren gifftes ofrelse, synes repugnira æqviteten, och är swårt derföre mista sitt arf, att man eij är adelsman; talas her och nu de lege condenda, tå och oss lofgifwit wara kan att något eftersee, om och privilegierne uthi alt äro så rätta, eller till denne tiden lempade, och gifz oss nu anledning om detta och sådant mehr hoos Kongl. M:t att i underdån. påminna: ty hwad konungens godz är, röra wij intet om; men det som hörer privat huus til, synes swårt att mista derföre sitt arf att man eij adel är, utan synes rätt att hwar och en som ährlig och redelig är, tager sitt arf så wäl i iord som annat; ty der en adelsmöö gifftes en honest man, som i sitt wilkore är så god
35. som hon; men för sin tienst el. andre orsakers skull, eij adelsman blifwa kan, såsom Assessores i Kongl. HofR:n och flere hederlige personer, tycker mig fast betänkeligit att honom el. henne afskära sin arfzrätt i iorden; emedan och han af sin konung och fädernesland kan förtiena sådan frihet: men gifftes hon, sig och familjen til waanähra, må hon wäl mista frälse sitt.

Lagm. Gripenhielm; rättigheten och räntan follier allenast iorden och des ägares qvalitet.

H:s Excellens: är det Konungens iord, är det rätt; men i annan iord, synes mig alt fort detta något swårt.

Borg: Cameen; i Dannemark skeer, att han som ofrelse är, fåår opbiuda och sällia sådan arfweiord till näste frelse arfwingar.

H:s Exns. I mitt sinne är det emot samwetet att derföre man ofrelse är skal hon sitt arf mista, och moste iag iu weta hwarföre iag mitt förwerkar och mister; derföre att iag är en ährlig man, fast eij adelssman böör det eij skee. Det är swårt att der en är
36. antingen adelssman, och des döttrar ofrälse doch wäl gifftas, eller sådan som hafwer adelig frihet sjelf, doch eij hans barn, att de skola efter Fadrens död gifwa för sitt gambla frälse skatt, och deraf nu ingen nytta hafwa, allenast derföre att de ofrelse giffte äro, eller att deras Fader eij är som en adelssman inskrefwen, det han wäl för sin wärdighet skul har kunnat winna, om icke hans tienst, som til exempel Assessores i HofRätten, eller annat hinder warit deremot, och är nu fast annat än med wårt gambla frälse, som frelstes med wapentienst, hwarföre och leges conformeras moste med statu reip., den hoos oss nu hel annan är än förre i detta fall,

Digitized by Google

och är i al måål fast betenkel. att giöra någon arflöös, hwarföre wij och finne Konung Carl den nionde hafwa ordet frälsesmän äfwen uthtydt, om dem, som i civile tienster sin konung hederligen tiena. Warandes den förmåån att allenast skatterätten niuta el. iorden fåå besittia som sombligestädes alss intet wärdt.

Continuerades med upläsandet, och discurerades huru uthj iure retractus är en nödig qvæstio som moste decideras; om des nermaste arfwinge som sällier, eller dens nermaste, hwarifrå godset är kommit niuter ius retractus; såsom der en Ribbing genom arf får ett Flemmingegodz, och det sällia will, hwilkenthera en Flemming el. Ribbing det börda må? Hwartil swarades att des arfwinge som sällier, är bördesman. 37. Om bördzrätt.

Inföll her en qvæstio om byrdköpt iord, och hwad rätt man deruthinnan niuter, såsom der en man inbördar sin hustrus arfweiord. byrdköpt jord.

H:s Exns: der min hustrus arfweiord för mine *penningar* löses, är iu mine $^{2}/_{3}$ utij iorden, och frågas derföre huru mine barn den ärfwa må, mig tyckes eij som möderne, ty ius retractus kan eij wara större än hæreditatis, och är derföre frågan om all hustruns bördköpt iord blifwer efter mansens död hennes allena?

Hr Gripenhielm och Assess. Parmand affirmat.

H:s Exns. Tå exhærederar iag mine barn owettandes, och som der arfweiord sällies och köpes iord igen, blif*wer* den köpte iord äfwen arfweiord, hwarföre må och icke i detta fall byrdköpt iord i anseende til mig wara aflinge.

Asses. Parmand; det syfftar til familiens conservation.

H:s Exns. Det är mycket swårt, att en som sin hustrus arfweiord inlöst för sine *penningar*, skal sine $^{2}/_{3}$ der af mista, serdeles emedan man med rätta säga kan godset häffta secundum principia ruris för *penning*arne, synes derföre rätt åth minsto*ne* att *penning*arne igengifwas. Asses. Parmand; ia det synes entelig wara rätt. 38.

Hr Gripenhielm; när en man gifwer sina *penningar* uth til att inbyrda sin hustrus jord, förunnar han sin hustru att der med iorden inbördas och således *penning*arne som han iu disponera kan henne tillegnar; och discurerades her om eij något expedient gifwas kunde, serdeles der en sådan iord inbördas på hustruns wägnar aff mannen, att des barn och arf:r niuta må sin deel om icke i iorden som hustruns är, likwäl i *penningar* och aff den som iorden niuter uthlösas.

Digitized by Google

H:s Excs. Der *penningar* på sådant sätt uthgifwas skulle til barnen, kan lättelig en fremmande til iorden komma, der hustrun sine barn eij uthlösa kan, aff sine *penningar*, utan moste der til andras,
39. såsom sin andre mans *penningar* uptaga, och tå komer iorden äfwen så wäl til en annan främande, med mindre skäl än den synes bordt komma til den förste mannens slächt, hwilken den först inbördat och uhr fremmande hand sökt, så att man i detta fall finner och seer åthskillig swårheet: moste man doch efter möijeligheten tilsee att ingen orätt wederfares allena för en sådan bördzrät skull, synnerlig att den eij görs större än arfzrätt.

Och slöts der med denna gången sessionen.

Die 15 Nov. 1687.

H:s Exc:s Kongl. Rådet och CanzelieRådet Präsidenten Hr Lindskiöld.
Hr HofCanseleren Gyllenstolpe.
Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Lagm. Hr Gripenhielm. Assess. Schutenh.
Secret. Hadorf. Secret. Mörling.
Assess. Parmand. Borgm. Hr Törne.
Rådman Brunel.

43. — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Secreteraren Lars Mörling; det är twifwelsuthan nog bekant hwad iag mig til uhrsäkt hafwa kan; är och dessuthan hoos mig en twifwel, hwarest om förmyndare beqwämligast handlas böör.

Om förmyndare. 44. H:s Excellens Präsid. Det är högst nödigt att Förmyndareordningen wäl revideras, att omyndige barn eij skadas må, tå man menar dem hielpa; ty hoos oss är såwida kom[mit] att ingen will eller kan förmyndare blifwa, för det store beswär derwid henger; altså skeer, att när man med för streng ordning wil de omyndige hielpa, blifwa de aldeles utan Förmyndare. Och som Förmyndare förordnas efter Föräldrarnas död, och i anseende til qwarlemnat arf altså hörer så om dem som Testamenten att handla uthi Erfde-Balken.

— — — — — — — — — — — — — — — —
45. — — — — — — — — — — — — — — —

Hwad gort är af hwar en uthi sin Balk. Hr Mörling; min flijt skal jag ospard hafwa, och des snarare mitt företaga, som iag och nu hörer äfwen hwad til ErfdeB. hörer, neml. om Förmyndare och Testamenten.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Discurirades, om det som hwar och en finner i sin Balk, och til en annans hörer.

H:s Excs: det är lengesedan fast och slutet att sådant alt uppsättes, och sedan gifwes den wid handen, til hwilkens Balk det hörer.

Hr Lagman Gripenhielm; när hwar ens concept opläses, finnes bäst hwad til en el. annan Balk hörer. 46.

Hr Gyldenstolpe, HofCanseleren, ibland annat lärer mycket komma om böterne och myntevaleuren uthj general at tala.

— — — — — — — — — — — — — — —

A:o 1688 D. 15 Martj. 51.

Hans Hogg. Excellence Kongl. Rådet och CanselieRådet Högw.
Grefwe Eric Lindskiöld Præses.
HofCanseleren wälborne Hr Gyllenstolpe.
Landzhofdingen wälb. Hr Lovisin.
Secreteraren Hr Hadorph.
Borgm. Hr Cameen.
Borgm. Hr Törne.
Rådmannen Brunelle.

Kongl. M:ts Bref att Ass. Lilliemark blifwer Secret. Mörling til hjelp.

Oplästes Hans Kongl. Maij:ts allern. bref af d. 16 Januarj forl. til Hans Högg. Excs och samptl. deputerade af innehold att såsom secret. Mörling för den stadige upwaktning hoos Kongl. Maij:t med Revision sakernes föredragande och expedierande ej lärer medhinna den honom wid lagsens revision tildelte Balk och andehl, ty tillåter H:s M:t allern. att Assessoren uthj Kongl. ExecutionsCommissionen Lars Lilljemark må under Secreterar Mörlings manuduction til hjelp wara och handen wid werket läggia, och att han tilsäges närwara när Commissionen sammanträder.

Än oplästes H:s K. M:ts allern. bref til Assess. Lilliemark at secret. Mörling til handa och hielp wara uthj berörde arbete, och sig wid Commissionen infinna.

Assess. Lilliemark tager sitt inträde. 52.

H:s Hogg. Excs. Såsom Assess. Lilliemark befalles uthj commissionen sig infinna, och derföre sitt rum och säte wid bordet hafwa moste, doch under en annans manuduction står, derföre som en extraordinarius considereras, ty tager han sitt rum nederst och under de ordinarie constituerade; inkallades derföre Hr Lilliemark och tog sitt rum nederst.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

55. Discur. om Förmyndare. Discur. om Förmynderskap; att det nu så strängt är der med i lagen så att ingen undwijka kan sitt fall och undergång fast han större flijt anwende til sina pupillers conservation än sine egne barn.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

76. **D. 24 Julj 1688.** Kl. 8 för middagen sammanträdde åter Kongl. Commissionen.

H:s Högg. Excellens Kongl. Rådet och CanselieRådet Högwälb. G. Erick Lindskiöld Præses.

HofCanseleren wälb. Hr Gyllenstolpe.

Landzhöfdingen wälb. Hr Lovisin.

Lagmannen wälb: Hr Gripenhielm.

Secreteraren wälb. Hr Mörling.

Assessoren Hr Hassel.

Borgmästarne Hr Cameen och Törne.

Rådmannen Brunell.

Assessoren wälb. Hr Lilliemark.

77. Rentemestaren wälb. Hr Sneckenberg, Secreter Hadorph, Assess Schutenhielm äro på landet.

H:s Excs. Wij williom än gerna see widare hwad Hrr Borgmestarne uthj sitt werk gort, emedan det redo begynt är.

Hr Mörling: gerna skulle jag önska något af mig få föredraga, serdeles emedan så åthskillige meningar infalla om arfsaker, om hwilka iag och en deel owiss är, önskandes derföre få en eller annan qvæstion proponera och deciderat hafwa. Såsom om Inventarij oprättande, endoch derom finnes til en dehl wäl infört uthi placatet om cessione bonorum. Så och om suppatatione graduum, hwilkenthera civilis eller canonica gälla skall, som så stor åthskilnat gör in linea collaterali, och synes mig beqwämast suppatatio civilis. Hr Lilliemark efter gambla lagarne är Canonica brukat, som sees deraf att femte man eij måste arf taga.

Om suppatatione Graduum, Discurs.

78. Hr Lovisin; Jag will gerna see några exempel der på, ty det gör eij fyllest af det att femte man eij arf taga monde att probera comput. canonicam brukat.

H:s Excs; man moste uthwällia och blifwa wid den beqwämast är.

———

Digitized by Google

Hr Mörling: widare är och hwar om iag underrättat gerna wara will; huruwida neml. Repræsentatio gälla böör in recta descendenti? Om Repræsentatione Discurs.

Hr Lovisin: mig synes den gälla böör in infinitum och will iag der til en annan gong nog skäl wijsa, när wij något beredde föruth afwetandes hwad materia förekomma skall sammankomma.

Borg: Törne. Wäl wore och man någon wiss Termin satt hade för bördzrätt, att eij äganden uthj stadig owissheet wara må om det han köper etc. Om Börd.

Hr Lovisin; der innan är högt af nöden en wiss begynnelse taga, och förordning göra hwaruth bördzrätten förnemst syfftar; ty såsom acqvirens intenderar conservationem familiæ, hwartil jus protimiseos högel. hielper, så skeer offta emot hans intention när godset icke allenast genom gifftermål går til annan familie, utan 79.
och sedermehra acqvirentis egne och nermaste uthslutas ifrå bördzrätten, som skeer när en hustru kommer til att ärfwa sin Sons Fädernes godz, och i det fall man sedan mehr anseende hafwer til den dödas nermaste än acqvirentis.

Secr: Mörling: det är iag gerna weta will, om til exempel, hustruns, som nu sällia will det gods hon efter sin Son ärfft, nermaste skola ansees och förmåhn hafwa uthj bördzrätten, för Sonens nermaste å Fadrens och FaderFadrens primi acqvirentis sida.

H:s Excs. Mig synes man moste see på acqvirenten, och att den honom närmare är niuter det jus och bördzrätten.

Landzh. Hr Lovisin; præjudicatum har man att Kongl. Swea HofRätt dömt hafwer den bördzrätten til nermast war acqvirenten, hwarom och Sal. Hr Berling ett kort doch wäl fattat votum gifwit; men uthj Kongl. Senaten dömdes twärt om bördzrätten den til som nermast war sälliaren.

Hr Mörling och Hr Lilliemark fråga om och Testamentsordningen uthj lagen införas skall? H:s Exns. Ja, doch att det skeer stylo legali. 80. Om Testamente.

Hr Mörling: Om begynnelsen uthj arfsakerne skal skee om arf efter Testamenter, eller om arf ab intestato?

Hr Lovisin; älste civil lagen den wij pläge något ansee el. omtala i gemeen är Lex 12 Tabul., hwar begynnelsen skeer af Testamenter och den algemene reglan, ut quisque legassit, ita jus

Digitized by Google

esto, och samma styl följer jus Rom. med flere andra, iemwäl och wåre egne synnerligen wid domstolarne, att altid först eftersees om någon förordning är gord om qwarlåtenskapens deelning, och sedan hwad rätt arfwingarne tilhörer.

H:s Excs. Mig synes rättast att uthj wår ErfdeB. handlas nu som förre först om rätta arfskapet ab intestato, sedan om Testamente, ty ehuru de komma att considereras hoos domaren förre än arfwet uthgifwes, så äro de likwäl nu blott gåfwor.

---

81. Om Jnventarj oprättande.

H:s Excs. Ähr och högt nu så wäl för annat som för följande åtal att uthj lagen noga förmäles, på hwad sätt, och att nödwendigt moste inventarier oprättas, och det lagligen.

Hr Lovisin; der arfwingerne sin emellan öfwerenskomma synes inventarium onödigt, serdeles der ingen är omyndig.

H:s Excs. Wij see för tiden huru swårt det faller dem som arf tagit uthj Sterbhuus, hwilka en tid efter åth för gäld graverade äro; och hwad twistigheter infalla om gäldens betalning der inventarium intet är oprättat: och synes mig wara för arfwingarne ett beneficium att inventaria fåå oprätta, hwarmed de mycken process och oreda undwijka.

Borgm. Törne; der arfwingerne och privatim Inventarium oprätta folger mycken klagomåhl, fast mehr der intet oprättas; ty är wäl att der om görs en wiss förordning och att inventarier oprättas lagl.

Secreter Mörling; iag will gerna mig underrätta om Jnventarij oprättande kommer att handlas uthj ErfdeB.?

Om cessione bonorum.

H:s Exns. ja wisserl. och mig synes äfwen att cessio bonorum kommer til ErfdB.

82.

Hr Gyllenst. Ex jure Romano woro alla pliktige arf tilträda, och war sedan som ett synnerligit benificium infört att fåå sig betiena beneficio inventarij, och sig betenka om han wille wara hæres nec ne.

H:s Excs. Under hwad Titul el. Balk kommer tå cessio?

Hr Lovisin: cessio är duplex; och synes den bäst komma til det rum som handlar om gäld, emedan den skeer för gäld skuld.

Hr Gyllenstolpe: mig synes den cession som skeer uthi arfsaker, hwarest man sig betänka må och böör, om man will arfwet tilträda, eller cedera, höra til ärfdeB.

Digitized by Google

H:s Excs. Jag finner mycket wara som hörer til åthskillige rum och Balker, och för den skull synes af nöden att om hwar materia fuller handlas förnemst på ett ställe, tijt den rättast föras kan; men icke des mindre med ett ord nemnes om det samma på det rum man förmenar den eftersökas kunna och nemnas böra, wisandes sedan hwaräst den igenfinnes och tracteras ex professo. Såsom om Danaarf handlas kan uthi KonungsB. såsom ett Regale, doch lemnas uthi ErfdB. att förnemst handla på hwad sätt dermed tilgå skall. Methoden. 83.

Secr. Mörling förfrågar sig äfwen om Förmyndareordningen. Om Förmyndareordningen.

H:s Excs. Mig synes att den förnemst hörer til GiffteB. men förre än den införes är af nöden den af H:s K. M:t revideras. Hr Lovisin; til en deel hörer den och til ErfdeB. synes och eij så obeqwämt om den uthi en serdeles Balk författas.

H:s Excs. Man måste gerna wist weta til hwad Balk den hörer, och hwem tilkommer den att utharbeta.

— — — — — — — — — — — — — — — — 84.

Borg. Törne; der Förmyndareordn. skulle under någon wiss Balk föras, synes mig den mäst höra til ErfdeB. Om förmyndare.

H:s Excs. Doch äro nu de capitel som om Förmynderskap handla förnemst uthi GiffteBalken fattade. cap. 20 et 21.

Hr Törne; gifftermälet om hwilket en Förmyndare hafwer och att råda är slutet och endan på Förmynderskapet, hörer doch emedlertid mycket til des Embete som arfwet angår.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Die 13 Decemb. 1688 kl. 3 efter middagen. 89.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Caput: Huru iord lagl. erfwes; hörer til ErfdeB. hwilket gafz til Secret. Mörling. 98 B.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Anno 1689 D. 12 Novembris. 153.

Sammanträdde första gång detta år de til denne Kongl. Commissionen Herrar Förordnade, hwilka medelst påstående Rikzdag warit en tid hindrade, kommo altså nu tillstädes.

Digitized by Google

Hans Hogg. Excs. Kongl. Rådet, Gouverneuren och Canselie-Rådet Hogwälb. Grefwe Erick Lindskiöld.
HoffCanseleren Baron Högwälb. Hr Nils Gyllenstolpe.
Landzhöffdingen uthi Östergotland Högwälb. Baron Hr Eric Lovisin.
Lagmannen i Upland Baron Hogw. Hr Nils Gripenhielm.
Rentemestaren wälb. Herr Jacob Sneckenberg.
Secreteraren uthi Antiqvit. Colleg. wälborne Hr Johan Hadorph.
Assessoren uthi Kongl. Swea HofR. Hr Hasel.
Justitiæ Borgmästaren i Stockh. Hr Camen.
Commercie Borgmest. ibid. Hr Michael Törne.
Rådman ibid. och præses på norre Förestadz Commers Camaren Brunel.
Assessoren uthi Kongl. ExecutionsCommissionen, wälborne Hr Lars Lilliemark som extraordinarius.

154. Kongl. Majt:s bref opläst af d. 13 Juli 1689 om skatteb. arfwinges som är frelsesman rätt til skatteiord.

H:s Hogg. Excs berättar huru H:s M:t allernåd. låtit bref och ordres af d. 13 Juli sistl. til denne Kongl. Commissionen komne, att eftersees och colligeras skal alt det som kan finnas ang. frelsemans rätt til det godz som honom til arfz faller efter sin Fader, som är skattebonde, el. om frelsemans rätt som är skattebonde arfwinge til skattskyldig iord; hwilket bref H:s Excs. berättar wara til Kongl. secreteraren uthi Archivo wälbord. Hr Sven Leijonmark gifwet, på det han medlertid uhr Archivo må samla och eftersee hwad der finnes denne materien angående, det afskrifwa låta och den Kongl. Commissionen communicera, efterskickades altså bem:te secret. Leijonmark, hwilken K. M:ts högstbem:te bref til H:s Excs återgaf, hwilket och upläste, af innehåld att den Kongl. Commissionen öfwerlägger och sitt betenkiande gifwer, om den jord, hwilken enom är tilfallen, som är rätt skatteb. arfwinge, och genom lag och previlegierne förmedelst samme persons nobiliterande frelses, bör ansees som allodial el. Feudal donation, befallandes H:s M:t att extraheras de der öfwer befintlige nye och gamle resolutioner.

155. Secr. Leijonm. tilfrågades hwad derom kan finnas uthi K. M:ts Archivo, hwilken upwijste och upläste ett extract af de förordningar han kunnat finna; detta måhl angående.

— — — — — — — — — — — — — — —

156. Secret. Mörling död. Des concept infodras.

Efterskickades för detta secreterarens uthi K. M:ts justitiæ Revision sal. Hr Lars Mörlings Son, Notarien Mörling, och tilspordes om han weth berätta hwad sal secret:n kan hafwa conci-

Digitized by Google

perat och opsatt öfwer ErfdeB. och om Beukies icke låtit honom weta att alt hwad sådant finnes hoopsamles och oplefwereres, hwarpå han swarade sig derom af Beukies fädt kunskap, men eij något sådant funnit. Opwijstes Assessorens Hr Lilliemarks bref til Beukies af innehåld att han sitt concept til sal. Hr Mörling lefwererat; befaltes fördenskull Notarien Mörling noga derefter see, och hwad som finnes oplefwerera.

H:s Excs berättar widare huru H:s K. M:t allern. willia är att detta arbete med all möijelig flijt fortsätties och skyndas, warandes H:s M:ts allern. mening att sedan Balkarne äro her utharbetade, låta hwar efter annan som de färdiga blifwa til K. Hofrätterne komma, att de sitt betenkiande der öfwer gifwa må. Arbetet att fortsättias. 157.

— — — — — — — — — — — — — — —

Diskurerades om Methoden och materierne, som förekomma, hwar til man borde sig föruth bereda. 163.

H:s Excs. den som sitt opsatte föredrager bör för andra wara beredd, och hwad som synes swårare förekomma skiutes up til neste session.

— — — — — — — — — — — — — — —

Anno 1689 D. 15 Nov. kl. 3. 174.

H:s Hogg. Excs Kongl. Rådet Gouverneuren och Præses, Hogw. G. Erik Lindskiöld.

Landzhöfd. Hr Lovisin.	Lagm. Gripenhielm.
Secret. Hadorph.	Asses. Hasel.
Borgm. Camen.	Borgm. Törne.
Rådm. Brunel.	Assess. Lilliemark.

Assessor Lilliemark refererar huru han gifwit til för detta Secreteraren uthi Kongl. M:ts revision Sal. wälb. Hr Mörling det upsats och concept han författat öfwer ErfdeB. och det ej ännu igenbekommit, och påmintes att uthi Sal. Mörlings huus så wäl som ibland des skriffter her på Slottet skal derefter sökas.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 177.

Continuerades opläsandet, och discurer. något huru såsom all presternes ägendom deles efter Stadzl. men andres efter orten, landet el. Staden.

Slöts att caput om målmäns makt och rätt att pantsättia föres til caput om des makt att sällia för sine omyndige, des jord etc. 178.

Digitized by Google

Discur. om ordet öfwermaga, pupill etc. att de eij brukas må, emedan de äro okunnoge uthan heller sättes, des jord som är under Förmynderskap.

Förmynd. ordningen ändras.

Inföll discurs om Fömyndare ordn.

H:s Excs. Förm. ordningen moste enteligen ändras, ty ingen will el. kan nu blifwa Förmyndare, för des swårheet skull.

Asses. Hasel. Uthi K. HofRätten hafwe wij stor swårheet att få förmyndare för dem som det begäres; brukandes hwar sin uhrsäkt de som af släkten äro; och de andra kan man der til eij twinga.

H:s Excs. Man hafwer åthskillige exempel om den swårheet processer och slijkt som Förmyndare uthj råka, som orsakar hoos andra en skälig rädsla att blifwa Förmyndare.

179. Laga ålder 20 åhr.

Discur. om laga ålder att myndig wara; att den tid 15 åhr, är alt för kort, och den omyndige för ung, kunna derför äfwen wäl uttsättias til des 20:de åhr.

H:s Excs. För det och så att des innan må man intet abalienera af sitt godz.

Förmynd. ordn. til Erfdeb.

Discur. om Förmynderskap hörer til Erfde el. Giffteb.

H:s Excs. Mig synes att det enteligen hörer och kan föras til ErfdeB. och under en sådan Titul, huru de omyndiges arf skal föresees etc. Til Giffteb alken hörer allenast med hwad rätt man och hustru må gifftermåhl ingå, sluta, bygga och samanboo, och hwad dertil widare hörer; jämwäl om gifftoman etc.

— — — — — — — — — — — — — — —

180.

— — — — — — — — — — — — — — —

H:s Excs påminner än att om Förmyndare föres til ErfdeB.

Förm. ordn. til Erfdb. Swårheet att få Förmyndare.

Asses. Hasel: wij hafwom så swårt att få Förmyndare, och weth att mången med eed sig förpliktat att eij blifwa willia Förmyndare, ja icke wid än så stort straff.

H:s Excs. Rätt är det att en Förmyndare sin pupills goda listigt hanterar straffes högel. men den som af olycka råkar att mista sin pupils goda, bör eij swara mehr för des el. annans ägendom än sitt egit som äfwen kan förkomma.

— — — — — — — — — — — — — — —

Anno 1689 D. 26 Nov. kl. 3.

225.

HofCanseleren Hr Nils Gyllenstolpe.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.	Lagmannen Hr Gripenhielm.
Rentemest. Sneckenberg.	Hr Hadorph.
Assessor Hasel.	Borgm. Camen
Borgm. Törne.	Asses. Lilliemark.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Hr HofCanseleren. Her är oss för alt nödigt att alt det som finnes uthi Kongl. Stadgarna föra på sine wisse rum, att intet förbijgås. 226.

Discur. om Förmynderskap Tutela och curatura, samt hwad åhr som föresättias skal til mogen ålder. myndigz åhr.

Hr Lovisin: mig synes att den som är 15 åhr må med sin Tutore hafwa och få disposition om sitt godz. efter 15 åhr med Förmyndaren om godset att styra.

Hr HofCanseleren: högel. är af nöden att pupillorum bona wäl föresees, som är til ett synnerligit reip:cæ commodum; men der hoos måste och ansees att Tutoris munus blifwer eij för tidens skull odrägeligit, som sedan pupillen är 15 åhr, synes des goda kunna sättias med hans wetskap på ett wist fruchtbart rum, hwadan *penningarne* kunna sedan hemtas, och han sedan eij som förre och en Tutor responsabel wara, är doch swårt med pupillen sedan han är 15 åhr om dispositionen råda, emedan det torde orsaka trätor. 227.

Borgm. Camen: när en Förmyndare i staden upkommer i Förm. Cammaren och gifwer tilkenna det des pupil nu will resa etc. efterfrågas huru hans pupill sig stält, och om han förnimmes sig wäl stält och styra kunna, gifwes fuller pupillens *penningar* uthi Förmyndarens händer doch med befalning att han wäl seer på des goda.

Borgm. Törne. Mig synes att så lenge bör en wara under Förm. til des han kan wäl sig och sitt styra, och der til måste nu efter görligste sätt en wiss ålder förordnas; mig synes i gemene eij säijas kunna att en om 15 åhr sådan wara kunna, som sig wäl foga och styra kan, uthan det fast rart och sällan sker. 228. Wisse åhr til myndige uthsätties.

Hr Lovis. Moste der för en wiss tid sättias.

Borgmest. Camen. Uthi Förm. Cammaren her är man eij så mycket bekymret om ålderen, som huru pupillen synes kunna sitt förestå.

— — — — — — — — — — — — — — — 257.

Anno 1689 Den 6 Decemb. kl. 3 efftermiddagen.

Landshöfdingen Hr Lovisin.
Lagman Hr Gripenhielm.

Räntmäst. Sneckenberg.	Secreterare Hadorph.
Assessor Hasel.	Secreterare Leijonmark.
Borgmästar Camen.	Borgmäst. Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

272. Erfdebalk:r begynnes.

H:s Excells: begierer att på den lilla stund öfwer är, må företagas något af Erfdebalk:r.

Ass:r Lilliemark begynner uppläsandet, och först hwad arf är. 2:o Erfwingars skillnat.

H:s Excells: påminte att här synes eij mehr nödigdt, än först nemna hwad Brystarf är, och det uthsättia.

Så om Baakarf och Sijdoarf.

Arf i Staden.

Discur: om bonde som har huus i staden om det delas effter Landzlag el:r Stadzlag.

Hr Lovisin, eij må bonde, utan allenast adel effter särskilt privileg. deela effter Stadzlag.

Borgm. Törne. Her practiceras att det delas effter Stadzl. fast eij klar Lag der om är.

273. Hr Lovisin: här är exempel att Secret. Hadorph, hwilkens broder på landet boendes wille effter Landzlagen erfwa den i staden war.

H:s Excells: her är mäst att observera, att man kan förekomma alt bedrägerie, att eij med kiöp och handel i staden etc. någon släkt præjudiceras.

Om föräldrar må uthsluta Syskon. Arf emellan Fader och Syskon.

Discurer: om den olijkhet som är emellan Stadzl. och Landzl. uti arf till Fader och Moder med Samsyskon, hwilket i Staden observeras och delas effter Stadsl.

H:s Excells: dhet kan synas billigdt att iag som hafwer min familia, och är gången uhr min Faders huus, må och ärfwa af det min broder som är extra familiam sig förwärfft.

Alii; på andre sijdan är åter skiäl att consulera gambla föräldrar. Blodet närmare. Pius et æquius, och till tacksamheet emoot föräldrarne må de niuta alt saman.

— — — — — — — — — — — — — — —

281. — — — — — — — — — — — — — — —

Den 17 Decemb:r 1689.

Hans HögGrefw. Excellens Kongel. Rådet och Gouverneuren H. Lindskiöld.

Hans Excellens HoffCancellern. Landshöfd. Hr Lovisin.

Hr Gripenhielm.	Räntmästare Sneckenberg.
Secreterare Ehrenhielm.	Assessor Hassel.
Secreterare Leijonmark.	Borgmästar Camen.
Borgmästar Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunel.	

282. — — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

H:s HögGrefw. Excellens berättar huru H:s Excells och hoos Hans Kongel. Maij:t föredragit det den Kongel. Commission synes nödigt några sådane quæstioner uppsättia, som Assess: Lilliemark uppsatt. Och företogs de quæstioner som Assess: Lilliemark uppsatt. Erfdebalker.

Den 1. Om computatio canonica el:r Civilis skall her giella, hwar om discurrerades och proponerade H:s Excells. om man icke bör holla sig till Civilem, hwilket samtel. så syntes, lemnat hwad som pro et contra kan säijas. Och fast än her tills canonica kan wara upptagen och brukat, synes dem doch nu eij wara af nöden att observera. Computatio.

H:s Excells: Ju mehr wij kunna oss skillia ifrån de Canoniske reglor och papistiske wäsende iu bättre är det.

Assess: Lilliemark refererar att uti Konung Carl den niondes tijd är redo slutet, det bör Computatio Civilis giella och Canonica uthslås. Jämwäl att uti Senaten är detsamma andragit för tu åhr, uti Gyllenkloernes saak, och der ibland annat och om detta af Kongl. Maij:t slutit och infört.

Ass: Hassel: Canonica är allenast observerat uti Giftermåhl, och eij uti andre saker så mycket.

2:da Quæstio om Successio in descendenti Linea recta bör gå in Infinitum för de andre alla, så att repræsentatio bör giella in infinitum. Successio in descendenti.

Hr Lovisin: derom är ingen twifwel.

H:s Excells: nog holler jag med att Linea descend. har præ före andra; doch der så är att föräldrar lefwa, synes wara twifwel; som till exempel antingen Fader eller SoneSoneSon bör erfwa.

Herr Lovisin: Så lenge barn och barnebarn etc. lefwa, uthslutes alla Ascendentes.

H:s Excells: än huru långdt skall då repræsentatio giella in concursu descendentium.

Som der barn äro och barnebarns barn.

Hr Lovisin: mig synes repræsentatio gieller alt fort till alla lijka per repræsentationem.

Hs: Excells. Uti Concursu frågas om tertius a stipite uthsluter quintum a stipite.

H:s Excells: efterskickad af Kongl. Maij:t uthgick. 283.

Hr HoffCancellern inkom. Discurrerades emedlertid om denna quæstion.

Digitized by Google

Hr HoffCancellern: uti Lagen finnes eij ett ordh som går utan Barnebarn;

Hr Lovisin: det är förståendes till infinitum.

Hr HoffCancelern: det är nu glossa, men det fins eij i Lagen; och är wist att arf gieller och går in descendenti in till fembte man uti dhe gamble, och synes ingen ratio wara, om icke man kan säija, att Guds onåde sig sträcker och går till tredje och fierde men barmhertigheten til mångtusend. Altså see wij repræsentationem wara intill 5:te man i Lagen, men ratio sees eij så wäl.

Assess:r Lilliemark. Uthi den danske och norske Lagen går arf alt fort neder åth. Uti OstGL. och WästGL. tillåtes ingen repræsentatio.

Hr Lovisin uppläste Cap: Upl. der broders barn går till arff till femte man.

Secret. Leijonmark uppläste een Kongel. Senatens år 1633 d. 29 Martij discurs öfwer Carl Axelsons Erfwingar, ifrån Hoffrätten förfrågat. Der een döör, som eij hafwer barn utan Systers barn och barnebarn; hwarest ibland annat och anföres rationes, hwarföre Arfwet gå bör neder åth, fram för dem andra.

Secreter. Leijonmark refererade, att den dom uti Sal. Kung Johans tijd om baakarf finnes af Parten Hr Hogenskiöld Bielke sielf corrigerat som Conceptet wijsar; och ity är betänkeligit det för gill ration och Konungens rätta mening upptaga, som Parten sielf uppsatt eller corrigerat.

Qu. 3 opläst. H:s Excells: kom tillbakars och frågar hwad flere quæstioner äro. Uplästes Quæstio 3:ia om företräde emellan Faderfaderfader och Faderbroder etc. hwilka quæstioner finnes Fol:

H:s Excells. Mig synes man bör holla med det, som skiäligit är, som är her att ansee dem som för mig hafft beswär och omsorg. Dem i Collaterali har jag intet afseende på, hwilka altijd mehr ansee mitt goda än mig.

Hr HoffCancellern, det kommer ändoch till dem å sijdan, när först går till Ascendentes. Hwilkom de senare af dem få doch erfwa.

284. H:s Excells: der faderfader uthsluter faderbroder, måste faderfadersfar uthsluta faderbroders Son.

Hr Lovisin. Broderson uthsluter nu faderfader och är Samarfwa med fadren, warandes doch broderson uti Gradu 3:io, hwar aff

Digitized by Google

jag eij kan see, huru man i alt kan föllia Computationem graduum, der man har klare lagen, som är så gammal. Men der eij är klar Lag, måste wij föllia computationem.

Hr HoffCancellern: der Repræsentatio gieller är ingen Computatio, som in descendenti recta et a latere; Men der ingen repræsentatio är, måste Computatio föllias.

H:s Excells: Wij wele eij heller gå ifrån Lagen, men der wij finne annat wara æquius, är oss lemnat wårt betänkiande säija, och Kongl. Maij:t det underdånigst hemställa.

Discur: om repræsentatio in descendenti om den fiermare i 5:te skall per repræsentationem succedera lijka med den tridie. Repræsentatio.

H:s Excells: Mig synes det wara något sällsampt;

Hr Lovisin upläste Upl. cap. om repræsentatione in recta descendenti, et a latere in gradu 5:to.

H:s Excellens: Der synes eij opponeras gradus 3:s quinto etc. in recta descendenti och att desc. opponeras ascendentibus, som klarligen sees af orden, ty der nemnes klarl. Fader och Moder etc. så att deraff eij kan slutas, det bör repræsentatio giella in gradu 4. 5:to etc.

H:s Excells: proponerade att i detta fall må hwar säija sin mening, på det man må komma till sluth.

H:s Exells proponerade quæstionen. Om den som är in gradu quinto descendenti bör erfwa med dem in tertio per repræsentationem.

H:s Excells. Mig synes att det är bäst i alle fall der quæstio är dubia må hwar hoos sig det betänkia, och sitt votum uppsättia der som är skiäl å både sijdor, och å både sijdor dubia. Wiliom 285.
wij och see hwad andra i sådana måhl discurrerat.

Qvæstio 3:ia uppläste. Hwilken skall annan excludera fader- Successio in
fader eller faderbroder af hwilka denne är in grad: 3 civili, och gr. 2 et 3
faderfader in gr. 2 civil. a latere ascend.

Hr Lovisin her till är skiedt att gr. 4 brylling. civil. uthsluta gr. 3 faderfaderfader.

Assess: Lilliemark arguerar imperfectionem legis der af, att uti Lagen nemnes bryllingar och ej Syskonebarnsbarn. Halfsyskons barn etc.

Borgm. Törne: Qvæstio är om Bryllingar uthsluta faderfaderfader.

Digitized by Google

Assess:r Hassel: Lagen går de personer förbij, som dem arfwet sällan tillfalla kan, och sätter allenast een generel regel.

H:s Excells: der faderfader uthsluter faderbroder, må faderfaderf. uthsluta bryllingar.

Hr HoffCancellern: i detta fall synes och oss böra ansee föräldrarna mehr än dem in Linea collaterali, ty dem bör iag föda, om fattigdom hender.

Qv. 4 om Halff- och Samsyskons barn.

Uplästes Qvæst. 4:ta om halfsyskons barn niuta arff med Samsyskons barn.

Borgm. Törne: Fast de niuta mindre af egendomen, derföre må de icke heller mista sin rätt, så att det synes de bör niuta äfwen så 1/4 som des Föräldrar med samkullen.

Rådman Brunell refererar huru effter Sal. Hr Lilliehöök äro lemnade een dess Systerdotter och een dess Halffsysterdotter, hwilken han testamenterar, och säijer att hans halfsysterdotter skall med den andra ärfwa effter Lagen neml. een fierdedehl hwaraf synes som skulle han willia så uthtyda Lagen. Hwarom discurerades.

H:s Excells: Der dispositio är rätt bör den winna sin fortgång. Men der han errerar om Lagsens förstånd, synes den böra rättas effter Lagen, men är dispositio rätt kan hans error circa legem intet betaga hans willia och den ändra, ty der han mente lagen annan wara, än han testamente giordt, och således welat det under testamente tillegna dem, som lagen eij arf gifwer, och testamentet är lijkwähl lagen lijk, kan hans mening honom eij skada, men är
286. eij libera potentia disponendi, kan hans willia eij giella emoot Lagen.

Hr HoffCancellern: han synes som willia her wijsa sin willia och mening sådan wara, och lagens förstånd äfwen så wara.

Assess:r Hassel: Sunderkulla arfwingar komma till arfs absque repræsentatione, ty som de per repræsentationem eij komma till arffs, ty uthslutes de her af Samsyskons barn.

H:s Excells: Her är eij quæstio de repræs: utan her är quæst. de jure proprio, ty Sam- och Sunderkulla barn äro lijka gradu.

Assess:r Hassel: Der Samsyskon är död, och äfwen halfbror död, synes halfsyskonbarn komma jure suo med Samsyskonbarn till att erfwa.

H:s Excells. Her är eij quæstio om repræsent.

Assess:r Hassel: Samme rätt som Samsyskone hafwa, att uthsluta halfsyskonsb. samme rätt hafwa Samsyskonb. att uthsluta Sunderkullebarn.

Digitized by Google

Upläste Cap. 2 et 9 LL. Erfdeb.

H:s Excells: men det talar uthtryckelig eij om desse, uthan der Samkull lefwer eller Sunderkull, att der uthslutes Sunderkullbarn, men der både Samkull ell:r Samsyskon så och halffsyskon äro döde, och hafwe doch både lemnat barn effter sig, frågas hwilka dera må erfwa, enthera eller båda.

Qvæstio om half- och samsyskons arfsrätt. Sam- och Halffsyskon.

Discurreras om den Rätt Halffsyskon hafwa, der allenast är eij mehr än ett, och således får det mehr än något af Samsyskon, der de äro 6 a 10.

Hr HoffCancellern: det är klart nog aff Cap. 2, att der gifwes arf pro rata el:r i anseende der till, som de äro mehr till af Samsyskon.

H:s Excells. Jag seer eij annat än det Halfsyskon har fast mindre Rätt än Samsyskon. Men der Halfsyskon äro allena blifwer fast större hans dehl, som är absurdum, och bör i lagen ansees all Justice, och absurdum afskaffas.

Hr Lovisin sustinerar Lagsens mening klar ty det som hender nu i dag skier annat i morgon, och gå wij då emoot all gamle lagen, fast wij skulle elliest med skiähl kunna säija att Halffslächten må niuta helften emot Samsyskon, och det per capita.

Borgm. Törne: Än om man her per capita tillegnar Halffslächten 1/4 emoot Samsyskon. 287.

Hr Lovisin: Det är doch eij mehr åthskillnat än att ett vinculum är uti Halffslächt, och i Samslächt är det ett dubbelt vinculum, men ett vinculum Halffslächt, altså ea ratione synes man kunna säija, att Halfslächt niute halfft emoot Samslächten.

Hr HoffCancellern: Påminner åthskillnaden emellan Son och Dotter i landzlagen.

Hr Lovisin, der kan man gå effter lagen broderrätt etc.

Hr HoffCancell: Skulle man och icke kunna säija på det sätt, der äro flere i Sonderkul 2. 3. gånge således, och der emot tage de i samkull så etc.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 288.

Digitized by Google

Den 20 Decemb:r 1689.

Hans Höggrefl:e Excells: Kongel. Rådet och Gouverneuren G. Lindskiöld.

Hans Excells: HoffCancellern. Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Secreteraren Ehrenhielm. Assessor Hassel.

Secreterare Leijonmark. Borgmäst. Camen.

Borgmäst. Törne. Assessor Lilliemark.

Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Giffteb. företages.

Emedan Assess:r Lilliemark eij tillstädes än är, ty företogs Secret. Leijonmarks concept och upsatz till Giffteb alken.

Qvæstiones i GiffteB. och ErfdeB. fördelte.

Uthaf Ass:r Lilliemarks quæstioner el:r frågor gafs ett exemplar till Hans Excells: Landzhöfdingen Hr Lovisin Assess:r Hassel Borgm. Cameen, B: Törne och Rådman Brunell iämwähl till alla bemälte af Hr Leijonmarks quæstioner.

— — — — — — — — — — — — — — — —

289. Tutor dativus.

Discur: om förmyndare som förordnas aff Rätten; att det eij förre kan skie, än att först pröfwes om någon är, som med rätta bör wara formyndare effter Lag el:r Testamente.

Discur: om graden uti förmynderskapp hwilken wara bör; upläste Cap: 1. Giffteb.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tutor dativus.

H:s Excells: uppläste Cap. 1. GiffteB. LL. och syntes H:s Excells det wara wähl och klart fattat; allenast i slutet tillsättes, der de eij äro el:r skickelige pröfwas, dem då Rätten förordnar.

H:s Excells: påminte att i förmynd. ordningen eij finnes som borde stå wid den punct som talar om förm. Testamentarijs, de ord, som röra om dess skickeligheet;

H:s Excells: den ordning i Lagen uprepas är wacker, och de gradationer rättwijsa, som lagen opnemner.

— — — — — — — — — — — — — — — —

291. — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 11 Februarij 1690.

Hans Höggrefl:e Excells: Kongel. Rådet och Gouverneuren G. Lindskiöld.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Secreteraren Ehrenhielm. Assessor Hassel.

Secreterare Leijonmark. Borgmäst. Törne.

Assessor Lilliemark. Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

H:s Excells: befalte att wijdare continueras med upläsandet af Assess: Lilliemarks quæstioner och uplästes d. 3 quæstion. 293.

H:s Excells: Mig synes att Linea ascendens bör præfereras collaterali. Ty der descendens går först till arffs, som förr sagdt är, synes att Ascendens linea går der näst, hwar till kan desse skiäl wara 1:o är favor större till Ascendentes hwar ifrå man sitt uhrsprung lijf upkomst och goda hafwer, ia iemwähl godz och egendom. 2:o Defrauderas intet der med Laterales, ty de succedera sedan ascendenti. Warandes collateralis lineæ rätt äntelig sembre än både descendentis och ascendentis, så att de som äro in laterali först komma böra effter ascendentes att considereras. Successio inter Ascendentes et Collaterales.

H:s Excells: befalte till Protocollet föras Kongel. Commissions slut wara; att 1:o hafwer descendens præ för aliis in infinitum. 2:o der näst ascendens, och sedan går arff till laterales och det af desse skiähl i anseende till desse senare. Ty är det arff och arfwegodz som omtwistas, hafwer det kommit ifrån Linea ascend. descendens præ.

2:o. Är det aflinge är äntå skiäligare att den af hwilken jag hafwer lijf blod föda etc. niuter största rätt, som den der för mig fast stort beswär hafft, hwarföre de och præfereras må laterali, särdeles och medan den sedan succederar adscendenti, så att honom dermedelst intet afgår, men skulle annar skie, så mister lin. Ascendens entel. som lijkwähl först har större rätt. 2. Föräldrar kunna mehr torfftige wara. 3. Större tack förtiena och entel. 4. sedermehra af godzet intet fä kunna, som lijkwähl skier dem a laterali, hwilka erfwa ascendenti, och således synes der igenom intet mehr mista, än hwad Ascendens kan betarfwa till sin födo, och usumfructum till een tijd.

Assessor Hassel hölt her med, samt dhe andra, doch tillade Hr Hassel: det må så her efter, som her till skiedt att brodern eller Syskon succedera lijka med Fadren secundum proportionem, men i det öfrige præfereras ascendens laterali i lijka leed.

Hr Lovisin. Brodren är in Secundo gradu och fadren uti Primo gradu. 294.

Blef quæstio om ascendens skulle uti alt præfereras laterali, och in infinitum.

H:s Excells: och Hr Lovisin: Der de äro lijka böre ascendentes åt minstone föresättias.

H:s Excells: Jag för min Person tycker, der een dör barnlöös bör dess fader erfwa och uthsluta Syskonen.

Digitized by Google

Stannade största deln i den mening att ascendens præfereras laterali uti lijka leed.

Qv. 4. Om Sam- och Sonderkulla barn.

Företogs Quæstio Qvarta om Sonderkulla och Samkulla barn äro Samarfwa.

Assess:r Hassel: Mig synes att och her böre barnen ansees som föräldrarna, ty der samkull är all död och borto, synes repræsentatio hafwa rum, så att sonderkullabarn böra och kunna succedera och komma uti sine Föräldrars ställe till arffs med Samkullabarn, äfwen som Sonderkull med Samkull.

H:s Excells: et aliis syntes att det är alt skiäligdt, att begge i det fall erfwa lijka som deras förälldrar.

Om arfzrätt emellan Sam- och Sonderkull.

Discurerades om Sonderkull och Samkullar arfsdeelning, serdeles huru medelst Lagen som lyder att Sonderkull tager 1/4 hwad de äro een el:r flere i kullen, och således kan henda att der een är i sonderkull kan han få fast mehr än een af samkull när de äro flere.

Assess:r Lilliemark framwijste een Erfwetafla, hwar med han wille låta see, huru een af Sonderkull kan få ofta till 32 gånger mehr än een af samslächt.

Hr Lovisin: Jag will gierna see Lagen, som her om bör fattas, så att ingen confusion blifwer der af om Successio skall gå in capita.

Borgmäst. Törne: Mig synes att her är eij mehr att säija, än att een af Sonderkull får sin dehl af arfwet proportionerat med Samkullens dehl.

295. H:s Excellens: Hr Landshöfdingen påminner att her eij bör wara så stoor disproportion, som her till utan som vinculum är ett i sonderkull, och dubbelt i samkull så må den af Sonderkull få 1/2 och Samkull helt; hwilket mig synes wara rätt skiäligdt.

Hr Lovisin: I Landzlagen kommer swårheeten att der är annat i fäderne annat i möderne. Och synes mig her kunna giöras een lag lijka både i staden och på landet så att alt deelas iempt, ty det som är rätt i staden, må och wara rätt på landet.

Ass: Hassel och B. Törne. Oss synes lijkt att Samkull får twå, och Sonderkull een dehl, som Hr Landzhöfdingen Lovisin sagdt.

H:s Excells: Så lenge den mindre rätt af naturn och blodsförwanskapen hafwer, kommer till att få mehr, så synes mig Lagen

Digitized by Google

wara ofullkommelig, och eij rätt att så dela; och som nu är mindre blodzförwanskapp uti halffslächt än heelslächt, ty synes mig wisserlig, att de af halfslächt moste hafwa mindre dehl än Samslächten; men fast Lagen i gemene och först synes att gifwa Samslächten 3/4 och halfslächt 1/4, och således tyckes gifwa Samslächten mehr, men blifwer lijkwähl mindre när man kommer till repartitionen, der synes mig wara uti Lagen illa försedt som her skier, fast Lagen entel. synes willia tribuera mehr till heelslächt.

Gifwes lijkwähl uti partition mindre, är Lagsens mening mörk och emoot billigheten. Och således synes mig obilligt deelningen skie per capita proportionaliter; ty när man seer på infallande casus, som der flere äro i Samkull till 6 el:r 8 och allenast een i Sonderkull, får den ene i Sonderkull, fast mehr, och dubbelt emoot een i Samkull.

Hr Lovisin: Mig infaller her, när det kommer der till att det her af Kongel. Commission upsättes, skall communiceras med Hofrätterne, huru det bör skie, så att wij icke skole synas hoos dem, som de hwilka eij förstå Lagen, der med att wij gå så ifrån den förre.

H:s Excellens: Det är af nöden, att de rationes, som her anföres kortel. upsättes på det der af fundamentet till förändringen fattas kan. 296.

Secret. Leijonmark: Än om der är allenast een i Samkull, och Sonderkull 10. Tå går mest arf till Sonderkull när devisio skier ad capita, hwar igenom henda kan, att hufwud och stamgods går till Halfslächten, som för warit mycket förbygdt och i ty betänkeligit att låta deelningen gå per capita.

Borgm. Törne uthförde och detta, att her är som må rättas, i det ställe att henda kan när Sonderkull äro flere och effter war Lag få alle allenast 3/4(!) så kan Samkull wara een, och fa 3/4. Och derföre synes bättre wara, att detta sättes till ett wist utan anseende att de äro flere eller färre, heller än detta så owist ställes, hwar af stoor twist och disput föllier.

Hr Lovisin: Ja her är och att påminna, der wid, att dermedelst kan och arfwegodz falla till Sonderkull, om divisio blir per capita.

H:s Excells: repeterade detta, att som wij hafwa förnummit wara orätt, det een af Sonderkull skall hafwa mehr, än een af Samkull, som skier, der Samkull äro flere och deelningen skier per

Digitized by Google

stirpes et partes, så finne wij och nu den swårheet å andra sidan, der divisio skier ad capita proportionerat att der flere äro i Sonderkull, få de störste deln af egendommen, således kan ett godz, som hört Samkull Fader och Moder till, falla till Sonderkullen, hwilket och orätt och emoot förre Lag är, och i ty hwad man göör har det sin swårheet.

Borgmästar Törne. Det att de äro flere eller färre är een hasard.

H:s Excells: I alt är wår mening, der Sonder och Samkull äro, bör dem af Samkull erfwa mehr och dubbelt emoot Sonderkull, men på hwad sätt det beqwämligast skie och ordnas kan, är någon twifwel och swårheet att sig finna, medan omöijeligit är, att
297. icke iu een el:r annan gång, kan henda sådant som borde wara annars, och böre wij eij see på een sådan instans och hasard, att det kunde wara flere och ferre, utan hwad rätt är, som synes att Samslächt får dubbelt emoot Halfslächt, som her skie lärer, antingen divisio blifwer till capita el:r stirpes, antingen de äro flere el:r ferre, och bijföllo störste delen den mening att Sonderkull har halfft emoot Samkull och divisio skier pr capita, att neml. hwar person i Samkull får 2, och der emoot hwar och een i Sonderkull een dehl.

Om Son må ärfwa lijka med Dotter.

Assessor Lilliemark. Hertill kommer och än wijdare huru delas skall emellan man och qwinna, hwar wid inföll discurs om dehlning mellan Dotter och Son etc.

Hr Lovisin: Mig synes att de böre erfwa lijka.

H:s Excells: jag hafwer mehr än lenge sedan giort hoos mig den disposition, att min Dotter bör hafwa lijka med min Son.

Borgm. Törne. En sådan jämlijkheet uppbygger wänskapp och godt förstånd emelan Syskon.

H:s Excells: Som denna förre lag är anstelt till familiernes conservation, och wij nu see att een dotter kan genom sin man, el:r och een man genom sin måg så wähl uppeholla familien som Sonen, för hwilken måste offta fast långdt uthgå, förr än han kan giöra huset och familien någon tienst, och conserveras intet familien genom annat utan genom män, som Konungerijket och huset tiena kunna, och står een man till effter mennisklig åhoga att wällia måg, men eij Sån, ty den måste jag uptaga som han är. Kan och een dotter giffta sig ung och således kommer een god man i huset hwarföre

Digitized by Google

finner jag det nyttigast att dotter erfwer lijka med Son. Och syntes allom detta wara rättrådigast och nyttigast.

Hr Lovisin. Der någon är som will emoot sin Son giöra något mehr, och gifwa honom större dehl än en annan, för familiens conservation, så må han iu giörat af sin egendom. 298.

Företogs Qvæstio 5:a. Qv. 5.

H:s Excells: Mig synes att som her om är i Lagen eij uthtrykt, utan är een defectus som bör suppleras, och fast ex computatione canonica her tills eij är lenger giordt delning än till gradum 2 bör lijkwähl alt sådant nu suppleras och synes mig rättare att Brors barnebarn föresättes Faderbrodersbarn och slötz dermed att detta och insätties som ett suppletorium. Ty som Brodersbarn går för farbror, så bör Broders barnebarn gå för faderbroders barn. Påmintes her och halfbroders barnebarn niuter samma rätt i anseende att de och äro uti lijka grad, fast med ett blodzband allenast. Arf emellan Brors barnebarn och Faderbroders barn.

Företogs quæstio 6:ta. Qv. 6.

Detta är till förende fuller omtalat och så wijda, att man och qwinna erfwer lijka, blifwer och alt lijka, hwar icke blifwer wid samme position, och företogs §: 2 uti quæstione 6:ta.

Hr Lovisin: Detta kan eij så noga observeras, ty der min dotter ärfwer mig i mitt fäderne, och hon nu döör, kommer iu godzet till min hustru, och således i annar familia, och kan emoot naturens lopp heruthinnan ingen Lag giöras utan största oreda.

Om quæstionerne 7. 8. 9. 10 är alt förre slutit att deelningen skier in capita.

Quæstio 11 företogs. Der Faderfader lefwer och Sam och Sonderkullebarn; om Samkullebarn uthsluta faderfader etc. Om och Sonderkullebarn giöra det samma; Faderfader och Syskons barn.

Hr Lovisin: Samkullebarn erfwa per repræsentationem, men eij Sonderkullebarn, och ty synes de eij böra föresättias faderfader. Samkull och Sonderkullebarn.

H:s Excells: Mig synes att Sonderkullebarn hafwa samma rätt och raport som Samsyskons barn. Och upskiötz detta till nästa session emedan, det tycktes wara något disputabelt.

Hr Lovisin: Ja mig synes och att Sonderkullebarn böre och iure repræsentationis communis succedera.

Ass:r Hassel. De äro i lijka gradu och således alla lijka, och seer jag ingen ratio till åtskillnaden.

Digitized by Google

299. **D. 14 Februarij 1690.**

H:s HögGrefl:e Excellens Kongl. Rådet och Gouverneurn.

Hr HofCancellern.	Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Secreterar Ehrenhielm.	Secreterar Hadorph.
Assessor Hassel.	Secreter. Leijonmark.
Borgmästar Camen.	Borgmäst: Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Continuerades upläsandet af ErfdeB. och de quæstioner Assess:r Lilliemark uppsatt.

Om Fader uthsluter Samsyskon.

Discurerades om arftagande ibland Föräldrar och barn, om Fader uthsluter Samsyskonen.

H:s Excells: Fadren må eij erfwa sin Son allena och uthsluta Syskonen så lenge både föräldrarna lefwa, emedan sonen tå eij annat hafwa kan än det som är af Sonen sielf aflat, med hwilket Sonen kan giöra effter sitt behag och godtyckio, och i ty synes rätt att samsyskonen tillijka treda med Föräldrarne til arfz i det måhl.

Ascendentes äga företräde för collaterales.

Continuerades upläsandet och discursen om arffsrätt emellan Ascendentes och collaterales.

H:s Excells: repeterar det förra, att ingen obligation är till collaterales såssom till Broder etc. utan bör man snarare ansee fadren. Men der kan åter infalla sådan casus att moder är död och Son hafwer henne erfft, om icke tå hennes Broder må och bör concurrera med Fadren serdeles uti gotz.

Borgm. Törne: Uti Staden tager alltijdh Föräldrarna der de lefwa alt, och uthsluta Syskonen.

Oplästes Cap: 2. ErfdeB: St.l. hwar wid och observerades dess orimligheet att FaderFader etc. sätties som skulle han uthsluta ModerFader, som alt bör corrigeras.

Borgm. Törne, effter St.l. synes wara mehr grundat på skiähl att föräldrarna, så lenge de både lefwa, uthsluta Syskonen, synes bäst wara att den observerat blifwer och nu stadgas.

Hr Lovisin: Her befaras att få monga criticos, om wij gå ifrån wår så gammal Lag.

300. H:s Excellens: Wij gå eij från Lagen utan måste wij giöra, hwad som rätt och skiäligdt finnes, att see hwad endring Lagen betarfwar, gåendes wij eij från Lagen, när wij hafwe så förr förordnadt såssom her, och redo uthj Stadzlagen skiedt är, håller St.l. med det samma som wij nu säija, och i ty kunne wij berätta hoos

Digitized by Google

Hans Kongel. Maij:t sådan olijkhet. Och syntes H:s Excells: att man kan uppsättia, så wähl det ena som det andra, på hwar sin sijda, och det sedan submittera H:s Kongel. Maij:t, som makt hafwer att ett thera wällia och stadga.

Om man och qwinna må lijka arf taga.

Discurerades om den olijkheet uti Arff i staden och landet emellan man och qwinna.

H:s Excells: Orsaken der till kan man fuller see, doch är det underligit att eij lijka ratio må giella i staden som på landet.

Secret: Hadorph. Det flyter af den ordning som synes warit uti republ: Hebræorum och lender detta till Familiernes conservation.

Oprepades det samma som för warit sagdt om Sons och Dotters rätt att erfwa.

Borgmästar Cameen. Mig synes her wara eij så stoort betänkiande om detta, medan, der fader will giöra serdeles godheet emoot någon sin Son, kan han der med giöra, som han will.

Testamente.

Inföll discurs om testamentis.

H:s Excells: Mig synes att hwar må, så i staden, som landet giöra med sitt aflinge hwad han will, elliest skulle mången eij hafwa lust att wärfwa.

Hr Lovisin. Då den ordningen om Testamente upsattes war Hans Kongel. Maij:tz allernådigste willia allenast att uthtyda Lagen, och eij någon ny Lag giöra utan förklara det för ständigdt, som H:s Maij:t befan lijkast wara med Lagens förståndh; hwarföre och Hoffrätternes betänkiande der om inhemtade blefwo, men nu är intension, att hwad man tycker rättast wara, må her effter förordnas.

Om Föräldrar må uthsluta Syskon. 301.

Discurer. om föräldrar må uthsluta samsyskon.

H:s Excells: Wij kunna her eij mehr giöra, än wåra rationes pro et contra opsättia, och sedan det submittera H:s Kongel. Maij:t. Serdeles huru man och qwinna må erfwa lijka eller eij; hwad angår præferancen synes fader hafwa förmon, för barn, effter förre skiähl att der fader alt får, kommer det doch till Sonen etc.

Ass:r Hassel. Det kan och lätt skie att Fader kan slijkt doch bortgifwa etc.

Digitized by Google

H:s Excells: det kan man och præcavera medelst Lag.

Hr Lovisin: Det är doch een gammal Lag och på Fundament satt, att Syskonen erfwer med Fader.

H:s Excells: Jag holler den Lag för Fundamental, som beroor på gode skiäl, men mig synes i detta fall Stadzl. rättare än Landzl. serdeles der både föräldrar lefwa, men der enthera är död, och han barn hafwer, då synes Samsyskonen med fadren till arfs concurrera, som och St.l. säijer. Och slötz der med att her uppsätties rationes pro et contra.

Inkom Hr HoffCancellern.

H:s Excells: berättar huru Hans Maij:t nyligen hafwer efftefrågat huru när wårt werk avancerar.

Om man och qwinna må erfwa lijka.

H:s Excells: berättar för Hr HoffCancellern hwad Kongl. Commission tykt för godt wara att her opsätties pro et contra rationes; serdeles att Man och Qwinna tager lijka arff, hwar af föllier att man undwijker den swårheet nu flyter af denne olijkhet i arftagande emellan man och qwinna fäderne och möderne etc.

Hr HoffCancellern. Doch har hwartera Lagen, Landzl. och Stadzl. sin särskilte grund, som är i staden anseende på de slögder een hustru idka kan etc.

Landzhöfdingen Hr Lovisin blef effterskickat ifrån Kongel. CammarCollegium och tog afträde.

Oplästes Qvæstio 12:a.

Computatio.

H:s Excells: repeterar. Huru Kongel. Commissionen hafwer funnit rådeligast att följa computationem civilem, som den der är 1:o) mehr commod. 2:o) Närmare anseer bloden. 3:o) Går ifrån papatu lengre, som bör iu mehr iu heller aboleras.

302.

Syskonbarn præ för Faderfader.

Assessor Lilliemark continuerar och opreper huru man förment wara bäst hertill, att Syskons barn hafwa præ för Faderfader etc.

Hr HoffCancellern. Ratio kan wara alia, hwarföre entel. att fader må uthsluta Syskon är den, ty ifrån honom kommer doch arfwet till dem, men der Faderfader erfwer för Syskons barn, kan arfwet som fallit är effter hans SoneSon komma till heelt andre personer, som är faderbrödrar etc.

Digitized by Google

H:s Excells: Mig synes att her effter blifwer, som her till, att der Syskon lefwa utslutes Sonderkullebarn, men der Kulln all är dödh äro Sonderkullebarn Samarfwa med Samkullebarn, och således synes att Sonderkullebarn hafwa altijd samma rätt till att eenl. uthsluta Faderfader. Syskon och Sonderkullebarn.

Assessor Lilliemark. Doch är Faderfader nermare.

H:s Excellens. I regard till Faderfader äro lijka när Sonder som Samkull. Och seer jag ingen ratio än att Sonderkull icke må hafwa samma rätt som Samkull, der desse äro alle döda.

Hr HoffCancellern, her kan åthskilligdt discureras om Faderfader skall uthsluta Sonderkullebarn, serdeles som Brystarf uthsluter Baakarf. Och är åthskilligdt, om Faderfader är Faderfader för Sonderkullebarnet. Och fast repræsentatio eij geller, när Samkull är i lifwet för Sonderkullebarn. Der af kan eij slutas att den eij gella bör, när de döde äro. Och synes mig att Sonderkullebarn må uthsluta Faderfader serdeles som det arff som går till Faderfader kan lättelig mistas, och dels gå till andra. Är doch wäl att rationes upsättes pro et contra, doch synes doch [1]) derwid blifwa lärer, att HalffSyskons barn lärer i detta fall komma i samma rätt som Samkullebarn. Faderfader och Sonderkullebarn.

Hr Törne. Doch som Fader går för Sonderkulle synes billigdt en Faderfader går för Sonderkullebarn. 303.

H:s Excellens: den ratio är god, och ehuruwäl hwad af Her HofCanseleren sagdt är hafwer sine gode skiäl, så synes doch detta som nu sades giella, ty han är 1:o Kull slächt 2. Kan han giöra barnen mycket gådt. Äro 3. sådane som föräldrar, och hafwa 4. offta een större omwårdnadt om barnebarn, hwarföre är 5 emoot dem een stark obligation. Äro 6. Fadersfader etc. snarare skylldige, att sådanne sine barnebarn optaga och föda etc. hwar med detta slötz att FaderFader niuter præferencen som det hwilket lärer kunna wara minst att tala uppå, för Sonderkullebarn. Faderfader.

Företogs Quæstio 12, om halfbrors barn uthsluta Faderbroder. NB.

H:s Excells: I detta fall synes mig Halfbrors barn böra præferens för Faderbroder etc. Halffbrors barn uthsluta Faderbroder.

Assessor Lilliemark, Äro doch desse Heelslächt.

1) *Punkten är korrigerad af* Beckius, *hvarvid han antagl. glömt stryka ordet* doch *efter* synes.

Digitized by Google

H:s Excells: De äro doch Brorsbarn.

Assessor Lilliemark: Doch är Jag mycket skylldig min Faderbroder, som effter den Jag arff taga må.

H:s Excells: HoffCancellern. Doch äro halfBrors Barn uthj nedgående linea på ene sidan arftagare, men Faderbroder baak och Sijdoarff, men brorsbarn allenast å ene sijdan, och slötz att Sonderkullebarn niuter præ för Faderbroder.

Sambrors barnebarn uthsluta bryllungar.

Discurrerades om Sambrorbarnebarn böre præfereras bryllingar.

H:s Excells: Jo annat kan iag eij see ty det är alt neder åth å ene sijdan, hwilka altijd niuta större förmån än de som uppåth och sedan å sijdan gå. Och synes mig att min faders descendentes bör gynnas mehr än Faderbrodrens, hwilke gå både baak och å sijdan hwilket ochså som rättast slötz att neml. Samsyskons barnebarn præfereras Fadersbrodersbarn, el:r bryllingar.

304. Hr Hoffcancellern bijföll det och, ty det är doch åtskillnaden i bloden. Ty barnebarnet kommer gienom sin egen Fader tillhopa med defuncto af een Fader, men Faderbrodrens barn, först uti Faderfadren; och således är bloden annan så att fast han proximior Supputatione graduum, är han doch fiermare i anseende till blodet, hwilket för alt bör achtas.

Faderbroder.

Hr HoffCancell: Mig synes och att Broders barnebarn må utsluta Faderbroder.

Hr Lovisin inkom och sig uthlätt att som broderbarn utsluta Faderbroder Jure repræsentationis, som elliest äro lijka när, så synes deras barn det samma giöra. Slötz entel. att Faderbroder som nermare utsluter Broders barnebarn.

Qvæstio 15:a opläste, hwilken bör hafwa förträde SamSyskons barnebarn el. halfsyskons barn.

H:s Excells: Her hafwe fuller Samsyskonebarnebarn större rätt som samslächt, doch äro de andre een grad nermare. Synes derföre att de niuta företrädet, hwilket och slötz.

Qvæstio 16:a. Slötz att de som äro nemst bryllingars barn niuta förträdet för Faderbroders barn el:r bryllingar [1]).

Hr HoffCancellern. Det må wara een generalis dispositio, ner gradus är lijka bör den som nermare är i bloden och till Stipitem

1) *Ursprungligen har stått:* Faderbryllingar. *Beckius har inflickat:* broders barn el:r.

Digitized by Google

hafwa förträdet för dem, som äro i baakarff och i annat blod, emedan man måste ansee dem i bloden är nermast, och slötz att der gradus äro lijka, men doch den ene nermare i blodet, bör i sådant baakarff alltijdh den i bloden är nermare hafwa förträdet.

Qvæstio 17:a. Om halfslächten må i fiermare led erfwa pro rata et in qvartam med Samslächten el:r uthslutes.

H:s Excells: Fast her tills sagdt är pari gradu må Sonderkull och Halfslächt taga arff med Samslächt, men om lijka så skie skall i fiermare leder, der om är quæstio annan; som till exempel om halfmoster skall erfwa med Sammoster. Doch som SamkulleSyskon måste tåla att Sonderkull tager med dhem arf, så synes och dhe fiermare moste tåla sin halfslächt och äro halfslächten fiermare, så äro och Samslächten det samma och slötz att i parji gradu concurrera lijka, som och Halfslächt pro rata. NB.

Qvæst: 18. Slötz att dhe som äro lijka när och skylde både å Fäderne och Möderne, der taga dhe sin rätt dubbelt å både sijdor, och den som ähr å ene sijdan, niuter han sin dehl å ene sijdan, såssom der Syskonebarn äro af twå bröder, som sig gifft med twå Systrar, att deras barn ärfwa både som bryllingar och som Syslingar, der dhe andre som äro allenast ett tera taga sin ene dehl, nembl. som Bryllingar eller som Syslingar. 305.

Discurerades huru som ske skall, när arf blifwer emellan Sam-Arfwa och Arfwet uti Godz, Hufwudgodz och Strögodz består, såsom der Fader och Moder erfwa etc. eller där Fadren sedan döör och Modren träder i annat giffte, frågas om Modren skall wara förnögdh med omägon, och Fadrens Arfwingar, som barn äro, behålla Boolbyn. Och slötz att fäderne niuter sin dehl uti Boolbyn och Möderne i Omägone doch så att mödernet får sin dehl full, men låter lösa sig uth med Omägon; Så går broder för Syster etc: att man beholler boolbyn och Qwinna omägom. Qv. 19. om arf i boolby. Man och fäderne niute boolby. 306.

Digitized by Google

Inföll doch quæstio: Der een fader kan sedan hoor giöra att boet skifftes, om han tå må beholla boolbyn: Föreställes quæstio der een Man giffter sig, får Rijk Hustru, och kiöper för dhe penningar ett Godz, der han sedan giör hoor, om han tå sin dehl i Godzet får beholla etc: denne discurs kom eij wijdare.

Hr Lovisin: Her hoos oss ähr missbruk, att der dehlning skier tager broder Sätesgård och gifwer allenast ränta i Strögodz emoot ränta i säterie. Der lijkwähl lag säger att fult skall gifvas genfullo, som eij är ränta i Strögodz emoot Räntetalet i Säterie.

Hans Excell:ts: Man hafwer derföre iu ordnat huru wijda ett Säterie skall bygt wara, och hwad bygnat melioration etc. skall räknas som i dehlningen moste achtas, men hwadh öfwer är onödigt för plaisir bygdt, lender offta Gården till ingen fromma, utan beswär, och i ty barnet som den får eij till Last komma bör.

Den 17 Febr. 1690.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

LagM. Hr Gripenhielm.	Secreter. Leijonmark.
Assessor Hassel.	BorgM. Camen.
BorgM. Törne.	Assess: Lilliemark.
Rådm. Brunel.	

— — — — — — — — — — — — — — — —

307. Om arf emellan Son och Dotter.

Assess: Lilliemark Opläste dhe rationes pro et contra han oppsatt till dhe förre quæstioner. 1 angående dehlning emellan Son och Dotter, till halfft el:r $^{2}/_{3}$ hwilka rationes videant. Fol.

Secret. Leijonmark. Tillägger Stadzl. är yngre än Landzl. och dermedelst synes att Landzl. är corrigerat med St.l. inföll discurs om Lagsens ålder, och moste alle tillstå St.l. som han nu ähr wara yngre än Landzl. som finnes i K. Inges tijdh giordh.

Hr Lovisin. Rationes äro å både sijdor store, doch synes dhe prævalera som giöra Son och Dotter lijka. Kan och dertill läggas den ratio att Fader kan giöra, om han will, större förmåhn för ethtera sine barn. Hafwer och Son den frijheet att sökia sig Giftermåhl der Dotter moste wara offta förnögdh, med den som gifwas kan.

Digitized by Google

Borgm: Törne: Fader kan gifwa Son den förmåhn att han får Boolbyn, fasta godz etc. inföll discurs om testamente etc. Att een man kan förslösa alt sitt, men alt intet testamentera

Om testamente öfwer Arff och Aflinge.

Hr Lovisin: Mig synes att man borde giöra begynnelse uthj Erfdeb. af testamente. Och synes mig och att om testamente blifwer uti Aflinge effter wår Landzlag, men effter St.l. uthi Arfwegodz, så att om alt aflinge må blifwa frij disposition, men angående Arfwegodzet effter St.L.

Borgm. Törne: bör doch legitima servari och kan oskiäligdt synas een så frij disposition att hafwa, ty det kan wara obetänkte Personer som sitt aflinge willia gifwa bort undan Barnen, rörde antingen af dess Styfmoder, el:r sinne och lust till annat lefwerne, än Sonen hafwer. Som exempel weth man att en förnähm Herre wille giöra sin Son arfwelöös, för det han wille slå sig till militien. 308.

Hr Lovisin: Der man eij hafwer frij disposition om sitt aflinge, hafwer ingen lust att werfwa.

Borgm: Törne, Är doch uti den frijheeten att få alt sitt bortgifwa förborgat een arfwelöös giörande Rätt utan orsaak, ty det är lijka säija Du må mig eij ärfwa, eller Jag ärnar gifwa alt bort till en annan.

Hr Lovisin: Der man will een Fader hindra att gifwa el. obligera, kan henda att man honom drifwer der igenom att grijpa till det wärre ähr, att alt förtära etc. och præsupponerar Jag eij att een förståndig man går sine barn förbij uthan orsaak, och den som hafwer weth att werfwa, lärer och weeta det disponera, och i ty faller Jag fullkomlig på den mening, att om aflinge må föllies Landzl: men om arfwegodz efterfölges Stadzl.

Borgm. Törne: Störste dehlen werfwa sitt godz synnerlig i Staden, hwarigienom händer att störste delen hafwa makt att giöra sine barn arflöösa. Och synes mig billigdt att een Fader stänges så wijda uthj denne rätt att han een dehl moste lemna sine barn, ty elliest kan een Fader komma till den extremité gienom otijdig lust etc. att giöra det emoot sine barn som han eij borde.

Ass. Lilliemark: Qv. Än der som ärfwes på landet löösöron.

Hr Lovisin: Ärfde löösöron böre och ansees som arf. Jag will att barnsens wördnadt skall mig till all godheet binda och ingen Lag, och bör ett barn winna sin Faders godheet.

Inkom Hr HoffCanc.

Borgm. Törne: Det kan doch henda utan all barnsens skull, att Föräldrarna äro dem emoot, och har man exempel att een

Digitized by Google

Hustru kan winna sin man att öfwergifwa sin Gudh fast mehr sine barn, och är Lagen giordh för dhe onda och eij goda.

Hr Lovisin: Jag weth intet hwad een sådan Lag kan uthrätta.

Assess: Hassel: Ähr Sonen kommen till dhe åhr att han weth,
309. och eij giör sin fader heder är rätt att fadren niuter frijheet, och sådan sin rätt. Ähr Sonen ung, giör fadren honom orätt, om han slijk frijheet brukar emoot honom, som eij än alt så kan betänkia.

Borgm. Törne: Är det tå låfgifwit att den som sitt alt aflat förutan orsaak exhæredera sine barn. Och ehuruwähl man eij så noga höra kan de exempel att föräldrar giöra sine barn arflöse, lijkwähl som Lagen är giord, der emoot præsupponeras att sådane Personer hafwa till warit.

Hr Lovisin: Uthi detta är den materien nog uthfört, uti HoffRätternes betänkiande, så wijda som någonsin kan skie, och wähl öfwerlagdt när testaments ordningen giordes.

Borgm: Törne: Mig tyckes och wara fahrligit för Föräldrar, der barn kunna fruchta att Föräldrar skulle wända sitt sinne och dem eij gifwa willia etc. Kunna och dhe snart wända sig till ondt och sine föräldrar sättia effter lifwet.

Hr Lovisin: På samme sätt kan och monge fahrligheeter i all fall, allom förestå.

Secret. Leijonmark. Her är quæstio eij om gode och rätt sinnade föräldrar, utan der onde äro, om icke öfwerheeten kan dem Lag föreskrifwa iemwähl uti det dhe wärfwa.

Hr Lovisin. Der och barn äro eij heller goda, eller der een Fader eij wille lemna sine barn sin ägendom, kan ingen Lag giöras honom att hindra, af sitt giöra hwad han will, utan bör barn alltijdh söka att winna sine Föräldrars hierta mehr med goda, än Lagens twång.

Borgm. Camen. Än der een Moder Änkia blifwer, är rijk, åter gifftes, huru lätt kan hon tå komma till att gifwa bort, det i förra gifftermålet wärfft ähr.

Hr Lovisin. Ja hwad will den Hustruns arfwinge giöra, willia de fuller binda händerna på Styffadren, och honom föreskrifwa disposition, ty der man will i ett föreskrifwa att gifwa etc. så moste och den samme föreskrifwas modus vitæ uti alt, ty elliest är det fåfängdt, ty i det ställe han torde låta blifwat, der han har frijheet att gifwa kunde skie att han sloge sig till att slösa bort alt.

Digitized by Google

Ass. Hassel: Her är intet quæstio så länge een lefwer, men der een nu döör, och will disponera om sitt, hwad effter döden skie skall, i det måhl synes han eij niuta den rätt. 310.

Hr Lovisin: Der flere barn äro, och een beflijtar sig om att mig tiena, de andre eij, skall Jag eij tå fä den mehr än den andre gif*w*a.

Borgm. Törne. Så länge man lefwer har han större frijheet, ty tå kan han åter wärfwa, men i den stundh man döör, sloknar iu alt, och i ty synes han hafwa eij så stor frijheet effter, som förr döden.

Ass: Lilliemark. Testamente är ingen donatio, utan testatio mentis, et dispositio de bonis post mortem futura.

Ass: Hassel. Der så stoor et omnimoda potestas disponendi gifwes privatis, synes och wara sådant, som kan komma till publicam rem, att der och woro sådant som kunde publico skada, och har offtast privat Lagen een lijkheet med publico iure, uti sådane måhl men har Sån meriterat exhæredari skier honom rätt, är och fadren så elaak att han utan orsaak torde willia honom emoot giöra, är een för stoor frijheet eij godh.

Hr Lovisin: Jag håller der medh att utom barn må intet gifwas, men emellan barn att hafwa rätt till att gifwa, synes mig skiäligdt.

Borgm: Törne: Gode barn älska sine Föräldrar eij för dess store ägodelar, utan annan skiäl.

Hr Lovisin. Det har doch sin gode skiäl, att barn wänias till tienst gienom någon föräldrars särdeles godheet.

Secret. Leijonmark: Det hender offta att een Fader är eij så noga informerat om sin Sons qualité, och således will blått derföre han honom eij lyda will in eligendo vitæ genere, honom förskiuta, der doch omsijder tör skiönias det han blifwer fast bättre än han honom i förstone hade effterlytt.

Borgm. Törne: Jag weth exempel der om som är Hr Helmfelt, hwilkens fader wille giöra sin Son arflöös, för det han honom eij lyda wille att blifwa Casseur, men hende sedan att han blef een så förnäm Man.

Hr Lovisin: Her talas de lege condenda civili. Secundum legem na*tur*æ bör hwar man sine barn oppföda, men eij att samla rijkedommar, och om han dem samla kan, bör han haf*w*a sin frijheet att dem beneficera som han will. 311.

Digitized by Google

Hr Lovisin: I detta måhl hafwa wij nu discurerat, men hwad som der om är att sluta är nu eij ex professo wår intention, hwar wid der jag fult min mening skulle säija, kan wara eij så olijkt att uthi aflinge förbehålla legitimam, men fast caute om, ärfde löösöron.

Ärfde Löösöron.

Hr Gripenhielm: Det är fast ondt att giöra åtskillnat emellan ärfde och wärfde löösöron.

Secret. Ehrenhielm: Det giör een stoor confusion att skillia ärfde och wärfde löösöron.

Hr Lovisin: Som wår intension är giöra een Landz- och StadzLag, så kunne wij wähl komma öfwer detta öfwer eens, att i alt blifwer lijka.

Om arf emellan Son och Dotter. rationes pro.

Företogs den discurs om Son och Dåtter må ärfwa lijka.

Hr Lovisin: Nu hender som offtast att Mågen är bättre än Sonen.

Ass. Hassel: det skier nu generaliter och 2. Det Son mister på ett ställe får han igen på annat gienom Gifftermåhl.

Secreter Leijonmark. Mig faller twifwelachtigdt om een Son skall på landet eij få mehr än dotter. Der emoot synes mig detta till exempel. Der en Skattebondes Son seer sig ingen förmåhn för dotter, giör han sig eij mon att conservera sin faders Gårdh, serdeles der han seer sig så wähl hulpen med Gifftermåhl på annat ställe, altså blifwer Fadren distitutus af sin Sons hielp sig och Gården till skada.

Hr Lovisin: Snarare skier att een bonde får hielp gienom Mågar, ty dotter blifwer snarare wid Gården än bror gifftes, och twärt om der een Son får hemma sin dehl, och på annat ställe giffta sig, kan honom wara fritt wällia etc. och hafwer Ass. Lilliemark detta wähl uthfört.

Secret: Leijonm:k: Continuerar der een Fader får giöra af sitt hwadh han will, skier att han præjudicerar offta dotter, ty Son ähr mästedeles närmare och kiärare Fadren än dotter.

Discure: om tagelotten af Son.

312. Hr Lovisin. Dotter præjudiceras offta der igenom, att hon moste taga i omägom, hwar wid noga moste observeras förmåhn af

Digitized by Google

Säterie etc. och är eij nog att gifwes som nu ibland skeer 3 Tnr(?) för 2 utan moste ansees nyttan af Godzet på alla sijdor.

Ass. Hassel: Något generale bör wara såssom Lag, eliest är ogiörligdt den nyttan skillia uti Godzet, som äro fast olijka.

Secreter. Leijonmark continuerar huru såssom skie lärer med den lijkheet att om Son och Dotter ärfwa lijka, att hemmanen lijda skada.

Hr Lovisin: Det skier och äfwen med dotter, och moste her eij ansees så oendelige Casus, som infalla.

Secret: Leijonmark cont: Det är arcanum Civitatis att medelst slijk arfskiffte att Son och Dotter få i Staden lijka, låcka in fremmande Kiöpmän till Städernas opkomst, hwilket nödigdt är, och twärt om på landet eij nödigdt eller godt.

Hr Lovisin: Flere exempel finnes, att her inkomma fattige Män, och her narra till sig dhe rijkeste Mäns Döttrar, medelst sin i uthanlandz credit och sedan giort her stoor skada, men de äro fä, som her hafwa inkommit rijka.

Secret. Leijonmark: De kunna doch med sin handel rijket gagna, som mehr ansees.

Hr Lovisin: Min mening repeterar Jag än, att uthi disposition om Aflinge blifwa wid Landzl. men i Arf effter Stadzl. doch i anseende till barn bör dem lemnas nödwändigdt, det barn kan opfödas af, och hafwer Jag så förstådt wåre och alla andre Lagar att nembl. man må fritt om Aflinge disponera, men i Arf intet, hwar och det skall förandras, synes mig bäst, och heller blifwa i alt effter St.l. Doch i Aflinge att niuta frijheet till att dubb: disponera, men uthom barn ware i alt aflinge frij disposition; syntes och detta störste delen eij så orimligit.

Secret: Leijonmark: Mig är någon twifwel emedan 1. Potior Sexus potior Jure. 2. Att Gifftermåhl eij sker för penningar utan dygd skull. 3. Den gamle lenge brukade Lagen utan dess wichtigare orsaak eij förandra. Hwar med Session slötz.

Digitized by Google

313 **D. 20 Febr. 1690.**

Hans Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn.

Hr HoffCancelern.	Landzhöfd. Hr Lovisin.
Lagm. Hr Gripenhielm.	Secreter. Ehrenhielm.
Secreter Hadorph.	Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark	Borgm. Camen.
Borgm. Törne.	Assessor Lilliemark.

— — — — — — — — — — — — — — —

Son och Dotter ärfwa lijka.

Discurerades, om Hans Kongel. Maij:t icke skulle föredragas hwad som her dubieust ähr.

H:s Excell:s: H:s Maij:t hafwer beslutit, att hwad her oppsätties skicka till HoffRätterne först och deras betänkiande inhemta, sedan will H:s Maij:t det sig företaga.

H:s Excell:ts: Doch förmenar Jag att Kongel: Maij:t kan föredragas om icke Hans Maij:t skulle behaga till Kongel. HoffRätterne låta bref afgå, att dhe med sitt betänkiande föruth ankomma, hwilket bättre är i arf antingen Son el:r Dotter må ärfwa lijka el:r som warit hafwer.

Hr Lovisin: Jag holler före att bäst är det hwar een sätter opp el:r säger sin mening per vota el:r skrifftelig, och har jag ej annat förstådt än wij störste delen warit i den mening, att Son och Dotter må taga lijka.

Hr Lovisin: Wij discurerade sist om testamente, och har Jag förstådt, att man i Aflinge holler sig widh Landzl. och Arf effter Stadzl.

Inkom Hr Hof Cancelern samt Assessor Hassel. Definition i Arf.

Företogs sielfwa texten af ArfdeBalken som Assessor Lilliemark oppsatt.

Discurerades om her bör wara nogon definition öfwer Arf etc.

Hr HoffCancellern: Jus Roman. är fult medh definitioner, jemwähl och flere andras wählgiorde lagar.

Inföll discurs Om Frillebarn.

Om Arf emellan Åkta och Frillobarn.

Hr Lovisin: Mig synes att sådane barn såssom dhe äro heel oskylldige böra niuta sin arfsdehl, ia wähl till hälfften emoot äkta barn.

Hr HoffC:ern: Fast annat wijsar oss Gudz ord och Lag, att nembl. dhe oächta intet finge ärfwa, och är det ett mysterium in Lege divina, och kan een Fader elliest giöra dem om han will nogon godheet, men gienom Lag tillägna dem stoor rätt kan man ej.

Digitized by Google

Discurerades om Arfftagande, att nembl. Brystarfwingar taga Arf för alla.

Brystarff. taga arff för alla. 314.

Hr HoffCan: Lagen hafwer problematice satt att femte Man må eij Arf taga, twifwelsutan af den mening, att den leed eller längre nedh eij kan gierna till wara; Doch weth Jag exempel af Femte man nedh åth warit till. I Hållsten hafwer Jag kiänt een Hustru som såg sine barnbarn till Femte Person, hwarföre hon och på een sölfkanna den hon till samme sitt barnbarn till Femte gifwit sättia låtit. Herre nu låter tu tin Tienarinna fara i fred, effter min ögon hafwa sedt Dine Saligheet öfwer det tu förre Jättat hafwer. Pekandes dermed på Gudz orden som låfwa att dhe fromme fä see sine barn till tredie och fierde leedh, men hon hafwer dem sett till Femte leedh.

Discurerades om Arftäkt ibland Ascendentes och Laterales. Oplästes de skiäl Assessor Lilliemark oppsatt till denne quæstion.

Collaterales et Ascendentes.

Hans Excell:ts: Om det wij een gång slutit bör eij offtare discureras, utan blifwa widh det sagdt är, elliest komma wij ingen wäg.

Om Metodo i wärken.

H:s Excell:ts: Jag hafwer fuller något af detta som oppsatt ähr gienomsedt och corrigerat, men Jag seer att det tager någon tijd bort för oss alla, om det skall skie på det sätt, att her i allas närwaru corrigera. Men Jag holler före att det är bättre, det een af oss tager hwar Balk och den gienom seer med den som den oppsatt. Jag will taga denne att gienomsee med Lilliemark och Hr HoffCancelern behagar med Leijonmark see gienom GiffteBalken: Hr Lovisin med Gripenhielm Jorde B:n etc. och slötz att detta så giöres som beqwämast, allenast att her läses opp hwad hwar oppsatt så att om sielfwa materien wij oss förena, och sedan stilen angående på det sätt öfwersees.

Discurerades kortel. om Arfsdeelning emellan Broder och Syster, och befans att alla äro eij eensee att dotter niuter lijka.

Om Arf emellan Broder och Syster el:r Son och Dotter.

Oplästes dhe skiäl Assess. Lilliem: deröfw: oppsatt.

H:s Excell:ts: Mig synes att eij orådeligit woro desse skiäl H:s Maij:t wid handen gifwa, och Hans Maij:t lemna att detta skicka till Kongel. HoffRätterne, att dhe nu ginast sitt betänkiande gifwa kunde, hwareffter hela wärket inrättas må.

Hr Hassel: Om man icke skulle dröija med detta till dess hela texten föllier medh.

Digitized by Google

315. H:s Excell:ts: Jag kan ej annat see än Dotter bör niuta lijka rätt med Son. Ty förutan andre skiäl kan iu Son fast snarare sitt förslösa än Dotter; och kan man fuller finna rådh före om een man will slösa bort sin hustrus goda. Och synes mig att detta och införes för skiäl, att som een man giärna söker att conservera sitt goda wid familien, och gienom dotter kan det fast lättare skie, emedan man och gierna kan och bör see sig före hwadh Måg han tager, som honom fritt står att wällia, men ej Sonen, hwilken och ej så noga kan förebyggas el:r hindras att slösa, som lijkwähl skie kan för Mågen.

Oplästes cap. 2 af det oppsatt ähr till ArfdeBalken. Jämwähl opplästes dhe fölliande flere Capitel, hwilka oppsatte äro så effter den förre Lag, som på det sätt att man och qwinna ärfwa lijka.

Om Dehlning emel. Fader och Syskon.

Discurerades Huru Arf skifftes der Fader el:r Moder lefwa eththera, och allenast ett af Syskonen, och syntes att Arfwet tå delas lijka emel den ene af Föräldrarne och den ene af Syskonen.

Discurerades huru såssom skie bör der man följer den förre Lagen, och syntes någon defect, att det tillsätties, och noteras defecten.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om Lösn till Arfwehuus i Staden.

Discur: huru skie skall der faste huus i Staden ärfwes, hwilken får behålla huset.

Hr Lovisin: Jag seer ej annat än må Fader el:r Moder behålla sitt huus och löse barnen. Äfwen så må broder uthlösa sin Syster.

Hr Borgm. Camen och Törne. Praxis är i staden der twist oppkommer att Fader el:r Moder behåller husen och löser uth barnen etc.

De successione emel:n Barnebarn der alle barn äro döde.

Discurre: om Jure succedendi der alle Samsyskonen el:r barnen äro döde, och lefwe barn effter dem alle, huru dhe då skole ärfwa, emedan ingen Jus repræsentationis då ähr, utan Barnebarnen succedera tå jure proprio, om successio blifwer in capita el:r stirpes.

H:s Excell:ts et alij: Der är eij repræsentatio när alle barn äro döde; ty der kan eij wara repræsentatio, der eij någon är hwilkens ställe een måste repræsentera i anseende till någon annan,
316. som till exempel der ej Faderbroder är, behöfwer eij barnbarnet repræsentera sin Faders ställe, utan stå i sitt egit.

Digitized by Google

Hr Lovisin. Jo det är doch repræsentatio, ty der som flere ärfwa på det sätt att een Broders el:r Sons flere barn få eij mehr än den andre brodrens ene barn, der är repræsentatio och är ingen repræsentatio, utan allenast i den casu, der broders barn och barnebarn äro.

Ass. Lilliemark uthförer denne quæstion, hwarest serdeles är att observera, att emedan till exempel broder är dödh förr, där kan han eij ärfwa honom, som längre effter lefwer, hwarföre och kan eij heller dess barn prætendera någon rätt, utan som de nu succedera Jure proprio, frågas om successio blifwer per stirpes el:r Capita.

Borgm. Törne, Mig synes att det som rätt är, der een lefwer af Syskonen, det är och rätt, när alle äro döde, nembl. att både niuta full successio in stirpes.

H:s Excell:ts Vthförer detta och föreställer quæstionen; och slötz entel. att som i denne casu allenast är repræsentatio, och i alle dhe andre fall skier successio jure proprio, ty synes rättwist att successio emellan Bröders barnen blifwer in stirpes, ty elliest få dhe eij lijka rätt.

Discurerades om halfsyskons barn skola ärfwa med Samsyskons barn. Half Syskons barn.

Hans Excell:ts: Her till hafwa wij så discurerat att Sonderkullebarn skulle concurrera med Samkullebarn, men som wij see det wara eij så rätt, ty är det än något owist; och slötz entel. att Sonderkullebarn uthslutas af Samsyskons barn, der de både concurrera.

Påmintes her widh att Åhr 1643 är emellan Gyllenarkerne och Flemmingerne twistadt, att tå nöto half Syskonebarn deel med Samsyskonebarn.

Secret: Ehrenhielm tog afträde gick uth med Revision.

D. 25 Febr. 1690. 317.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Lagman Hr Gripenhielm.
Secreter: Leijonmark. Borgmästar Camen.
Borgmästar Törne. Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.

Digitized by Google

Hr Lovisin begiärte att Kongel. Commissionen wille sittia neder och nogot emedlertijdh företaga, till dess dhe andre komma, — — — — — — — — företogo altså dhe närwarande, hwad än återstår af ErfdeB:n.

Borgm: Camen: Mig synes eij orådeligit, att her oppsätties dhe rationes som kunna införas till det som förnämst ähr uti ErfdeB: som är her discurerat om Sons och Dotters lijka rätt i Arff, och der utinnan eij något wist sluta, utan lemna det till Kongel. Maij:ts behag, och om Hans M:t behagar Kongel. HoffRätterne der om sitt betänkiande gifwa etc. hwar medh wij kunna undwijka den klagan oss torde elliest öfwerkomma, om wij för mycket gå ifrån lagen.

Hr Lovisin: Wid det tillfälle på Rijksdagen handlades om Lagens revision kunde Jag eij förmärckia att Ständernes mening war att man komma skulle till så stor förändring.

Secret. Leijonmark: Det är lijkwähl een så gammal Lag och consuetudo, att Son ärfwer mer än Dotter, hwar med alle wåre Lagar sampt andre Folks, Gallorum, Anglorum, Longobardor. etc. komma öfwerens, således fast betänkeligit så nytt att stadga.

Borgm: Törne. Ja det är det swåresta att det är så gammalt och gångbart.

Secreter Leijonmark: Bonden har mycket att säija och giöra wid sådant tillfälle, serdeles i anseende till SkatteGårdarna:

Ass: Lilliemark: Fast intet kan så högdt för när skie een el:r annan der medh, ty det man förlorar å ene sidan winner han å annan, doch som så gammalt ähr synes som mankönet skulle förmena sig skada taga af sådan förändring.

Hr Lovisin: Jag holler der medh att rationes oppsätties, och lemnas Kongel. Maij:t att sluta.

Testamente. Ass: Lilliemark continuerar med oppläsandet af sitt oppsatt och först repeterar sin intension om Metoden.

318. Inföll discurs om potestate dandi et testandi af acquisitis.

Hr Lovisin: Mig synes kunna gå till een dehl ifrån mitt förra tahl i detta att nembl: een Fader må fuller hafwa eij så stoor makt att gifwa af sitt aflinge, doch må han effter behag det ena barnet för det andra ansee.

Digitized by Google

Discurerades om Frillobarns rätt. Frillobarn.

Hr Lovisin: Om han icke må tillåtas erfwa bör honom lijkwähl alimenta, och någon förmåhn mehr än her till. Och synes af Gudz Lag, att det war een Stupratori eij fritt att för sin brått böta, utan är Gudz klare ordh att han skall taga den förkränkte till Hustru, och allenast lemnat Fadren frijheeten, om han will gifwa honom henne.

Borgm: Törne: Det som nu brukas att sådane barn komma publico till last, ähr swårt, ty publicum bör eij lijda för annans brått och missgiärning. Och är det wähl lijkt med rättwijsan att icke allenast dess som förkränkt ähr straff blifwer lindrat, som hafwer mist sin ähra, och lijder mycket, utan och att hon större rätt niuter, så wähl som barnet.

Hr Lovisin: Der en sådan Man blefwe tillhållen att föda sådane sine barn, och böta jämwähl för henne och mehr slijkt, skulle det holla dem som odygdige äro ifrån slijke laster fast mehr än her till.

Inföll discurs om Arftagande af Samsyskons barn, om de ärfwa må per stirpes el:r capita, der alle Samsyskon äro döde. Om Samsyskons barn ärfwa per stirpes.

Asses. Lilliemark refererar att uti Jure Rom. secundum Jus Noviss: taga slijke arf per capita vid: Guilhelmum ex Romereschj(?) notas ad institutiones.

Hr Lovisin: Jag seer eij rationem hwarföre större el:r annor rätt må wara när enthera lefwer än sedan uthj detta Arffall.

Borgm: Törne: Jag seer eij rationem heller hwarföre gienom den ene el:r senaste broderens dödh skall blifwa så stoor förändring uti Arftäkten, så att den döde broders 10 barn, som skulle allenast få een broders el:r sin faders dehl, så lenge deras Faderbroder lefwer, skulle nu effter hans dödh få twå gånger så mycket el:r $^2/_3$, och denne sist döde broders barn som wara kunna 5 skola allenast få hwar lijka dehl med, hwaraf dhe 10 el:r tillsamman halft mindre än dhe, och $^1/_3$.

Hr Lovisin: Wij hafwe doch allenast uti denne casum ius repræsent: och som det är een full repræsentatio, antingen nogon lefwer el:r eij ty kan Jag eij see æquitatem et rationem wara och blifwa annan der af att den ene brodren lefwer el:r döör. 319.

Borgm. Törne. Som broders barn ärfwa sin Faderbroder så kan dhe iu eij ärfwa annan eller större dehl än som deras Fader eller den dödas broder skulle hafft.

Digitized by Google

Borgm. Camen: Det låter doch entel. säija sig, att det är tå intet repræsentatio, när alle Samsyskon äro döde, ty tå tages Arf jure proprio, emedan alle äro lijka näre.

Borgm. Törne: Jag kan eij see att någon större rätt i detta måhl gifwes derföre att een lefwer el:r döör af Syskonen, som egentel. eij angår den andra.

Continuerade Assessor Lilliemark med oppläsandet, om arftäkten uti dhe fiermare leeder.

Discurerades om Orden Brylling och Sysling må insättias el:r brukas skall Syskonebarn. Och syntes att både må brukas således de äro Bryllingar etc. hwilka å både sijdor kallas Syskonebarn.

Inföll widare discurs om successione in stirpes el:r capita af tillfälle, att offta äro dhe samme både Bryll- och Sysslingar, och slötz att de ärfwa i både sijdor per stirpes, hwilket och confirmerar den förre lag och rättast wara, att successio blifwer in stirpes non in capita.

Arf till hwad Leed.

Discur: om Arftächten huru wijda det gå må.

Hr Lovisin: Lengre än till Femte Man synes man eij få gå.

Dan Arf.

Borgm: Törne: Det är als ingen nytta af Danaarf för publico, ty det är så rare casus som eij offta infalla. Ty i städerne måste iu sådant mäst falla, men der skier iu så sällan. Och der man skulle hålla före der med skie Kongel: Maj:t något till inkomsten för näher, så må wij intet annat giöra än lemna det till Kongel: Maj:tz egit behag, och der hän det ställa och lemna.

Arf till hwadh leed.

Secret: Lilliemark: Uthi alle lagar har man gierna uthsatt huruwijda Arfwet går.

Hr Lovisin: Man moste och sättia her några reglor hwareffter de eenfalldige dommare kunna uthrekna lederne.

Barn som döör utan Christendom. 320.

Oplästes Cap: om den eij ärfwa må.

Discurerades om det barns Arf som döör utan Christendom el:r döpelsen; och syntes att der wijsas något hinder, wara utan Föräldrarnas brått må det eij så högt ansees.

Digitized by Google

Discurerades om Arftäkt för dem som för 40 weckor födes, hwilket eij slötz, eij heller om dem tijdeligare födes, utan blef allenast oppläst.

Discur: om det Arf faller effter någon dräpen af Fader etc.

Ass: Lilliem:k. Det synes swårt att Faderbrodren till exempel skall derföre mista, att dess broder dräpit sin Hustru, hwilken Sonen kan ärfwa och sedan döö, och i det ställe Faderbrodren tå borde äfwen så wähl som moderbroder ärfwa, men nu mister han, för sin broders bråtts skull. **Arf till dess släkt som dräper.**

Secret: Leijonmark: Det är att observera, det kan Faderbrodren her eij ärfwa utan gienom sin broder, hwilken gienom sitt brott kan giöra sine barn arflösa, fast mehr sin broder.

Inföll discurs om een Son med sitt dråp etc. kan giöra sine barn Arflösa? qvod affirmatur. **Om Son som dräper.**

Hr Lovisin: hæreditas est successio in omne Jus qvod habuit defunctus tempore mortis hwilket wijser att Son kan eij större rätt gifwa sine barn än han sielf hade.

Borgm. Törne: så ähr det nödwändigdt ty elliest skulle ingen Arflöös blifwa, warandes nästan lijka om Son eller Soneson får Arf, kan och Sonen för sådan sin bråtts eij fä lenge lefwa.

Ass: Lilliemark: Der een Son dödh ähr och hans barn lefwer, ärfwa de lijkwäl, och således synes att barnet erfwer i sin Faders ställe.

Hr Lovisin: Ja det sker per jus repræsentationis, hwilket har rum i det fall, som den dödes rätt till ähr och är J detta måhl wår Lag klar och godh, hwar ifrån Jag eij kan gå.

Borgm. Törne: Det är fast monge andre fall och lagar giorde propter securitatem publicam, såssom i Rom moste iu alle servi dödas, när Herren blef dräpen.

Discurerades om Frillobarn. **Om Frillobarn.**

Hr Lovisin: Desse moste doch entel: hafwa icke allenast sin sustentation, utan och Arfsportion.

Secret: Leijonmark: Leges Longobardor. hafwa den Casum att det står i ächta barnens macht.

Borgm. Törne: Mig synes böra wara el:r ställas i dommarens skiön att effter förmögenheet tillägna desse sin oppfostran.

Digitized by Google

Borgm. Törne: Mig synes säkrast wara att sättia på det sättet, der Fader lefwer bör han gifwa honom sin oppfostran, men dör
321. han att han niuter sâssom till oppfostran 1/10 emoot det hans ächta barn niuta, men äro eij ächta barn till, niute tâ någon större rätt, och sâledes synes wij gå minst ifrân Lagen.

Hr Lovisin: Att dhe oppfödas till någon wiss tijdh, tâ han förmenes wara mogande man.

Frillas rätt. Hr Gripenhielm: Än om den samme dör, skall tâ modren niuta, det hennes Son sâledes fätt, dâ niuter Modren dess deel sâledes Löön för sin odygd.

Hr Lovisin: Her talas om det som ärnat är till hans oppfostran, och eij är något arf, derföre bör det gâ tillbaka.

Hr Rådm. Brunel: Det går tâ till Fadrens slächt.

— — — — — — — — — — — — — — —

D. 27 Febr. 1690.

H:s Hogg. Excts. K. Rådet g. Lindskiöld.

Landshöfd. Herr Lovisin. Secret. Hadorph.

Secret. Leijonm. Ass. Lilliem.

Borgm. Törne.

Discurerades om Döttrars Arf med Bröder.

Arf emellan Son och Dotter. Sec. Hadorph: Börjer Jarl införde att Dotter skulle erfwa 1/3, hwar af blef inbördes Krig, af orsaak att dhe uthlänske giffte sig och finge Godz med sine Hustrur och sâldes godzet af de uthlänske, der igenom är Gottland igenom Ivar Axelsson, och Öland gienom Olof Axelson komne från Swerige. Hwar af man sâg att dhe fremmande giorde stoor skada med sine Gifftermâhl i rijket dermedelst att döttrar erfwa frelse*(?)* godsen och uthlenske män togo.

Hr Lovisin: Mig synes att bäst ähr rationes pro et contra att anföra warandes Mig lijka hwilket thera skier, serdeles emedan een Fader hafwer frij willia att disponera om alt annat sitt och aflinge.

Arf emellan Föräldrar och Syskon. Inföll discurs om Föräldrar och Syskons rätt att tillijka erfwa.

Hr Borgm: Törne: Af gamla lege Salica hafwer Hr Leijonmark att wijsa huru Föräldrar sättes för Syskon, icke allenast när bâde utan enthera lefwer.

Hans Excell:ts: Ty är det fast betänkeligit emedan den lefwande kan sig giffta, och sâledes godzet komma i fremmandes hender.

Digitized by Google

Oplästes dhe rationes, om Dotter må erfwa lijka med Son hwilka Ass. Lilliemark oppsatt. Dotter och Son.

Secret: Leijonmark: Det wore wäl om hwar een finge communication af desse rationes, och tillfälle hade att genomse dem, på det man moste sig betänkia, hwilket slötz, att nembl: deraf skall några exemplar afskrifwas. 322.

Ass: Lilliemark Begynte att oppläsa 4:de Capitlet om Arftäkten uti grad: 2 et 3 recta ascendenti. In gr. 2. Ascend.

Hr Lovisin: Det kan lijkwähl wara ett twifwell emedan Samsyskonsbarn ärfwa med Fader, om icke tå halfSyskonsbarn må ärfwa med Faderfader; och komma til det godz som kommit är ifrån min Faderfader, när då lefwer effter mig min Halffbrors barn, och min Moderfader om de icke äro samarfwa.

H:s Excell:ts: Identitas rationis är der som Samsyskonsbarn gå med Fader till Arfs, om icke HalfSyskonsbarn böra ärfwa med Faderfader.

Hr Lovisin: Jag hafwer förment att godzet kunde doch komma till descend: men her kan det gå annorledes, ty det moderfader ärfwer kan eij halfbrors af fäderne barn få.

Borgm: Törne: Det hafwer hoos oss warit betänkeligit serdeles derföre att der Man tillägnar halfslächten stoor rätt i ett fall, moste man dem i alle ansee.

Hans Excell:ts: Än om man skulle her oppsättia rationes, och lemna det till Kongel: Maij:tz decision, som ett dubium å både sijdor.

Borgm: Törne: När de äro i lijka leed bör heelslächt hafwa förmålm.

H:s Excell:ts: Jag tror Lagstifftaren hafwer derföre eij gådt längre i halfslächten än till Halfsyskonen på det i längre leeder Godz eij skulle till Halfslächten falla. Och slötz att om detta moste mehr betänkias och öfwerläggias.

Discur: om Arf der halfsyskon äro på fäderne tree och een på möderne. Nu hafwer han Arfwegodz af sin Fader. När han döör willia bröderne å Fäderne hafwa Godzet, men den å möderne ene, will hafwa sitt å Fäderne 1/4 altså få de lijka, hwilket synes orimligit. Halfsyskon.

Hr Lovisin: Af contrario kan man åter säija, om der woro åter tree å möderne skulle de då få lijka dehl.

Hans Excell:s: Neij wid sådant fall kan giöras lijka, så att Halfbröder få allenast secundum proportionem sin deel emot de andra. 323.

Digitized by Google

Secret: Leijonmark: Om min Hustru döör och Jag mig giffter; således blifwer effter mig så wääl sonderkull som Samkull, frågas om Jag eij skulle willia unna mine bröders barn, så wähl som min senare Hustrus förre barn min ägendom. Jag kan hafwa erfft godz, och om Jag får tå barn med den senare Hustru, som förr barn hafwer, frågas om de förre barn må för Faderfader taga arf, och honom uthsluta, hwilka barn lijkwähl intet äro i blodet

H:s Excell:s: Med sådan voluntate skulle fast åthskillig Lag skie, man moste tala om dess som sist blef dödh, och eij den förres willia, i anseende till detta wij omtahla, är nu den seenaste som döör een af barnen, och blifwer allenast arfskiffte emellan halff-Syskonen, hwilke utan twifwel äro närmare än Deras Faderfader.

Borgm: Törne: Ja här blifwer quæstio allenast emellan Halfsyskonen; och slöts att om detta är ingen twifwel.

Ascend: Recta et Descend: ab uno latere.

Inföll åter discurs om descend: ab uno latere skola hafwa præ för recta ascend: i samma leed.

H:s Excell:s: När det kommer längre bort är eij så noga; ty först concurrera Samsyskon och Föräldrar, samt Samsyskonsbarn. Men Sambrors barnebarn må entel: sättias effter FaderFaderFader.

Uthi arf ansees eij hwadan godset kommit, utan arfzrätten.

Hr Lovisin: Mig synes till conservationem familiæ lända, der godz är erfft, och Jag eij hafwer Arfwinge af samma slächt, utan på min Hustrus sijda så, att dess Systersbarn etc. skulle taga det Arf effter min Fader kommit är, synes mig att der bör wara een frij dispositio.

H:s Excell:s: Det kan fuller så synas, men det anseende giör een stoor confusion, och är det twärt emoot general reglen, är annor nermare tage alt, och ehuruwähl det andra synes wara ratione politica gådt, så är det doch eij æquitate naturali rätt, och är nu eij mehr anseende till conservationem familiæ: Wij see reedo wara till conserv: familiæ corriperat det som Lagen tillförende efterlåtit, nembl. att gifwa Morgongofwa, hwar medelst Godz förr gick till andra familier, sådant kan och nu skie uthi andre fall, arf och slijkt.

324. Borgm: Törne: Det synes lända till att förekomma mycken twist om Lagen her giör ett wist utan anseende till familien.

H:s Excell:s: Det är så, ty det som går an i det närmare, moste och gå an i de fiermare, så att identitas moste wara, och synes bäst wara att blifwa wid det Lagen förre giort, att nembl.

Digitized by Google

Son ärfwer först till exempel utan anseende hwadan Godzet kommit är, och slötz att eij skulle ansees hwadan godz kommit ähr, utan hwem arfwinge ähr.

Inföll discurs om Fidei commissa må blifwa in perpetuum.

Gifftorätt uthi fidei commissa.

H:s Excell:s: Det är twifwel nog om een Man giör een disposition, och hans Son utan wijdare aftahl sig giffter, om hans hustru skulle eij niuta effter Lag sin gifftorätt.

Hr Lovisin: Det min Son eij eger kan han eij hafwa Giftorätt uthi. Sonen äger nu eij mehr än Fadren honom gienom disposition tillkänt.

B: Törne: Så bör han eij heller hafwa sin gifftorätt i Hennes godz.

H:s Excell:s: Det är doch swårt att förtaga den som aflar sin frijhet att disponera.

Borgm: Törne: Der som barn blifwer flere och monge effter annan synes sådant Fideicommiss entel. förswinna, om icke all dehlning förbiudes.

Hr Lovisin: Det kan och skie entel. att ingen deelning blifwer, utan moste den ällste till exempel alltijd niuta sin rätt etc.

Disc: Der slächten är å både sijdor, om successio blifwer in stirpes et capita såsom de der lijka när skylde äro, til exempel 5 Faderbröder och een Moderbroder, om de succedera in capita el:r stirpes.

Successio in Stirpes vel Capita in gr. 2.

Ass: Lilliemark: Mig synes in capita.

Proponeras quæstio om det är 10 Morbröder och een Faderbror; om det tå skall deelas in tres partes el:r 12 partes. Så att Faderbror får allena $^2/_3$ af hela massa och $^1/_3$ a möderne.

Slötz entel. att ehuru praxis kan hafwa warit det dhe å fäderne tagit sin lott ehuru monge de warit etc. Så ähr lijkwähl billigare att divisio blifwer in capita.

Disc: om DanaArf el:r wid hwad leed som Arfwet stanna må, och syntes bäst att herom må eij uthlåtas till nogon wiss leed, utan allenast på det sätt der ingen wiss Arfwinge är tager Konung arfwet, men så länge Gud och naturen will låta någon Arfwinge wara tager han Arf.

DanaArf till hwadh leed.

325.

Digitized by Google

Rijshöfde. Inföll discurs om Rijshöfde.

Hr Hadorph: Dhe äro lijkwähl ächta barn.

H:s Excell:s: Kan henda att man hålla kan betänkel: slijke arflöse giöra; doch fast man eij kan säija att barn böra bära sin Faders missgiärning, lijkwähl må ingen säija, att dhe som sig förlustige giöra af all sin rätt och förmåhn som perduelles, böre sielfwa ärfwa el:r deras barn arf effter den taga.

Cap. 5 opläst. Oplästes caput 5 om Arf uthi åthskillige missfälle. Och syntes att her påminnes några sådane casus kortel. och tillsättes och andre flere sådane måhl, och om det som nu tillsättes, der Fader och Son kan döö tillsamman, och Moder lefwer el:r Moder är förr dödh, syntes i det fall att om den ene delen som twistas och twiflas må allenast ransakas.

Christendom. Discur: om barn som nyfödde döö utan christendom böre wara Erfwingar.

Hans Excell:s: Man præsupponerar eij wara någon så claak att försumma döpa, och om det skier är straffet satt i Kyrkioordningen.

Hr Lovisin: Det kan hända att någon Arg Person tillstädes är som hindrar döpelsen och will Arfwingen som är eij tillstädes der medelst uthsluta ifrån Arfwet.

H:s Excell:s: Det är bäst säija att döödfödt barn bör eij taga Arf, ty att der moder är swag och andra hinder, bör eij henne skada, är altså bäst intet mehr der wid röra, utan der barn lefwer, så länge att det kunde döpas och lijf hafft, bör det eij uthslutas ifrån Arf.

Monstrosus partus. Discur: om det är partus monstrosus.

H:s Excell:s: Man moste wähl ansee hwilka som äro monstra.

S: Hadorph: 1638 föddes i Norrköping ett halfft Menniskia halfft Koo.

H:s Excell:s: Physice äro monge monstra som secundum jura eij kunna wara monstra.

Barn som uthskiäres. Inföll discurs om dem uhr Moderlifwet skiäres, och modren döör; hwar om refererades exempel såsom leopoldus.

Digitized by Google

Secret: Hadorph: Exempel är att modren är dödh blefwen, och barnet finnes lefwat några timmar effter i moderslifwet, som Hertig Adolfs Förste Furstinna, williandes hon eij tillåta att Fostret skulle uthskiäras.

---

326. NB. Ärfwer som efterlefwer.

Discur: om de ordh i Cap. 7 står in fine. Att der Han kunde taga H:rs Nattward etc. är eij af nöden her insättia.

H:s Excell:s: Det är nog att lijf synes i det öfwer lefwande, giörandes Herrans Nattward till Saligheeten eij till arf, ty mongen lefwer effter lenge nog som eij kan taga H:s Nattward, de i furore etc.

Hr Lovisin: Kan det man allenast skie *(!)* att han det ringaste effterlefwat är nog.

Ärfwer dess slächt som dräpes.

Oplästes de ordh, der twå annan dräpa, att dhe eij må annan ärfwa, utan gånge hwars theras arf till deras slächt.

Hustruns foster som wåldtages el:r låckas.

Discurerades om det lijka wara kan med dess Hustrus barn, som tubbas ifrån Man el:r sielfwilliande löper ifrån sin Man med nogon Hoorkarl, och den som blifwer wåldtagen.

Borgm: Camen: Det synes wara der emellan een åthskillnat, ty den låckas, synes hafft omgänge förr med den hon rymmer.

Foster som för tijda födes.

Discurerades om dem som för tijda födes.

H:s Excell:s: Det är ingen twifwel att iu barn födes i 7, 8:de etc. ia 6:te månaden, men att uthsättia till nogon wiss tijd synes betänkeligit.

Hr Lovisin: Om tijden skall determineras moste medici höras.

Slötz att her eij någon tijd uthsättes utan allenast, twistas der om pröfwe det dommaren.

Biltog Mans Godz.

Discurerades om deras godz som perduelles äro.

Ass: Lilliemark: Det synes att her kunna emellan Arfwegodz och dess aflinge skillnadt giöras, så att der een man eij hafwer ännu arft sin Fader utan Fadren döör effter, om icke dess perduellis barn må ärfwa sin FaderFader.

Dess som dräper sin Hustru.

Discur: om den som dräper sin Hustru etc.

Borgm: Törne: Den som ärfwer Jure proprio bör eij uthslutas, men den ingen rätt hafwer utan gienom honom som det förwärckat, der kan han eij arfwa.

Digitized by Google

Discur: om detta måhl.

Hr Lovisin: Der som een Man dräper hustru, och dess barn effter lefwa, må eij Fadren det barn ärfwa, altså eij heller dess slächt och syntes allom, att dhe som gienom dråparen komma till Arfs, moste her mista Arfwet.

327. **D. 28 Febr. 1690 kl. 8.**

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn g. Lindsk. Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Lagm. Hr Gripenhielm. Secret: Leijonmark.
Borgm. Camen. Borgm. Törne.
Assessor Lilliemark. Rådman Brunel.

Cap. 6 opläst. Assess: Lilliemark continuerar med opläsandet, af det som förr är opläst och nu sedan corrigerat, och först Cap. 6 om arf i de fall, der twå som äro annars Arfwingar tillsamman döö.

Successio in Stirpes. Inföll discurs om deelning emellan Fäderne och Möderne, huru dhe ärfwa må in capita el:r stirpes.

Hr Lovisin: Mig synes bäst att her sätties opp effter det som Lagen her tills warit, men sedan bijfogas hwad nu synes kunna förändras.

H:s Excell:ts biföll det.

Borgm: Camen: Det synes att när som man af dhet gamla see kan swårheeten, och twärt om det nyas beqwämligheet, kan henda att der medelst kommer man snarare att see förändringens nytta, serdeles som ändoch kommer till att sättias opp lijka för Stadzl. skull.

Hans Excell:s och Hr Lovisin: Det är och bäst, doch hwad som angår det, att samSyskon äro samArfwa med Föräldrar må ändras, och gå effter Stadzl.

Testandi potestas. Inföll discurs om testandi potestate.

Hr Lovisin: Mig tyckes godt wara att det blifwer in acquisitis libera potestas.

Hr Gripenhielm: Det hender offta att man eij stoort hafwer wärfft.

Discur: om dess Arf som annan dräper.

Hr Gripenhielm: Der som een blifwer öfwerfallen, kan eij han mista Arf.

Digitized by Google

Inföll discurs om den som sin hustru el:r slächt dräper. Dess arf som dräper.

Hr Lovisin Demonstrerar af Arftaflan huru dess slächt och böre mista Arf som dräper, när de genom honom komma att erfwa.

H:s Excell:ts: Om FaderFader må och uthslutas der Hans Son dräper Sin Son.

Hr Lovisin: Mig synes att som Fadren som dräper eij må ärfwa, så bör eij heller FaderFadren som ärfwer för hans skull, ärfwa.

Ass: Lilliemark: Det bör hwar lijda för sitt bråtT.

Hans Excell:s: Sonens brott kan eij företaga sin Faders jus.

Hr Lovisin: Sonen har intet Jus, och derföre eij gifwa kan androm nogon rätt.

Hans Excell:ts: Om Fadren blifwer förrädare mister derföre eij dess Fader sin Sonsons Arf, ty han hafwer sitt Jus proprium och eij gienom Sonen. 328. Om Förredare.

Hr Gripenhielm: Der lagen ordnar, att den giärningen giör, äger intet, huru will tå Hans slächt winna något mehr än Han äger.

H:s Excell:ts: Sonen äger fuller eij något. Doch må eij dess slächt uthslutas för dess brott.

Borgm: Törne: Så länge Sonen lefwer som är Förrädare, kan eij dess Son något ärfwa, men der Fader sedan döör som war FörRädare, och Sonen sedan, der är Samsyskonen som ansees och eij förrädaren.

Hans Excell:s: Der förrädarens Son hafwer något wärfft faller det ofehlbart till FaderFadren fast Fadren än lefde, när han är biltog.

Hr Lovisin: Fast Fadren lefwer så har han doch mist sin rätt, altså kan i det fall FaderFader ärfwa, men i detta fall der Fader dräper sin Hustru el:r sin Son, det är annat.

H:s Excell:s: Ja det är swårt att see dess egendomb som dräpes, skall gå till den dräpnas slächt. Dess arf som dräper.

Hr Lovisin: Alla de som ärfwa för Dräparens skull må eij ärfwa; men dhe som ärfwa jure proprio slutas eij uth.

Hans Excell:ts: Ja det är rätt, och slötz att alle dhe som äro Dråparens Arfwingar skole uthslutas ifrån det Arf, som faller effter den dräpne.

Inföll discurs om detta dråp oppsåtel. etc.

Hans Excell:ts. Det är icke allenast dråp fast eij oppsåtel. ty det är mord der opsåth är, och är ingen åthskillnat emellan sådane dråp uti Arftäkten.

Digitized by Google

Hr Gripenhielm: Än der som een icke allenast dräper med handh, utan gienom annor list, såssom tillwijtelser till Lijf, och beskyllningar som lijf angå.

H:s Excell:ts: Ja det är lijka på hwadh sätt som dråp skier, David dräpte eij Uriam med handh, är altså lijka på hwadh sätt een bringar annan om lijf, hwilket och befalltes observeras, att påminna Sneckenberg som hafwer DråpMåleBalken.

Liuga will Lijf af annan.

H:s Excell:ts: Mig tyckes och att den så illwillig är, att han will på sin slächteman, Fader, Broder el:r annan läggia något oärligit som angår heder och Ähra, och Han succumberas bör och mista Arf effter honom, antingen han det giör oppenbarligen el:r hemligen.

329.

Hr Gripenhielm berättar huru såssom Gyllencreutz berättat wid dess första Häradzting een märkelig casus förefallit om een qwinsPerson, som hafwer sig antagit anklaga lijfwet af Sin broder, beskyllande honom för hoor med sin Styfmoder, blott att honom bringa under Dödsstraffet sig till arfs, men i det samma som hon nu stodh för Rätten i sin beskyllning och blef af Rätten uthwijst skall hon förkommit uhr allas ögon, och är hört ett grufweligit skrij, men hon blef eij mehr funnen.

Discur: om Arf effter det barn som wid Födslen döör. Hwad witnes måhl der til kan hafwas.

Qwinnors wittnesmåhl.

Hans Excell:ts: Qwinnor pläga eij heller wara mycket troowärdige; och hwadh är att säija om en Man är till städes.

Borgm: Camen: Der qwinna kan withna, fast mehr præsupponeras Man.

H:s Excell:ts: Det är bäst införa, der äger Qwinna som när war, om ingen andre wittne till äro, full witsordh; emoot hwilken intet laga Jäf är.

Hr Lovisin: Allenast hon är wittnesbär emedan Syster och slijke slächt må eij wittna.

H:s Excell:ts: Det kan fuller een qwinna wittne wara i annor fall och wittnesbär, fast mehr i detta.

Hr Lovisin: Her kan och infalla dubium om icke een Man må gifwas full witsordh.

H:s Excell:ts: Der een qwinna gifwes witzordh, fast mehr een Man.

Hr Lovisin: Lagen giör detta in Favorem matris, serdeles gifwer lagen en qwinna i detta expresse fult witsord, woro der-

Digitized by Google

före godt att och uthsättias Man, och slötz att tillsättes, så äger, der flere wittne cij till äro, så Qwinna som Man, emoot hwilka intet Jäf är, fult witzordh.

Hr Lovisin påminte att och i detta fall bör tillsättias, samme Lag ware om andre, som äro Barnetz arfwingar kunna i samma tijdh döö, som Faderbroder el:r slijke i Pestetijdh, Siönödh etc. Och slötz att det och insättes, att samme Lag ware om annor Arf etc.

Discurerades om deras arf hwilkas Fäder perduelles äro. Oplästes Adel: privileg: §: 10: 11 et 12. Billtogs Mans Arf.

H:s Excell:ts: Her bör alle tree desse §:i considereras så att d. 10 § handlar der om att man förbryter alt sitt, men uti den 11 står om Qwinna och Öfwermaga, att i det fall lemnas till Fränder 330.
dess Godz, men uti den 12 talas om Man, och in genere.

Om arf sedan falla kan till honom som är perduellis, frågas om icke hans Son kan ärfwa, det som faller effter den tijdh sedan Fader är förklarat för perduellis crimine efter hans FaderFader, och slötz effter Cap. 8. ErfdeB: in fine att en Son kan det som in jure suo niuta.

Discur: om dess Arf som rymd och biltog är. Dess arf som rymd är.

H:s Excell:ts: Conjugium kan ej brytas gienom Landzflycht, altså ej effectus som är ArfsRätt för Barnet, som kan sedan födas.

Proponeras om een ogifft förwijses Landet för annor brått, Dråp etc., och sedan gifftes, om hans barn ärfwa må.

H:s Excell:ts: Ja det synes att det barn måå ärfwa, ty det som födes uthomlandz, har doch sin Arfsrätt her, hwilket barn kan jure postliminij in komma, äfwen som den som är född af oächta säng, och må wara ett generalt sluth att i crimine læsæ Majæst: är till Konungens säkerhet att arfwet ej faller till barn, men i andre brott wähl.

Discur: om icke sådane som så födde äro, må tå considereras som uthländske, och som Dana arf taga.

H:s Excell:ts: Ja som een fremmande må han considereras, och lemna Konungen och Staden sin deel.

Inföll discurs om dem som fremmande äro, och willia uthföra sitt Arf. Fremmandes Arf.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Tillförende war politicum till att locka hijt fremmande att lemna dem sin store deel, men nu är annan stat, och eij så nödigdt att dhe fremmande intaga; I Ängelandh får ingen fremmande uthföra een penning, men i andre orter kan en fremmande något fåå uthföra, och i ty är fast billigdt att slijke fremmande eij få så stoor deel, her som förr utan till högste 1/3; emedan nu är conditio temporis annor, och i ty bör lagen der effter lempas.

B: Törne uthförde detta som rättwist, iemwähl och att een fremmande må alt sitt testementera inlendes.

H:s Excell:ts: Ja det må han friwilligdt giöra, doch så att Konungen och Staden niuter sin deel till 1/3 och 1/4.

Hr Lovisin: Det synes och böra observ. att som i dhe fremmande land eij är brukel: att några fremmande fa der eij en penning, de samme må eij niuta her större rätt.

331. H:s Excell:ts: Som i Frankerijke skier att fast Broderen är der wid Dödzfallet, som skiedde tâ Jag der war, tages der doch effter den döde alt bort, och ty är alt skiäligdt, att dhe som äro ifrån det landh, hwarest wåre eij något niuta, må dee samme eij niuta annan rätt her, än wåre egne där, och slötz att detta så insätties.

Fremmande att blifwa Borgare.

Inföll discurs om slijke fremmande skole obligeras her blifwa.

H:s Excell:ts: För religionen skull är det betänkeligit, och är fuller för detta slutit, att dhe som her infödde äro, och efftergifwa sin religion, må ej ärfwa, men om dem som förr äro af annan religionen och her inkomma, må för religionen skull arf mista är betänkeligit att statuera.

Om Arf som uthföres.

H:s Excell:ts: Det är och nödigdt att dhe som her hafwa wunnit BorgareRätt fast af Fremmande religion, och willia uthföra sin ägendom, må her lemna sedan sin egendom till någon större deel än förr.

Om lijk uhr Jord tages.

Inföll discurs om Cap: 10 ErfdeB: må her insättias.

H:s Excell:ts: Det synes eij gerna nu mehr skie.

Borgm: Törne refererar exempel att Spöke hafwer gifwit tillkienna, huru een Man dess Hustru dräpit, hwilket omsijder funnit är. Lijka exempel refererades att i Åbo skiedt är wid pass 1621 att ett Spöke har hoos een Präst gifwit tillkienna een Man dräpen wara, hwilket och omsijder funnit är, att dräparen moste sig bekienna.

Digitized by Google

Borgm: Camen Refererar att nyligen är een pijga uhr grafwen tagen och synt, som förr ment dödh att wara, hwilken och hafwande förment warit.

Discur: om det skiäl insättias att det lijk och slijke må uhr grafwen tagas. Om lijk uhr Jord tages.

H:s Excell:ts: J detta måhl synes eij nödigdt, ty een Dommare förstår slijkt af sig sielf.

Rådm: Brunell refererar att her är een QwinsPerson dödh blefwen, som förmentes dräpen, men hennes Syster förwägrade så högdt, och ingalunda wille tillåta att hon skulle synas, af orsaak serdeles att den döde war een hermaphrodit.

Och slötz entel: att detta bör ihogkommas uti suo loco, der handlas om processen och ransakning i Dråp.

Oplästes Cap: om Dråp af Man på sin Hustru fast emoot dess willia etc. 332. Man som dräper sin Hustru.

Proponerades om man her moste först uthgifwa hennes Gifftorätt, och sedan åter af sin deel sin Hustrus lott.

H:s Excell:ts: Ja dess deel moste först uthtagas, nembl: först alt det hon i boet med sig fört.

Ass: Lilliemark: Det kan henda att hon infört 20000 och när hon dräpes är eij öfwer 4000.

H:s Excell:ts: Wij tala de jure och eij Facultatibus.

Ass. Lilliemark uthförde detta, emedan han gifftes till sin deel, af alt det hon eger el:r han eger, och ity ansees eij huru mycket innfört är, utan hwad nu är öfwer.

Borgm: Törne: Ja det är så att alt det de ega när ächtenskapp ingås blandas tilhopa, att ingen sedan frågar hwad Hans el:r hennes är, och tör henda att mannen egdt mycket, el:r och ingen thera något, när dhe gifftes, och är detta alt owist, och ity synes att det bör först hennes gifftorätt undanskifftas, och sedan niuter hon som dräpen är af den öfrige deel sin deel, på landet 1/3 i Staden 1/2 och synes Mig så sättias kunna. Är den inbrachte egendommen till, tages den först uth, sedan dess gifftorätt. Är egendommen förökat, niuter hon doch af alt öfrigdt, af det de aflat hafwa, sin gifftorätt och sedan sin deel af Hans; Der och Hennes deel woro förskingrat niute af Hans sin fyllnat, och bör in maleficiis hennes deel eij ansees som förwärrat, utan alltijdh behållen.

Borgm. Törne: Det kan henda att han lefwat förr wähl med sin Hustru, och ity böör iu alt wara begges, men der Han sedan faller till onska förwerckar han sitt, och sin dehl.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Der een Man dräper sin Hustru, bör han på intet sätt lucrera, ty som wij tillförende sagdt ingen må ärfwa som dräper, fast mehr bör den Man ansees med Straff som sin Hustru dräper.

Borgm. Camen: Det som her talas om Dråp, är och om hoor till sägande.

H:s Excell:ts: Än der een Hustru är elaak och reetar mannen till sådan wrede med slöserie etc. moste tå mannen gifwa uth så stoor deel till Arfwingarna.

333. Hr Lovisin: Än om mannen är och slösare.

B: Törne: Än der egendommen kan förminskas utan hans förwållande, skall hon doch få sin dehl som hon infört.

H:s Excell:ts: Är det alt behållit må hon sitt uthtaga, är det eij behållit, tager hon sin lott uth, men skulle och wara mehr i boet, bör hon niuta sin dhel af det öfriga.

Rådman Brunel: Der så mycket är i boo som hon infört må hon sitt uthtaga, fast intet mehr öfwer är.

H:s Excell:ts: Ja det är min mening.

Hr Lovisin: Än om intet mehr öfwer ähr hwad tå, Mig synes att bäst blifwa wid Lagen.

H:s Excell:ts: Her är allena quæstio om boet skall ansees som det war, när Drååp skiedde, eller som det war när dhe gifftes.

H:s Excell:ts: Af det som hon infört, bör han eij lucrera.

Borgm. Törne: Om uthi boet är skiedt ändring, så att det först i boet är infört, är förtärt, som kan skie af een eller annan orsaak, och sedan är boet åter förkofrat, må hon tå åter igen uthfå, det hon förtärt, och åter alt det som hon infört.

Hans Excell:ts: Det kan eij säijas att han förtärt, när han åter wärfft, och bör mannens maleficium eij honom gagna.

Borgm: Camen: Hon har eij förwärckat sin Gifftorätt, och ity bör hon fult uth sitt få.

Hr Lovisin: Är tå meningen så, der hon införer 10000 Han hafwer förr 5000 och der till wärfwes 5000, bör hon tå först uthtaga sine 10000, sedan sin deel af dhe öfrige 10000 dal:r.

H:s Excell:ts: Jag kan eij annat see, och seer jag intet som honom uhrsächta kan, ty fast han eij welat henne dräpa, doch der det skier, bör han intet lucrera af Hennes, och ty bör först hennes uthgå, och sedan hennes gifftorätt af det öfrige, ty mannen bör icke det ringaste lucrera af hennes propter maleficium.

Och slötz att detta införes, att hwad hon inbrakt skall först uthtagas, sedan sin Gifftorätt.

Digitized by Google

B: Törne uthförer sin förre discurs, att der boet eij finnes ändrat, tager hon sin lott.

H:s Excell:ts: Mig synes att det är absurdum, att der een Man slår sin Hustru ihiäl, och den eij det giör, skola få lijka.

Hr Gripenhielm: Mig synes detta wara sâledes att utan anseende till det i boet bracht ähr, tager hon först sin dehl, sedan tages 1/3 af Hans, och böter för henne. 334.

H:s Excell:ts: Han moste iu eij förwercka sin Hustrus dehl som alltijdh är hennes, ty det hon inbracht bör hon först uthtaga som sitt, sedan moste iu hennes deel uthtagas som een Gifftorätt.

Borgm: Törne continuerar i det förra, att der någon ändring är i boet af entheras förwållande, der bör det ansees, som det war tempore matrimonii och elliest dess deel oförrycht wara, så att och förwållandet ansees, om han förwärrat boet.

H:s Excell:ts: Så blifwer det wid hwad förr sagdt ähr, nembl: att hennes deel tages först uth, sedan hennes Gifftorätt, der icke prōfwas att hon kan wara orsaak till boets förminskande.

Borgm. Törne Tillade än om alt kan wara förtärt tillijka af henne, barn oppfödde etc. synes swårt att då skall hennes deel gifwas fult uth.

H:s Excell:ts: Mig synes att i detta måhl bäst slutes, om ansees boet som det är tå sådan gierning skier.

Rådm. Brunel: Om hon infört 10000 skall tå der ingen ändring är skiedt boet hwarken wärrat el:r bättrat, hon alltijd få uth dhe 10000 Dal:r.

H:s Excell:ts: Ja så är det, och är her allenast dhe twenne måhl som kunna det ändra, om hon boet förwärrat el:r der hon med sine barn etc. förtärt.

Borgm: Törne uthförer sin förre meningh Der ingen förändring är i boet gienom hennes förwållande, el:r och att boet är minskat gienom begges förtäring etc., utan någonteras särskillte förwållande, der tages först uth hennes införde egendom, sedan hennes Gifftorätt.

H:s Excell:ts: När man anseer boet som det är tå casus existerar, är minste swårheet.

Hr Lovisin: Tå blifwer honom ett stoort lucrum, der hon införer mycket i boet, ty der hon införer 18000, då han henne dräper får han 12000 om alt är i beholl.

Hans Excell:ts: Till att förekomma alt är bäst att derwidh blifwer, att hwadh hon innbracht bör uthtagas, sedan Hennes deel. 335.

Borgm: Camen: Än der hon intet brakt in; får hon eij mehr än 1/3.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Det moste wij fuller än öfwerläggia, ty der hon intet inbracht el:r der alt är Aflatt, och hon intet skulle få mehr än 1/3 är intet straff, som doch bör wara uti sådant grofft förseende, warandes fast lijka beskiedh der man dräper, och eij dräper sin Hustru.

D. 28 Febr. kl. 3. 1690.

Hans HögGrefwel: Excell:ts Kongel: Rådet och Gouv. g. Lindskold.

Landzh: Hr Lovisin. Lagman Hr Gripenhielm.
Räntm: Sneckenberg. Secreter Leijonmark.
Borgm: Camen. Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.

Ass: Lilliemark oppläste det han oppsatt öfwer den casum sist discurerades, der man dräper Hustru; hwilket syntes alt afskrifwas, och gifwas hwar een att öfwersee och betänkia.

Barn döör i Modrens Säng.

Continueras oppläsandet af det följande, och det som handlar om Barnetz död i Modrens säng, serdeles och i StiufFadrens säng.

H:s Excell:ts: Det synes eij så beqwämt detta införa, utan allenast att förbiuda, att barn eij lägges i deras säng.

Hr Lovisin: Det bör och alldeles förbindas att Föräldrar så och ammor läggia barn i säng med sig, och bör det i DråpmåleB. och införas och att dhe för sådant förseende straffas.

H:s Excell:ts: J det anseende att Moder är wårdzlöös mister hon Arf, äfwen som den som dräper med förseende, mister och Arf.

336. Borgm: Törne: Det kan och skie den bästa Moder, att hon kan liggia sitt barn ihjäl, och är henne nog stoor sorg af Barnetz dödh hwilket eij heller dråp kan säijas.

H:s Excell:ts: Det kan henda annan wåda, som moder kan falla på sitt barn etc. och är det som skier casu eij sådant Dråp, som skier då een legger hand å dem och dräper, och der så hender att een god Moder hafwer mist sin Man, och kan läggia barnet hoos sig, således i sängen med sig det qwäfwia, om hon derföre entelig skall mista Arfwet, det wore fast swårt.

Hr Lovisin: Derföre synes mig att man alt sådant kan förekomma, der med att förbiudes det ingen må läggia barn hoos sig och slötz att ett wist straff sätties för den som barn i säng med sig lägger, men Arf må den moder eij mista, som oskylldig finnes,

Digitized by Google

och twärt om der moder finnes af stoort förseende, fyllerie och slijkt sine barn ihielliggia, bör det ansees.

Discurerades om Dråp med wåda.

Dråp med wåda.

H:s Exell:ts: Ingen wåda är, som icke gierna haar något förseende, och kan gienom försichtigheet förekommas; och i ty synes mig kunna sättias, för dråp i wåda mistes eij arf, utan der ett grofft förwållande föregår, fyllerie och slijkt, och är fuller een åthskillnat i det fall, som lagen offta sätter straff före. Såsom der een låter sin dräng klijfwa i trää, synes wara föga annat än om iag låter honom resa på ett ärende och han kiörer i waak, och fast han utan min befallning till intetthera kommit, så contribuerar jag doch icke till det han körer el:r faller nidh.

Inföll discurs om dotter som sig förseer med Lägersmåhl.

Lägersmåhl af Dotter.

Borgm: Törne: Der Fader klarl: eij henne Arflöös giör, synes han henne tillgifwit.

Jnföll discurs om Hustru som hoor giör.

mister hon allenast i Staden sin Morgongåfwa och intet mehr.

H:s Excell:ts: Det är fast orätt att Möö mister alt arf för Lönskelager, men för Hoor mister Hustru eij sin arfzrätt.

Jnföll discurs om wittnes numer etc.

Om wittnens numero.

H:s Excell:ts: Det är fast illa infört twärt emoot Gudz Ordh att skall wara 6 Manna wittne. Äfwen så är att säija om Manna Eed, derföre att man eij kan hafwa så monge Män till Laggärsmän, derföre blifwer han skylldig, och som offtast hender, att odugelige Personer, och sådane som omgå med fyllerie [äro] tillåtas att wara Lagerdzmän, och derföre kunna onde menniskor, som med dem omgå, snarare få sine laggerdzmän.

337.

Jnföll discurs om dotters gifftermåhl som skier emoot Föräldrars willia.

Dotter som giffter emot Faders willia.

H:s Excell:ts: Det bör eij simpliciter säijas att dotter skall blifwa arfwelöös derföre hon sig giffter skiäligen med een Ährlig man, fast emoot Faders och Moders willia.

Oplästes KyrkioOrdningen her om.

Proponeras den åthskillnat som är emellan det att dotter sig giffter, och hon sig lägra låter.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Der een dotter giffter sig med een ährlig karl, fast eij så stoort uth, der man är godh och redelig, är eij rätt att hon skall derföre mista Arf, ty om hon giffter sig ährligen, skemmer hon ingen familie som den lönskeläger giör.

Om Frälses giffte.

Oplästes Adel: privileg: § 4 1622 hwilken syntes wara något swår, och eij till desse tijder practicabel.

Hr: Lovisin: Med Adel böre och dess wederlijkar lijka räknas, och ity intet syndas, att hon tager een sin wederlijke, och ity synes Mig att her bör tillsättias, att om hon gifftes i Ofrelse med Kongel: Maij:tz tillståndh mister hon eij Arf. Och som Konungen är alles wår Fader, så må han för alla hafwa den makten att slijke Giftermåhl gilla.

Borgm: Törne: Som Konungen hafwer privilegierne gifwit, så har han och alltijdh makt det rätta.

Oplästes 1665 Åhrs Stadga om Olagel: Giftermåhl.

H:s Excell:ts: Det är fast wähl att det illa är giort straffas, men doch att poena är proportionata delictis.

H:s Excell:ts: Jag kan eij see att een Frälse Möö, som sig giffter ofrälse, böör mista arf, men annorledes att henne straffa kan fuller hafwa sin skiäl, och kan een Man som är ofrälse wara förnämare, som een Ofrälse Assessor än een Frälse Häradzhöfding, det synes mig derföre oskiäligdt att sådant straff utan skiäl sättia.

Hr: Lovisin: Det är lijka när dhe äro Adel: wederlijkar, doch att eij skier utan Kongel: Maij:tz tillståndh på det att Ofrelse eij må komma till att besittia Godz.

B: Törne: Rättigheeten att besittia Godzet må han mista.

H:s Excell:ts: Det är iu ingen missgerning att taga en redelig
338. Man, och derföre bör hon eij mista Arf, som allenast skier för ogiärning, men Godzen på Frälserätt att besittia, må fuller ingen ofrälse Man.

Hr Lovisin: Godzen må FrälseMöö som gifftes ofrälse mista, emedan dess barn eij blifwa Adel, och lösen för Godzen niuta.

H:s Excell:ts: Der een AdelsMan giör något oredeligit, liuger, stiel, är meenEedare, mister han fuller sin Adel: heder, men eij godz, äfwen så i Lägersmåhl. Hwarföre bör hon tå så högdt straffas för lönskeläger att hon mister arfwet.

Ass: Lilliemark frågar om icke detta kan uthlåtas, effter det härrörer af privileg: och skiuta till Kongel. Maij:t.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Ja det kan hafwa sine skiäl, ty Jag seer eij rationem der till, att qwinna må så högt straffas fram för Mannen. Doch som her nu talas om Lag, så är godt att det her införes. och synes mig att her öfwerlägges det som både Gudz lag inneholler som och StraffOrdningen, så att man böter för lönskeläger dubbelt mehr än hon etc., så kan man och skiäligdt holla för wara, der hon entel. mista skall frälsefrijheet att hon bör doch niuta estimationem och wedergiälning.

Hr Lovisin: der Kongel. Maij:t will efftergifwa slijk brott, synes hon böra niuta all rätt och förmåhn.

D. 4 Martij 1690.

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel: Rådet och Gouverneuren G. Linskold.

Hr HoffCancellern, Landzhöfd: Hr Lovisin.

Lagman Hr Gripenhielm.	Räntm: Sneckenberg.
Secret Ehrenhielm.	Secreter Hadorph.
Assessor Hassel.	Secreter Leijonmark.
Borgm: Camen.	Borgm: Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

Secreter Leijonmark: Jag hade wähl nödigdt att weeta, hwad som ankommer till GiffteB: och ErfdeB. och är redo mycket förefallit och infört uti ErfdeB. som synes höra till GiffteB:

Hans Excell:ts inkom.

Assess: Lilliemark opläste det han å nyo oppsatt öfwer det senast förewarit, och han nu effter förre sluth corrigerat.

Discurerades om de foster som födes effter Fädernes dödh till 11 och 12 månaden. **Foster på 11 och 12 Månadt.**

Ass: Hassel refererar huru uti Kongel: HoffRätten är skiedt, att fast medici hafwa sitt betänkiande gifwit om ett Foster på 12:te månaden, att thet som offtast skie kan, doch hafwer Kongel: HoffRätten dömt samma Foster för olageligit.

Oplästes Cap: 10 Upl: GiffteB el:r ErfdeB.

H:s Excell:ts: Wij sättie eij nu hwilket barn skall wara lagel: antingen 7:de el:r 12 Månaden fast 7: 8: 9: 10 kan säijas wara dhe som Foster offta födas på, ehuruwähl dhe på 8 månaden sällan lefwa, utan lemna wij detta till Dommarens skiärskådan. **339.**

H:s Excell:ts: För eenfalldige Dommare skull är eij orådeligt, att införa tiden äfwen som Uplandzl. giör.

Digitized by Google

Jnkom HoffCancell: Hr Gripenhielm och Hr Ehrenhielm.

H:s Excell:ts: Wij äro i den materia hwilket barn må ärfwa, i anseende till den tijden, som är för och effter tijende månaden.

Rådman Brunell: Det kan ingen Dommare wara Herre öfwer naturn, och ity swårt något wist uthsättia, utan bäst lemna det effter omständigheeterne att dömma och ransaka.

H:s Excell:ts: Det synes bäst att lemna detta som förr är slutit, ty att något her uthsättia emoot rätta naturens lopp är mycket betänkeligit, och ity är rådeligit att lemna det så i general termer, som her är satt, och bör her sådant som är extra naturam eij allenast ankomma på Medicorum betänkiande utan kan hwar rättsinnig dommare wähl pröfwa, och see hwad som är som kan hindra el:r skynda det naturlige loppet, och dereffter sedan sluta.

BorgM: Törne: Doch är någon åthskillnadt, emellan dem som födes för och effter 40 weckor, ty den senare är doch swårare som det mehr sellan skier, och mehr misstänkt ähr, och således är godt om något tillsättes som kan gifwa dommaren anleedning att mehr efftertänkia hwad som effter 10 månader skier, som det præter naturam ähr mehr, än det för 10 månader skier. så att dommaren der af antaga kan att det foster, som eij födes innan 10 månader el:r eij pröfwes warit serdeles hinder till födslen, må han dereffter weta sig rätta, och det foster utan dess större skiäl eij för Lagel: ehrkienna, och ity sättes till det ordh eenkannerligen.

Om dess Arf som dräper.

Oplästes om den annan dräper, att han honom eij ärfwa må. Om det ordet *förwållande.*

Assessor Hassel: Detta synes wara för late, och her eij gerna kunna för de monga infallande omständigheeter skull, insättias.

340. Hans Excell:ts: Jngen som något betänksam är, dräper med full willia barn och Hustru etc., eij heller är någon som kommer i träta att han rätt willigdt dråp giör, utan af stoor hastigheet etc. Och som her kan wara een olycka för dem, som så förwåller döden el:r dräpit, så må han och hafwa den olyckan att mista Arfwet.

Hr HoffCancelern: Der Fadren dräper barnet må eij dess bror neml: Faderbrodren ärfwa?

H:s: Excell:ts: Det är rätt, att han eij får ärfwa, ty gienom Fadren får Faderbror ärfwa.

Digitized by Google

Hr HoffCancell: Dèr Fadren ärfwer sin Son, och uthsluter Syskonen, och hender att Fadren sedan dräper barnet, synes orätt att barnen el:r den dräpnas Syskon tå uthslutes.

Oplästes Cap: 12 et 11 ErfdeB.

H:s: Excell:ts: Mig synes den Lag wähl fattat.

Hr Lovisin: hæreditas est Jus in bona defuncti.

BorgM: Törne: Wij ansee her eij den dräpnas neste, utan dråparens nermaste Erfwingar att dhe uthslutas emedan dhen uthslutes genom hwilken de komma till arf.

H:s: Excell:ts: Mig synes bättre wara att den som fiermare är uthi slächten på dens sijda som oskylldig är må taga arfwet, än på något sätt gifwa den Arf, el:r dess Arfg:r som dräper, der med att undwijka till att på något sätt styrkia Argheet och Skiälmstycke.

Oplästes hwad i samme Capitel följer, och corrigerades i ställe för de ordh, Döör barn, sättes Döör Son el:r Dotter.

H:s Excell:ts berättar, huru som tillförende är öfwereens kommit att hwar een tager till sig, och i anseende till stiln rättar, hwad dem angår, hwar sin särskillte Balk.

Secreter: Leijonmark: Jag skulle önska att få een el:r twå af Herrar deputerade till att först öfwerläggia hwad jag oppsatt öfwer GiffteB:n till att lätta wårt wärk.

H:s Excell:ts: Det skulle och wara träffeligit till att lijsa arbetet och tijden för hela commissionen, om några föruth kommo tillstädes att öfwersee hwadh som opsatt ähr. och slötz att så skie skulle uthlåtandes sig Hans Excell:ts att willia komma tillhopa med BorgM: Törne på det sätt att öfwersee GiffteBalken.

Oplästes om dem som giöra förgripelse emoot Konungen. Perduelles. 341. Perduellis barns Arf.

Hwar wid påmintes att Godz eij förwerckas gienom all crimen læsæ Majestatis, utan allenast perduellionis, och ity sättes allenast om dem, som slijk giärning giöra, att dhe perduelles äro.

Jnföll discurs om her må så widlyfftigdt införas detta, emedan uti HögmåleB: derom ex professo handlas, och syntes bäst att her kort införes allenast således, och tage eij heller någon arf effter den som förer Awog skiöldh emoot Fäderneslandh. etc.

Digitized by Google

Billtog Mans.

Jnföll discurs om dens Arf, som billtog är.

H:s Excell:ts: wij hafwe tagit det Fundament att Giftermåhl brytes eij genom sin missgiierning, fast än hon nu i den tijdh är, att mijsta lijf och i fängelse kan afla barn, doch mister det foster eij arf, ty seer Jag eij rationem hwarföre een annan som är billtog skall uthsluta sine barn ifrån barns rätt, och hafwe wij Gudz och naturlig lag till Fundament, att så länge ächtenskapet är ständigdt, blifwer och barn Arfwinge.

Hr HoffCancellern: Uthi Rep: Judæorum war den som drefwen blef ifrån societeten, och exclusus omni juri civitatis.

H:s Excell:ts: Det war derföre, att Gudz folk eij skulle boo ibland Hedningarna, och slötz det som förr.

Billtog som hemkommer.

Jnföll discurs om dess Arf som Billtog warit att när han kommer hem igen, tager han och sitt arf igen.

H:s Excell:ts: Wij moste undwijka det som är och giör mycken oreda, så lenge han billtog ähr mister han Arf cum effectu, så att alt det honom tillfaller emedan han billtog war, bör han eij återfå, men hwadh honom sedan kan tillfalla niuter han, ty han blifwer restituerat intet uti priora, utan till det följande.

Secreter Leijonmark: J det som sades om dem som fängne äro för sin brott och barn afla, kan och bör man ansee causas naturales et formales, iemwähl effectus, som är der barn födes, tillåter Lagen sammangång, hwij och icke Barns Arfsrätt.

Landzflychtig Mans Godz.

Discurerades om dess godz som till een tijdh kan wara flychtig.

H:s Excell:ts: Så länge han är som civiliter mortuus, niuter han hwarken Afrad el:r Jord utan tage det näste fränder dess barn el:r andre.

342. Billtog Man.

Hr HoffCancelern admonerade ett el:r annat som falla kan betänkeligit her wid, emedan han som är Billtog hafwer mist alla jura Civitatis, altså och dess barn.

H:s Excell:ts: Det som naturen hafwer förundt nembl: att barn afla och giftermålet behålla kan wij eij heller förändra, mindre dess effect hindra, att barn för ächta holla.

Fremmandes arfzrätt.

Jnföll discurs om DanaArf.

H:s Excell:ts refererar kortel: det förr är sagdt att nembl: tillförende wille wij per politicum q:d hafwa fremmande in, nu behöfwes dhe eij, och ity är eij af nöden, att lemna her den fremmande större rätt, än wåra hos dem hafwa; J Frankerijke kan eij ens

Digitized by Google

broder, som och med i landet ähr tå dens broder dör, niuta det ringeste, hwarföre skole wij tå mehr dem her indulgera.

Assessor Hassel Confirmerar det samma och refererar slijkt exempel. och syntes allom att blifwer wid det som sagdt är, att den som döör och hafwer Arfwinge, der den Swänsken intet Arf gifwes, de böre eij heller erfwa; och att dhe niuta samma rätt her, som wår lands inwånare der.

Hr Lovis: Jag ehrhindrar Mig, att för kort warit för H:s Maij:t den quæstio om een ifrån Hamburg, hwarest de fremmande allenast af Arf fåå een liten deel; och slöt Hans Maij:t, att dem eij mehr kan gifwas her, än lagen säger. Doch har Nürnberg den lag, att den fremmande njuter sitt Arf fult uth.

H:s Excell:ts: Mig synes rättwijsast wara, att på samma sätt ärfwes her, som det land gifwer wåra, hwarifrån Arfwingen är, och fast än der medelst blifwer lagen något owiss i detta måhl, ähr han doch alldeles rättwijs, hwar med det och slötz.

Discurerades om DanaArf faller Konungen till. R. Ja, doch så att her insätties falle det till Konungen el:r den Konungen sin rätt och dehl förundt. Om Danaarf.

Discurerades om dess Arf infödd är, om hans Arfwinge bör sig angifwa innan Natt och Åhr. H:s Excell:ts tog afträde.

Ass: Hassel: Det kan ej gierna skie för den ringa correspondence her offta är. Jnfödd Mans Arfwinge.

Borgm: Camen: Her är exempel att Arf hafwer stått i 15 Åhr effter Arfwingen.

Hr Lovisin: Det är een gammal Lag att den Arfwinge will wara, moste sig angifwa innan Natt och Åhr, hwar icke moste han in poenam mista Arf. 343.

Borgm: Törne: Det är alt för kort tijdh, och är tå intet privileg: för de inlänske.

Ass: Lilliemark: Det synes att den inläns är född, och är uthrijkes stadd, bör han niuta så lång tijdh, sedan han hemkommer, som een som uthrijkes är, nembl. Natt och Åhr.

Hr HoffCansellern: Jag holler före att Lagen må sättia een wiss skiälig tijdh före, är een sedan uthländes binder det honom till correspondence, men der een icke låter höra af sig, bör han sig till näpst något hafwa. Och är lagen el:r praxis, der een Man är 7 Åhr borto, brytes ächtenskapet, hwarföre icke Arfsrätt, ty

Digitized by Google

synes kunna insättias, är någon Kunskapp om dem som är uthrijkes Arfwinge, må honom sättias een tijdh till 10 : 15:etc. Åhr.

Borgm: Camen: Det synes eij så illa wara att det lenge stående blifwer, och wäxer för Arfwingen. Och är effter Mälcher Gran een Son som lenge uthe warit, hwilkens deel nu några Åhr stådt, till dess dee andre Erfwingar kunna bewijsa honom dödh wara.

Borgm: Törne, der af att ett Arf står, har hwarken publicum el:r Arfwingen skada.

Secret: Leijonmark: Danske Lag säger, der rätte Arfwinge är borto i 15 Åhr, faller Arfwet Konungen till etc.

Hr HoffCancellern: Mig synes der någon kunskapp är om att Arfwinge är till, må Arfwet stå till dess ankomst, men är ingen kunskapp om Arfwinge, moste man sökia kunskapp om någon Arfwinge ähr, kommer han eij sedan innan natt och Åhr, så tager dhet Arf Konungen, så att om Man, när döden tijmar, eij weth af någon Arfwinge, synes arfwet böra stå, och innan natt och Åhr effterfrågas om någon Arfwinge till är, och om så finnes att een sådan Person warit, moste Arfwet stå till dess ankomst, el:r någon underrättelse.

Borgm: Camen: Det infaller dagel: exempel hoos oss, att een el:r annan kommer som sig giffta will, och säger sig eij barn hafwa,
344. el:r att dess Hustru inga Arfwingar hafwer, skier alt så att hon sitter i boet någon tijd odelt.

Borgm: Törne: Det synes att her är ingen swårheet att blifwa med det lagen säger innan Natt och Åhr, ty det att man eij weth tijden, lempas icke allenast till dommare, utan dhe andre som sig för Arfwingar angifwa, att dhe skole bewijsa sig nermaste Arfwingar, innan natt och Åhr.

Den 7 Martij 1690.

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel. Rådet G. Lindskold.
Hr HoffCancellern. Landzhöfding: Hr Lovisin.

Secret: Ehrenhielm.	Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark.	Borgmästar Camen.
Borgm. Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

— — — — — — — — — — — — — — —

345. Oppläste Assessor Lilliemark de rationes han oppsatt och för-
Frälsemans fattat om Adel: Personers giffermåhl med Ofrälse.

Digitized by Google

H:s Excell:ts sade, att her kan wähl tilläggias till exempel huru såssom her äro åthskillige uti Ofrälse Ståndh som äro till heder, wärde och gagn högre än Adelen, och eij må blifwa Adelsmän, såssom Assessorer i Kongel: Hoffrätterne etc. iemwähl och att det är snart såssom emoot naturens rätta intention, att så twinga Giffermåhl, att icke een Person moste få taga hwem han will till ächta. Och är det intet crimen att taga een ährlig man frälse el:r ofrälse, mindre crimen læsæ Majestatis, hwar medelst Godz förbrytes. Giffermål med Ofrälse.

Hr HoffCancellern: Mig synes detta wara betänkeligit att per legem hindra giffermåhlen emellan Adell och Oadell, jemwähl så per legem förbiuda, och tillsättia, att der med skall förwerckas Godz etc., och slötz att detta lemnas under Kongel: Maij:tz behag, så att det och wara kan såssom större heder för dem som sådant söker, att han af Kongel: Maij:t allernådigst betygas wara wärdigh slijkt giffermåhl.

Continuerades med opläsandet af ErfdeB:n.

Ass: Lilliemark förfrågade sig i det fall, der een broder är uthlandz, och den döde har flere Arfwingar inrijkes, om desse må ärfwa. Fremmandes Arfz.

Och oplästes dhe rationes Ass: Lilliemark oppsatt.

Inkom Secreter Ehrenhielm. Assessor Hassel.

Lagmannen Gripenhielm uhrsächtar sig, som af ett serdeles ärende hindrat ähr.

Discurerades om Döttrars Giffte och Lägersmåhl om med både kan förwärckas Arf och Godz etc. äfwen så med Lönskeläger som Giffermåhl.

Om Fremmandes Arf etc. discurerades.

Hr Lovisin: Den som är uthanlandz, och eij her civis, är som han eij woro her till, och i ty kan han eij med sitt uthslutande, el:r emedan han uthslutes som fremmande stängia dem ifrån Arf, som är her inrijkes, emedan den uthlandes ähr har eij Jus civitatis, och i ty som mortuus är hwarföre moste iu den som inrijkes ähr, fast längre uth skyldh, arf taga, så att een sådan skylldeman som inrijkes är och civis excluderar dem uthlänske nermere skylde, men eij twärt emoot. Fremmandes Arfz. 346.

H:s Excell:ts: Den uthländes är har Arfsrätt naturaliter, men per leges uthslutas kan, och i ty som lagen säger att der een kom-

Digitized by Google

mer eij in i rättan tijdh, tå reserverar sig Kongel: Maij:t per leges hans rätt och i ty synes Kongel: Maij:t komma till Arf gienom effter honom, som är såssom mortuus, och sin rätt öfwergifwit.

Hr HoffCancellern — Jus Fisci hafwer tå först rätt, när ingen inländes är, men så lenge nogon är her naturalis hæres niuter han sin rätt.

Landzh: Hr Lovisin oppläste Cap. 19 et 23 ErfdeB. om dem som skylldare är, och kommer sedan arf skiftat är etc.

Oplästes af Danske Lagen Cap: huru såssom den uthrijkes är, tillåtes sin rätt transportera på annan.

H:s Excell:ts: Kongel: Maj:t finner iu det skada publico, att een fremmande tager Arf. Ja och att een borto blifwer, nu will iu lagen der medelst tillskynda publico någon nytta. Huru will tå een privat*us* tillegna sig det som publico tillhörer.

Landzhöfdingen Lovisin: på det sätt kan mycket falla Kongel: Maij:t till, der een inländes blifwer Arflöös, medelst dem, som uthländes ähr.

H:s Excell:ts: Neij det är een stoor åthskillnadt, ty detta är lex inter privatos, och privatus succedit privato, men uti det andra är annat der giörs een constitutio inter Regem et exteros, och i ty kan ingen derogera Kongel: Maij:t det Cronan sig förbehåller.

Hr Lovisin: Den Son som Arflöös giöres excluderas och jure Civili, är alltså identitas med den som uthländes ähr, ty der medelst att någon excluderas, träder den andre till, äfwen så är, när een inländes träder derföre till, att den uthlendes är, excluderas.

H:s Excell:ts: Det ena skier in poenam medelst sin olydna, det andra gienom Jus publ.

Hr HoffCancellern: Fundamentet är så länge någon hæres naturalis existit, kan Fiscus eij gierna succedera, och kan ingen annan disput wara, än emellan privatos, nembl: den inrijkes är will taga Arf, och den som uthrijkes ähr, will honom det disputera.

347. Hr Lovisin: Der een är Landzflychtig, faller Arfwet eij Konungen, utan dess nermeste Arfwingar till.

H:s Excell:ts: Fast her till eij warit den Lagen, att den uthlänske her blifwit uthsluten, så kan doch skiäl der till wara, att een sådan Lag giöres, och är det förnemst, att här ansees publicum, att det der medelst gagnas.

Ass: Hassel: Än om her är een Arflöös giordt Son, och een uthländsk fiermare, må då den uthlänske ärfwa el:r publicum. Och

Digitized by Google

är fuller Juris na*tura*lis att een Fader är sin Son skylldig educationen, men eij så sin egendom, utan är det Juris Civilis.

H:s Excell:ts: Jag kallar den Arfwinge naturaliter som Jure sanguinis är närmare till Arf, och är den discurs mehr subtil, än rätt till att säijande, neml. de obligatione per cognationem och consvetudinem, eij så noga effter examen Juris Na*tur*æ så att een Son skulle kunna pocka sig till Arf.

Hr Lovisin: Det är uthi Östergyln een BergsMan, hwars Son är i Frankrijke, men dess Son är her. må tå Sonen uthsluta sin Son att han ej får taga arf efter sin FaderFader. Mig synes Sonen wara som mortuus, och i ty dess Son succedera sin FaderFader.

Hr HoffCancellern: Een mortuus transfererar sin rätt till vivum, men denne har ingen rätt, på det sätt som nu är sagdt.

H:s Excell:ts: Civiliter mortuus kan ingen rätt transferera till annan, ty han har ingen.

H:s Excell:ts Förestelte denne qvæstion, om den som är uthländes kan om han uthslutes, sin rätt transferera, och är her ingen qvæstio om hwad mortuus wille, utan hwad lag kan wara, och må den inlänske eij mehr förtyckia om Konungen tager det Arf, än om hans uthlänske Arfwingar skulle det doch få.

Hr HoffCancellern: Der som är een Son uthländes, och SoneSon inländes, men een Son doch inländes; der håller Jag före att Son som inländes är uthsluter Soneson, ty denne kan iu eij ärfwa utan jure repræsentationis, hwilket jus är her intet, ty han repræsenterar dem som ingen rätt hafwer.

Hr Sneckenberg: Så lenge den uthländes lefwer, synes des Son eij kunna erfwa.

H:s Excell:ts: Mig synes den inlänske må see så gierna sin 348.
närskylte taga det Arf, som de uthlänske hans frender.

Ass: Hassel: Der intet Arf gifwes her mehr än på andre orter till dhe uthlänske, faller denne quæstio snart.

Hr HoffCancellern: Det är iu ett delictum att han hafwer gjordt sig förlustig af arfwet genom sitt bortoblifwande.

Jnkom Lagman Gripenhielm.

Hr HofCancellern: Så länge een är hæres inlendes, tager han fuller Arf, men huru SoneSon kan taga Arf med sin FaderBroder, när hans Fader är uthländes kan Jag ej see, så länge den nermare är, nembl: Sonen.

Digitized by Google

Secreter Leijonmark: Lagen kan och wara utan frukt, om man skulle uthsluta SoneSon, ty der lärer FaderFader wisserlig giöra disposition om sin egendomb.

H:s Excell:ts: Det testamente kan eij wijdare sig sträckia än till een som willfremmande. Och är her elliest hæreditas vacans, ty der som är een Son uthlendes, och een Son inländes, så och een Son her, der är een deel af Arf, som tages, och een deel som eij kan tagas, således en parte vacat.

Hr Lovisin: så långdt Jag mins, har alltidh vacans hæres accrescera publico, och är mäst att ansee, att Arfwet blifwer i Landet.

B: Törne: Det är wist att mäst är anseende att Arfwet blifwer i landet, doch der een uthlänsk är, får fuller han sin deel, doch så att der aflemnas publici deel nembl: 1/3, ty synes mig att åthminstone bör een deel lemnas af det Arf som någon inlänsk her får tager*(!)* effter honom som hafwer nermare skylde utlendes.

Hr HoffCancell: Den inlänske moste wara Arfwinge in solidum el:r ingen, och är det een stoor åthskillnat i nyttan, att hela hæreditas blifwer inne i Landet, som är fast större än att een deel blifwer qwar, och således är eij annat att säija, än antingen blifwer den inlänske Arfwinge in solidum som jure proprio, eller kan han intet få af det een annan som uthlendes är förwärkat, med sitt uthewarande.

Hr Lovisin: På samma sätt som Borgm. Törne säger, så moste och ske der een Son blifwer Arflöös, moste dess dehl delas till Arfwingarne, doch så att deraf tages een deel till publicum.

349. Räntm: Sneckenberg: Fundamentet till 6 punct i ordningen, ähr att penningarne drages uhr landet, men der det ändras, är och eij af nöden den Lagen som nu omtalas.

Hr HoffC: Giöres den lag att Fiscus excluderar den fremmande som är nermare, uthslutes alla fiermare.

Borgm: Törne: Der igenom conserveras publico den dehl, som her till synes högst nödig, ty publicum bör eij lijda, derföre att een Inlänsk gifwes det Arf, som een uthlänsk tillfallit är.

Hr HoffC: Publico tillfaller sitt af det som uthländes föras moste, nu föres intet uth der den inlänske succederar, och ity är det Fundamentet intet.

H:s Excell:ts: Der den inlänske får så mycket större deel nu än förr, nembl: om den fremmaade tager sin fulla deel, får iu den

Digitized by Google

inlänske intet, men om han i det ställe får 5/6 hwarföre må han eij miste till publicum 1/6.

Hr HoffC: Så länge Jag hafwer det Fundament existente hærede, Fiscus nihil fruitur, ille vero in solidum succedit, kan Jag intet annat än alt honom tillägna, och seer Jag tå intet, in cujus Jus Fiscus succedit.

H:s Excell:ts: Han succederar uti ingens Jus, utan conserverar sitt egit, och see wij att den deel förre gådt uth, blifwer nu inne, och derföre att den inlänske får fast större deel än förr, hwarföre må han icke lemna till Fiscum een deel deraf, och beholla största deelen sielf.

Hr Lovisin: Än om her är een fiermare tå får han her intet, utan den uthlänske alt, huru stoor deel må han tå gifwa.

Hr HoffCan: Säger Jag att den uthlänske skall ingen rätt hafwa, huru kan Jag tå säija att publicum skall tå taga hans rätt, som ingen hafwer.

B: Törne: Ja i det ställe publicum fick allenast een dehl förr, får han nu eij een deel utan alt.

Hr HoffCan: Jag kan wähl consentera der till att der een sådan Arfwinge är uthlendes må publ: taga så stoor deel af hans rätt som af DanaArf.

H:s Excell:ts uthförer widare huru den inlänske kommer gienom detta att mehr få.

Borgm: Törne: Det är ofeelbart att stante hac lege niuter 350.
Konungen sitt, men der eij Lag giöres, niuter iu den inlänske mehr, och större rätt, och i det fall har han mehr att tacka publico, och må man säija, att i anseende till denne Arfwinge, som inlandes är kan eij publicum taga ifrån den uthlänske sin dehl, utan i anseende till publicum Jus.

Hr HoffC: Jag troor det lärer eij kunna skie, ty der een är uthrijkes och seer sig mista lärer han med de inlänske acordera.

B: Törne: Jo her är monge exempel der på, att her warit flere in och uthlänske Arfwingar, än uthlänske allena.

H:s Excell:ts: Mig synes att der så är, det moste publicum taga sin 1/3 och de andre 2/3 Arfwingarna, och det eij i anseende att publicum skulle succedera någon uthlänsk, som ingen rätt hafwer, utan som sitt egit, och mister her Arfwingen intet utan får mehr i det ställe han tillförende intet fått af dhe uthlänskes deel.

Hr Lovisin: Neder på Grenseorterne hender mycket att dhe danske her inkomma, och som wij tillförende sagdt att det Arf

Digitized by Google

her faller, skifftes lijka, som der Arfwingen bor, nembl: så stoor deel, tager dhe danske her, som wåra der, och som wij nu see heraf följa någon owissheet, ty är gådt att något wist slutes.

B: Törne: J det ställe, som på åthskillige orter är åthskillig seed, i detta synes bäst i det måhl något wist sättes.

H:s Excell:ts repeterar sitt förre satte Fundament, att nu her är eij nödigdt låcka fremmande in, som förr, och ity böre wij condere legem till wåras och eij fremmandes avance och war Kong Christoffer sielf fremmande som sådan Lag giort, som lende fremmande till gagn.

Borgm: Törne: Der wij och sättia det Fundament på det sätt som Arf tages, på andre orter, må dhe taga her, som ifrån den orten komma, synes som wij skulle oss rätta effter andres Lag.

H:s Excell:ts: Det woro och indecorum et indignum Regi att her giöra een sådan Lag, som är entel: effter andras, utan är mehr ex Majestate Regis, att giöra Lag, som finnes undersåtarna nyttig.
351. och slötz att det är rätt att her giöres een wiss lag, och eij såssom tillförende war förment: för een Hamburger effter Hamburgisk Lag etc. utan att uti detta måhl slutes till een wiss deel, huru mycket af detta uthlänske Arf Fiscus må taga.

Oplästes Cap: 12 ErfdeB. Västgl. hwar af synes att den i landet woro nermast, tager alt.

Hwad uthlensk niuta må.

Hr HoffC: Her synes att frågas om icke een som uthländes ähr will inländes komma, om han eij tå må fä sin rätt, som i Ängeland etc. utan någon deel.

H:s Excll:ts: Ja det kan fuller så wara, doch synes han wäl af det samma böra lemna een deel till publ: som her får een så stoor deel Arf utan möda, som den Skåttske Bonde her nyligen feck 30000 RiksB. d:r hwarföre måtte han eij gifwa 10000, Fast han än wille blifwa civis.

Hr HoffC: synes doch, att några gradus böre wid det tillfälle achtas.

Oplästes Cap: 14 ErfdeB: Vgl:

B: Törne refererar Huru såssom een Hoffslagare i Hollsteen hijtkommit och fått 14000 Riksd:r och effter han satte sig her neder, gaf han intet till Staden.

Ass: Lilliemark: Der de fremmande als intet skulle få lärer een rijk Man alt för sin dödh uthpracticera.

Digitized by Google

Hr HoffC: Det finnes att wåre inlänske hafwa och uthfört större penningar, såssom Fru Christina Brahe gienom Gifftermåhl som tog een LandtGrefwe, sålde her sitt Godz, och förde uth till 300000 Riksd:r, och nemdes åthskillige sådane Personer som Breda och andra Engländare.

H:s Excell:ts: För alt moste wij tillsee, att publicum tager intet detrimentum, entel. kan synas att den fremmande må taga halfparten, som will her blifwa.

Oplästes ett protocoll i Senaten hollit Åhr 1672 af Secreter Leijonmark opborit om Krabbenhof, hwilken befunnen war, att her welat een stoor deel penningar uthföra, och gick samme protocoll der på uth, att denne Krabenhoff skulle först lemna sin 1/3 nembl: 20000 Dal:r sedan må stå honom fritt her blifwa eller eij.

Hr HoffCan: Af detta tillfälle synes oss, att kunna förordnas något wist om dem, som her hafwa sig wärfft mycket, att eij heller de må få sitt uthföra.

Assessor Lilliemark: Skulle man och icke kunna säga, att der een fremmande will her blifwa må han sin wissa deel få, hwar icke intet; och i det fall sättia Borgen.

352. Penningar och Godz må uhr landet eij föras.

H:s Excell:ts: Man moste wähl ansee att med ett sådant exempel icke skadas, fast mehr publico, och är mitt förnemste att see till på hwad sätt man kan avancera rijkets gagn. och kan fuller wara åthskillnat emellan den som sielf werfwa och ärfwa; större privil: bör den som wärfwar hafwa.

Hr HoffCancell: Det synes fast nödigdt att man doch allfwart kan förmera deras privileg: att eij få alt uthföra. Och är det fast annat om han blifwer qwar, och intet gifwer publico.

H:s Excell:ts synes bäst att den, som will blifwa qwar, må beholla halfparten, den som will föra sitt uth må eij mehr än 1/3 uthföra.

H:s Excell:ts Tog afträde effter Kl: war 6.

Assessor Lilliemark förfrågar än om den i Frankrike är, intet Arf gifwes, må han tå intet her få, fast än han hijt will komma.

Hr HoffC: Jo descendentes serdeles de som äro nödige som Hantwerkare etc., må fuller niuta sin deel, der han will her boo.

Oplästes om Fatalierne för Arfwingarne; om Magistraten skole den notificera, el:r andre Arf:gar.

Huru de uthlenske må om arffall notificeras.

Borgm: Törne: Uti Hållenske Lagen är förordnat att Magist: skall notificera dem på orten dädan den döde är. refererades åth-

Digitized by Google

skillige sådane exempel ifrån Tysklandh, att nyligen är ifrån Lyneburg till S:a Hoffrätt skrifwit om Öfwerst Posts barn, som äro Arfwingar till ett godz der, äfwen ifrån Batavia finnes sådane Bref komne etc.

Hr Lovisin: Den som så will komma att taga Arf, moste och wijsa sin rätt att eij publicum lijda kan gienom någon nermare, som torde wara rijket mehr till nytto.

Discur: Om Magistraten må wara plichtig notificera den orten, dädan den döde är kommen om haus Arf etc.

Borgm: Törne: Det är med Hålland opprättat (är) en tractat för 20 Åhr sedan derom, och weth Jag eij om det kan hijt dragas nu in lege condenda. äro och elliest mycket få exempel der på, att fremmande hafwa oss notificerat om slijkt Arfskapp.

Arfwinge sätte Borgen för sig.

Discurerades om de inlänske äro, huru de böre och sättia Borgen för sig, förutan att dee klarligen bewijsa med Häradz Attest sin Skyllskapp, hwilket och slötz, som det tillförende i Stadzl. slutit är.

353.

Den 11 Martij 1690.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Lagman Hr Gripenhielm.	Räntm. Sneckenberg.
Secreter Leijonmark.	Assessor Hassel.
Borgmästar Camen.	Borgm. Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

Hans Excell:ts Præses är på landet förrest.

Om Inlänsk arfzrätt.

Ass: Lilliemark Föredrager det han å nyo oppsatt öfwer Capitlet som kallas om DanaArf.

Secreter Leijonmark: Än den quæstion der een Arfwinge är uthländes etc. som een Son har gifwit sig till annan religion, är åthskilligdt, om Han det giör förr eller effter Sin Faders dödh.

Landzhöfdingen Lovisin: Uthi alt sådant fall, der een blifwer Arflöös, kommer Konungen till Arfwet effter den förre position, hwar af synes monge inconvenientier föllia.

Secreter Leijonmark continuerar sin discurs, her är allenast tijden som skillier, som der KammarRåd Snecks Son ännu lefde effter Fadren, frågas om Kongel: Maij:tt succedera må i Hans ställe eller annan Hans slächt.

Hr Lovisin: Ja wisserlig Kongel: Maij:tt.

Secreter Leijonmark: Mig synes annorlunda, ty den tijd Han gaf sig till annan religion, hade han än ingen Arfsrätt, ty Fadren

Digitized by Google

lefde den tijdh han afföll, kunde altså intet mista, och är han i anseende till den tijden civiliter mortuus; När nu Fadren döör, tage nu dhe andre Hans nästa Erfwingar Arfwet, och eij Kongel: Maij:tt.

Hr Lovisin: Det är iu klart exempel med den nyligen afdömde Saak Pekels, hwarest Kongel: Maij:tt förklaras för Arfwinge.

BorgM: Törne: Det synes doch wara fast annat att Konungen må straxt blifwa Arfwinge till alt det som förbrytes, ty det som är in*ter* privatos som uti dråp på sin Hustru, Fader etc. der slutes dråparen uth, och de andre Arfwingar få Arfsrett, eij Konungen. Men der Kongel: Maij:tt och Öfwerheeten ordnar, att dhe uthländes äro, blifwa uthslutne, der är een annan Förordning, ty den uthslutes, som af Arfwinge eij kan uthslutas, utan sådan Lag, som är såssom Jus publicum.

Secreter Leijonmark: Der een blifwer Arflöös när Föräldrar lefwa, beholler iu Föräldrarne sin rätt emedan han dem eij ärfft.

Hr Lovisin: Jag hafwer tillförende sagdt, att exempel med 354.
een Man uthi Norkiöping, hwilkens Son är uti Fra*n*krijke Civis, Frågas derföre om Sone Son kommer till alt Arf.

BorgM: Törne: Her till hafwer publicum hafft 1/3 nu giöres een Ny Lag, att den fremmande skall intet hafwa, frågas derföre om publicum må dhen 1/3 nu och hafwa, eller sitt mista. Mig synes att publicum sustinerar dens person som uthe är, så att publicum sluter dem uth som innländes äro ifrån den deelen som dhe alltijdh hafft.

Landzhöfdingen Lovisin: Der så händer att Jag giör een af mine barn Arflöös, må då publicum taga dess deel.

BorgM: Törne: Det är annat, ty i det fall een är uthländes, brukar publicum sin egen rätt emoot honom, och synes mig bäst att publicum förbeholler sig den rätt her till warit, och det öfrige lemnas till Arfwingarne, ty som publici rätt eij bör giöras mindre än förr, der igenom att een inrijkes kommer till Arfz, så bör i alt dess rätt förbehollas. Och bör derföre publicum eij mista, att nu giöres een Fördehlachtig Lag för dhe inlänske.

Assessor Hassel, uthförde den quæstion Leijonmark framsteldt, och förmente äfwen som tillförende sagdt ähr, om crimine læsæ etc. att man intet mehr förwerckar än han äger, Huru kan då Snaks Son förwercka det hans Föräldrar än egde, då han affall giorde.

Digitized by Google

Så blifwer quæstio om dem, som sig redo har så forsedt, får något Arf, sedan han sig det förlustig giordt, till hwilken synes detta måhl appliceras.

BorgM: Törne: Af detta man her till sagt, om uthlänskes arf, winne dhe inlänske mycket, som till exempel een innlänsk Broders barnebarn uthsluta Broders barn som uthlandes äro, hwarföre må då dhe innlänske icke, som så prospera, något till publicum för sådan förmåhn förunna.

Hr Lovisin: Mig synes detta kan oppskiutas till Hans Excell:ts ankomst.

De Causis exhæredandi.

Oplästes Capitel om Arflöös giörande orsaaker.

Ass: Hassel: uti Jure Romano oppteckas 18 orsaker, och förmeenar mongen inge flere wara.

Ass: Lilliemark: De orsaaker kunna alla eij hijt lempas. Opplästes de skiäl Han till arflöösgiörande rätt oppsatt, af hwilka
355. een deel ogillades, el:r eij så beqwäme synas. som det, der Son för sin Fader eij borgar, och uhr giäld eij hielper, iemwähl dhe ordh, om Adelen, der een tager sig före dhen Handel, som een Adelig Person eij tijenar, och slötz att her uthslutes om Adelen, ty det som är otjänligit i gemeen, och oärligit, kan och i gemeen sättias, hwar under och Adelen förstås.

Om Sons Giftermåhl.

Om dotter förseer sig med Lägersmåhl, och om Söners giftermåhl, som myndige äro discurerades.

Secreter Leijonmark. Skillnad bör göras emellan dem, som äro i Faders Huus och Brödh och andra, det kan henda af Faders någon illwillia, som obilligdt hinder är.

Oplästes Cap: Af KyrkioOrd: Om Barnens gifftermåhl.

Hr Lovisin: Son bör så wähl som Dotter wara sin Fader lydig uti gifftermåhl, och dess rådh inhemta, och synes af kyrkio Ordningen föllia, är han skylldig lyda sine Föräldrars rådh, moste Han och undergifwen wara samma straff, som dotter, der han bryter.

BorgM: Camen: Giörs doch skillnadt emellan dotter som är Möö och Änkia.

Hr Lovisin: Jag talar icke detta derföre att Son mister entelig Arf, med Gifftermåhl utan sine Föräldrars rådh, men om Han dem eij een gång derom frågar, synes Han fast mehr böra mista arf, än någon annan.

Digitized by Google

BorgM: Törne: Det är wist ett stort föracht om Son sig utan alt förfrågande giffter.

Secreter Leijonmark. Än om någon Fader står emoot det giftermåhl, som een Son will Fullborda, när han een annan kränkt etc. hwad är då till giörande.

Hr Lovisin: Gienom den odygd har han sig sielf arflöös giort.

Hr Gripenhielm. Det hender i det fall, att Son moste taga sig Hustru, emoot sin willia. Huru kan han tå blifwa Arflöös, om han henne moste taga.

Hr Lovisin: Ja, skall den mista Arf, som giör ächtenskapp lagligen, men emoot Faders willia, fast mehr genom sådan odygd, om han än twingas till ächtenskapet.

Secreter Leijonmark. Det är doch åthskillnadt om een Son giffter sig wähl och illa, det kan henda att Son sin lycka giöra töör, och i den tijd eij få rådfråga sig med sin Fader.

Hr Lovisin: Der så ähr, lärer fuller Fader wähl see sin Sons lycka med behag ann.

Secreter Leijonmark. Det är stor åthskillnad emellan Son, som 356.
är i sin Faders huus och annan.

Hr Gripenhielm. Än der Son är uthomlandz och kan i hast eij fä sin Faders rådh, må han derföre giöras Arflöös, om Fader wägrar, hwartill han kan disponeras af sin Hustru Sonens Stiuf-Moder.

Landzhöfdingen Hr Lovisin, det kan insättias om Fader så när är etc.

Jnkom Secreter Ehrenhielm.

Discur: om Föräldrars rätt af Adelen att dotter Arflöös giöra, serdeles effter 1665 Åhrs Stadga förmåhr det, må eij Föräldrar fritt stå sin Dotter som sig förseer sin brott förlåta, hwilket något hårt synes.

Ass: Lilliemark begynte att opläsa det han oppsatt öfwer ErfdeB: Om Arf på landet.
ifrån begynnelsen.

Jnföll discurs om dem i staden boo, och hafwa sin egendomb på landet etc. om det erfwas effter Landz och Stadzlag.

Hr Lovisin: Alt det till gården hörer skifftes effter Landzl: men hwad annat ähr som kan föras uth ifrån Staden etc. skifftes

Digitized by Google

effter Stadzl. Äfwen så moste man achta, att der een AdelsMan eger Huus och Löösöron i Staden, skifftes Huus etc. effter Stadzl:, men Penningar etc. effter det stånd, som han tillyder, nembl: effter Landzl.

Hr Lovisin Påminte att alt det som innom Stadzens jurisdiction ligger och lyder, bör skifftas effter Stadzl.

Om Bruuks wärck.

Om Bruuk etc. discurerades, serdeles om dess tillwärkning, om det effter Landz el:r Stadzlag deelas.

Hr Lovisin: Så länge Järn etc. ligger på Stället wid Bruket, skifftas det effter orten, men då det der ifrån föres, skifftes det effter Personernes willkorl. nembl: effter Stadszl. om det är Kiöpman, äfwensså annars effter Personernes willkorl.

BorgM: Camen: Mig synes att Fundus och Bygningen äro under Landzl: men tillwärkningen effter Stadzl: som annor Löös öron; Hwar med och BorgM: Törne öfwereens kommer, så och Hr Sneckenberg.

Om Huushyra. 357.

Hr Lovisin: Den oppborne och Förfallne huushyra är som Löösöron, men hwadh inne står följer husetz tillståndh.

BorgM: Törne uthförde detta wijdare, och är manufactur af een art, antingen det holles i staden el:r på landet, och synes entel: att tillwärkningen går effter Stadzl: fast än det finnes på landet som hörer een sådan Man till, som lyder under Stadzl: det må ligga hwar det will.

Och twärt om, der bruuk hörer een af Adel till, att det följer i anseende till Arftakten effter Ägarens willkorl.

Den 14 Martij 1690 kl: 3.

Hans Excell:ts uthe på Carlberg med Hans Kongel: Högheet Prins Carl.

Ankom doch sedan uthi Kongel. Commissionen.

Landzhöfd: Hr Lovisin.	LagM: Hr Gripenhielm.
RäntM: Hr Sneckenberg.	Secreter Hadorph.
Secreter Leijonmark.	Borgmästar Camen.
BorgM: Törne.	Rådman Brunell.

Om Bruks tillwärkning.

Discurerades om det, som af Bruk tillwärckas. Huru det considereras må, såsom Löösöron el:r annat sådant, som wid bruket alltijd henger.

Ass: Lilliem:k: Räntor på Landet ansees fuller som Löösöron, doch gå de ej mehr än Första Åhret till Giäldz betahlning.

LagMan Gripenhielm, Alt det som är på Landet moste iu deelas effter Landzlag.

Digitized by Google

Landzh: Hr Lovisin: Antingen det är på Landet el:r i staden förtient, kan intet giöras skillnat el:r Lag uppå, såsom een wid namn Elias Jacobson gaf sig ifrån Bruket i staden och förde dijt een stoor Post penningar, hwilket om skulle ansees, hwarest det är wärfft, är ondt att skillia arf.

Hr Gripenhielm. Her är twenne ting, som böre considereras, 1. Dess som arfwet faller effter. 2. tijden när Arfwet faller, och kan Jag eij see att man det ringeste bör el:r kan ansee, hwarifrån een ting wärfft är.

Hr Lovisin: Alt det lösa på Gården ähr, synes böra effter Stadzl: deelas, ia och alt det han kan hafwa att fordra, när han som ärfwes är een Borgare. och lyder det allena som Gården nödwändigdt tillhörer till Landzlag som är Jord, och löösöron, de i booskapen äro.

BorgM: Törne: Mig synes att alt det, som till bruket skickas, 358.
till den ända, att det förwandla etc., och alt det tillwärckat är, deelas effter Stadzl:

Secreter Leijonmark: Her synes böra giöras skillnat emellan det ordinarie skier och annars. Ordinarie bör een Borgare eij bruka Bonde och Landtwärck. Extraordinarie skier att Adelen få handla, niuta frijheet på skiepp, Äfwen så att en borgare får hafwa Landtbruk är extraordinarie, som är emoot Lag och ordningar, men effter serdeles privilegier tillåtes det honom; altså synes att hwad han förer till Staden, går effter Stadzl: Men effter hans dödh, hwad som är på landet, synes böra höra och följa sitt principale. 2. Det een HandelsM: hafwer bruuk är effter Kongel: Privileg: ty tillförende hade Borgare eij bruuk, än K. Gustaf Adolph det tillät; altså der det Capital som i staden är wärfft, anwändes till Landtbruk, Synes mig att det rättas effter Personernes willkorl. Är det een Borgare, som niuter detta genom privileg: synes nyttan af Fundo ansees effter Stadzl: såsom det af Stadzwinnest är wärfft, nembl. det som bruket kastar af sig. altså hwad som hörer een Borgare till bör gå effter Stadzl: men är det een annan deelas effter Landzl:

Hr Lovisin: Det kan eij taga lag, ty som een AdelsMan niuter huus etc. effter Stadzlag så synes alt böra effter Landzlag gå, som på landet är.

Secreter Leijonmark, det är effter privilegierne och ett extraordinarium att Adel ärfwa huus effter Stadzl:

Digitized by Google

Ass: Lilliemark refererar i Kongel: HoffRätten agerat om dee penningar för ett såld huus skulle ansees som penningar och effter Landzl: eller som huus. Och blef 1688 dömt att detta ansees som penningar.

BorgM: Törne: Hwad det angår, om man skulle ansee publicum, synes mig att hwad Bruks tillwäxt angår böra deelas effter Landzl: ty om i staden woro sådane lägenheter, brukade fuller borgare der sitt wärk, doch emedan hwad som till bruket tarfwas tages ifrån Staden, ty synes bäst att borgare niuta sitt effter Stadzl: sådant som är i bruk, men med Landt-Åkerbruk etc. är annat, och der borgare skulle kastas under Landzl: i detta måhl, skulle eij mongen finnas, som wille sitt der till anwända, skulle och Hustrur det mycket hindra, som der igenom mista och synes derföre till wärckens fortgång lända om alt sådant deelas effter Stadzl:

359. Hr Lovisin: Jag kan eij see in quem finem man giör den skillnat emellan tillwäxten hwarifrån penningarna kommit.

Assess: Lilliemark: På löösöron är åthskillnad, antingen de höra nödwändigdt till bruket eller eij.

Hr Lovisin: Hwad som Spijkfast är etc., det hörer till Fundum, som dörar spiel etc.

B. Törne. Det är önskeligit att wåra Borgare wille opptaga Bruken, det skulle wara nyttigare för publico.

Hr Lovisin: Det synes som hwar Borgare skulle gierna dela alt effter Stadzl:

BorgM: Camen: Her bör ansees hwilket är nyttigare.

Hr Lovisin: Jag holler före wara lijka nyttigdt doch synes wara bättre att Borgaren animera låta dela alt effter Stadzl: så att een Borgare delar effter Stadzl: men een AdelssMan och andre folck effter Landzl:

BorgM: Camen Holler före detta bäst och så wara.

Secreter Hadorph: På det sätt tyckes, som Stadzlag skulle gå öfwer hela landet.

Borgm: Törne: Det skulle hindra mongen Borgare att antaga bruk, om de delas skulle effter Landzl:

Secreter Hadorph. Det är doch ingen som klagar der öfwer, och så länge må man wähl låta wid det förra blifwa.

Oplästes Cap: 2 om BröstArf.

Digitized by Google

Jnföll discurs om Ordet Stadzens Råmärke. Om Stadzens Råmärkie och Jurisdiction.

Borgm: Camen refererar huru nyligen är wid Rijksdagen af H:s Kongel: Maj:tt resolverat om Städernas Jurisdiction, och der den resolution opptages, uthwijsar han detta.

Hr Lovisin: Det ordet Råmärkie är her beqwä*m*t.

Sec. Hadorph: Stadzens mark el:r Råmärkie.

Jnföll discurs om Skiffte emellan Son och Dotter. Arf emellan Son och Dotter.

Secreter Hadorph: Det synes wara fast skadeligit att gifwa dotter lijka med Son. ty det är skiedt förr, är och att befara ännu, att Fremlingar inkomma medelst gifftermåhl i alt Swer: Godz, och är intet land i wärden, som i fast gifwer Dotter lijka med Son.

Discurerades om icke i detta måhl och Capitel om arf moste ansees först personen effter hwilken Arf faller, och sedan dess Godz, såssom Personen alltijdh är förnämare än Godz. Hwar med Hr Landzhöfdingen Lovisin stämde öfwereens. Arfzrätt följer den Dödas wilkorl.

BorgM: Törne: Det kan wähl ochså införas, och syntes mästedeles det bäst.

Idem: För Personens skull blifwer ändring.

Oppläste det Ass: Lilliemark oppsatt, och på detta sättet; hwar wid och discurerades att införas moste hwilka Personer som lyda under Landzl. Såssom Adelen, Arendatorer, Fogdar, Cronans och Adelens Betiente etc. och syntes bäst att på det sätt innrätta Lagen, som det projectet innehölt. 360.

Discurerades Huru Arf effter Studenter skifftes.

Hr Lovisin: effter Stadzl:

Secreter Leijonmark: Jag hafwer något att påminna om Prästers Privilegier i Arffall. H:s Maij:tt har på deras begiäran effterlåtit dem ärfwa effter Stadzl: och frågas om dhe der med äro bundne, såssom till exempel der een Präst är Skattebonde Arfwinge och erfwer SkatteJord, frågas om han må frijwilligdt låta det dela effter Landz- el:r Stadzl: eller om han må giöra effter sitt behag, och såssom fritt hafwa att gå ifrån privilegierne Hwilken discurs eij wijdare continuerade. Prest P:vilegier i Arffall.

Jnföll discurs om dem ifrån sin religion falla såssom een är född uthi Calvinske religion her oppfödd och går till den Papistiske etc. Om dem som äro af annan religion.

Digitized by Google

Hr Lovisin: Ja wist har han förwerckat sitt Arf, icke derför att han godt ifrån den Calvinske till den Papistiske, utan att han emoot Konungens ordning, är her uppfödd, och continuerat i annan religion.

Der een Man twå fäster och häfdar, Huru med senare Fosters Arf.

Discurerat om dem som sig med twenne troolofwat, både häfftat, om det Foster i senare fästning aflat må taga Arf.

Hr Lovisin: Frillobarn synas böra niuta sin opptuktelse, och få hälfften med ächta barn. angående detta föreställte, så kan hon fuller eij ansees som hora, utan barnet ansees som ächta äfwen som hon är Adelkona.

BorgM: Camen: det måhl är lijka med een som tager flere hustrur.

H:s Excell:ts inkom berättar sig warit medh H:s Kongel: Hogheet Prins Carl på CarlBerg.

Discurerades om den förre quæstion, om det barn i senare troolofning aflat må Arf taga.

BorgM: Törne, som een Man eij kan få taga mehr än een Hustru, synes dess barn och eij heller wara Arfgengse.

H:s Excell:ts: Fast han kan eij hafwa mehr än een hustru, och det effter Gudz Lag, doch kan effter Jus Civile flere barn hafwa Arfsrätt.

Secreter Leijonmark: Her är een Tysk innkommen och råkat sig troolofwa i ett Diffamtt Huus reser derföre heller bort, blifwer i Lijfland een tijdh, och der effter gode ehrhollne wittnesbördh engageras i ett förnämt huus, och der will sig giffta, der blifwer
361. nu casus bekant, som förr dölgdt warit, att han troolåfwat war, och som der föregådt culpa levis, kan af blifwa casus conscientiæ, så her uti, som det förre, serdeles der så stoor diffamatio är wid det förre huus, att och twiflas kan om dottrens redligheet, hwilken thera han må beholla, om Han moste twingas till den förra.

BorgM: Törne: Ähr huset diffamerat kan han slippa den fästning, serdeles om det wijsas kan honom som een Främling sådant eij afwettat.

BorgM: Camen: Om dess Arf i fästning aflas, förr än wigslen kommer, der Brudgummen döör bör her först decideras.

Hr Lovisin: det är iu Adelkonu Barn.

Om Twefästningar och Twegiffte.

H:s Excell:ts: Banerens dotters barn blef för AdelkonuBarn förklarat, och kommo alla öfwerens att troolofning är ächtenskapp,

Digitized by Google

och wigning een ritus, skulle wij statuera sådane eij ärfwa, rifwa wi alt det, Fast några orsaker äro, som kunna rifwa troolofning och eij ächtenskapp, och synes dhe barn och ärfwa som äro aflade i samma troolofning, ty der som är Adelkonu, är och barn Adellkonubarn, och ehuruwähl een har eij rätt att wijgas wid twå, ähr doch, der så skier, den samme ächta Hustru så wähl som den förre.

BorgM: Törne: Det är lijkwähl olagel: och således som det intet woro giort.

Hr Lovisin: Fast det är olagel: och ogilt att han tagit 2 Hustrur, så är lijkwähl barnet eij oächta.

H:s Excell:ts: Her är tertij rätt nembl. Barnetz, derföre frågas om det som är oskylldigdt må ärfwa eller lijda.

BorgM: Törne: Modren kan dock blifwa informerat om slijkt, och har i slijkt modren skull.

H:s Excell:ts: Det är fuller sandt, det kan så låta sig tala som sagdt ähr, doch der actus är legitimus nembl: Gifftermålet, så är och effectus nembl: Arfsrätten ogill och ingen.

BorgM: Törne: Der så ähr att den som förr är gifft med flijt söker om sin makas dödh sig underrätta, och förmenar henne död och der een sådan får låf till alt och att sig giffta, och giör competenter Gifftermåhl, synes som dhe barn äro och arftagare.

Secret: Leijonmark. Hwilken ther Hustru bör niuta sin gifftorätt.

H:s Excell:ts: Detta är conjunct, och henger det ena af det andra.

Secreter Leijonmark: Ett sådant barn kan åthminstone ärfwa sin Moder, och således synes betänkeligit uthsluta dem ifrån Faders Arf.

Assessor Lilliemark oppläste å nyo detta Capitel.

H:s Excell:ts: Fast än her är nästan Jdentitas causæ med 362.
Barnen, så synes doch det senare uthslutas böra, ty contractus äro åthskillige.

Secreter Leijonmark. Än der een owetterlig troolofwar, och häfdar sitt Syskonebarn, och sedan wijges med annan, frågas om det förra barn må ärfwa.

Assessor Lilliemark: Tilkommer Konungens permission att den förre taga, är alt gildt.

H:s Excell:ts uthförer det förra; Contractus äro åthskillige, den första legitimus, den andra eij, altså fast än sägas kan Jdentitas i anseende till barnet, doch eij till contracterne, och skulle

Digitized by Google

det giöra mycken oreda om sådane hustrur och barn skulle wara i alt legitimi.

Discurerades att handla om alimentis, hwarest bör införas i GiffteB: el:r ErfdeB:

Om Frillobarns Arf.

Discurerades om FrilloBarns Arf.

Hr Lovisin oppläste loca af Bibelen, och sade sin mening alltijdh wara, der een låckar een ährlig Mans dotter, och aflar barn, det barn synes wisserlig, om icke få full, lijkwähl halff Arfzrätt, och är det orätt, att een sådan Fader får ärfwa barnet, och lucrera af sin missgierning, och barnet, som är oskylldigdt, intet få ärfwa honom, som är Criminal.

BorgM: Törne: Der man giörligen pröfwas henne låckat, bör det hafwa sin skillnad, och större rätt dess barn.

H:s Excell:ts: Det kan man kalla Frillobarn som sker med låckande, och synes kunna få een deel emoot dhe ächta, men de som födas af Lättfärdige Konor, må intet arf taga.

Commissionens sammankomst.

H:s Excell:ts Föreslår och frågar om man icke kan, och slötz att utan wijdare bådande kommer Kongel: Commissionen tillsamman her effter hwar tijsdag, Torsdag och Fredag Effter middagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Frillobarns oppfödande.

Discurerades om Frillobarns oppfödande.

Hr Lovisin: Fadren är plichtig att föda sitt barn och kan intet wist determineras der till utan som skiäl finnes.

Discurerades om een Fader må ärfwa sitt frillobarn.

Hr Lovisin: Mig synes han bör det eij ärfwa, utan der så ähr att barnen få ärfwa, då må der emoot Fadren reciproce ärfwa.

363. H:s Excell:ts repeterar detta 1 om Adelkonubarn, 2 i Fästning, 3 Att dhet barn, som aflas af een ährlig pijga, som lockat är, niuter större rätt.

Hr Lovisin: Mig synes att det må få 1/3 el:r 1/4 emoot ächta barn, Syster som Syster ansedt, eller emoot annan iämkat.

H:s Excell:ts: Det kan tå snart skie, att een oächta Son får nästan så mycket, som ächta dotter.

Discurerades om desse få på sijdan ärfwa.

Ass: Lilliemark: Tillförende hafwa dhe å sijdan intet fått ärfwa.

Discurerades om, huru stoor deel ett Frillobarn bör ärfwa.

Digitized by Google

H:s Excell:s: Der een Fader blifwer plichtig oppföda det barn wähl, synes wara nog.

BorgM: Camen: Det synes bäst att lemna detta till dommarens arbitrium.

BorgM: Törne: Der een Fader döör, synes kunna een deel af dess egendomb gifwas barnet till oppfostring eij som arf, utan som till Födo.

H:s Excell:ts: Det är fuller betänkeligit att der intet Lagel: Gifftermåhl är, lemna barnen Arf, och slötz att så införes, som förr är oppsatt, och Conceptet wijsar.

D. 18 Martij 1690 kl. 3.

Hans Höggrefl:e Excell:s Kongel: Rådet och Gouverneuren

Landzhöfd: Hr Lovisin.	Lagman Hr Gripenhielm.
Räntmästar Sneckenberg.	Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark.	Borgmästar Camen.
Borgmästar Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

Assessor Lilliemark Oppläste Caput om deras Arf, i hordom etc. aflade äro.

Påmintes att alle barn som aflas, iemwähl utom ächtenskapp, moste niuta sin uppfostran. **Oächta Barn niute Oppfostran.**

Opplästes Caput om Jnventarier etc. **Jnventarie opprättande.**

Hr Lovisin Påminte her wid observeras böra, det i staden plägar mäst af Magistraten oppsättas inventarium, men på landet mäst af sielfwa Arfwingarne.

BorgM: Camen, Jnventaria sättes och fattas af sielfwa Sterbhuset, ty dhe af Magistraten kunna eij mer giöra, än notera hwad som der oppwijsas.

Jnkom H:s Excell:ts.

Opplästes å nyo Caput om dem, som aflas i Lönskeläger. och Discurerades om dhe barns Arf som födas af een Tweegifft i annat giffte. **Barns Arf i Twegiffte.**

Jnkom Secreter Ehrenhielm.

H:s Excell:ts: Man moste noga tillse, att dermed icke kan gifwas tillfälle, för dem som illistigdt sig i annat giffte kasta och **364.**

Digitized by Google

gifwa, att andra prejudicera. och der så ähr att allt går lagelig till uti det senare giffte, och een intet kan weta sin maka lefwa, synes dhe barn taga arf. Och kan mycket infalla som kan wijsa mannen dödh, såssom der Båtzmän etc. stå införde i rullorna för döde.

BorgM: Törne: Om her och insättes, att alt skall observeras, hwad i KyrkioOrdningen står.

Jnkom Secreter Hadorph.

H:s Excell:ts: Det kan och wara ondt till att observera det, som brukeligit ähr, att een Hustru moste uti 7 Åhr wänta, serdeles der andre bewijs till äro, utan som det är fast sällsamt, att dhe införes för döde i rullorne, som kunna lefwa, och som der medelst, att een är innförd för dödh, är mors som certa, ity kan her eij gierna insättias effter KyrkioOrdningen, att detta bör rättas, emedan man kan lättelig komma till det, att Hustrun skulle då i 7 Åhr wänta, som allenast är i KyrkioOrdningen insatt om malitioso desertere.

BorgM: Törne förklarar sig her med allenast mena, att med gifftermålet går lageligen till.

Twegifftandes sig Barns arf.

Discurerades om sådane barn må ärfwa till exempel sin fader, som weth sig förre gifft och listigdt nu sig giffter annan gång.

H:s Excell:ts: det är doch ratione Copulationis rätt Giffter-måhl till een deel, och af Moderens sijda, fast det å hans är vitiosum, ändoch så hustru som Barnen Oskylldige.

Gifftorätt i Twegiffte.

Om Gifftorätten är doch fast betänkeligdt, hwad den senare Hustru skall hafwa. såssom i staden, der förre hustrun tager halfft huru mycket den senare må få, såssom der een eger 20 tager förste hustru sine 10, hwad skall den andre få.

Hr Lovisin: dhe andre 10.

Borgm: Törne: Så får iu barnet af förre giffte intet.

H:s Excell:ts: Den förste hustrun hafwer Jus acquisitum som är halfft, så kan och den andre hustrun af den andre deel eij hafwa mehr än helfften, som är her 5 Dal:r.

Borgm: Törne, Mister lijkwähl dhen förres barn, samme 5 dal:r.

365. Barns arf uthi Twegiffte.

Hans Excell:ts: Der medelst att hustrun tillkiennes Gifftorätt, fölger och Arf till barnen.

Assessor Hassel: äro då Barnen af begge Giffte berättigade att erfwa lijka.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Ja wist äro dhe till lijka som fäderne berättigade.

Borgm: Camen: Än der een sådan Man blifwer med den andre Hustru rijk.

Hr Lovisin: Jag holler före att han bör af hennes goda ingen deel hafwa.

Oplästes af Danske Lagen lib: 3.

Cap. 16. Om den sig Twegiffter, att den hustru, som eij weth af andre eller förre Gifftermålet må ingen skada der af taga till Ähra eller Godz.

Continuerades Oppläsandet, och discurerades om dem som per lasciviam föra ett lättfärdigdt lefwerne, och dem som blifwa låckade. Frillobarns

H:s Excell:s: Ja det bör wisserlig giöras skillnad emellan sådane personer.

Discurerades om de barn, som aflas uthom ächtenskapp.

Assessor Lilliemark: tillförende hafwa dhe intet fått ärfwa sin halfslächt å sijdan. Och Oächtas arf å sijdan.

H:s Excell:ts: Det är orätt att dhe som äro af ächta säng må niuta Arfsrätt effter oächta, och således lucrera af sinas odygd, och dhe twärt om som äro oskylldige intet få, och slötz att dhe må wähl äfwen uthslutas å både sijdor, men effter Fader eller Moder få dhe eij mehr än 1/6 emoot dhe af ächta säng.

Jnföll discurs om Syskonebarns gifftermåhl. Om Syskonebarns Gifftermåhl.

H:s Excell:ts: De orden Leviticon 18 giör mig heel wiss om att Syskonebarn äro eij der under, Neste Blodz fränka förståendes, ty det står klarligen att faders Syster äro hans näste Blodzfränka.

Discurerades om det Arf effter desse, som i oächta säng födes, att alt det må falla till Hospitalet och nämste Barnhuus. Oächta barns arf till dhe Fattige.

H:s Excell:ts: Kongel: Maij:tt lärer eij willia lucrera af sådant, utan är det bäst att som dhe fattige dagelig ökas, man då hwad skie kan till dem gifwer, och faller det ändoch der genom publico till, emedan dhe fattige moste doch af publico oppehollas. Och 366.
syntes derföre bäst att detta Arf må alt falla till dhe fattige så i fast som löst, der sådane döö utan Brystarfwingar, fader eller Moder.

Digitized by Google

Oächtas Oppfostran.

Discurerades om Fader är plichtig oächta barn att föda.

Lagman Hr Gripenhielm, Påminte att förekomma lättia etc. är nödigdt att införa, det Fader kan wara plichtig sitt barn föda till dess det kan een annan tiena, och med tienst sig sielf föda hwilket ochså syntes bäst att införas.

Om Uthlänskes Arf.

Opplästes dhe rationes Assessor Lilliemark oppsatt öfwer uthlänske Mans Arf pro et contra.

Hwar wid å nyo discurerades om det Arf att det till Konungen een deel faller.

Borgmästar Törne: Det är her een annan ratio, än der een Billtoger är eller elliest giöres Arflöös.

Hans Excell:ts uthförer detta wijdare, att såssom för publici nytta skull, den Lag giöres, att der een ähr uthrijkes Arfwinge, kan Han eij ärfwa jure proprio, utan per indulgentiam Regis et Juris, och i ty kan han intet med publico disputera om den rätt, han eij eger.

Borgmästar Törne, det synes bäst att publicum beholler, hwad det tillförende hafft, och det öfrige accrescit Arfwingen.

Hr Lovisin: Det synes mig doch her giöras kunna skillnad emellan nedstigande linien och dhe andre.

Borgmästar Törne: Der Lagen blifwer så att dhet som tillfalla plägar uthlänske gifwes nu den Jnnlänske synes han intet kunna prætendera mehr, och så beholler publicum sin rätt.

Hr Lovisin: Mig synes för alla bör barnen lijkwähl ansees, som i Östergötlandh skiedt att een Mans Son är uthrest, och lemnat een Son effter sig, frågas om icke denne SoneSonen må ärfwa sin FaderFader in totum, fast Fadren sin del förwerckat.

367. Hans Excell:ts: Det är som ett Jus repræsentationis her att achta, och synes den SoneSonen wähl böra komma till Arfwet.

Och slötz att her observeras, det må Linea descendens få alt det Arf, men dhe andre niute $^2/_3$ och $^1/_3$ gifwes till Publicum.

Fremmande will sig her nedersättia.

Discurerades om icke her bör giöras skillnad emellan dem, som förr äro her i rijket, och dem som nu inkommer, och will her för sådant sitt tillfallne Arf sig nedhsättia, att han iu bör med någon större gravation sig her winna Jus Civitatis, som den der å både sijder så lucrerar, och syntes att den må niuta sin deel och förmåhn till $^2/_3$ äfwen som den förre inrijkes boendes.

Digitized by Google

Borgmästar Camen: Än hwad bör man säija om dem, som hijt innkomma till att her sökia sin giäldh. etc. Resande döör.

Hans Excell:ts: Det är fuller een åthskillnad emellan den her Civis är, och den som inkommer resande, ty den her eij är Civis, han kan eij heller säijas lemna något effter sig såssom Arf.

Refererades de exempel som wijsa huru såssom i Frankrijke skier, att fast det är een resande der döör allt hwad han eger, och hafwer medh sigh tages straxt till Publicum.

Borgm: Törne: Det är doch eij godt een sådan lag giöra, ty den som innkommer resande moste gierna wara frij etz.

H:s Excell:ts: Det skulle minska och högeligh skada crediten om sådant her skulle statueras, och der han intet drogo hijt sielf, kan iu ingen honom neka, att taga sin fordran gienom andra.

Hr Lovisin: der doch sådan Lag är på andra orter, synes eij så obilligdt.

H:s Excell:ts: Det synes att man wähl kan i gemeen sättia. J öfrigdt må wähl observeras att der een sådan Lag är på andre orter, må det Landz inbiggiare och her eij niuta något.

Borgmästar Törne: Såssom det lender Publico till styrckia att fremmande lemna her sine penningar, så skulle det skada publico, om den hijt kommer sin skuld att sökia och her dör, skulle sitt mista.

Hans Excell:ts: Man moste noga achta, att commercier uti slijkt eij hindras eller skadas. 368.

Discurerades om dhe her äro som Expediter. Som Expediter.

Assessor Lilliemark: han hafwer her ingen Jus Civitatis.

Borgm: Törne. Det hender att een sådan sig förkofrar, må han tå allt sådant afföra, eller Hans Erfwingar taga.

H:s Excell:ts: Den som will her påstå, att een sådan hafwer hans penningar om hender, Han moste bewijsa, hwad hans egendom är, och det må principalen borttaga, men hwad deröfwer är, bör wähl her lemnas, såssom det her är honom tillwäxt.

B: Törne: J Hållenske tractaten är allenast det förbehollit, hwad som kan wijsas dem i Holland tillhöra, men eij hwad som höra kan Expediterne till.

Opplästes Kong Gustafs Förordning af Åhr 1620 om dem som her äro födde, och sig uthlendes begifwa, och der blifwa, att dhe her förwercka sin egendomb, såssom den der förer afwog skiöldh emoot fädernäslandet. Inländske som sig uthlendes nedersättia.

Digitized by Google

Den 20 Martij kl. 3 1690.

Hans HögG: Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneuren G. Lindsköld.

Landzh: Hr Lovisin. Lagman Hr Gripenhielm.
Secreter Hadorph. Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark. Borgmästar Törne.
Assessor Lilliemark. Rådman Brunel.

Om Jord som gifwen är widh Dana Arf.

Assess: Lilliemark: Jag hafwer förgiätit att observera det som uti Landzl: och Stl: står om Dana Arf, att gåfwan går till donatorem tillbaka, ner den fremmande som den fädt dör utan Arfwinge, och synes mig der een simplex abalienatio ähr, bör der wid blifwa, och eij sådan gåfwa återgå.

Hr Lovisin: Den Lag har gode skiäl för sig.

Hans Excell:s: Jag twiflar der om, huru det entelig bör wara, om simplex donatio sine conditione bör gå tillbaka, der sådant intet är afskiedat.

Hr Lovisin Oppläste Cap. 18 Stl: hwilket han förmente hafwa gode skiäl med sig. Der inge Arfwingar äro, utan egendommen faller Fisco till.

H:s Excell:ts: Der gåfwan är eij conditionerat synes wähl att det mâ blifwa der widh, och kan fuller wara indifferant om det insattes eller eij.

369. Hr Lovisin: Doch synes som der sådant falla skall till fiscum will donator sig det förbehollit hafwa, han gifwit.

H:s Excell:ts: Det han af een god Fonte gifwit, huru will han det ex malo Fonte återtaga.

Ass: Lilliemark: Der af kan doch infalla een stoor twist i längden.

H:s Excell:ts: Oss bör i detta fall consulere publico, doch att her wid intet betages donatori sin frijheet, att conditionera sin gåfwa.

Men den gåfwa att förändra emoot Donatoris willia och emoot publici nytta, när donator sielf sig eij något förbehollit, synes mig eij så rättwist, och att Lagen tillägna skall honom, det han sig eij sielf förbeholler.

Assessor Hassel: När gåfwan är een gång rätt gifwen kan den eij gà tillbaka, utan att giöra Lagens krafft till intet, som gör gåfwan till laga fång.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Jag ser eij annat än wij böra consulere publico sine præjudicio alterius i wår Lag, och i det måhl bör publicum niuta så detta, som alt annat det han äger, som ingen Arfwinge har.

Secreter Leijonmark: Publicum niuter iu icke allenast det han äger in re, utan och nominibus: giäld etz.

Borgm: Törne: Gåfwor skie och mäst uti respect till annat, nyttig tienst.

H:s Excell:ts: Mig synes att wij her med eij behöfwa oss uppeholla, utan lemna detta uthe.

Ass: Lilliemark: Jag will oppsättia her rationes pro et contra, hwar wid detta slötz.

Oplästes Cap: 9 om Jnventario och företogs detsamma till öfwerseende, om och under wiss uthstående skuld, och icke bör och kan Fordringar förstås.

Ass: Lilliemark: Der under förstås Arfsprætensioner och slijkt.

Hwad Barn förut bekommit hafwa.

Om medgifft föras bör till Jnventarium.

H:s Excell:ts: Det synes swårt att ett barn skall så noga förplichtas att sådant återbära, såssom kan wara i wijn ööl, et aliis consumtibilibus, ia och kläder etz. Der lijkwäl een man kan gifwa een willfremmande det han intet är plichtig återbära, hender och att man eij kan återbärat, och eij alltijdh hafwer alt opptecknadt.

370.

Assess: Hassel et Hr Lovisin etz. Om Hemgifft kan detta gå wähl ann, och syntes att her kan insättias någon limitatio emellan det som gifwes så, att det bör framdeles i Arf beräknas, såssom medgifft eller slijkt.

Ass: Hassel. Jnventarium opprättas om det i huset finnes, hwar till medgifft eij gierna hörer, utan boet, som nu ähr och finnes.

H:s Excell:ts: Det synes honom, som medgifft fått böra Jnventarium opprätta, och således och sin medgifft oppföra.

Jnventar.

Discurerades om och Stadzens Magistrat bör till alla huus gå och inventera etz.

Digitized by Google

Borgm: Törne: till alla huus gå Borgm: och Rådh utom Adel huus, och woro wähl att det samma skier i Adel huus af wederbörande.

När Jnventarium skall opprättas.

Discurerades wid hwad tijdh inventarium opprättas bör, antingen då man träder till annat giffte eller straxt effter döden.

H:s Excell:ts: Bäst straxt effter dödzfall, ty der med förekommes, hwad sedan infalla kan, som gienom den Qwarlemnades lättsinnigheet till ett eller annat.

Förmyndare. Om Förmyndare Ordning.

Discurerades om Förmyndare Ordningen.

Hans Excellens: Uthi den bör achtas stoor moderation, och synes der een Förmyndare sig anstält som een diligens pater familiæ utan all sweek eller list, det han bör wara befrijat för wijdare åtahl.

Discurerades om, hwilken som böör inventarium opprätta etz.

H:s Excell:ts: Mig synes, att her kan straxt tillsättias, hwem som böör detta förrätta.

Jnkom Lagman Gripenhielm.

Swenska ord i Lagen brukas.

Discurerades om de latinske ord Obligatio, Magistratus, Jnventarium etz. att i stället brukas må Swenske Ordh, såssom handskrifft, BorgM. och Rådh Opteckning, Förtekning etc.

Undandölgande wid Jnventering.

Discurerades om undandölgande wid Jnventarier och dess straff.

Hans Excell:ts: För MedArfwingars säkerheet så och creditorernes skull, är intet straf för stoort, för den, som är så lättfärdig att han i detta måhl döllier något.

BorgM: Törne: Det ähr så mycket mehr nödigdt straffet skierpa, som der wid är lijkwähl tillfälle att sig bruka för dem som illa willia och syntes att her kan innsättias, att den det giör bör betala all Giäld, och der till plichta, som för tiufnadt.

371. Assessor Lilliemark: Det kan henda att een hafwer dölgdt, de andre eij, skall han tå allena betala all Giäld, som undandölgd ähr.

Borgm: Törne: Der så hender att huset ähr så Giäldbundet, att Arfskapet eij räcker till, hwarken det qwart är, eller det han undandölgdt, synes hans och till betahlning gåå böra, och eij mehr, der han och skall plichta som för stöld, är straff nog, som synes

Digitized by Google

blifwa tree gånger så mycket, hwilket må kunna tillfyllest afholla ifrån slijk wanart. Och slötz att der wid blifwer, att han plichtar, som för annan stöld.

Discurerades om Jnventarier på Landet hoos Allmogen, och som syntes swårt, att häradzhöfdingen skall wara tillstädes wid alle, iemwähl att den som honom behöfwer, skall resa så lång wäg, som offta händer, ty synes bäst, att Läns-Män och slijke kunna tillsäijas der oppteckna och sedan det wid näste ting oppwijsa, att låta uti protocollo det införa, hwilket och så bäst syntes. Hwem Jnventarier på landet giöra måå.

Discurerades om hwem som bör i staden inventera hoos Adelen. Uthi Staden.

H:s Excell:ts: Det är bäst att BorgM: Rådh det giör så hoos Adel som andra, till att undwijka oreda.

BorgM: Törne. Angående Adelen så hafwer fuller BorgM: Rådh eij så stoort beswär, som för dhe andra, ty wid dhe andra är beswär för Förmynderskap etz.

Discurerades om tijden innom hwilken Jnventarium bör skie. När Jnventarium opprättas skall.

H:s Excell:ts: Några dagar moste lemnas för sorg skull Änkior eller slijke. och ähr elliest swårt någon wiss tijdh föreskrifwa.

BorgM: Törne: Om een månad föresattes, att innom een månad moste Jnventarium skie, der annor nödwändigheet eij fordrar att strax låta förseglas etz. Der stiufbarn äro, flere kullar, Änkia utan barn etz.

Hr Lovisin: Der Stiufbarn, Creditorer etz. begiära kan ingen wägra dem låta strax förteckna eller försegla.

Hans Excell:ts: Det mästa man kan föresee, att redeligit till går, williom wij giärna, men der ingen begiärer, kan man beswärligen strax stijga, till att försegla eens ägendom.

Hr Lovisin: Der en Man effter hustru eller Hustru effter Man lefwer med Barnen. Är fuller swårt, att strax låta försegla och inventera, altså synes att een kan lemna dem någon tijd fritt, der icke Creditorer sig infinna och det begiära. 372.

Assessor Hassel. Der een Fader effterlefwer är swårt honom imponera inventering emoot wanan etz. emedan han och förmyndare är effter lag.

BorgM: Törne. Der Lagen så biuder, må ingen undra, att och så begiäres, ty Lagen är för deras skull, som eij redelig omgå willia.

Digitized by Google

Assess: Hassel: Bör och her sättias straf före, der inventarium inom een månad eij skier.

Hr Lovisin: Ja det bör entel. skie och straff förordnas.

H:s Excell:ts: Man moste och sättia på annat ställe det böör BorgM: Rådh etz. wara förplichtadt sin Embete giöra.

Opplästes Danske Lagen, som inneholler att innan 30:de Dagen skall förseglas, der någon döör, och barn äro effter begges.

H:s Excell:ts: Der ratio reverentiæ parentum är synes kunna till 6 weckor dröijas, men der både föräldrar äro döde Stiuffader etz. är i huset, är eij så stoort anseende emellan Syskonen och i ty bör strax alt goda förseglas.

Om den sig giffter utan afwittring.

Discurerades om den i Oskiffte boo går, utan inventering, Afwittring etz. och sig giffter.

Hr Lovisin: Emedan som deraf kommer så store trätor, är bäst allfwart her widh förfara, och föresättia prästen, att han som dem wijger bör mista tiensten, BorgM.Rådh straffas, och den sig så giffter mista all sin gifftorätt.

Den 21 Martij 1690 Kl. 3.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Lagman Hr Gripenhielm.	Hr Sneckenberg.
Secreter Hadorph.	Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark.	Borgmästar Camen.
BorgM: Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

373. H:s HogGrefl:e Excell:ts Låter weta sig wara Opasslig.

Om Jnventario på landet.

Opplästes å Nyo hwad Assess: Lilliemark hafwer oppsatt öfwer det Capitel om Jnventario.

Discurerades widlyfftig af och till om dem inventera bör i Landzorterne, hwar wid åthskillige swårheeter föredrages, och entelig corrigerades det förr oppläste.

J Staden.

Discurerades om Jnventarie opprättande i staden, serdeles att nödwändigt är twå åthminstone af rättens medell, der till ordnas, förutan Stadzskrifwaren.

Secreter Leijonmark. Der alle äro myndige synes dem böra lemnas fritt att kalla någon af rätten till Jnventarium, om de så willia eller eij.

Digitized by Google

Assessor Hassel: doch till att undwijka all oreda, är bäst dhe af Magistraten der till kallas.

Syntes och her wid nödwändigdt att åthskillige afskriffter af inventario giöras, att och ett förwaras i häradzkijstan, och att derom tecknas kortel: i protocollet, och att serdeles observeras om der äro barn-penningar, annor gravation, hwar medh alle samtykte.

Arf tillträdas utan Jnventerning.

Discurerades om dem som Arf tillträda utan Jnventario, om han bör all Giäld betala, och dess utom alt Arf mista.

Hr Lovisin: Ja det holler mongen entelig till att giöra Jnventarium.

BorgM: Törne. Der huset intet Giäldbundet är, är tå intet straff, om han försummar giöra inventarium; och ity bör och i det fall sättias ett wist böte.

Beswär wid Jnventering på landet.

Secreter Leijonmark påminner een eller annan gång att detta som her oppsatt ähr om Jnventariers opprättande af Häradzhöfdinge Ländzman på landet etz. skall gravera dem, som äro i Norrlanden, och hafwa lång wäg till sådane personer, hwilkom kostnaden på wägen falla må fast swårare än alt annat, serdeles der och eij andre finnas som skrifwa kunna. Warandes Landet utharmat, som näres allenast af Barkebrödh och slijkt, och derföre knapt kunna hålla Giäster, och ity kan man befara fast her något sådant oppsättes lärer Doch wid tillfälle anföras der emoot af andra Observationer, som det ändra. 374.

Förmyndare försummar Jnventarium

Discurerades om så hender att Förmyndare feela, och eij giör inventarium, hwem plichta skall, hwar wid och exempel refererades, och der försummas aff Förmyndare att gifwa contribution af Barnegodz etz. om Barnet bör swara.

Hr Lovisin: Den intet fehlar eller fehla kan bör eij straffas, fast sielfwa resten och betalningen af contribution bör fuller Pupilln betala, och af hans Godz tagas, men hwad criminale är, bör Förmyndare swara till.

BorgM: Camen: Kan henda att Böterne och tages af egendommen, och hafwe sedan Pupillerne sin regress till förmyndaren.

BorgM: Törne, Mig synes att förmyndare bör böta för sin försummelse och eij Pupillen, som intet bryter eller fehlar.

Digitized by Google

Discurerades om tijden, som skall achtas, när Jnventarium oppsättias bör, antingen widh den tijdh Döden tijmar, eller sedan etz.

Landzhöf: Hr Lovisin. Blef efterskickat af Kongel. Cammarcollegio, tog afträde, sade doch sig straxt återkomma willia.

Præference. Oppläste Caput om Giäldz afbetalning och Præference.

Hwar wid inföll discurs om det hörer till detta rum. Påmintes att detta kan allenast föras till Caput om Jnventario, således att der moste oppteknas, hwad som är depositum Boolag, Barnepenningar etz. Och sedan om dess betalning præference etz. föres till annat ställe.

Arfskiffte. när skie må der Giäld är. Jnföll discurs om deelning der huus är Giäldbundit. Om Arfskiffte må skie strax när Giälden kan ware disputabel, som kan långdt uthgå.

Secreter Leijonmark Sustinerar att Arfskiffte eij gierna kan oppehollas för owiss giäld skull.

Assessor Hassel: Den som deela will, synes böra först antingen deponera eller Borgen sättia för det, som disputabelt är, ty creditor bör eij heller löpa och see Arfwingen i hender effter sitt.

Secreter Leijonmark: Det kan wara fast disputabel saak om icke om Capital doch interesse etz. som eij alt kan borgas eller deponeras.

Discurerades om Deposito.

375. Assessor Lilliemark. Det som är in natura behollit, går för alt uth, men är det förwandlat, kommer det uthi competens med dhe andre priv: Giäld Poster.

Assessor Hassel: Det som är af deposito utan deponentis willia förwandlat, är ett fult Furtum, och bör det äfwen wähl uthgå, fast det är förwandlat.

Creditor samtycke till Arfskiffte der Giäld är. Discurerades om de ord må insättias, att intet bör arf deelas förr än Giäld gullden är, *der Creditorerne eij samtyckia.*

Hr Gripenhielm, Der någon creditor der till så Samtycker, inngår han ett privat Contract, och står det honom fritt. Hwilket i Lagen eij behöfwes innsättias, lijkasom skulle wara een särdeles Lag, att man må giöra Contract.

Assessor Hassel hölt före, detta eij wara nöden att innföra.

BorgMästar Törne. Bijföll det samma.

Digitized by Google

D. 27 Martij 1690 kl. 3.

Hans HögGrefl. Excell:ts Kongel. Rådet G. Lindsköld.

Hr HoffCancellern.	Landzhöfd: Hr Lovisin.
Räntmästar Sneckenberg.	Secreter Ehrenhielm.
Assessor Hassel.	Secreter Leijonmark.
BorgMästar Camen.	BorgM: Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

Hans Excell:ts: Wij williom än hwad återstår af ErfdeBalken gienomsee och sedan komma till GiffteBalken.

Hr Lovisin: Om wij emedlertijdh oss företagom GiffteB. alternis diebus, att eij allt för swårt må falla Assessor Lilliemark, att continuera och sitt förfärdiga.

Discurerades om Giäld och præference.

H:s Excell:ts: Det wore eij illa att om detta alt Deposito, Cessione, Concursu etz. giordes een wiss Balk. Depositum Cessio bonorum.

BorgMästar Camen: Det hörer till locum om contracter, som hörer till KiöpmåleBalken.

Discurerades om deposito, Begrafningskostnadt.

Hr Lovisin: der ett huus är giäldbundit, bör Begrafningskostnad wara möijelig stoor. 376.

Oplästes Caput om Giäld, och hwad afgå bör för deelningen, Och discurerades om Pant må för uth gå etz. Om Pant.

H:s Excell:ts: Pantsatt Godz hörer till boet så wijda det för Sterbhuus prætension häftar.

Hr HoffCancellern: Ja det är annat, med pant, emedan den ansees både huru wijda den een annan, och boet tillhörer.

Discurerades om Lähn, jemwähl och hwad annat som förr att uthgå böör af boet, såssom det een om händer hafwer anförtrodt Godz af Casseurer etz.

Hr Lovisin: her bör och achtas, att sådant annförtrodt Godz, bör uthgå, antingen det ähr förwandlat eller eij.

BorgMästar Camen: Hijt synes eij höra att alt sådant specificera.

Hr HoffCancellern: Ja det synes her kunna förbijgås, och allenast her nemnas om, hwad her afgå bör med general ordh, men det att specificera lemna till sitt rum.

Hans Excell:ts: Mig synes her med ett ord insättias, att först afskillies annars Mans egendomb, rättigheet och all Giäld.

Digitized by Google

Depositum exstans.

Assessor Lilliemark: her synes doch införas böra, om deposito exstante etz.

BorgMästar Camen. Först inventeras alt det uti boet finnes, sedan skillies ifrån hwad som annan tillhörer.

Hr HoffCancellern: Uthi inventario bör alt oppteknas, hwad som är depositum etz. och kan om sådant deposito mycket infalla, som der twenne deposita äro, det senare exstans, det förre wandlat, synes det som exstat uthgå, äro båda förwandlade, komma dhe till strijdh, och concursum.

BorgMästar Törne: Her synes mäst alt kunna under Femb titlar begrijpas.

Hans Excell:ts: Man kan insättia förtrodt Godz, och annan Mans egendomb.

BorgM: Törne: tillijka Giäld, med Testamente, Morgongåfwa, och all omkostning.

Hr HoffCancellern: Her talas allenast om det som förr uth
377. gå böör, och till boet eij hörer, som är förtrodt Godz etz. och till giäld eij hörer eller med dem bör confunderas.

Hans Excell:ts: Man kan skillia åth detta, att först uthtages annans egendomb, sedan tages af oskiffte all Giäld etz.

Morgongåfwa för Giäld.

Discurerades om Morgongåfwa går för Giäldh etz.

Assessor Lilliemark. Her äro Dommar, som gifwa Morgongofwa præ, för Giäld effter echtenskapet, emedan Morgongofwa är een full abalienatio.

Hans Excell:ts: Så wijda hon eger något det mannen eij bör disponera, och har Jus acquisitum uti, det kan mannen intet förgiöra, eller till Hans Giäld gåå.

Assessor Hassel. Nu faller Mannens gifna MorgonG: hans Erfwingar till effter hennes Dödh. Och ity synes Morgongåfwa gåå till betalning för hans Giäldh.

Hans Excell:ts: Ja utan all twifwell, ty det faller då till Arfz, som eij skie kan, förr än Giäld gulden ähr, men det som gifwes när mannen är giäldbunden, hafwer ingen effect förr än all Giäld gullden ähr, ty man bör eij defraudera Creditorn och det samma gifwa hustrun, så må eij heller Creditorn stöta henne uhr den rätt hon hafwer, och uthfördes detta wijdare af Hr HoffCancellern, såssom ingen man kan med sin gåfwa till sin hustru Morgongåfwa eller slijkt, förtaga sine creditorer han tå hafwer, deras rätt till det han tå äger, och hwilket han eij abalienera böör, förr än alt ähr till creditorerne betalt, så kunna eij heller några creditorer,

Digitized by Google

som komma till att fordra serdeles af mannens förseende Caution etz. sedan han Morgongåfwan gifwit, tå han intet Giäldbunden war præjudicera hustrun i den rätt, hon tå förr wunnit. och är desse reciproca. Om hon kan ingen creditor præjudicera med den gåfwa hon för giälden fått, så bör och ingen som då senare Creditor är, henne præjudicera eller till sin MorgonG: skada. Och woro elliest Sådan MorgonG: fåfäng, om Mannen skulle få sedan den abalienera.

Hr Lovisin Giorde ett inkast om dem som sådan Morgongåfwa graverar, och creditor det eij af weth, utan låter dem Lagfara.

Hr HoffCancell:n: Det som giöres i Boo, Kiöp, eller slijkt, bör med samma hand skie, och underskrifwas. 378.

BorgM: Törne, Man kan alt detta mediera på det sätt, att morgongåfwa inprotocolleras. Morgongåfwa et Pactum anten uptiale inprotocolleras.

Hans Excell:ts: Det är det bästa både om Morgongåfwa så och om heyrats Contract, och dess utan må det ingen krafft hafwa, och slötz detta att så skie skall, såssom det all swijk förekomma kan, warandes högst af nöden att grunda all Lag på redeligheet.

Secreter Leijonmark påminner att till den giäld, som giöres till boo, hörer och MorgonG: såsom i fattigdom etz.

Hans Excell:ts: Ja wij hafwe iu reeda sagdt, att när MorgonG: gifwes der ingen Giäld ähr, beholler hon MorgonG: och det som tages till bägges underhold, hörer och både till att betala, doch så att alt först går till Giäld, förr än Morgongåfwan går uth, ty Gifftorätten har mindre faveur än MorgonG: ty detta är hennes särskillte, hwilket eij kommer till deelningz med Arfwingarna, och syntes mig att hon swarar till Giälden till sin 1/3 som giord är till botz nytta och synes Morg:G: komma i samma consideration som hennes Faste Godz. Hwilket hon fuller moste samtycka till om den skulle uthsättias till födo äfwen som all annor Hennes Godz.

Hr Lovisin: om denne Giäld, som är förr eller effter ächtenskapet giordt är H:s Maij:ttz resolution doch eij ännu så klaar; förr är eij så noga observerat om Caution eller slijkt som eij hustru participerar uti. Der nu min Hustru kommer till mig fattig och Jag mycket kan wärfwa, niute hon der af sin deel, men ex oneroso som är min Caution etz. will hon eij sortera, utan alldeles Arfwingarne eller mig till last komma låta, synes som det lijkwähl är swårt. Och lemnar Jag detta att öfwerläggias. Hwad hustru och des arf:r swara böre af mans förseende.

Digitized by Google

BorgM. Camen: Det är wid Giftermåhl ett contract ingådt hwilket stå bör, och således niuter hon af hans winst, men eij förrseende sin part.

Hr Lovisin: Det kan doch skie utan hans förwållande eller willia, som skier gienom Caution etz. Der han intet ondt mendt, utan är blott olycka. J det fall synes Hustrun äfwen wähl sortera af olyckan så wähl som af lyckan.

379. H:s Excellens: Det är sannerlig wärdt att betänkia, som der een så går olyckelig i caution, och der hon dör, skall Hennes arfwingar taga ifrån mig alt det öfwer är, som Hennes egit. Så är det dubbel olycka, först att Jag mist för caution mitt, sedan komma Hustruns Erfwingar och taga hwad öfrigdt är, och alt det Jag werfft.

Hr HoffCancellern: Mig synes her böra æquum observeras, ty af praxi hafwer förre creditor tagit alt, utan anseende, nu är consilio statutum att det hustruns är bör conserveras. att eij alt moste borttagas af creditore, Kongel. Maij:tt eller andra. Skole nu creditorer i sådant fall mista, som prætendera titulo oneroso. Huru må då Erfwingar som lucrativo titulo tillkomma winna mehr än creditorerne.

H:s Excell:ts Vthförer detta. Jag kan eij see huru Erfwingar komma taga det, som eij creditorerne kunna taga, utan det Kongel. Maij:tt sielf låter fritt, må iu Erfwingarne låtta blifwa.

Hr Lovisin. Det är lijkwähl obilligdt att hustru will Sortera aff winst och eij aff olyckel. hendelse. och synes mig detta låta fast billigdt sig discureras. Men hwad som een man genom full förseende brotzelig försätter, må hon eij wara dehlachtig aff.

Borgmästar Törne. Hwad som Man aff det förwållande förgiör, som Honom bör och han kan förewakta, der af bör Hon eij participera, men af all annan olycka bör Hon deela.

H:s Excell:s: Alt det man finner nödigdt att styrckia redeligheeten och förekomma list och processer med det wille wij gienom lagen förola. så att der såssom een Hustru begierer, och för hennes skull begiäres caution etz. och olyckeligit händer, bör hon med nogon sådan underskrifft betyga och det kommer sedan på hennes part.

Borgm: Törne: Der underskriffter af Hustrur begynner mycket brukas, kan det lättel:n wändas till hennes wersta.

380. Hr HoffCancellern: Her är allenast een sådan quæstio. Om man för Hennes skull går uti Caution etz Må icke tå när Mannens dehl är till betalning uthgångit och Hennes dehl tillgå.

Digitized by Google

Assessor Hassel. Hustrun hafwer eij nogon dispositio öfwer sitt, hwarken löst eller fast, warandes hon såssom een pupill, och ty kan hon eij contrahera eller Actus civiles ingå.

H:s Excell:s: Der man Hustrun till præiudice will disponera, och Hon eij underskrifwer, är intet Hennes gierning, men der hon och underskrifwer, obligeras hon äfwen med honom.

Assess: Hassel. Vthi Jordebyte etz. will och Lagen att Hennes fränder skola med wara, fast mehr i annat som synes henne gravera.

Hr HoffCancellern. Her äro twenne momenta 1:o) Huru wijda hon för gäld etz. kan heffta, och der det skall skie är af nöden att hon och underskrifwer. 2:o) Huru wijda effter Hennes död, Hennes erfwingar må Hennes Man till skada, Hennes dehl oafkortadt uthtaga, det är quæstio Juris?

Hr Lovisin. Der een Man tager låån, och är för annan orsakat att gå i caution på nogon winst och förlust, skall nu een sådan cautionist, som intet annat än wähl ment, och der med sig att hielpa, men kommer sedan att heffta för sådan giäld, der hustru sedan kan döö, allena alt stå och giälda eller böre Hennes Erfwingar alt uthtaga, och intet ansee att Han allenast wähl ment, eller skall Han alt sitt der med förgiöra, och Hustrun intet deraf participera, der lijkwähl en winst blifwer will hon deraf dehla? Jag förstår Kongel. Maij:ttz resolution så att Hustrun är deelachtig till alt ledt och liufft, så att hwad af Hans rätta förseende eij skier, bör hon och dela aff.

Hr HoffCancellern: Så lenge Man och Hustru lefwa tillhopa, är saken klar nog, men her talas om Arfwingar allenast, hwilket man bör i detta måhl försee.

---

381. Om Begrafningskostnadt.

Discurerades om begrafnings kostnadt går aff oskiffte eller den dödas dehl
och Samtycktes af allom att sådan kostnadt går af oskiffte.

Disc: Om Begrafnings kåstnadt effter Willkorl.

H:s Excell:s: Det är eij rätt, att der een giäldbunden man dör, fast Han är nogot förnämre, bör han doch eij så prächtigdt, som een annan begrafwas.

Discur: Om och under begrafnings bekostnadt bör förstås Sorgkläder etz.

Hr Lovisin: Det bör eij skie, der huset är gäldbundet.

Digitized by Google

H:s Excell:s Det är och sandt.

H:s Excell:s. Ex Jure Gentium bör begrafning wara, och dess kostnadt, men pompa ad Sepulturam är fast annat.

B: Törne. Mig synes att nog är, der uti gemeen sättes effter ens lägenheet. och lemnas sedan Dommaren, att det andra pröfwa.

Hr Lovisin: Mig synes att een Geldbunden må det minsta depensera till sådan kåstnadt som kan skie.

H:s Excell:s: Der eij mehr wara kan än 1000 Riksd:r och Hustrun will alt sådant anwända till begrafning moste eij gå an, ty är nu man olyckelig och eij kan i sin tijd werfwa, hwarföre må Hon effter döden genom nogon pomp defraudera sine creditorer.

Hr Lovisin berättar huru som H:s Maij:tt nyligen till een Fru, som till sin Mans begrafning fordrade mycket swarade. Aff rätt hafwen i intet att fordra, men aff Nåd will Jag det förunna.

H:s Excell:s Tog afftråde, emedan kl. war redo 6 slagen.

Discurerades om quanto wid begrafnings kåstnadt.

Hr Lovisin. Mig synes att den gieldbunden är, kan wähl med 100 dal:r högst begrafwas, och den ringare är, mindre.

382. Hr HoffCancellern, Det kan eij gierna sättias nogot quantum, utan lemnas det till dommarn.

Hr Lovisin. J det fall kan man eij högre än 100 dal:r Koppm:t bestå.

Hr HoffCancel: Så moste man doch ansee orsaken till giälden etz.

B: Törne: Något wist kan eij sättias.

Assessor Hassel. Her synes nog att säija att gield skall afdragas till betahlning, och så lemna det öfrige till dommaren.

Hr Lovisin: Een Summa kan doch sättias hwar öfwer ingen gå bör.

B: Törne. Det kan fuller gå an, att man så sätter som Ass. Hassel sagdt. men om så kan skie woro intet illa nogot quantum sättia.

Hr Lovisin. Der eij quantum sätties dömmer een så, annan så.

Morgongåfwa för Giäld.

Discureras om Morgongåfwor och Giäld.

Hr HoffCancellern. Ceteris paribus går morgongofwa för Giäld.

Digitized by Google

Hr Lovisin. Än om inprotocollering skier på een dag, synes mig att giäld har præ för Morgongofwa.

Assessor Hassel. Det ena är titulo lucrativo det andra oneroso.

Disc: om Morgongofwa tages effter Landz och Stadzlag lijka. Morgongofwa af hwad deel.

Hr HoffCancellern Gifftorätten går först uth, sedan morgongofwa af hans dehl effter landzl.

B: Törne. Om man som äger 1000 fäster uth Morgongofwa och gifwer till exempel 200 Riksd:r så hafwer han öfwer 800, frågas om hon skall hafwa der till 300, ty när han döör, tager hon först sin Halffpart 400 sedan de 200. Så får hon altså mehr än helfften som hon bör hafwa. Men om boet considereras som det war wid Gifftermålet. Om han hade 800, niuter Hon sin dehl rätt, och i ty synes rättare att MorgonG: tages af oskiffte.

Hr HoffCancell: Der han eger 1000 och hon 600 och gifwer der af 100 är öfwer aff Hans 900 deraf får hon 300 effter Landzl: altså får Hon af Massa, som är 1600 600 Riksd:r Hwilket mig 383.
synes billigdt. och Han beholler altså sine 900 qwar.

Borg: Törne. När man annars säger att Hustrun tager af de 1600 först sin 1/3 som är 533 1/3 och der till tager Morgongofwa af Hans dehl 100 får hon 633 1/3 och i ty synes Hon böra af oskiffte taga sin MorgonG.

Hr HoffCancellern: Mig synes att den bör tagas af Hans dehl, ty den förmån som her är emel. 33 1/3 mehr, må Hon wähl hafwa, elliest niuter Hon eij sin fulle Morgongofwa emedan af Hennes Gifftorätt och tages een dehl till Morgongofwan, der den tages af oskiffto, och slötz att MorgonG. tages utaf hans dehl.

Den 28 Martij kl. 3.

Hans HögGrefl:e Excell:s Kongel. Rådet och Gouverneurn.
Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Secreterarn Ehrenhielm.	Assessor Hassel.
Borgmäst: Camen.	Borgm. Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

Oplästes å nyo Caput om giäld och annat, som af oskiffte boo gå bör, för Arffsdehlningen.

Digitized by Google

Om begrafnings kostnadt i Giäldbundit boo.

Discurerades. Om något wist quantum kan sättias till Begraf: omkåstnadt i ett gieldebundit boo.

H:s Excell:s. Wist quantum kan eij sättias, ty Giäld är åthskillig, kommer aff olyckelig hendelse, och annat förgiörelse, och är derföre oskiäligdt att sådane lijka böra ansees, fast een Enkia eij bör mycket giöra till een Giäldbunden Mans pomp. Der man och skulle sättia sådant quantum moste skie effter tienster etz. Således skulle wara, som een wiss taxa på tienster och ponere pretium på een död, som alt synes orimmeligit; utan synes som her kan i gemeen sättias att sådan kostnadt bör wara måttelig, serdeles der han af förgiörelse sitt försatt.

384.

Borgmäst: Törne, Den sina penningar uthlänar, må och wara i den tanka att mista dem så hoos een annan, som hoos sig sielf.

Assess: Hassel. Den som åt nogon förnemlig man sitt låndt, skulle och eij heller gierna see, at den han gådt af nutit moste med nesa till grafwen komma Fast än Han der igenom lijda skulle.

H:s Excellens. Man måste her in lege condenda ansee både æquum och decorum, att eij nogot otienligit insätties.

Hr Lovisin: Mig synes her för alt böra observeras, att een sådan Geldbunden, må eij högre, än till ett wist begrafwas.

H:s Excellens. Om tå insätties att begrafning skall skie måttelig, och på den orth, som minst kostnadt kan skie.

Assess: Lilliemark påminner om icke detta kommer till leges Sumtuarias.

H:s Excell:s: Det är rätt påmint, och är hoos oss nödig een god Lag för sådan öfwerflöd, och synes her nog att her sätties een skiälig kåstnadt, och på den orth minsta kåstnadt fordrar, men till det rum föres och lemnas, som handlar om denne öfwerflödh.

H:s Excell:s tog afträde gåendes upp till Kongel. Maij:tt effter H:s Maij:ttz budh.

Discurerades om det förra och begrafningskostnadt.

Borgm. Cameen. Det synes eij obilligt det som i Frankrijke etz. skier, att lijken lägges uti en waxduuk allenast och strax i kista, sedan forderligast begrafwas.

Om Morgongofwa.

Discureras om Morgongofwa må tagas aff Hans deel el:r oskiffto.

Digitized by Google

Assessor Lilliemark. aff Hans deel, ty den gofwan lofwas fuller wid Giftermålet men först gifwes uth effter döden. 385.

Borgm. Törne. Det synes wara swårt för Erfwingarna, att Hon skall af Hans deel det taga, serdeles som sådan gofwo, gifwas kan och bör af Honom wid wigningen.

Hr Lovisin: Effter Stadzl. är detta rätt och bör all gofwo skie de suo.

Borgm. Törne. Af den egendom han eger gifwer han iu sin morgongofwa, och blifwer för Henne Särskillt, det öfrige går till boet. Och får på det sätt effter Stadzl. Hon så mycket mehr, som Morgg. är, än han, som kan nogorlunda gå an. elliest skulle hon få fast mehr, än Han, om den och af Hans deel tages.

Hr Lovisin. Det Jag gifwer i Morgongofwa kommer lijkwähl först boet till, och deraf winnes eller tappas, sedan tages hennes MorgonG. när så behöfwes.

Borg. Törne. Mig synes bäst att den Summa, som till MorgonG. uthfästes tages först uth, och blifwer Henne alltijd förbehollen och slötz entel. att detta uthsätties till GifftoBalken. nembl. Morgongofwa.

Discurerades om § 4 i det upsatte Capitel om arfwingar må taga till sig arfwet för än Gälden är gulden. Giäld för Arff.

Hr Lovisin: Neij utan all Giäld bör först betalas, och kan elliest een Erfwinge sådant dissipera.

Borgm. Törne. Om Erfwingar äro een eller flere, bör ingen träda till arff förr än Giäld gulden är, eller man nöijachtigh borgen sätter, der med att förekomma den swår och owissheet een Creditor kan hafwa att sitt uthfå. Hwar med och alle andre närwarande öfwerens stemma monde, att ingen må för till arfs gå, för än gield gulden är, eller stelt borgen med dommarens wett, och creditorernes tillstånd etz.

Discurerades om det som een Son kan komma att swara före effter sin Fader, att han skall det gielda, så långdt det räcker som han erfft. Fast hans medErfwingar kunna wara plichtige att swara för en dehl af samma giäld. Hwilka nu intet hade, och skall Kongel. Maij:tt nyligen hafwa resolverat, så att tillgå moste. Om giäld. 386.

Discurerades om det som en man kan gifwit hafwa, när een man war wähl solvendo, om det kan sedan aff donatarjo vindiceras för giälden, som han tempore donationis kunde wara skyldig.

Digitized by Google

hwilket Assess: Hassel refererar warit nyligen uti quæstione, hwar om eij widare nogot talades.

Tijonde penningen.

Discurerades om den Tijonde penningen som gifwes till Städerne af inländske Erfwingar. hwarest det måhl tillhörer.

B. Törne synes bäst att det föres till det Caput, om utländsk Mans arff.

Hr Lovisin: Man måste i detta måhl giöra noga åtskillnadt emellan Kungel. Maij:ttz betiente, och andre som borgare äro. Och gafs her wid handen att på Kongel Maij:ttz befallning hafwa Hoff-Rätterne sine betänkiande ingifwit, så och Kongel. Maij:tt åthskilige bref uthgifwit.

Testamente af fädernes godz etc.

Discurerades om Testamente af Fast arfwegotz från Fäderne, när ingen är i slächten af Fäderne, om icke det är tå lofligit.

Assessor Lilliemark: effter ordningen om testamente är intet lofgifwit nogot Arfwegotz testamentera.

Hr Lovisin: Det är doch andre som hafwa annan mening der om. och synes mig att man må testamentera till dem som af Fäderne är, fast än nermare slächt är å möderne.

Assessor Lilliemark. Man synes kunna säija, att Fädernes jord
NB. må man eij bortgifwa ifrån fäderne etz.

Ass:r Lilliemark frågar om icke een Fader må disponera och säija den Son skall hafwa den, och den den Gården.

Hr Lovisin: det kan ingen Honom wägra.

Ass: Lilliemark. Må han tå af Erfwejord gifwa een mehr, än annan.

Hr Lovisin: Neij det må han eij. Det är nog att han må testementera af afflinge.

B. Camen. Primus acquirens synes derföre werffwa, att det alt, som ett Fidei commissum lemna till sine effterkommande.

387. Testamente i Afflinge.

Ass: Lilliemark frågar om den, som eij arfwejord hafwer må alt sitt aflinge testementera sine Legitima till barnen.

Hr Lovisin. Det är hollit före i ordningen så reciprocum, att som han intet må gifwa af arff, är honom lemnat all frijhet i Aflinge.

Digitized by Google

B: Törne B: Cameen Ass: Hassel holla före, att man måste lemna legitimam uthj alt.

Hr Lovisin: Så moste och gifwas större rätt i Arfwejord, så att een lijkheet blifwer så i Landz- som Stadzl. och är Jag wähl der med nögdt att Legitima serveras. Doch är skillnat om barn äro eller andre Erfwingar, iemwähl om een will gifwa ett barn mehr än annat. och må legitima serveras, och een wiss dehl sättias, allenast att skillnat giöres i det fall der een will gifwa ett barn mehr än annat. och att der inge barn äro, må han gifwa hwem han will; Och syntes her att man på det sätt sluter, att der een hafwer barn må han gifwa bort 1/4 men der barn eij äro må han gifwa halfft, doch detta om afflinge men af arfwegotz nogot mindre.

Borgm: Törne. Om så skier att man får till Barn testam. 1/2 388.
och till Fremmande 1/4 warandes barn och Föräldrar i ett anseende.

Hr Lovisin: Der wij limitera afflinge, moste och arff limiteras, och een lijka Lag giöras i Staden och Landet.

Ass. Lilliemark. Jag förmenar lijkwähl skillnadt böra giöras emel. Arfwegotz och Afflinge, serdeles å landet.

Hr Lovisin. Än om man till Fremmande kan 1/6 gifwa af Arfwejord eller Löösöra, och 1/3 till barnen.

Ass: Lilliemark: emellan Löösöron arfde och wärfde, kan swårt giöras skillnat.

Hr Lovisin: Jo det kan wähl skie, der inventarium uprättas, som sagdt är.

Ass: Lilliemark, Frågar om man icke må alt sitt bort testementera, ner han hafwer allenast uthlänske arfwingar.

Hr Lovisin: Jo men alt tillhopa.

B: Camen. Hafwer inrijkes fritt att testementera nogot, må den uthlänsk är, testementera alt.

Discureras om Ålderen, eller huru gammal den wara må, 389.
som giöra kan testamente.

Hr Lovisin. Det fölger alt på det som säges om andre måhl. när han myndig är.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

393. **Den 3 Aprilis 1690 kl. 3.**

Hans HögGrefl:e Excells: Kongel. Rådet och Gouverneurn G. Lindsköld.

Landzhöfdingen Hr Lovisin. Räntmäst: Sneckenberg.
Assessor Hassel. Secreterarn Leijonmark.
Borgmästar Cameen. Borgmästar Törne.

Skattebonde Erfwinge rätt. som Frelseman är.

Secret: Leijonmark. Jag hafwer her uti Kongel. Commissionen tienstel. att påminna att sedan den saak her före war, om Skattebonde Erfwinge rätt till att sin ärfde Jord frelsa, har Jag funnit ett document af åhr 1624 neml. Konung Gustaf Adolphis skuldebref till Sal. Buræi Erfwingar, hwilket wijser att Konung Gustaf Högtl. i åminnelse fuller tillegnar dem Frelserätt till deras gotz. Doch undantager Kongel: Maij:tt det Skattegots de erfwa kunna i Norrlanden, och bördzrätt till hafwa. Och der nogot sådant dem tillföllo, skulle de hafwa särskillt Kongel. Maij:ttz bref dem att frelst hafwa.

Hr Lovisin: detta bref synes allenast excipera Norrland, såssom een särdeles orth, af Kongel. Maij:tt undantagen, ty dess utan hade han andre sådanne Gotz.

Assessor Hassel. Han war född i Norrlanden och den ort, som war mäst till Ameralitetet slagen, och således synes så wara, som Hr Landzhöfdingen berättar.

Hwad i Kyrkioordn. är infört må förbijgås.

Secret: Leijonmark begynner opläsandet af det sist opläst är, och då nogot corrigerades. Jemwähl continuerades med upläsandet af det som följde. Hwar wid och påmintes, att hwad som i Kyrkioordningen är infört kan her utslutas, och allenast derpå beropas, emedan KyrkioLagen är doch een sådan, som fulla krafft för alle dommare hafwer.

— — — — — — — — — — — — — — —

Discur. Om Son uti Familia Patris eller eij.

394. Faders rätt till Sons Gifftermåhl.

H:s Excell:s: Est lege cautum, om den Son som är i Faders wålde, ty Han bör sig alldeles rätta effter Faders willia, men den som redo ähr uhr Faders wåld trädd, bör fuller taga Föräldrar i råd, men eij wijdare, att alldeles dependera af Faders willia.

Son och Dotters lijka rätt i Arff improberas.

H:s Excell:s: Hwad wij tillförende discuterat om Såns och Dotters lijkheet, i arfftagande finner Jag hoos andra finna ingen applaus, och i ty synes bäst att wij derom eij wijdare sökia nogon

Digitized by Google

ändring, utan låte förblifwa wid det förre warit; hwar til alle samtykte, emedan det för merkes så monga wara der emot.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Assessor Hassel, det kan och wara den GifftoMan, som är förmyndare, som eij är SlächteMan.

Hr Lovisin: Förmyndare, äro eij straxt Gifftomän, och är her till så practicerat att skillnat är emellan Förmyndare och Gifftomän, och kan Moder wara Gifftoman eij förmyndare.

Om Förmyndare och Gifftomäns skillnat.

— — — — — — — — — — — — — — — —

395.

Discurs om Dotters brått, som man tager emoot Faders willia etz.

Dotter sig giffter emoot Faders willia.

H:s Excell:s: Man måste här Succurere imbecillitati, och som een man mister ju eij sitt gotz för Lägersmåhl, utan allenast för Crimen læsæ Majestatis. Huru, må tå een pijga alt sitt derföre mista. och är mindre straff för hoor än Lönskaläger, på det sätt, medan Hustrun, förgiör eij sitt gotz med hoor.

Jnföll äfwen discurs om hoor, och dess straf som är olijka för man och qwinna. och opläste Leijonmark de skiäl han opsatt, hwarföre qwinna må större straff undergå för hoor än man, nembl. att Hon begår, Furtum, crimen Falsi, plagium etz. i anseende till mannen och dess arf*wingar* etz.

Hordoms straff för Qwinna swårare än man.

Discurerades om dotter eller möö sig giffter emoot Faders el:r Gifftomans willia hwad straff der på mån föllia.

Dotter sig giffter emoot Faders willia.

Hr HoffCancellern. Böterne för dem som sig giffta emoot Faders willia, bör wara större än Gifftomans. och slötz elliest i gemeen att den möö som tager man emoot Faders willia etz. el:r låter sig lägra kan fuller alt sitt mist*a*, om Fader henne eij tillgifwer; men effter Fadrens död, wore een deel af dess egendom till de fattige förfallen.

Assessor Hassel. Der hon giör lönskaläger emoot Förmyndares willia, komma böterne till att utgifwas, och kunna eij af Fader efftergifwas.

Hr Lovisin: Mig synes att den sig giffter emoot Förmyndarens willia, må mista een dehl af sin egendomb.

396.

H:s Excells: Så länge Fader lefwer, giör hon emoot dess rätt och wördnat, och således må hon wara i dess discretion, men den som bryter emoot Förmyndares willia, bryter emoot Konungens ordning, och i ty må een förmyndare eij heller kunna sådant brått efftergifwa, men der Fader el:r Moder är, synes som Konungen lemnar,

Digitized by Google

det som sitt är uti deras potentia. och skulle elliest synas wara durum att säija: Fast Fader will gifwa effter, må Han doch icke det giöra.

Skyldemans willia.

Hr Leijonmark påminte, om een Faderbroder som är gifftoman will för Hennes brott henne giöra arfwelöös effter sig.

B: Cameen. Hon kan intet hafwa sielf utan wäntar effter honom arf.

Landzh. Lovisin. uti Testam: ordningen kan man detta emendera, och der wid om detta ordna.

H:s Excell:s Det synes som hon må mista arff. som sig giffter emoot Gifftomans willia, hwars Erfwinge hon är, om han eij will henne förlåta. Och slötz att samma makt att Ärfwelöös giöra henne hafwer Faderbroder, effter sig, som Fader.

AdelssMöö.

Discur: om Adelssmöö sig giffter emoot Faders willia, el:r låter sig lägra etz. må frelset mista.

Secret: Leijonmark. Lagen uti Kongebalk:r will lijkwähl så hafwa.

H:s Excell:s. Med frelse förstås eij faste Gotz, utan Frelserätt.

— — — — — — — — — — — — — — —

398.

D. 5 Aprilis 1690.

Hans HögGrefwel. Excellens Kongel. Rådet och Gouverneurn G. Lindsköld.

Hans Excell:s HoffCancellern. Landshöfdingen Lovisin.
Räntmästar Sneckenberg. Secret: Ehrenhielm.
Secret: Leijonmark. Borgmästar Cameen.
Assessor Lilliemark. Rådman Brunell.

Frelses Giffermåhl med ofrälse.

Continuerades med upläsandet af Gifftobalker, och serdeles om Adels Gifftermål med oadell.

H:s Excell:s: Påminte att een Adelssmans barn med oadell blifwer fuller adell, men ofrelse mans barn, med Adels Jungfru blifwa eij Adell.

2. Att Konungen kommer allena till, att sluta om slijk Giffermåhl emellan Adell och oadel., så att Frelserätten kommer Konungen allena att disponera, der den förwerkas af Frelseman el:r qwinna, med ofrelse giffte.

Digitized by Google

3. Att Jungfru skall mista alt sitt för Lägersmål och man intet. finner Jag ingen skiäl till, medan ratio är eadem och giärningen een.

Borgmäst: Cameen. Hon är doch som civiliter mortua, medelst sådant Lägersmåhl.

H:s Excell:s: Adelige wederlijkar, som willia niuta Frelserätt i sin hustrus Frelsegotz, moste doch af Kongel. Maij:tt hafwa tillstånd att sig giffta med adelige Personer.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — 402.

Oplästes Cap: om Morgongofwor och om Adeln. Morgongofwa quantum

Hr Lovisin: det är wähl att her uthsätties om wist quantum för Morgongofwa, i anseende till sin egendom, som halfft eller Slijkt till tridie el:r Fjerdeparten.

Hr HoffCancelern: till tridiedeln synes skäligdt kunna gifwas, serdeles som hon elliest och får af Hans egendom een tridiedehl.

H:s Excell:s: Om her sätties 1/3 af fast arfwegotz, och af löst Gotz och aflinge 1/2.

Hr HoffCancellern, om det löse och Aflinge kan ingen wist sluta, men med det fasta arfwegotz synes kunna blifwa limitatio.

Discurs om Inventario wid MorgonGofwor. Inventarium wid Morgong. i fast.

H:s Excell:s: Vti MorgonG. brefwet må och införas quantum af MorgonG. inventario.

Hr Lovisin, Och synes mig han må gifwa till een tridiepart, utan mannen serdeles will mehr gifwa af all annor sin löös egendomb. allenast i morgongofwo brefwet införes hwad som gifwes.

H:s Excell:s: J det fasta synes wara bäst att dess willia restringera uti Morgongofwa till 1/3 och i det lösa till 1/2.

Jnföll quæstio Om man gifwer Morgongofwa i löst, huru lenge det skall höra hustrun till, om det går tillbaka el:r eij, der ingens mans förordning är. Morgongofwa i löst.

H:s Excell:s: Ware det lijka som det faste der han eij annars disponerar. NB.

Discureras om MorgonGofwa i staden. J Staden.

Borgmästar Törne: Her till har Morgongåfwa warit ingen, när hon een gång fött barn, om icke nu kunde så giöras att och äfwen 403.

Digitized by Google

han dör, niuter usum Fructum af MorgonG. medan Hon Enkia sitter.

H:s Excell:s: Jag ser rationem legis warit, att som hon der niuter halfft, giffs henne eij större rätt till MorgonG. och skulle hon tå alt för stor rätt fä, om den lijka med Landzrätt woro.

Morgongofwa Af hans dehl.

Jnföll och discurs om Morgongåfwa skall af oskiffto tagas el:r Hans dehl.

Hr Lovisin: Af sitt bör han gifwa. och MorgonG. tagas af Hans dehl.

Borgm. Törne discurerade her uti som förr att som han gifwer af sitt egit, bör det tagas af Hans, och skillias af egendomen som Hon i boo förer, och sedan det öfrige föres till communionem. Men en hustru kan eij mehr prætendera, än att hon får först sin MorgonG. och sedan helfften aff boet, som der boet ähr 20000 tager hon först sine 2000, till MorgonG. sedan sin helfft af de 18000 således får hon 2000 mehr än Han eller Hans Erfwingar, men skulle hon nu först taga sine 10000, sedan af Hans dehl 2000, så får Hon 4000 mehr än Hans Erfwingar.

Hr HoffCancell: Hwaraf gifwes MorgonGofwa.

B: Törne: af sitt. effter Landzl. eij förre än döden dem åthskillier.

Hr HoffCancell: Effter Stadzl. tages MorgonG. effter begrafnings kostnadt etz.

Hr Lovisin: Moot mitt förnufft är det att Han skall gifwa ex communi.

H:s Excell:s: MorgonG. låfwas när Gifftermåhl skier, men execution blifwer eij förr än han är dödh.

B: Törne: Mig synes att som man gifwa bör af sitt, kan den Gåfwa lijka som affsättias.

Hr Lovisin: Det är lijka hwilket tera man i Lagen förordnar, emedan Jag äntå hafwer fritt att gifwa som mig synes, och som Jag seer wara emoot Förnufftet, att det Jag gifwer, skall tagas af dess dehl, som får Morgongofwan så synes det mig och ändras kunna.

B: Törne: Tå får Hon i staden alt för stoor dehl mehr än Erfwingarna.

Jnföll discurs om een Ofrälse sig giffter och dess fader blifwer sedan Frelseman.

H:s Excell:s: När Fadrens conditio endras må och Barnens conditio etz.

Digitized by Google

D. 8 Aprilis 1690 kl. 3. 404.

LandzHöfdingen Hr Lovisin.

Assessor Hassel. Secreterar Leijonmark.
Borgmäst: Cameen. Borgmäst: Törne.
Assessor Lilliemark. Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — 406.

Oplästes Cap: om Mannens Målsmansdömme, och Morgon-Gofwa. Morgon-gåfwa.

Discurerades Huru stor dehl af sin el:r annan tillfallande egendom Han gifwa må.

B: Törne. Än om Man gifwer tå när han wähl måhr, och det i fast, skall det sedan om han blifwer gieldbunden, gå till Gielden, hwilket synes skie om een wiss dehl tillegnas af egendommen när han döör. Om Morgon-Gåfwa af Giäldbunden.

Hr Lovisin: Det kan eij säijas förr wara hans än giäld gulldden är.

Borgmäst: Törne. Tå kan henda att Han får intet.

Hr Lovisin. Her kan så insättias, Samma dag man träder i Giffte med sin hustru skall han henne Morgongofwa gifwa.

Discur: När Morgongofwa skall gifwas. När den gifwas skall.

Hr Lovisin. Samme dag för wigslen om Morgonen för, och skier nu eij annars än MorgonG. gifwes föruth.

Hwar med de andre Samtykte.

Oplästes Caput om Landtmans och Frelsemans MorgonGåfwa. Huru stoor.

Hr Lovisin: Mig synes ingen åtskillnadt giöras böra emellan Frelsemän och andre på Landet. 407.

Assess: Hassel. tillförende är sagdt att Man må gifwa 1/6 af den egendom wid dödztijden behollen är. Hwarföre sätties her tå att man på Landet gifwa må 1/3.

Hr Lovisin: Hwad tillförende sagdt är, är om det, som perpetuelt wara må, her talas om Arfwejord, som allenast gifwes till usum Fructum.

Digitized by Google

D. 10 Aprill 1690.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Räntmästar Sneckenberg.	Assessor Hassel.
Secret: Leijonmark.	Borgm: Cameen.
Borgmäst: Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

— — — — — — — — — — — — — — —

411. — — — — — — — — — — — — — — —

Om Hemfölgd af Giäldbunden.

Oplästes Caput: Om hemfölgdh etc.

Hr Lovisin: Som store bedrägerie skie i sådane fall, att mongen är Giäldbunden och giffter sine barn, så moste och det her wid observeras, så att insätties när man gifwer hemfölgd i det tillstånd warande, att han är eij förmögen bör det eij achtas. Och det en håfwer gifwit till medgifft måste iu åter bäras wid arfskifftet, och således är det eij een full gåfwa, utan sådant som bör återgå, och elliest kan den falla creditorerne till.

Mågen Giäldbunden.

RäntM: Sneckenberg. Der een Man gifwer sin dotter medgifft, och mågen blifwer skylldig, må dess creditorer sådant tillgrijpa.

Ass: Hassel och B: Törne. Neij det må de eij, utan sådant måste wara behollit in till den tijd Lag säijer.

412. Hemgifft när?

Discurerades om Hemgifft när den gifwes.

Secret: Leijonmark. Det synes wara hemgifft som gifwes wid den tijd Giftermåhl skier.

B: Törne: Medgifft är, som och kan effter giftermåhl gifwas ett Åhr eller annat, som är sådant, som een Fader gifwer, att han will det till räkning gåå.

Hr Lovisin Påminte detta wara ett considerabelt capitel, för de infallande casus, som om een måg blifwer skylldig, frågas om Fader må taga igen sin gifftorätt.

Borgm. Törne upläste Cap: 8 af Uplandzl. som i detta lijkt är.

Alius casus om Fadren är skylldig, må det han gifwit till Hemgifft åter tagas.

Hr Lovisin Föreställer casum, att een gifwer sine barn, för än Han betalt sin giäld. Och synes allom att all giäld bör först betalas.

NB. Discureras om sådan medgifft bör komma till Arfs med een Man, der han döör utan barn, eller alt går till Fadren igen.

Digitized by Google

Hwar på intet wist swarades.

Discurerades om medgifft, och om de ord i Uplandzl. Så lenge de säija Ja wijder, hwilke med tillåtes medgifften återtaga.

Hr Lovisin: det synes fuller så, men doch är det för stoor frijheet, som kan mycket bedrägerie skyla.

Hr Lovisin: Alius casus om det, som gifwes i bådes lijfstijdh, om så wid moders död skall alt återbäras.

Respondit ipse, allenast pro rata effter den döde.

Discureras, Om icke de ord kunna tillsättias, att sådan Hemgifft blifwer stående så lenge han det gaf, kan det ombära el. mista, hwilket *allom* syntes bäst

Och slötz der med Session.

D. 11 Aprilis 1690.

H:s HögGrefl:e Excell:s Lindskiöld.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Räntmäst: Sneckenberg. Secreter: Ehrenhielm.

Secreter: Leijonmark. Borgm. Cameen.

B: Törne. Assess:r Lilliemark.

R: Brunell.

413. Frelses Möö giör Lönskeläger.

Emellan H:s Excell:s och Landzhöfdingen samt Secret: Leijonmark discurerades förr än dhe andre kommo. och ibland annat om FrelseMöö som låter sig låcka och lägra;

H:s Excell:s: Min mening är att der een Möö låter sig låcka, må hon fuller elliest blifwa straffat, men att hon der med skall förwerka sitt goda och arff, efwen så wähl som een perduellis, kan Jag inga skiäl see, serdeles som en man intet så straffas för sådan gierning. och äro monge andre laster iu så store som detta, som fyllerie, haat, illwillia, för hwilka intet straff sätties. Och att man med lagen sådant skall Statuera, synes mig eij rätt, men att hon sin frälserätt att wara Adell mister, det ware så. Och der til, som een annan utan Adell eij förwerkar sitt arff effter Faders död, så synes och att een Adelsmö eij heller sitt arff mister wijdare, än till Frelserätten.

Hr Lovisin Contra. Jag kan eij annat finna än är det een rättigheet fader hafwer, att sitt barn med straffa, att det Arflöst giöra, om det odygdigdt är.

Och gienomsåg H:s Excell:s det, som förre Sessioner förewarit.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

414. Om morgong. Cap: 5 Giftteb: LL:

Jgenomläste H:s Excell:s Cap: om Målsmansdömme etz. hwar wid och observerade H:s Excellens att af nöden eij är sättia samma dag för wigslen må MorgonG. gifwa. utan sättia allenast, när de wigde äro, är Han Hennes MålsMan, et excludatur som Superfluum, äger sökia, tala och swara för henne, iemwähl sätties för wigslen gifwes Morgongofwa, när entel. han will.

Jnkom B: Cameen och Törne så och Secreter: Ehrenhielm.

Discurerar H:s Excell:s om det opsatt är öfwer Morgongåfwa. Hwar wid H:s Excells observerade att det som talas om Landtman, och det som gifwes af Arfwegotz må sättias föruth, men sedan hwad som angår allom i gemeen till ewärdelig ego. Eller och att således sättes, uthfäster Man på Landet el:r i staden MorgonG. och det gifwer till hustruns ewerdeliga ego. hafwe eij wåld att gifwa mehr än till 1/6 af sin beholdne egendom wid dess död etz. Hwar wid discureras om inge barn till äro, om då morgonGåfwan gå skall till hennes Erfwingar.

Om Morgongofwa går till andre Erfwingar än barn.

Borgm: Cameen et alij. Andre Erfwingar kunna af MorgonGåfwan eij dehlachtige wara, utan der barn äro.

H:s Excell:s: Morgongofwa hörer Hustrun till och gifwes den henne till godo, och eij till andra, warandes orätt att hon skulle niuta den längre än hon ogifft är, sedan må Hennes andre Man gifwa Henne MorgonG. och synes altså rätt att MorgonG. tå går tillbaka, ner hon gifftes annan gång, således att intet gifwes ewerdelig.

Borgm: Törne. Så synes och att Hustru får allenast usum Fructum.

H:s Excell:s: Det kan åter henda Fattigdom, som bringer henne till att förtära MorgonG. sin. som i löst är.

Om Morgongofwa willkorligh och quanto.

B: Törne: det är betänkeligit att tillsättia een wiss dehl wid döden, effter husetz tillstånd; som een förmögen Man sig giffter och gifwer i fast eller deponerar morgongåfwan i löst, och så kan henda Fattigdom, skulle tå den Gåfwa tillgrijpas.

415. H:s Excell:s. Det är och swårt dem neka att tillgripa sin morgongåfwa serdeles i Fattigdom etz. hwilket om mannen skulle nekas föreföllo stor twist. Altså finne wij fuller på alt sätt falla

Digitized by Google

swårigheet, doch måste wij see hwilket som är rådeligast och minste swårheet el:r absurditet.

Räntmäst: Sneckenberg: bäst är blifwa wid det att een wiss dehl tillegnas effter tillståndet af egendommen wid döden.

Discureras om Morgongofwa i Lööösöron gifwes till ewärdel. ego etz.

Borg. Törne et alij: Det synes eij annars kunna låta sig giöra än det lösa blifwer hennes ewärdel.

Discureras om quanto. Om quanto.

Och syntes 1/6 wara nog.

Borgmäst: Törne: 1/10 är och nog.

H:s Excell:s: Skall tå wid dödzstunden räknas både lööösöron och aflinge erfft och wärfft. Hr Lovisin: Det achtas eij emedan Morgong. tages allenast af Hans dehl, så att hon först tager sin Gifftorätt, sedan af Hans dehl sin Morgongofwa.

— — — — — — — — — — — — — — — — 416.

Oplästes Cap: å nyo om MorgonGåfwor etz. och hwad der öfwer opsatt är, hwilket Hr Lovisin emedlertijd corrigerat, och discurerades åter om det som gifwes i Morgongofwa uti Lööösöron, om det bör gå till Hans Erfwingar tillbakars, när hon går till annat giffte. MorgonG. i Löst.

Hr Lovisin: Så kan man fuller säija och tyckia, doch bijföllo samtel. att som MorgonGåfwan blifwer eij så stoor i det fall må hon den i Lööösöron etz. behålla.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Oplästes Caput om hemgifft effter som det opsatt ähr, hwar wid H:s Excellens påminte att det som en Fader gifwer kan eij af honom återtagas.

Jemwähl discurerades om der hemfölgd gifwes af Gieldbunden Man. Hemfölgdh.

H:s Excell:s: Nog kan alt sådant, som her insatt är, och discureras gå an om hans Jord etz. men om penningar, et consimilibus är wärre. Hemfölgdh utan hustruns willia.

Discureras om man må gifwa i hemfölgd utan Hustruns willia.

Hr Lovisin, det må han eij heller giöra.

H:s Excell:s: Hustrun kan iu intet i boet disponera, och således eij hindra sin Man att giöra hwad rätt ähr.

Hr Lovisin: Vthi detta synes gådt att klarl. insätties, der med att förtaga all oreda.

Digitized by Google

Hemfölgdh af Giäldbunden.

Borgmäst: Törne, Hwad angår att fader må återtaga hemgifft, synes betenkel. fast än Barn äro skylldige att föda sina föräldrar i nödh.

417. Hr Lovisin continuerar i det exempel der nu fader gifwer medgifft med Dotter, och Måg finnes skylldig, som i Norrköping är nu skiedt, hwar wid Fader nu säger. Jag will hafwa hemgifften först uth, eller åter så att den eij bör gå till hans Mågs Giäldz betahlning.

H:s Excellens. Den frijheet att återfordra synes restringeras, och kunna så sättias med mindre nöden eller annor skiäl anledning gifwa att det återfordra.

Borgmästar Törne. Her synes bäst att blifwa wid förre Lagen, och låtat der wid att sådan hemgifft går till skifftes wid dödzfallet.

Hemfölgd till Arffskiffte.

Discurerades om medgifft bör beräknas etz.

H:s Excell:s: Der fader eij särskildt det förordnar bör det eij skie, serdeles i sådane saker, som een kan wara utan. elliest skulle een Måg offta betala sådan medgifft dyrt, serdeles och skulle een Man hindras att gifwa sitt barn som får een god Man eller Son som God är, mehr än annat, det är fast betänkeligit.

Och bijföllo alla att sådane Saker böra specificerade wara, och aff Fadren affskiedas, att de böra räknas eller synes sådant eij skie. Äfwen som een Fader, hafwer een Son, som sig och huset hielpa will och kan, Honom må han iu för andre hielpa, ia och afskieda, att sådant honom räknas skall, om han thed entel. will, hwar icke bör han derföre eij swara.

Hr Lovisin: Her infaller quæstio om icke uti een willkorlig gåfwa är allenast dominium utile, der gifwaren blifwer skylldig frågas om creditorerne må dem angrijpa.

H:s Excells: och Borgmäst: Törne. Är det fast egendom är allenast Usus Fructus des som får, och således är det eij hans, och så kunna creditorerne den eij borttaga.

Hr Lovisin: Det är och min mening, en om Jag så förmögen war när Jag gaf.

418. H:s Excells: Är donatio cum conditione är det alt lijka i hwars hand det är.

Borgmäst: Cameen. Mig synes annat, der wilkorl är, att det skall wid arffskiffte räknas kan eij Fader i sin tijd återfordra.

H:s Excells: Ja wähl an, men wid Döden ansees detta som arff, och således eij förr än giäld betalt är fåås.

Digitized by Google

Hr Lovisin. Det är och klart att det skall iemkas med Erfwingarna, och således är det allenast Arffsrätt.

H:s Excells: Der en Fader effter Gåfwan blifwer Giäldbunden, der synes een Son, eij förr än effter Fadrens död kunna tilltalas. ty tå considereras ded som Massa hæreditaria; altså eij större rätt hafwer än annat Arff.

B: Cameen: Det gifwes doch Barnen till jämnkning, och eij creditorerne.

Hr Lovisin. Hwad Dominium hafwer den som skall återbära annat än Utile.

H:s Excells. Jag kan eij see i Giäldeb. huus kunna angå, när barn willia skiffta hwad öfwer är, och creditorerne det alt borttaga; att den som tillförende een deel fådt eller tagit, skall sitt beholla, ty det som är under Arffsrätt fådt, måste iu der under considereras.

Den 29 Aprilis 1690.

H:s HögGrefl:e Excell:s Gouverneurn.

Rentmästar Sneckenberg.	Secreter: Hadorph.
Assessor Hassel.	Borgm: Cameen.
Borgm Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

H:s Excell:s: Emedan Secreter: Leijonmark förnimmes hafwa nogot serdeles att giöra, och derföre begierer uhrsächt till sitt utheblifwande, hwarföre williom wij see hwad som kan af ErfdeB:r återstå. Secret: Leijonmark uhrsächtas.

Continuerade altså Assessor Lilliemark. och upwijste Caput, om Syskon sittia i boo oskiffte etz. 419. Syskons deel i Oskiffte boo.

Discurerades om detta, serdeles om så wara skall, att alt boo skall wara lijka fast, om somblige werfwa och sombl. eij såssom omyndige.

H:s Excell:s. Om det måhl der några äro myndige och werfwa, serdeles af boetz credit eller elliest; synes nogon twifwel att öfwerheeten kan dem Lag föreskrifwa att de skola Låta de omyndige deelachtige warda aff sitt arbete, utan synes alt sådant komma till deras egit behag.

Borgmäst: Törne, der ingen dehlning skier, synes de älldre willia tillåta sine mindre samma rätt.

H:s Excell:s: Det kan wara saker, som eij dehlas kan, Hamrar och slijkt, och kan henda att den Ellste hafwer stoort beswär

Digitized by Google

och slijkt skulle han nu intet mehr hafwa af det som werfwes, än de andra, synes obilligdt.

Assessor Lilliemark, der boet blifwer alldeles odelt, synes alla af boet lijka deelachtige såssom een bonde dräng arbetar etz.

H:s Excell:s: Der en sådan broder arbetar, synes han böra niuta wedergieldning för sitt arbete, åtminstone som een Fremmande eller så mycket han kan få hoos een fremmande.

Assess: Lilliemark: Den Wänskapp som är emellan Syskonen synes uppfylla den delen i arbetet.

H:s Excell:s: Jag kan eij annat finna, än der intet wist contract göres, som synes her böra giöras, måste ansees hwad een eller annan, till boetz tienst contribuerat.

B: Törne Vthförde detta wijdare, och tillade, der en finnes mehr contribuera till boet, bör han niuta hwad skiäligdt är för de andra.

420. H:s Excell:s. Ja der Erfwingar willia sittia i boo oskiffto, böra dhe der om förmanas, om de äro alle Myndige, och på dhe omyndigas wegnar deras Förmyndare, hwar wid entel. tillåtes, den mehr tienst giör hafwa sin wedergiäldning. Och bör han och der emoot swara till sin förrättning, som rätt är. och slötz att detta således inrättas.

H:s Excell:s Tillade att Öfwerheeten kan eij gierna giöra een sådan förordning att een skall för boet arbeta, och derföre intet hafwa.

Discurerades om då försummas att giöra ett sådant förord eller afftahl emellan Syskonen.

H:s Excell:s: et Alij. Det må de då som Myndige äro taga på sitt answar, och lende det dem då till Last, om de Något werfwar i boet mehr än dhe andre, emedan dem åligger att skifftet förfrämia.

Oplästes Cap: om Arffskiffte.

Om Arffskiffte skie skall i Dommarens och fleres närwaru.

Discurerades om arffskiffte skall skie uti någon närwaru af rätten eller sådane Personer.

H:s Excell:s G. Lindsköld: Der Erfwingar äro myndige synes de kunna wällia sig sielf Personer til skiffte men äro de omyndige, moste Dommaren och rätten anlijtas att de sitt embete giöra, ty dommaren antager allenast den omyndigas rätt, men för de Myndige må han eij wara MålsMan, när de sin emellan förenas.

B: Cameen: Förmyndare Cammaren her i staden giöra nu alle Arffskifften, iemwähl der Myndige äro.

Digitized by Google

H:s Excell:s: Så är det eij rätt Förmyndare Cammar, ty Lagen giör ingen MålsMan för de Myndige, altså eij heller i detta fall, och är det lijka som man wille obligera een som myndig är, att sig MålsMan taga. utan för omyndigas skull är Förmyndar-Cammaren inrättad.

Borgm: Cameen. Det hender offta att effter een tijd, kommer 421.
twist emellan Erfwingar, och i ty hålles alltijd bäst att dommaren giör sådane skiffte, som kan strax alle twister effter möijeligheeten förekomma.

Assessor Hassel. Effter Lag få de och må twista som tala i rättan tijd.

H:s Excell:s: Att det skall wara såssom een Lag, att man skall giöra skiffte i andras närwaru, än han sielf will, synes mig een twifwel och ett twång wara.

Borgmäst: Törne. Der skiffte eij skier i Dommarens närwaru hender offta twijster, så att bättre synes gå det förbij än insättia det, att fritt står sig wällia hwem de willia.

H:s Excell:s: Giörs skiffte i twå redelige Mäns närwaru, är iu nog, ty dommaren kan eij annat giöra än tro redelige Män, ty dommaren fordras allenast, tå när Parter twista. Och är offta så att Erfwingarne eij willia låta weeta sitt boetz tillstånd. så att der nogre äro myndige, synes eij sig giöra låta, att den skulle påtwingas Dommare etz. wid Arffskiffte, serdeles der ingen twist är som dommare fordrar.

Assessor Hassel, om någon skillnadt giöres ibland Städerne, så att her som är nu serdeles förmyndarCammar synes skulle undantagas, emedan den skulle elliest lijda och taga aff, der tillfälle gifwes, att sig undandraga ifrån dess provision och slijkt mehr.

H:s Excell:s: Hwad Lag är måste den wara generale. Men der Privilegierne äre särskilt är annat. Och kan Jag eij see att detta skall nödwändigdt skie, hwarken för een eller annan orsaak skull.

Borgmäst: Cameen: Än der fremmande äro Erfwingar.

H:s Excell:s: Det hafwe wij åter med annan Lag förebygdt der måste han wara nögdt hwad rätten giör.

Borgmäst: Törne. J det fall må iu rätten sitt embete giöra, 422.
der fremmande Erfwingar äro.

H:s Excell:s: Wij måste her nog betänkia att sådan Lag giöres som eij är emoot annan Lag eller emoot rättwijsan, och allmogen till tunga, och skulle Wij iemwähl i detta finna Monge Censores?

Digitized by Google

och slötz att her wid blifwer, att om detta eij utsättes eller att så införes, det må de som myndige och eense äro, eij wara förplichtade Dommare till Arffskiffte kalla.

Hwilka under Förmyndare Cammaren i Stockh: sortera

Discurerades wid detta tillfälle, medan om arfzdeluing förehades, om och alla nu för tijden under förmyndare Cammaren Sortera her i Stockholm, utom AdelssMän.

Assessor Hassel. Förmente inge andre än borgare, och sådane som lyda under Stadzrätt höra under FörmyndareCammarn.

Borgmäst:r Cameen och Törne påstodo alla Sterbhuus utom Adelige höra der inunder, iemwähl sådane som äro under annor Jurisdiction, sâssom Kongel. Maij:ttz Guardie etz.

Arffskiffte på Landet och i Staden.

Assessor Lilliemark påminner wid detta tillfälle, om icke wähl woro, att her uthsättes hwilka sortera under Landz- och Stadzlagen.

H:s Excell:s: Det kan eij gierna skie, ty den som Sorterar under annan jurisdiction emedan han lefwer, som Soldater, etz. Deras barn sortera doch under Lagen der de boo, utan moste så wara, att den på Landet boor ehwem det är, deelas effter Landzlag, undantagande Presterne, och de i städer boor delas alt effter Stadzlag undantagne Adelen.

Ass. Hassel. Een Häradzhöfding kan hafwa i Staden Löösöron etz.

H:s Excell:s: Delas effter Stadzl. hwad i Staden är, och effter Landzl. de som äro på landet.

Discureras om den mening opsatt är, der arffskiffte neekas skiedt wara.

423. Arffskiffte bewijses skiedt wara.

H:s Excell:s: Det är fåfengdt och onödigdt att insättia, det bör någon med Eed sedan wijsa skifftadt eller eij etz. När een gång sätties positive, att Arfskiffte skall skie i twå Mäns Närwaru, så är onödigdt wijdare gifwa anledning till twist derom. och kan man alt sådant gå förbij, ner een god ordning giöres uti saken och Lagen, ty hwad behöfwes her mehr. och slötz att detta uthslutes.

Om Jämkning.

Discurs om den paragrapho om Jämkning.

H:s Excell:s: Her sättes positive i Conceptet att innan natt och Åhr skall Jemkning skie, der lijkwähl sådant eij behöfwes.

Digitized by Google

utan må her så insättias. Är dehlningen Lagel. förrättat, och någon förmenar sig der med för när skiedt, må Han Dommaren sökia innan natt och Åhr. Hwilken pröfwa bör först om Jämkning är af nöden, och då den tillåta för den som Jämkning begierer innan Natt och Åhr. Doch så att låtten blifwer ståndande, Och är det med förre Lagen conformt.

Discur: om de Ord i Lagen sedan stå, att de som Jämkning giort skola eed sedan giöra. Om Eed aff dem der wid warit.

H:s Excell:s. Det är fast orätt att een Man eller Dommare skall alltijd sine förrättningar med Eed förrätta och bekräffta, och slötz att det och uthslutes.

Discurerades om de ord i Lagen, när Lottat är i bålbyn, är och låttat i omögom etz. Om Omögor.

Secreter: Hadorph: Med omögor förstås her allenast Jordmark tillhörande Gården.

H:s Excell:s G. Lindsköld: På det sätt är heel onödigdt det insättia, ty utan Jord och Mark kan iu ingen Gård wara, och är det absurd att tänkia, een skall hafwa Gården, annan Skog etz. som lyder under Gården, utan förmenar Jag med ordet omöger förstås sådant, som eij är egentelig SätesGårdz egor såssom uth-Jord, uhrfield etz. Hwilket eij är så alldeles med Gården fogadt, men det, hwad utan Gården entelig kan wara. Och är orätt med ordet omögen förstå skog som hörer till Gård, utan sådant som är annat Godz än Säterie, neml. Godz utom Rå och röör etz. och slötz att detta antingen uthslutes etz. eller kallas till ägonen *(!)*. 424.

Discurerades om det måhl, der så Monge Sätegårdar eij är som barn, att tå, gifwes dem som Säterie eij få, fult gen fullo. Arff uti Säterie.

Assess: Hassel. Säterie räknas ordinarie een tridiedehl högre än Strögodz.

H:s Excell:s: Qvantum på Säterie emoot Strögodz, kan eij så wist sättias utan är owist dess wärde i anseende till orterne.

Jnföll discurs om Sam och Halffslächts Arff.

Assess: Lilliem: påminner att reedo slutit är, halffslächten concurrera med Samslächt in pari gradu, äfwen som Halffbroder Boolbyn till Samslächten.

Digitized by Google

med Sambroder. Och slötz her att Halffskylte niuta uti omögom, och Samslächt uti Boolbyn.

Discurerades om broder hafwer tage lått, der flere Sätes Gårdar äro.

Tagelått hafwe Ellste Broder.

H:s Excell:s: Ja tage låtten hafwer broder, och där ett Godz är allenast beholler Ellste Brodren den, men der flere Gårdar äro tager eller får, hwart Syskon sin Sätegård doch alt proportionaliter.

Ass: Hassel. Her till är eij practicerat att brodren hafft tagelåtten.

H:s Excell:s: Jo det är wist i alt practicerat, och weth Jag eij annat.

425. Assess: Hassel: hoos oss är det eij practicerat.

H:s Excell:s: Tagelåtten hafwer iu den Ellste broder, och minnes Jag i Landzhöfd: Posses saak, då den uti Kongel. Revision förewar, att han sade sig hafft rätt, att taga den Gård etz. Men den har han doch med rätt fådt och syntes då allom i Rådet närwarande att Broder hafwer tagelått. vid seq:

H:s Excell:s: Att Sterbhuuset blifwer wid Brodren eller Sonen, det är ofehlbart. men der flere bröder äro, kan Jag eij see annat, än icke Ellste Broder hafwer rätt att lösa de andre uth.

Secret: Ehrenhielm: Der flere bröder äro, synes att de böra låtta om Gården, der den allenast een är.

H:s Excell:s: Wij moste doch ansee det som warit usu receptum och så æquum, iemwähl i all folks Lag brukeligit. Hoos alle hafwer Ellste broder een stoor rätt, hoos oss allene hafwer Ellste Broder slätt ingen förmån utan her till aff praxi allenast Tagelåtten och stamgodzet, skulle wij nu det alldeles kullkasta. kan man eij see det bestå, och i ty finner Jag eij annat, än böör nu åtminstone med Lag bekräfftas att han niuter Tagelåtten aff Säterien. antingen det är tå stamGodz eller annat förwerfwat, så att lijkwähl något hoos oss är lijkt, det som hoos andre fålk är i gement bruuk. och hafwer god skiäl med sig, serdeles som Gud sielf den förstfödde een stoor rätt gifwer.

Assess: Lilliemark: Än der äro flere Bröder, och Systrar, må de tå låtta etz.

H:s Excell:s: Ja bröderne måste låtta, men den förmåhn bör iu broder hafwa, att han alltijd niuter rätt till Säterien, och Dött-

Digitized by Google

rar till StröGodz, och bör Faste Egendommen alltijd höra bröderne till, der, Godzen äro eij så monge att Systrarna kunna och få sine.

D. 2 Maij 1690 kl. 3.

426.

H:s HögGrefwelige Excellens Gouverneurn.
Hans Excellens HåffCancellern.

Räntmästar Sneckenberg.	Secret: Ehrenhielm.
Assessor Hassel.	Borgmästar Cameen.
Borgmästar Törne.	Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.	

Syskon i boo oskiffte.

Opläste Cap: Huru Erfwingarna i boo oskiffte sig förholla må.

H:s Excell:s påminner att all lägenheet till att förekomma träta moste Man taga i acht, och her tillsee att dhe, som i boo oskiffto sittia willia, moste och wisse Contracter och willkorl opsättia och giöra.

B: Törne, Den som orsaak är till Boetz förwärrande, synes böra der till swara.

H:s Excell:s: Der intet contract giöres synes fuller den, som tillåter sådant, wara sielf orsaak till den skada han får der af. Doch är betänkeligit att afskiära den som lijder tillfälle der på att tala; och som dess egen culpa är, som träder och sitter i boo oskiffto om det wärras, kan fuller säijas att winst och skada kommer bådom till.

Borgmäst: Cameen. undertijden hender att boo moste wara een tijd oskifft, serdeles i bruuk och hamrar etz. Hwilket som een wiss moste Förestå, synes han böra der till uthj alt swara.

H:s Excell:s: Der intet acord skier, synes entel. träta aff blifwa. hwarföre måste ansees noga, att dhe omyndiges rätt blifwer oförkränkt, fast än der een elaak Pupill och ilsinnig är, kan han fast mycket oredo och träto giöra; men der contract skier, och in för dommaren gillas, kan ingen pupill klaga, hwarföre kan her så sättias. Der ingen förmyndare är tillsatt, blifwer den omyndiges rätt alldeles oförkränkt.

Arfskiffte der een Erfwinge borto är.

Discureras om Skiffte uti någons frånwaro af Erfwingarna.

H:s Excells: Arffsdehlningen kan fuller alldeles intet derföre hindras för ens bortowarande eller hinder; och synes her kunna sättias således. Der een är hindrat, och innan Åhr och dag ej 427.

Digitized by Google

sätter nogon i sitt stelle må dehlning skie och dess dehl i förwahr sättias.

Om Jämkning.

Discurerades om Jämkning.

H:s Excells: Så mycket giörlighet är att hindra trätor, moste man tillsee, hwilket skier, när wiss tijd föresätties att tala på Skiffte och slijkt; och slötz att på Landet föresättes ett Åhr. och i Staden tre Månader.

H:s Excells: På Landet kan man eij gierna, om sin dehl innan ett Åhr iudicera, för inbergning och bruuk skull etz.

Tagelåtт i Manufaktorier.

Discurerades om Tagelåtten.

H:s Exells: Uthi Manufactorier, synes eij gierna kunna Tagelått gifwas, och är det som ett compågnie.

Assess: Lilliemark. Det är her ansedt som fast.

Hans Excells: För fast kan det eij ansees i gemeen, ty fast huset och slijkt är Fast, är doch sielfwa manufactoriet eij fast, mehr än Säden och Åkerbruket, ty kan Säden Materie och slijkt eij som fast egendom ansees, och är desse manufacturer eij annat, än bruuk, hamrar, watnwerk.

Jnkom Hr HoffCancellern och Secreterar Ehrenhielm.

Tagelåtт till Samslächt.

Discureras om Tagelåtten af Sam- och Halffskylte.

Assess: Lilliemark. Om Samskylde hafwa skola Tagelåtten, kan henda att StamGodzet kan komma till Samsyster och Således uthsluta Halffbroder ifrån StamGodz, som är Fäderne, och således går Godzet uhr familien.

H:s Excells: Så mycket giörligit är bör wij fuller tillsee att StamGodz blifwer wid Familien, och skulle wij elliest än tå fåå dem, som det observera.

428. Borgm: Törne. Der Halffbroder är aff Fäderne, synes han hafwa förmån för Samsyster till StamGodzet, som af Fäderne kommit är.

B: Cameen, idem et Assessor Hassel.

H:s Excells: Jag kan eij heller annat see än StamGodzen blifwer wid Brodren, och slötz detta att Halfbroder af fadren tager sådane Stamgodz, som komma från Fäderne, men är det den dödes Afflinge, hafwa alltijd Samslächt och Samsyster Förmånen.

Discurerades om Skattehemmans deelning.

Digitized by Google

H:s Excells: Mehr än Fyra åboer må eij gierna tålas på hemmanen.

Continuerades Discursen om Tagelotten emellan Sam och Halffslächt.

H:s Excells: et Alij plures. Till det Godz af Fäderne kommer synes halfbrodren af Fäderne hafwa tagelåtten för Samsystrerne, och rättigheet att henne uthlösa.

Discurerades om Arfftagande emellan Sam och Halffslächt som Syskon äro. Arff emellan Sam- och HalffSyskon.

Assess: Hassel. Mig synes der een broder döör, och hafwer flere Bröder Sam och Halff, synes de bröder må entel. concurera uthan anseende antinget Godzet är kommit ifrån Fader eller Moder, och till lijka dehlar.

B: Törne: Måste man fuller doch achta att her lijka Lag giöres med det förra, att man eij går ifrån det Fundament föresatt ähr.

H:s Excells: Halfbroder å Fäderne, tager Fadrens Låt, af Möderne Modrens lått, nemligh de af fäderne dubbelt emoot dem af Möderne. Och att Tagelåtten blifwer wid den, som skyld är på den sijdan, hwar ifrån Godzet faller.

Hr HoffCancellern Deducerar hwarföre Halffbroder aff Möderne, och må komma till det Gotz genom Arff, som ifrån Fäderne kommit är. 429.

H:s Excells: Att sådan Lag giöra, det skall Godzet alltijd falla till Slächten är omögeligit, ty tå skulle och den nermesta uthslutas, ty halfbroder af Modren uthsluter iu Faderbroder, fast Godzet kommit woro ifrån Fäderne, och Faderbroders Fader.

Oplästes Cap: om dem som twista, seijandes sig lijka när, eller nermare Arfftagare. Twistas om Närmste Erfwingar.

och corrigerades det att insättias skall, Twistas emellan dem som erfwa willia hwilken den döde nermast skyld är.

H:s Excells bijföll det samma.

B: Cameen. Det Capitel hafwer doch sin nytta i anseende till Fremmande Personer.

Discureras om Tijden, innan hwilken Man må sitt Arff återwinna, och den åthskillnadt som giörs i Lagen emellan Staden och Landet, att i Staden sattes Ett i Landzlagen 3 Åhr. Tijden att Arff återwinna.

H:s Excells: Tijden synes kunna wara lijka, ty ratio är eadem, och seer Jag eij heller hwarföre man hafwa bör så lång tijd på

Digitized by Google

Landet nembl. 3 Åhr. ty det är skadeligit i all fall, att possessio är in incerto och är tijd lång nog, ett Åhr ifrån den tijdh han får weetat, så att den förfallelöös derpå innan ett Åhr eij talar, må ingen rätt hafwa.

Laga förfall.

Discure: Hwad Laga Förfall är!

Hr HoffCancelern: Det är Laga förfall, som eij ståår i hans makt, och uti eens wåld att förekomma.

Discureras om dem som oskylld eller lenger uth skyld är, och arff tager wetandes annan nermare skyld, att han som malæ Fidei possessor, alltijd bör och kan mista sådant sitt Arff, doch att den som tijger lenger än ett Åhr, sedan han weeta fick arfwet fallit, miste fuller sitt Arff och sin talan. Hwarföre bör sådant falla Konungen till.

430.

Discurerades om Tijden innan hwilken man bör på sitt Arff tala och det sökia.

H:s Excells. Tre Åhrs tijd är alt för långdt och är ett Åhr lång tijd nog, serdeles ifrån den tijd han weeta fick sig wara Arftagande. Der annat hinder eij infaller. Och syntes H:s Excellens der een oskyld träder till Arffs, och rätter Arfwinge eij talar der på innan natt och Åhr, träder Konungen till.

Om Fiermare mister.

Borgmäst: Cameen: Der een närmare skyld sig försummar, synes doch den Fiermare derföre eij uthslutas.

H:s Excells. Ja det är rätt, den Fiermare bör doch derföre eij mista, att den nermare tijger, och kan elliest deraff falla ett absurd, der een närmare woro illwillig moot sine, och heller will unna Konungen än Sine egne, böre dhe derföre eij mista.

Borgm: Cameen: Det kan wara ett beswär med Arffskapet till att winna det igen etz.

Om nu een Närmare will intet sådant beswär sig underkasta, utan tillåter den fiermare det winna med beswär och sedan det wunnit är, will tillträdat.

H:s Excells: Det går intet ann, ty den som med beswär det winner må iu det niuta.

Fatalia Sålt Godz att åtala.

Discurerades om det Godz een oskyld eller Fiermare tager, till annan sällier. etz.

H:s Excell:s: Den bonæ Fidei possessor är och sällier een annans, kan doch eij heller större rätt gifwa Emtori än han sielf hafwer, och om han sielf bör mista, bör iu och Emtor mista, som alltijd kiöper periculo Suo.

Digitized by Google

Oplästes Cap: 18 uti Jordebalker, aff Hr HoffCancellern, huru Fatalia böre Considereras, serdeles uti anseende till Cronan.

H:s Excellens: der som alt är Lageligit possiderat, kiöpet giordt rätt som sig bör, med uppbåd etz. wet Jag intet om Fiscus eller annan kan der å tala, som sin tijd försitter och tijger, om 431.
Wij och om Cronones rätt talar, så är doch åthskillnadt emellan det, som till Exempel förr är, och warit Cronones, ty uti det är ingen præscriptio; men uti detta som privatus ägt nascitur nu först ius Fisci till samme private Godz. J hwilket Fiscus kan ingen större rätt hafwa än privatus, och bör på både Sijdor wara vigilantia.

Hr HoffCancellern: Är doch regula Communis, contra Fiscum nulla præscriptio.

H:s Excells: J dhe måhl Fiscus kommer att tala som privat, observeras och Fatalia, och när Konungen blifwer ex lege Erfwinge, niuter han samma rätt, som annan, att tala derpå ehuru lenge, der effter kunnogdt blifwer, att den som arffwet till sig tagit, är oskyllder.

— — — — — — — — — — — — — — — — 432.

Den 16 Maij kl. 3 E. m.

Hans HögGrefl:e Excellens Kongel. Rådet och Gouverneurn G. Lindskiöld.

Räntmästar Sneckenberg.	Assessor Hassel.
Secreterar Leijonmark.	Borgmäst: Cameen.
Borgmäst: Törne.	Rådman Brunell.

Företogs hwad uti GiffteB:n återståår.

Oplästes och Justerades Capitel om den som häfdas i Fäst- Fästemöö
ning, och påminte H:s Excells att een sådan qwinna niuter Gifftohäfdas.
rätt, emedan hon förklaras för dess hustru, som henne häfdat, och barnet för ächta.

Discureras om Morgongofwa.

Secret: Leijonmark: Mongen giffter sig, och gifwer eij Morgongofwa, warandes derföre Morgongofwa eij necessarium quod.

Assessor Hassel. Ja Morgongåfwa är så nödig, att den eij MorgonGofwa sin hustru gifwer, dömmer lijkwähl dommaren henne, effter Mannens död MorgonGofwa till, och äfwen så synes den uti Fästom häfdas, niuta i alt hustrurätt, MorgonG: med alt annat.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — 435.

Digitized by Google

Den 22 Maij 1690.

Hans HögGrefl. Excell:s Gouverneurn.
Hans Excellens Hr HoffCancellern.
Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Assessor Hassel. Borgmästar Cameen.
Borgmäst: Törne. Assessor Lilliemark.
Rådman Brunell.

Begyntes discurs om Förmynderskapp.

436. Förmyndare Ordning.

H:s Excell:s Påminte att wår Förmyndarordning; är serdeles nödig att öfwersee och Kongel. Maij:tt hemstella, emedan som der infördt är, att alla casus Fortuiti moste komma en förmyndare till last.

Förmynderskaps willkorl.

Hr HoffCancellern: Her är duplex genus tutelæ.

1. att een tager barn till sig och dem underhåller, med all Nödtårfft utan all räkning, och alt på sin hasard, och i det fall bör Barnegodz eij siunka eller brinna.

2. Den som räkning giör, och i det fall skier eij mehr, än som rättwist finnes, och det är klaar Lag lijkmätigt.

Borgm: Törne. Nu hender mäst, att der Barnsens Godz eij så mycket skyldar, att deraff kan barn födas. tage förmyndare serdeles Föräldrar, till sig barnen, och dem föde för Godzens eller egendommens inkomst, och så skier her i staden dagel.

H:s Excells: Effter KyrkioOrdningen bör nu barn afwitras, och således Dess egendomb wara wiss, och i wissa hender.

Oplästes Cap. 21 ErfdeB: Stl. som med det sagdt är öfwerens stämmer.

Räkenskapp aff Förmyndare el:r Fader.

Discurerades om den fader som barn så till underhåll hafwer, bör entel. räkenskapp giöra.

H:s Excellens: Jag kan eij see annat än tå fader eller Moder träder i annat giffte bör, han giöra räkning för Förmynderskappet.

Hr HoffCancellern: Emoot den hazard som Förmyndare hafwer, att intet skall siunka eller brinna, compenseras det beswär att räkning giöra, och således är nog, att barn får sitt första Capital igen.

H:s Excellens. Det kan infalla Casus att all Förmyndarens egendomb går bort, skall tå de barn intet få.

Jnkom Assessor Hassel.

Digitized by Google

Hr HoffCancellern, Her moste giöras skillnadt emellan genera tutelæ, att man skall giöra full räkenskapp. 2. Att det med fullo wedergiälda, och synes Mig Meningen warit afftagen *(?)*, att der een förmyndare hafwer tagit Barnsens godz om hender, wari i huus eller annat, och det för wist quantum, som och bestod förre tijder egendom i Gode waror, Godz och huusgeråd, och den som barnen med sådan egendomb till sig tog, moste hwart Åhr, räkenskapp giöra eller det wedergiälda, att intet skulle siunka eller brinna, men til widare eij förbunden wore. 437.

Secreter: Leijonmark skickar och låter sig uhrsächta, att han eij kan opkomma utan moste uteblifwa, för den beställning han för sig särskillt hafwer. Secreter Leijonmark uhrsächtas.

Discureras om den rätt omyndige hafwe uti Godz sälliande, att lösa igen etz. Omyndiges Godz sälliande och lösen.

H:s Excells: Der så hender att een pupill hafwer af nöden, att sitt fasta sällia, men ingen Kiöpare finnes för den fara, att det är lösen underkastadt, lender det pupilln till ruin.

B: Cameen. Berättar uti Förmyndare Ordningen som för Stockholms Stad gifwen är och skrefwen allenast, wara infördt Det må een Förmyndare sällia, doch med Borgmästar och Rådz wettskapp, och skiärskåda hwad nödwendigdt är att sällia.

Oplästes Hr Stephan Hirsenstiernas supplique anhollandes om tillstånd, att få uti den Kongel. Commissionen auscultera hwilket honom bewilliades dess mehr, som Petrus Melander hwilken för detta warit i Kongel. Commissionen Auscultant med sin supplique inkommit, som och oplästes, och begierer dimission, berättandes sig af Kongel. Maij:tt förordnadt och kallat till KrijgsFiscal wid de Auxiliar troupper, som gå till Reenströmmen. Auscultant Hirsenstierna.

Assessor Lilliemark begynte att föredraga hwad i Erfdebalker återstår, och det Capitel om hustru som effter Man lefwer, seger sig hafwande wara, som är det 22 Capitel GifftеB: Landzl. och oplästes samme capitel, som fans wara wähl stält och kunna Mästedels behållas, allenast att det föres till ErfdeB:r och är ratio legis god. 438. Man döör och Hustru säger sig hafwande wara.

H:s Excells: Så lenge Spes prolis är, är ingen som kan prætendera någon rätt i boet, men der den går af antingen per abor-

Digitized by Google

tum eller annat sätt, måste Hon wara reponsabel till alt, och till den tijdh niuter hon sitt underhåll.

Testamente.

Oplästes hwad Assessor Lilliemark hafwer opsatt öfwer testamente, hwilket confererades med testaments Ordningen. 1686 §: 9 hwilken Landzhöfdingen Hr Lovisin förmenar wara nog tydelig och uthförligen uthsatt.

Om Testamentum Nuncupativum bör sedan wijdare bekräftas.

Discureras: Om så hender att een i Dödzfall i witnens närwaru giör testamente muntel. om det bör sedan skrifftel. giöras, om så skie kan.

Hr HoffCancellern: till testamente bör wara alla legalia om icke hinder är emellan, som är i hastig siukdom, och så synes sådant testamente, som giörs i hastig siukdom böra cum Solemnitate, sedan inrettas om det skie han, och giälla bör, äfwen som kiöp giöres först provisionaliter, men sedan Solemniter med breff.

H:s Excells: Med mindre Jag sielf förklarar min willia annorlunda, bör iu det stå som Jag wid sådant tillfälle i siukdom giort, och kan ingen mina ord till intet giöra, uthan Jag sielf.

Hr HoffCancellern, Om intet Solemnia brukas skole, är ingen necessitas Solemnium.

Hr Lovisin, All Solemnitet består hoos oss i detta, och alt
439. annat att det wara må wist om ens willia och testamente, såssom der man kalla skulle twå goda Ährlige Män till wittne, till ett sådant testamente, som giöres i hastig Siukdomb, om så hender att det eij solemniter ändras, bör iu det testamente stå.

Assessor Hassel: Testamente synes böra giöras cum Solemnitate, således att hwad som giöres kan, bör giöras skrifftelig, och der det eij skie kan, hafwer nuncupativum rum, men der det åter kan skie, borde det giöras skrifftelig, om det giälla må.

H:s Excells: Det går eij ann i alt, till exempel Nöddoop som skier i hast och nödh hwilket doch eij behöfwes eller moste ändras.

Borgmäst: Törne. Jag troor ingen twiflar att eij bättre är, om testamente skier skrifftelig, men der det eij heller skier, utan doch är Testamente klaar, må det och giälla.

Hr HoffCancellern: Der een Man på sin soot ligger och giör testamente, sedan kommer sig före, och lefwer månget Åhr effter, skulle den samme sedan eij sin willia wijdare tillkiänna gifwa, frågas om dess förre eij giälla bör.

Hr Lovisin: Wist är Scriptura klarare och wissare, men derföre att den eij skier, bör det eij wara ogilt, som man i sådan hast giör, fast han sedan lefwer och eij ändrar.

Digitized by Google

H:s Excell:s: Det är händt een gång och annan, att iag hafwer tydeligen förklarat min willia wara att min dotter skall erfwa lijka moot min Son, om sådant nu af mig eij skrifftelig giöres, skall derföre det Jag förre sagdt wara ogildt, det seer Jag eij, och förklarar Jag her det samma wara så min willia, så att der Jag eij skulle komma att giöra det skrifftelig will Jag detta skall äfwen så giälla som det skrifftelig woro giort.

Hr HoffC: Den något will hafwa extraordinarie, bör iu wijsa sin willia klarl. ty der så skulle hända, att een i sin hastigheet giör testamente, och sedan blifwer frisk och lefwer lenge effter, synes Mig swårt, der han intet mehr der om talar, att det han så stadgat, gillat will hafwa. 440.

Hr Lovisin: Der han sielf eij ändrar sådant, synes det böra stå och blifwa stadigdt.

Borgmäst: Törne: Mig synes alt detta der uti stanna, att her om intet införes, att een sådan bör entel. skrifftel. ändra eller stadfästa sin willia.

Hr Lovisin: Hoos oss kan alt låta sig giöra. men wij måste betänckia, att störste hoopen består aff Landtfålck, som eij kan giöra skriffter.

H:s Excns: Jag finner Mig her snarare falla på Hr HoffCancellerns mening, ty wittnen hafwa då rum, när eij är eller finnes Partens tillstående, när iu een kan sielf sin willia tillstå, är inge wittnen aff nöden, altså synes den, som kan sin willia sielf förklara af sig, bör han det giöra, och i det fall giäller sådant mehr än alle wittnen, altså den som först begiärt några wittnen om sin willia, han behöfwer sedan inge wittne, der han kan sin willia sielf förklara.

Discureras om det som af Fädernes Arff är må testementeras till slächten af Möderne, när ingen närslächt är af Fäderne. Arfwegods å Fäderne till Möderne.

Hr Lovisin: till exempel om Hr Nils Bielke hade inge barn utan allenast slächt aff Möderne, och sin Moster som är een Baneer, frågas om han eij må sitt FäderneGodz Sahlstad testementera till dem af Fäderne, som lengre uthskyld än Mosteren, uti hwilkens Mödernes slächt detta Sahlstad alldrig warit, hwilket mig synes entel. wara tillåteligit, emedan i anseende till een Moster är Sahlstad eij ArfweGodz och är ratio protimiseos sådan, som anseer slächten eij andra. 441.

Digitized by Google

Hr HoffCancell: Det är fast novum her att säija, det slags Arff, får Jag disponera om, och det slag eij.

H:s Excells: Her till hafwa wij alltijd hållit så före, att den nermast är i blodet, är nemst att erfwa, utan anseende till hwadan godset ifrån slächten är.

Hr HoffCancell: Mig synes eij orimmeligit, om så förordnas, att den som aff Fäderne Arff, må wähl testementera till sin slächt af Fäderne, fast än han kan hafwa nermare aff Möderne, allenast han eij testementerar sådant Fäderne, uthom slächten, utan till sin slächt af Fäderne.

Hr Lovisin. Jag hafwer alltijd hafft den meening i börd, och synes Mig samma skiäl böra wara i testamente.

Hr HoffCancell: Testamenter hafwa det uthseende, att dhe holla Hæredes mehr obnoxios testatori, och som Jag förre sagdt synes billigdt att een må sitt Fädernes Godz testementera till sin Fädernes slächt.

Uthgingo Landzhöfd. Hr Lovisin och Ass: Hassel.

H:s Excells: Wij hafwa her tills satt det principium, den nermare är att ärfwa, måste eij gås förbij, och således synes, der eij är nära Erfwingar som Moder eller HalffSyskon, må fuller en till annan af familien gifwa, men der så när slächt äro såssom Moder och HalffSyskon, synes de eij kunna gås förbij, och kan Man gå till dem Medelwäg att Moder niuter sådant Godz i sin lijfstijd, så att hon effter hans Död, eij kan komma Godzet till andra, genom annat Gifftermåhl.

Assessor Lilliemark. De Jure Romano hafwa allenast Föräldrar och Syskon quærelam inofficiosi.

BorgMästar Törne: Der een sådan testamentarius doch till-
442. hölles att giöra och gifwa någon wedergiälning såssom till een Fierdepart etz.

Om testamento Nuncupativo.

Discureras å Nyo om den som testamente giort i siukdom, må sedan det stadfästa skrifftelig, om han kan, och sig å Nyo förekommer.

Hr HoffCancellern. Solemnitates äro derföre påfundne och införde, uti alle folks Lag, att alt hwad som skier annorlunda, ner Solemnitates kunna observeras, må eij giella, och ty bör her införas, att den som testamente giort hastigdt uti wittnens närwaru, bör om så skie kan det skrifftelig sedan giöra, eller för dommaren sådant angifwa.

Digitized by Google

H:s Excells: bäst är att her upsätties hwad af nöden synes och confereras med testamentsordningen och således ett der aff giöres.

Discureras om deras testamente, som slösare äro; iemwähl dhe drukne äro. Testamentum Prodigi.

H:s Excellens: Alt hwad som giöres aff dem, som sitt wett och förstånd hafwa, bör så wijda, såssom det elliest i sig sielf lofligit är giälla, äfwen som in crimine bör alt det swaras, som i dryck skier etz. Altså är her nog införa att testamente bör skie af den, som sitt wett och förstånd hafwer.

Discurerades om her införas kan att testamente eij bör stå, som skier af Någon owänskapp emoot sine Erfwingar. Testamentarii Inimici hæredibus legitimis aliis.

H:s Excellens: Det kan eij införas, ty intet sådant skier, utan aff Någon missynnest emoot sine Erfwingar.

Hr HoffCancellern. Kan lex betaga den frijheet att gifwa och testementera till fremmande, är fuller eij illa. ty Många testamenter skier aff obetänkte Personer och aff owillia, så synes her wähl kunna sättias causæ quærelæ inofficiosi testamenti. Testamente i Afflinge.

H:s Excells: På det sätt blifwer heller intet testamente ständigdt utan alltijd disputabelt, ty ingen är, som eij klaga lärer sig obilligdt förbijgången, och kan ingen heller säija sig wara ällskatt som så förbijgås, och är her eij wijdare till att giöra än att beholla her legitimam uti Afflinge, som tillförende slutit är i Kongel. Commissionen, och der wid blifwa, att een der utan må giöra med Afflinge hwad een will, och slötz att her observeras det samma att legitima bör observeras, och i det öfrige giöra aff sitt afflinge hwad han will. 443.

Discurerades om dem som äro billtoge, och wijdare skylldige till Nogon bråtta må få taga något testamente. Testamente till missdådare.

H:s Excell:s: Man finner att dhe personer som warit i olycka, och dömde till sådan nesa, som elliest är dem nog touchant, blifwa lijkwähl gode Män. Exempel är Themistocles de quo C: Nepos. Qvæ contumelia non fregit eum sed erexit och Sciopio Som i Heidelberg blef cum infamia relegerat, som sedan med stoor heder kom som Legatus, och derföre dhe ord cum Solemnitate uthplånade, som honom förr till wanheder woro upsatte. Så synes och een kunna sig öfwer nogon sin slächt förbarma, och till honom testementera, som i olycka råkat ähr, utan præiudice.

Digitized by Google

444. **Den 23 Maij 1690 Kl. 3 E: midd:**

— — — — — — — — — — — — — — —

448. — — — — — — — — — — — — — — —

H:s Excells: Neste sammankomst williom wij företaga hwad återstår aff ErfdeB. och om testamenten, sedan hwad som färdigdt är och wara kan af dhe andre Balker.

Den 27 Maij 1690 kl: 3 E: M:

H:s högGrefl:e Excell:s Kongel: Rådet och Gouverneurn.

Secreter: Ehrenhielm. Assessor Hassel.
Secreter: Leijonmark. BorgM: Cameen.
BorgMästar Törne. Assess: Lilliemark.
Rådman Brunell.

449. H:s Excells Vpkom kl. 3 och effter inge Andre af dhe Herrar deputerade tillstädes woro, ty företog sig H:s Excell:s med Assessor Lilliemark conferera om det han opsatt öfwer testamente. Hwar om H:s Excell:s och något discurerade, och serdeles om her må insättias, att dhe testamenter som giorde äro gienom låckande etz. skole wara ogille. och syntes H:s Excells bäst det uthsluta, på det gienom dess insättiande eij må gifwas stort tillfälle till trätor, emedan intet testamente skulle på det sätt wara, som Erfwingarne, eij påstå skulle skiedt gienom låckande. etz.

Jnkom Ass: Hassel och Borgm: Törne.

Om testamente aff Fäderne, der slächt är af Möderne.

Discurerades om det att een kan, sin Arfwe Jord testementera i alt, när Jorden är kommen från Fäderne, och Testator hafwer ingen slächt utan aff Möderne.

Man måste her eij gå så långdt per Saltum ifrån det förra, som hafwer förbudit alt testamente i ArfweJord, utan anseende, hwadan den kommen woro när Erfwingar till äro, och nu till alterum extremum att testementera få in totum utan heller sökia per mediam viam ett æquilibrium.

Assessor Hassel consentit.

Assessor Lilliemark opponerar i anseende till dem, som äro eij slächt på den sijdan som Godzet kommer ifrån, är ingen skillnadt emellan Arff och Afflinge Jord, emedan han eij hafwer större rätt till den ArfweJorden, i anseende der till att han eij är i slächten, än till Afflinge.

BorgMäst: Törne: Är doch den skillnadt att Aflinge är med beswär wärfft, och ArfweJord utan alt beswär, och så synes alt

Digitized by Google

billigdt, att det utan all Mödo är wärfft, må och till dess Erfwinge komma.

H:s Excell:s: Ja det skier. En Moder till exempel orätt om een Son skulle Henne uthsluta, ifrå alt det som Han ifrån fäderne ärfft, och synes att man her kan pro ratione opsättia, att ehuruwähl man skiäligen säija kan, att een testator kunde gå förbij sådan sin slächt, som äro på andre sijdan, såssom den der ingen Jus hafwer att tala på det Godz ifrån annan slächt kommit är, 450.
lijkwähl hender offta att Jus kommer och flyter till een af den obligation, hwar med han å andre sijdan bindes.

Assessor Lilliemark Påminner att Hoffrätterne uti sine betänkiande hafwa gådt i åthskillige meeningar, om een sådan Arfwinges rätt som är skyld på andre sijdan om Å den som Godzet ifrån kommit ähr.

Jnkom BorgM: Cameen och Rådman Brunell sampt Secreterar Ehrenhielm.

H:s Excell:s Opläste å Nyo hwad opsatt ähr om testamente, serdeles hwad af Arfwejord må testementeras och förmente H:s Excell:s rättwist wara om een hafwer Godz aff Fäderne Arff, och hade närmare slächt af Möderne än Fäderne, att tå han som det eger, må hafwa rätt att testementera till den som slächt är aff Fäderne, doch eij in totum, utan till helfften, således beholler den, som nemste Erfwinge ähr af Möderne helfften, som een Närmste Erfwinge, fast än hon der till synes eij så stoor rätt hafwa, såssom till det, som af samme stemma kommit är. och twärt om han som af Fäderne slächt är, niuter såssom een af Familien och per testamentum eller Lagen halfft. således lender doch sådant Godz wärfwande till Familiens conservation, när han och sin dehl åthniuter, af det Godz hans Förfäder wärfft. Men giöres intet testamente till, få de Nermeste Erfwingar alt

Sedan discurerades om de som testementera ArfweJord och slächt hafwer, af den sijdan Godzet kommit ähr, om han må gifwa 1/5 och är her den 1. Gradus. 2. Der een hafwer Arfwejord, men eij Godz som kommit är ifrån samma slächt, som Erfwingar äro. Om testamente af Erfwejord.

Discurerades om testamente der inge Erfwingar äro.

H:s Excell:s: Der testamente giöres till Fremmande, må och bör det wara lijka rätt och tillstånd att testementera ty elliest skulle man giöra skillnat i alt.

Digitized by Google

Assessor Lilliemark. Jag hafwer detta så considererat att her infaller först anseende om Barn äro. 2. hwadan nermare Erfwinge är.

451. BorgMästar Törne: elliest måste och i alt giöras skillnadt, till hwem testamente skier.

BorgM: Cameen. Her är een quæstio om testamenten, der en är nermare Erfwinge af annan sijda än Godzet kommit ähr uti hwilken ingen rätt synes wara, för dem att tala på testamente, som skier till dem som fiermare äro på den sijdan, som Godzet är kommit ifrån.

Testamente emel: Barn af arfwejordh.

B: Törne: Hafwer tå een Fader eij rätt att Arfwejord gifwa een Son mehr än annan? Mig synes han må gifwa 10 penningen etz.

H:s Excell:s: Det har sine gode skiäl att Fader eij hafwer sådan frijheet till Arfwejordz testamente eller gåfwa. utan kan han af annat mehr förmån gifwa den ene än den andre med education, reesor revenurer etz.

Tagelått.

Assessor Lilliemark. Kan doch eij Fader disponera så, att den må hafwa den Gården och een annan, annan gård.

H:s Excell:s: Neij det måtte tå låttas, ty elliest orsaker det jalusie, som af Esaus och Jacobs exempel sees. och som wackert är transferre gloriam ad posteros, så är och äfwen hederligit att Godz och egendomb transferre ad posteros.

Om Fäderne der ingen Fädernes slächt ähr.

Assessor Lilliemark: Än der Erfwingar äro lijka. etz.

H:s Excell:s: Der synes Syskonbarn af Fäderne wara nermarst till Fädernes Jord och Syskonbarn af Möderne till Mödernes Jord. och der dhe äro lijka när både, till exempel på Möderne, som der twå Moderbröder äro, och intet Godz af Möderne utan af Fäderne är, där synes Fädernes Godzet wara såssom aflinge och kunna testatoris willia wara frijare. Men i det fall intet Godz är af Möderne utan Fäderne, och Modrens slächt är närmare, om tå intet testamente är, må då den af Fäderne är fiermare i Fädernes godzet participera eller alldeles uthsluta dem, som nermare äro på Mödernet, der om kan orsaak wara att twifla.

452.

Men i det fall der allenast slächt är på Möderne, och intet Godz annat än aff Fäderne, der må Egaren testamentera till hwilken han will, af dem som nermarst äro. och uti lijka grad, emedan Godzet är i anseende till den aflinge, ty Godzet är aflat af annan familie än de äro, som her nermarste äro, doch kan eij annars

Digitized by Google

säijas än den Erfwinge ähr, kan fuller påstå sig competera Arffsrättigheet.

Borgmäst: Törne: Må han tå eij till Fremmande testementera, der ingen är aff Familien, som Godzet är kommit ifrån, emedan der är respectus Familiarum borto, der ingen är af samme Familia.

H:s Excell:s: Det synes wähl att testatoris frijheet är tå större, emedan sådant anseende till Familien är eij mehr till.

Om testamente ifrån Barnen.

Discurerades, om een må testementera ifrån sine barn.

och bijföllo Assessor Hassel och Secret: Ehrenhielm H:s Excell:s att ifrån Barnen ArfweJord eij testementeras, hwilket och entel. slötz, ehuruwähl BorgM: Törne mente billigdt wara wid det förra förblifwa, att testementeras må i Arfwejord ifrån barnen till 1/10 och corrigerades projectet på det sätt att ifrån barn och nermste Erfwingar på den sijdan hwadan Godzet kommit, må ingen Arfwejord testementeras,

2. Der barn eij äro, att helfften kan gifwas till dem, som slächt äro af den familie Godzet kommit ähr, fast nermare slächt är på andra sijdan.

3. Till een annan Skyldeman eller oskyld må han eij mehr än 1/5 gifwa.

---

453. Sons och Dotters.

Wid detta tillfälle uthlät sig Hans Excellens G. Lindsköld, som offta tillförende att ehuruwähl förre Lagen, och det nu giorde slut gifwer Sonen 2 och dottren 1 dehl på landet, hwilket Jag fuller måste låta der wid blifwa, doch kan Jag eij annat än, nu som offta tillförende min meening förklara wara sådan, att min Dåtter bör få lijka med min Sån, och är det så min fulla willia, fast än deröfwer alldrig kunde något skrifftеligh testamente opsättias, hafwer Jag doch för monga mina wänner det offta förklarat, hwar wid Jag will att blifwa skall.

Testamente till Kyrkior etc.

H:s Excell:s: Wähl ähr det att man till kyrkior och fattiga gifwer, men her att sättia dubbelt högre än sagdt är, som Assessor Lilliemark satt kan uthtydas olijka som till exempel, her är sagdt att man kan testementera halfft, skall her nu sättias dubbelt mera, såssom alt kunne till kyrkior testementeras.

Byrdkiöp Jordz testamente.

Discurerades om Byrdkiöp Jordz testamente.

Digitized by Google

H:s Excell:s Opläste af testaments ordningen § 3 her om, hwar wid observeras om Melioration på Byrdkiöpt Jord må dess werde bortgifwas.

Erfde Löösöron.

Discurerades om Arfdelöösöron wid testamente.

H:s Excell:s: De Considereras altijd som Afflinge, och moste hwad Aflinge Jord är beskrifwas uti Jorde-balken.

Discurerades om een af Aflinge och Löösöron må gifwa ifrån Barn halfft, hwar wid observerades wid testaments ordningen, att der och effter Landzl. gifwes tillstånd att testementera alt Aflinge. Doch påmintes att den ordning är allenast förre Lagens förklarning huru Kongel. Maij:tt will Lagen skall uthtydd wara, som eij hindra kan aff goda skiäl gå der ifrå, och syntes allom att nu wiss legitima må entel: observeras, så på landet, som i staden.

Testamente i staden.

Discurerades om her een lijkheet i Landz och Stadzl. kan blifwa.

454.

H:s Excell:s förmente Jo, och påmintes att i Staden warit her till 1/10 loflig att bortgifwa der ingen slächt warit, och på landet alt af Löösöron i all tillfälle, och hafwer ratio warit annan i Staden och Landet, serdeles för de fremmande skull som kan hendt, sitt bortgifwa williat, men hwad skiäl wij skole her fatta om nogon olijkheet her skall giöras i testamente, seer Jag eij så wist, och synes Mig eij illa, Frijheten att testementera i Staden må och restringeras; ty i Staden kan Frijheeten till att gifwa bort Arfde huus och tompt, mehr skada, emedan egendommen offta i Staden, består mehr i Löösöron, än på Landet, hwarest så mycket löösöron eij finnes som i Staden, och der een i Staden hafwer frijheet att disponera om sine löösöron, som äro mäste egendommen, må icke tå Frijheten brukas i anseende till Jorden och Gårdar och är samme ratio, så att i Arfdehuus och tomper, i Staden må behollas äfwen den rättigheet, som på landet, elliest skulle een på landet hafwa om alt, förlijten och i staden förmycken makt att disponera, och må wähl äfwen i Staden borgerlige Familiers conservation och acquirentis intension uti huus etz. ansees, som på landet en AdelsMans etz. och syntes att detta, som uti hwilket är een så stoor æquitet och Jus, blifwer lijka lag och rätt, i anseende till faste Arfwejord huus och Tomter, så på landet som staden.

Digitized by Google

BorgM: Törne. J staden äro dhe få som erfwa, och på landet går Fastegodzet lenge i Familien, men i Staden går fast annars huus etz. sällies och kiöpes utan så stoort anseende, och i ty synes att Man i Staden af Erfdejord må få gifwa nogot mehr än på landet.

Rådman Brunell samtycker serdeles som barnen hafwa större förmån i staden nembl. att få taga i Möderne i Hälfften, och niuter der, utan anseende, Man och Qwinna lijka Gifftorätt i bådes egendomb, hwilket doch eij skier på landet. 455.

H:s Excell:s: om desse åthskillnader skulle kunna consilieras woro wähl, och är bäst att Assessor Lilliemark her om opsätter huru wijda och på hwad sätt detta kan consilieras eller eij.

Om testamente öfwer legitimam.

Oplästes än mehr af det opsatt ähr och discurerades om testamente går högre, än Lag tillåter etz. om hela testamentet skall wara ogildt eller det som olagel. är ändras.

H:s Excell:s: blifwer derföre quæstio om testamente skall tå in totum tolli eller corrigi Secundum legem.

Assessor Hassel. så påstå offta Parterne att hela testamente skall hefwas, när testamentet går öfwer den dehl Lag förmår uti nogre stycker.

H:s Excell:s: Det meste Essentiale är, att wähl weta, hwad voluntas testatoris warit, och när nu de voluntate Testatoris constat, att han welat mig gifwa Sex daler, fast mehr är det klart han welat Mig gifwa det mindre är och Lag tillåter neml: 3 dal:r, hwarföre moste derföre hela testamentet eij kullkastas, att een gifwit mehr än Lag tillåter, utan bör det rättas effter det, som Lag förmår, hwilket och altså slötz att införas.

Testament tages af Testatoris deel.

Discurerades om her nödigdt är att införas och observeras att emellan Giffte Personer skall af dess deel gifwas som testementerar.

H:s Excell:s: Det är iu onödigdt att säija som her opsatt är, att af sitt må een gifwa.

Assess: Hassel BorgM: Cameen och Törne, det hafwer doch warit mångens mening att testamente skulle gifwas af Boo oskiffte, så att hwad man een gifwit är disputerat att af boo oskiffto wara tagit.

B: Törne: Så är det practicerat.

H:s Excell:s: Det är fast galit, ty det är absurdum, att een skall gifwa annars egendomb.

Digitized by Google

456. H:s Excell:s: Det må iu ingen förwerka annans rätt och dehl, mindre bortgifwa.

Oplästes Cap: 17 et 19 ErfdeB: Stadzl.

och slötz att her införes det måste testamente tagas af dess dehl, som det giör.

Inkomster af Gods må testementeras.

Assessor Lilliemark frågar om icke Man må testementera till sin hustru effter sin död inkomster af Godzen?

H:s Excell:s och Ass: Hassel. Han kan iu eij gifwa mehr än han eger, och sträcker sig hans egendom eij effter döden, och slötz att det gås alldeles förbij.

Testamente af Giäldbunden.

Discurerades om Testator är Giäldbunden, om icke testamente som redo kan tagit wara bör gå tillbaka, förre än Arfwejorden kan tillgrijpas till Giälden.

Assessor Hassel: Der finnes så skiedt att Erfwingen hafwer måst betala Giälden, och testamentarius suttit frij.

BorgM: Cameen. Legatum går för Arf.

H:s Excell:s: Alt det synes wara oskiäligit, och kan Jag eij annat see, än bör Arfwejord hafwa större rätt hoos Mig, än hwad annat kan hos testamentarium finnas, serdeles som ratio är Generalis att intet testamente bör gifwas uth, förr än all Giäld är gulden.

BorgMästar Törne. Man moste tillsee husetz tillståndh som det war wid Testatoris tempus mortis, så mycket han kunnat tå gifwa, moste blifwa ståndandes.

H:s Excellens: Det synes fast rätt och skiäligdt, att så mycket tå kunnat disponeras bör Erfwingen eij kunna åtala.

Assessor Hassel. För det privilegium Arfwejord hafwer, synes testamente gå effter Erfwejorden, så att der giäld äro, bör det som testementerat är, förre uthgå och tillbakagifwas, än Arfwejorden tillgrijpas.

H:s Excell:s: Det kan och säijas, hade han tå intet testementerat, hade Jag fådt beholla min Jord, emedan giälden tå kunnat af det bortgafs betalas, och hade testator wetat sig så högdt warit graverat med giäld, hade han tör hända, låtit blifwa att testementera.

D. 30 Maij kl: 3 E: Mid:

457. Emedan Hans HögGrefl. Excellens Gouverneuren war med Hennes Maij:tt Drottningen och Hans Kongel. Högheet Prins Carl

Digitized by Google

uth till Carlberg rest, och Hr HoffCancellern med annat hindrat är, samt Landzhöfdingen Hr Lovisin bortrest till ÖsterGötland, ty blef ingen session denne gång af, utan sedan de närwarande Assessores Hr Hassel, Secreter Leijonmark, BorgM. Cameen, Törne, Assess: Lilliemark, Rådman Brunell hade till kl. half Sex wäntat, togo de afträde.

Den 26 Junij 1690 kl. 3 E:r M:n.

Hans Excell:s Kongel. Rådet och Gouverneurn Högwälborne Hr Nils Gyllenstolpe.

Secreter: Ehrenhielm. Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark. BorgM: Cameen.
BorgMäst:r Törne. Rådman Brunell.

H:s Excellns Gref Nils Gyllenstolpe tesmoignerar på sine och den Kongel. Commissions wegnar den affsaknat, den Kongel. Commissionen så wähl som andre Höge Stellen finna öfwer H:s HögGrefwelige Excellens Kongel. Rådetz Sal. Hr Lindskiöldz dödelige affälle, föredragandes der wid huru såssom H:s Kongel. Maij:tt allernådigst hafwer H:s Excellens befalt att sig antaga uti stället direction öfwer detta angelägne wärck, och oplästes det bref Hans Kongel. Maij:tt till H:s Excellens der öfwer afgå låtit, och tillskrifwit af den 21 Junij sistl:ne.

Gref Lindskiölds Död.

H:s Excell:s Kongel: Rådet och Gouverneurn. Præses.

Sedan lätt H:s Excell:s Den Kongel. Commissionen weeta, huru Hans Maij:tt wid sin afreesa hafwer lemnat bref till alla Kongel. Hoffrätterne att med sitt betänkiande och Påminnelser inkomma öfwer de Balker, som H:s Maij:tt förnummit allaredan färdige wara neml. Giffte och Erfde Balker, och äro samme bref lemnade her Sub Sigillo volante, hwilka äro her till acta, och oplästes ett af samma bref, hwar med alla de andre äro lijka lydande till dhe Fyra HoffRätter.

Kongl. Maij:ttz bref till alla Hoffrätter om dess betänkiande öfwer Giffte och Erffde-Balker.

H:s Excell:s. Och endoch her eij ännu ähro både Balkerne så ferdige att dhe kunna afgå, så synes doch kunna Giffteb: först afsändas, sedan den andre. 458.

Och williom wij her continuera med GiffteB:n.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 463.

Digitized by Google

Den 27 Junij 1690 kl. 3 E:r M:n.

Hans HögGrefl:e Excellens Kongel. Rådet och Gouverneurn Nils Gyllenstolpe.

Räntmästar Sneckenberg.	Secret: Ehrenhielm.
Assessor Hassel.	Secret: Leijonmark.
BorgMäst:r Cameen.	BorgM: Törne.
HoffJuncker Ehrenberg.	Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — —

466. — — — — — — — — — — — — — — —

Blef befallat att Jag skulle till Assessor Lilliemark skrifwa, det han sig hijt förfogar, att ErfdeB. låta förekomma till sluth emedan Hans Maij:tt allernådigst befallat desse både Balker forderligast till Kongel. Hoffrätterne sända, hwilket bref och straxt förfärdigat blef, och med påsten bortskickat.

Methoden i GifteBalker. Opläste Secreter Leijonmark det memorial han fattat i gemeen de ratione methodi et instituti, hwilket med sielfwa Balken sendas skall till Kongel. Hoffrätterne.

1. Att ingen särskildt lag nu mehr giöres som tillförende för Städerne och Landet, hwar wid observerades att her kan, såssom uti det först afgår i gemeen sättias, att det kan icke allenast appliceras till denne Balk, utan och till dhe andre, warandes fuller doch särskildt Lag, i det som skillias bör, fast än alt under een Balk begrijpes.

BorgM: Törne: Landz och Stadzlagen drages her uti een corpus, så att hwad skillnadt der wid ähr giöres eij uti särskillte Balker, och finnes uti samme Balk på sine rum och stellen per capita et paragraphos observerat, och corrigerade det Secreter. Leijonmark sjelf.

Rådman Brunell påminte att Stadzordningarne eij komma under een Balk med Landz sakerne, utan till een stoor dehl blifwer åthskillig Balk, derföre synes her kunna sättias i ställe för Balker, Deelar.

467. H:s Excell:s: Lärer fuller doch eij mycket förekomma, som eij under een Balk lyder, och föras kan, och fast än på sine ställe skulle så komma, att skillias, så skier det ratione materiæ, som är sådan, att den som så särskildt hörer till Staden, hafwer ingen gemenskap med Landtsakerne, och således behöfwes det her eij skillias, det som eij kan sammanfogas.

Digitized by Google

2. Momentum Att Obsoleta äro uthslutne, och det nu practicabelt finnes insatt i anledning af Kongel. Maij:ttz hoosfölliande bref. NB. Detta blef uthlåtit emedan Kongel. Maij:ttz bref det infattar.

3. Criminalia lemnas till sin särskillte Balk, hwilket sättes således, att alle criminalia såssom till denne Balk elliest föras kunna som hoor etz. Jemwähl de andre föras till sitt särskillte rum och Balk.

4. Hwad Kyrkio Ordningen infattar gåås her förbij etz.

Påminte Hans Excell:s att her wid kan fogas, hwad Stijlen wijdkommer blifwer den wijdare öfwersedt, när hwar och eens betänkiande först innekommer, så att man her hafwer mehr warit bekymrat om Materien än Stijlen.

Den 3 Julij 1690 kl. 3 E:r M:n.

H:s Excellens Kongel. Rådet och Gouverneurn.

Assessor Hassel. Secreter: Leijonmark.

Borgmästar Cameen. Assessor Lilliemark.

HoffJuncker Ehrenberg.

Hans Excell:s Jnkom och ståendes på Golfwet, bad att dhe närwarande wille sig företaga hwad af nöden ähr, och igienomlöpa dhe Balcker oppsatte äro, så att om alt slutas kan, hafwandes Hans Excellens nu eij tijd att her förblifwa, utan moste till annor beställning uthi Rådkammaren sig infinna, bad derföre H:s Excellens än wijdare att det opsatte memorial gienomsees och iusteras; så att man sedan kan företaga ErfdeB:n hwar wid påmintes att den ännu lärer behöfwa nogre Sessioner. Ja om så ähr sade H:s Excell:s williom wij giöra giffteBalken färdig och den bortsenda, hwar wid kan ibland observationerne eller uti memorialet införas kortel. att nu afsendes allena Giffte Balken. Hans Excellens uhrsächtas. 468.

Hans Excellens tog afträde och dhe andre satte sig, och företogs memorialet hwilket uti een punct war af Secreterarn Leijonmark nogot förändrat, hwilket å nyo blef iusterat.

Sedan företogs af ErfdeB., hwadh Assessor Lilliemark opsatt öfwer det måhl, der hustru förmäler sig hafwande effter Mans död, om hon bör sittia uti boo oskiffto eller om boet skall skifftas och Mannens dehl i Qwarstad sättias. Om Hustru är hafwande wid mans dödh.

BorgMästar Cameen och Hassel förmente att boet må wähl delas, och mannens Dehl i Qwarstad sättias, elliest kunde Hu-

Digitized by Google

strun stoor skada orsaka, och af oförstånd boet gouvernera eller annan skada, hwarföre är säkrast att boet deelas, och Mannens dehl afsätties.

Assessor Hassel: Barnet skier intet förnähr, der dess dehl afsätties.

Assess: Lilliemark: disponera boet alldeles må wähl henne wägras, men att niuta sin födo af boet synes billigdt, och är her een annan casus, der barn äro förre i boo, och der de eij äro utan Andre Erfwingar, der barn äro, synes hon böra i anseende till Foetum in utero niuta af dess dehl med sin till födo.

469. Assessor Hassel: uti förre Lagen är ingen annan casus införd, än der inge barn äro, och der bör wäntas till dess hon föda kan.

Secreter Leijonmark: Her talas allenast om den casu att inge barn äro till utan andre Erfwingar, ty det är klart af slutet uti Capite.

Assessor Lilliemark: Orimligheeten att Arfwet deela der barn äro förre, synes af den owissheet, som är om hon kan föda Twå eller Tree Söner el. döttrar.

— — — — — — — — — — — — — — — —

471. — — — — — — — — — — — — — — — —

Distinctio per Paragraphos.

Vid opläsandet påmintes och slötz att Capita distingueras per Paragraphos, så wäl för minnet skull, som vetustatem, och stilum usitatum in lege, så att all Ny mening skillies per §.

H:s Excell:ts: Och synes Mig det, att Man giör her straxt § ifrån begynnelsen, och intet skiöter om det, som förre warit, såssom principium är kallat. och är iu bättre uti Citationer sättia § 1 etc., seerdeles som Jus Romanum och KyrkioOrdningen, det så strax begynner, än citera principium.

— — — — — — — — — — — — — — — —

474. **Den 8 Julij 1690.**

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Assessor Hassel.	Secreter: Leijonmark.
BorgM: Camen.	BorgM: Törne.
Assess: Leijonmark. *(!)*	HoffJuncker Ehrenberg.
Rådman Brunell.	

— — — — — — — — — — — — — — — —

Discurerades om Gifftoman och Förmyndare, Huru offta hender, att een kan wara GifftoMan, och annan är Förmyndare men slöts eij wijdare.

Digitized by Google

Disc: om tijden för den som Myndig wara bör och kan. Laga ålder för Myndig.

Hr Lovisin: Mig synes ingen bör wara för myndig än een ähr 20 Åhr, doch så att den eij heller får all disposition öfwer sitt för än Han är 25 Åhr, hwar med och störste delen samtyckte.

— — — — — — — — — — — — — — — — 475.

Hr Lovisin påminte wid de Orden der annan är Förmyndare än Gifftoman, om Han skall hafwa den frijheeten att Möö giffta emoot Förmyndarens willia. Förmyndare och Gifftoman.

B: Törne: Gifftoman bör hafwa sin rätt fast än det wara kan annan Förmyndare.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Discur: åter om Capita skola distingueras ifrån begynnelsen per paragraphos, så att Cap: strax begynnes af Paragrapho och intet mer sättia något principium, och slötz att strax begynnes af Paragrapho, som med Gudz ord och Bibelen eenligidt är. Distinctio per Paragraphos.

— — — — — — — — — — — — — — — —

476.

Den 10 Julij 1690.

H:s Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn.
Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Secreter: Leijonmark. Borgm: Camen.
Borgm: Törne. Rådm: Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — 479.

Oplästes Cap: 8 et 9.

Jnföll discurs om Macht af Afflinge att giöra och gifwa. Om Aflinge Godz abalienation.

H:s Excell:ts: Legibus Mosaicis war förbudit att gifwa den Yngre eller Kiäre Sonen Förstfödslorätten etz. Och kan Jag eij see skiäl och rätt till sådan Lag. Att man må af Aflinge giöra hwad man will. Ty den som hafwer onde barn, han kan iu bruka sitt Jus att honom exhæreditare och Servata legitima Honom gå förbij. Det är iu nog. et consentiere BorgM: Camen och Törne, Serdeles som störste delen äro, som sielfwe werfwa sin egendom. 480.

Hr Lovisin: Mig synes intet kunna wägras, ett af Barnen mehr gifwa, än det andra, men att gifwa till Fremmande synes böra kringstängias.

Oplästes Cap: 9 Hwilken bör bewijsa det wilkorlig hemgifft gifwen är. Om Hemgifft.

Digitized by Google

Hans Excell:ts och Hr Lovisin: Den som får och tager moste wijsa huru han det bekommit. Och således bör een Måg wijsa Swärfaders skrifft eller annat, som gåfwan confirmerar.

Opläste Cap: 10 och discurerades hwad under ordet wapen förstås, och slötz att det klarare uthsättes.

481. — — — — — — — — — — — — — — —

Den 19 Augusti 1690.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

Secreter: Ehrenhielm. Secret: Leijonmark.
Borgmästar Camen. Assessor Lilliemark.
HoffJunker Ehrenberg. Rådman Brunell.

Om Ånkiors Gifftermåhl. Företogs å nyo GiffteB:n och berättar Assessor Lilliemark sig opsatt några påminnelser öfwer GiffteB:n. Hwar wid inföll discurs om Änkiors Gifftermåhl, om det skall dependera aff nogon Giftoman.

Landzhöf: Hr Lovisin opläste af KyrkioOrdningen, hwad om Son förordnas. Hwar af han will Sustinera att Änkia bör fast mehr hafwa Föräldrars samtycke uti Gifftermåhl, och är han i den mening att Enkia och må sökia sin Gifftoman widh Gifftermåhl, och eij så lätt löpa, som offta skier af de unga till Gifftermåhl. Doch synes mig att något mitius kan detta sättias än uti KyrkioOrdningen står, och som detta är een Granlagat saak är bäst att pleno consessu den referera.

482. Secreter: Leijonmark: Det kan fuller wara mycket sådant ex Jure Naturæ positum, som eij kan införas uti Jure civili, äfwen är mycket i KyrkioOrd:n som eij så noga behöfwes uti Civil Lagen.

Om Sons Gifftermåhl. Assess:r Lilliemark: Der een Son giffter sig emoot Faders willia och honom till förtreet, synes han kunna giöras Arflöös.

Landzhöfd: Hr Lovisin: Alla äro skylldige sine Föräldrar den wördnadt, att dem rådfråga, och eger Föräldrarna hafwa den wördnadt af sine barn så Söner som döttrar.

Secreter: Leijonmark Opponerar åtskillige rationes, som dess swårheet wijsa, att Son skall entel. sina föräldrar tillijta wid sin Gifftermåhl.

Landzhöf: Hr Lovisin: Jag hafwer alt detta opponerat när KyrkioOrdningen giordes, föllo doch alle på den mening att införas skulle, som och blef infördt att Son måste rådfråga sig hoos sin Fader.

Digitized by Google

Om legitimation af barn aflade i Fästning.

Discur: om de barn, som aflas under Ächtenskaps låfwen, må hållas för Ächta.

Landzhöf: Hr Lovisin affirmat, och må de ord uti Cap: 3 införas.

Discureras om den regula, när man bättrade Kånan, bättrar man och barnet må införas.

Hr Lovisin: Den och flere wackre reglor synes eij wara så orimligit att behålla.

Assessor Lilliemark: Om införes således. Då Moderens willkor bättras, bättras och barnetz.

Jnkom Secret: Ehrenhielm och HoffJ:r Ehrenberg

Om Möös Gifftermåhl.

Påmintes ad Cap: 3 Om Möö sig giffter emoot Faders willia etz., att in § 1 står att Möö skall böta 10 daler af sin Egendom, som sig giffter emoot sin Förmyndares wettskapp; men in privilegiis talas eij om sådant straff för dotter som sig förseer, och således är dess straff mindre, än een annan pupils, och kan wähl een dåtter hafwa någon egendom fast Föräldrar lefwa, och slötz i ty, att sådant bör her observeras och äfwen införas, att och dotter bör een deel af sin egendomb om hon någon hafwer mista förutan Arfwet, der hon sig giffter emoot Faders willia.

Jnkom BorgM: Camen. 483.

Secret: Leijonmark: tillförende hafwer eij warit större straff än mista Arfwet, och är det nog stoort.

Hr Lovisin: Skall tå intet straff wara när een sig giffter emoot Förmynd:s willia.

BorgM: Camen: Det är och ibland swårt nog att förordna, det skall een Möö uthslutas ifrån det Arff Henne kan tillfalla och Hennes Förfäder hafwa wärfft och welat transferre in posteros, och synes man eij gierna komma till den extremiteten att enda barn Arflöös giöra. Men een Faderbroder kan snart nog sådant giöra, och i ty kunde eij wara orådeligit den frijheeten limitera.

Landzhöfd: Hr Lovisin och Assess: Lilliemark: det synes rätt när barnet är olydigt, att een Faderbroder, och slijke må hafwa sådan rätt att dem effter sig Arflöös giöra.

BorgM: Camen: På det sätt kan een Faderbroder bortgifwa det, som är ärnat till posteriteten. Doch der flere barn äro kan godzet lijkawähl blifwa wid Familien, men der onda barn äro, synes det hårt att Godzet går derigenom bort.

Digitized by Google

Ass: Lilliemark påminner att hwad her uti Cap: 3 GiffteB: införes, bör sättas äfwen uti ErfdeB: och således eij bör på både ställen stå. och syntes att det lemnas till ErfdeB:

484. — — — — — — — — — — — — — — —

Påmintes om Mannens Målsmansdömme öfwer Hustrun uti testamente, Godz sälliande etz. Och huru wijda Mannen är sin Hustrus Målsman.

BorgM: Camen. Hans Målsmansdömme länder till alt, som giör till förbättring.

Om Morgon-Gåfwa.

Discurerades om MorgonGofwor, om man må gifwa både af löst och fast uti een Morgongofwa, el:r allenast af Ettdera.

Hr Lovisin: Han kan gifwa af både om Han will, neml. 1/3 af fast och 1/6 af löst.

Hwar med och Secreter: Leijonmark samtykte, hwilket och så syntes bäst.

Hwad Gifft-Rätt förgiörs med Hoor.

Påminte Ass: Lilliemark att uti ErfdeB: införes, det mister den maka, som annan dräper, alt som den dräpne, med sig infört, men her i GiffteB. om Hoor, förwerckas allenast 1/2 af GifftoRätten, och är i ErfdeB: ansedt boet som det warit wid tillträde, men her ansees boet som det är när Crimen existerar.

Hr Lovisin: Wist är her skiäl till att säija det boet kunde ansees, som det och warit wid tillträdet, att eij någon må per crimen lucrera, som skier när een fattig får een rijk, och sedan will blifwa den qwitt, och derföre bringer dem till hordom, och synes att samme Lag, som är om dråp kan och appliceras till hoor, ty som ingen kan bättra sitt willkorl igenom dråp, då må och ingen bättra det igienom Hoor.

485. Secreter: Leijonmark: Her är fuller widlyfftigdt tillförende om detta discurerat, och funnit gådt att så sluta, som här infört är, är och diversitas uti Exemplen Det ena är Dråp, det andra Hoor.

Hwar med slötz Session, emedan månge eij woro tillstädes.

Digitized by Google

Den 21 Augusti 1690.

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel: Rådet och Gouverneurn.
Landzhöfdingen Hr Lovisin.
Secreter: Leijonmark. Assessor Lilliemark.
Borgmästar Camen. BorgM: Törne.
HoffJunker Ehrenberg. Rådman Brunell.

H:s Excell:ts låter weta sig eij wist kunna säija, om han kan nedkomma, emedan Hennes Maij:tt Drottningen förmenas resa uth.

Discur: doch något om een och annan saak, serdeles om Söners Gifftermåhl, och om Föräldras rätt der wid; Om Sons Gifftermåhl.

Hr Lovisin: Jntet kan man säija een Fader hafwa rätt att twinga sin Son el:r Dotter till den el:r den Persons Gifftermåhl men att een Son säger sin Fader till, det är rätt.

Secret: Leijonmark: Jag seer ingen skiäl till, att een Fader må entel. sökias om Samtycke till det Gifftermåhl för Son, el:r han hafwa mackt på något sätt sig att opponera, utan allenast der nogon Son will taga någon inhonnest menniskia.

Hr Lovisin: Mycket kan wara eij så honnest, som eij kan så wist bewijsas, el:r man tör så noga omtala.

Ass: Lilliemark: Det är åthskillnadt i det att een Son bör notificera sine Föräldrar, och annat om Han kan sig giffta, när de med skiäl sig opponera dess Gifftermåhl.

Secreter: Leijonmark: Hwad äro då för skiäl, owänskapp el:r slijkt, som kunna hollas Gilltiga. 486.

Assess: Lilliemark: Der een Familie giort mig all förtreet, synes mig rätt att wägra min Son, dess dotter taga.

B: Camen: Der aff kan doch enigheet komma, som är bättre stiffta än hindra. och är intet annat skiäl, än om Son tager een waanrychtadt Person.

Secret: Leijonmark Samtycker och tillägger, ja och der een dotter tager een elak man, som henne eij kan föda, utan är odugelig.

B: Törne: Att säija Son så wara förplichtadt lyda Fadren, att Han kan giöra Honom Arflöös blått af sin egen willia och behag synes mig ingen skiäl.

B: Camen: Der een Son lägger sig in uti otienlige huus och af blått amour skrider till Lägersmåhl, och så wijdare twingas till Gifftermåhl, der synes wähl een Son kunna giöras af Fadren Arfwelöös, som een olydig Son. — Frågas her, om Son eij lyder sin Fader, om han något el:r hwad straff han är underkastadt.

Digitized by Google

Hr Lovisin: Tillförende är om Möö i Lagen ordnat, men Son går wid sine Åhr uhr Familien.

Ass: Lilliemark. Äger Son lyda Föräldrar effter Kyrkio Ordningen, så kan han eij komma till att wijgas med den Hans Fader eij will.

BorgM: Törne. Af Gudz Lag är klart att Dotter är fast högdt uti Faders wåld, och lyder fuller KyrkioOrdningen att Son bör sin faders råd effterlefwa, och att Son plichtig är lyda dhe skiäl Dommaren finner gode, och den det eij giör, bör han straffas.

Assess: Lilliemark Må tå eij Prästen wijga dem, när Dommaren gillar Föräldras skiäl.

B: Törne. Der Son eij hafwer dess större oskiäl bijfaller wähl Dommaren Honom, men är Hans oskiäl så stoort att Dommaren faller Honom emoot, må Han wähl honom lyda.

487. Assess: Lilliemark: Skier ingen Wigsel, föllier iu intet straff, och Wigsel kan eij skie, för än dom är i det måhl gången.

Landzhöfd: Hr Lovisin påminte att man moste här noga tillsee, det intet gås förbij, som uti KyrkioOrdningen remitteras till wärdzlig Rätt.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Om lägersmåhl hwar handlas bör.

Discureras Till hwad ort det kommer att föras om Lägersmåhl etz.

488. Hr Lovisin: All Lägersmåhl under Ächtenskapps lofwen etz. är som uti sielfwa ächtenskapet. Och i ty bör det på samma ställe föras, som om Hoor, hwilket alt synes höra till GiffteB:n.

Secreter: Leijonmark: Jag hafwer alt detta förr opsatt och opläst, men är tillförende lemnat till sitt andre rum, och der allenast een gång der om slutes, kommer man lättast der med att afgiörat, och kommer äfwen her wid att fråga, om barnetz rätt.

Hr Lovisin: Det hörer till ErfdeB: ty her skillies om Giftorätt, men eij om Arff.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

490. Discureras om Sons Giftermåhl.

Om Sons Giftermåhl.

H:s Excell:ts: Jntet kan man säija att Son bör entel. dependera af sin Faders willia, allenast att han bör sig rådföra med honom.

Hr Lovisin: Hwad straff skall han hafwa om han eij lyder sin Faders skiäl.

Digitized by Google

Hans Excell:ts: Är det en enorm excess, hwar af Fadren kan hafwa Wanheder, synes han kunna af Fader exhærederas.

Discureras om Enkiors Gifftermåhl, synes och wara något twifwel. H:s Excl:s gick uth.

Hr Lovisin: Mig synes Sons och Änkias Gifftermåhl wara lijka; der näst bör ansees, om Son är i Faders wåld el:r eij. Om Änkiors Gifftermåhl.

Assess: Lilliemark: Een Änkia är fuller alltijdh sins Faders dotter, och derföre plichtig sin Fader wyrdnadt, doch är Hon per matrimonium emancipata.

BorgM: Camen: Är doch offta Enkia uti Faders huus äfwen som Son, och effter Gifftermåhlet, moste och lyda till sin Fader.

Hr Lovisin: J Österg: är Disput om Fader eller FaderFader må wara Gifftoman till een Dotter, som alltijd warit i sin Fader-Faders huus. men her wid slötz Session.

Den 22 Augusti 1690 kl: 3.

Hans Excell:ts Kongel: Rådet och Gouverneurn.

Landzhöfd: Hr Lovisin. RäntM: Sneckenberg.

Secreter: Leijonmark. BorgMäst: Törne.

Assessor Lilliemark. HoffJunk:r Ehrenberg.

Rådman Brunell.

Jnföll discurs om Sons Gifftermåhl.

Hr Lovisin: Wäl är af nöden att skillia Son och Personerne, i anseende till Stånd och Ålder. 491. Om Sons Gifftermåhl.

Secreter: Leijonmark: Jag hafwer colligerat af Scrip:a Sac:a om Sons Gifftermåhl, Huru wijda Han är plichtig, att efter sine Föräldras willia wällia sig hustru; så är det wist när een Son går her ifrån sin Faders willia. 1. till Förtreet. 2. till Familiens dishoneur. 3. Alt för stoor olijkheet, har han mycket att säija.

Hans Excell:ts: Jag kan eij see huru wijda i Civil Lag detta bör införas, serdeles som Föräldrar kunna sin makt missbruka, och de som äro i Föräldrars ställe; Är och een Son, som will antingen giöra Föräldrarna der med till förtret, el:r han är så af sig kommen att han intet mehr kan see sig till godo, synes potestas exhæreditandi hafwa rum och är nog när de skiäl införes.

Assess: Lilliemark: Der om är redan infört uti ErfdeB:n.

Hans Excell:ts: Allenast skillies, hwad uti Erfde och GiffteB: bör föras.

Digitized by Google

BorgM: Törne Opläser af Scrip:a Sacra hwad om Esau skrifwes, att han emoot sine Föräldrar, tog sig af Landzens döttrar till hustru, och äntå flere till.

Hans Excell:ts: Det synes Hans sinne warit med de flere Hustrur Han tog, willia blidka sin Fader, att Han sedan tog sig af Ismaels döttrar, som war dess Faders slächt.

Ass: Lilliemark Påminner det samme som siste Session; att een Son kan eij komma till att wijgas, när Fader sig emoot sätter, förr än dom skiedt är, så wijda KyrkioOrdningen biuder, att Son äger sin Faders skiäl lyda.

Hans Excell:ts: Det förbåd i KyrkioOrd: är nästan Generalt, och moste ansees ålder af Son och Dåtter som är Änkia; Altså synes det samma böra och kunna Limiteras.

Assess: Lilliemark: Sufficit att Pater har Jus exhæredandi, men till att kunna hindra Gifftermåhl är alt för mycket.

492. — — — — — — — — — — — — — — — —

B: Törne: Af Script: Sacra fins eij att Esau, derföre blef Arflöös, att han tagit sig hustru af Landzens döttrar, fast det finnes warit högelig emoot Hans Föräldrar.

493. — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 26 Augusti 1690 kl: 3.

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel: Rådet och Gouverneurn G. Gyllenstolpe.

Borgmästar Camen. Assessor Lilliemark.

HoffJunker Ehrenberg.

Landzhöfdingen Hr Lovisin uhrsächtar sig för opassligheet.

Secreter Leijonmark uhrsächtar sig att han på een stund för annat hinder eij opkomma kan. Opsänder emedlertijdh det betänkiande han opsatt om Son må sig giffta utan Föräldrars willia, men såssom eij flere tillsamman kommo, och i det samme Hans Excell:ts sig sättia wille, den Engelske Envojen anlände, hwilken Hans Excell:ts' Conferance begiärte, som skiedde uti Salen in till kl. half 6, hwarföre blef denne Gång ingen Session aff.

Digitized by Google

Den 28 Augusti 1690. 494.

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn G: Gyllenstolpe.

Secreter Leijonmark. BorgM: Camen.
BorgM: Törne. Assess: Lilliemark.
HoffJunk: Ehrenberg. Rådman Brunell.

Hr Landzhöfdingen ännu Opasslig.

Om Sons Gifftermåhl.

Discurerades om den quæstion, om een Son skall alltijd wara plichtig, sine Föräldrars råd wänta till Gifftermåhl.

Hans Excell:ts: Her kan wara åthskillig skiäl emoot, och månge orsaker, som kunna synas skälige, att sådan Lag ogilla.

BorgM: Camen: Jn decoro är fuller wist att Han det bör, men der Fadren sig entel: opponerar, hwad tå är till giörande.

Hans Excell:ts: Der kan monge Casus infalla, som den Lagen eij tåla will. Een Soldat moste i hast bort, och behöfwer Hustru för sitt huushåll etz. Fadren opponerar sig. Äfwen kan man liggia in agone och will hindra den han hafft Lägersmåhl medh. 3. Kan Fader wara långdt borto etz.

BorgM: Camen: Händer offta att Prästen säger, du skall henne ächta som du legat medh, hwad hafwer Fader då att säija.

Hans Excell:ts: Det är underligit huru der till är kommit att om detta så twifwelachtigdt discurera, ty der een Son är emancipatus, har han iu större frijheet, men der een Son är i sin faders huus etz. är annat.

B: Törne. KyrkioOrdningen synes mehr willia tala ex decoro, än något straf der på sättia.

Hans Excell:ts: Om det så skulle skie att till process skriddes, och Sonen finnes hafwa rätt hwad reconvention kan han hafwa emoot sin fader.

B: Törne: Att her förordna något straff för Son, som der emoot giör, synes eij skiäl.

H:s Excell:ts: Der een Son skulle synas för gifftermåhl skull wara wärd att exhærediteras, är han och utan twifwel det samma för annan odygd som är slösande etz. och i det fall niuter iu alltijdh Fader sin rätt. Men blått för Gifftermåhl som skier Fadren osport synes intet skiäl, der eij andre till äro.

Jnkom HoffJunk: Ehrenberg och Rådman Brunell.

Opläste Assess: Lilliemark de rationes han opsatt om dotters som är Möö gifftermåhl emoot Faders willia. 495.

Digitized by Google

Her wid Secret: Leijonmark påminte att om detta är infört uthi KyrkioOrdningen, och hwad öfwer synes wara, är uti Giffte-B:n insatt.

S: Leijonmark. Det är offta uti Lagen sådant infört som eij hafwer strax poenam widsatt, och är lex annan, quæ coercet, punit et dirigit.

B: Törne: Så länge Son är i Familia bör han entel. dependera af Faders Rådh, men sedan han är sin egen, bör han ex officio dem rådfråga, doch eij med sådan plicht, att han entel. skall kunna giöras Arflöös, om Fader eij samtycker.

BorgM: Camen: Om En Änkia kan giöras Arflöös som sig giffter emoot Faders willia och wett? kan doch frågas och twiflas.

B: Törne: Der een Son el:r Änkia tager maka sin Fader till skam och wanähra, hafwer Fader mycket att säija.

Ass: Lilliemark. Der een slår sig till odygdigdt lefwerne, kan han iu arflöös giöras.

Jnkom RäntM: Sneckenberg.

Opläste Secreter: Leijonmark dee rationes han widhlyfftigdt opsatt öfwer Sons giftermåhl, hwilket doch straxt ophörde, och förestälte Secret: Leijonmark, hwad som uti KyrkioOrdningen är infört, som till wärdzlig rätt hörer, hwilket han förmenar böra igenomgåås, på det intet må i wärdzlig Lagen gåås förbij. som är det första, hwem sig å naturens wegnar giffta må.

B: Törne: Der införes allenast hwad som hörer till wärdzlig rätt, och icke så noga att det skall uti wärdzlig Lagen införas.

H:s Excell:ts: Det är skillnadt i det som hörer till Wärdzlig rätt och wärdzlig Lag: en Käring är impotens kan doch eij alltijdh hindras sig giffta, så som att hindra det, som elliest eij klagas, som är och legis, är mehr betänkeligdt att inforas.

Secr: Leijonmark Opläste dhe ord af KyrkioOrd:n som om detta handlar; och ity förmenar eij nödigdt wara det att her införa.

Oplästes Cap: 15 kyrk:n hwar wid inföll discurs om Åldren wid Giftermåhl.

Om Laga Åhr till Giftermåhl.

B: Törne: Om Åldren är fuller ondt att determinera, och synes mig som till ErfdeB:n är redan infördt att ingen må sig giffta för 18 åhr.

Ass: Lilliemark: Ja att fä disponera om sine godz skiötz doch lenger uth.

Digitized by Google

H:s Excell:ts: Ibland gemeen Fålcket skier iu gifftermåhl mycket tijda, på det dhe må af sine barn hielp hafwa.

B: Camen: Een bondedräng tör på sitt 17 el:r 18 åhr wara mogen till gifftermåhl att hustru föda, förestå Gården etz.

Borg: Törne: Om her allenast införes att ingen må sig giffta för Laga ålder, och på annat ställe, som om förmynderskapp sätties tijden; så att der något exempel entel. skulle sig gifwa, kunde det tå entel. skiärskådas. 496.

Hans Excell:ts: Om her insättes in margine att eij wist Åhr insättes, utan lemnas det HoffRätterne att öfwerläggia.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 498.

Hans Excell:ts: Det som af boet faller læsæ parti till, synes eij längre blifwa hoos den, än lædens lefwer, sedan faller det barnen till.

B: Törne: Det synes eij wähl sig rimma att lædens skall sitt förbryta till læsam, och att den skall det åter straxt mista.

Discurerades om Cap: 5 GiffteB: förståndh.

B: Törne: Det anseer hwad som hwars ägendom är, när Gifftermåhl skier.

RäntM: Sneckenberg: utan anseende skier Communio uti alt som både äga.

B: Törne: Det synes så att hon mister sin 1/3 i hans när hon bryter, så att hon äger af 15000 allenast 1/6 i ställe för 1/3 ty der boet lenge står, är ogörligit att ansee boet som det i begynnelsen warit, utan som det är när Casus existerar.

Oplästes det Cap: i ErfdeB. opsatt åhr der een maka annan dräper.

H:s Excell:ts: Det synes wara par ratio i dråp och hoor, så att een Lag kan ordnas, alii consensere, och slötz det således.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Den 2 Septemb: 1690. 499.

Landzhöfd: Hr Lovisin.	RäntM: Sneckenberg.
Secreter: Ehrenhielm.	Secret: Leijonmark.
BorgM: Camen.	BorgM: Törne.
Assessor Lilliemark.	Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Opläste Secreter Leijonmark hwad än återstår af GiffteB. och hwad han å nyo opsatt och corrigerat.

Laga Ålder till Giftermåhl.

Discurerades om laga ålder till Giftermåhl.

Secreter: Leijonmark: her är een twifwel om Något wist Åhr skall föreskrifwas.

B: Törne: Samma Åhr bör åthminstone achtas i giftermåhl som i Förmynderskapp, så att ingen må achtas wara mogen till att gifftas, som sig eij kan råda, utan står under förmyndare.

Assessor Lilliemark: Kongel: Åbo Hoffrätt föreslår i sitt betänckiande om testamente 20 Åhr.

Hr Lovisin: 20 Åhr synes mig wara eij förtijda till Mans Ålder och Giftermåhl.

Secret: Leijonmark: Uthi Danske Lagen står för man 20 Åhr, och qwinna 15 eller 16. och slötz att her införes för Man 20 Åhr och Qwinna 15 Åhr.

Afwittring.

Discurerades om deras straff, som sig giffta annan gång, förr än afwittring skier.

Hr Lovisin: Mig synes att den det giör må wähl böta eller förbryta till Erfwingarne 1/4 af sin då warande egendomb.

Jnkom RäntM: Sneckenberg och Secret: Ehrenhielm.

Inventarium.

Discurerades om Inventering eij är skiedt wid dödzfallet af een Maka, hwad straff derpå följa bör.

Ass: Lilliemark: om Jnventario etz. är tillförende i ErfdeB. infört, hwilket Assessor Lilliemark framtog.

Her wid påminner Landzhöfdingen Lovisin att dhe böter der införde äro till dhe fattige må komma Arfwingarna, som Målsegande till. Jemwähl att hwad der är infört, synes lyda till GiffteB. fast än på både sijdor kan sättias, det ena om inventario her, att annat giffte eij bör förr inträdas, uti ErfdeB: om inventario i anseende till Erfwingar och Creditorer.

---

500. När Arfs dehlning bör skie.

Discurerades om Arf bör uthgifwas till barnen strax effter döden, eller wid annat Giftermåhl.

Hr Lovisin: Ja det ähr Ofelbart att Arf bör uthgifwas, der barnen eij blifwa hoos sin Fader eller Moder, iämwähl fast än dhe eij träda till annat giffte, der barnen äro myndige eller Förmyndare så skiäligen påstå.

Secret: Ehrenhielm. Kiöpmän pläga som offtast något wist uthlofwa, men eij strax kunna gifwa eller affwittring giöra.

Digitized by Google

BorgM: Camen: Wij hafwom exempel att sådane Föräldrar gifwa offta sine barn, mehr än dem kan tillkomma, stundom mindre.

Hr Lovisin: Äro barn omyndige moste uthan exception inventarium opprättas, och der effter afwittring skie, och tå Man giör rätt är det bäst och säkrast.

BorgM: Törne, Det är bättre att följa Lag än owissheeten, fast än een eller annan der igenom lijder, är egendommen wacker må han iu det angifwa, är den och lijten, må han det och angifwa, och behålla det för barnens föda, som den kan af sig kasta.

Hr Lovisin: Det är mehr angelägit att bryta trätor än styrcka ens credit, som är fast owiss, när han hafwer Barnepenningar inne.

Ass: Lilliemark: Tör han eij oprätta inventarium är det annat under.

Landzhöfd: Lovisin: All Folck som richtige äro, niuta wähl credit, men wärre är för dem som har barnepenngar inne eler om händer. Och slötz att her sättes ett wist straff för den, som träder i annat giffte för afwittringen.

Rådman Brunell. Her synes något betänckeligit att införa desse twänne materier tillsammans om laga ålder till Gifftermål, och om afwittring under ett Capitel.

Hr Lovisin. Det kan fuller på annat ställe införas; och slötz att det som handlar om laga Åhr, kan införas uti 1 Capitel, och om afwittring blifwa ett särskillt Capitel.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 502.

Om Frälses Giffte.

Hr Lovisin: Der een sig giffter ofrälse synes Mig att een eij mister alt sitt, utan fuller Frälserätten, och att Arfwingen för Jorden, låfwar den samme uth till een wiss penning halfft eller 1/4 etz.

Her wid taltes af samtel: så promiscue att eij någon skillia kunde, hwad hwar een sade.

Hr Lovisin: Desse privilegier äro oppkomne i Kong Gustafs tijdh, att andeln skulle wid det tillfälle, att Godzet blef förwärckat till Adelen och Slächten falla, och är sådan frälserätt ingen, der afraden från Godzet skillies, och förmenar Jag oss böra her giöra een lag, och således införa alt, som nödigdt ähr, och ähr elliest min mening, att den som sig giffter ofrälst, låter sig lösa uthaf slächten uhr Godzet, så ähr och både privilegierne och 66 Års stadga modererade.

Digitized by Google

B: Törne: Man kan her lemna det, som angår Adelen till privilegierne.

Hr Lovisin: Är det slutit om detta talar jag eij der om, men elliest synes Mig, att her införes, hwad som Lag ähr och wara skall.

Secret: Ehrenhielm: Det är så slutit, att den samme mister Frälserätt, niuter doch jorden.

Hr Lovisin: Den rätten är iu ingen.

B: Camen: Kanhenda att Gårdarne äre eij alltijdh så högdt skattlagde, och tör een Adelss möö giffta sig med bonden, således och blifwer med bonden wid Jorden, att eij nu mehr skatt der af få, och det hafwe wij förre ment wara Frälse som förwerckas, att i ställe hon förre tog, gifwer hon nu skatt.

BorgM: Törne: Det är doch för swårt, effter Hr Landzhöfdingens mening, hwilken är att hon straffas till een dehl af sin egendomb.

503. Hr Lovisin: Jag kan eij annat säija än det är för swår Lag, att mista således alt.

Hr Lovisin: Wij williom her först decidera, om det är nödigdt sig peropa på privileg: eller att det blifwer een Lag.

B: Törne. Bäst är att een Lag blifwer.

Hr Lovisin Oprepar huru såssom tillförende är i ErfdeB. infört alt i een Lag, både om präster, borgare huus i städerne etz.

Om Frelses giffte.

Hr Lovisin: Jag kan eij annat see, än hafwer her warit procederat underlig, att händerne warit bundne på Kongel. Maij:tt sielf, så att Kongel. Maij:tt eij skall kunnat legitimera sådane barn, som woro födde af een sådan AdelsMan, Der Kongel. Maij:tt hafwer macht att giöra som skiäl till äro, uti alt annat.

Hwad Adelsmöö förwerckar af sin ägendomb i giffte med Ofrälse.

B: Törne: Så blifwer då der widh att een Adels Möö, som sig så giffter med ofrälse, kan mista een dehl af sin egendomb, doch så att hon låter sig lösa uth af slächten, från det fasta.

Hr Lovisin. Jag menar alles wår meening wara, att her beropes eij på privileg: utan giöre een Lag. 2. Detta Straffet lindras 3. den skillnadt, som är emellan stånden så stoor eij giöres. 4. Att Kongel. Maij:tt eij betages den rätt, att efftergifwa, hwad skiäligdt synes, och sådane måhl lemnade blifwa under Kongel. Maij:tz handh.

Secret: Leijonmark Opläste hwad han å Nyo, opsatt om detta måhl.

BorgM: Törne: Her synes kunna sättias att Adelig Möö förwerckar 1/3 af sitt Godz, och af det andre låter hon lösa sig uth.

Digitized by Google

Secreter: Leijonmark continuerar opläsandet; hwar wid och påmintes att her är intet infört om Prästernas Gifftorätt, som är effter Stadzrätt, och att der om her införes, enligit med det, som om Arf handlas.

Jnföll åter quæstio om den 1/2 som een Man som giör hoor förwerckar af sin Gifftorätt till Hustrun, om det skall tillfalla barnen, när hon träder till annat giffte. Hwilken Niuter förwerckat Gifftorätt.

Hr Lovisin: Mig synes eij wara så orimligit att Hustrun det mister, när hon går till annat giffte, och att det till barnen faller.

Alij påminte her emoot wara differerat siste session, som något orimligit, att barn skulle tå ärfwa fader som lefwer, doch som hustrun tager sig wid sådant giffte annat Solatium, må der wid blifwa, att det faller barnen till.

Oplästes om medgifft. 504.

Hr Lovisin: Det som her opläses synes Mig wara emoot rätte billigheeten, och oförgripelig så bör her införas, der een Fader gifwer absolut, så att det är een pur gåfwa, som Mågen will påstå, eij gå skola till deelnings, der bör Mågen wijsa sådant skiedt, elliest hålles effter förre Lag, nembl: att hwad som gifwes, bör beräknas wid deelningen. och synes mig att her moste införas, hwad som gifwes, bör komma honom till räkningh men der Mågen will annat påstå, bör den wijsa med donatoris bref etz. och så menar Jag den Kongel. Commissionens mening förre warit. Om medgifft.

Assess: Lilliemark, Det willkorl som så gifwes och giöres moste hållas.

Hr Lovisin: Den Fader, som will gifwa sin Måg så absolut, han kan och wähl gifwa honom bref der på; Och bör Lagen wara general, men exceptio bör införas.

B: Törne. När Fadren intet nemner och förbehåller sig, bör gåfwan wara absolut eller bör och så införas, den som will påstå det wara gifwit, bör det wijsa, och måste fuller ethtera införas.

Ass Lilliemark: Giör doch det een större swårheet om Måg skall alt sådant wijsa.

Hr Lovisin: det andre är fast swårare och otiänligit, att Fader skall entel. wijsa, på hwad willkorl medgifft war, och är här contractet infört.

Digitized by Google

BorgM: Törne. Det Fadren hafwer gifwit, menar utan all twifwel Måg, att det är honom gifwit, skall han sedan det återgifwa, är fast swårt.

B: Camen. Det är bäst att blifwa wid gamle lagen, och sättia sedan, der Fader will gifwa absolut moste det wijsas.

Ass: Lilliemark: Der af flyter monge swårigheeter, som der Hustrun döör, måste mannen mista sådan hemgifft. 2. Der Giäld äro etz.

BorgM: Törne: Mig synes bäst att sättia detta wara som annat lähn, doch der Donator will låtat blifwa absolut, moste det wijsas.

B: Camen: Det kan henda att Fader kommer sedan till annat och slättare willkorl, och således utan andre barnsens skada eij kan låta den förste Måg behollat.

505. Hr Lovisin: Ja Mågen kan och komma i olycka, skulle nu Hans Creditorer taga bort det Jag gifwit min dotter, och honom till gagn, det woro fast swårt, och seer Jag eij skiäl att gå ifrån sådan Fundamental Lag her till så länge warit, och kan det andra tillfälle föda af sig många swårigheeter.

B: Camen: Kan tå Fadren fordra det igen, när han will.

Hr Lovisin, Det får han eij, ty fast det är Gåfwa, är det doch cum onere, som moste stå.

Den 5 Septemb: 1690.

Landzhöfdingen Hr Lovisin.

RäntMästar Sneckenberg. BorgM: Camen.

BorgM: Törne. Assess: Lilliemark.

HoffJunk:r Ehrenberg.

Potestas dandi af Afflinge.

Discurerades om potestate dandi et testandi.

Hr Lovisin: Till sine barn synes mig rätt wara, att een Fader må få gifwa som han will af Aflinge. Serdeles och att Fidei Commissa observeras, som lender till familiens conservation, som exempel i Engeland etz. wijsa, och elliest att een wiss legitima observeras, doch så att ens frijheet eij betages.

Påmintes att her om är tillförende discurerat och slutit, som efftersågs uti det oppsatte till Erfde Balken.

Fidei Commissum.

Om Fidei Commisso.

Hr Lovisin: Der så giöres af adquirente, att den Ällste Son eller Dåtter behåller dess huus eller gård, på det eller det sätt,

Digitized by Google

att behålla så monga Åhr etz., sedan den andre, och så wijdare, synes iu det lända högel. till Familiens conservation.

BorgM: Törne consentit såssom mycket gagneligit.

Hr Lovisin: Mig synes bäst een lag giöres både i Staden och på Landet, så uti Arfwe som Aflinge Jord, att både gå lijka, warandes wij nu begrepne in lege condenda, och eij att Lagen explicera. Een Lag i Stad och på Landet.

BorgM: Törne: När een får gifwa barn emellan ²/₃ af Aflinge synes iu nog.

Hr Lovisin: Får Jag eij den frijheet att disponera om Mitt, utan moste twingas att den lemna, fä de mindre, och bör barn winna sin Faders godheet med tienst.

B: Törne: Det är nog när de moste befruchta, att mista ²/₃. 506.

Assessor Lilliemark. Uthi Löösöron kan det gå an men eij i Jord, och äro Arfde och Wärfde Löösöron lijka.

BorgM: Camen: Alt löst som penningar kan Man sättia i Compagnie.

Hr Lovisin: Det kan Jag iu och giöra med Erfde pen*ningar* och Afflinge.

BorgM: Törne: Allenast legitima Serveras, må om Afflinge stoor friheet wara, men att wij komma öfwerens, huru stoor legitima är.

Hr Lovisin: Moste giöras doch skillnadt emellan Erfde och Wärfde Löösöron. Om Erfde och wärfde Löösöron.

Ass: Lilliemark: Det som bespares af Arfwejord, är iu löösöron, och under samme rätt, hwarföre och icke Penningar, som erfwes.

BorgM: Törne Vthförer detta om penningar som erfwes ansees som FasteGodz, så moste och Fructus af ArfweGodz wara som FasteGodz anseendes, såssom 10000 ärfwer Jag i penningar, och 1000 kan Godzen kasta af sig, om een nu will säija dhe 1000 får Jag disponera, men de 10000 intet, quæ ratio?

Hr Lovisin. Jag kan hafwa erfft Fast 1000, Pen*ningar* 1000 wärfft 1000 der Jag nu testamente giöra skulle, säijer Jag att det Erfwe Faste, må eij testementeras, Men dhe 1000 Erfde peningar må Jag disponera halfft, men dhe wärfde alldeles, eller så det Erfde faste att gifwa halfft, i pengar dubbelt större Frijheet, men uthi det wärfde 4 dubbel Frijheet. Och är iu Fructus af Godz ett Aflinge.

Digitized by Google

BorgM: Törne: Om det kan så practiceras, och skillias åth.

Hr Lovisin: Hwarföre skall man icke sådant kunna skillia, det giörs iu inventarier.

B: Törne. Det är billigdt att den, som ärfwer Penningar, hafwer om dem mindre Frijheet, än den som wärfwer.

Assessor Lilliemark: Om den skillnat kunde observeras, och äre Hoffrätternes betänckiande alle om detta lijka.

B: Törne: Man kan ju äfwen wähl förskingra ArfweGodz, som doch alltijdh skillies ifrån Aflinge alle tijder, äfwen så kan skie med penningar.

507. Hr Lovisin. Her hafwer warit een Ballberare Son Tobias Hemming som ärfft 30000 R:dr, frågas om det är billigdt att han bör ha*fw*a så stoor makt om dem, som han dem wärfft. Mig synes der han än hade dem behållne, skulle han deraf få lijtet testementera.

Hr Lovisin: Vthi Aflinge Löös Öron, will Jag wähl att 1/3 är legitima barnen emell:n och i Arff 2/3, så att een kan hafwa frijheet att disponera det andra.

Assess: Lilliemark: Är doch stoor skillnadt i fast och Löst, det faste må eij skingras.

Hr Lovisin: Kan Jag iu icke äfwen wähl i Lagen förbiuda att skingra Löös Öron, och Statuera att behållas effter inventarium, och giör iu sielfwa Förnufftet skillnat emellan Erfft och wärfft Löst.

B: Törne: Her är quæstio, om icke kan giöras skillnatt uti sådane löse Erffde och wärffde penningar. Och minnes Jag eij annat, än her är slutit att ArfweGodz må eij bortgifwas.

Assessor Lilliemark assentit.

BorgM: Törne pergit: men uti det löse hafwe wij iu slutit att wiss legitima moste observeras.

Assessor Lilliemark: Mig synes een kunna säija der een will hindra Mig dhe Erfde LöösÖron disponera, lärer Jag af dem annat giöra.

Hr Lovisin: Man kan äfwen säija det samme om Aflinge, ty det är iu samme skiäl, Jag will allenast hafwa skillnatt i Arf och Aflinge Löst, som sagdt är, att man mindre af det Erfde får testementera än wärfde.

BorgM: Törne Opläste Cap: 9 JordeB. LL: hwilket han holler före allenast tala om bördzRätt att neml. aflat Jord är eij af nöden

Digitized by Google

bördbiuda, men att der skall gifwas så frij disposition på alt sätt, kan Jag eij see.

Hr Lovisin: All Lag och natur gifwer större frijheet i Aflat än Ärfft, och holler Jag medh att till een fremmande må eij gifwas mehr än 1/4 eller 1/5 men till och emellan barnen bör den frijheet wara större, ty der medh kan familien conservari; Och det som gifwes först åth een eller den Äldre faller sedan till den andre, altså omsijder blifwer det allom till nytta. testamente till Barn efterlåtligare.

Ass: Lilliemark: Den frijheet att gifwa åth sijne barn, kan och mycket skada till exempel der een Man sig annan gång giffter, hender mäst att dhe senare barn gifwes mehr. 508.

BorgM: Camen: Kan een rijk Man, som sine barn af förre Hustrun afwittrat gifwa alt det öfrige åth dhe i senare giffte. Mig synes att lagen kan wähl sådant hindra.

Hr Lovisin: Jntet kan Jag säija att Han bör gifwa alt åth dhe senare, men att han eij skall kunna gifwa mehr åth dem senare sijne egne barn, än åth een fremmandhe, der om må ingen twifla, ty barn böra hafwa præ för fremmande, och barn sin emellan, den som mehr tienar sin Fader, än de andre det giöra.

Hr Lovisin: Mig synes att af Aflinge må legitima wara 3/4 eller 2/3 åthminstone till barnen, så att man till fremmande eij mehr må gifwa än 1/3 eller 1/4 högst, så att af 3000 må gifwas 1000.

BorgM: Törne. Det är nog om gifwes 1/4 till fremmande och eij högre; och halfft emellan barn.

Hr Lovisin: Ja der een Fierdendehl gifwes till Fremmande är nog, så att af 4000 gifwes 1000; Men af det öfrige att ett wist och slutes som Fidei Commissum, så att en wiss dehl blifwer till Fructus behollen för een af barnen, men proprietas hoos alla.

Assessor Lilliemark: Sådant Fidei Commissum kan doch graveras gienom perduellione; creditorer etz.

Hr Lovisin: Sådant blifwer ju alltijdh förebygdt, och Fidei Commissum på sitt serdeles sätt inrättat, så att när han sig förbryter, mister Han det samme, men är sådant intet föreskrifwit, niuter till exempel den Fructum som hafwer Fidei Commissarij rätt, så länge han den sielf niuter.

BorgM: Camen och Törne togo afträde, efterskickade uti Commercie Collegio, hwar med de andre och oppstego, och skilldes åth.

Digitized by Google

509. **Den 9 Septemb:r 1690.**

Hans HögGrefl:e Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn.
Landzhöfdingen Hr Lovisin. Secreter Ehrenhielm.
Assessor Hassel. Secreter Leijonmark.
BorgM: Camen. BorgM: Törne.
HoffJ. Ehrenberg. Rådman Brunell.

— — — — — — — — — — — — — — —

Frelses med Ofrelse Giffte.

Discurerades om Adelens Giftermåhl medh ofrälse, serdeles om der om skulle införas i Lagen.

Hr Lovisin: Her hafwer warit discurerat öfwer Adelens privilegier, att her synes ey af nöden allegera uti Lagen, utan alldeles införa uti Lagen af dem hwad som af nöden ähr, utan att beropa sig på privilegierna, elliest skulle man wara förplichtadt att alltijdh löpa till privileg:

Secreter Leijonmark: Tillförende är redo aftalt att her in föres, hwad om Frelse Person skall lag wara när Giftermåhl skier, och som uthi privilegierne är det och redo insatt, hafwer warit meningen, att der om sig på privileg: peropa, och är tillförende widlyftigdt discurerat, hwad det är som frelse Möö förwerckar med Lägersmåhl; och är uti Sal: H:s Excell:ts Gref Lindskiölds tijdh sagdt att Frelserätt allenast förwerckas eij Jorden.

Frelserätt.

Hr Lovisin: Jag weth eij hwad som Frälserätt är, när afraden tages ifrån Godzet.

Secret: Leijonmark: Är doch den skillnadt uti Frälserätten, att Frälseränta förwandlas, när som blifwer af Skattegårdar Frelsegårdar, blifwer och räntan förwandlat. serdeles i anseende till dagzwercken etz.

H:s Excell:ts: Frälserätten må wara mehr el:r mindre, så är det nog att her sättes Frelserätten förwerckas, och seer Jag eij wara her af nöden der om discurera wijdare, ty hwad den Rätten är kommer eij hijt.

B: Camen: Till hwem faller Frelserätten?

R: Till nemste Slächt.

H:s Excell:ts: En Adels Man hafwer mindre gravationer hoos sig af Skattebonde Ränta, än af Frelse, så att han eij gifwer så mycket af Skatte som Frelse uti contribution, men elliest seer Jag eij annat, än nyttan lärer kunna wara för Frelseman, men lijka af Skatte och Frelse.

Digitized by Google

Hr Lovisin: Her är mäst quæstio om det som een Frälses Möö mister igenom Lägersmåhl, om icke det bör wara sådant straff som är lideligit, att hon eij alldeles moste crepera; Andre kunna blifwa af Föräldrar opptagne för sådan sin brått; men der een Adels Möö sig förseer, har tillförende Godzet fallit Konungen till, om K: Maij:t will een sådan tillgifwa, och den een annan till Hustru gifwa, hwad tå afblifwer. 510. Frälses Möös Lägersmåhl.

Hans Excell:ts: Jag finner her wara quæstionis om een Frälse-Jungfru skulle i Ofrälse Giffte gå, och Kongl. Maij:t wille det entel. gilla, om den äntå skall wara sin slächts discretion underkastadt; Mig synes her kunna insättias pœna. Doch lijkwähl stånde till Konungen hwad han will een sådan Persons willkorl förbättra och honom etz. äfwen som uti paterna potestate är infört, att Han kan sin Dotter tillgifwa, äfwen så att Kongel. Maij:t kan ett sådant måhl förbettra.

Borgm. Törne: Fundamentet är, att een skillnatt må wara emel. Stånden, så att med Gifftermåhl eij må skie confusion, och entel. dermedelst komma till att nyttia den Frijheet Kongel: Maij:t gifwit ett stånd, och eij annat, derföre kommer her mäst Kongl. Maij:tt om detta att ordna, som det och mäst anseer Kongl. Maij:t.

Secreter Leijonmark: Her är præjudicatum om Klöster Godz, som blefwo igenom een QwinsPerson förwerckade, och tå giordes skillnat emellan det Kongel: Maij:t och Cronans warit och Arfwegodz. Så att Cronegodzen gingo till Cronan, och ArfweJorden till slächten.

H:s Excell:ts: Præsens Status Reip:æ fordrar så, att den som i ächtenskapp sig förgriper, förgrijper sig emot Öfwerheeten eij slächten, och i ty hörer det Kongel. Maij:t att ordinera som emoot brytes, och eij slächten.

Hr Lovisin: Her är redo giort Lag om den sig förbryter emoot Fader etz. Men her återstår att man om frelse Persons straff sluter.

Ass: Hassel: Om Fader samtycker till Ofrälse Giffte.

H:s Excell:ts: Godzen får den doch eij utan Kongel. Maij:tz tillståndh, fast Fader samtycker och det för privileg: skull, alt så som fader eij kan gifwa Ofrälse Frälserätt i Godz, så kan Kongel: Maij:t den rätt återgifwa fader emot, der så skiäl till äro, och är indistinctum att Kongel: Maij:t beholler sin rätt allena, att den gifwa, till hwilken Hans Maij:t will. 511.

Digitized by Google

Frelse Rätt. Hr Lovisin: Hwad frälserätt är, har offtast warit disputerat.

Hans Excell:ts: De frijheter, som een och annan har prætenderat är kallat Frälserätt, sådant som Adelen har hafft af Landet, hwar med Han förment Kongel: Maij:tt eij kunnat sig befatta.

Ass: Hassel: Om Man effter denne tijdh skulle säija hwad FrälseRätt ähr.

H:s Excell:ts: Det som denne tijdh är FrelseRätt, är det samma som Adelen niuter och exercerar sådan FrälseRätt effter tijderne; och den som sitt förwerckar han förwerckar det, som wid den tijdh är Frälserätt el:r sedan för frelseRätt förklaras kan.

H:s Excell:ts: Jag moste taga afträde uti Canseliet, och hafwer Jag allenast att påminna det Hans Kongel. Maij:t har nyligen effterfrågat huru med arbetet ähr, om eij dhe båda Balckar äro snart färdige att afskickas. tog så afträde.

Secret: Leijonmark. Jag hafwer her effterfölgt det som tillförende är slutit, och är detta een fast angelägen saak, som ej stannar blått widh att ett straff ordinera, utan hafwer fast mehr in recessu neml. att säija hwad för Frälserätt förwerckas med Lägersmåhl.

Hr Lovisin: Hwad som redan slutit ähr will Jag eij det ringeste omtahla, som Jag doch är her een lem, kan Jag eij annat än min mening säija, serdeles så länge som alt eij är slutit.

Secreter Leijonmark. Så faller Frälserätten till Kongel. Maij:t, der een sig förbryter.

Hr Lovisin: Min mening är her att påminna det bör hwar een, sig noga föresee i sin Balk, att han alt noga öfwerseer, att intet förgiätes eller emoot hwart annat införes, serdeles som hwar och een förnemst bör swara för sin Balk, och wij moste oss tilltro till den, som Balken utharbetar, att han intet förgiäter eller förer
512. contrarieter inn, warandes stoor åthskillnatt uti alle Criminibus hoor, Lönskeläger, Lägersmåhl i Fästning etz. och äro åthskillige Casus uti privileg: som alle böre ihugkommas.

Secreter Leijonmark. Her är redo infört alla dhe måhl, Jag hafwer hollit före wara särskilte, så att intet är förbijgångit.

Frelses Möös lägersmåhl swårare. Ass: Hassel. Skillnaden på Personerne böre och giöra skillnadt i straffet i det som Personen kan angå.

Oplästes § 4 af privileg: 1622 hwar widh observerades att sådant förbud kommit är allena af Kongel. Maij:t, altså är Kongel. Maij:t allena tillhörigdt att der uthi uthom allmän Lag ordinera och dispensera.

Digitized by Google

Secreter Leijonmark: Her är doch eij infört hwadh Frälserätt är. 2. Till hwem den förwerkas.

Hr Lovisin: Det torde mongen wara nog owiss hwad Frälserätt ähr, och hwar uti den består, är doch högdt af nöden att Lagen giöres klar, att hwar een den förstår.

Secret: Leijonmark: Jag wille gierna der uthinnan och sökia giörat, så att alt woro klart, men som her till är allenast uti dhet gamle stadnadt, har Jag eij wijdare det kunnat införa, och hafwer Jag eij annars her wid kunnat mig finna, utan moste Jag bekienna, att Jag eij annat kan see, än Kongel. Maij:t det hemskiuta.

BorgM: Törne. Om de Ord tillsattes att Kongel. Maij:t sådant hemskiutes, synes wara lijka, emedan sådant alltijdh af sig sielf förstås.

Hr Lovisin: Min mening har alltijdh warit att Lagen moste giöras nu klar och förtaga all disput her effter.

Secret: Leijonm:k: Det kan sättias klart nog således, hafwe förwerckat sin FrelseRätt och förmåhn till Cronan.

Prästers ArfweJord huru delas eller till Gifftorätt hörer. 513.

Secret: Leijonmark: tillförende är och påmint om Prästers GiffteRätt, hwarom Jag nu och oppsatt in § 4 och oplästes hela Capitlet; hwar wid inföll discurs om Prästers Arfwejord erfwes effter Stl. eller Ldzl.

Secreter: Leijonmark: Effter Landzlag går ArfweJord på landet. Alii omnes. När Arf faller effter Präst går det effter Stl.

BorgM: Camen: Än der een Präst får med een Adelsdam godz.

Hr Lovisin: Präst gifftes eij till AdelssM:s Godz utan blifwer det wid sin natur.

Ass: Hassel et BorgM: Törne consentiunt, och kan eij Präst större rätt hafwa än AdelssMan.

Ass: Hassel. Om een Bijskop tager een AdelsMöö een Häradzhöfdings dotter, skulle Han dermedelst förwercka hennes Frälserätt.

Hr Lovisin: Her är quæstio huru den Gård een AdelssMöö hafwer som gifft är med Präst skall deelas, om hon föllier Mannens willkorl eller eij. hwarpå intet wijdare swarades.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

515. **Den 11 Septemb: 1690.**

Hans Excell:ts Kongel. Rådet och Gouverneurn.

Landzhöfdingen Hr Lovisin. Assessor Hassel.
Secreter Leijonmark. BorgM: Törne.
Assessor Lilliemark. HoffJ: Ehrenberg.
Rådman Brunell.

Hr Lovisin: Hwad saker kan nu blifwa företagne. Secreter Leijonmark Lärer eij mehr hafwa af sitt att före draga.

Secreter Leijonmark: Jag hafwer uthgifwit att rent skrifwa af det oppsatt ähr, och understår Jag mig eij att föredraga, det som redo slutit ähr.

516. Om Löös öron ärfde och wärfde.

Ass: Lilliemark: Om nu kunde företagas testaments Ordningen, hwilken doch tillförende ähr af Sal. Excell:ts Gref Lindskiöld gienom sedd, och är elliest detta opsatt effter det som tillförende warit slutit, och Kongel. HoffRätterne sin mening mästedels lijka fattat, att med Löösöron erfde eller wärfde må ingen skillnatt wara.

Hr Lovisin: Jag ser eij hwarföre man her utinnan eij giöra kan skillnadt, och weth Jag wähl huru det är uti Kongel. HoffRätternes betänckiande insatt, och huru quæstion är Formerat. Seer Jag och iemwähl eij, hwarföre icke både uti staden och Landet kan wara lijka Lag, serdeles och hwarföre eij införas må om Fidei Commisso uti Staden till barnen etz.

Arfwejord uti Staden och Landet.

Hr Lovisin: Mig synes och att lijka lag kan giöras äfwen om Arfwehuus i staden och på landet.

Alij omnes. Är doch een stoor skillnatt emellan Godz på Landet och i Staden, att Godz på Landet äro i större säkerheet än i Staden.

BorgM: Törne. Gifftes eij heller Man till något Godz på Landet, som och skillnatt giör i monga måhl.

Hr Lovisin: Det kan och sig wähl giöra låta att Gifftorätt blifwer i Godzet på Landet.

B: Törne: Her är doch satt, och fattat lijka om testamente i Löösöron i staden och Landet.

Secret Leijonmark: Her hafwer och warit uti consideration ratio quædam politica, att neml. i staden kan huus sällias utan sådant anseende som på landet, och är een Man offta i Staden bättre betient, medh pengar än huus för Handelen skull.

Hr Lovisin: rationem Politicam seer Jag eij så stoor, utan är ratio eadem, att det länder till Familiens conservation äfwen som på Landet.

Digitized by Google

B: Törne: Huus äro staden till förkåfran, och är elliest sant att commercierne synes eij tåla sådant twång ifrå huus sälliande, så att der synes frijheet wara större.

B: Törne. J städerne är högst angelägit att ägendommen kan, enär behöfwes förwandlas, emedan der eij så fast giöras kan som på laandet.

Hr Lovisin: Jag kan eij annat see än det är angelägit giöra skillnatt emellan Erfde och wärfde iemwähl löse Godz, serdeles som Man och seer Lagen stadigdt hållit den skylldig med Godz ehrsättia det Godz han ärfft och Sält, så att han dhe Löösöron eij må disponera. Seer Jag och eij annat än det är rätt att lemna den rätt åth acquirenten, att han kan något wist gifwa till sine barn mehr än till fremmande, och i bland barn iemwähl Fidei commissum lemna, hwilket doch henda kan alle barn ene effter den andre till nytta, och kan ingen säija wara obilligdt att Jag sätter een Lag mine barn emellan, så att den som sällier eller abalienerar det huus etz. han må sin rätt mista.

Fideicommis. 517.

Fidei Commissum emel:n Barn.

BorgM: Törne: Det synes alt rätt, när doch legitima Serveras.

Hr Lovisin: Jngen kan iu wägra mig giöra den förordning att mine barn skole beholla det och det huus, och lemna den ograverade till sine barn etz. och weth man wähl att her hafwer warit äfwen på tahl att införas som i Engelandh det een eller annan af Barnen af dhe Ällste beholla alt etz.

Hr Lovisin: Löösöron att lemna uti vel per Fidei Commissum synes ogörl. men med Faste Godz, synes wähl kunna gå ann.

B: Törne: När någon proportion observeras emel:n barnen synes alt gå ann, doch seer Man eij annat än omsijder stannar der wid att sådane till exempel huus i staden som så lemnas, moste sedan barn effter barn stanna hos den Ällste.

Hr Lovisin: Ja så är fuller och meningen, och opläste Hr Lovisin den punct af testamentsOrdningen som handlar om Fidei commisso.

BorgM: Törne. Jngen troor Jag är emoot att icke Fidei commissum må tillåtas allenast der wid observeras att eij alt för stoor frijheet brukes.

Hr Lovisin repeterar sitt förre, att i faste huus och Godz synes detta heel wäl angå, men eij giärna uti Löösöron.

Rådman Brunel: Der sådane Fidei commissa för starcke giöres, kan lättel. skie att een sådan, som det hafwer eij lärer kunna finna

Digitized by Google

hoos andre credit, för den fara skull man befruchtar hoos den, sitt egit eij hafwer.

Hr Lovisin: Mig synes honom dess lättare fä credit, der creditor seer sig alltijd kunna af Fidei Commissi frucht winna sitt igen.

B: Törne: När proportion emell:n Barn observeras synes alt wähl.

518. Hr Lovisin: Det är doch eij annat än rätt, om den Man, som lemnar sine barn något, om han och der widh förbiuder dem att det abalienera. Och will någon der wid annat sig företaga än af det sig föda, må han det giöra, handla och wandla af och medh det som han sig sielf wärfft, men det han effter Mig fått, skall alltijdh stå och blifwa orubbat.

BorgM: Törne: Jag ser eij att een Fader kan förbiudas giöra een sådan förordning, allenast att der widh eij præjudiceras de andre barnen.

Jnkom H:s Excell:ts Kongel. Rådet och Præses.

Hr Lovisin repeterar hwad han uti gienomläsandet af det om testamente opsatt ähr observerat, nembl. 1. Att skillnatt giöres emel:n det Ärfde och wärfde. 2. Att man må till barn mehr än till andre gifwa, ett mehr än annat, serdeles 3. att ibland dem kunna Fidei Commissa ordnas, och i det att någon frijheet lemnas.

H:s Excell:ts: Så wijda her är een Constitutio Regia Ny, synes der wid kunna förblifwa, men att der till taga fundament af Lege Christopheri Cap: 9 är fåfängdt och williom Wij see till Legem Mosaicam eller annan Legem Naturalem, är iu orimligit att willia förordna, det må een fader contra ϛοργην — storgen — naturalem utan skiäl exhæreditera sine barn eller bortgifwa alt sådant aflat, warandes alt ett till att exhæreditera, och alt sitt bortgifwa.

Fidei Commissa. Discurerades om Fidei Commisso.

H:s Excell:ts: Uthi wår Lag hafwom wij eij förr derom, doch är det fast nödigdt att införas.

Oplästes § 9 af Testamente.

Hr Lovisin. Banco skulle fuller och hafwa der af een stoor styrckia om på det sätt blefwe capitaler insatte, att dhe alltijdh der stå skulle. Och är eij min mening att ett barn skall mehr uthslutas än de andre, utan allenast att det som är lemnat bör blifwa orört till Godzet och capitalet, altså att intet abalieneras,

Digitized by Google

utan går till Ällste Son effter annan, och eij heller till sijdo Erfwingar, utan till förste acquirentis brystErfwingar.

Assessor Lilliemark et BorgMästar Törne. Än om det eij räcker 519.
som lemnat ähr till dhe senare Barnens och effterkommandes opfostran.

H:s Excell:ts: Wij williom her formera statum quæstionis, om Fidei commisso, hafwom wij eij förre, frågas derföre om det må blifwa introducerat, och hwad är fidei Commissum, är det icke venia testandi eller dispositio de bonis servandis apud posteros. Men der de modo discureras, är ju ett connexum testamenti et fidei Commissi, och moste altså see hwad tillförende slutit är om testamente.

Assessor Lilliemark Opläser hwad om testamente är oppsatt.

H:s Excell:ts: Hwad proportion moste tå wara emellan barn.

Assessor Lilliemark framwijsar huru Han oppsatt hwad som proportionaliter kan achtas mellan fremmande och Barnen.

BorgM: Törne: Mäst är att man ansee moste, det omyndige Barn eij kunna komma till att lijda.

H:s Excell:ts: Så är meningen att intet skier emoot förnufftet, man præsupponerar eij någon klook willia een ringa ägendom så lemna, att barn eij kunna af Jnteresse lefwa och hafwa uppehälle, synes derföre Man så kunna her säija, der ägendommen är så stoor att Barnen kunna af $^1/_3$ hafwa sit underhåld, skulle icke kunna $^2/_3$ lemnas ad Fidei Commissum, och det under Magistratens skiärskådan, om sådant Fidei Commissum kan bestå eller eij med barnens gagn. Och seer Jag eij annan wara meningen, än, att een Fader lemnas frijheet att ordna Fidei commiss allenast ansees att barnen kunna hafwa sin föda etz. Och synes mig detta nästan lijka med det som talas uti testamente om legitima. men her är och quæstio; Om så ähr att Fader lemnar så stort Capital, att barnen kunna lefwa af Interesset, må han tå hela Capitalet sättia ad Fidei commissum.

Oplästes af Cod: leg: de non abalienando. Hwar widh Hans 520.
Excell:ts observerade att der talas eij de asse ad Fidei commissum utan hanc rem, aliquam rem, det är att een dehl af ägendommen kan så lemnas per Fideicommissum.

Secreter Leijonmark, det synes hafwa sin swårheet uti effterkommanderne barne barn etz. Huru dhe omsijder sig det till nytto kunna bruka.

Digitized by Google

Hans Excell:ts: Een Man ähr eij plichtig att providere posteris in infinitum, utan måste hwar effter annan sig beflijta att sine providera, och lemna sine barn det möijeligeste effter sig, äfwen som dhe af sine föräldrar godt niutit.

Secreter Leijonmark. J staden synes ibland nödigdt, att fä sällia det huus, som man så hafwer per Fidei Commissum.

Hans Excell:ts: Det är eij giörligit att kunna förekomma alle casus Fortuitos, och der een hafwer fådt af sine Föräldrar något, må han wähl sökia att sig wijdare förkåfra, och will han eij så laga, att han kan wähl see sig före och disponera om det han fådt, hwad kan acquirenten råå derföre.

BorgM: Törne, Om han doch må af all ägendommen giöra Fidei Commissum.

Assessor Lilliemark: När det observeras som sagdt är, att Dommaren må pröfwa om barnen kunna lefwa af det öfrige etz. synes alt nog.

BorgMästar Törne uthförer detta huru entel. skall gå der familien förkåfras barn effter barn, att Fidei Commissum entel. måste deelas, eller blifwa wid den förste eller Ällste af Barnen.

H:s Excell:ts: Det som her elliest och talas att Fidei Commissum kan förwandlas med eld etz. om det tå skulle blifwa eller ändras etz. det stannar doch der wijdh att dommaren der om moste sluta.

521. Oplästes hwad betänckiande Kongel. Sw. HoffRätt opsatt öfwer testamente, och till Kongl. Maij:t gifwit angående denne quæstion och de rationes der widh oppsatte äro.

B: Törne: Der een sådan disposition skier, moste och skie een inteckning etz. att ingen må blifwa der med frustrerat.

Om Fidei Commissi abalienation i Nödh.

H:s Excell:ts: Om man och her må lemna till dommarens anpröfwande om ett Fidei commiss må antingen abalieneras eller och der det blifwer per casum Fortuitum förändrat, om een tå må derpå läna pengar och det förbättra, om då den som der till läner, må sin säkerheet derföre hafwa etz.

BorgMäst: Törne: Deraf Erfwingarne som hafwer rådh att oppbyggia eller reparera ett huus till exempel, skall den wara skylldig det att giöra utan wijdare refusion, eller må Han för sådan kostnadt eij niuta andre willkorl än förr och synes att detta må och lemnas till dommarens ompröfwande.

Digitized by Google

RådM. Brunell. Än der Fideicommissarius kan råka i sådan olägenheet, fengelse eller annor ytterste olycka, må han tå eij tillgrijpa sådant Fideicommiss.

B: Törne: Jag tror, der sielfwe Testator skulle i sådane fall kunna tillfrågas, må han skulle swara, Jag will heller låta min Son sittia ewig träl, än att min Ordning skall rubbas.

H:s Excell:ts: Alt detta blifwer tå klart och rätt när dommaren gifwes frijheet till att see hwad rätt och skiäl är i alla fall, och blef detta der widh, som ett sluth.

Assess: Lilliemark opläste hwad han om testamente fattat. Testamentes wisshet.

Discurerades om wissheeten och säkerheeten uti testamente och testatoris willia.

Opläste § 9 uti testaments Ordningen om wissheeten af testatoris willia.

Rådm. Brunel påminte widh detta opsatte, att större twifwel är om det, som allenast ähr bomärkie undersatt, än der egenhändigdt nampn ähr.

H:s Excell:ts: Her är 1:mus Gradus der een skrifwit har testamente med egen hand. 2:us. Der een med wiss mening confirmerar det wara som föregår hans willia. 3:ius. Der blåtte namnet underskrifwit är. 4:tus der allenast bomärkie understår.

Des släkteman som dräper eller annan des lif afhänder, må den arfzRätt som han genom honom hafwer eij niuta. ad cap. 7 § 1.

— — — — — — — — — — — — — — — — 1692 d. 11 Nov:r. Fol. 1500. 318.

Hwad her frågas hwilken arfwa skal när ingen annan arfwinge är, än den som genom dråparen är uti slächten, om då blifwa skal vacans hereditas.

Hr Lovisin: ja det är då rätt der inge andre äro.

Ass: Lilliemark: Det är swårt, att den som oskyldig är skall mista.

Borgmäst: Törne. Den som dräper ansees iu som mortuus, moste och mista lif, synes derföre de andre som ascendentes må erfwa.

Opläste af Protocollo hwad åhr 1690 in Feb: är om detta infört, hwilket befans gå derpå uth att des släkt som dräper må blifwa uthslutne.

Digitized by Google

Om den som hufwudswag är dräper.

Ass: Bromeen, så wida des erfwingar böra honom wårda, äro de in culpa till hans brott och synes kunna lijda derföre.

Hr Lovisin assentit.

D:n 13 Dec. Fol. 1643.

Oplästes Cap. 7 om den annan dräper.

Discurerades om det mål der fader dräper sitt Barn etc.

H:s Excell:s: Derföre böre eij den dräpnes Syskon mista arf, att fader det ena dräpit, äfwen så der man dräper Hustru, må eij Barnen uthslutas ifrån hennes arf.

---

ad cap. 8 § 1. 353.

Huru des Barn som Crimen lesæ begå, sitt arf mista må.

Conf. Tit. Högmb. Förrädare straffes till ähra lijf och godz; item annot. til KonungsBalken.

— — — — — — — — — — — — — — —

356. 1690 A:o d. 10 Octob. Fol. 753.

Oplästes c. 8 § 1 hwarwid och slötz, att den som är rebellis förwerckar hwad han in possessione hafwer, eij det som han sedan kunde fåå.

H:s Excell:s: all hans egendom faller till Fiscum, och kan han sedan eij heller något arf taga in perpetuum, uthan är altid considererat som en mortuus.

Ass: Lilliemarch: Om han mister och alt det som han hafwer rätt til, men eij ännu tillträdt.

H:s Excell:s: Det han actualiter eij ägt, synes han eij förwerka, men som och all rätt förwärkas, så synes och detta som in jure consistit förwerka.

Secret: Hadorph: det är Exempel att utj K: Carl den 9 tid woro twå Bröder insatte, och för deras död tilföll dem arf, men för innew: jäf woro de eij än komne i possessione, utan halfft åhr sedan de halsshugne wore och dömde att mista lif godz och ähra, men Barnen dömde K: Carl sielf til godzen, dem de behålla.

Alij: Det synes wara mehr in gratia än jure grundat.

H:s Excell:s: än om en sådan hafwer twekat att träda til arfwet, för creditorers skuld etc.

Borgmäst: Cameen: Han synes det eij förwerkat, emedan han dertil sig eij förklarat willia träda.

Digitized by Google

H:s Excell:s: Det är meningen att den rätt som han äger den tid förwerkar han.

Ass: Lilliemark: ifrån hwad tid, antingen sedan är anklagat beträd eller öfwerwunnen.

H:s Excell:s: Han mister alt det honom tilfaller sedan han är beträd med förräderie och angifwen. 357.

Borgmäster Törne: han dömes då föruth om han mister det alt som han äga kan när han beskylles.

Borgmäster Cameen: ähr doch alt hans til konungen ifrån det han beträdes med missgerning.

H:s Excell:s: sedan han dömd är mister han alt sitt, eij förre.

Borgmäst: Törne, det är säkrast.

Begyntes opläsandet af Cap: 8. 1692 d:n 15 Dec: Fol. 1645.

Hans Excell:s påminner att här införes emoth Konungen eller det Konglige Huset etc. Den afwog skiöld förer, den samme hafwer förwerkat för sig och sine arf:r al den ägendom som honom i löst och fast, arf och aflinge, som honom enskijlt tilkommer.

Hr Lovisin: Arfwingen synes niuta bördzRätten.

H:s Excell:s: för privilegerne finge eij arfwingarne något, men effter privileg: behöfwes sådant eij, och hafwer jus retractus sitt Fundament af contracta som eij hafwer rum uti criminalibus.

Hr Lovisin: Det kan doch en man sitt Sällia, opäta eller annorl. afhända utan Salvo jure retractus.

H:s Excell:s. Det är doch fast annat, och seer iag ingen i detta mål niuta BördzRätten.

Consentit Secret: Vatrang. Landzhöfdingen Gripenhielm et Secret: Leijonmarch.

H:s Excell:s: Her synes kunna införas, och ware det alt hemfallit till Konungen el:r den Konungen det wil unna.

H:s Excell:s förmehnar de orden, men kan honom sedan något arf etc. kunna uthslutas eller således, faller något arf sedan han är saakfält, då tage det nermaste arfwingar, och corrigerade Hans Excell:s denne § sielf. 358

Hr Lovisin et Hans Excell:s: Kan införas, faller något arf sedan han saakfält är, som han elliest hade warit berättigat til, då tage det de andre den dödas nermaste arf.

Begyntes påminnelserne til cap: 8. Fol. 1662.

Digitized by Google

§ 1. Om det som Kongl. Hof Rätten påminner, att adel: Privilegerne förmå det må Barnen niuta det som förwerkas genom afwog skiöld.

Hr Lovisin, Her är redo så corrigerat och infört, Konung eller den Konungen wil det förunna.

Påmintes om det ordet biltog och slötz att i des ställe brukas ordet landzflychtig.

---

361. ad cap. 8 § 2 o. 3.

Om des och des Barns arfzrätt som för annor missgerning, än crimine lesæ; äro förrymde eller biltoge under leijde aflas, el. när hustrun reser til el. fölger sin man.

363. 1690 d:n 10 Octob. Fol. 755.

— — — — — — — — — — — — — — —

Discurerades om des Barn som Landzflyktig är för annor missgerning, och om de Barn han sedan aflar.

Borgmäst: Cameen: Det Barn sedan aflas niuter ingen rätt.

H:s Excell:s: Den biltog är och stiäl sig in, gör der med ett stort delictum, och är det en lifsak, Hwaraf ju flyter, att det Barn som aflas af den ingen jus hafwer, kan eij heller någon arfzrätt äga, ty med det att man elliest skulle låta sådant Barn arf taga, så legitimerar man des action att han stiäl sig in, altså synes bäst blifwa wid förre lagen, och i det fall när han stiäl sig in, intet de legitimera, men i det mål kunne fuller gifwas lindring om hon reser till honom och aflar Barn. Elliest synes man och kunna göra
364. skilnat emel:n delicta och den som för så grof missgerning är biltog att han aldrig kan få frid, och andra, och i det förra är bäst blifwa wid lagen.

Borgmäst Cameen: än det Barn som aflas under leijde, kan eij arf mista.

H:s Excell:s: Den observation är god.

Borgmäst: Törne. Han hafwer lof att komma in, altså och hafwer den frijheet som annan i det fall.

Ass: Hassel: Til des dom fallen är och tiden är uthe, har han sin frijheet.

Ass: Lilliemark: må man då den skilnat göra att der hustru reser til honom och aflar Barn, att det niuter arf. jämwäl i leijde.

H:s Excell:s: Rijshöfde är effter förre lag uthsluten, och synes oss kunna stanna derwid, att der han stiäl sig, han och aflar Barn, det är skilt från arf; men om det som aflas när hustru reser til honom, är annan saak, om man favore conjugj må tillåta det arf.

Digitized by Google

Ass: Hassel. Det synes eij hafwa större rätt än fader och altså til det som genom fader kom, så förwerkar, men det som genom modren fuller eij är förwerkat, emedan hon intet bryter dermed att hon reser till honom.

H:s Excell:s: Den som är perpetuel biltog mister her all rätt effter den tid, til sine Barn, men den som til een tid är biltog, är annat.

Secret: Hadorph: lagen förbiuder allenast rijshöfde arf gifwa.

Borgmäst Törne: Det är bäst blifwa wid gamble lagen som är satt in publicum commodum, til straf säkerheet etc. och gör lagen derutj åthskillige måhl.

H:s Excell:s: Den som är biltog är ingen eller intet til, men 365.
får han frid, seer iag eij hwarföre en såden Rijshöfde eij må taga arf.

Borgmäst: Cameen: Der en biltog hafwer her Broder, döör nu han her, och hafwer och så her en annan Bror, får icke den som inne är alt arfwet och behåller det alt framgent.

Ass: Lilliemarch assentit.

H:s Excell:s: är han till en tid biltog, niuta altid Barnen sin rätt, men är han ewig biltog lagd och får doch fred, är något twifwel om han det arf återfåhr medlertid fallit är.

Discurerades om den som frid får, om han tager åter hwad emedlertid honom tillfallit är.

Borgmäster Törne et Hassel: får han frid restitueras han til alla jura cum tota familia.

Ass: Lilliemarch: Hwilken tager det emedlertid.

H:s Excell:s: Tage det andre emoth Borgen.

qv: om des Barn få det arf honom emedlertid tilfaller.

H:s Excell:s: med de ord neste frender synes Barn uthslutas.

Borgmäst: Törne: får han eij erfwa, huru kunna de erfwa. Och är Texten klar, om arf faller honom eller hans Barn etc. til.

H:s Excell:s: Her står det Barn må eij taga arf effter fader sin, och synes alt det arf som kan tilfalla ett rijshöfde för faders skuld och moders, må det taga, men eij effter fader sin, ty det faller til de förre aflade barn, och blifwa de Barn och capaces hæreditatis om han får frid igen. 366.

Oplästes Cap: 8 § 2. 1692 d:n 15 Dec.

H:s Excell:s: Denne § kan göras kortare, och är meningen allenast att de barn som aflas sedan han blef biltog, de få eij arf. Fol. 1647.

Digitized by Google

H:s Excell:s: De Barn som aflas förre än fader får frid, niuta de alt arf, och kan säijas, den samma kan intet arf taga eller han må eij arf taga, emedan han således biltog är, eij heller de barn som han den tiden aflar, uthan tage det hans inländske arfwingar, och sättie derföre ful borgen.

H:s Excell:s: Her infaller twifwel om de och skole Räntorne återgifwa, och kan det tilsättias, får han frid, då niute sitt arf, doch att de det emedlertid om händer hafft, må eij för Räntorne redogöra.

Fol. 1655. Begyntes å nyo opläsandet af § 2 cap: 8.

H:s Excell:s: Her kan så sättias:

andre nermaste arfwingar tage det arf som honom emedlertid kan tillfalla etc. Räntan och afgälden undantagande som är fallen och uthgången, och corrigerade H:s Excell:s detta.

Fol. 1663. Continuerades opläsandet, och om det som säijes, får han frid och wil Konungen honom arfwet förunna, syntes wara sådant som följer på annat, emedan han af Konung får frid, gifwes och honom klarl: hwad flere jura han må niuta.

§ 3. Hwad här påminnes att eij alt uthan så mycket må niutas af Räntan som til des födo behöfwes, syntes eij angelägit, emedan tilförne och sagt är, att Räntan niuter den inlendske arfwingen, fast mehr Barn och arfwingar.

---

371. ad cap: 8 § 4.

Hwad de som fremande Religion antaga, el. i den opfödas förwerka.

— — — — — — — — — — — — — — —

1692 d:n 15 Dec: Fol: 1648. Discurerades om det utj § 4 införes, om den som sine Barn utj annan lähra opföda.

Borgmäster Törne, om her allenast införes om Burskap att det bortmistes, akta de det eij, emedan dels äro sådane som äro adel och detta eij ansee, andre af Borgare ståndet, niute med Borgerskap ingen fördeel uthan gravation, och derföre eij gerna willia blifwa cives.

Och opskötz detta til Hans Excell:s återkombst.

Oplästes Cap. 8 § 4:

Fol: 1655. Borgmäst: Törne repeterar sitt förra.

H:s Excell:s: man kan her låta stå det her är infört, hwarken arf eller Burskap, serdeles dermed att confirmera hwad Kyrkioordningen säger.

Digitized by Google

Ad § 4. Hwad påminnes att de som falla ifrån sin förra rätta lära, til annan, och åter sig bättrar, må niuta arf, och sin rätt åter fult igen, icke mindre än de som utj rijket åter restitueras. 372. Fol: 1664.

Hr Lovisin: påminnelsen är god, men wij kunne eij göra derutj någon ändring, hwarom eij widare slötz.

Hwad ifrån Bleking påminnes, att de som fremmande äro och af annan religion, njuta her en deel af arf, hwarföre och icke de her upfödas, utj annan religion.

Borgmäster Törne et Alij, de fremmande äro her eij cives, eller förbudne att taga sin rätt, göra eij heller någon skada med sin arftäkt, men de andre äro her opförde, befalte att i rätta religion opfödas, hwaremoth när brytes, och de lijkwäl här boo göra de emoth förbod, skada publico etc. altså är ratio in promtu.

Conceptet öfwer Lagen Communiceres alle Kongl: HofR. och domare, men eij Consistorjs.

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Discurerades jämwäl, att eij orimmeligt woro om lagmännerne och Häradz Höfdinger finge Communication af detta werk, och opsatte project, så att de kunna inkomma med de påminnelser som de finna hoos sig dagl: eller offta infalla på landet och her eij så noga kunna i hog komas; jämwäl att de liflendske förordninger igenom sees, och deraf utdrages hwad som i gemeen kan införas, emedan hans m:ts willia förmenes wara att och nu allmenne lagen der må practiceras. 1691 d: 18 Ap:s. Fol: 1013 b.

H:s Excell:s Gref Gyllenstolpe inkom wed slutet och berättades honom hwad Discurerat är, att låta afgå ett Exemplar af Conceptet til lagen, til alle landzHöfdingar, att de må det med lagmännerne, Häradz Höfd:r och Borgmästarne Communicera, och således lijka som in antecessum blifwer det Ständerne Communicerat, hwilket hans Hög-grefl: Excell:s eij ogilla kunde, uthan sade sig Hans Kongl: Maij:t wid tilfälle sådant föredraga willia. Och togo samtel: afträde.

H:s Excell:s gaf tilkänna Hans Kongl: Maij:t allernådigst samtyckt och befalt att til alle landzhöfd:r afgår ett Exemplar af de upsatte och redo färdige, så och de hereffter författande Balkar, på det LandzHöfdingarne må den samma låta lagmännerne och HäradzHöfdinger Så och Borgmästarne meddela, på det de få til- D: 21 Apr. F: 1015.

Digitized by Google

fälle att påminna hwad Casus och måhl i landzorterne kunna offta infalla, så att alt sådant må utj denne Kongl: Commissionen komma utj behörig consideration; Befalte altså Hans Höggrefl: Excell:s att Exemplar skulle förfärdigas af de herwarande Canselister och Auscultanter.

d: 1 Oct: Fol: 1082 d. H:s Excell:s frågar om Hans Excell:s Hr Öfwerståthållaren hafwer fådt Communication uthaf giffte och Erfdeb: hwilket befans ännu eij skedt; och befaltes fördenskuld det til Hans Excell:s skickas en afskrifft.

d: 6 Oct:r. Fol: 1088. Borgmäster Cameen. Det synes som Consistorierne willia hafwa part af detta arbete, och hafwa prästerskapet låtit sig derom förliuda. H:s Excell:s: detta går dem eij det ringaste an, och är klart, som prästerne eij hafwa någon Communication af sitt arbete til Kyrkioordningen, til Häradzhöfd:r gifwit etz. och her intet är som angår Prästerne, så wida de präster äro, uthan om något är som dem angår kan wara utj arf eller annat sådant, uti det är, och hafwer warit dem fritt att wällia til hwad lag de welat sig hålla, och hwad deras gårdar angår, hörer de Kongl: Maij:tt til, och således synes eij nödigt dem Communicera sådant, och detta wårt arbete, för än K: M:t så synes det wid annat tilfälle allom Communicera.

---

218. **D. 20 April 1694.**

Lagman Erhnsten. Ass: Lilliemark.

Giffte- och Erfdeb. uthi Rådet opläste. Hans Höggrefl. Excell:ce Kongl. Rådet lätt weeta sig beordrat att wara uthi Hans Kongl. Maj:ts Rådkammar tillijka medh hans höggrefl. Excell:ce Kongl. Rådet Grefwe Bengt Oxenstierna, blef altså intet företagit emedan så fåå woro tillstädes, berättades doch orsaken hwarföre den Kongl. Commission denne tijd eij offtare warit

219. till samman, nämbl: att hans Kongl. Maj:tt hafwer allernådigst behagat beordra det de förre balkar, giffte- Erfde- och bygningebalken skulle å nyo uthi Rådet Opläses, serdeles för deras skull af Kongl. Råden, hwilka äro af hans Kongl. Maij:tt till Rådzpersohner förordnade sedan den tijd då bem:te balker förewarit; Och emedan det skiedt är hafwer Secret: Erhnhielm och PalmCrans hafft med Corrigerandet så mycket att giöra de tijder Commission plägar sammankomma, och det förhindrat de andras sammankomst. Warandes nu bem:te balkar och af hans Kongl. Maij:tt å nyo gillade hwar af fördenskull är befalt några exemplar reenskrifwa, doch är än widare särskilt befalt Secret: Ehrnhielm och PalmCrans

Digitized by Google

å nyo med god achtsamheet att genom see samma balkar och det alt Corrigera som angår Stijlen, hwilken finnes mycket mörk, serdeles för de transpositioner skull som äro uthi Texten, iämwähl att derigenom är på åthskillige ställe dubbel och twifwelachtigh mening och när sådant är observerat och Corrigerat, böre twå exemplar afskrifwas, det ena att inlefwereras uthi underdånigheet hoos hans Kongl. Maij:tt och det andra här till acta hafwa, hwar- 220
om Secret: PalmCrans försorgh draga måste att det blifwer så bestält, hwilket och iag uthi Aprilij och Maij månad förrättade och den andra Junij ett exemplar till hans Excell:ce præsidem ingaf, som hans Excell:ce till hans Kongl. Maij:tt præsenterade.

— — — — — — — — — — — — — — —

1704 den 10 Novembris.

— — — — — — — — — — — — — — — 294.

Hans Excell:ce förestälte, huru man wid denne nye lagens formerande, intet bör gå aldeles förbij den gambla lagen, derföre är nödigt att man med denne confererar Jus Christophorianum, kunnandes elliest framdeles någon komma som torde fråga om det wore wäl giort, att man den förra och gambla lagen alldeles hade 395.
förbigått och afsides satt, och som S:e Pontin är uthan någon embetes beställning, så frågade hans Excell:ce honom, om han sig will åtaga desse lagarne conferera? Pontin gaf fram några arck som han sade sig gjort för några åhr sedan, det hans Excell:ce läste något af och uthlät sig derom wäl, tagandes Pontin sedan detsamma tillbakas igen.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — 397.

Den 7 Novembris 1707.

Kom Kongl: LagCommissionen tillsammans, nembligen:

Hans Excell:ce Hr Kongl: Rådet och Præsidenten, Högwälb:e Grefwe N. Gyllenstolpe.

Vice Præsidenten Hr Herdenhielm.

Underståthållaren Hr Stiernhoff.

Lagman Hr Cederhielm.	Assessoren Hr Scheffer.
Secreteraren Hr Blixenstierna	Secreteraren Hr Ehrenberg
Assessoren Hr StiernCrona.	Borgmästaren Hr Hylteen.
Rådman Hr Nyman.	Rådman Hr Folcher.
S:n Pontin.	

— — — — — — — — — — — — — — — 398.

Digitized by Google

Sedan berättade Secreteraren Folcher, huruledes Kongl:e Senatens bref är af d. 31 nästledne Octobris ankommit, med bifogad Swea Hofrättz förfrågan, huruwida en å hinnersdagen af en frälserman gifwen morgongåfwa i lösören eller penningar som intet öfwerskrider det i 1644 års stadga proportionerade quantum, skall kunna effter gifwarens död förblifwa dess barnlösa hustrus enskijlte och perpetuelle egendom, och effter hennes dödelige afgång, hennes arfwingar allena tillfalla. Och som Swea Hofrätt stannat wid 2:ne skillieachtige meningar öfwer lagens och Kongl:e Maij:ttz nådige förordningars tydelighet, och rätta förstånd; Ty will Kongl: Senaten här öfwer inhämpta Kongl: LagCommissionens betänkiande der öfwer, som skall till Kongl: Senaten insändas. Blifwandes borgm: Hylten anförtrodd detta mål med de skäl å bägge sidor kunna wara, Kongl:e Commissionen med giörligaste skie kan, wid handen gifwa, på det sedermera må kunna lemnas till Kl:e Senaten det slut, som med lag och rättwisan kan enligast wara.

Här iempte lät Kongl:e Commissionen för sig läsa af den nya projecterade lagen cap: 7 § 4: som deciderar fuller denna quæstion, men som samma lag ännu intet har af Kgl: M:tt blifwen authoriserad, ty kan den intet determinera i detta måhl.

Elliest discurerades öfwer denna quæstion, anförandes Hr Herdhielm, att man effter 1644 års stadga kan gifwa 6 pundläster etc: som öfwergår mångens egendom, hafwandes effter gambla lagen hustrun fått mårgongåfwan sedan hon kommit hem med mannen, och the sammanlegat, tå han först blifwit hennes målsman, men berörde Stadga åhr 1644 förordnar allenast huru förhållas
399. skall med fast egendom, och determinerar intet öfwer när morgongofwa gifwes i löst, hafwandes derföre Hofrätten gått in partes, som menar att den gambla lagen bör effterlefwas så wida den nya intet skall gjort der wid ändring, men andra tyckia, att det som är gifwit i löst, kan som ett surrogatum anses när fast egendom intet warit att tillgå, och den längst lefwande hafwa det quo ad usum fructum. Hans Excell:ce fant det wara mycket klart, att den som längst lefwer bör niuta usum fructum, men frågas om det skall wara perpetuelt när morgongofwan är skedd i löst och huru sådan gåfwa bör considereras. Hylten tyckte wara sälsambt, att när morgongofwa effter Stadslag kommer att undanskiptas, tages den af boo oskipto, hwar af föllier, att hustrun mister någon del som hon borde effter sin gifftorätt allena äga, och wore billigare,

Digitized by Google

att egendommen först deltes, och hustron finge sedan morgongofwan af mansens andel. Hans Excell:ce remonstrerade, att som lagen derutinnan är klar, måste fuller derwid förblifwa. Hwad nya lagen säger wid slikt mål, frågade hr Herdh: huru skall förhållas och morgongofwan anses, anten effter quantum eller substantiam bonorum wid bröllopzdagen eller då mannen genom döden afgår? R. Hans Excell:ce tyckte wara bäst, att egendommen anses som den är tempore mortis, ty der effter måste det lämpas både med arfskiptet och skulds betalning, warandes the öfrige Kongl:e Commissionens ledamöter enige med samma mening, och befaltes att annoteras, hwilket skall blifwa infört ad cap: 7 Erfd: warandes så mycket mer nödigt, som dommaren elliest intet wet huru morgongofwan skall beräknas. Hr Cederhielm mente offta ske, att the äro behålne mera när the först giffta sig än the när mannen dör, doch fant wara tienligast att det förfliter som nu slutet är. Hylten begärte att någon måtte honom bifogas att uth- 400.
arbeta denna quæstion effter remisset om morgongåfwans natur och beskaffenhet, men Hans Excell:ce sade att något hwar lärer wara der wid omtänkt, och bad honom upsättia sine tanckar som han det bäst finner.

— — — — — — — — — — — — — — — — 401.

Den 14 Novembris 1707.

Kom Kongl: LagCommissionen tillsammans, nembl:n

Hans Excell:ce hr Kongl: Rådh och Præsidenten Gr: N: Gyllenstolpe.

Hr Vice Præsidenten Herdhielm.

Hr Underståthållaren Stiernhoff.

Hr Lagman Cederhielm. Hr Assessoren StiernCrona.

Hr Assessoren Scheffer. Hr Rådman Nyman.

Hr Rådman Folcher. S:e Pontin.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hans Excell:ce påminte, huru wid sidsta sammankomsten blef ett bref från derass Excell:tier Kongl: Råden upläsit på en Swea Hof Rättz förfrågan om morgongåfwo, hwilket borgm: Hylten tog att sättia up sine tankar wid, men som Swea Hofrätt uti sin se- 402.
nare mening af brefwet, mycket wäl samma quæstion med sine omständigheter anfört, så lärer intet wara synnerligit der wid att

Digitized by Google

tillägga, uthan har nya lagen den casum klarligen deciderat, så att fast den intet är allmän blifwen, har Kongl. Maij:tt den likwäl med sin underskrifft, adproberat och gillat, så att det synes wara bäst, att det sökes effter hand låta den adpliceras, hwilket och hans högstsal: Kgl: M:tt på hans Excell:ce Gr: Gyllenstolpes förslag fant gått wid förefallande måhl ske, och således kunde nu giöras en begynnelse. Herdh. frågade om quantum skall och gillas?

Rp: hans Excell:ce: Ja quantum med Herdh. sade, elliest äro 3 ting att reflectera på. 1:o. Jus Christophorianum. 2:o. Stadgan af åhr 1644 och 3:tio denna Nya Lagen. Hwad den äldsta Lagen angår, är den nu förbij, så att de casus sedan 1644 förefallit tyckes intet kunnat der effter lämpas, efftersom den Stadgan giör derutinnan ändring, men skulle några casus dereffter wara lämpade, böre the då der effter rättas. Skulle det wara att anse 1644 års Stadga, är deröfwer som Hof Rätten wäntar förklaring. Skulle man och få dömma effter den nyss författade, så är den mycket billig, derföre lärer Kongl:e Hof Rätten genom den förfrågan nu skedt här effter finna, huru den sig wid åthskillige händelser skall förhålla uti slike måhl. Hans Excell:ce sade, när morgongofwan är gifwen i Lösören för stor, är intet bättre än när det skedt i fast, och som det bör ske i det ena, så är äfwen billigt att det sker i det andra när quantum är större än wara bör, derföre är wid den nu inkomne quæstion billigt, att den blir således
403. ansedd, att så frambt hela summan skall blifwa stående, bör wederböranden allenast niuta usumfructum der af och morgongofwan tempore mortis gå aldeles tillbakas igen, men skall den gå Erfwingarne ifrån, bör den modereras till ett billigt och med lagen enligit quanto, som är uthan fraude. Hr Herdhielm sade, att på sådant sätt blifwer 1644 års stadga allerbäst förklarad, ty om Enkian will perpetuelt behålla morgongofwan, måste den wara lagom och uthan Erfwingarnes præjudice, men will hon allenast hafwa usumfructum får hon behålla alti hopa till sin död, och sade wara wäl, att nu får ske ett prof af den nya lagen. Hans Excell:ce swarade: det samma skedde och med processen förr än han kom uth. Stannandes Hans Excell:ce med Kongl:e Commissionen wid samma slut, att swar skall således afgå till deras Excellentier Kongl:e Råden, som i Kongl: Maij:ttz frånwaro administrera justitien, som nu discurrerat är, blifwandes Hr vice Præsidenten

Digitized by Google

Herdenhielm af hans Excell:ce anmodat på detta sättet författa ett project till swar, det hr Herdenhielm lofwade till nästa sammankomst skola ske. Cederhielm sade, genom detta tillfället kan giöras prof af Nya Lagen, och lärer den i flera måhl kunna adpliceras, hwilket Kongl. Maij:tt förmodeligen lärer gilla.

— — — — — — — — — — — — — — — — 405.

Den 21 Novembris 1707.

Kom Kongl:e LagCommissionen tillsammans nembligen

Hans Excell:ce Kongl:e Rådet och Præsidenten Högwälborne Grefwe N. Gyllenstolpe.

Hr Vice Præsidenten Herdhielm.

Hr Lagman Silfwersparre. Hr Lagman Cederhjelm.

Hr Assessor Scheffer. Hr Secretair Ehrenberg.

Hr Assessoren StiernCrona. Hr Rådman Folcher.

S:e Pontin.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan berättade Hans Excellence för hr Lagman Silfwersparre som tillförene intet warit tillstädes när Kgl:e Senatens bref ankom och blef upläsit, eij heller när samma måhl warit under händer att ventilera, huruledes en qvæstion är ifrån Swea Hofrätt till Kongl:e Senaten inkommen, hwaruti begäres förklaring af lagen, huru 1644 års Stadga iempte sielfwe gamble lagen och the sedermera uthkomne förordningar öfwer morgongofwor, egenteligen äro att förstå, hafwandes Hofrättens ledamöter stannat i 2:ne skillachtige meningar, hwilket orsaken är till denna förfrågan, och som Kongl: Commissionen detsamma hafft före att discurrera öfwer, så har hr Vice Præsidenten Herdhielm tagit på sig beswäret att upsättia Kongl:e Commissionens mening wid samma ärende. Herdhielm giorde en berättelse huru han effter hans Excell:es och Kongl. Commissionens anmodan har hafft under händer så mycket tiden welat tillåta författa den tancka hans Excell:ce med Kongl: Commissionen stannat wid, görandes en recit af sakens sammanhang och upläste de Capitel af gambla lagen den qvæstionen angår, samt 1644, 1653 års förordning af d: 12 Octobris och 1668 års stadga, tillika med Cap: 17 af den nya lagen och gifftb., som deciderar den ena quæstion, warandes wäl att en begynnelse sker med practiquen af Nya lagen som är mycket fundamentel härutinnan, hwilken är tienlig för de Casus här effter komma att existera Upläsandes derpå det project han upsatt, som hans Excell:ce fant 406. Quæstionen om morgongåfwor.

Digitized by Google

wara mycket wäl pro futuro att så sker, och gagneligit att som sagt är sker en begynnelse, frågandes om alla äro med detta enige, och som ingen sig annorledes uthlät, ty begiärte hans Excell:ce att detta måtte skrifwas rent, kunnandes sedan hwar få se det-
407. samma och igenom läsa särskilt, det vice Præsidenten war wäl tillfredz med och lofwade så skola ske.

Hr Ehrenberg mente wara betänkeligit skrida ifrån gambla lagen så länge den Nya intet är publicerad, men hans Excell:ce sade ingen annor mening wara der wid, än att densamma lämpas till de Casus här effter existera.

Hr Herdhielm sade sig genomsedt många præjudicata, men finner aldrig denna quæstion wara disputerat, som uthan twifwel lärer kommit der af, att adelen altid gifwit sina morgongofwor i fast egendom, och dem ibland med några hundrade Gyllern eller annor myntsort förbättrat, warandes altid derwid en bifogad förklaring hurudan testatoris förordning kunnat wara att förstå, men aldrig finner man, att morgongofwa har tagitz af annor än af bondens lått. Wid den förfrågan Kl: Hofrätten giort, äro 2:ne ting som under Censur 1:o. Om gåfwan skall wara perpetuel, och 2:do huru den effter hustruns död skall skifftas och tagas af hennes del, ty om den tages af bondens låth, få bondens arfwingar den allena, om tages den af hennes låth, tå tager hon en sin andehl som är en tridiepart. Sedan upläste Herr Herdhielm 1644, 1658[1]), 1664 och 1668 års förordningar angående förklaring öfwer morgongofwor och derpå Månsiölds dom och dess testamente. Hans Excell:ce påminte som förr sades, att bäst är låta det upsatte skrifwas rent, som sedan kan communiceras Kl. LagCommissionens ledamöter att genomläsa och genomse.

Hr Scheffer påminte, huru han som en dommare uti Hofrätten kunnat wara in casu speciali för wissa omständigheter skull, af någon skiljachtig mening emot den han nu som en Commissions ledamoth kan wara, hwilket och Assessor Stierncrona äfwenledes sig förklarade härwid wara sin mening.

Kongl: Commissionen tog afträde.

---

1) Sannolikt skriffel för 1653.

Digitized by Google

1707 Den 28 Novembris. 408.

Kom Kongl. LagCommissionen tillhopa nembl:n

Hans Excell:ce Hr Kongl: Rådet och Præsidenten högwälb:ne Gr: Gyllenstolpe.

Hr Vice Præsidenten Herdenhielm.

Hr Lagman Silfwersparre. Hr Lagman Cederhielm.
Hr Assessor Scheffer. Hr Secretair Blixenstierna.
Hr Assessor StiernCrona. Hr Borgmästar Hylteen.
Hr Rådman Nyman. Hr Rådman Folcher.
S:e Pontin.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om Mårgongåfwa.

Hans Excell:ce påminte huru wid sidsta sammanwaro blef aftalt, att conceptet af brefwet som skall till Kl. M:tt afgå och är swar på den inkomne förfrågan, huru wida en hustru är berättigad behålla den morgongofwa i löst mannen kan henne hafwa tillordnat att den icke effter hennes död bör hemfalla mansens arfwingar, och hustrun i sin lifztid allenast niuta der af interesset eller afgiften, måste först af kongl: Commissionens ledamöter genomses, att der på gifwa sine anmärkningar om några skulle hos en eller annan finnas, frågandes Hans Excell:ce de närwarande om det icke så skedt? Rp: Ja 2: om the hafwa något att tilläggia? Rp: Silfwersparre fant det wara så wäl och fullkommeligen deducerat, att der wid intet lärer kunna tilläggias, åtminstone sade han sig intet något hafwa. Blixenstierna frågade hwad dessinen här med är, om arfwegodz skall lika anses som aflinge och lösören? Hans Excell:ce förestälte det iu wore klart huru Hans Maij:tt har effter inkommen förfrågan hemstält och lemnat till Kongl:e Commissionens betänkiande, att inkomma med sitt swar och uthlåtande om den bekante och nog disputerade quästion huru hustruns morgongåfwa i löst efter hennes död bör ansees, och deröfwer har Kongl: Commissionen discurrerat och stannat wid det slut som uti det här upläsne brefwet är wäl och omständeligen med alla skiälen infört, hwilken praxin Kongl: Commissionen finner wara tienlig in futurum måtte wärkställas. Scheffer berättade sig i Kl: hofrätten warit af hel annor mening då quæstio warit huru gambla lagen skall förstås, men som han nu är i Kongl: Commissionen hwarest handlas de lege condenda, och att stadgas skall hwad framdehles kan wara nyttigt och gagneligit, så är han ense med det i det opsatte brefwet är infört. Stierncrona sade sig och hafft wid den

409.

Digitized by Google

under händer warande quæstion af annor tanka, och att gofwan borde wara perpetuell, men will nu bifalla det som Kl. Commissionen wid den Nya Lagens författande finner billigt. Hans Excell:ce sade detta intet wara någon ny mening, uthan har Kongl: M:tt genom sin höga hand den med sin underskrifft fastställt, fast den intet är worden allmän gjord, och der någon skulle wara af annor mening, få then bli der wid som kan bifogas brefwet, och kan hända någon torde wara af annor tanka, derföre är bäst hwar och en yttrar sig som den behagar, warandes nu att ventilera: 1:o huru morgongofwa i arfwegodz 2:o uti aflinge, och 3:tio Uti Lösören bör effter mansens död anses förhållas, och effter hennes afgång blifwa wid arfskifftet considererat, men om denna quæstion skall med den öfrige delen af lagen som redan är färdig hwila till dess den blir publicerad, det står i Hans M:tz nådiga willia och behag. Begynnandes Rådman Folcher på först säija sina tanckar,
410. berättandes sig intet hafwa något att läggia till det uti brefwet så wäl är utfört, utan det wore förmodeligen nyttigt om detta blefwe fordersambt genom Kongl:e Maij:tz befalning almänt giort, så skulle det borttaga många twister som torde sig mera än förr här effter yppa, sedan alla af Adlen intet äga fast- eller arfwegodz gifwa till morgongofwa. Rådman Nyman hade ej heller widare att anföra än det brefwet som upsatt är, omtalar. Borgm. Hylten war af samma tanka, och önskade att samma förordning genom någon Kongl. Stadga måtte snart komma uth. StiernCrona sade: fuller warit af annor mening i Hofrätten, att hustrun borde behålla det mannen henne gifwit i lösöron eller penningar, så blir hon och der wid effter förra lagen, men eliest som han sig förr uthlåtit. Blixenstierna sade, som uti 1644 års stadga intet finnes Kl. M:ttz uthlåtelse huru förstås skall med lösöron, så finner han Kongl: Maij:ttz egen allernådigste förklaring i det målet wara mycket nödig om det icke skall förstås lika med arfwegodz, och som man får gifwa hwad, och så mycket man will, hwarpå ingen ändring genom någon wiss förordning är skedd, så ser han intet huru gåfwan innom wissa skränkor kan stängias och restringeras.

Scheffer utlät sig, att emädan han intet finner 1644 års stadga och dess förklaringar intet nog klare och tydelige att the ändrat Cap: 10 Giffteb: LL. hwad morgongofwor angår i lösören, så har han som en dommare i Hofrätten när dersammastädes om detta ventilerades, intet dristat sig skrida ifrån den samma; men som han är nu här en ledamoth af Kongl. Commissionen som har i befall-

Digitized by Google

ning stadga och effterse hwariehanda måhl hwad nytta eller skada de af sig föda kunna, och äfwen af hwad grund och förstånd 1644 års stadga monde wara, om lösören skola effter berörde Cap: 10 Giffteb: anses, så kan han eij annars än bifalla det sentiment här uti Kongl:e Commissionen är upsatt och författat, nembl:n att det 411.
är billigare det en sådan morgongofwa kommer att nyttias lika med morgongofwa i fast effter 1644 års förordning, hälst som man kan märkia huru Kongl: M:tt genom samma förordning warit mycket sorgfällig hemma store missbruk så uti arfwe- som aflingegodz, så kan intet wara olikt att legislator då äfwen hafft samma tanka om Lösören, men derföre äro förbigångne, efftersom den tiden gafz sällan eller aldrig någon morgongofwo uti löst uthan i fast, derföre om Kgl: Maij:tt så skulle behaga förklara att det skall lika förhållas med egendom i lös och aflinge på det sättet som 1644 års Stadga om arfwegodz determinerar, så är han ense med det omtalte förslaget underställa Kongl: Maij:tz nådige wälbehag, om icke en Stadga kunde komma uth, huru med morgongofwa skall här effter förhållas, om det inte kunde ske effter det den nya författade lagen determinerar, och är således enig med det slut här wid är giort och upsatt. Cederhielm yttrade sig, att efftersom ifrån Swea Hofrätt finnes 2:ne meningar som äro skilliachtige uti det mål föredragne, om en man må till sin maka å rättan hinnersdag utfästa i aflinge eller lösören så stor morgongofwa som honom behagar uthan att wara förbunden till någon wiss summa, hwilket är hit remitterat att der öfwer gifwa sit betänkiande, så är hans oförgripelige mening, att som lagen synes säkrast och af sig sielf och genom dess egna ord förklaras och tydas, så ehuruwäl att det 9 Cap: Jorb: LL. tillåter hwariom och enom giöra hwad han will, gifwa eller sällia hwem han will det han sjelf förwärfwat; Kongl: Maij:ttz testaments ordning desslikest efterlåter hwar och en gifwa af sine lösören mer eller mindre, fremmande eller arfwingar som han bäst gitter, att der af sees, hwad fri macht man äger giöra och låta af sine lösören och aflinge, doch som sådane gåfwor äro 412.
af hel annar natur, och för sina wissa orsaker som gifwaren föruth kan wetta aldeles obeskränkte; men twärt om, som lagen icke på ett uthan flere ställen dicterar och klarligen uthnembner huru mycket en frälses man må till morgongåfwa uthfästa med det efftertänkelige ordsätt: *Huru mycket han må gifwa och eij mera*, så skulle honom synas, att lagen wore emot sig sielf, om han intet distingverade här uti sielfwa casus som äro i sig sielfwa aldeles

Digitized by Google

differente, och emädan Cap: 10 Gifftb: så uthtryckeligen säger, att frälseman må gifwa 40 dlr och eij mer, swän må gifwa 20 dlr och eij mer, och sådant hwilket han häldre will i iord eller lösören, så finner han för sin del lagen der uti klar, att den will hafwa morgongofwa i löst och fast iord till en wiss summa restringerat och som tiderne giort i sielfwa quanto den ändring, att 40 eller 20 dlr som i de tider lagen är stadgat, intet äro medh lika summa eller wärde effter wår tid, men då likwäl effterlåtit lika stort qvantum i jord eller lösören, och kongl:e Maij:tt har sedan stadgat, att morgongofwo i iord må gifwas till 6 pund läster, så håller han före i anledning der aff att morgongofwo i lösören må i lika måtto der effter proportioneras och som uti bemälte lagsens rum ingen skilnad giöres emellan morgongofwans natur, ware sig i lösören eller fast jord gifwa, så kan han eij annars finna än den och blir wid den egenskap och beskaffenhet som Kongl:e Maij:tt om fast erfweiord stadgat, och förordnat, och som han således på denna grund är ense med det slut som uti upläsne bref är författat, såsom och den underdåniga påminnelse om det uhr nya lagen giöres,
413. som der af är wordet extraherat, så conformerar han sig aldeles med de skäl och raisoner derutinnan grundeligen andragne äro. Silfwersparre beropade sig på det han tillförne uthlåtit och äro the rationes här till höra så wäl uti det upsatte brefwet anförde, att han intet wet något läggia der till, ty han har altid warit af den meningen, att morgongofwa uti löst, bort lika anses som i fast, effter som den sker propter nuptias, så står ingaledes uti någons discretion eller godtycke gifwa om han will eller intet, uthan är det obligatorium, och förstår han eij annars, af 1653 års förordning som förklarar Stadgan af åhr 1644, än aflinge skall considereras lika med arfwegodz, och aflinge är lika med lösören och under samma willkor, derföre beropar han sig på det redan upsatt och tydeligen deciderat är.

Herdhielm sade den meningen han här wid hafwer är med alla skiälen och omständigheter influtne uti det upsatta brefwet, men har allenast en ting läggia der till att som nu är quæstio huru förhållas skall der Enkian är barnlös, hwar till Cap: 10 Gifftb. gifwer anledning, så will han ponera Casum in contrarium att om en Enkia intet wore barnlös, uthan hade många barn, och mannen låfwat henne stor morgongofwa, som för exempel, om mannen lemnat efter sig 20,000 Rdr:s egendom och lofwat hustrun 16000 i morgongåfwa, skulle morgongofwan gå uth af oskipto, så blefwe

Digitized by Google

allenast 4000 Rdr barnen till delning, derföre bör alltid morgongofwan wara barnen för fäderne effter 1644 års förordning elliest skulle familien lätteligen kunna gå under, som altid warit emot legislatoris mening.

Hans Excell:ce Kongl. Rådet och Præsidenten fant alt hwad här wid wore att movera redan wore så wäl ventilerat och deducerat att intet är stort läggia der till, om som derass Excellentier Kongl. Råden 414
denne quæstion om morgongofwas natur och beskaffenhet remitterat till Kongl:e LagCommissionens siärskådan att inkomma med sitt betänkiande huru förståndet af lagen uti detta mål bör wara, så är nu der öfwer raisonerat och änteligen wid ett wist slut stannat, och är altid æquiteten uti *νομοθεσία* rätta grunden till allt sådant, och som det skulle wara skadeligit effter gambla lagen, om egendomen genom alt för store morgongofwor skulle komma ifrån familierne, så hafwa the senare tiderne lämpat det till Aflinge godz och lösören, som förr öfwer fast egendom stadgat warit, hwilket fuller der af skedt, att der med måtte betagas det missbruk offta skedt icke allenast med sielfwa morgongofworne, uthan iemwäl förbättring der till, och när hans Excell:ce ser på begge meningarne, att den ena beropar sig på gambla lagen, och den andra säger, att detta är genom 1644 års stadga ändrat, så finner man den wara förklarad genom 1653 och 1664 samt 1668 års förordningar och hwad Cap: 9 Jordb: innehåller, det förklaras genom Cap: 10 Giftb:, derföre kan H:s Excell:ce intet gå ifrån den meningen som är yrkandet på sielfwa æquiteten samt desse senare ordningar. Och som det nu är in quæstione huru här effter och framdeles skall förblifwa derföre det och måste swaras och säias, om en man skall få gifwa sin hustru uti morgongofwa så mycket man will, eller om samma gåfwa icke bör till legittimam och ett wist quantum restringeras, altså tyckier han det wara wäl, om hans Kgl: M:tt skulle behaga låta uthgå någon förordning, som är enlig med det som Kongl:e Commissionen uti den Nya lagen redan författat, hwilken balk af Hans högstsahl: Kl:e M:tt blefwen gillad, skulle någon annor wara af olika mening, lemnas det hwar och en blifwa der wid, men så kan sådant uti brefwet införas och med några ord nembnas, warandes iust æqua legittima uti den Nya lagen per expressum införd, att hans Excell:ce ex conscientia intet kan se bättre proportion kunnat träffas. Blixenstierna sade det wara nog, att allenast nembnes, det några af Kl:e Commissionens ledamöther, äro af den andra meningen som uti Hofrättens bref står in-

Digitized by Google

förd, det Hans Excell:ce fant wara wäl, blifwandes slutet, att brefwet skall afgå till deras Excellentier till Justitiens administrerande, och med några ord det som wid andra meningen påmint är, införes.

— — — — — — — — — — — — — — —

A:o 1712 den 22 Febr.

Höltz Kongl. LagCommission.

Leionstedt.	Gyllencreutz.	Cederhielm.
Thegner.	Scheffer.	Blixenstierna.
Stjerncrona.	Hielmberg.	Brehmer.

S. D. Upläste Derass Excell:tier Kl:e Rådens bref, om Kl:e LagCommissionens uthlåtande öfwer dem som äro 15 åhr, huru wida the böra wara myndige att disponera sin egendom. Resolverades, att det skall till nästa sammankomst effterses i den nya Erfdebalken, om der om något särdeles är resolverat och slutit.

— — — — — — — — — — — — — — —

27. **Anno 1712 den 29 februarii.**

War Kongl. Lag Commissionen tillhopa; nembligen
Cancellierådet Anders Leionstedt.
Lagman Carl Gyllencreutz.
Lagman Germund Cederhielm.
Assessoren Pehr Scheffer.
Secreteraren Thomas Blixenstierna.
Secreteraren Jacob Hielmberg.
Borgmästaren Anders Hylteen.
Stadssecreteraren Olof Brehmer.

Samma dag war Kongl:e LagCommissionen sinnad till öfwerläggiande företaga den af derass Excellentier Kongl:e Maij:ts till Justitiens administrerande Råds ankomne skrifwelse till Kl:e Commissionen af den 22 nästlidne februarii, hwaruti den quæstion föreställd blifwer i anledning af Swea håfrätts gjorde påminnelse, hwilka åhr böre anordnas en yngling att blifwa myndig, hwartill Swea håfrätt det 20:de uthnembt så wäl i anseende dertill att ingen gierna synes kunna sitt gods dess förinnan wäl förwalta, som och fluck 10 § 6 uti Kongl: Uplandzlagen samma mening understödier; blifwandes fuller något om detta ämnet talat, men som Hr Cancellierådet Leionstedt påminte huru detta måhl tillförne är wordet

Digitized by Google

uti Erfdb: cap. 28 § 1 af den här i Kongl. LagCommissionen upsatte och Hans Kongl. Maij:tt i höglofliig åminnelse Konung Carl d. 11 underskrifwen och fastställd, fast än samma Exemplar för några åhr tillbakas förnimmes wara förkommit, hwar om uti Hans Excellences Kongl:e Rådet och Præsidentens Grefwe Nils Gyllenstolpes tid, offta är talat wordet och hans Excell:ce fant med hela Kongl:e Commissionen wara mycket illa, men så berättade hans Excell:ce likwäl sådant säkert skedt att hans Kongl:e Maij:tt Erfdabalken med sin höga hand underskrifwit som uti Archivo sedan förkommit, hwar om uti det sidsta till hans Kongl. Maij:tt uppå Bender afgångne brefwet något omtaltes; blifwandes således det omtalte cap: 28 § 1 af Erfdb: upläsit, wid hwilken mening de närwarande Kl:e LagCommissionens ledamöther nu och förblefwo, hwar om swar och bref till deras Excellentier Kongl:e Råden afgå skall, doch med de wilkor, att fastän en af 18 åhr blifwer för myndig förklarad, så finnes likwäl undertiden wid de åhren sådane af wanart intagne, som dommarens och förmyndares inseende längre behöfwer, derföre kan en sådan mening och clausel uti brefwet inflyta, wid de måhl som angå gods och penningar. Men wid alla missgierningsmåhl och saker, bör den hållas wara myndig som fylt sine 15 åhr, och wara allmän lag till straffet undergifwen, likwäl effter saksens omständigheter och beskaffenhet. blifwandes sedan Hr Cancellierådet inkallad i CancellieCollegium till hans Excell:ce Kl:e Rådet och Præsidenten för angelägne syslor skull, och tiden war merendels förbi, ty tog the närwarande afträde. 28.

Z. S. Folcher.

Anno 1712 den 6 Martii. 29.

War Kongl:e LagCommissionen tillsammans:
Cancellierådet A. Leionstedt.
Lagman C. Gyllencreutz.
Vice Præsidenten I. Tegner.
Vice Präsidenten A. Flemming.
Assessoren P. Scheffer.
Secreteraren Jacob Hielmberg.
Borgmästaren A. Hylteen.
Stadssecreteraren O. Brehmer.

— — — — — — — — — — — — — — —

Effter det slut och öfwerenskommande wid sidsta samwaro skedde, i anseende till Kongl. M:ts till Justitiens administrerande

Digitized by Google.

förordnade Råds ankomne bref och förestälte quæstion af hwad åhr den bör wara, som bör såsom myndig anses och således förklaras, blef nu det projecterade och upsatte brefwet till Kl:e Justitiæ revisionen upläsit som befants gått och skall således expedierat blifwa; men derwid blef likwäl något af och an discurrerat, om sådan termin icke borde wara 20 åhr, emädan den som eij är mehr än 18 åhr, synes sällan beqwäm kunna sin egendom
30. wäl och som tillbör disponera, men så förestälte Hr Cancellierådet Leionstedt, att det inkast är solverat genom clausulen som är infört uti det upläste Kongl:e LagCommissionens bref som kommer att afgå, hwarest dommaren får tillstånd hafwa noga inseende af hwad skickelighet de kunna finnas som fylt 18 åhr och komma att tillträda någon egendom, hwar effter han sådant lärer så lämpa, som han finner honom wara nyttigast som egendommen söker tillträda.

— — — — — — — — — — — — — — —

171. **Anno 1712 den 4 Decembris.**

War Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excell:ce Kongl:e Rådet och Præsidenten Högwälb: Grefwe Gustaf Cronhielm.

Cancellierådet Leionstedt.	Lagman Cederhielm.
Vice Præsidenten Flemming.	Assessoren Scheffer.
Assessoren Enander.	Secreteraren Blixenstierna.
Secreteraren Hielmberg.	

— — — — — — — — — — — — — — —

Om hemgifft huru den bör beräknas.

172. vid: prot: d. 14 Octob. 1714.

Kongl. Commissionen företog sig att öfwerläggia den quæstion som är af synnerlig wicht, huru den hemgifft någon fått af sine föräldrar emädan de lefde, bör blifwa ansedd effter föräldrarnes död, när syskonen sin emellan komma att dela arfwet, antingen den bör återbäras sådan som den är då conditionerat, än siönt den woro till större delen eller alldeles försliten. eller och blifwa beräknat effter det wärde som den war när föräldrarne den uthgåfwo? Hwilken quæstion Hans Excellence än tydligare förestälte således: det wore en man som gifftade bårt 3:ne döttrar, den ene finge 1000 Rd:r i contante penningar, den andre äfwen så mycket i ett fast jordegods, men den tredje uti förnötande husgerådssaker, af tapeter, lindkläder, speglar, stolar etc., och hade samma man flere små och omyndige barn som och borde ärfwa, när nu desse

Digitized by Google

3:ne som fått hemgifft, om the böra icke bära hwad the niutit så gått tillbakas som de det bekommit, eller om then tridie som fick meublerne hade dem förslitit, får bära dem så söndrige och förderfwade tillbakas som de wid arfzdelningen finnes?

Hielmberg: det är allena ett lån af föräldrarne.

Lagman Cederhielm: man ser hwad orichtighet der under offta spelar, att när de wetta sig skola således få gifwa dem tillbakas, nöta the och slita them mer än elliest, ty den skadan är intet derass allena, uthan stannar på samptlige arftagarne, men sker det att the måste betala effter wärdet som när the fingo them, lära de mera wårda dem. Hans Excell:ce nembde om huru det kan lätt ske, att när en fått meubler för 1000 Rd:r mer eller mindre, kunna de för samma pris sällias bårt, emädan föräldrarne intet beräkna dem så högt som de kåsta, samma penningar kunna the bruka att förkåfra sig med, när arfskiftet sker effter 20 åhr eller mer, kunna the kiöpa samma meubler igen, och intet gifwa tionde penningen derföre, så är iu då deraf klart, att the andre arftagarne lida då till nijo delar der af, föruthan det, att samme egendom så länge warit ur föräldrarnes hus, att the kunnat winna der på, hwilket dottren giort som dem sålt. Blixenstierna Q.: Om den som 173.
får contant kiöper sig meubler? Hans Excell:ce: then måste iu bära contant tillbakas. Cancellierådet Leionstedt tyckte det wara bäst förblifwa wid förra praxin, att thet bäres in natura tillbakas sådant det och må wara, af hwilken mening Ass:r Scheffer äfwen war. Ass:r Enander sade sig hafwa uppsatt skiälen pro & contra, hwilka han uppläste, hwilket när det war skedt, sade hans Excell:ce det wara wäl anfört hwad å bägge sidor kan andragas, men det kan intet ändra den meningen hans Excell:ce har, att det bör effter samma wärde det war tempore donationis och traditionis war, beräknas, ty om hemgifften hade warit gifwen i penningar, måste iu meubler derföre kiöpas, och gifwa intet swärföräldrar sine barn gierna thet the wetta dem hafwa förr, uthan hwad som kan behöfwas, och är det så mycket mer nödigt genom någon lag bispringa dem som torde intet altid willia hafwa de kåstbarheter som swärföräldrar sine barn i hemgifft gifwa, när uti lagen stadgat warder, att sådant skall så högt beräknas wid arftagandet fram deles, som dess wärde wid gifwandet hade warit, hwilket kan föranlåta mången wägra anwända onödig omkåstnad, och således den luxus och superbia som offta wid hemgiffter spöries ske, blifwa

Digitized by Google

hemmad och betagen. Blixenstierna: Som det är manerligit, att när en fader gifwer i perzedlar, så bör och hemgifften återbäras, emädan en fader gifwer sådant till nyttiande allenast, elliest skulle det intet beräknas, och får således en fader förklara sin willia huru han den förstår, men när den kommer in uti lagen, och der föreskrifwes huru meningen deraf bör wara, tå kunna hemgiffterne der effter inrättas, emädan de intet böra wara någon till last.
174. Hans Excell:ce, Grunden till denna gåfwa är iu, att den skall wara till understöd, doch sine præiudicio heredum, och när den blir måttlig, allenast till det som nödtorfften kräfier, så kunna coheredes der med ingen särdeles skada taga, men effter det missbruk som nu en tid tagit öfwerhanden, är högst nödigt att lagen hielper den som mer skada än nytta af hemgifften tager, enär den skall wederbörligen återbäras, warandes derföre bäst att alt sker måttligen. Cederhielm: största olägenheten är, när föräldrarne intet hafwa antecknat hemgifften, der af många trätor upwäxa, men när den är måttlig och lämpad effter husets tillstånd, kienna medarfwingarne så mycket mindre skadan; detta slöts nu intet wist, uthan skall än widare blifwa företagit.

— — — — — — — — — — — — — — —

175. **Anno 1712 den 11 Decembris.**

War Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excell:ce Kongl. Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Lagman Gyllencreutz. Lagman Cederhielm.
Vice Præsidenten Flemming. Assessoren Scheffer.
Assessoren Enander. Secreteraren Blixenstierna.
Secreteraren Hielmberg.

S. D. berättade hans Excellence huru han sedan senaste samwaro hafwer tänckt på then förra quæstionen, huru hemgifften wid arfskifften bör blifwa ansedd, och stannar nu denna gången wid den mening som uti projectet står till framdeles, och skulle gierna willia höra af hwad tankar Professor Lundius effter gambla lagen wore, derföre tillsades secreteraren Folcher att skrifwa honom till om detsamma och begära, att han sig der öfwer må yttra.

Secretair Blixenstierna, om något medium kunde träffas, att det blefwe till 5 eller 6 åhr restringerat wore wäl, särdeles der creditorer äro i huset, ty der upwäxa i det fallet många twister.

Digitized by Google

Hans Excell:ce: man får se hwad der wid kan wara widare att anmärkia, när Prof:r Lundius är inkommen med sin mening här öfwer. Ass:r Scheffer swarade på det secret: Blixenstierna sade: att en fader får disponera sin egendom i löst som han will fast der äro Creditorer, så lenge den intet är med arrest belagd. Ced: sade sig minnas hwad Prof:r Lundius i hans tid uthlät sig om hemgifft, att man intet bör niuta goda perzedlar af swärfolket, och bära gambla slarfwor tillbakas igen.

— — — — — — — — — — — — — — — — 181.

Anno 1713 den 12 februarii.

Hölts Kongl:e LagCommissionen i närwaro af Hans Excellence Kongl. Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Cancellierådet Leionstedt.	Lagman Cederhielm.
Vice Præsid. Thegner.	Vice Præsidenten Flemming.
Assessoren Scheffer.	Assessoren Enander.
Secreteraren Blixenstierna.	Secreteraren Hielmberg.

— — — — — — — — — — — — — — — — 184.

Om hemgifft.

Hans Excellence lät upläsa Prof: Lundii bref och mening om hemgifften, huru den bör wid arftäckt ansedd blifwa, hwilket war af det innehåld, att hemgifften bör wid arfdelningen blifwa beräknad effter thet wärde den warit när hon gafs, och intet som den kan wara conditionerat effteråt wid arfskifftet, och blef der med nu intet widare slutit, förr än framdeles, då wid Prof. Lundii ankomst der om kan med honom discurerat blifwa, hwilket kan bäst ske när han i sommar med sitt arbete hitkommer. Ass:r Enander frågade, om det han i detta mål upsatt, icke må med Prof:r Lundii communiceras? Hans Excell:ce swarade, det kunde fuller intet skada att han får se det, men derom blef intet wist slutit; Ass:r Enander sade widare, som hans M:tt sielf har gillat denne giffteb., och Kl:e LagCommissionen tillförne warit om denna mening enig, så lärer wara swårt kunna giöra der wid någon ändring, och lärer Prof. Lundii votum intet kunna ändra den. Hans Excell:e swarade: det står iu alt under ändring, till det Kl:e M:tt det fastställt.

— — — — — — — — — — — — — — — — 192.

Digitized by Google

Anno 1713 den 5 Martii.

Wardt Kongl. LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Cancellierådet Leionstedt.	Lagman Cederhielm.
Vice Præsidenten Thegner.	Lagman Stierncrona.
Assessoren Scheffer.	Secreteraren Blixenstierna.
Secreteraren Hielmberg.	Stadssecreteraren Brehmer.

Jordb: Caput 6 § 7. — — — — — — — — — — — — — — — — —

Här wid blef omtalt, hwad consequence det har med sig, att när en wälsinnad Curator eller förmyndare bårtsällier sin pupills egendom, att pupillen skall wid sine myndige åhr hafwa ius retractus och den återlösa när alla Solemnia äro der wid noga efterkomne, men det blef härwid intet ändrat utan faststående hwad denne § om sådant innehåller.

— — — — — — — — — — — — — — — —

226 **Anno 1714 den 11 februarii.**

War Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excell:ce Hr Kongl:e Rådet och Præsidenten högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Cancellierådet Leionstedt.	Vice Præsidenten Scheffer.
Lagman Cederhielm.	Vice Præsidenten Thegner.
Assessoren Enander.	Assessoren Silfverstråhle.
Secreteraren Blixenstierna.	Secreteraren Hielmberg.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Prof. Lundii arbete begynnes att företagas.

Sedan företog sig Kongl:e LagCommissionen att upläsa det arbete Professor Lundius giort wid the honom communicerade balkar som af Kl:e LagCommissionen äro upsatte och i ordning brachte, hwar wid befants först, huru bemälte Professor giort en deduction angående rätta skrifsättet, och huru orden på bästa swänskan rättast gifwas böra, hwar wid Kongl:e Commissionen förmärckte honom derwid åthskilligt anfört, som är både nyttigt och nödigt, som af dess M: P:to widlöftigt är att inhempta, hafwandes han detsamma i acht tagit allestädes in contextu af den Stil som han satt alla honom medelta balker uppå, att the således kunna blifwa till skrifsättet lika, föruthan hwad han wid anomalien kunnat anteckna; och som hans Excell:ce Kl:e Rådet och Præsidenten för dess andre embetes förrättningar måste wid kl:n 5 taga afträde och gå uti Cancellierummet, så blef det med upläsandet

227.

Digitized by Google

fortfarit; och sedan de första 5 arken om skrifmaneret woro upläsne, skedde en begynnelse af sielfwa balkarne, och först med Gifftomålbalk, — — —

Anno 1714 den 8 Aprilis.

Wardt Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excellence Kongl:e Rådet och Præsidenten Högwälb: Grefwe Gustaf Cronhielm.

Cancellierådet Leionstedt. Vice Præsidenten Thegner.

Assessoren Enander. Secreteraren Blixenstierna.

237. — — — — — — — — — — — — — — — —

Assessoren Enander upläste hwad han hafwer upsatt, wid den quæstion som hans Excellence senaste gången moverade, om then som hafwer en uthrikes men ingen inrikes arfwinge, huru wida han är befogad giöra testamente? men som Commissionen nu bönedagsafftonen intet war nog starck der wid giöra något slut, och samma quæstion blifwer anförd uti Cap. 4 § 6 Erfdeb: framdeles, altså är tid nog der öfwer något wist fastställa, finnandes hans Excell:ce skäl wara emot och med som låta disputera sig in hoc casu, hwilka behöfwa wäl öfwerläggias. Vice Præsidenten Thegner sade, det wore för bonum publicum någon olägenhet hwar på anseendet bör wara, att ingen skall wägras disponera den egendom som han med stor möda och beswär samblat, särdeles som sådane gåfwor eller testamenta mäst gifwas till pios usus, men kommer det i lagen att en blir betagen råda och styra öfwer sitt egit goda, så lärer föllia derpå, att mången sin goda intention ändrar som gått ändamål kan hafwa.

238. Secret: Blixenstierna fant det wara nog betänkeligit betaga äganden råda öfwer sitt, och som hans Kl:e M:tt redan fastställt genom sin underskrifft hwad uti cap: 4 § 6 Erfdeb: är infört, att der någon hafwer uthländis arfwingar, får han bårtgifwa all sin förwärfwade egendom, hwarmedelst Kl:e M:tt afträdt den tridiepart som nu effter den bekante lagen bör publico tillfalla, så ser han intet huru hans Kl:e M:tt lärer willia wisa mindre nåd emot den som ingen uthrikes arfwinge har, att den intet skall stå fritt disponera sitt effter egit behag, ty med det han giör testamente, får han och arfwinge.

Hans Excell:ce, det är wist, att den som är heres ex testamento är och heres när andra legitimi fela och intet finnes; men detta skall uppskiutas till dess berörde cap: 4 § 6 Erfdb: företages.

— — — — — — — — — — — — — — — —

243. — — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Anno 1714 den 11 Junii.

War Kongl:e LagCommissionen tillhopa nembl:n

Hans Excell:ce Kongl:e Rådet och Præsidenten högwälb: Grefwe Gustaf Cronhielm.

Cancellierådet Leionstedt. Vice Præsidenten Scheffer.
Lagman Silfwersparre. Assessoren Silfwerstråhle.
Secreteraren Blixenstierna. Stadssecreteraren Brehmer.

— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — 245.

§ 3. Här blef anfört, hwi intet lösöron på landet böre af Stadsboer ärfwas effter Stadslag och intet Landslag, lika som adelen ärfwa i städerne effter Landslag, emädan ratio är lika, och som hans Excell:ce fant här wid wara en likhet till sielfwa egenskapen när man anser adelige personers willkor, att the ärfwa uti städerne huus effter Stadslag, så kan och wara det samma att säia om dem som äro boende i städerne, att the böra på landet ärfwa lösöronen effter Stadslag, men de fasta effter Landslag, ty elliest kan en föra sin lösa egendom af och an och låta den komma på det ställe till arfs, som han finner wara sig fördelachtigast; Skall och en skillnad blifwa här wid, så lärer wara nödigt, att det införes hwad för slags lösöron som böra ärfwas effter LL nembl:n sådana, som höra till gårdsens egentliga bruk, och som Hans Excell:ce fant wara bäst här öfwer höra Professor Lundii uthlåtande, så tillsades Secreteraren Folcher deröfwer infordra dess betänkiande. Kl:e Commissionen tog afträde. Gifftb: cap. 8.

— — — — — — — — — — — — — — — — 252.

Anno 1714 den 14 Octobris.

Wardt Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excell:ce Hr Kongl:e Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Högste ombudsmannen Anders Leionstedt.
Lagman Cederhielm. Vice Præsidenten Thegner.
Assessoren Enander. Secreteraren Hielmberg.
Borgmästar Hylten och StadssecretairBremer *[efterskickades]*.

— — — — — — — — — — — — — — — — 254.

§ 1. nu blef den quæstion företagen att afslutas, som d. 4 Decemb: 1712 blef ventilerat, huru hemgifft bör blifwa ansedd effter föräldrars död, när arfwet syskon emellan kommer att delas. Hans Excell:ce Præsidenten sade sig hafwa denna quæstion med alla siälen Gifftmb: Cap: 14.

Digitized by Google

pro & contra efftersinnat, och kan omöiligen för sin del annat be-
255. gripa än som han förra gången sig uthlät, att som man wet det föräldrar som lemna sine barn hemgifft, altid äro så sinnade, att the intet sättia hemgifften i högre wärde än den samma dag kan giöras till penningar före, och föräldrarne gifwa barnen merendels sådant som de kunna behöfwa, ty i widrig händelse måste barnen för contant kiöpa sig till hushållet detsamma, skulle och föräldrarne gifwa dem något mer eller annat än the kunna behöfwa, så kan ingen betaga barnen wända sådant i penningar, så att hans Excell:ce kan intet begripa hwi sådant wid arfdelningen icke bör blifwa ansedt och beräknat effter samma wärde som det war när barnen sådant först bekommo. Assessoren Enander upläste hwad han skriffteligen wid denne quæstion upsatt, som mäst gick uth der på hemgifften bör wid skifftet återbäras som det är tå conditionerat, läggiandes det till exempelwis, att om en dotter hade fått i hemgifft 5000 Rd:r, det samma hade hon brukat i 16 à 20 åhr, så att det blifwit förslitit att det intet wore 100 Rd:r wärdt, hade hon intet fätt det, hade hon eij eller kiöpt sådant, men effter hon har det bekommit af föräldrarna, så hafwer af respect för dem intet tordt wägra sig bruka det samma, och af samma raison har hon tagit det emot. Hans Excell:ce sade, han hafwer förr sig uthlåtit, att om sådant hade warit onödigt eller öfwerflödigt, har det stått i dottrens macht att neka antingen taga sådant emot, eller om så skedt, har ingen kunnat neka henne giöra det till reda pengar och sättia dem sedan på interesse lika med annor fruchtbare Capitaler.

256. Cederhielm fant de af hans Excell:e anförde skäl wara så fasta, att han intet kan finna något att säia der emot, ty derigenom sker alle barnen både lika rätt, som och den luxus som beklagligen sig inritat och synes willia taga öfwerhanden, kan genom en sådan lag blifwa hemmat.

Högste ombudsman Leionstedt; den är wisserligen lyckeligare som får anten penningar in natura eller godsräntor, men meubler äro många äfwentyr underkastade, och blifwa aldrig bättre men wäl och altid sembre, hwilket om de förre begge eij kan säias när de wäl och rätt brukas. Hans Excell:ce: Om sådane meubler intet behöfwes, kunna de straxt giöras till pengar och gods kiöpas derföre, så få de samma beskaffenhet, som gods eller penningar uti hemgifft wore gifna.

Digitized by Google

Hylten: En måg sätter sig i missCredit hos Swärföräldrarna om han sällier bårt the meubler han fått. Brehmer: Ja, icke allenast missCredit, uthan och kallsinnighet. Hylten: huru kan han sällia bårt det han intet hafwer dominium directum till, uthan har det allenast ad usum. Hans Excell:ce: Wist har han dominium directum, att han får effter egit behag förfara der med, antingen bruka det, eller sällia det bårt, än siönt det wore andra dagen sedan han fått det, som man wäl wet exempel på wara skedt, börandes man aldrig tänkia att en Swärfader skall willia med hemgifften bedraga sine barn, som då sker, om han emot sin willia 257.
till sin skada skall förplichtas behålla den. Cederhielm, den dolus betages der igenom, att den äldsta dottren intet får dubbelt och kanske mer, emot the andra barnen, hwilka förmodat sig få så mycket som den äldsta. Leionstedt, hwad skall man göra med onödige saker om understundom ingen will kiöpa?

Cronhielm: aldrig lärer Swärföräldrar gifwa något som är så odugeligit att det intet kan föryttras. Hylten: Skulle än swärföräldrarna intet tycka illa der om, så blir han intet wälkommen hos hustrun. H. Exc. Cronhielm: när en man med beskedd föreställer sin hustru skadan, så bör hon wara så förnufftig höra honom. Thegner: Skulle det icke wara bäst att lemna föräldrarna frihet disponera der wid effter egen godtyckio. Hans Excell:ce: det sker nu så, det är i theras macht anten gifwa det som en siänck aldeles bårt, eller under titel af hemgifft. Thegner: än om det siäls bårt? Hans Excell:ce: det anses som annor egendom hwilken bör wårdas, och han har frihet att disponera. Brehmer: Får man pengar, äro the straxt nyttige, men meubler blifwa altid sembre. Hans Excell:ce: Inom 24 timmar kunna the wara sålde, och är det Summa iniustitia att then äldsta skall få mer än the andra barnen som offta skedt, och the senare fått litet eller intet der emot. Leionstedt: En
måg tör offta intet hiscere emot swärföräldrarne, fast mindre sällia 258.
det bårt, uthan behåller det hälder med sin skada. Hans Excell:ce: Så är nödigt att han har subsidium legis till sin hielp, och när sådan effter hand kommer i wana, så lära the fuller se sig före både the som gifwa uth, och the äfwen som taga sådant emot. Om nu så händer att den äldsta dottren finge 2000 Rd:r, men för the andre hade intet hint mer till än 100 Rd:r, skedde icke desse orätt? Hielmberg, Så wida intet som fadren war i bättre tillstånd när han gaf uth 2000 Rd:r än de 100 Rd:r, derföre böra the senare

Digitized by Google

med lika tacksamhet erkienna fadrens goda willia som den första, emädan han effteråth intet warit wid större willkor än de undfätt. Thegner: om en fast egendom brinner af, hwars skada skall det wara, ty det heter ju res periit suo domino? Hans Excell:ce: han måste låta byggia den up som hafft den om händer, hwilket är såsom när något blir förslitit som elliest hade måst till boet inkiöpas, och kan intet wara mer orimerligit, att i stället för nytt som kåstat många tusende, skola gambla skorfwor bäras tillbakas som ibland intet wore wärde 50 D:r Koppm:t.

Slöts att om hemgifften skall upskjutas till Kongl:e M:ts hemkomst.

Och som Kongl:e Commissionen intet blef härutinnan ense, så blef således beslutit, att det skall hafwa anstånd till Hans Kongl:e Maij:ts lycklige hemkomst, då sådant skall underställas hans Kongl:e Maij:ts egit allernådigste behag, hwar effter denne Casus skall i lagboken blifwa införd.

259. Kongl:e LagCommissionen lät äfwen läsa för sig hwad i den förra gifftb: af nya lagen uti detta mål är infört, och som sensus derutinnan tyckes kunna på olika sätt förtydas, så är så mycket nödigare att den blir här klarligen exprimerad.

§ 2. 4 och 5 som Prof:r Lundius hafwer tillsatt, äro nya Casus, och kunna decideras af det som öfwer hemgifft stadgat warder, derföre fant Kongl:e Commissionen dem onödige, att the derföre kunna wäl uthelemnas, men § 3 blifwer qwar behållen.

— — — — — — — — — — — — — — —

284. **Anno 1714 den 19 Novembris.**

Wardt Kongl:e LagCommissionen tillhopa, nembl:n

Hans Excell:ce Kl:e Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Högste Ombudsman Hr And:s Leionstedt.
Förste Ombudsman Hr Gabriel Stierncrona.
Lagman Hr Germund Cederhielm.
Vice Præsidenten Hr Johan Thegner.
Secreteraren Hr Johan Scutenhielm.
Assessoren Hr Johan Enander.
Assessoren Hr Jsaac Silfverstråhle.
Secreteraren Hr Jacob Hielmberg.
Assessoren Hr Thomas Fehman.
Rådmannen Petter Aulæwill.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Sedan företogs Erfdabalken att genomses till ett slut som af 285.
Prof:r Lundius är iempte de öfrige upsatte balkerne, så till Stilen Erfdebalken.
som till målen förbättrat, och som Prof:r Lundius infört uti dess exemplar det Capitel som handlar om testamente, hwilket är i det förra upsatte exemplaret det 18, men Lundius för dess andragne skäl giör till det andra, så blef der öfwer discurrerat, hwar wid Kl:e LagCommissionen enhälleligen stannade uti den tanken, att som J:C:ti när the komma att handla de hereditate, altid sättia caput de Testamentis främst, hwar till the hafwa goda skäl, emedan ett Lagligit testamente har naturam debiti, och intet arf kan förr påstås eller tagas, än all gäld guldin är, så synes det wara aldeles emot naturam rei, att någon förr jure hereditario tillträder någon arfsportion, än som all gäld är betalt blifwen, Secundum regulam J:C:torum, tantum censetur in bonis quantum Superest deducto alieno, och testamentarius har fått uth alt sitt, derföre fants wara wäl af Prof:r Lundius giort, att han ändrat Cap. 18, och satt det till Cap: 2 Erfdb:

In fine sättes för *thessan*, *thenna*, ty thessan är effter wår Cap. 1 § 1.
skrifart nu obrukeligit.

De methodo är förr infört, men hwad ändringen angår, kan i Caput 2 § 1.
stället för *goda manna närwaro*, så sättas, *i laga witnens närwaro*, hwar med the orden, *som ther till witne äro*, kunna uthlemnas.

Ad verba, *anteckning af tid och rum*, syntes kunna gås förbi, ibid:
men befunnes sedan wara nödige, på thet att någon testator kommer sig sedan före till hälsan igen, må han kunna, der testamen- 286.
tet warit munteligit, fatta det i pennan, iempte det, att testamentet blifwer derigenom fullkommligare och oiäfactigare.

Ad vocabulum *kallade*, fants kunna sättias något ord af lika ibid:
wärde såsom *anmodade* eller annat slikt, ty det påmintes, huru samma ord *kallade*, war ett skäl för Grefwinnan Wrede emot Grefwinnan Christina Lillie, när twisten war om någon del af Sahl. Kl:e Rådets och Öfwerstemarskalkens Grefwe Johan Gabriel Stenbocks qwarlåtenskap, ty Grefwinnan Wrede påstod, att the witnen som då wid Grefwe Johans död warit närwarande, intet woro testes requisiti och sålunda emot 1686 års förordning om Testamenten, inhabiles ad testandum, derför fant Kl:e Commissionen detta ordet *kallade* kunnat förbytas till något annat, ehuruwäl det elliest skulle synas wara i sig nog klart, emädan att *kalla* och *anmoda*, in eo casu kunna wara Synonyma.

Digitized by Google

Cr. Cronhielms definition af testamente.

Hans Excell:ce mente denne § 1 kunna med kårtare ord således inrättas: Will någor giöra testamente, och det kan wisas med 2 eller 3 oiäfachtige witnen huru dess yttersta willia warit hafwer, och att testamentsgifwaren warit af sundt förnufft, det bör wara fast och ständigt, antingen det skrifft- eller munteligen är fattat. men fants sedan wara bäst förblifwa wid det Prof:r Lundius insatt.

Ad vocabulum *testamenti* huru wida det är god Swänska och om det borde ändras i något annat ord, fants onödigt, ty det har redan icke allenast i wår gambla lag Cap: 19 Erfdb: full jus civitatis, uthan är thet äfwen i de äldre lagarne och flerestädes redan wordet brukat och är ingen som det icke wäl förstår hwad det betyder.

ibid: Orden, *som sagt är*, synes kunna gå uth, emädan ordet likaledes supplerar det samma.

§ 3. Ordet *Swikeliga* kan lemnas uth, emädan det kan gifwa många quæstioner af sig, ty verba antecedentia giöra här wid tillfyllest.

§ 4. Ordet *ty* måste ändras till *thet.*

§ 5. gillades.

§ 6. 287. Ordet *wettenskap* måste lemnas uthe, emädan det betyder egenteligen notitiam scientiarum, börandes thet intet hindra Jungfruer giöra testamenten fast the intet äga *wettenskaper*, derföre kan det ordet lemnas bårta.

Ibid: För gifftwuxen *Jungfru*, kan ett lämpeligare ord brukas, emädan den differentia specifica intet är adæquata, att alla kallas, eller äro *Jungfruer* som äro ogiffta, uthan bör wara tienligare ord som amplare detta exprimera och kan sättias så: *andra qwinnor som wuxne äro.*

Ibid: In fine: *och af skiälige orsaker.* Thesse ord böra utheslutas, aldenstund ingen testator eller testatrix är plichtig andraga sine orsaker hwarföre han giör testamente, uthan skulle desse ord altid förorsaka jäf och Scrupler, då orsakerne skulle komma under skiärskådan som intet ske bör, när testamenten giöras af sådane personer, som der till äro berättigade.

Cap. 3 § 1, 2, 3, 4, 5. Här wid skedde inga påminnelser.

Cap. 3 § 6. Denne casus har Professor Lundius tillsatt, och kan hafwa gode skäl, men kan till Stilen något ändras, warandes doch möjeligit att sådane casus gifwas, att mången genom orätte berättelser förmår en annor giöra sig testamente in præiudicium heredum,

Digitized by Google

hwilka kunna sedan finnas wara osanna och falska, men testamentet derpå sig likwäl grundar, derföre är intet oskiäligare, än att någon skall niuta sådant testamente som han genom osanning sig förskaffat, och i det anseende skulle denna § kunna uthelemnas.

ändrades intet. Cap. 4 § 1.

add: *och then förbättring som kan giord warda.* § 2.

lästes hastigast up uthan ändring. § 3, 4, 5, 6, 7.

Här näst skall med Executions stadgan fortfaras. vid: prot: 4 Aprilis 1717.

— — — — — — — — — — — — — — —

Anno 1715 den 14 Martii. 321.

War Kongl:e LagCommissionen tillhopa:

Hans Excell:ce Kl:e Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Gr. Gustaf Cronhielm.

Högste Ombudsmannen Leionstedt.

Lagman Cederhielm. Vice Præsidenten Thegner.

Secreteraren Scutenhielm. Assessoren Enander.

Assessoren Silfverstråhle. Secreteraren Hielmberg.

— — — — — — — — — — — — — — — Jordeb.

Huru ersätning skall af then som sin arfsdel conserverat, och bör intet betala för then sitt bårtslöst, kan i Erfdb: införas. Cap. 4 § 2.

Påmintes intet. § 3, 4.

In fine add: *doch så att fädernes fränder löse fädernes jord, och mödernes fränder mödernes jord.* ratio är, ty på thet sättet blifwer jorden inom slächten, hwarpå gamble lagen altid syftat, som och i cap: 6 Erfdb: LL. står klart uthsatt, fast en del warit af annan mening för detta. § 5.

— — — — — — — — — — — — — — —

Anno 1715 den 17 Martii. 322.

Hölts Kl:e LagCommission, närwarande Jordb.

Hans Excell:ce Kl:e Rådet och Præsidenten Högwälb:ne Grefwe Gustaf Cronhielm.

Förste Ombudsmannen StiernCrona.

Lagman Cederhielm. Assessoren Enander.

Assessoren Silfverstråhle. Secret: Hielmberg.

Borgmästaren Hylten. Assessoren Fehman.

Rådman Aulævill.

— — — — — — — — — — — — — — — 325.

Digitized by Google

Hans Excell:ce Gr. Cronhielm moverade den fråga: att förr är omtalt, att fädernes fränder böra uti börd effter arftali inbörda egendom och mödernes fränder mödernes gods som the äro närskylte till respectu graduum, så kunna eij mödernes fränder fast the äro närmare börda fädernet framför fädernes fränder. Ass:r Enander mente hel annorlunda, att när mödernes fränder äro närmare fäderne än fädernes fränder, böra the præfereras fädernes fränder & contra, hwar om Mevius ad jus Lubecense så skrifwer: proximior ad hereditatem capiendam, proximior quoque erit ad bona immobilia retrahenda. Hans Excell:ce Cronhielm sade, fast mödernes fränder quo ad hereditatem äro närmare så äro the doch eij närmare quo ad ius retractus vel bona immobilia retrahendi, aldenstund godset af stam bör föllia och bli hos sin rätta stam, men intet blandas med en annan stam som genom gifftermål kunat blifwa enom förbunden, och ther sådant komme in praxi, blefwo stora oredor i familierna, och mången skulle intet wara angelägen skaffa sig jordagods, wid hwilken mening Hans Excell:ce sade sig wara fast, och begärte för thess säkerhet i framtiden må införas i protocollet, och som denne quæstion war af en särdeles wicht, ty blef der öfwer särskilt voterat.

Assessor Enander sade, Ehuruwäl thet är honom wäl bekant, att praxis här i Swerige sådan warit, att fädernes fränder tagit fädernes godsen och mödernes fränder mödernes gods, och der wid den blifwer præfererat, som in successione warit gradu proximior, så finner han likwäl nu mera, hwarken theras mening som denna balk compillerat eller andre J.C:torum meningar annorledes
326. warit, än att alt fundament till börd bör tagas dens rätt som närmare är till Successionen, hwilket med then naturliga lagen så mycket enligare synes wara, som han intet annat kan finna än, cui competit ius ad maius, illi quoque competit, ius ad id quod minus est, så att när man har rätt att ärfwa ett gods, fast mer bör man wara berättigat att börda ett gods hwilket är mycket mindre, derföre hafwa och Doctores juris såsom Taraquillus och Mevius ad ius Lubecense artic. 3 tit: 7, giort then generale enunciationen, quod retractus cum successione pari passu ambulat, Item, Jus retractus per omnia sequitur Jus Successionis & contra. altså finner han af desse och flere skäl ingen orsak wara att ändra den compillationen som the förra lagCommissionens ledamöter slutit, att intet linea materna vel paterna sed proximitas gradus in successione bör gifwa närmaste rätt till att börda, och att all twist

Digitized by Google

om bördsrätt der effter bör decideras, wid denne mening finner han Kl:e M:ts Stadga af åhr 1689 den 6 Maij wara, som eij eller Stiernhök in iure vetusto mindre än andra denna mening bifalla, och dertill många præiudicata uprepar. 2:o. Hwad hembud på landet i slika mål angår, är han äfwen ense med compilatoribus af detta rummet, och håller före dem så mycket nödigare wara, som D:r Mevius en och annor oreda, som in foro äro timade, widare upräknar, och sådane hembud ad evitandas lites mycket nödige håller. 3:o. Om jords wärde när then skall bördas, håller han sig stricte wid compilatorum mening in hoc passu, att bördesman bör gifwa så mycket för det som bördas som en extraneus derföre biuder, doch så att der någon fraus med något helt eller halfft skäl wisas kan, att venditor mer att favorisera extraneo än någon i familien satt högre pris på godset än emptor wärkeligen uthlagt, bör in illo casu effter J.C:torum mening med ed tillhållas rätta Summan att uthnembna, elliest wart thet iniquum & contra naturum iuris dominii, om ägaren wid försälliandet af gods, intet 327.
skulle få sökia sitt bästa, och taga thet mästa han kan få therföre, hwar wid D:r Mevius desse raisoner anförer, quod unusquisque de rebus suis erit moderator & arbiter, l. 2 th. de rebus venditis, quod gravis sit iniuria, quod aliquis de rebus suis facere cogatur, derföre han i alla 3 målen compillatorum mening biträder, och kan intet giöra der wid för sin del någon ändring. Men alla the andre Kongl:e LagCommissionens ledamöther woro in Sententia contraria för the skäl hans Excellence Kl:e Rådet och Præsidenten korteligen doch med wälgrundade orsaker anfört, hwilken mening der blef och fastställd.

— — — — — — — — — — — — — — — — 388.

[1725] D:n 4 Martj.

Hans Excellence Riksrådet och Præsidenten Gref Cronhielm.
H: Justitiæ Cancellern Fehman.
H: Revisions Secreteraren Ehrencrona.
H: Revisions Secret: Fægerstierna.
H: Hofrättsrådet Rosenstolpe.
H: Lagman Cederholm.
H: Assessor Plan.
Hr Secreteraren Wulfvenstierna.
H: Secret: Boström.
H: Rådman Aulævil.

Digitized by Google

S. D. Såsom gifftmålabalken wid sista sammankomst blef sluten, Så begynte HH:r Plan och Wulfvenstierna nu att upläsa Erfdabalken, den de förut hade att öfwerläggia om, och jämkades denne balk allenast här och där till stijlen i de första Capitlen. Wid 6 Cap: observerades, att aldenstund en qwinna som
389. är tilstädes när Barn födes, äger 2:ne manna witsord, så är det onödigt, att modren skall fylla det ena witnets Eed, så wida det står föruth, att den närwarande qwinnan äger 2:ne manna witsord, utan blef detta sålunda ändrat, att när modren kan med sin Eed bestyrka den närwarandes Eed, så gifwes them witsord. Angående den hustru, som säger sig hafwande wara wid mansens död, hölt Kongl. LagCommission wara betänkeligt att utsätta något straff för henne, fastän det sedan funnes osant, aldenstund offta händer, att en hustru känner hos sig sådane tekn, som wore hon wärkeligen hafwande, fastän det sedan genom åtskillige tillfällen kan blifwa om intet: för hwilken orsak äfwen bör uthslutas uhr lagen, att hon skulle återbära, hwad hon uhr boet niutit till underhåll, utan ankommer sådant på omständigheterne.

Discurerades om en moder som af märkelig eller swår wårdslöshet är wållande till sitt barns dödh, eller och lägger det hos stiuffadren. En deel af Kongl. LagCommissions HH:r Ledamöter mente, att detta bör allom till warning utsättas i lagen, hwarwid Hr Rådman Aulævil sade, att raison till det, att uti förra projectet blifwit utslutit de orden, lägger det hos stiuffadren, wore den, att gement folk det icke undwika kunna, hwilket ock dess förutan wore en stor dessimulation för stiufföräldrar; Ty blef nu effter öfwerläggande fastställt, att de orden om stiuffadren skulle uteslutas, hälst medan det wid wissa tillfällen kommer under swår wårdslöshet.

390. **D:n 13 martj.**

Hans Excellence Riksrådet och Præsidenten Gref Cronhielm.
Hr Justitiæ Cancellern Fehman.
Hr Revisions Secreteraren EhrenCrona.
Hr Revisions Secret: Fægerstierna.
Hr Lagman Cederholm.
Hr Assessor Plan.
Hr Secreteraren Wulfvenstierna.
Hr Rådman Aulævill.

Digitized by Google

S. D. Continuerades med Erfdabalkens upläsande, och förehades 8 Cap: — hwarwid discurerades därom, när man blifwer biltoger lagder, om det barn som aflas förrän han biltoger blef, skall skilias från arf.

H:r Justitiæ Cancellern påminte, att så snart domen är fallen, räknas han för biltoger, så att det barn som sedan aflas, fast han änn är hemma stadder, borde pari ratione skilias från arf, Men de öfrige HH:r förordnade höllo före, att man ej räknas biltoger, förrän termin expirerar, då han bör resa uhr rijket.

Den sista § uti detta Cap: blef nu utesluten, om den som af främmande religion sätter sig här nedh i rijket och föder upp sine barn i samma lära, hwilka barn då skulle skilias här från alt arf och burskap, om de sig icke omwända wille, till wår religion; Kunnandes slike måhl igenom särskilte instruktioner rättas, men wore efftertänkeligt, om det stode i den allmänna lagen.

Härwid afträdde hans Excellence upp i Rådet, lemnandes Kongl. Lagcommissionen imedlertijd att fortfara med de följande Capitel.

När det 9 cap: uplästes om arflösgiörande, öfwerlades, om de 391.
der anförde orsaker till sådant arflösgiörande skulle förstås antingen om aflinge eller arfwegods, emedan det om aflinge som kan bortgifwas och testamenteras, wore orimligt, och om arfwegods är det ganska betänkeligt, aldenstund sådant bör skie mehra ex jure publico än af föräldrarnes godtycko, hwilka icke kunna något disponera om arfwejord: Ty blef öfwerenskommit, att detta Capitlet borde uteslutas, så mycket mehr, som elliest står i lagen utsatt plicht för hwarie bråtts som ett barn kan begå, hwarigenom det skilies ifrån arf, och stå de casus passim här och där nämde, hwarigenom barnet går qwitt sitt arf, hwilket bör mistas ex rigore legis, men icke ex arbitrio parentum.

Sedan återkom Hans Excellence ifrån Rådet, då Kongl. Lag-Commissionen berättade, att ofwannämde 9 Cap: i anseende till förberörde skiäl skulle gå uth, hwar till Hans Excellence effter öfwerläggande aldeles samtykte.

Wid 11 Cap. discurerades om inventariers uprättande, hwar wid i synnerhet frågades, om icke alla inventarier borde underskrifwas med Eed, på det sättet, att han icke wet något wara uteslutet wid Gud och sitt samwete, hwilken Eed sedan om så påfordras, med liflig Eed bör bekräftas, hwilket ock af samtel,

Digitized by Google

Kongl. LagCommissions ledamöter för skiäligt pröfwades, och skulle nu i lagen införas.

398. **D. 21 April: 1727.**

Hans Excell. Cronhielm.

Ehrencrona, Fegerstierna, Cederholm, Plan, Wulfvenstierna, Boström, Aulævill.

Uplästes Iustitiæ Deputations Extract: Protoc: hwaruti majorens Stiernstedts memorial communiceras, ang:de dem som förpanta sin Erfda fasta egendom in fraudem hæredum, etc: hwarom Kgl: Commission discurerade och öfwerlade, finnandes skiäligt, att uti den projecterade lagen införes, *[Blankt]*.

— — — — — — — — — — — — — — —

441. **1729 d: 18 Martj.**

Hans Excell: Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Aulævil.

Öfwerlades och resolverades att de förr öfwersedde balkar, nu skulle ånyo upläsas, hwarföre och begyntes med gifftmålabalkens upläsande, — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

442. **Den 1 April:**

Gref Cronhielm.

Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfwenstierna.

Continuerades med gifftmålabalkens upläsande, och påmintes wid Cap: om medgifft och hemfölgd, att hela summan bör återbäras til skiffte när fader eller moder dör, och det af den orsak, att Föräldrarnes benägenhet derigenom styrkes emot Barnen, om de weta, att hwad the gifwa barn sitt i hemgifft, skal altsammans wid entheras dödsfall återbäras till boo, hwarförutan ock en Enkia skulle i sin rätt mycket lida, om icke hela summan återbäres.

— — — — — — — — — — — — — — —

D:n 19 April.

Nordenst: Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna.

Öfwersågs Cap: om morgongåfwa, hwarest förut stadgat är, att mårgongåfwa i fast ej får wara mehr än trediedelen af fastig-

Digitized by Google

heterna wid mannens död, Men derwid möter den swårighet, att 443.
om mannen ej äger mehr än en sätegård, så skulle den klyfwas, och således skingras, warandes ock hårdt att betaga Mannen den frihet, när han äger en liten gård, att få gifwa den åt sin Hustru i Morgongåfwa; men der emot måste wäl några gräntzor däruti sättias.

D:n 29 April.

Hans Excell:ce Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna.

Först discurerades om IX Cap: gifftm. Balk: ang:de Morgongofwa, och de skiäl som förut anförde äro, i anledning hwaraf det förra projectet syntes böra ändras. Hans Excell:ce tyckte det wara mycket klart, som förut stadgat är, och i fall någon ändring häruti skie skulle, så bijföll Hans Excell:ce det project som Hr Wulfvenst: upsatt, att Morgongåfwa altid bör wara 3:die deel i fast ell: 10:de deel i löst af mansens lått wid dödzfallet, Men Plan och Rosenstolpe mente att ej något wist effter boetz tilstånd kan nämnas, på det en enda sätesgård som mannen lemnar effter sig må
böra klyfwas och styckas, hwilket förorsakar trätor och oenighet, 444.
samt skiämmer och ruinerar godsen, jämwäl giör Hustrun oachtsam att conservera egendomen, om hon seer, att mannen icke kan gifwa henne i morgongofwa en liten sätesgård som är den endaste han äger utan skulle hon tå styrka honom att sällia, och på annat sätt till hennes fromma anwända penningarne.

Sedan pröfwades skiäligt att halfsyskon och deras Barn böra få ärfwa med Samsyskon, emedan inga skiäl finnas deremot, utan offtast händer att egendomen härflyter ifrån halfsyskons döde fader ell. moder. Hwarwid i synnerhet det skiälet giäller, att der som är dubbelt skyldskapsband, där ärfwes dubbelt, ty bör ock uti ett enkelt band ärfwas lijka, och tå kan aldrig ett syskon få mycket i arf, men det andra syskonet intet, utan bör skyldskapsbandet altid wara grunden till arftäkten, hwilken ej bör ankomma på en blind lycka som härtils skiedt är, så att denna fådt mycket och den andra litet, och doch äro den döde lijka när skylde.

D:n 6 maj.

Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna.

Continuerades med jämkningen af Erfdabalken.

Digitized by Google

D: 13.

Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Wulfvenstierna, Cederholm.

Justerades det som följde af Erfdabalken.

445. **D: 20 maj.**

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Wulfvenstierna, Cederholm, Aulævil.

Lijkaledes jämkades Erfdabalken.

D:n 3 Junj.

Cederbielke, Nordenstråle, Rosenstolpe, Wulfvenstierna.

Erfdabalken jämkades.

D:o 10 Junj.

Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna.

Continuerades med Erfdabalken.

D:n 17 dito.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Wulfvenstierna.

Erfdabalken jämkades.

D: 5 Julj.

Plan, Rosenstolpe, Wulfvenstierna, Aulævil.

Ännu blef med Erfdabalkens jousterande fortfarit. Wid 14 Cap: observ: att en syster får tagelåtten in illo casu, på det godsen eij må styckias.

1729: D: 8 Julj.

Plan, Rosenstolpe, Wulfvenstierna, Aulævil.

Continuerades med Erfdabalken. Nu föllier det 14 Capit: om jämkning sedan arf skifftadt är.

454. **1729. D: 23 Sept.**

Hans Excell:ce Gref Cronhielm.

Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström, Aulævil.

Upläste de Capitel i Erfdabalken som i sommars woro å nyo öfwersedde, till det XII Cap.

Digitized by Google

D:n 27 Sept.

Hans Excell: Gref Cronhielm.

Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenst: Cederholm, Wulfvenstierna, Boström, Aulævil.

Continuerades med Erfdabalkens upläsande, och infördes klarare uti 18 Cap: att surrogatum för bortbytt arfwejord bör altid sättias i stället, doch att surrogatum i *penningar* icke längre räknas, än i första arftagarens hand, utan gånge therom som om andre lösören, men surrogatum i aflingejord blifwer sedan altid ansedd som arfwegodz.

D:n 30 Sept:

Hans Excell: Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström, Aulævil.

Kongl. Lagcommission pröfwade bäst, att med Erfdabalkens slutliga upläsande fortfares, på det benämde balk sedan kan renskrifwas;

Det 19 Cap: att testamente skal wara ogilt, som görs då man ej wet, att hustru är hafwande, tycktes wara onödigt, och blef uttagit, hälst som casus är rarissimus, och man fruchtar att anologia legis gifwer tillfälle till oreda och missbruk.

D. 11 Nov. [1729]. 396.

Hans Excell. gref Cronhielm, Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Boström.

Upläste Hans Maij:tts till Kongl. LagCommission ankomne nådige bref och befalning af d: 30 sistl., att Kgl. Lagcommission skulle inkomma med betänkande öfwer Swea Håfrätts förfrågan ang:de arf mellan heel och halfslächt, och bijfölls bem:te Håfrätts uti detta måhl gifna utlåtelse af d. 30 martj 1715, hwareffter swaret till Hans maij:tt upsättias skulle.

— — — — — — — — — — — — — — —

D. 18 nov.

Hans Excell. Gref Cronhielm.

Cederbielke, Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Aulævill. Boström siuk.

Öfwersågs Erfdabalken och jämkades ännu hwad som här och där icke war så noga observerat, såsom och uti gifftmålabalken.

Digitized by Google

455. **1730 D: 13 Jan:**

Hans Excell: Gref Cronhielm.

Cederbielke. Cederholm. Wulfvenstierna. Boström. Aulævil.

Såsom en och annan af Kongl. Lagcommissions ledamöter fallit på den tanken, att detta angelägne lagwärket skulle nu förut igenom trycket afgå, på det lagen må komma uth uti domares och fleres händer, och hwar och en tå wid rixdagen så mycket bättre kunde giöra sina påminnelser därwid, eller ock föruth finna sig uti det som är stadgat i den projecterade lagen; altså discurerades nu om detta ährendet, och pröfwades nyttigt, att detta wärket i synnerhet må igenom trycket utkomma, på det hwar och en må see LagCommissionens mening och arbete.

— — — — — — — — — — — — — — —

[1730] D:n 7 Febr:

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström.

Först upläste ett extract utur g:le protocollerne, och Håfrätternes betänkande, ang:de morgongåfwa, och sedan projecterades Capitlet om morgongåfwa och jämkades.

448. **D: 3 Martj.**

Hans Excell. Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström.

Först upläste det som ännu återstod af giftermålsbalken, som nu till slut igenomgången blef.

Sedan begyntes med Erfdabalken.

D: 7 Martj.

Hans Excell. Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström, Aulævil.

Continuerades med Erfdabalkens slutelige upläsande.

D:n 10 Martj.

Hans Excell. Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe. Cederholm, Wulfvenstierna, Boström.

Digitized by Google

Ang:de åbyggnad på arfwejord fastställdes, att den eij får borttestementeras, emedan den bör altijd fölia jorden effter, till att förekomma många widlyfftigheter, och på det en sådan förbättring som nödig är, ej må kunna bortgifwas.

Hr Nordenstråle påminte, att om förbättring är giord under warande ächtenskap, så bör den effterlefwande makan niuta refusion för sin andel i samma åbygnad, Hwarpå swarades, att hon är eij igenom denne lag därifrån utestängd, emedan det allenast är förbudit att borttestementera samma förbättring.

D: 17 martj. 449.

Hans Excell: Gref Cronhielm.

Cederbielke, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Boström.

Först jämkades de Cap: i Erfdabalken som handla om lederne i arftäkt, Sedan continuerades med Jordabalkens upläsande.

D: 24 martj.

Nordenstråle, Plan, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Aulævil.

Justerades Erfdabalken, och observerades enkannerl. stilen, samt jämkades de Cap: i Jordabalken, som handla i börd, och confererades computation i börd, emot computation i arftäkt.

— — — — — — — — — — — — — — —

[1731] D. 14 Martj. 392.

Gref Cronhielm, Rosenstolpe, Cederholm, Wulfvenstierna, Aulævil.

Discurerades om hemgifft i lösöron, huru den skall återbäras och effter noga pröfwande fastställtes, att de skola räknas effter det de woro wärde när de gåfwos.

10 cap: när gäld yppas, sedan arf skifftat är, skulle creditoren inom 3 månader stämma arfwingar, men därtill swaras, att fatalier ej kunna sättas, utan när giäld är bewist, böra arfwingar genast bära arf åter, och wid wissa omständigheter kan Domare eller Executor förelägga wiss tid. och behöfwes kan skie längre tid, som i hwart mål bör pröfwas.

11 cap:

Digitized by Google

Om de fatalier, som här påstås sedan wisse deputerade jämkat, swaras, att som domaren remitterar till jämkning, så i fall the ej öfwerenskomma, står ju klart, att domaren skall skilia dem åt.

19 Cap: 4 §.

i ställe för han kan sättas then.

— — — — — — — — — — — — — — —

394. **D. 30 Martj.**

Hans Excell. Gr. Cronhielm, Plan, Cederholm, Rosenstolpe, Wulfvenstierna.

Præs. Strömfelts påminnelse. D: 18 Maj resolv: således niute med samma rätt, som swänsker man niuter där ute.

15 Cap: 2 § Erfdab. påmintes att när en dansk får arf i Swerie, och ej will flytta hijt, bör han ej mista halfwa arfwet, som stadgat är, utan något mindre utsättas.

— — — — — — — — — — — — — — —

[1733] D: 20 Martj.

Nordenstråle, Plan, Cederholm, Rosenstolpe, Roselius, Torpadius.

476. Continuerades med rättegångsbalkens jämkande. Wid capitlet om contumaciæ domar och återwinning, hwarest i förra projectet stod en §: om Proclamate, pröfwades skäligt, att där som i Erfdb: talas om giälds betalning, skal införas en mening, att när arfwingarne ej weta om ell. huru stor gäld effter den döda är, dem då må proclama bewilias, där de ingifwa inventarium och ställa borgen.

479. — — — — — — — — — — — — — — —

1734: D: 30 April.

Hans Excell. Gr. Cronhielm.

Cederbielke, Nordenstråle, Cederholm, Rosenstolpe, Wulfvenstierna, Roselius, Aulævil, Torpadius.

Först upläste det memorial, som Hr Borgmäst: Aulævil nu ingaf, angående FörmyndareCammarens Jurisdiction, hwarom Stockholms stad har en wiss inrättning, att där skal dömmas, om arf och Testamenten, men Kgl. LagCommission tyckte, att där ej borde wara domstol, så wida Förmyndare Cammaren allenast borde tillse att de omyndigas egendom rättel. disponeres: och effter öfwerwägande beslöts, att det blifwer wid förra wanligheten, men att FörmyndarCammarens instruction bör öfwerses.

— — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Bilagor till Lagcommissionens protokoll.

I.

[Quæstioner][1]).

1. Q:r. Hwilcken dera computatio civilis eller Canonica såsom billigheeten eenligare och widh uthräknandet af Skyldskapen beqwembligare skattas och antagas bör?

2. Q:r. Om linea descendens skall in infinitum hafwa förträdet för baak- och sijdoarf, och huru långt jus repræsentationis skall in concursu descendentium sins emellan räknas?

3. Q:r. Hwilken thera linien Ascendens eller Collateralis in pari gradu bör förträdet hafwa såsom e. g. När broder och fahrfahr, som bägge in secundo, eller fahrfars fader och faderbroder som bägge in tertio, eller fahrfars fahrfahr och bryllingar, som bägge in quarto gradu ähro; ratio dubitandi är denna, att å den eena sijdan tyckes man mehra wara skylldig ascendentibus af hwilkas blodh man härkommen är, än collateralibus, och å den andra sijdan så styrker lagen collateralium rättigheeter.

4. När hwarken samkulla eller Sönderkulla, uthan bägges dheras barn till äro:

Q:r om Sönderkulla barn måge medh samkullebarnen arf taga?

Pro affirmativa är 1:o att såsom Sönderkulla ärfwer medh Samkulla och halfslächten dhem i detta måhl intet till hinders är, så tyckes ock in pari causa idem jus observeras böra, warandes Sunderkulla barnen den dödhe uthi graden så närskylte som samkullabarnen, så att emedan här ingen annan närmare slächt lefwer, de då jure proprio och absque jure repræsentationis tyckes pro rata medh samkullebarnen komma att concurrera, hwilcket och 2. styr-

1) *Jfr ofvan s. 19—35.*

Digitized by Google

kes af det præjudicato som A:o 1643 in hoc casu uthi revisionssaaken emellan Flemmingerne och GyldenAnkerne effter Peder Erlandson passerat är.

Pro negat:va är 1. att såsom samsyskonebarnen hafwa lijka rättigheet medh sina föräldrar, altså emedan Samsyskona uthsluta halfSyskonabarnen, så måste och Samsyskonebarnen i dhetta måhlet samma rättigheet niuta. 2:do gifwer eij heller wår lag halfSlächten någon concursum medh Samslächten, widare än allenast emellan Sam- och Sönderkulla, och 3:tio skall tacente lege in hoc casu halfSlächten concursus medh Samslächten tillägnas, så synes och ingen ratio hwarföre och icke wid samma beskaffenheet sådan concursus än fiermare i slächten gillas må, hwilcket doch stoore irringar och beswär uthi arftächten skulle af sig föda; Så är och 4:to jus Romanum i detta måhlet pro negativa.

5. När dhet deelas emellan Sambroders eller Systers barnabarn och faderbroders eller Systers barn, som äro dhen dödas Bryllingar och Sysslingar, Q:r hwem bör hafwa förträdet? För Samsyskonebarnabarn äre desse skähl, nembl. 1:o juxta comput:m Civilem äre dhe bägge i 4:de eller i samma grad den döde frånskilde, ergo såsom amor descendit non ascendit, och desse af Nederstigande sijdolinien som närmast går till bröstarf Kombne äro, och bryllingarne deremoot ofwan ifrån baakarf, ergo så böre och cæteris paribus Samsyskene barnabarn præferentzen niuta. 2:do såsom dheras föräldrar nembl. Samsyskonebarnen icke allenast för Bryllinge föräldrarne Nembl. faderbroder och fadersyster, uthan och för fahrfar och för fahrmohr som äntå uthi graden närmare äro, förmånen hafwa, ergo så böre och Barnen uthi concursu medh Bryllingarne samma rättigheet niuta.

Dheremoot äro för Bryllungar och Syslungar desse skähl, Nembl:n

1. äro dhe jure Canonico närmare, för hwilcken orsaak skull och 2:do LL. Cap. 3. dem näste rummet effter faderbroder och Syster tillägnar, uthelembnandes Samsyskone Barnbarnen till dhe fiermare af Slächten.

6. När Sönderkulla äro twenne, een Kull å Fädernet, een å Möderne Q:r om icke då Fädernes Kull böhr taga Fädernes lått nembl. 2:ne deelar, Mödernes Kull 1/3 och 2:do Q:r om icke Fädernes Kullar böra ärfwa denn dödas ärfftel. fädernes fasta, och Mödernes Kull, mödernes fasta?

Digitized by Google

7. När å Mödernet flere Kullar nembl. 2, 3 eller 4 äre och å Fädernet allenast Een. Q:r Om Fädernes Kullen skall allena niuta heela fädernes låtten och således bekomma dubbelt mehra än alla dhe andra tillhoopa?

8. När å samma sijda fädernet och Mödernet äro flera Sönderkulla, och i denn eena flere interessenter ähn J dhen andra, Q:r om successio dem emellan skall skiee in stirpes eller capita?

9. När Samkulla är Een och Sönderkulla 2 eller 3. Q:r om Samkulla då skall alleena taga $^3/_4$ och Sönderkulla bägge tillhoopa intet mehra än een fierding? Ratio dubitandi är 1:o Emedan Samkullen bekommer då Sexdubbelt mehra än som någondera Sönderkullan. 2:do. LL. cap. 9 hwadh det är ett eller flera, talar icke om flere Sönder kullar uthan om flere interessenter uthi een Kull.

10. När Samsyskonen äro många Ex. gr. och halfSyskon allenast ett, Q:r om thet skall taga fullan Sönderkulla lått nembl. een fierding? Ratio dubitandi är, ty då skulle halfSyskonen bekomma tredubbelt mehra än någondera af Samsyskonen, hwilcket synes bådhe emoot naturen och intentionem legislatoris strijda. Hwar emoot åter igen å andra sijdan förefaller dhen difficultet, att skall distributio hæreditatis här skee secundum capita och arfwet så jämkas att halfsyskonet intet får meer än Een fierdung emoot hwarthera af Samsyskonen, så synes och billigheeten fordra, att vice versa när samsyskonet allenast ett och half Syskonen många, så skall eij heller be:te samsyskon hafwa att prætendera $^3/_4$ parten emoot heela Kullen, uthan allenast emoot hwardera interessent af Kullen, hwilcket doch strijder emoot expressa verba legis som dhem antingen dhe äro ett eller flere, sönderkullenom eij mehra än $^1/_4$ dheel tillägnar, så synes och häraf någon oreda tijma uthi uthräknandet af proportionen sam- och halfSyskonen emellan, när å bägge sijdor flere sam- och halfSyskon finnas, medh mindre man icke stadnar derwidh att såsom intentio legislatoris till faveur af Samsyskonen, och att dhe altijdh $^3/_4$ deelar emoot halfSyskonen niuta skole, synes, så skall och successio in capita skee så länge samsyskona flera äre, än att hwardera af dhem i proportion emoot hwardera af halfSyskonen sine $^3/_4$:de deelar bekomma kunna, der successio in stirpes och uthan anseende på hufwudtahlet skee skulle; Men sedan, antingen då talet å bägge sijdor lijka, eller så wijda olijka äro, att HalfSyskonen flera än som samsyskonen äro, skall doch effter lagen cap. 9 Erfdb. successio in stirpes skee, så

Digitized by Google

att samkulla sine $^3/_4$ dehlar, och sönderkulla ehuru många dhe och äro, eij mehr än $^1/_4$ deel af heela Massan bekomma skohle.

11. När dhet deelas emellan Sönderkulla barn å den eena, och faderfader, fadermoder, mohrfader och mohrmoder å den andra sijdan. Q:r hwilckendhera skall niuta förträdet? Ratio dubitandi är, emedan dhe jure Canonico äre medh faderfader etc. uthi lijka nembl. 2:do gradu, så synes sönderkulla barn såsom descendentes hafwa förträdet för ascendentibus; Men deremoot är åter igen faderfader eller modermoder etc. jure civili een grad närmare, så att emedan Sönderkulla barn intet jus repræsentationis äga, lagen och sielf dem förbijgår och lembnar faderfader etc. rummet näst efter fader och moder och Sam- eller halfSyskonen. Ty synes och præferentzen faderfader etc. tillhöra.

12. Q:r om icke då Sönderkulla barnen måge niuta förmånen för faderbröder och faderSystrar? Ratio dubitandi är, att såsom desse alle sammans tam civili quam Canonica computatione uthi lijka leed äro, så frågas hwilcken dera considerationen skall hafwa öfwerwichten, antingen dhet att faderbrodher och syster äro den dödes samslächt och sönderkulla allenast halfslächt, eller och dhet att faderbrodher och syster stijga till rygga uthi baakarf och Sönderkulla dheremoot gå neder i slächten till dhen nederstijgande linien, hwilcken cæteris paribus prævalerar.

13. Q:r om icke tå åthminstone sönderkulla barnen för Bryllungar och Syslungar måge præferentzen åthniuta, effter dhe bådhe effter Werldzlig uthräkning een leedh närmare, och dherhoos uthi dhen nederstijgande sidolinien äro? ratio dubitandi är denna, att lagen tacendo et prætereundo dhem synes lijka som rummet effter bryllungar och syslungar lembna, och vnder dhe andra fiermare i slächten innesluta, warandes och sönderkulla barnen allenast halfSlächt och bryllungar deremoot heel Slächt.

14. Dato hoc, att Sönderkulla barnen för bryllungar och syslungar skola niuta præferentzen Q:r om dheras barn dhet jure proprio (ty att dhem intet jus repræsentationis tillkommer är klart) prætendera kunna? ratio dubitandi är, ty ehuruwäl lagen dem förbijgår, dee och denn dödas halfSlächt äro, doch äro dhe jure civili uthi lijka leed och således såsom collaterales descendentes synes kunna twista om förträdet, serdeles om dhet efftergifwes att dheras föräldrar nembl:n sönderkulla barn skola niuta förmåhnen för faderbroder och fadersyster etc.

Digitized by Google

15. Q:r hwilcken bör förträdet hafwa, samsyskona barnabarnen eller halfSyskonebarnen? Desse äro fuller gradu propriores, men såsom Samsyskonebarnabarnen hafwa jure repræsentationis större rättigheet än halfSyskonen, så tykkes och dheras barn samma förmån niuta böra.

16. När dhet deelas uthi sijdoarf emellan twenne som fuller bägge uthi lijka grad i anseende till dhen döde, men åthskildnaden består deruthi, att dhen ena är uthaf fiermare baakarf, går doch närmare till communem stipitem, och den andra dheremoot är fuller uthaf närmare Baakarf, men går doch fiermare ifrån communi stipite, såsom Ex. gr. när dhet twistas emellan faders Bryllingar och mine bryllungebarn, hwilcka äro bägge uthi lijka, nembl. jure Canonico uthi det 3:die och jure civili uthi 5:te leedh. Q:r om desse senare, emedan dhe närmare gemeenskap hafwa medh linea descendente måge hafwa förträdet eller om dhe som sam-arfwa considereras skola, och huru Arfwet i dhen händelsen dhem emellan skiptas skall, antingen in capita eller stirpes, sampt hwilcket i detta måhl skall wara fundamentum divisionis?

17. Q:r om halfslächten uthi fiermare leeder och i ryggia uthi baakarf må pro rata nembl. 1 å 1/4 deel concurrera uthi arftäckt medh samslächten af lijka leedh, eller och om denna den öfriga må alldeles uthsluuta? Å den eena sijdan synes billigheeten fordra att concursus pro rata må admitteras, hafwandes halfslächten om icke ex toto dock ex parte quidem dimidia samma ursprung medh dhen döda, och ehuruwäl lagen dem förtijger, non tamen tacendo excludit, expressa nocent, non expressa non nocent, atque ubi lex non distinguit, nec nostrum est distinguere, så emedan lagen jembwäl expresse när concursus är emellan samkulla och sönderkulla, halfslächten pro rata admitterar, hwij skall och icke sådant fiermare i Slächten uthi lijka leedh å bägge sijdor rum hafwa, hälst det icke uthan een handgripelig oskiäligheet nekas kan, att ju sönderkulla barnen för bryllungarne måge förträdet hafwa fast än lagen dhem intet expresse nembner. Å dhen andra sidan infaller deremoot desse skiähl, nembl. 1:o lagen admitterar ingen af halfSlächten till arfz medh samslächten, uthan allenast sönderkulla, hwartill ratio synes wara denna, att ehuruwäl dhen dödas halfbroder allenast till helfften medh honom skyld är, doch compenseras sådant proximitate sanguinis, warandes han den dödas näste frände, hwilcket sedan fiermare i slächten intet kan rum hafwa, uthan blir då jus sanguinis mehr och mehr

Digitized by Google

så fördeelt, att dhet lijka som småningom förswinner. 2:do der halfslächten med Samslächten concurrera skulle, så tijma så mänge och så swåra casus att legislator hwarken dhem alla indraga eller proportionem in isto concursu ad omnes eventus så lämpa kan, att ju ändå difficulteter och oreedor dher af uthi arfskap sig yppa skulle; fördenskull och 3:tio såsom Prætor minutissima non curat, altså ehuruwäl något lijtet skähl kunde synas wara, till att admittera halfslächten pro rata medh Samslächten, doch till förtagande af trätor, confusion och oreda uthi arftächt, kunde förmeenas rådeligare, att gå den jembnare och redigare wägen, gifwandes samslächten förträdet för halfSlächten i samma leed och dhe som doch näst rummet effter dem för androm af samslächten uthi fiermare grad.

18. Timer det att samma person den döda så å fädernet som å mödernet och således pluribus titulis skyldh är, Q:r om han in concursu medh andra een eller flera som allenast uno titulo medh dhen döda i skyldskap äro, skall och utroque nomine bådhe såsom mödernes och fädernes frände, och således dubbelt emoot hwardera af dhe andra arf taga.

19. När concursus är emellan flere uthi samma leed, som alle sammans jure proprio, non repræsentationis succedera såsom den dödas barnabarn, Jtem samsyskona eller halfSyskona barn, eller och wijdare i sijdolinien. Q:r: om arfwet dhem emellan skall skifftas in capita eller stirpes? Ratio dubitandi är, emedan den eena är den döda så när som den andra, och hwardera af dhem som sagt är, proprio jure non succedendo in jus aut repræsentando personam parentum arfwet taga, hwarmedh och jus humanum pro tempore öfwereensstämmer.

20. Q:r: om arfwet in linea ascendenti skall deelas effter hufwudtaalet, eller och om samma lag skall wara emellan fädernes fäderne och möderne som emellan fäderne och möderne, nembl. att posito allenast een woro å Mödernet och flere å fäderne, doch tager den å Mödernet sin fulla Möderneslått och tredung, och dhe andra niuta antingen det är een eller flera dhe öfrige twå deelarne.

21. Q:r angående fruchten såsom spannemåhl och andre inkompster som härflyta af ett Landtgodz när dhet emellan borgarebarn deelas skall, antingen samma deelning effter Stadz eller Landz Lag skee bör, och om samma Spannemåhl annorlunda considereras skall, dher dhet i ladan eller booden å landet eller till staden in-

Digitized by Google

fördt och der förwarat ligger, sammaledes huru den huushyra considereras skall, som af huus i stadenom faller, eller i boet influten är när den emellan dem kommer att skifftas som vnder Landzlag sortera.

22. Såsom det een communis regula är, att hoo som ärfwa will, han ärfwe så lett som liufft och sentiet onus qui sentit commodum, altså frågas om een skuld är giord på ett Landgodz, hwilcket kommer att ärfwas af borgarebarn, antingen samma skuld dem då emellan effter Landz eller Stadzlag fördeelas skall, sammaledes När een skuld är giord å ett huus i stadenom, som effter een LandtMan till arfz faller.

II.

Angående dhen frågan, om Dotter uthi arfwet må niuta lijka stoor dehl medh Sonen, eller och om Sonen dubbelt emoth henne bekomma skall, ähre å begge sijdor fölliande skiähl nembl.[1]).

För Sonen ähre desse skiähl:

1:o Såsom Sonen är dhen som bär och conserverar sin Faders Nampn, hwaremoth det uthi Dottren exspirerar och sloknar, så præsumeras och Föräldrarne hellre willia lembna sin förmögenhet åth Sonen, som Familiens lustre conservera skall, än Dottren som arfwet medh sigh i een fremmande Familia införer, hwilcken ratio legis, såsom den 2:o in hoc casu altijdh warit, och än är, så skulle myckit betänckeligit falla een så urgammal och effter mångens tyckio wählgrundat Lagh ock wana, uthan dess större skiähl att afskaffa och förändra, hälst 3:o detta een fast större och mera empfinteligh förändringh än alt det öfrige i Lagbooken medh sigh föra skulle; Ty hwadh Bygnings, Kiöpmåhla Balken, sampt processen och criminalia widhkommer, så beror det altsammans uthi blotta förordningar, som å dhen sijdan efter tijdernas beskaffenhet böre ock å dhen andre sijdan, uthan någons Præjudice kunna förändras; Men deremoth, om det som i så mänge hundrade åhr i synnerheet hoos Adels- och Bondeståndet brukeligit warit, afskaffas skulle, och Sonen här effter intet skulle få uthi arftäkt mehr

1) *Jfr ofvan s. 32, 36 o. 51.*

Digitized by Google

än Dottren, Broder eij mehr än Syster, fader eij mehr än Moder, Fäderne eij mehr än Möderne, och Mannen eij mehr än Hustrun; Sij det är een förändringh som det essentieliske och grunden både af gifftmåhla och arfda balken som altidh för een ständigh och allmän Lagh skattade warit, omstörter, och som thwenne hela ståndh i Rijket omrörer, sampt som hoos en stoor och kan skiee störste dehlen af dem myckin wederföllia och stort mothståndh finna lärer; Ty när dhet behiertas af een Man medelst sin Swett och Blodh Konungen och Rijket tjäna, sitt Fäderneslandh och dhe hemmawarande förswara, och Qwinnan försöria och nära måste, så skulle mångom myckit obilligt förekomma, att een Son, sedhan han uthi Konungens och Richzens tienst sine medell tillsatt, wågat sitt Lijf och Blodh för sitt Fädernes-Landh, och ofta lam, lytt och krumpen, sampt till sin hällsa förlorad hemkommer, så skall han intet niutha någon förmohn, eller större dehl uthi Arfwet än Systren, som emedlertijdh uthi god roo hemma suttit och sitt Brödh och uppehälle hoos föräldrarne niutit, warandes icke nu mindre än i förrige tijder Mankönet blandh Adelen och Bönderne förplichtat, när nöden och Rijkzens wählfärdh så kräfwer att föllia sin Konungh uthi härfärdh.

4:o Så haar och hoos största dehlen af moratioribus gentibus, såsom i synnerhet Secundum legis duodecim tabularum hoos dhe Græker och Romare, lege Salica hoos Frantzoserne, Castellana hoos Spanjorerne, Jure Feudali Longobardorum, item effter Skottske, Danske och Norrske Lagen, så wähl som här i Swerige efter Uplandz, Wästgiötha, Östgiöta, Wästmanna, Södermanna, Hällsinge och Dahle Lagen, ofwantalte skiähl, så wäl som Mankiönetz wärdighet i sigh sielf, gemeenligen dhen consideration kommit, att Mannen så i Arftäckt, som annat altidh någon förmohn för Qwinnan nutit, hwar till och 5:o ett skiähl kommer att Sonen Rust tienst för sin Familie uppehålla måste, qui autem Sentit onus Sentiet quoque commodum. Hwilket såsom det sigh till störste dehlen fast annorlunda medh Präste och Borgare Ståndet förewetter, så synes ock legum Latores sitt ögnemärck widh åthskilldnaden emellan Landz och Stadzlagen dherpå hafft, hälst och dher till medh conservatio Familiarum på Landet och Libertas commerciorum i Staden i detta måhlet Fundamentum legis warit och är. Ty är thet en Riddare eller Adelsman, så seer Han giärna att Hans nampn och Familie må uthsprijdas och tilltaga, är det een Bonde, så unnar Han och gemenligen fast hällre Sonen än

Digitized by Google

mågen sin Jordh och Skatträttigheet, och måste å Landet mehrendels altidh Mannen medelst sin tienst flijt och Arbete försöria Qwinnan, men i Staden kan een Qwinnes Persohn uthi Handell och Kiöpenskap nästan så myckit contribuera till Husetz upkomst, som Mannen, dher man och will gå något längre tillbakars till dhe förrige tijder, så hafwer tå Sonen alt in till Börger Jarls tijdh, icke allenast nutit större dehl af Arfwet än Dottren, uthan ock Henne ifrån arfwet alldeles uthslutit, hwarmedh och Wästgiöthe Lagen öfwereens stämmer.

II. För Dottren äro fölliande skiähl nbl.

1. Såsom förbindelsen i Blodet, och præsumptionen af dens willia som Arfwet faller effter, rätta Fundamentet och Grunden, är till Arfzrätt; så synes ock intet skiähl, hwi icke Dotter medh Son lijka Arfwedehl effter Föräldrarne niuta må, emedan dhe Begge dem lijka när afkomne ähro.

2. Deth ock så myckit mindre ståår till præsumeras, att Föräldrarne skohla willia giöra sin Dotters willkor sämre, än Sonens, som hon fast mehra än Sonen till sitt underhålldh och upkomst, hielp och medell behöf:r. Kunnandes icke Dottren så wähl och lätt förwärfwa sitt Bröd och förfordra sin lycka som Sonen: uthan uthwijsar nogsampt förfarenheten, huruledes mången Jungfru för medellöshet och Fattigdom skulldh, oförsorgdt och i miserabelt tillståndh lembnas, ehuru hon sigh och om ähra och Dygd beflitar: Der doch Sonen när han någorlunda till sina åhr kommen är, sig sielfwan medelst tienst, flijth och arbete nära och uphielpa kan; Ty så frampt han af ett trifwet, ädelt och dygdigt Gemöthe är, så lärer då,

3. Kiärleek till Dygdh och ähra nogsampt af sig sielf upmana honom till ett sådant lefwerne, som honom och hans Familie i längden till heeder och lustre lända kan; Men är han af ett wanartigt sinne, så tienar honom Rijkedom till intet annat än för een retellse och instrument till slöserij och odygd, hwarigenom han omsijder sigh sielfwan fördärfwar, och sin Families heeder och lustre mehra skiämmer och minskar, än som conserverar och förwarar; Gifwandes förfarenheeten nogsampt tillkiänna huruledes mången i förtröstan på sitt store tillfallne arf, slår sigh på lättia och ett orkelöst dissolut lefwerne, hwaremoth den som inge medel eller något arf efter Föräldrarne har att lijta på; icke allenast dherigenom mister occasion och uthwägh till öfwerflödh och förderfweligh

Digitized by Google

wällust, uthan och nödgas för Medellösheet skull medh sin flijth och arbete att sökia sin näringh och bringa sigh up i werlden, som i synnerheet är att see af Cadetterne i Franckrijke och Engeland, hwaruthaf

4. Sammaledes föllia will, att i Staden för det att Familiens Godz och medell, som ofwan bemält är offta igenom Sonens Slöösachtigheet dilapideras, så conserveras dhe igenom Dottren, hafwandes hon så länge hon under Förmyndare är, icke fria händer dher medh effter godhtyckio att förfara; och warandes altid att præsumeras det een wählbetänckt Fader intet lärer sökia sigh en annan Man till Dottren än den som hennes Medell wähl förestå och Familien till heeder lembna kan. Som en Bonde och offta större hielp af Mågen än af Sonen hafwer.

5. Fast än Lagen och praxis här i Swerige in till denne tijden tillägnat å Landet Sonen dubbel arfzlott emoth Dottren, doch som all wärdzligh Lagh een willkörlig tingh är, som sitt ursprungh af öfwerheetens fria willie, och sin grundh af tijdernes Beskaffenheet och ett folckz eller Landz natur, egenskap och nytta hafwer; Så kan och bör jämbwähl Lagh och Ordningh efter som tijderne sigh förbyta och Landzens arth och nytta det fordrar, rättas och förändras, warandes absurdum att een gammal orätt och galen wana fördenskull änteligh skohle ständigh och oförandeligh blifwa, för det att hon gammahl är, och att Man i synnerheet må gå till denne casum, så synes ratio legis icke allenast conservatio Familiarum, uthan och denna warit, att såsom i forna tijder ingen ständigh milice här i Swerige warit, uthan widh örligh tijdh hwar och en å Landet så Adel som Bonde måst wara reedo att föllia Konungen uthi härfärdh, så har i anseende af sådane travailler Lagen lijka som weelat recompensera Mankönet medh så myckit större dehl af arfwet. Hwilken ratio legis å denne tijden intet existerar, föruthan det att folcketz natur och arth att lefwa nu myckit sig förändrat, så att mutatis moribus et ratione vivendi, etiam leges seu normam vivendi mutari necessum sit.

6. Fördenskull StadzLagen som myckit yngre än Landzlagen är, sådant ändrat och qwinkönet lijka arfzlått medh Mankönet tillägnat hafwer, det och Prästerskapet, uthan twifwel effter något öfwerwägande medelst ett särdeles privilegio för sitt ståndh reserverat, hwar medh och Ius Romanum, Saxonicum Wisigothorum in Hispania et Lübecense öfwereens komma; Så kan ock

Digitized by Google

7. Broders Láttens förmån sättias dheruthi att han behåller det fasta och Bohlbyn, hwaremoth Syster måste sigh medh Ströögodz eller Löösöron åthnöyia och

8. Der man saaken rätt öfwerwäger så præjudiceras Mankiönet intet dher medh, ty hwadh han å den ena sijdan till sin arfzlott mister, det winner han igen å dhen andre sijdan igenom giftermåhl, i det att iu större dehl een dotter får efter sina Föräldrar, iu mehra får och hennes Man medh henne.

9. Hwadh och widkommer Mankiönetz wärdigheet för Qwinnokönet, sampt Mannens förtienst och meriter emot Konungen och FädernesLandet, och det att qwinnan försöria och nära måste, så ähre alle desse mehra pompeuse, än som reele och till dhenne saaken adplicable skiähl, ty eens respect och wärde afgår intet där medh, fast än een annan medh honom till lijka arfzlått admitteras, och föllier ingalunda att arfzrättigheet inter privatos skall proportioneras effter hwars och eens meriter emoth publicum, emedan å det sättet skall en Bonde Sohn som medh sin manligheet och förtienst kan bringa sigh högst up i werlden uthesluta sina Syskon ifrån den rätt uthi arfwet, som dem dock sielfwa Blodet tillägnar, quod tamen absurdum som thet eij heller någon raison lijkmätigt är, att hustrun skall mista sin gifftorätt för det hon intet kan som Mannen tiena Konungen och Rijket, uthan meriterar någon något af publico, så kommer det honom och af publico att compenseras, men merita hoos dhen Persohnen som arfwet faller effter, och præsumptionen af hans willia, affection och Behagh är till arftäckt rätta grunden och fundamentet. Der Man och till sielfwa oeconomien och dhen dher af inter membra eiusdem familiæ härflytande rättigheeten gå will, så måste så å Landet som i Staden Qwinnan så wäl som Mannen till een Families och ett Huus förökellse och wählfärdh contribuera; Ty anseer Man generationem eller multiplicationem Familiæ, så hafwer Hustrun dher widh intet mindre dehl än Mannen, betrachtar Man och sielfwa huus hålldet, så måste så wähl qwinnans som Mannens industrie och menage dher widh sammanstämma; I det att hwad han införskaffar, thet håller hon tillsamman; Det han medh sin swett och arbete förtienar, det anlägger hon till hans egit gagn och nytta, och det capitalet som han förwärfwar, det öker och fördubblar hon medh sin flijt och medh sin godha huusholdning; Non minor autem est virtus, quam quærere parta tueri, är och Mannen uthi Konungens och Richzens tienst, så ståår emedlertijdh qwinnan så huuset före, att det uthi

Digitized by Google

hans frånwaro förökes och tilltager; Wågar han sitt Lijf och Blodh för sitt FädernesLandh, för sin hustru och sina Barn, så spar och Disponerar qwinnan som hemma sitter Boet och medlen, så att Mannen widh sin åtherkompst må hafwa deruthaf sin hugnadh och näringh. Och som Mannen å sin sijda intet annat gör, än det som hans skylldigheet honom tillbinder och naturen honom giordt capabel till, så gör ock sammaledes qwinnan det henne till hörer och det naturen lijka som för hennes plicht och deehl lemnat, så att quisque agendo quod Suum est den ene för dhen andra ingen förmåhn hafwer att prætendera, warandes det oskiähligst i werlden om een Dotter eller Qwinnspersohn sin arfzlått mista skulle, för det att naturen hennes Kiön dhen styrcka och dhe gåfwor förnekat som till Konungens och Richzens tienst uthi Krig och andre publique Beställningar fordras, helst och å det sättet dhe omyndige spädhe Barnen, som hielp och medell mäst betarfwa, af sine myndige Syskon som sigh sielfwa ernära kunna, ifrån alt arf medh största orimligheet skulle komma att afstängias.

10. Så kan och hwadh som i Tysklandh och annorstädes såsom hoos dhe Longobarder och Francker, Iure Feudali, item hoos Israeliterne och åtskillige nationer å denne tijden Iure primogenituræ constituerat är och warit, icke tages till något Fundament, när quæstio är om Succesionen uthi allodial och arfwegodz sampt emellan Man och Qwinna, quatenus tales, och uthan anseende af ålldren och förstfödzlorätten, som dessuthan i Swerige intet gängse warit.

11. Så banas och dherigenom myckit jämnare och lättare wägh till uthräckningh uthi arftäckt när concursus är emellan Man och Qwinna, heel- och halfslächt, Fäderne och Möderne, hwilket elliest när dhen åthskilldnaden skall achtas, som Landzlagen tillförende fordratt, stoor confusion och irring, så uthi mångt Sterbhuus emillan interessenterne som för sielfwa Domaren förorsaka skulle.

III.

insin. af Assess. Lilliemark den 9 Octobr. 1690.

Q:r. Om hemmans och Qwarneräntor eller Spannemål och annor slagz frucht som den fasta egendomen kan af sig kasta eller huushyra, eller materialiers afkompst och uthwärkning som härflyter af Bruk eller Hambrar, frågas antingen sådana löösörer

Digitized by Google

böra emellan barnen och arfwingarne deelas under samma willkor som den fasta egendomen dädan de härflyta, eller som andra löösörer effter Personens willkor, hwars qwarlåtenskap dhe äro?

Å den eena sijdan är fuller detta skiäl, Nembl.

att såsom Accessorium sequitur naturam sui principalis, så tyckes och fruchten eller afkompsten böra föllia och ikläda sig samma rätt och willkor som jorden, eller den fasta egendomen, dädan samma frucht härflyter.

Men deremoot äre å andra sijdan fölliande skiäl, Nembl.

1. ehuruwähl accessorium säijes sequi suum principale, så wijda den som äger jorden, han äger ock den deraf gående frucht och ränta, dock är icke fördenskull accessorium och principale eller Jord och ränta af samma natur och egenskap; ty Jorden såsom ett immobile quid föllier alltijdh ortens lagh och rätt effter der den ligger, men räntan och afgiälden är ett bonum mobile som ifrån den ene orten till den andra flyttias, förwandlas, förtäras, och medh andre desslijkes waror sammanblandas kan, så att emedan den i så måtto icke föllier Jorden eller orten, uthan Personens behag, som der till ägare är, så tyckes och fördenskull sådana löösörer jembwäl sua natura icke ortens, uthan Personens willkor föllia böra, när man och i synnerheet anseer

1:o hemmans räntor, så tyckes noga åthskildnad giöras böra emellan den räntan som af ett hemman bör wid afradzdag förfalla det åhret då skiptet skeer, och resterande räntor som för månge åhr, och till månge 100 dal:r hoos bönderne innestå kunna, hafwandes tå sådana restantier iklädt sig naturen af uthestående skuldh, så att dhet man i så måtto af een bonde eller een arrendator hafwer att fordra, synes af samma willkor som annan å landet eller hoos een Landtman uthestående fordring. Hwilken ratio och i lijka måtto medh huushyra i Staden wara synes, hwadh och

2:o. Materialier widh ett bruuk, såsom Kåhl eller Jern och Koppar som der utharbetas skall, eller uthwärkningen som deraf flyter, widhkommer, så emedan sådana materialier icke uthaf Bruket dher dhe nyttias eller utharbetas flyta, utan medh stoor bekostnad och penningar dijt förskaffas måtte, hwilket alt jempte annat förlag som' i slijkt fall kommer att giöras een borgare ock Stadzman af andre sine medell som han igenom sin handell och Kiöpenskap wunnit hafwer, tagas moste, frågas då hwij icke sådana materialier må considereras af samma willkor som andra hans me-

Digitized by Google

del och löösörer? hwadh och uthwärkningen anbelangar, så härflyter den sammaledes uthaf dhet förlag som een borgare igenom andre sine medell på ett bruuk eller een hammar giöra måste, och antingen tå samma uthwärkning af Stångjern eller uthsmidd Koppar eller annat dhylijka wärk består, så äro dhet sådana löösörer, som ifrån orten der dhe utharbetade äro till Städerne införas och der samma städes offta medh annat, för reda penningar tillkiöpt jern etc. sammanblandas och uthi en massa försällies och i penningar förwandlas pläga, så att och fördenskull sådant alt eij obilligt under samma willkor, som annor hans egendom skulle synas wara att considereras, hälst och mycken oreda uthi arfskipten der medh vndwijkas kunde, der alla löösörer, uthan annor consideration, efter personens willkor som den ägt hafwer till deelningh gingo.

IV.

opsatt och insinuerat af Assess. Liljemark Anno 1690.

Giffter sig Qwinna medh twenne män eller Man medh twenne hustrur, och aflar hon medh bägge sine Män, eller han med bägge sine hustrur barn. Q:r huru dee barn som i senare gifftet aflade äro, ansees måge, och om dee så effter fader som Moder fult ächta barns arf taga måge? Nu lärer fuller här

1:o granneligen wara att distingueras emellan den casum då een sådan twegiffting respectu utriusque matrimonii innoxius är, såsom när een hustru sedan Mannen öfwer siu åhrs tijdh å utrijkes orter borta är, uthan att gifwa henne om sitt tillstånd, eller orten, der han wistas den ringaste Kundskap, i annat giffte träder, och den casum, då den eena makan wetandes att den andra ännu i lifwet är, bedrager och inlåter sig medh en ny maka uthi ächtenskap.

In priori casu lärer fuller intet twifwelsmåhl wara, att såsom intet crimen och ingen mala fides å någon theras af contrahenternas sijda influtit, uthan alt sammans lagl. kunnat skie och skiedt är, altså ehuruwäl det senare ächtenskapet i föllie af Kyrkioordningen Cap. 16 § 9 ophäfwit blifwer och den senare makan nödgas att wijka när den förre hemkommer och siu maka igenfordrar; doch effter begge gifftorne som bemält å alle sijdor laglige warit,

Digitized by Google

ergo så måste ju och barnen som i anseende så till fader som Moder uthi ächta säng aflade äro, niuta så effter fader som Moder ächta barna arfz rätt. Men

2:do. in posteriori casu då ett crimen ock een fraus å den eena contrahentens sijda influtit som i anseende till honom det senare gifftet krafftlöst och olagliget gör. Quæritur när fadren ex. gr. i sådant måhl coulpable är, huru dee barn som han quasi maleficio med senare hustrun aflat, ansees och om dee så effter honom som effter Modren full arfzrätt niuta måge?

Anseer man här modren, så synes intet skiähl hwij icke, såsom hon uthan all skuld under condition af ährlig ächta hustru, uthi ächta säng barnet aflat, det ju och så efter henne den rätt som annat ächta barn niuta må. Men anseer man fadren eller den culpable makan, så emedan

1:o. det senare ächtenskapz contractet i regard till honom vitieust och krafftlöst är, så att eij heller det som i sig sielf olagliget är, någon laga rätt af sig föda kan, hälst

2:o. det förre ächtenskapet ännu ständigt och fast är, kunnandes det senare och vitieuse contractet intet uphäfwa det förre och laglige, uthan existerar

3:o ännu den förre makans rätt och rättigheet hoos och till sin man alldeles oförkränkt, så att han

4:o. Intet förmått durante matrimonio transportera ifrån sin rätta maka och dee barn han med henne aflat, till en annan den rätt som gud och naturen dem tillägnat och dee ännu effective hoos honom ega, kunnandes

5:o den förra hustrun intet umgiälla den tort och oförrätt som mannen medelst sitt bedrägerij den andra tillfogar,

6:o uthan hwad den senare Makan i så måtto lijder, må hon tillskrifwa sin egen olycka, och oansedt

7:o Barnen som han med den samma aflat alldeles oskylldige äro, doch kan deras innocence intet förändra deras willkor, eller naturen af sielfwa factumet, nembl. att ju fadren dem medelst olaga giftermål aflat; ty elliest om denna ratio giälla kunde, så skulle alla oächta barn lika rätt prætendera kunna, effter dee äfwen wäl uthi sin faders brott oskyldige äro, hwadh och

8:o det widkommer att mannen under sitt senare giffte stoora medell förwärfwa kan, sufficiet tamen uxori att hon först sine i boet inbrachte medell uthbekommer och sedan jemwäl sin andeel

Digitized by Google

niuter af det mannen medh henne durante matrimonio acquirerat, hwilket alt såsom dhet och sedan effter hennes död dess barn som annat ächta barna arf tillfaller, så hafwa de angâende sitt möderne, intet att klaga, och hwadh fädernet belangar, så kunna dhe eij heller i det fallet annan rätt prætendera, än den som ett olaga giffte föllier, nembligen oächta barns arf, niutandes dhe således så å fädernet, som mödernet den rätt som fader eller moder dem tillägna, och i anseende till ett sådant gifftermåhl dem competera kan. Som under Eders Excell:ces och den Kongl. Commissionens högwijse correction, iag det oförgripeligen i mitt sinne intet annat finna kan.

V.

Memorial[1]).

Den 3 Octobr: 1690 ingifwit aff Assessoren Lilliemarck.

När rätta och närmaste Erfwingen antingen giör sigh sin Arfzrätt förlustigh i dhet han sine Fatalia försitter, eller dher till inhabilis är, medelst det, att han sätter sigh nedher, att byggia och boo å uthländske Orther, hwarest Swensker man intet Arff niuther. Q:r: Om icke tå dher han fleere inrijkes boendes Arfwingar hafwer, som sin rättigheet Lagligen i acht taga, hans andehl då jure accrescendi dem tillfalla bör, och dher han inga samarfwingar hadhe, uthan han allenast dhen närmaste woro, om icke då dhe inrijkes Arfwingarne som näst honom till Arfwet kunna berättigade wara, och sin rätt, som bemält, wedherbörligen bewaka, samma arf taga måge, eller, om samma Arf, såsom hæreditas vacans och ett Dana arf skall gå ifrån Slächten till Fiscum.

Pro fisco ähre desse Skiähl
Nembl:

1:o. Ähre dhe samarfwingar, så hafwer hwarthera af dhem intet mehr, än sin andehl, af arfwet att prætendera, och, när han dhen bekommit, så angår sedhan intet honom ehwem, nembl. antingen Fisco eller hans andre samarfwingar dhen öfrige dehlen tillfaller, kunnandes igenom dens enes försummelse eller igenom dhet han quoqunque tandem modo sin rättigheet förwärkar, dhen andre

1) *Jfr ofvan s. 73.*

Digitized by Google

ingen eij eller annan rättigheet tillwäxa, än honom pro quota uthaf Arfwet lagligen tillkommer; är och

2:o. Den som sin arfzrättigheet försuttit eller sigh dher till inhabilem giort hafwer närmaste arfwingen, så tyckes äntå så myckit mindre någon annan fiermare skylldh i sådan händellse samma Arf sigh vindicera kunna, som dhen närmare Arfwingen dhen fiermare alldeles uthsluuter, och ingen rättigheet till något Arff existerar, så länge någon annan närmare och mehra dher till bijfogadh finnes, hwaruthaf då

3:o. Föllia will, att såsom Fundamentet och grunden till hwars och eens rättigheet hoos honom sielf wara måtte; hwilken rättigheet hwarken hoos dhen ena samarfwingen till dhen andras eller hoos den fiermare arfwingen till dhen närmares arfzrätt præsupponeras kan; Så blifwer då, effter Jämwähl dhen rätta arfwingen sigh till arfzrätt förlustigh eller inhabilem giort hafwer, samma arf een hæreditas vacans, som i sådant måhl Fisco, såsom alle andre bona vacantia, rätteligen tillfaller, Hälst

4:o. All Lagh icke allenast på privatorum uthan och publice förkofringh syffta böör, hwilken consideration

5:o. I detta måhlet så mycket mehra rum hafwer, som privati eller Sam- och fiermare Arfwingarna härmedh intet præjudiceras, effter dem intet annnat afgår, än dhet, som Jemwähl dessuthan dhem intet tillhörer och dhet dee äntå måst umbära, om rätta arfwingen till samma arf kommit hadhe. Ty inrijkes arfwingen kan nullo Suo Jure uthrijkes arfwingen ifrån dhen rättigheet uthslutha, som honom vi Sangvinis competerar, uthan Öfwerheetens behagh och utilitas publica, nembl: att medlen måge conserveras inom Rijket, är dher till rätta orsaken, så att fördhenskull publicum sigh billigt vindicerar det, som till publici nytta är ansedt.

Pro hæredibus ähre dheremoth fölliande skiähl nembl:n

1:o. Så länge någon arfwinge är, så kan Fisci rättigheet intet inflytha, utan existerar och begynnar Fisci rätt tå först, när arfwerätt ändas och stannar: Ty att

2:o. Jus Sangvinis icke fördenskull hoos dhen ena arfwingen slocknar fast än dhen andre sin rätt sigh kan förlustigh giöra, uthan dhen rätt som dhen ena mister, flyther och deriveras, lijka som ifrån een källa, på dhe andre som af samma uprinnelse eller Familie äro; Och såsom

Digitized by Google

3:o. Endaste orsaken, hwij den ena samarfwingen icke hehla arfwet taga eller att dhen fiermare arfwingen dherifrån afstängdh blifwer, denne är, nembl., att han hafwer, antingen en Samarfwinge eller en närmare Skylldh, som honom dherifrå uthesluter; Alt så Sublata causa tollitur effectus och, när ingen annan eller närmare är, som honom i sin rättigheet kan hinderligh wara, frågas då hwij han icke må niuta dhen rätt, som Sublato isto impedimento naturen och förbindelsen i blodet honom tillägna, kunnandes

4:o. Jngen arfzrätt kallas exspirerad eller någon hæreditas vacans, så länge någon arfwinge, ware sigh fiermare eller närmare, är, som i förmogo af blodet någon rättigheet dher uthi quocunque tandem modo äga kan; Så skulle och

5:o. Hwars och eens ägares rättigheet till dhen ägendom som han medh sin flijth och arbethe förwärfwat, myckit dherigenom præjudiceras och han antingen föranlåthes sin Egendom uthi Lijfztijden skadheligen att förslösa eller till publici skada å fremmande orther uthdraga, om han wiste det samma hans ägendom effter hans dödh intet skulle lämbnas dem till arfz, som han dhen för skyllskapens skull hälst unnar, uthan lijka som hadhe han den förbrutit, confisceras till publicum, warandes

6:o. Publici medh privatorum nytta så sammanknippadh, att det publicum i sådant måhl å den ena sijdan synes medelst sådant arfz indragande winna, det tappar det å andra sijdan, så medelst andra dheraf, flytande inconvenientier, som i anseende till den skadha och afgångh privati dherigenom lijda, kunnandes Kroppen till sin Styrckio intet tilltaga, när Ledamötherne förswagas, hwartill kommer och

7:o. Det att såsom ratio legis, cujus intuitu een fremmande arfwinge ifrån arfwet, som här inrijkes faller, uthsluutes, är denne, at medlen icke skulle dragas uthom Rijket till dhen orthen, hwaresth Swensker Man intet arf taga får; Altså emedan samma ratio cesserar, när inrijkes arfwinge samma arf tager, ergo cessante ratione legis, ipsa lex cessat hwar emoth

8:o. Å andra sijdan såsom hwarken den kan säijas någon rättigheet till ett arff acquirerat hafwa, som medelst sin wårdzlöösheet försummat samma rätt sig Lagligen att tillägna, eller een fremmande arfwinge för arfwinge considereras kan, när han å dhen orthen wistas, hwarest Lagen honom ifrån all arfzrätt i Swerige afstängier, Ergo, så kan eij heller Fiscus säijas förträda dheras arfz-

Digitized by Google

rättigheet, som ingen rätt ägt eller äga, warandes i synnerheet een sådhan fremmande arfwinge som nu omtahlas, lijka som een ifrån Familien afsöndrat Lem, dhen dher in hoc casu quasi civiliter mortuus och såsom ett non Ens considereras böör; Så att och

9:o. När Jnrijkes arfwinge i detta fallet till arfwet träder, så skeer det intet Succedendo in jus alterius, uthan utendo jure proprio, som naturen och skyllskapen honom tillägnar, så synes och

10:o. Jngen ratio legis, hwij Fiscus skall äga större rätt till dhet arff, som uthrijkes Man eller Jnrijkes arfwinge, som sin rätt försummar kan komma att mista, än som till billtoga Mans och annat förwärkadt arff, warandes här evidentissima argumentatio a majori ad minus, nembl. tager billtoga mans eller dens, som för sina grofwa missgierningar ifrån arfwet skillies, slächt och samarfwingar det arf, som honom elliest tillfalla bordt; Hwarföre må och icke så mycket mehr dens samarfwingar, som nullo Suo maleficio uthan allenast för een blott försummelse eller att han å fremmande orther kan boendes wara, arfwet händer att mista, samma rätt niuta? Så kan och

11:o. Billigt hijt lämpas det som c. 6. Jordb. LL. om bördzrätt förmähler, nembl. försummar sigh dhen som näster är, ware då dhen näster som sin rätt bewakar af frendom, hwilket och

12:o. Styrckies af det 15 och 16 c. Erfdb. LL. hwarest expresse förmähles, att när träggia åhra häfdh åkommen är, så behåller dhen arfwet som i handom hafwer, oachtat någon annan närmare arfwinge sedan finnas kan, warandes evidentissimum, at kan man vindicera arfwet till sigh ifrån rätter Jnrijkes arfwinge, som sine Fatalia försummar huru myckit mehra må man niutha samma rätt i anseende till een Utrijkes arfwinge?

Uthaf detta föllier nu sluthligen dhen andra frågan, nembl., posito, Fiscus in Solidum icke kunde för rätter Jnländsker arfwinge in hoc casu præferencen niutha, Quæritur doch, om icke lijkwähl Fisco een dehl af sådant förfallet arf lämnas bör? Ty å dhen ena sijdan infaller för Fisco dhet skiählet Nembl:n

1:o. Såsom Jnländske arfwingen allenast för Fisci och dhet allmänna bädstas skull in hoc casu till dhet arf kommer, som han elliest alldeles skulle qwitt gåå, quæritur, hwij han och icke Fisco een dhel dheraf medh sigh uthgifwa må? Hälst

Digitized by Google

2:o. All Lagh så giöras böör att publici medh privatorum nytta kan concurrera, Hwar uppå och

3:o. Dhe förordningar tyckes syfftat, som förbehållit Fisco een wiss genant af det arf, som uthrijkes arfwingar här inrijkes tillfallit, antingen dhe då satt sigh här needher att byggia och boo, eller dhe arfwet medh sigh uthländes welat bortföra, warandes och Städerna medelst åthskillige privilegier dhen tijonde penningen tillägnadh, när någon dherifrån bortföra will det arf, som af acquirenten i Staden förwärfwat är.

Hwaremoth å andra sijdan desse Skiähl äro Nembl:n

1:o. Om Arfwet hörer slächten till så länge någon rätter arfwinge in Familia existerar, och Fisci rättigheet då först in flyther, när arfzrätt stannar och Hæreditas blifwer ett bonum vacans, frågas då huru Fiscus skall kunna ex parte vindicera sigh det, som in Solidum Slächten och Arfwingarna tillkommer.

2:o. Lärer det intet wara emoth publice interesse att privati sin rättigheet niutha, uthan består publici nytta deruthi, att privati widh sitt Arff och Egendom handhafwas och bijbehållas.

3:o. Dett Privilegium af dhen 10:de penningen är 1:o intet allmänt för alla Konungens Undersåthare, uthan allenast för Städerne, och det äntå allenast för somblige Städher. 2:o Afgår eij heller samma Tijonde penningh af alt arf, som ifrån Städerne bortföres uthan allenast af det som är acquirerat af dhem som under Borgareståndet Sorterar, eij heller sträcker sigh samma onus till alla, warandes dhe som i Kongl. Maij:tz tiänst äro ifrå samma afgifft frijkallade.

3:o. Ähr och stoor åthskilldhnat emillan 10:de och 3:dje penningen, så att sådant particulert och medh så många omständigheeter limiterat privilegium icke till någon allmänne Lagh dragas kan.

VI.

Opsatt och insinuerat af Assess. Lilliemark A:o 1690.

Om Bördzrätt hwaruthinnan den egenteligen består och huru den skillies ifrån Arfzrätt.

Att Godzen måge conserveras innom dess slächt, som dem medelst sitt arbete och förtiänst till Familien först acquirerat, är både

Digitized by Google

Gudz (vid: Num. Cap. 36. Levit: c. 25) och werdzligh lagh sampt billigheeten eenliget; Till befrämiande däraf, och att godzen icke så lätteligen effter hwars och eens behag ifrån Familien abalienerns måge, är jus retractus eller bördzrätten af Legum Latoribus introducerat, warandes således conservationen af den Stammens Familie hwadan godzen härflyta rätta Fundamentet och grunden af Lagen i detta måhlet, hwaruthaf då föllia synes.

1. Att såsom ens mödernes fränder ingen gemenskap medh fädernes familien hafwa, warandes dee uthaf een heel annan stamm uprunne, Ergo så hafwa dee eij heller till hwars annars bördh och arfwejordh någon rättigheet, hälst odiosa restringenda non ampliandа sunt, så att och bördzRätten såsom ett odiosum quid, så wida den inskränker ägarens frija disposition om sitt godz, ultra expressam legis literam intet extenderas, eller mödernes och fädernes frändom någon bördzrätt till hwars annars jord tillägnas bör. Men att Lagen cap. 6 Jordab. kallar uthan åthskilldnad den närmare till börd, som till arftalet närmare är, synes icke så simpliciter, uthan distincte och cum respectu ad objectum som lagen der medh indigiterar, till förståendes wara, nembl. ibland dem som bördzrättigheeten prætendera kunna, är den närmast att börda som till arftalet närmast är, så att den som uthaf fädernes frändom den döda närmast skyld är, han är och närmast till inlösande af fädernes Jorden, och den å mödernes sijdan till mödernes Jorden, hwar af då sammaledes föllia lärer

2:o. Att när ingen mehra af den Familien hwadan godzet härflyter, öfwerlefwer, så är eij heller tå någon qwar som någon bördzRätt ther till prætendera gitter. Ty att ingen kan säijas bördig till ett godz som i hans börd och familie aldrig warit, warandes i så beskaffat måhl ens fädernes jord i anseende af mödernes frändom såsom ett extraneum quid, som man dem icke up- eller hembiuda förplichtad är, effter de eller deras förfäder intet jus quæsitum der till hafft. Sammaledes

3:o. När något arfwegodz medelst arf eller gifftermål går ifrån den eena familien till den andra, såsom ex. gr. när fadren effter sitt barn ärfwer des mödernes godz, tå tyckes godzet respectu ejus som det å sådant sätt till sin familie först acquirerat, eij under annat willkor än som aflinge considereras kunna, ty att å den ena sijdan är den familiens bördzrätt, som jorden å detta wijs är ifrångången, allaredan exspirerad, och å den andra sijdan så kan,

Digitized by Google

som ofwanbem:t eij heller den familien som det inflyter uthi någon bördzrätt der till prætendera, effter det alldrig warit uthi hennes börd, och posito, dhe hans närmaste arfwingar äro, doch existerar intet arfzrätten förr än han döör; Så hafwer man och icke straxt bördzrättigheet till alt det som man medh tijden kan komma att ärfwa, ty aflinge Jord ärfwes och, oansedt man der till ingen bördzrättigheet äger, så att der uthaf lärer kunna åtagas, det arfzrätten intet något genuinum fundamentum till bördzrättigheeten är, der doch all rätt och rättigheet uppå något wist skiähl måste grundat wara, hwar uthaf tå

4:o. Det synes slutas kunna att all arfwejord är icke straxt byrdejord.

5:o. Item att det emellan arfz och bördzrätt stoor åthskildnat är, ity att förbindelsen uthi blodet, och præsumptionen af dhen dödas kiärleek emot sine näste fränder, till arfzRätt Fundamentet är, men ratio Legis uthi bördzRätt tyckes wara som ofwan bem:t Familiernes conservation, att godzet eij der ifrån må abalieneras; Så lyser och åthskildnaden där uthaf, att churuwäl fädernes fränderne mera äro berättigade till inbördande af fädernes godzet än dee å mödernet, dock om mödernes fränderne äre till skyldskapen närmare, så äre de och närmare att ärfwa.

VII.

Opsatt och insinuerat af Assess. Lilliemark A:o 1690.

Om föräldrarna sine barn något gifwa, ware sig mehr eller mindre, antingen när dee ännu i sine föräldrars huus äro, eller sedan dee sitt eget huus och boo satt hafwa när een framdeles effter föräldrarnas död arfwet skipta skall, och dhe andre samarfwingarne som antingen mindre eller intet der emoot bekommit, påstå att sådant som annat föruth undfånget arf skall till skiptes bäras, och dhe sitt æquivalent der emoot bekomma. Quæritur, hwilckom in tali casu onus probationis åliggia må, antingen den som sitt bekommit och i handom hafwer, eller den som fordrar att det till skiptes återbäras skall?

Å den ena sijdan är fuller det skiälet, att posito hoc det arfwingen det eller det af fader eller moder bekommit, så åligger den som fånget, sitt laga fång och under hwadh titulo han det

Digitized by Google

fånget hafwer, bewijsa, om han det för een owillkorlig gåfwa niuta will, kunnandes hwarken honom swårt falla begiära fadrens skrifft der på, eij heller fadren swårare wara att gifwa skrifft på gåfwan, än att gifwa sielfwa gåfwan, om hans intention och willia är att det barnet för een owillkorlig gåfwa förblifwa skall.

Der emoot infaller â andra sijdan
den consideration Nembl.

1:o. att probatio incumbit actori är indubitati juris, så att när man nu in hoc casu saaken rättelig betrachtar och noga efterseer hwem som Actor är, så kan det ingen annan wara än den som är pars prætendens, och påstår att den andra skall sitt som han fånget hafwer till deelningz bära, hwar emoot den andra som gåfwan bekommit och i handom hafwer in possessorio och ingalunda in petitorio sitter, så är och

2:o. till företagande af trätor mycket nödigt att den som ifrån possessore något will återwinna, eller honom i sin possession gravera, han måste medh laga bewijs drifwa honom derifrån, warandes possessori satis att han i possessionen sitter, så länge ingen annan medh laga skiähl hans possession twifwelachtig göra, och honom till dulsmål så att han sitt laga fång bewijsa moste, drifwa kan, i hwilcket fall och intet elliest reus excipiendo fit actor. Ty annars skulle desse inconvenientier föllia, att när någon gifwet een annan penningar eller annat, det ware sig såsom een gåfwa, eller att han der medh betalt honom det han tillförne skyldig warit, eller att han honom såsom sin mandatario penningar gifwit för sig der medh något att förrätta, så skulle den som samma penningarne honom tillstält, eller alio quocunque tandem modo honom öfwertygat blifwer att han penningarne emoottaget han straxt kunna obligeras att bewijsa titulum acquisitionis, eller i widrigt fall twingas dem att återbetala.

3:o Tyckes och jura humanitatis så emellan föräldrar och barn, som andre mycket der igenom komma att lijda och ifrån sin rätta frijheet och natur till twång och oanständigheet dragas om ingen gåfwa skall säker och valid blifwa, medh mindre den icke medh upprättad skrifft och wittne skieer.

Digitized by Google

1692 d: 17 Nov:

VIII.

Quæstio, Om HalfSyskonebarn böra taga arf med Samsyskonebarn.

Lars Lilliemarks Votum.

Angående den frågan, *om halfsyskonebarn måge med Samsyskonebarn till arfx komma?* Så ehuruwäl det en sak är som sig å båda sijdor discurrera låter, doch har wid nogare öfwerwägande deraf iag eij underlåta kunnat, denne min ödmiuke mening denne Kongl. Commiss:s högwise correction att undergifwa, neml:n Om icke Samsyskonsbarnen i anseende till följ:de skäl och motiver, måge förträdet till den dödas arf niuta, i ty att 1:o) de för den duble skyldskapen med hwilcken deras föräldrar så å Fädernes som Mödernes sijdan den döda förbundne äro, icke allenast i föllie af sielfwa den naturliga billigheten för halfsyskonebarnen, som den döda allenast å en sijda skylde äro, till dess effterlemnade arf synes närmare befogade wara, uthan och 2:o) effter wår Lag wärckel:n för dem præferencen äga, medelst det de i sine föräldrars ställe träda, och samma rättighet som föräldrarna komma att niuta, kunnandes och 3:o) i föllie deraf intet se, hwarföre icke en sådan deras i sielfwa blodet grundat rättighet, dem, så wäl när någon af deras Föräldrars Samsyskon lefwer, som när densamma döder är, competera må, hälst 4:o) effter ber:de deras Jus repræsentationis dem icke för deras Föräldrars Samsyskons, utan för deras egen och deras Föräldrars skull tillkommer, läudandes jemwäl 5:o) till stadfästelse af denna meningen detta, Nl:n att såsom i föllie af Kongl. M:tts A:o 1686 Allernådigste giorde och publicerade förordning, halfsyskonebarnen af halfsyskon ifrån arfwet excluderas, så tyckes Samsyskonebarnen så mycket mera befogade wara dem i sådant mål att utsluta, som deras rättighet wid arftäckt större är än halfsyskonens, i ty de icke allenast in concursu med halfsyskon dubbel lott emot dem niuta, utan och tillika med Fader el:r Moder när de med dem komma att ärfwa, halfSyskonen ifrån det arfwet utsluta: Där man och 6:o) härwid det inkast göra wille, att Sam- och halfsyskonebarn äro uti lijka grad, så att de och i föllie deraf begge jure proprio, men icke jure repræsentationis komma att ärfwa, kunnandes jus repræsentationis allenast då rum hafwa, när man uti arftäckt will concurrera med den som till leden närmare är, Så swaras dertill således, Nl:n Quæritur hwarföre jus repræsentationis allenast till den

Digitized by Google

casum restringeras skall då man med en närmare skyld concurrerar, och hwij icke de skäl som förmå att Samsyskonebarnen in concursu med Samsyskonen förträda sine föräldrars rätt, äfwen wäl för dem må validera när de med halfsyskonebarn twista. När man och dertill med 7:o) considererar att Farfader och farmoder för halfsyskonebarnen præference niuta, och nödwändigt niuta böre, så framt den lagen stå skall, Neml:n, är annor närmare tage altsammans, så frågas hwarföre icke då Samsyskonebarnen samma förmån och rättighet så mycket mera niuta måge, som de jemwäl för Farfader och Morfader præferencen äga, kunnandes det och elliest icke wäl utan confusion och oreda wid ledernes upräknande ske, att Sam- och halfsyskon uti arffskapz Classe till Samarfwingar conjungeras skole, der doch dem emellan twenne leder, Nl:n 1. Farfader och Morfader, och 2:do Farfars Fader och Farfars Moder etc: nödwändigt komma att sättias, så framt man icke halfsyskonebarnen äfwen så wäl som Samsyskonebarnen jus repræsentationis tillägna will. Hwilcket dock så mycket betänkeligare wara synes, som det icke allenast så offentel:n emot den gl:a Lagen strijder, hwarest Legislator så noga och åhugsum warit Cap: 2 och 3 Erfdb: LL: att inskränkia jus repræsentationis in om Samsyskonebarnen, utan hafwer och Kongl: M:tt sielf så nyligen Neml:n A:o 1686 medelst dess till alla HoffRätter afgångne Bref sin Nådiga willia förstå låtit, att berörde jus repræsentationis till halfsyskonebarnen intet extenderas bör, andragandes och Kongl: M:tt till det sitt nådige gåttfinnande så essentiele skäl af sielfwa billigheten, att det oförgripl:n intet lärer anständigt wara nu deremot något att raisonera eller sökia deruti någon ändring giöra, hälst och en sådan ändring stor consequense med sig draga kunde, och merbem:de jus repræsentationis derigenom komma ju widare och widare att extenderas, där likwäl detta tanquam odiosum quoddam, och sådant som närmaste skyldemäns rätt præjudicerar, snarare restringeras än som extenderas borde. För hwilcken orsak skull och den Romerska Lagen i lijka måtto som wår denne rättighet innom Samsyskonebarn inskränckia welat. Skulle man och till bestyrkiande af halfsyskonebarnens præference för Faderfader willia bruka det skiälet, Nl:n som det hända kan, att den dödas både half- och Samsyskonebarn af dess Faderfader kunna sin härkomst hafwa, warandes således Faderfader i det målet så den ena som den andra af dem lijka när skyld, så skulle det och emot raison och den naturlige Kärleken sträfwa synas, att den gl: och ålderstegne Faderfader som

Digitized by Google

allenast någon liten tijd hade att lefwa, skulle taga arfwet och lijka som brödet ur Munnen för den som till åhren yngre och af hans Blod kommen wore: Men churu specieust detta skiälet primo intuitu tyckes så kan dock dess felachtighet handgripel:n åtagas, när man considererar 1:o) Att hwars och ens arfzrätt icke ifrån Stammen dädan de bägge uprundne, utan ifrån den döde beräknas böre och 2:o) att så framt man will sättia den position att den yngre leden för den äldre i samma linea præferencen niuta skall, de inconvenientier då däraf föllia måste, att den dödas bryllunge skall hafwa præference för faderbroder, och faderbrodren för faderfadren, emedan desse alle af farfadren födde äro: Blifwandes således därigenom en hel orimlig och förwänd samt sådan successio linealis inrättad, hvarförmedelst den till arfwet närmast berättigade wara skulle som längst uti skyldskapen är, som man det af arfftaflan ögonskenl:n se kan. Så hemställes och E:s Höggrefl: Exc:e och Kongl: Commiss:n ödmiukeligast, om åldren må wara något skiäl att utsluta en ifrån arfwet, så att den som är gammal intet skall ärfwa effter han ingen lång tijd præsumeras hafwa att lefwa; utan tyckes oförgripel:n twärt deremot honom då dess arf och rättighet så mycket mindre betagas böra, som han då gemenl:n wanför och sitt sig till underhåld så mycket mera behöfwer, och arfwet jemwäl så mycket snarare ifrån honom till de andre som yngre äro förfaller, som han mindre tijd hafwer att lefwa. Warandes dertill med största oskiälighet, att de som af ens egit blod komne och födde äro, skola willia afskära en sitt arf och sin rättighet. hälst det ändå som bemält är till dem med Tijden härflyter.

Lars Lilliemarck.

Votum.

Qvæstio, Om Halfsyskonebarn böra taga arff med Samsyskonebarn.

Leijonmarcks Votum.

R:r. Ehuruwäl the af H:r Assessoren Lilliemarck i går skrifftel:n upsatte, och af H:r Assessor Bromen muntel:n widlöfftigt anförde skiäl och motiver, synes wara krafftige och giltige nog att afstängia Halfsyskonebarn ifrån ärfwande med Samsyskonebarn, Icke dessmindre, emedan med Eders HögGrefl: Excell:s och

Digitized by Google

den Kongl: Commissionens Höggunstige tillåtelse, iag i går refererade mig att gifwa mina oförgripelige tanckar i denna Qvæstionen närmare wid handen: Dy underkastas i ödmiukhet den Kgl. Commiss:s Högwisa bepröfwande, om icke fölliande skiäl skulle kunna wid detta tillfälle och i denne casu gifwa lius till halfsyskonebarns arfzrättighet med Samsyskonebarnen.

1:o) Emellan Samsyskonebarn och Halfsyskonebarn är en oemotsäijelig paritas graduum, och fast än desse äro halfft och de andre helt uti bloden af then döda, så kan derutaf doch intet mera slutas, än att de böra ärfwa i olijka proportion, effter de olijke äro i bloden, men så wida de igen äro i lijka grad, så synes de böra i arfwet concurrera, dock effter den Portion, som Lagen sielf Erfdb: LL: C: 9 mellan Samkull och Sönderkull klarliga utsätter, Neml:n att Samkull ärfwer trediedelen och Sönderkull en fierding, hwilcken proportion här thesslijkes synes böra tagas, såwäl propter paritatem rationis som i anseende därtill, att halfSyskonen af Naturlig billighet ju här wid eij kunna aldeles afstängias, aldenstund de äfwen så wäl jure proprio och af sin egen rätt till sin mindre del, som de andre till deras större del äro befogade. Men skulle här finnas en Disparitas graduum, så att halfsyskonebarn skulle willia betiena sig af jure repræsentationis så wore strax en annan sak emedan det då kunde dem disputeras: Men effter sådant här icke har rum, så tyckes wara swårt om man them platt skulle uthsluta, och icke låta den naturlige blodzrätten hafwa sin wärckan.

2:o). Thet will fuller både säijas och synas, att om Faderfadren lefwer, han tå skulle wara närmare än halfsyskonebarn, effter han är närmare i graden: Men när man nogare effterser fundamenta Legis et Computationis graduum, så synes det expedient tiena att utreda sig ifrån den obstaceln Neml:n att såsom Brystarf går altijd för Sijdoarf, så går och Sijdoarf altijd för Baakarf. Äre nu halfsyskonebarn uti Sidoarf i regard till den döda, och Faderfader är i Bakarf: så synes ju wara billigt att the hafwa förträde framför Faderfader, aldenstund oachtat i bakarf någon kan wara till graden närmare then döda, än i Sijdoarf, lijkwäl ratione primi ordinis utsluter fiärmare graden af SijdoLinien then närmare af bakarf; Så att den distinctionen emellan prioritatem ordinis et prioritatem gradus, här wid tyckes böra attenderas, hälst emedan densamma och har sin grund i sielfwa Naturen och praxi, samt af Juris peritis i deras interpretatione Legum är observerat och följd worden, som kan ses af Sahl: Hr Johan Skyttes och Hr

Digitized by Google

Stiernhöks förklaring öfwer lagen, men i synnerhet har sahl. Doctor Loccenius hafft den meningen, vide ejusd: Synops: Juris fol: 225 hwarest desse orden stå. 11. Si vero descendentes concurrant cum ascendentibus paris gradus, aut collateralibus, illi his ratione primi ordinis præferuntur cap: 4 Erfdb: LL. c. 3 eod. Stl: c. 7 § 2. ordo enim ordini præfertur, et qui in priori est ordine, etsi posterior gradu, tamen quia posterior est ordine, successione quoque posterior est. Theophil. in tit: 5 Lib: III. Jnst. Unde descendentes in Cap: III de Hæred: Firi arf dicuntur, quod sint ordine priores. Hwarutaf klart synes af hwad fundament Farfadren i detta fall eij kommer att ärfwa. Men om Farfadren eij är till, utan allenast den dödes Samsyskonebarn och halfsyskonebarn, frågas då quid juris, efftersom den casus egentel:n hörer till sielfwa föresatte quæstionen? Jag håller oförgripel:n så före, att the äro samarfwa, som ofwanföre förmält är, och komma halfsyskonebarn äfwen så wäl Jure proprio till deras fierdung, som Samsyskonebarnen till deras Tredelar.

3:o). Thet synes fuller så wara, lijka som hade Baakarf någon competens med Sijdoarf, aldenstund den dödas Fader och Moder, eller både, ärfwa med den dödas Samsyskon eller deras barn: Men derwid will strax märkias, att när Fader och Moder ärfwa med SijdoLineen, så räknas de med uti Sijdoarf, men när the ärfwa allena, utan förbem:de Samsyskon eller utom SijdoLineen, tå räknas de i första bakarf. Fundament härtill har man af Höglofl: i åminnelse K. Johans Dom och förordning emellan Fru Görwel Gyllenstiernas arfwingar, uti hwilcken arftaflan sålunda expliceras, med befallning wed slutet, att dereffter framdeles skulle dömas. Har nu K. Johan sålunda förordnat och Sweriges Lag så uttydt och förklarat som sielfwa Brefwet här hos fogat utwijsar, och Domstolarna sedermera samma fundament följt, så kan ju intet säijas att detta är något nytt och emot Lag, utan fast mer effter noga skärskådan alreda den tijden laglikmätigt funnit, oansedt några af nyligare tijder, hwilcka af en sådan förordning och derpå följde praxi eij noga underrättade warit utaf den morckheten som i detta fall i K: Christophers Lag finnes, sig till andra tanckar låtit beweka.

4:o) Ett præjudicatum i detta mål passerat i Kongl. Hoff-Rätten uti K: Gustaf Adolphs tijd, blef här om dagen i Kl: Commissionen upläst, hwaruti märkel:n uttydes Lagens rätta mening,

Digitized by Google

Neml:n att Halfsyskonebarn få ärfwa en fierding, och Samsyskonebarn 3 delar. Dessutan torde wid närmare effterfrågan i Kongl: HoffRätten finnas åtkill:e præjudicata, som detta bijfalla, förutan det rescripta regia, sådant jemwäl tijd effter annan lära hafwa så förklarat.

5:o) Den Kongl: Commissionen sielf har warit i densamma meningen tillförene, att Halfsyskonebarn komma till arf med Samsyskonebarn hwartill Kongl: Commissionen hafft stora skähl, som hos Referenten och i protocollet igenfinnes, allenast uppå det inkastet af Faderfader, föranletz Kongl. Commissionen att ändra sin tancka; Men aldenstund det inkastet intet gör till Saken, utan finnes både af K. Johan och åtskillige lagfarne Män wara förklarat, som här ofwan förmält är, förutan det många præjudicata derpå följde äro; Dy synes oförgripel:n den Kl: Commiss:s förra mening hafwa öfwerwichten: Med hwilcken fördenskull iag förorsakas mig nu att conformera, särdeles när farfader eij är till, att ju halfsyskonabarn måge ärfwa sin fierding emot de andras tredelar. Dock underkastas i ödmiukhet detta alt Eders HögGrefl:e Excell:s och den Kl: Commissionens correction och mogna gåttfinnande.

P: Leijonmarck.

Med det samma instämmer och iag Johan Hadorphius.
Stockholm d: 18 Nov. Anno 1692.

vid: Pr:

IX.

[Skrifvelse ang. morgongåfvor].[1]).

Stormächtigste etc.

Den af Eders Kongl:e Maij:ttz Swea HoffRätt i dess Underdånige skrifwelse föreställte, och till Eders Kongl:e Maij:ttz Lag-Commission d. 31 Octob:r sidstl:ne i Nåder lämbnade fråga, huruwijda en å hinderdagen af en Frällseman gifwen Morgongåfwa i lösöron ell:r penningar, som intet öfwerskrider det i 1644 Års stadga, proportionerade qvantum, skall kunna effter Gifwarens dödh, förblifwa dess barnlöse hustrus enskijllte och perpetuele egendom,

1) *Jfr ofvan s. 190—200.*

Digitized by Google

och effter hennes dödel:e afgång, hennes arfwingar allena tillfalla? har denne Eders Kongl:e Maij:ttz LagCommission sig strax företaget, och alla skiälen, som bägge skilljachtige meningarne i Kongl:e Hoffrätten, till grund och styrkia hwar för sig anfört, med skyldigste sorgfällighet öfwerlagt, befinnandes Commissionen i Underdånighet för sin del, at sedan den åtskillnaden först är satt å sido, som eij allenast är emillan Landz- och Stadzlag i ofwann:de mål, utan och emillan Frällse och Ofrällse personer, (om hwilcka senare, och hwad lagen om dem förordnar, nu ingen fråga är) så bör en Frällseman, uti alla de Morgongåfwor som sedan 1644, d. 17 Decemb:r äro utfäste, hafwa för lag, och sig endast rätta effter den samma dag gifne och bekräfftade stadga och förordning, samt dess 7 § N:o 1. hwilcken och sedermera, så wäll 1664, som 1668, uti N:o 2 och 3, stadfästat, och fastställd är; Och som den samma förändrar den Gamla Lagen eller det 10 cap: Gifftermb: ll. eij allenast 1:mo till dess Qvantum, som tillförne allenast war högst 40 lödig Mk:r, men nu till 6 ℔ läster[1]); Tillförenne 2:o war och en åtskillnad emillan Riddare, Swen och Frällsesmans morgongåfwor, men nu intet; utan och är en grundelig förändring skied till all merber:de Mårgongåfwas Natur och Qvalitet, emedan tillförne 3:tio war Morgongåfwan barnomen för möderne, men nu allenast för fäderne; Tillförne 4:to blef hustrun och dess barn, således en Ägare af merber:de Morgongåfwa; men nu blifwer hon allenast en Ägare af Räntan, i dess lifztid; Tillförne 5:to behöllt hon sin Morgongåfwa fast hon gick sedan i ett annat eller flere gifften, men nu allenast i dess Änckiestånd; Tillförne 6:to Om Mannen öfwerlefde dess hustru barnlös, skulle han få niuta samma Morgongåfwa, lijka som med samma rätt, som hustrun, i fall hon honom öfwerlefwat; Men nu hafwer Mannen, på någon till dess hustru gifne Morgongåfwo, slätt ingen talan eller Rätt, wed händellse af hustruns barnlöse dödzfall, den samma under Titul, som af en Morgongåfwo egendom, at återbekomma, och tillbakars åtniuta, förutan flere åtskillnader, som för widlyfftigheten skull, här gås förbij; Så tyckes fördenskull, af sådane Reèles förändringar och åtskillnader, nödwändigt willja föllja, att

1) *I marg. af annan hand:* 6 ℔ läster uthräknas effter wåra [*oläsligt*] i commercen att på ett pund Korn räknas 4 T:r och på en läst 12 T:r altså är 1 pundläst fyra gånger 12 som är 48 T:r hwar effter 6 pundläster eller 6 gånger 48 T:r giör 288 Tunnors ränta och så stor morgongåfwa är effterlåthen att gifwa effter 1644 åhrs stadga.

Digitized by Google

samma 10 Cap: Gifftmb: LL eij kan egenteligen lämpas och förklara de nu sig tilldragande händelser, som effter den så kallade Nya Lagen, eller högstber:de 1644 års förordning, allena komma at jämkas och rättas; Och oansedt samma Höga förordning tydeligen, och med klara ordh, allenast synes angå Morgongåfwor i fast egendom eller Arfwegodz, hwilcket twifwelsutan, der af har tillkommit, emedan Frälsemäns Morgongåfwor den tiden, förnämligast i fasta Godz blefwo gifne, och utfäste, så kan dock till ingen del der af slutas, at en Morgongåfwa gifwen i lösöron, skulle aldeleds föllja, och sig igen ikläda den gamble och förändrade lagens, uti det 10 Cap: Gifftmb:r LL. upräknade Willkor och egenskaper, emedan på en sådan händelse, skulle Lösöre Morgongåfwan åter igen förfalla och blifwa barnenom för Möderne, med många flera irringar, som deraf föllja skulle, hwilcket lijckwäll, som sträfwande emot denne 1644 års förordningz tydel:e innehålld, wäll hade befunnits af det wärde, att sådant med något ord hade blifwit nämbt och anwist, om uti ett så angeläget mål, så skulle warit egentel:a afseendet och meningen; Men så wida det intet är skiedt, så synes alt derföre, förordningen tagit det förnämsta till at utnämbna till Morgongåfwor, som war Arfwegodz, hwareffter sedan de Morgongåfwor, som uti Aflinge Jord, och Lösöron kunna komma att gifwas, i Arfwegodz ställe, kunde lämpas och jämkas; Warandes det, der till med både billigare och rimligare, at de Morgongåfwor som således äro gifne i Arfwegodz ställe, föllja som ett Surrogatum ber:de Arfwejordz i stadgan utnämbde egenskap i det målet, än at de skulle tillbacka kalla, och återhämta någon annan grund och förklarning af gamla Lagen, som lickwäll, som förbemält är, af samma Stadga blef aldeledz ändrat, och slätt intet förbehåll af samma gambla Lag, och dess egenskap härutinnan innehåller, och sig påberopar; Till hwilcken ända och Kongl:e Beslutet af den eij långt derpå följande 12 Octob. 1653 N:o 4. så mycket tydeligare detta ut trycker och förklarar om Aflinge Godz, att det samma wid Morgongåfwor, skulle effter offta Högstbem:te 1644 års Kongl:e Stadga, hafwa samma och lijcka egenskap, som Ärfteliget fazta? De och sedermera i detta Ärendet d. 30 Aug. 1664, och d. 19 Decembr. 1668 utkomne förordningar, som angående Morgongåfwor i Lösöron endeledz förmähla, gifwa icke heller med det endaste Ord till kiänna, att med dem effter den gambla Lagen, eller det 10 c. GifftmB:r LL. förhållas skulle, utan hafwa samma förordningar eij mindre i dett

Digitized by Google

lösa, än fasta, endast deras afseende på Ståndetz upprätthållande, och det der författade Grundfäste uti 1644 års offta Högstbem:te förordning, som allena häri för en fullkommen lag ansees, och kallat blifwer; Hwarföre och i anledning deraf, till at förekomma de der emot, då nyligen uptänckte Morgongåfwors förbättringar, de samma aldeledz som olaglige, och såsom ländande till Ståndetz Undergång, blefwo uphäfne och afskaffade, fast större olägenhet skulle sannerl:n samma Frällsestånd, och månge faderlöse barn wärckeligen komma att kiänna, om Morgongåfwan i Lösöron, som effter samma 1644 års förordning, nu kan extenderas, til ett så Excessivt qvantum, lell skulle twärt emot samma lag, eller Kongl:e förordningz rena mening, nu effter åt icke dess de mindre tillägnas bättre fördelar, än det i fast woro gifwet, och hon således af det förra blifwa en fullkommen ägare, i stället af det senare, hon allenast hafft nyttan, till en wiss tid; Och således Morgongåfwa i löst, som (hwilcket är märckwärdigt) har enahanda egenskap med det fasta i gambla lagen, och det 10 Cap:t GifftmB:r skulle nu utan gifwen anledning i 1644 års förordning antaga en annan Natur, än fast; hwilcket hwarcken i billigheten, gambla lagen, eller den nya Kongl:e förordningen 1644, hafwer någon grund eller bifall; Och oansedt här emot kan endel förewändas, att alla lösöron och Aflinge kunna bortgifwas perpetuellt, och effter behag, till hwem man will, lijckmätigt 9 Cap:t Jordb: LL. och 1686 Testaments Stadga, mycket mera skulle det kunna skie, till hustrun till en perpetuel Morgongåfwa; Men derwed kan påminnas, om de åtskillnader till fördel och beswär, som hwartera af desse särskillte gåfwor hafwa, ty 1. Morgongåfwan är en sådan skyldighet, som till hustrun för en wiss af lagen fast ställd orsak gifwas bör, anten man will eller eij; men en annan gåfwa eller Testament, härrörer af gifwarens behag; 2. Morgongåfwa bör gifwas på en wiss dag; men en annan gåfwa när man will; 3. Morgongåfwans qvantum är i lagen restringerat till en wiss Summa, som högst gifwas kan, men ofwan:de lag, och 1686 års stadga, angående andra gåfwor har det i den måttan intet; 4. till Morgongåfwan sedan den å Hinderdagen, en gång är gifwen, får man dereffter intet tilläggia eller fråntaga; men wed en annan gåfwa eller Testament kan man det obehindrat giöra; 5 En Morgongåfwa, får och gifwaren af sig sielf aldrig döda och uphäfwa, men wäll en annan gåfwa; 6. En Morgongåfwa bör bli beståendes effter det man första gången gifwer, i

Digitized by Google

sielfwa Morgongåfwo brefwet; men en annan gåfwa dependerar af det som sidst är gifwet, och Testamenterat. 7. Det som Hustrun hedras med â Hinderdagen, distingverar lagen med ett serdeledz nampn ifrån andra gåfwor, kallandes den en Morgongåfwa; men andra gåfwor, ell:r Testament få eij adplicera till sig det nampnet, och Conseqventer eij heller dess fördelar och beswär; 8. Morgongåfwa gifwes allena af en Man till en Hustru, men andra gåfwor utan åtskillnad, emillan gifware och annammare; 9. Morgongåfwan är ett utaf lagen påbudet sollemne, uti och wid ächtenskapet, men alle andra gåfwor icke så; 10. Morgongåfwa ärfwes af barn och arfwingar på ett wist af lagen wid åtskilliga händelser utsatt sätt; men andra gåfwor intet så; 11. På Morgongåfwan niuter änckian frijhet för adelig rustning; men på en annan gåfwa intet så; 12. J Morgongåfwa får man gifwa fasta arfwegodz, men till andra gåfwor får den eij användas, utan allenast Aflinge och lösöre; 13. Morgongåfwa i löst och fast gifwes och har sitt afseende till wisse wilckor, nembl:n till hustruns uppehälle, så länge hon änckia sitter, och bär sin mans nampn; men uti en annan gåfwa, är ett helt annat utsende; förutan månge flere åtskillnader, som emillan Morgongåfwor, och andra Gåfwor, ell:r Testament finnas; Och alt derföre synes den andragne lagen i det 9 Cap: Jordb: LL. och 1686 åhrs stadga som talar om andra gåfwor, eij kunna läggia grunden till den allmänna egenskap, som Morgongåfwor effter lag böra hafwa wed alla händelser lijcka för Frälsesmän; Der emot andra gåfwor qvalificeras allenast effter gifwarens behag till alla delar, och uti hwart och ett particuliert mål, effter dess omständighet: Som och fördenskull, om en Man förutan den skyldige Morgongåfwan, dess utan af sin Aflinge Jord och lösöron täncker och will som en särskillt gåfwa, gifwa sin Hustru något till en del eller alt, så har han ju frihet det ändå sedan att giöra effter dess behag, utan att man derföre behöfwer blanda, och lijcka giöra separate gåfwors, neml:n Morgongåfwa, och andra gåfwors, wida differente egenskaper, i synnerhet enär och sielfwa lagen, ell:r Stadgan 1644 der till ingen den ringaste anledning gifwer; Af hwilcket alt, iämte de skiäl, som Eders Kl:e Maij:ttz HoffRätt, för samma mening widare i Underdånighet anfört, finner denne Eders Kl:e M:tz LagCommission, i lijcka måtto wara offtast Högstbem:te 1644, och de senare förordningars rätta förstånd och afseende, att sedan Morgongåfwor ifrån et så litet, som effter den gambla lagen, och

Digitized by Google

det 10 C. gifftmB:r LL:n högst war allenast 40 Mk:r för en Riddare, och för en Swen el:r Frälseman, eij mera än hälfften, neml:n 20 Mk:r, äre i krafft af 1644 Års förordning uphögde, och utan åtskillnad af bem:de Frälsemäns högre ell:r lägre stånd, efterlåtne at stegras aldeledz till 6 ℔ läster korn, som effter nu warande wärde ungefär kan uträcknas till $\frac{15}{m}$ Rd:r, så skulle det eij allenast tillskynda mycket konstlande, och deraf följande ståndetz allt för widt utseende Undergång, utan och så mycket mera blifwa stridande emot sielfwa lagens och lagstiftarens rätta mening, om Morgongåfwa i lösöron, oachtat en ny lag woro emillan kommen, som den gamla till sin rätta Natur förändrat, lell skulle sig få ikläda någon annan och gammal egenskap, än det som Morgongåfwor i fasta godz nu för tiiden och effter den Nya lagen, i 1644 års stadga, ostridigt hafwa kunna; Och alt derföre kan, denne Eders Kl:e Maij:ttz LagCommission oförgripel:n eij annat finna än at en, sedan År 1644 effter det där föreskrifne mått, gifwen Morgongåfwa i lösöron, till alla delar bör hafwa till sin egenskap emillan gifwaren och annammaren, samma Willkor, Rättigheter och beswär, som den Morgongåfwan hafwer, hwilcken i fast Jord gifwen är, och samma lösöre Morgongåfwa, således eij kunna förblifwa Hustruns enskylte tillhörighet, utan allenast uti Enckiestånd, eller lifztid nyttias äfwen som annan Morgongåfwa i Odall fast Ägendom; Men effter hennes död, ell:r enär hon träder uti annat giffte, hemfalla Mannens arfwingar, allenast till twå delar deraf, så wida samma Morgongåfwa, effter lag, som annan giäld, är afdelt och uttagen af bo oskipto; Men skulle den samma af bondens lått och twådelar wara till hustrun utdelt, så hafwa hans, som uti en dem allena ArfzRätt, men ingalunda hennes arfwingar, uti samma hemfallne Morgongåfwa, en laga Ägande rätt, de förra altsammans, de senare allz intet der af at erhålla och åtniuta; Wid hwilcket tillfälle, Eders Kongl:e Maij:ttz LagCommission eij kan undgå i Underdånighet at berätta, at ofwan:de, med flere der till hörande ärender angående Morgongåfwor, äre wäll af denne Commission uti GifftoB:r af den så kallade tillkommande Nya Lagen, som är under händer at upsättias, uppå ett hellt annat sätt författade, som medföljande Affskrifft N:o 5 det samma widare utwisar, warandes wäll der i, LösöreMorgongåfwa giord till Hustruns enskijlte egendom, men som det därjämpte eij är effterlåtet, till det frija stegrade stora Qvantum, som nu är bruckeligt och tillåteligt, utan finnes

Digitized by Google

afkortat och jämckat till en wisshet effter boetz tillstånd wid dödztimman, och det ändock eij högre än till en 10:de del af då befinteliga boetz förmögenhet, som är en mycket skiäl. Proportion, i anseende till alla Erfwingar, som hwarcken med något fog der öfwer kunna hafwa att klaga, och än mindre at några så widt utseende swårheter och konstlande, som här ofwan före i Underdånighet äro anförde, här af förmodel:n kunna stå att befara; Och fördenskull torde wara et mycket nyttigt ting, at hämma och qwäfia många irringar, som af det frija här tills tillstadde stora Morgongåfwo gifwande äro förorsackade, om Eders Kl:e Maij:tt i Nåder skulle behaga, at för de Morgongåfwor som hädan effter skulle komma at utfästas, at denne uti den Nye GifftB:r utnämde, och af Eders Kongl:e Maij:tz Högst Sahl:e Herr fader allaredan underskrefne GifftmB:r, ofwan:de uttog såssom en Kongl: Stadga om Morgongåfwor nu förut, och innan sielfwa hela Nya lagboken kan hinna utkomma, och blifwa färdig, kunne uti trycket till allmän rättelse och effterlefnad utgå, och kunnig giöras; Men icke desto mindre att alla de Morgongåfwor, som sedan 1644 till dettas publications dag äro utfästa, det ware sig i fast eller löst, böra effter samma 1644 Års förordning och dess rätta förstånd, som förmält är, icke destomindre förblifwa i dess fulla krafft och wärckan; warandes dåch en eller annor af Eders Kl:e Maij:tz LagCommissions ledamöter, af den andra meningen, som uti Swea HoffRättz bref med alla dess skiäl utsatt finnes, dåck så at hwad här uti är wordet anfört, må framdeles och häreffter practicerat blifwa; Hwilcket, tillijcka med det förra, Eders Kl:e M:tz allernådigste widare wällbehag och godtfinnande med Devoteste wördnad aller Underdånigst hemställes i plichtskyldigste framhärdande

Stormächtigste Allernådigste
Konungz
Eders Kongl:e Maij:ttz

Digitized by Google

Digitized by Google

BETÄNKANDEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

Kongl. Maj:ts Swea HofRätts underdånige Påminnelser wijd Gifftomåhla och Erfde balckerne. 1.

Till underdånigt föllje af hans Kongl. Maij:ttz allernådigste breef och ordres af d. 18 Novemb. 1690 har den Kongl. Rätten sig företagit at igenomsee gifftomåhla och Erfdabalckerne af Nya Lagboken, som den af Kongl. Maj:tt tillförordnade Commissionen opsatt, och Kongl. Rätten fådt Communication uthaf, sampt befallning at gifwa sitt underdånige betänckiande öfwer, och där wijd funnit nödigt at giöra dhe påminnelser, som här effter föllja,

Nembl.

1:o angående det memorialet som framför Gifftomåhla Balcken är bijfogat, så påminnes underdånigst

Ad 1:m punctum, där som förmäles, at Landz- och Stadzlagen dragas här tillsammans uti ett corpus, etc. att churuwähl sådant är skilljachtigt ifrån gambla Lagen, däräst Stadz- och LandzLag uti twenne särskilte wärk fördeelte äre, så kan dock Kongl. Rätten intet annat giöra, än häruthinnan conformera sig med Kongl. Commissionen, och tyckia det wara nyttigt och gagneligit, at dhe nu, på det sättet som här förmäles, uti ett wärk sammanfogas

Ad 2:m punct:m, Såsom Kongl. Commissionen förmäler sig nu mäst hafft afseende på sielfwa materien, och intet så mycket på stylen, uthlåtandes sig därjempte, att willja framdeles, när 2.
HåffRätterna med dheras betänckiande öfwer materien äre inkombne, sielfwa stylen elaborera och förbättra; Så kan Kongl. Rätten om orde-formerne sig nu eij heller något yttra. Men tycker lijkwähl sin underdånige plicht wara, här wijd att påminna, det mycket nödigt och angelägit är, at alt med klare och conveniente ord blifwer exprimerat och uthsatt, effter som orden uti Lags stiftande äre mycket essentielle och det delicateste.

Digitized by Google

Ad. 4:m p.. Hwad det anbelangar, at Kongl. Commissionen icke hållit sig aldeles stricte effter den förra Lagen, uthan något gådt därifrån; Så lärer Commissionen bäst weta, hwad dem i detta måhl af hans Kongl. Maj:tt allernådigst kan wara befalt, tyckiandes dock Kongl. Rätten sin skyldigheet wara, at nembna hwaräst någon förändring finnes skiedd, sampt sine tanckar därom i underdånigheet wijd handen gifwa.

— — — — — — — — — — — — — — —

29. **Erfda Balck.**

Såsom fram för denne Balck bijfogas een arfTafla, hwilken Kongl. Rätten tycker wara nyttig och wähl fattad, så heemställes Kongl. Maj:ttz nådige ompröfwande, huruwijda den samma kan infattas i sielfwa Lagboken, när den kommer af Trycket at uthgå; och på den händelsen giörs i underdånigheet där wijd fölljande påminnelser, såsom

1:o. Om icke de latinske orden, hwarmed dhe understijgande, opstijgande och Sijdolinierne uthmärckias, böra förswänskas.

2:o. Om icke de öfwerste annotationerne sub signo NB. kunna så inrättas, at på eene sijdan, dhe orden: Werldslig rättz uthräckning, och på andra sijdan de orden: Slächt Räckning efter Kyrckiolagen, aldeles uthslutas, och i det stället införas, på hwad sätt det böör räcknas, uthan att nembna Werldslig Rätt eller Kyrckiolagen. Då och

3:o dhe swarta Ziphrerne, som stå öfwerst in cellulis, kunna uthslutas, äfwensom det och

4:o synes rådeligit wara, at den annotationen, som på Taflan står underst wijd högra handen om ordine succedendi blifwer uthelycht, at där igenom icke mä yppas något tillfälle och anledning till Scrupler och disputer.

30. Cap. II.

Om Bröstarf.

Ad 4:m §. Såsom det förra membrum af denne §: synes tahla allenast om löösören och aflinge, så påminnes i underdånigheet, om icke för större klaarheet skull wore nödigt, at näst effter dhe orden: Lööös eller fast Egendoom är; tillades, i aflinge, och emedan det i senare membro något tyckes strijda ifrån det, som här till

Digitized by Google

warit waanligit, så haar Kongl. Rätten sådant, såsom hela Prästeståndet angående, eij kunnat onembt låta.

Ad 5:m § påminnes, om icke det ordet, färre, kan uthelyckias och i dess ställe meningen således inrättas, ehwad dhe äro een, eller flere.

Cap. III.

Huruledes ärfwas skall emillan Fader och Moder, och den dödas Samsyskon etc.

Ad 1:m § Blifwer i underdånigheet påmint, at här wijkes ifrån 2 Cap. Erfdb. LL. så wäll som och ifrån praxi och den bijfogade arftaflan, och följes simpliciter StadzLagen, i det här statueras, at när fader och moder lefwa begge, skola samsyskonen intet få taga något arf.

Ad 2:m § I lijka måtto trädes här ifrån förra Lagen, i det när allenast eendera af fader eller moder lefwer, skola samsyskonen bekomma den deel af arfwet, som fader eller moder niuta 31.
bordt om dhe lefwat, men effter förra Lagen haar halfparten af arfwet emoot fader eller moder, samsyskonen tillfallit.

Ad 5:m §. Sammaledes skrijdes och här ifrån gambla Lagen, hwareffter halfsyskonen fådt fierding af arfwet, men här deelas det effter stamtahlet, Dock tycker Kongl. Rätten, at uti denne senare proportionen och deelningen är större æqvitet, än i den förra.

Dessuthan påminnes oförgrijpeligen, om icke i stället för dhe orden i denne §, som så lyda: Lefwer efter föräldrarnes dödh både sam- och halfSyskon: kunde för större tydeligheet skull sättjas: Äre eij föräldrar till, och den dödas både sam- och halfSyskon lefwa, gånge tå halfsyskonen till arfs etc.

Ad 6. §. För större fullkombligheet skull synes något wijd begynnelsen af denne § böra tillsättjas, at meningen kan blifwa klarare, och på detta sättet inrättad: I städerne skall uti arftagande ingen åthskildnat wara emillan man och qwinna etc.

Ad 7 §. I begynnelsen af denne § synas dhe twänne orden: eller alle, kunna uthslutas och således begynnas, Äre några af sam- 32.
syskonen döde, och hafwa dock barn effter sigh, etc.

Digitized by Google

Cap. IV.

Huru längre i Slächten ärfwas och deelas skall å fädernet, eller mödernet, etc.

Ad 4 §. Såsom i denne § synes statueras, at half farbroder och half morbroder etc. skall uti arftagande lijka concurrera med heel farbroder och heel morbroder, etc. Så haar een deel af Kongl. Rättens ledamöter hållit nödigt här wijd at påminna, om icke half farbroder och half morbroder i detta fall af heel faarbroder och heel moorbroder ifrån arfwet böra uthslutas, äfwen som i nest föregående Capitel och des 9 §. halfsyskons barn af Sam- och halfsyskon sampt Samsyskone barn utheslutas, så at denne § effter dheras mening kunde således inrättas; Äre eij the till, då är heel farbroder och faster, heel moderbroder och moster till, och äre eij the till, då är halffarbroder och halffaster och half moderbroder och moster till; Den öfrige deelen håller åter före, at det kan wäll blifwa ståendes som Commissionen uppsatt, allenast tillagt blifwer, at halffaderbroder intet får meer än een deel, när heel faderbroder tager twå, effter det principium som uti nest föregående Capitel och des 5 § tagit är, angående deelningen emillan samsyskon och halfsyskon, emedan häruthinnan synes wara samma beskiedh.

33. Ad 5 §. Effter som intet gierna händer, at någon af dhe Pehrsoner och heldst dhe sidsta, som här uppräcknas, kan öfwerlefwa den döda, så påminnes, om icke wijd ändan af §:en kan tilläggias desse ordh: om dhe till äre.

Ad 6 §. Giörs den oförgrijpelige påminnelsen, om icke denne § kunde sättjas på detta sättet: Äro eij the till, då är samkulla barnebarn, och äre eij the till, då är sunderkulla Barnebarn.

Ad 7 §. Gifwes i underdånigheet wijd handen, om icke här borde tillsättjas denne mening; Dock at Syslingar eij taga mehra än halfft emoot Bryllungar.

Ad 11 §. I stället för det at här införes, at när een äger alle tree af de här uppräcknade förmånner, skall densamma hafwa åtta låtter emoot den andras ena lått, tyckies böra sättjas, at han emoot den ena lotten skall allenast få Sex låtter, effter som 3 gånger 2 eij blifwer mehr än Sex.

Digitized by Google

Cap. VI.

Om det barns arfwe Rätt, som födes dödt eller effter och förr 40 Weckor, etc.

Ad 1:m §. Aldenstund dhe orden; Faller något annat arf, medan barnet ännu i moderlijfwet är etc. synas wara således til förståendes, at oansedt samma barn intet blifwer lefwandes födt, men kan lijkwähl bewijsas, at det i moderlifwet lefwadt den tijden arf- 34.
wet föll, så skall det hafwa rätt till samma arf, och modren sedan effter barnet komma det at åthniuta, så kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, at uti det fallet skrijdes ifrån förra Lagen, som fordrar at barnet skall wara lefwandes födt.

Ad 1:m § 2 påminnes allenast, at i wår Lags 5 Cap. giftb. LL. och 4 cap. ejusdem tit. Stl. är intet den distinction giord, angående dem, som warit tillstädes, när barnet föddes, om dhe warit af hennes slächt, eller intet.

3. Tahlas jembwähl i bem:te Capitel om Christendomb, som här dock aldeles förbijgås.

Cap. VII.

Om den må ärfwa, som annan dräper.

Ad 1:m §. Wijd den åthskildnad, som här giörs uti arftagande, när dråpet skieer med willja, och när det skieer med full wåda, kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, at wår förra Lagh i det måhlet, när dråpet skiedt med wåda, synes wara skilljachtig, och det eena Lagsens rum strijda emoot det andra, som serdeles sees af 12 cap. Erfdab. och 3 cap. Högmb. LL. item 10 cap. Eedzöresb. och 2 cap. HögmålsB. St.L., så at den exception som i denna § giörs, när dråpet af wåda tillkommit, är således eenligit med ett eller annat af ofwan bem:te Lagsens rum, men med dhe öfrige kommer det intet öfwereens.

Ad 3:m § 1. Såsom i denne § wijdlyfftigt förmäles, huru i an- 35.
seende till Boetz tillstånd deelas skall, när mannen dräper sin hustru, men altsammans synes gå där på uth, at det hustrun inbracht i boet, skall först undantagas till hennes arfwingar allena, och det som sedan är öfwer, deelas emillan dem och mannen effter Lagh, så påminnes underdånigst, om icke detta kunde sammandragas och giöras något kortare, på sådant sätt: Dräper mannen

Digitized by Google

sin hustru, ware sigh med willja eller uthan opsåth at dräpa, men dock igenom grofft förwållande, då tage hennes arfwingar först undan alt det som hon med sigh i boet inbracht, och gånge jembwähl sedan med mannen uti det som öfwer är till skiptes, effter Lagh.

2:o. påminnes wijd denne § sammaledes, om icke emoot ändan näst effter dhe orden: som samma barn effter sin dräpne fader eller moder niutit: synes nödigt at tilläggia denne mening, uthan falle då den dräpnes slächt och dess arfwingar till.

Item 3:o. Om icke närmare emoot ändan, wijd dhe orden; Så hafwe då dhe: i stället för, dhe, kunde för större klaarheet skull, sättjas, Slächten, och orden således inrättas; Så hafwe då slächten där uti sin rättigheet icke förwärkat.

Ad 5 § Wijd dhe orden; och hafwer han honom öfwerlefwat
36. etc., giörs den påminnelsen, at fast han honom intet öfwerlefwat, tyckes ändå wara billigt, at den oskyldige eller hans arfwingar niuta arfwet effter den brottzlige.

Cap. VIII.

Om dem som genom grofwa missgärningar sin arfwerätt förwärka etc.

Ad 1:m §. Emedan dhet som i denne § stadgas, differerar ifrån privilegierne, och angår ett heelt Ståndh; Så har Kongl. Rätten skolat sådant nembna och till Kongl. Maj:ttz egit Nådiga behag heemställa.

Ad 2:m § blifwer underdånigst påmint, om icke rådeligit wore, at näst effter dhe orden: Om dhe full borgen därföre sättja willja, kunde tilläggas, och den följjande meningen således inrättas: På det om han frijd får i sine dagar, och Konungen will honom arfwet förunna, det samma då måtte honom och hans barnom fullkomligen tillbakars gifwas.

Ad 3 § påminnes 1:o om intet barn eller arfwingar hemma till äre, huru då med räntan och afgiälden skall förhållas, och 2:o där dhe finnas, om då icke denne sidste meningen skulle tyckias stå bättre på detta sättet: Men af räntan och afgiälden niute han i medler tijd eij mehr än hwad öfwer är, sedan hans hustru och
37. barn sitt nödige underhåld där af bekommit hafwa, dock all annors rätt, som elliest något laga tilltahl till hans Egendomb hafwa kunde, förbehållen.

Digitized by Google

Ad 4:m § Kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, om icke, wijd ändan af denne § där som förordnas, at barn som af sine föräldrar uppfostras i förbuden gudztienst, icke skola niuta arf eller burskap i Swerige, skulle wara billigt och skiäligit, at een sådan Clausel tillades, så frampt dhe icke wijd sine mogne åhr till den rätta gudztiensten sigh omwända.

Cap. IX.

Om uthrijkes arfwinge och dens arfwerätt som öfwergifwer sitt fädernesland, etc.

Ad 1:m § gifwes wijd handen, om icke bättre torde wara, at begynna denne § således: Döör någon som hafwer hwarcken in- eller uthrijkes arfwingar, då tage konungen det arf; Hafwer han uthrijkes arfwingar å den orthen boendes, hwarest Swänsker man intet arf niuter, så niute eij heller dhe något arf i Swerige; är samma uthrijkes arfwinge etc.

2. Om icke wijd den meningen: Boor uthrijkes arfwinge å den orth, hwarest Swänsker man arf niuter, så niute och han arf här i Swerige; kunde i stället för orden: niute och han arf, sättjas, niute och han heela arfwet här i Swerige.

3:o. Om icke i stället för desse ord, så tage eij mehr än hälften, kunde sättias, så tage så mycket som Swänsker man niuter där uthe. 38.

Ad 2. § 1. Till dhe orden: Öfwergifwer någon sitt fädernesland Swerige, tyckes wara nödigt att tilläggia desse ordh: och där under begrepne Landskaper.

2. Widh dhe orden: Aflar han barn uthländes, tyckes och kunna tilläggias följjande, nembligen, på dhe orter, där Swänskom eij tillåtes arf taga.

Cap. X.

Huru och för hwad orsaker skull, fader eller moder måge sitt barn arflöst giöra.

Ad 1:m § påminnes 1:o Där som står: treggia manna wittne, om icke tweggia manna wittne kan giöra tillfyllest.

2. om icke i stället för dhe orden: ett otillbörligit föracht wijsar, woro bättre att sättia: grofweligen handterar och bemöter.

Digitized by Google

3. Det som uti denne § införes om dhem, som uthan all skiähl med otijdige processer omföra sine föräldrar, eller obewijsligen för någon groof saak, som dheras heder och ähra angår, anklaga, hålla wäll somblige af Kongl. Rättens ledamöter rådeligit, at det blif-
39. wer ståendes som det står, men een deel heemställa hans Kongl. Maj:tt underdånigst, om icke bättre wore, at det heelt, och hållit blefwe uthslutit. Och den yttersta meningen, som är: om någon af argheet förleder och bringar sine föräldrar till det som dem till lijf, heder eller ähra kan skadeligit wara, tycker samptl. Kongl. Rätten rådsampt wara heelt och hållit att uthlembna.

Ad 5. § Beroopar sigh Kongl. Rätten i underdånigheet på des wijd 4 Cap. giffm.b redan i underdånigheet giorde påminnelser[1]).

1) *Hofrättens påminnelser vid 4 kap. GB. äro af följande lydelse:*

8. Om möö tager man emoot faders, moders eller rätta gifftomans willja.

Ad. 1 § 1. blifwer underdånigst påmint, om icke första orden af denne § kunna införas på detta sättet. Giffter sig dotter eller Möö emoot faders, eller, effter hans dödh, emoot moders willja, eller låter lägra sigh, etc.

2. Såsom här blifwer stadgat, att Dotter eller Möö som giffter sig emoot faders eller moders willja, skall hafwa förwärckat tijonde deelen af sin då hafwande egendoom, och således skrijdes ifrån förre Lagen, i förmågo af hwilcken. hon allenast hafwer förgiordt fäderne och möderne, men intet annat arf, så kan Kongl. Rätten eij underlåta det samma at påminna, och tycker oförgrijpeligen bäst wara, om här uthinnan blifwer wijd det som förr har warit, effter som man intet seer några wichtige skiähl till at gå där
9. ifrån.

Ad 2 §. Ehuruwähl i denne § iembwähl något nytt indrages i det här förmäles, att samma Lagh skall wara om Sohn eller änckia, som i förra Lagen intet fins infördt: Så tycker dock större dehlen af Kongl. Rätten sigh intet finna några skiähl at ogilla det samma; Men een eller annan hålla för wara noog, om föräldrarne macht hafwa, at då giöra Son eller änckia, som äre i dheras huus och brödh, arfwelöse, när dhe emoot dheras willja och dem till förtreet giffta sig med oanständige och wanfrägdade Personer, men elliest intet.

Ad 3 §. Såsom här förmäles, at Möö som giffter sigh uthan rätta gifftomans samptycke, skall böta 20:de deelen af sin Egendoom, så kan Kongl. Rätten eij annat giöra, än at häruthinnan påminna, hwad som wijdh 1 § 2:do af detta Capitel anfördt är.

Ad 4 §. Aldenstund intet twijfwelsmåhl synes wara, at Möö af adeligit stånd ju böör draga samma respect och wördnat för sin fader och moder, som een af annat stånd för sine föräldrar; Så tycker Kongl. Rätten oförgrijpeligen, att prius membrum af denne § är öfwerflödigt; och wijd posterius membrum, där desse orden stå: Hafwe och förwärckat sin frällseRätt och för-

Digitized by Google

Ad 7. §. Synes till större uplyssning lända, om i stället för desse ytterste orden: i troowärdige wittnens närwaro, sättes i äfwen så troowärdige wittnens närwaro som ofwantill i förste § förmält är.

Cap. XI.

Huru barn, som i fästom, lönskeläger etc. aflade eller födde äre, måge arff taga.

Ad 1:m § påminnes allenast, om icke i stället för dhe orden: där icke och wijgselen sedermehra där på följer, woro bättre at sättja: där icke ett lagligit Echtenskap där på följer.

Cap. XII.

Om Inventario.

Ad 1:m § giörs een underdånig påminnelse, om icke i stället för 40.
den meningen: opförandes därhoos hwad som uthaf samma qwarlåtenskapen afgå bör: för större klarheet skull sättjas kunde; optecknandes därhoos, hwad som finnes uthaf samma qwarlåtenskap afgå böra.

Ad 2. § kan Kongl. Rätten eij opåmint låta: om det skall wara nödigt, at Häradzhöfdingen altijd skall gifwas tillkienna, och hans egen, eller des tillförordnades närwarelse änteligen fordras, när något inventarium skall uprättas öfwer det arfskap som å Landet belägit är, och om det icke torde wara rådeligare at lembna till hwars och eens frijheet, som inventarium oprätta böör, at till kalla antingen Häradzhöfdingen, eller andre redelige och troowärdige män, som honom bäst synes, helst den samma, i fall om inventarii richtigheet någon twist upkomma skulle, ändå måste det med sin Edh besanna.

Ad 5: §. Hwad det anbelangar, at inventarium på landet skall wijd nästa Ting inprotocolleras, och een afskrifft däraf i Rättens förwaring gifwas; Så emedan det åffta torde lända Sterbhuset och
des interessenter till gravation och skada, om hwar och een skulle 41.

---

mån; Påminnes underdånigst, at här synes det statueras om fadren, som i privilegierne är stadgat om barnen.

Ad 5:m §. Tycker Kongl. Rätten bäst wara, at denne § för större fullkombligheet skull blifwer således inrättat; Hindra föräldrar eller någon annan gifftoman oskiähligen, etc.

Digitized by Google

till pricka få weta des willkor och tillstånd, hwar till dem tillfälle gifwes, medelst det at en afskrifft af inventario skall förwaras i Rätten; Så hålla några af Kongl. Rättens ledamöter för rådeligare, at inventarium allenast wijd Tinget inprotocolleras, men intet heelt och hållit förwaras ad acta, een deel åter tyckia för större säkerheet skull wara nödigt, at ett exemplar där af inlägges, och förwaras i Rätten, men intet öppet, uthan förseglat, till des någon disput opkommer, och nödigt är det at upbryta, och detta besynnerligen när några af Sterbhuus interessenterne äre antingen frånwarande, eller omyndige, at dhe sielfwe sin rätt intet straxt kunna invigilera och bewaka, på hwilken händelse och några hålla för bäst wara at 3:ne lijka lydande exemplar förfärdigades, af hwilke ett kunde blifwa hoos den som inventariumet oprättat, det andra gifwes till wederbörande Sterbhuus interessenter eller närwarande och myndige arfwingar, och det 3:dje inlägges och förwaras i Rätten, förseglat: Men een af Kongl. Rättens ledamöter bijfaller heelt och hållit det som af Kongl. Commissionen i detta måhl är upsatt.

42. Ad 6 §. 1. Såsom hwar och een genom denne Lagen medelst straff förbindes at uprätta inventarium till arfwingarnes underrättelse om qwarlåtenskapen och des tillstånd, men imedlertijd lijkwähl kan hända, at arfwingarne heller willja föreenas med dhen som inventarium elliest skulle oprätta och arfwet uthgifwa, om ett wist, för sin arfwedeel, uti ett för alt, därmed at undwijka all oreeda och disputer, som elliest wijd inventarii oprättande torde yppas och förorsakas, så påminner een eller annan af Kongl. Rättens Ledamöter underdånigst, om icke nyttigt wara torde, at här wijd och så infördes den clausulen, at den som inventarium oprättar, må wara obetagit at öfwer arfwet föreenas med arfwingarne, så wijda dhe äre myndige och sielfrådande.

2. Det straff som här införes, at een tridiedeel af det hon i boet undfångit, skall bötas till nästa hospital, tycker Kongl. Rätten eenhälleligen wara för hårdt; Hållandes een deel före wara noog, at hon blifwer inventarii rättigheeten förlustig, och skall swara till fulla giälden, ehwad arfwet där till förslår, eller intet, och därföre i underdånigheet bijfoga den påminnelsen, om det icke där wijd kunde beroo, så at den följande meningen om tridie dehlens bö-
43. tande till nästa hospital blifwer uthsluten, een deel åter tyckia fuller något straff i detta måhl böra wara, men heemställa Kongl.

Digitized by Google

Maj:tt i underdånigheet, om det icke skulle kunna wara skiäligit, at det blefwo modererat till något mindre än een tridiedeel.

Cap. XIII.

Om det som af ett boo afgå böör, förr än arfwingarne arfwet skipta måge.

Ad 2. §. giörs af somblige een underdånig påminnelse, huruwijda den efterlefwande makans fördeel skall, som här statueras, kunna sättjas framför giäld.

Ad 3. §. Såsom dhe här införde orden: till begges nytta, synas gifwa anledning till månge disputer man och hustru emillan, så heemställes Kongl. Maj:tt underdånigst, om dhe orden icke kunna uthslutas, emedan den meningen som efterföllier: nembligen, är det någondheras eenskijlte giäld, ändå noogsampt synas giöra åthskildnat emillan dhet som hwar och een af sin eenskijlte andeel giälda böör.

Ad 4. §. Det som här stadgat blifwer, nembligen, at Testamente så på landet, som i staden, böör gå af dens andeel som gifwit hafwer, synes fuller skrijda ifrån Stadzlagen Cap. 17 et 19 44.
Erfdb., men kan dock intet annat än bijfallas af Kongl. Rätten, efter som det både i sig sielfft är skiäligit, som och med Landzlagen conformt och eenligit.

Ad 5. §. Angående det som här förordnas, at morgongåfwa skall gå för giäld, när hon förr än giälden är intecknad, så äre wäll några af Kongl. Rättens ledamöter eense med Kongl. Commissionen däruthinnan; Men större dehlen påminner uti underdånigheet, om icke giälden i sådant fall bör gå för mårgongåfwan, när hon är äldre, fast än morgongåfwan kan förr blifwit intecknad, och om icke denne § fördenskull kunde inrättas på följande sätt: nembl. är morgongåfwan, förr än giälden giordes, gifwen och intecknad, gånge morgongåfwa för etc.

Ad 8. §. påminnes ödmiukeligast: at det som här förordnas om hustruns Jordz sälljande med hennes samtycke, är wäll conformt och eenligit med den een tijd bort åth öflige praxi wijd doomstoolarne; men skrijder dock ifrån Lagen, som för det qwinliga kiönetz swagheet skull, i det 19 cap. Gifftmb. LL. och 16 cap. Jordb. St.L., hustruns samtycke i slijke måhl så wijda welat beskränkia, at där till och reqvireras arfwingarnes och näste frän- 45.
ders willja.

Digitized by Google

Ad 9. §. och dhe orden: Eij må någon arfwinge till arfwet träda, eller om dhe flere äro, det sins emillan skipta, förrän giälden betahlt är; kan Kongl. Rätten eij underlåta at påminna, när giälden är disputabel, om icke arfwingarne då må tillåtas at tillträda och dehla arfwet sins emillan, allenast dhe först deponera, eller i tridie mans hand sättia så mycket af det redbareste, som till samma giäldz betahlning swara kan, där hon för ständig skulle blifwa förklarad, eller och därföre ställa nöjachtig borgen.

Ad 10. §. Wijd dhe orden: med des opburne afgiäld och ränta, är denne Kongl. Rättens oförgrijpelige påminnelse, om icke, i sådant fall, besynnerligen där giälden war aldeles okunnig när arfwet deeltes, arfwingen må såsom bonæ fidei possessor, dhe räntor som han in till dhen tijd giälden blef honom kunnig, och för ständig ansedd eller förklarad, kan hafwa uppburit, sielf behålla, lijkmätigt 19 Cap. Jordb. LL. och 14 Cap. ejusdem tit. St.L., hwar-
46. med och 4 § Cap. XVII här nedan före öfwereens kommer.

Cap. XV.

Huru arf skiptas skall.

Ad 3. §. hwarest förmäles, at alt arfskipte skall skiee åthminstone uti twenne redelige mäns närwaru; kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, om intet arfwingarne, när dhe äre myndige, och sins emillan wähl åsämjas, må tillåtas at deela sins emillan, uthan gode mäns närwaro, allenast det skeer skrifftеligen och på det sättet, at man ändå kan hafwa där om säker effterrättelse, i fall där öfwer framdeles någon twistigheet sig yppa skulle.

Ad 5. §. wijd dhe orden: ware sig fast eller löst, heemställes Kongl. M:tt underdånigst, om icke nest efter ordet fast wore nödigt att tilläggia ordet, aflinge, så at meningen blifwer denne: ware sig löst eller fast aflinge, etc.

Ad 7. §. Såsom åfftast händer, at arfwingarne emillan hwilcka låttningen skee bör, antingen äre alle eller till een deel omyndige, eller och alle myndige, men kunna sins emillan om lottläggningen intet föreenas, så synes oförgrijpeligen nödigt wara, at wijd denne § tillsättes, hwem i sådant fall låttningen dem emillan förrätta skall.
47. Ad 8. §. påminnes underdånigst, 1:mo om icke wijd dhe orden: flere åboer, än högst 4, wore nödigt at tilläggia een slijk clausel; Så frampt icke höga öfwerheeten för en eller annan orthz beskaffenheet skuld annorledes behagat förordna.

Digitized by Google

2:do om icke wijd den meningen: låte sig af dhe andre uthlösa, det ordet, andra, kunde uthslutas, och sättias: Låte sig af den som större deelen äger, med penningar uthlösa. och

3:o om icke den meningen: wägrar han ändå dem där straxt at emoottaga, icke skulle skiäligen således kunna förändras, at i stället för straxt, blefwe satt, inom natt och åhr.

Cap. XVI.

Om ny jämkning af arf, när skiptet klandras.

Ad 1:m §. Såsom i denne § statueras, at allenast 4 gode män skola förordnas, att jämka emillan arfwingarne, så kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, at här skrijdes ifrån förra lagen; hwareffter sådane män å Landet åthminstone skole wara tolff, effter 15 Cap. ErfdB. LL. och i Staden 6 effter 10 Cap. ErfdB. St.L.

Sedan och skulle dhe samma inför rätten swärja, at dhe intet kunde bättre jämka dem emillan, hwarom här intet något förmäles; Hållandes dock Kongl. Rätten oförgrijpeligen före, detta senare wara nödigt, och därföre sådant Eders Kongl. Maj:tz nådige 48.
omdöme underkastar.

Ad 2:m § påminnes i underdånigheet, om icke wijd ändan af denne § wore nödigt at tilläggia denne mening, nembl., Så frampt icke någon ny händelse tillkommer, hwarigenom heela arfzdeelningen rubbas.

Cap. XVII.

Om klander uti arf.

Ad 1:m §. giörs een underdånig påminnelse, 1:o om icke näst effter dhe orden: behålle dhen arfwet som det i händer hafwer, för större fullkombligheet skull kunde tilläggias; at cautionen då och skall uphöra.

2. att i denne § fins något nytt, i det här lembnas den, som laga förfall hafft, allenast 3 månader at tahla på arfwet, sedan hindret ophörer, men effter förra Lagen 18 Cap. JordB. LL. är i sådan händelse honom lembnat 3 åhr sin rätt at påtahla.

Ad 4:m § blifwer allenast påmint, at denne § uti det som afgälden och räntan angår, är eenlig och conform med det som wijd 10 § uti 13 cap. här åfwanföre af Kongl. Rätten omrördt är,

Digitized by Google

Ad 6. §. Wijd det som här förmäles, at Konungen och nästa
49. hospital skall taga arfwet, när den uthrijkes boendes arfwingen eij inom natt och åhr kommer; kan Kongl. Rätten eij obemält låta, at som detta är Konungens egen höga rätt, så står det och i Konungens macht at effterlåta detta hwem han helst will det i nåder förunna.

Ad 8. §. Wijd dhe orden, at han kunnat det wetha; tyckes oförgrijpeligen det ordet: lätteligen; kunna tilläggias och meningen således inrättas, at han lätteligen kunnat det weta.

Cap. XVIII.

Om Testamente etc.

Ad 3. § påminnes, om icke i stället för gifftwuxne, wore nödigt och nyttigt, at sättja een wiss tijd och ålder, hwilcken Kongl. Rätten håller före kunna wara, när hon opfylt sitt adertonde åhr, eller kommit där öfwer.

Ad 6. §. kan Kongl. Rätten eij opåmint låta, om icke för större fullkombligheet skull wore nödigt, at nest effter den meningan: och om des hands eller nampns underskrifft intet skiäligit twijfwelsmåhl wore; tillägges: och det elliest uti alt richtigt befunnes.

Cap. XIX.

Om willkorlige Testamenten.

Ad 5. §. Såsom i den händelsen, at willkohren på något sätt uthslockna, så at om det borttestementerade icke wijdare stadgat finnes, den Kongl. Rätten är af den oförgripelige tanckan, at samma Egendoom bör wijd den sidste åthniutarens tijd considereras, som
50. arf, och intet som aflinge, så påminnes underdånigst, om icke i stället för dhe yttersta orden; nembl. achtas såsom annan des owillkorlige Egendoom; woro bättre at sättja; achtas såsom annat des lagligen tillfallne arf.

Cap. XX.

Huru mycket man må testementera.

Ad 1. 2. et 3 §. Dhe reglor som uti desse §§. opräcknas, huru man skall få testementera och disponera om sin arfwejord,

Digitized by Google

finner Kongl. Rätten wara nye och intet med förra lagen och praxi conforme och eenlige, hållandes Kongl. Rätten rådeligare, at blifwa wijd det gambla, och at ingen må effter Landzlag sin arfwejord testementera, eller den, effter egen godtyckio, emillan barnen deela, med mindre icke arfwingarne och barnen där till samptyckia och där med till fredz äre.

Ad 4 et 5 §. I lijka måtto blifwer här något nytt förordnat, som i förra lagen intet fins, hwilcken Kongl. Rätten dock tycker bättre wara häruthinnan at föllja.

Ad 9. §. Såsom ärfde och förwärfde Löösöhren äre uti förra Lagen lijka considererade, så är och det som här statueras något nytt.

Ad 10. §. Sammaledes skrijdes och i denne § ifrån förre Lagen, sampt Kongl. Maj:tz förordning om Testamenten som på Landet lembnar hwarjom och eenom aldeles frij disposition öfwer all 51.
sin aflinge Jord och löösöhre, det och Kongl. Rätten nu tycker bäst wara, och fins hwars och eens mening därom uthförligare uti Kongl. Rättens tillförende öfwer denne materien opsände underdånige sentiment.

Ad 11. §. Det som här förordnas, at man skall få testementera bort sin arfwejordh till oskylde män inrijkes boendes, ifrån sin uthrijkes warande arfwinge, är jembwähl något nytt, som Kongl. Rätten intet finner sig kunna bijfalla.

Ad 13. §. Påminnes underdånigst, om icke arfwejordh på Landet bör i detta fall och så undantagas.

Ad 14. §. I fall detta Capitlet blifwer så stående, som Commissionen det upsatt, så påminnes oförgrijpeligen, om icke på den händelsen, wijd ändan af denne §. desse ord kunde tilläggias, nembl· så frampt dhe tillslagne portiones legitimæ intet tillräckia.

Cap. XXIII.

Huru wijda ett Testamente kan hafwa stånd, när sterbhuset giäldbundet, eller när hustru hafwande är, etc.

Ad 3. §. påminnes 1:o om icke testamentarius altijd först böör 52.
sökias, så långt det tillräcker, som han undfångit hafwer.

2. om icke i detta fall, äfwen som tillförende är påmint, wijd XIII Cap. och 10 § sampt XVI Cap. 4. §. fructus bona fide percepti böra undantagas.

Digitized by Google

Ad 5. §. giörs en oförgrijpelig påminnelse, om icke denne §. skulle bättre kunna inrättas på detta sättet, nembl. Samma lag ware jembwähl om Barnebarn; och när elliest finnes, at testator hafft andra nähra blodzförwanter i liifwet, som han intet wiste uthaf, då redigeras testamentet till legitimum.

Cap. XXIV.

Hwad den bör achta, som ett Testamente niuta eller där på tahla will.

Ad 1:m §. bijfogas een underdånig påminnelse, om icke när den som testamentet niuta böör, är uthan Landz stadder, med testamentets upwijsande och intechnande må så förhållas, som med arftagande procederas, när arfwingen är uthrijkes stadder.

Ad 2:m §. om icke i stället för orden, stånde tiufzrätt: kunde sättjas, ware icke man des bättre.

Ad 4. §. påminnes underdånigst, om icke i detta fall borde räcknas a tempore scientiæ, i fall den omyndige, eller des arfwingar wore frånwarande, och kunde intet så snart om testamentet få kundskap.

53. Cap. 25.

Om förmynderskap. Hwilken Barna förmyndare wara, och huru den tillordnas skall.

Här wijd påminnes underdånigst af een deel Kongl. Rättens ledamöter, effter som i förra Lagen handlas om förmynderskap i gifftmålab., om då icke wore bäst at häruthinnan ochså följja samma Methode och ordning, så at det som handlar om förmynderskap nu jembwähl blifwer infördt i gifftomåla Balcken.

Ad 2:m §. Emedan hwar och een præsumeras wara sådan som han bör wara, till des contrarium beewijses, så anföres här wijd den underdånige påminnelse; om icke i stället för desse ytterste orden: där han pröfwas där till fallen wara, wore bättre at sättja: där emoot honom icke något laga jäf wore.

Ad 4:m §. tyckes nödigt wara, at här i stället för orden, effter Lagh och upprättade inventarier: sättes, effter Lag, och näst effter modrens dödh oprättade inventarier.

Ad 5. §. Synes för större fullkombligheet skull, intet wara orådeligit, at näst effter dhe orden: förmyndares råde: den följjande

Digitized by Google

meningen således infördes: Som antingen barnen å fädernet närmast skyllde äre, eller Rätten där till förordnat, där fadren igenom testamente ingen uthnämbt hafwer.

Ad 6:m § blifwer påmint, om icke nödigt är, här något tydeligare uthsättja, hwad wördnat modren här uthinnan competerar, hwilcken synes förnembligst där uti bestå, at hon altijd blifwer hörd och intet förbijgången. 54.

Ad 7. §. påminnes, om icke denne §. kunde således begynnas: Ingen moder ware tillåteligit at träda i annat giffte, wijd straff, som åfwan till förmält är.

Ad 13. §. Synes det ordet: af Slächten: wara förskrifwit, och böra heeta, af Rätten.

Ad 14. §. Såsom uti här efterföljande 28 Cap. §. 6. stadgas, at den som lagligen kommit till något förmynderskap, men det illa och egennyttigt förwaltar, skall betala den omyndige skadan och bristen dubbelt, så påminnes underdånigst, om och den som hwarken är skyldman, eller genom testamente förordnat, eller och af rätten tillsatt, uthan elliest sig till förmynderskapet intränger, icke böör åthminstone undergå samma straff, och betahla skadan dubbelt, där icke pröfwas, at han det giordt af oförsichtigheet.

Cap. XXVI.

Hwem till förmynderskap skickelig wara må, eller eij, och om laga uhrsächt ifrån förmynderskap.

Ad 1:m §. Aldenstund det redan är mycket swårt, och undertijden ogiörligit, at bekomma någon som will antaga sig förmynderskap, det och skulle blifwa än mycket swårare, i fall alle een förmyndares i denne §. opräcknade qvaliteter skulle i Lagen nembnas och införas, Så påminner een deel af Kongl. Rätten, om icke bättre wore, at allenast jäfwen hwarföre een intet måtte blifwa förmyndare, specificerades, men intet qvaliteterne som hoos förmyndaren fordras, uthan heller lembna dem till domarens omprö-fwande. Een deel åter tyckia alt hwad i denne §. är upnembt, kunna blifwa ståendes, som det är uppsatt, allenast det lembnas uth som 5:to förmäles om förmyndarens förmögenheet och cautionsställande, och det ordet, full, där som tahlas om full borgen, jembwähl utheslutas, och i des ställe sättjas, at förmyndaren åhrligen bör giöra räckenskap; item at wijd det som 7:mo förmäles om 55.

Digitized by Google

den som är barnens wederdehloman; dhe orden; eller framdeles komma kan: jembwähl kunna uthslutas.

Ad 2:m §. påminnes 1:o underdånigst, om icke wijd det som 2:o anföres om den som inrijkes ett så högt och wichtigt eller trägit Embete förträder, dhe orden, högt och wichtigt, kunde uthslutas och sättjas allenast, trägit.

2. om icke det som här tahlas om 25 åhr, kunde skiee med någon limitation, nembl. om han icke redan wore capabel erkiend
56. at förwalta någon annan beställning, som wichtigare eller så wichtige wore som bem:te förmynderskap.

Cap. 28.

Om förmyndarens plicht wijd förwaltande af dens omyndiges medell.

Ad 1:m §., angående inventarij inlefwererande i rätten och till näste fränder, så påminnes där wijd det samma som åfwantill Cap. 12. §. 5 är anfördt wordet.

Ad 9:m §. påminnes, om icke wijd slutet, och i det som där förmäles, at öfwerskåttet af Räntan skall giöras till ny hufwudstool: wore bättre at sättia, det förmyndaren, om möjeligit är, skall sökia sådant at giöra.

Ad 13. §. Synes nödigt wijd ändan af denne § att tilläggia denne mening, nembl., hwar öfwer om någon twist emillan förmyndaren och nästa fränder opkommer, så stånde det till domarens ompröfwande och uthslag.

Ad 14. §. blifwer påmint, om icke näst dhe orden: inhemptar räckenskap, wore nödigt at tilläggia desse ord: sampt rächningarne wederbörligen reviderar och öfwerseer, etc.

Cap. 29.

Huru förmyndaren räckenskap giöra, och sitt förmynderskap afträda skall.

57. Ad 3:m §. Såsom i denne Kongl. Rätten den Casus förefallit, at när förmyndarne warit twänne och den ena hållitz för bättre solvendo, än den andra, hafwer pupillen påstådt at få hålla sig in solidum till den som bäst är solvendo, så påminnes oförgrijpeligen, om icke nödigt wore, at här och något infördes, huru samma qvæstion och flere sådane skola decideras och slijtas.

Digitized by Google

Cap. 30.

Om laga ålder och hwilcken sin egen måhlsman wara må.

Ad 1:m et 2:m §. Att laga ålder här uthsättes till 20 åhr, och längre, är något nytt, som intet kommer öfwereens med förre Lagen; och håller Kongl. Rätten eenhälligt oförgrijpeligen så före, at det är rådeligare här uthinnan föllja förre Lagen, effter som där till månge skiähl och motiver finnas kunna.

Ad 3:m §. påminnes 1. om icke det skulle wara billigt, at Jungfru finge wara sin egen måhlsman, när domaren pröfwar henne wara af det förstånd och skickeligheet, at hon sielf sitt wähl kan förestå.

2. Håller wähl Kongl. Rätten skiäligt, at uti det som hustru anbelangar, hwilcken under mannens wåld står, förblifwer wijd den påminnelse, som i gifftomåhlab. ad §. 4. Cap. 9.[1]) giord är, men 58
när någon twist opkommer man och hustru emillan, tyckes billigt wara, at hustru då hafwer macht och myndigheet för sig sielf at tahla och swara.

Cap. 31.

Om förmyndarens Löön och wedergällning.

Ad 2. §. blifwer underdånigst påmint, angående den Löön och wedergiällning som förmyndaren här tillegnas, at den samma wähl synes med skiähl böra bestås dhe förmyndare som intet äre af slächten, men dhe af slächten tyckias så mycket mindre böra den åthniuta, som dhe för skyldskapen skuld äre dhe omyndige mehra förbundne, och hopp hafwa kunna med tijden at blifwa dheras arfwingar, och dheras goda således bekomma.

---

1) *Hofrättens påminnelse vid 9: 4 GB. lyder jemte kap.-rubrik sålunda:*

Huru wijda Mannen må sin hustrus Jord eller gård bortskipta, förpanta, eller försällja, eller i giäldz betahlning gifwa, och huru wijda hustrun må hafwa macht sigh i handel at inlåta.

Ad 4 § kan Kongl. Rätten eij underlåta at påminna, om icke denne § 22.
till at undwijka inconvenientier torde kunna på det sättet inrättas, at hustrun intet måtte sällja någon fast Egendoom uthan mannens fullmacht, och i dhe fall som i gambla Lagen äre uthsatte, eij heller Löösörer uthan mannens samptycke, så at Lösörer komma at stå i stället för boolagz Saker; och at hustrun i Staden äger rätt att sällja det som till sahlu satt är, item, där annars skieer, om icke då, föruthan det at mannen hafwer wåld sådant kiöp at ogilla och återkalla, hustrun och så borde med något straff ansees.

Digitized by Google

II.

Underdånige påminnellser öfwer Gifftermåhl- och Erfda Ballkerne, som then af hans Kongl. M:t till Lagens öfwerseende nådigst förordnade Commissionen förfärdigat, och högstbem:te Hans Kongl. Maij:tt dess Giötha HofRätt i Nåder anbefalt, medh ett mogett betenkiande att igenom gåå, och sedan medh sine underdånige tankar der öfwer inkomma.

— — — — — — — — — — — — — — —

Erfda Balken.

Cap: 4:

ad §: 14: Meningen och contexten af dhenne § synes reqvirera det ordet dhen *döde* som twijfwelsuthan genom Copistens hastigheet lärer utheslutit wara.

Cap: 7:

[Ad § 3:m]. Här förordnas att *är Boet mycket förbättrat, eller förwärrat, så undanskipte tå Hustruns arfwingar hennes andeehl i anseende till boet som det då ståår, och niute jembwäll sedan then deehl, som hon war gifwen och gifft till* hwilket man förmenar wara så tillförståendes, att Hustruns arfwingar först taga en trijdiedehl af heela boet, och sedan af det som der öfrigit är åther een triding. Nu såssom detta hafwer det anseande, som skulle gifftorätten till samma arfwingar twå gånger uthtagas, man och icke finner, hwarföre det boo, som är i samma ståndh oförandrat som det war wijdh inträde i ächtenskapet, och ett sedermera förbättrat eller förwärrat boo till gifftorätten, olijka måste ansees, medh mindre förwärrandet (hwar om uthi dhen dher på näst fölliande periodo handlas) genom dhen ene makans slösserij eller eenskijlte förwållande skedt wore; Ty elliest, är dhet medh bolags natur och

Digitized by Google

rätta beskaffenheet eenligit, att bättras dheras godz, tå bättres för Bådom [kan thet minskas, tå minskas för bådom]. Cap: 33: Jordb. LL.; altså synes dhee här ofwan införde ordhen bäst kunna uthlembnas, att *Morgongåfwan och böterne för henne tagas af Mannens andeehl* blifwer ståendes, doch så, att wijdh ordet *morgongåfwan* bijfogas dhen Limitation, *så wijda hon i löösöron gifwen är*, effter som uthi dhenna nya Gifftermåhla B. VII Cap: 3: punct rätteligen statueras, att morgongåfwa, gifwen i arfwegods på Landet effter Modrens dödh, Barnomen för fäderne och der inga barn äro, mannens arfwingar hemfaller, som och § 6 att samma Lagh är om arfwejordh och huus i Staden, som på slicht willkor gifwas; blifwandes wijdh sådane händellser, altijdh hustruns inbrachte goda, henne och dess arfwingar oafkortat så långt Boet åthräcker.

Cap: 8:

Uthi dhen andra § finnas desse ordh: *Ware han och barnen ifrån samma arf skijllde*, ther man här näst för Barnen will tillsättia ordet *dhe*, så blifwer derigenom klarare, om hwilka den Billtogas Barn, det böör förstås, i det att ordet *dhe* binder meningen till dhee näst förr omtahlt[e]. ad §: 2:m.

Att dhee som falla ifrån den rätta Evangeliske till een willfarande troo och lära, sammaledes och dhe barn, som uthi een förbuden Gudztienst uppfostras alldrig skole niuta något arff i Swerige är till den rätta Religionens bijbehållan- och förplantande nyttigt, men der jembte synes wara nödigt att tillkenna gifwas, hwem wijdh sådane händellsser, arfwet hafwer att tillträda, oförgrijpeligen förmenar man, att medh sådan Egendomb lijka som medh Biltoge Personers arf skäligen kunde förfaras, så att dhee, som således på een willfarande wäg kombne äre, ther dhee sig igen så rätta, att hoos dhem af wederbörande, pröfwas een allwarsam omwändellse, och dhee sig här huusligen nedsättia, arf tå niuta måge, effter som ingen förbudit wara böör, att sig bättra, men i medlertijdh hafwa andre dess närmare[1]) inrijkes arfwingar arfwet sig att antaga och nyttia[2]). ad §: 4:m.

1) *Konceptet:* närmaste.

2) *Konceptet i marg.:* Conf. cap. 8 § 2 sup. Item § 8 af adel. privil. d. A:o 1687.

Digitized by Google

Cap: 9:

ad §: 2:dum. Här stadgas, att när Fader öfwergifwer sitt fäderneslandh Swerige, och sätter sig alldeles neder att byggia och boo, på främmande orter, då skola dhe barnen, som han tager medh sig uthländes fastän dhee innan natt och åhr, sedan dhee till sine mogne åhr kombne äro, flyttia in i Landet igen lijkwijst mista det arff, som genom Fadren, och för hans skuldh them kunnat tillflyta men dhee wijdh Fadrens afträde här ifrån i Landet qwarblifwande Barnens rättigheet wara dhem alldeles oförkränkt. Såssom nu hwar och een, som uthi Swerige af Swenske Undersåthare födas, och uthi dhen rätta religionen uppfostras [är][1]) der igenom befogadh, det honom här tillfallande arf att åthniuta, och en sådan dess rättigheet, uthan något dess Brutt, wållande eller samptyckio icke kan honom medh rätta betagas, altså och emedan omyndige Barn der igenom, att dhee af fadren, under hwilkens wällde dhe stå, tagas medh uthom Landz, icke kunna medh skiähl seijas antingen något bryta eller wålla, eller till Fädernes Landetz öfwergifwande samtyckia, när dee förmedelst inflyttiande hijt in igen, in om Natt och åhr, sedan deras omyndigheet upphörer, sin kierleek till fosterlandet wijsa, helst som effter Lag bör öfwermagis willja gärdh achtas, som mogande mans wåda gärdh, föruthan dhet att så medelst månge nyttige Personer i Landet igen kunna inlåckas; förthenskuldh afseer man icke, hwarföre dhee af fadren uthrijkes medhtagne, men innom förbe:de tijdh hijt igen inflyttande barns rätt, sämbre wara skall, än dhe qwarblifnas, uthan fast mera them emellan een lijkheet häruthinnan kunna giöras.

Cap: 11:

ad §: 1:m. På thet att af thee här befindtelige ordhen *effter dhen brotzlige niute allenast arfwerätt uthi det, som dhen samma under dhet senare ächtenskapet förwärfwa kan* icke någon dhen meningen må taga, som skulle det senare ächtenskapet ändteligen blifwa beståendes, och det således gälla, mer än det förra, synes nödigt, att näst uppå dhee ordhen *senare ächtenskapet,* följer dhenne Cautell, *så frampt det icke, förmedelst dhen förre oskylldige makans påstående, dhen brotzlige att i[ge]ntaga upphäfwit warder.*

ad §: 2:m. Såssom man billigdt befarar, att genom een sådan Sjettedels arfzrätt effter Fader eller Moder emoot Barn af ächta Säng, som här

1) *Afskriften:* och.

Digitized by Google

tillägnas det barn, som någon aflar i Lönskeläger uthan någon bewijslig ächtenskaps[låfwen] medh Möö eller Enkia som intet berychtat lefwerne fördt, skulle till Gudz förtörnellse som all löössachtigheet och oreenligheet förbjuder och hatar, Lönskelägers synden mycket till taga, och dhee ächta Barnena rätt lijda meen; altså och på det lijkmätigt Gudz ordh ächtenskapet, såssom en Gudz ordning, må så mycket mera uthi heeder och wördnat hållas, och oläflig beblandellsse afböijas är dhenne Kongl: Rätten uthi dhen mening, att ett sådant oächta Barn ingen arfzrätt må tilläggas, men föräldrarne förplichtas till en behörig försorg för barnetz födo och uppfostring, till dess dhet sig sielfft nähra kan, warandes märkeligit det Sara sade till Abraham, drijf dhenna Tiensteqwinnona uth med hennes Son ty dhenne Tiensteqwinnones Son skall icke ärfwa medh min Son Isaac; och Gudh sade till honom, alt thet Sara tig sagdt hafwer, så lydh henne Gens: 21: v: 10: 11: 12: hwarmed doch icke betages föräldrarne att af dheras aflinge och Löösöron, sådane sine oächta Barn medh skählige gåfwor och skenker ihogkomma efftter Abrahams Excempell, som gaf alt sitt godz Isac men dhe Barnen som han hade af frillorne gaf han skenker och lät dhem fara ifrån sin Son Isaac medan han än lefde Gen: 25: v: 5: 6:

Hwadh om Siettedeels arfzrätt wijdh dhen 2: §: påmint är, det samma hafwer och rum wijdh thet som uthi 4: §: om een lijka arfzrätt talas. ad §: 4:m.

Cap: 12:

Här hafwer dhenne Kongl. Rätten intet meer at tilläggia, än det ordet uppsåtheligen nembl: *finnes någon der emoot uppsåthel: [hafwa något] undandölgt* etc: hwilket således bättre swarar emoot det swåra der på satte straff. [ad § 1].

Dhe skähl som der till styrkia kunna att wijdh inventarij upprättande, altijdh någon af wederbörande dommare å Landet och i Städerne, måste wara tillstädes, lembnar man uthi sitt goda wärde, men kan här wijdh icke opåmint lembna, att såssom uthi somblige Landzorther i Swerige, men serdeles i Finlandh finnes härader, som många mijhl widt begrepne äro, och mästadels hafwer een Häradzhöfding 3 el:r 4 Härader, så wille det wara för Sterbhusen een stoor gravation att Häradzhöfdingen för sådan dess långe reesor och hafwande omaak wedergälla och förnöija. Här står fuller *är han Bonde eller Sterbhuset af ringa willkor, el:r är Häradz-* ad §: 2:m.

Digitized by Google

höfdingen eij så när wijd handen, så kallas der till twå eller een af nembdhen, tillijka medh een annan beskedelig man af nästa grannar, [men] ofta är Sterbhuset så fattigt, att dhet icke eens kan tohla dhen wedergällning, som een Nembdeman för sådant sitt omaak skulle weehla fordra, och alt derföre underkastas hans Kl. Maij:tz nådigste behag om icke som här tills laglijkmätigt och brukeligit warit till arfwingarnes egit skiön och gottfinnande kunde lembnas, der weedh bruka några beskedelige män, antingen af dheras fränder el:r af Rättens medell, såsom och om icke desse senare strängeligen måtte anbefalles, att när dhee wijdh Inventeringar eller arffskifften brukade warda, icke något mera för den förrättningen än det dhee i Conformitet af Kongl. d: 23: Novemb: 1686 publicerade förordning och Taxa, angående extraordinarie Ting Syner och desslijke förrättningar, kunna wara befogade till, på det dhen elliest ofta förekommande Klagan öfwer dheras wijdh sådane tillfällen brukade stora egennyttigheet må der igenom blifwa afböjdh och betagen.

ad §: 6:tum. Såssom beneficium inventarij, är af then wärkan, at then, som medh förbehåldh deraf, något arf tillträder, icke är wijdare än arfwet tillräcker, Creditorerne obligerad, men ther emot ehoo som uthan en sådan arfwetz upptecknin, der till stiger, dhen samma niuter sedermera ingen inventarij rättigheet uthan måste swara till fulla gällden, ehwadh arfwet som han undfängit, der till förslår eller intet; altså och emedan hwar och een, som till laga åhr kommen, och sin egen man är, fritt ståår, att sig afseija, hwadh honom elliest till förmåhn, gagn och bästa kunde lända, effter som enom sielfrådande någon wällgärningh icke plägar påtwingas, som här skulle skee, ther een Fullmyndig och rätter arfwinge, som sitt arff uthan Inventario tillträder, och således giör sigh till all Sterbhuusetz gäldh skylldig, att swara (hwilket synes nogh wara honom för straff) pålägges att dertill med bötha som här förmäles, till nästa Hospital, eller Barnhuus, een trijdiedehl af det han i boet undfängit, Ty håller man så före, at hwadh här om be:de trediedeehlz böother infördt är, må uthelyckias, och det öfrige oförandrat lembnas.

Cap: 13:

ad §: 2:dum. Emedan adelige Ståndz Perssoners begrafningsomkostnadh icke kan af Häradzhöfdingarne, uthan måste af HoffRätterne pröfwas

Digitized by Google

och gillas, ty tillsätter man uthi denne § desse ordh: *wederbörande domare, effter dhen afledhnas Ståndh och willkor.* Och såssom iblandh dhee tingh, hwilka till trätor anledning gifwa, är i synnerheet detta, när i stället för dhen harmonie, som emellan alle Lagens rum wara böör, några emoot hwar andra finnas strijdige, så kan man medh stillatijgande icke förbijgå dhen skilliachtigheeten, att här ofwanföre uthi det 15: Cap: §: 1: Giffterm.B: finnas desse ordh, *när mannen eller hustrun döör, böör dhen som öfwerlefwer, undfå sin fördeehl af oskipto, sedan gäldh gullden är,* hwilket och medh then här tills öflige Lagh och praxi eenligit är, men uthi detta 13:de Cap: §: 2: ErffdB: afgåår af Sterbhusetz oskipto medell, näst begrafningsomkostnaden, then effterlefwande Makens fördeehl, och så dher näst gäldh, hwilke twänne Capitell, uthi det momentet antingen gällden, eller then effterlefwande makans fördeehl af oskipto, præference gifwas böör, icke synas medh hwar andra kunna Considereras [1]).

Ther man Hustruns inprotocollerade Morgongåfwa framför Manssens annor gäldh som fuller icke uthi protocollet införde, men doch klar och oförneekeligh är företräde will tillägna, tå gifwes dher igenom tillfälle till dhee Creditorers förfördehlande, som sigh förlåtandes på gälldenärens troo och lofwen dheras förordningar [2]) icke inprotocollera låtit hwar wijdh är att besinna det både Rätterne och de trafiquerande till alt för stort beswär wille ländа, ther handelsmän, hwar gångh dhee något af sine waror uthborga, straxt dess inprotocollering sökia skola, i det stället här tillz iblandh them warit then seedh, att jembwäll uthan obligation kiöparen sitt godz förtroo. Kiöphandelen, som är näst Gudz wällsignellsse, ett af dhee importanteste medell till Landh och Rikzens förkofringh och wällståndh, meriterar och behöfwer befordringh, men ju flere omswef, inwändningar, och undflychter uthi gäldz betahlningen tillåtas, thess mera minskas och förfaller Crediten som doch så nödwändigh är, att then föruthan, icke kan beständigt underhållas och idkas någon stor handell och wandell, hwar wijdh icke så altijdh och noga alle Subtiliteter och minutier [i lagh och processer, i acht tagas kunna]. Som fördenskull för sielfwa rättwijsan och alless bästa i gemeen är angelägit att ordh och afskeedh må styrkias och dhee rätte giäldhkrefjande, komma till deras oafkortade betahlningh, dessuthan och när twenne om een tingh twijsta, tå gifwer billigheeten

ad §: 5:m.

1) *Konceptet:* concilieras. 2) *Konceptet:* fordringar.

Digitized by Google

cæteris paribus honom större bijfall, som titulo oneroso, der till är bijfogadh och söök er att undwijka sin märkelige skada, än then, som hafwer dher till allenast titulum lucrativum och sträfwar effter sin winst; Ty förblifwer man här uthinnan wijdh dhen här tillz öflige Sweriges lagh Cap: 17: ErfdB: Stl: som säger *är eigh Godzet mera än gälldet är, då gälldes gälldet och Testement och morgongåfwo kom ther till*, effter som eij heller Kl. Maij:ttz hällssosamma förordningar angående gäldz betahlningh, morgongåfwan der ifrån frijkalla.

ad §: 10: Wijdh dhee ordhen *medh dess uppburne afgäldh och Ränta* [påminnes][1]) underdånigst, att så länge gällden är arfwingen alldeles owitterligh, och inge Documenter eller Skriffter i Sterbhuset finnas, som anledningh gifwa, att om samma skulldh kunnigh blifwa, så är arfwingen sitt wällfängne arfz bonæ fidei possessor, och conseqventer befogadh then der af uppburne Räntan att behålla, hafwandes Creditoren, sin derigenom lijdande afsaknadh, deras egen försummellsse att tillskrifwa, som sådan deras skullfordran icke förr wederbörligen angifwer.

Cap: 14:

[ad §: 1]. Wijdh ändan af dhenna §: kunna desse ordh tillsättias: *Så wijda thet uthan någon annors förfångh skeer*, effter som uthi Kl: M:ts nådige förklaring af åhr 1687 d. 31 Decemb: angående adelens Rusttjenst påbiudes, att *dhe omyndigas godz böra åthskillias ifrån dhee myndigas, och icke effterlåtas, under hwadh skeen och förewändningh thet och wara må, effter godtyckio att hafwa ett odelt boo, sampt der igenom obilligen och till Kl. M:ts skada, förswara något myndigt barns godz.*

Cap: 15:

ad §: 6: Näst effter dhee orden, *doch att föräldrarne sine Barn föruth weeta låta*, kunde insättias, *eller elliest wederbörligen förklara deras willie, att sådant them framdeles berächnas skall.*

ad §: 7:m. Såssom både Lagen och Kongl: förordningar gerna see, att till familiernes heeder och uppkombst, then fasta Egendomen, så myeket skähligen skee kan, hoos Sönerne må bijbehållas, såssom dhee dher familiens nampn, Skiölde merke och Lustre, in på effterkommanderne fortplanta och uthwijdga skola och ther emoot ju

1) *Afskriften:* påminnandes.

Digitized by Google

större deehl af arfwegodzen genom Döttrarnes Giftermåhl, uthi främmande [ätter][1]) drages, dess mera familiens wällståndh och anseande afftager [och][2]) förminskas, så förmenar dhenne Kongl:e Rätten icke obilligdt wara, att wijdh arfskifften å Landet Broderen åthniuter tagelått fram för dess Systrar; Men [at] iblandh flere bröder, then ällste icke må hafwa wahlet af låtterne, der till äre desse skähl, 1) Fortplantandet af familiens nampn, wapn och skiöldh[3]), kan medh tijden lijka så wäll skee genom dhee yngre Bröder, som genom then äldste 2) Äldste Broderens förmohn för dhee yngre, är dessuthom stoor, i thet han uthi Fadrens lifztijdh, får sin oberäcknade uppfostring, och uppå dess befordringh, hafwer fadren gemeenligen all flijt och omkostnadt ospardh, på dhet dhenne, effter fadrens dödh, må thess bättre kunna dhee yngre Syskonen understödja och hielpa. 3) Så mycket spädare eens ållder är, thess större medell och hielp han betarfwar, förr än [han] sielf kan till sitt uppehälle något förwärfwa, hwilket twijfwellz uthan warit orsaken till det wijdh arfskifften här i Landet fordomb öflige bruuk, att effter Låtternes föregångne jemkningh, hafwer dhen yngste warit tillåtit att wällja hwilken thera han helst wille, och sedan then Broderen som till ålldren war honom närmast och så wijdare uppföre in till dhen älldste, Södermannelagen Cap: 1: ErffdB: hafwandes dhee således weehlat gifwa [the] yngre någon fyllnadh emoot dhet goda, som the älldre uthi Föräldrarnes Lijfztijdh mera af dhem undfått. 4) Ju större olijkheet i arfftagandet Bröderne emellan, thess större afwunden och oenigheeten familien til skada och fördärf. Blifwer altså effter dhenne Kongl:- Rättens meningh arfwet, flere bröder emellan uthan någon förmåhn af tage lått, uthi lijka låtter fördelt och skifftat.

Cap: 17.

Om laga förfall eller hinder att sökia Arff och om Laga tijdh der till, sedan förfallet uphört och arfwingen det weeta fick, att arfwet föll om hwilket handlar §: 1 fine uthi det 15: Cap: d: tit: och § 1: fine uthi det 17 Cap: [sampt des] § 2: 3: 4: som alla till een lijkheet sin emellan under een § synes kunna der effter så författas:

Om man weet hoo arfwingen är, men icke hwar han wijstas, att hans slecht eller samarfwa icke kunna, som dhe elliest borde,

1) *Afskriften:* orter. 2) *Afskriften:* att. 3) *Konceptet:* wärde.

Digitized by Google

gifwa dommaren der om wijdh handen, och han honom på dheras bekostnadt det kundgöra genom bref till dhen dommaren under hwilkens Jurisdiction han wore att arfwet fallit waar, så att dher igenom een behörigh wissheet att arfwingen fått kunskap der om när arfwet föll, icke kan inhemptas då förordnar Rätten någon som weedh arfzdeehlningen dess rätt förträder och i acht tager in till dess sådan hans okunnigheetz, eller annat hwargehanda laga förfall upphöra kunde, att han sedan innom 3 månader der ifrå öfwer laga åhret och ifrå det han weeta fick att arfwet föll, om han är inrijkes att han dess uthsökande bewakar, men om han är uthrijkes, då ett åhr öfwer laga åhret ifrå det förfallet upphördt, och han fått kundskap om arfwet; Ty elliest om han seedan bewijsligen det försummat, hafwi han då sin rätt och talan der å förwärkat: men weet man ingen hwarken inrijkes eller uthrijkes arfwinge och kommer eij budh af honom eller någon kundskap innom natt och åhr effter det arfwet föll, tagi då konungen arfwet, (som det IV Cap: §: 14 Erffb: och den 7 § här uthi Cap: XVII innehåller); kommer arfwinge sedan och gitter innom förbem:te tijdh sine laga förfall bewijsa, nembl: innom 3 månader öfwer Laga åhret ifrå dhet förfallet upphörde om han är inrijkes, eller om han uthländes är, åhr och dagh öfwer laga åhret sedan förfallet upphörde och han detta weeta fick när arfwet föll, hafwi macht sitt arff, doch uthan afgäldh och ränta att åtherfordra.

ad §: 5: Och dhee ordh der i om 20: åhr att kunna gåås förbij och således [uthelyckas][1]) som fölljer.

Jngen arfwinge, ehwadh förfall han och hafwa kan, må någon tahlan till något arf hafwa, sedan thee så stadgade laga förfals tijder, innom hwilka förfallet upphördt, förflutne åhre; Ty elliest om dhee laga förfals tijder blifwa i gemeen på 20: åhr uthsatte, torde hwar och een som trätosam woro, taga sigh der af tillfälle på een så långh tijdh innom dhee 20: åhr genom föregifwande af något laga förfall att göra enom icke allenast uthi sin hafwande rätt, och rättigheet, uthan och allom altingh twistige medhan ingen af Hans Kongl: M:ts Troo undersåter är, som icke kan af något Sterbhuus, anten något lagligen ärfft, eller af dhee som ärfft, och dess effterkommande något förwärfft, eller redel: sigh tillhandlat hafwa, genom dhee laga fångh af kiöp, skiffte, förstånden pant, eller elliest, att hwars och eens Egendomb så i löst som fast, uthi

1) *Afskriften:* uthrijkes.

Digitized by Google

det mäste så wäll som minste således kunde blifwa satt i owissheet, nu af een, nu af annan, som innom hwarge 20: åhr effter andre, wille göra sigh saak der medh först att begynna söka Sterbhusen, [och sedan] på alle dheras afhandlare, det att fullföllga. Hwarigenom trätor och twijstigheeter icke allenast till befarande för månge Parter emellan, uthan och till alle, både under och öfwerdommares otahlige beswäär, då blefwe oändelige, och dhe 3: åhrs laga häfdh om arf, sigh grundandes på det 16: Cap: ErffdB: LL. och tillijka alle andre laga fångs häfdar, [grundade på flere capitel i laghen om häfder] stodo då all fara att falla om kull och blifwa till intet. Hwilka sådane af hwargehanda tillfälle sigh yppande strijdigheeter all godh Lag gemeenligh plägar förekomma, och synes i detta måhl wara så mycket nödigare, som elliest ingen af hans Kongl: Maij:ttz trooplichtige undersåter kunde af dhee trätesamme få blifwa i någon roo eller säkerheet om sin egendomb, uthan i den osäkerheet och oroo komma, att man woro så godht som owiss om altsamman. Ty hwadh elliest dhee Kongl: förordningar, om 20: åhrs förbudne skulldhfordringar anbelangar, som der innom icke warit till rätta lagl: sökte, äre af een fast annan beskaffenheet dee så länge förtegade och abandonerade twijstigheeter uthan någon sedan tillåteligit förfarande deraf enkannerl: att afskära.

Uthi det 4:de Capitell 14: §: i dhenne Ballk stadgas, att *är ingen som sin arfwerättigheet medh dhen döde klarligen gitter bewijsa, så hemfaller arfwet konungen*, som det och här tills in praxi för Konungens eensaak blifwit antagit, men här warder uthi samme måhl, förordnat, att *Konungen tager allenast halfft, och halfft näste Hospital.* Och som twänne så skilliachtige förordningar öfwer ett måhl icke kunna begge blifwa beståandes, så synes dhenne §: böra rättas effter det allegerade 4:de Capitels 14: punct till att dher medh så mycket mera hoos dhee oförståndige uthesluta dhen Papistiske tanka, som skulle dhen dödas Siähl något dher igenom hielpas, att helfften af hans qwarlåtenskap Hospitalet tilldelt warder. ad §: 4:m.

Hijt hörer den annotation som man widh dhen föregående 4:de § uthi detta Capitell giort, så att i mangell af rätter arfwinge eller wijdh dess Laga tijdz försittiande uthan laga förfall, arfwet Konungen allena tillfaller hwar medh och dhen här nest följande 7:de §: instämmer. ad §: 6:

Digitized by Google

[ad §. 8:m]. Såssom een reedelig man, som wijdh dess kiöp, alle juris solennia observerat och således, förmedelst laga fängh och lagfarande sitter uthi possession af någon Egendomb befästat lijkmätigt lagh och Kl: Reductions Stadgan, icke må der uthinnan qwälljas, Så synes een sådan kiöpare medh dhen här omtahlte befrijellsse Eeden att han reedeligen och intet wetandes det någon annan än dhen som sållde der till berättigadh war, sigh det tillhandlat, så mycket mindre böra graveras, som samma Eedh någon för wijteligh beskyllningh af Sweek och List med sigh förer, och dessuthom i gemeen effter laga process, är Eedhen i sigh sielf farligh och synes något neesligh, then och ingalunda uthan i wichtige och angelägne saaker och när præsumptionerne, tecknen och lijknellserne äro i sigh krafftige och starke, åläggias må. Hwaraf förmodel. är att sluta, att hwadh uthi dhenne § om een sådan Eedh tahlas wäll kunde uthelyckias

ad §: 9:m. Såssom dhee orden här ståå, *Sterbhusetz rätt illa förswarat* wisserligen skulle öpna ett stort tillfälle till trätor, så synes nödwändigheeten fordra, att dhee uthes lutas, i hwilkas ställe kunde insättias, *Sterbhussetz rätt förtegat,* såssom och för det öfrige att näst effter dhee orden, *uthan dhe andre Arfwingarnes rådh och weetskap,* tilläggas desse; *dher han them till råds taga kunnat, sigh uthi process inlåtit,* och Sterbhussets rätt försummat eller efftergifwit hafwer etc.

Cap: 20:

ad § 1:m. Förmedelst een sådan willkorligh gåfwa eller testamente till een af Samarfwingarne, som här omtahlas, warder fuller arfwejorden ifrån Slächten icke abalienerat men lijkwijst præjudiceras der igenom dhee andre Samarfwingarne i thet thee inkompsten der af umbära måste, och tyckes een sådan gåfwa, emoot dheras willje, så mycket mindre kunna bestå, som Kl: Maij:ttz Stadga om Testamenten af åhr 1686: uthi första puncten i gemeen förbiuder, att uthan lagligh arflöös görande orsaak, testementera och någon förordningh göra om odelljordh, warandes rättwijst, att dhen jordh som wij, uthan något wårt beswär, blått och allena gienom arfzrätt bekommit, blifwer sammaledes af oss, wåra arfwingar efterlembnadh, och att hwar och een sådan sin arfzrätt, när han dhen icke efftergifwit, eller icke förwärkat, oafkortat må åthniuta.

Digitized by Google

Af samma skähl, som emoot nestföregångne §: anförde äre, sâssom och, på det sämja och enigheet Syskonen emellan thess bättre må bijbehållas, skulle man heller till låttande, än till Förälldrarnes förordningh lembna arfwegodzen barnen emellan att skiffta och fördeehla. ad §: 2:

Thet är fuller icke uthan att Sweriges lagh will det arfwegodzen skola så mycket möijeligit, wijdh familien bijbehållas, men sâ drager hon större afseande på arfzrätten, sâssom härrörande [af] naturens Lagh och wärkan, och lijka som blodet wijdh hängiande, seijandes uthi det 3: Cap: ErffdB: LL: *är annat närmare, tagi alt samman, och gifwi engti uthi andro Slächtena.* Sâssom nu eens arffzrätt uthi dhee godz, som â mödernet uthur een annor familia enom tillfalla, är af lijka krafft som arfzrätten uthi Fädernes godzen, sâ är man i Underdånigheet i then meening, att samma arfzrätt hindrar, att man eij må (det doch här tillåtes) närmaste arfwingen till förfångh, fast än han allenast â mödernet skylldh och sâledes af een annor ätt woro, abalienera något fädernes arfwegodz till een fiermare â fädernet skylldh, förbiudandes som ofwan förmält är, Kongl: Testamentz Stadgans 1: punct att uthan lagligh arfwelöös görande orsaak, Testementera och göra någon förordningh om odalljordh, *oachtat effter hwilken dhen till arfz fallen woro.* ad §: 3:

Desse paragraphi gåå ifrån d: 19 Cap: ErffdB: Stl: men ther emoot drager Kongl: Rätten een underdånigh reflexion uppå det som uthi 4: puncten af Kongl: M:ts Stadga och förordningh om Testamenten biudes och befalles att uthi dheras strijdigheeter som under Stadzlagh höra, skola dombstohlarne sigh alldeles rätta effter förbe:de Capitell uthan anseande till dhee Resolutioner och præjudicater der emoot kunna uthwärkade wara. ad §: 4: 5:m.

Uthi Underdånigheet remarqverar man här wijdh 1: att här görs een åthskillnadh emellan arfftelige löösöron och aflinge Jordh, huus eller löösöron ther doch uthi 1: puncten af Kl: M:ts Stadga och förordningh om Testementen, förklaras, att ärfde och förwärfde löösöron effter gammalt bruuk och sedwänjo hållas för lijka förruthom det, att genom een sådan åthskillnadh, skulle gifwas tillfälle till månge trätor eenkannerl: wijdh dhee Perssoners Testementen som länge i ächtenskap lefwat, och icke kunnat öfwer deras ärfde, förwärfde eller uppgorde eller omarbetade löösören någon book hålla. 2) här inskränkes och icke lijtet then af Sweriges lagh och högstbem:te Kongl: Stadga, rätta ägaren förundte frija disposition ad 9 et 10.

Digitized by Google

öfwer dess aflinge Jordh och Löösöron å landet; 3) meer Högstbem:te Kl: Stadga om Testementen befaller uthtrykeligen, att man uthi Testamenten och gåfwor, wäll skall achta dhee grader och steegh som uthi det 19 Cap: ErfdB: Stl: påbiudes, men projectet gåår något wijda der ifrån tillåtandes att långdt mera ifrån Barnen bort Testementera. 4) Dhe månge Limitationer och grader, hwar effter desse § tillstädia att bortgifwas må, nu een Tredingh nu twåtrediedelar, nu een fierdiung, nu tree fierdedelar nu fyra femptedehlar, nu een siettedeehl, nu halfparten etc. göra Lagen mörk och swåår, som doch effter Kongl: M:ts ankombne nådigste bref, af d: 18 Novemb: sidstledne, måste wara tydelig och klaar. Jn summa, dhenne Kl: Rätten kan icke finna dhee skähl, hwar af man må föranlåtas att ifrån skrijda något af det som H: K: M: så nyligen och effter ett så moget betänkande och öfwerläggande för rättwijst pröfwat om Testamenten, att stadga och publicera låta, till att som een wiss och stadigh warande Lagh i acht tagas och effterlefwas.

ad §: 12: Såssom uthaf dhee uthi nästföregående elffte § införde orden *om uthrijkes arfwinge eij i Landet flyttia*[1]) *will*, klart nogh wara synes att sätter samma uthrijkes arfwinge sigh needer här i Rijket, att bygga och boo, tå niuter han inrijkes arfwinge rätt, och är ogilt om ifrån honom till een annan mera för testamenterat är, än Lagh förmåår, så kunde dhenne 12: §: wäll uthelembnas, effter som till Lagens gravitet länder, att dhen samme effter möijeligheeten så sammandrages att dher uthi något fåfängt eller onödigt ord icke må finnas.

Cap. 21.

ad §: 1:m. Hwadh här förmähles om fast arffz Testementerande till ett adopterat barn, som är af Testatoris egen ätt behöfwer thenne restriction, så wijda Testatoris näste arfwingar der till samptyckia, emedan deras rätt till dhet fasta arfwet, må icke uthan dheras förbrytande, eller egit begifwande till een fierding för them förminskat warda.

Cap: 24:

[ad § 6.] Hwadh man wijdh thet 20: Capitlet i dhenne Ballk om förbudne testamenten och förordningar öfwer arfwejordh, påmint, det

1) *Afskriften:* uthflyttia.

Digitized by Google

samma förmenar man och så wara att ihogkomma wijdh dhenne §: så wäll som elliest, ehwarest någon annor förordningh om arfwejordh, än then som medh Kl: M:ts Nådiga Stadga om Testamenten kan öfwereens komma, tillåten warder.

Förmyndare Ordningen.

Cap: 29:

Ther som dhen myndigh blefne öpit lembnas, att förmyndaren för dess förwaltningh tilltahla, enär han det framdeles giöra will under beskyllningh af någon swikeligh handell, — hwartill dhen Clausul, som wijdh ändan af dhenne §: [finnes, anledning tyckes gifwa][1]), — tå lärer then och så dessuthom store swåårheeten att få någon till Förmyndare, der igenom mycket förökas. Hwilken Clausul förthenskulldh kunde uthelåtas, eller innom någon wiss tijdh inneslutas, eller åth minstone således limiteras, att Förmyndarens efterlembnade hustru och Barn, icke må medh een sådan Action beswäras, när then icke emoot förmyndaren sielf uthi dess lijfztijdh är moverat wordhen. [ad § 3]

Cap: 30:

Huru som icke någon ringa oreda wille föllia, ther ingen, som icke fylt sine 20 åhr skulle wara myndigh och sin egen man, thet förmodar man wijdh Gifftermåhla Ballkens 1: Capitells 3:die § bewijst wara, så att detta wijdh 36: puncten af Kl: förmyndare ordningen d. A:o 1669 rådeligst lembnas kunde, men uthi dee händellser, att then fembtonåhrige wederbörl. angåfwos, att icke wara af det förståndh och stadigheet, att sig sielfwan och sitt uthan andras anförande, förestå kunna, seer man eij annor uthwägh än att dhet till Rättens ompröfwande och förordningh hemställes, effter som jembwäll för det gemena bästa ligger ther macht uppå att hwar och een sitt goda rätteligen brukar och använder. ad §: 1:m.

Cap: 31:

J slutet af dhenna § torde desse ordh icke onödige wara *antingen een eller flere förmyndare äre, böör doch till dheras belöningh af dhee omyndigas Räntor, mera än förbemält är, icke afgå.* ad §: 2:m.

1) *Afskriften:* finnas anledningh tyckias.

Digitized by Google

Hwadh uthi Kl: förmyndare Ordningens d. A:o 1669: 20 punct, till hemmande af skadelige uthrijkes reesor, stadgat är, thet finner man wara på så gode skiähl grundat att thet och här synes böra införas.

Så tyckes och dhen 39: puncten af högstbem:te förmyndare ordning icke wara att förbijgå, emedan dhen samme handlar om dhen lydno och wördnat som dhee omyndige, dheras målssman skylldige äro, blifwandes elliest genom dhee omyndigas halss starrige geensträfwigheet målsmannens för them och dheras goda dragande trogna försorgh och omwårdnat offta fruchtlöös och förgäfwes, förmyndaren till förtreet och dhee omyndige till skada.

J gemeen wijdh heela wärket påminnes underdånigst, 1:o) om een wiss determination af Böthernas qvanto, så och fördeehlning wijdh hwarge måhl, 2:o) att dher Hans Kongl. M:t när dhen nya lagen blifwer fullkombl: utharbetat och förr än dhen samma af trycket uthgåår, skulle i nåder behaga att loca parallela allestädes in margine, lijka som uthi dhen gambla lagen skedt är tillsättias, wore thet både för dommaren och andre, een godh hielp och underrättellse.

Digitized by Google

III.

Underdånige Tankar som öfwer några måhl wid dhe nyia Giffto- och Erfda Balckers igenom gående förefallit och till Vnderdånigste efterlefwande af Hans Kongl. Maij:tz nådigst gifne befallningh af d: 16 nästledne Maij utj all som diupaste wördnadh här in under upgifwes; medh den allerödmiukeste böön och tillförsicht at alt hwadh härwijdh proponeras och andrages medh gunst och ynnest Considereras och ansees, emädan man desse fölljande Momenter allenast af een innocent och wählmeent bekymbersamheet at underdånigst wörda Hans Kongl. Maij:tz högst nådige försorg om Lagens förfatningh underdånigst erhindrat, som man och dem den Kongl. Lagh-Commissions mogneste öfwerwägande och bästa gåtfinnande ödmiukeligast Vnderkastar.

— — — — — — — — — — — — — — —

ErfdaBalcken.

6. Dhet 20. Cap: §. 10. ErfdaB:n beskrifwer hurulunda Aflinge jordh, huus och Löösöron Barnomen emällan och huru mycket ifrån barnen må testementeras, hwarigenom den frijheeten som det 9. Cap: JordaB:n L:L:n och förra testementz Ordningen tillförne medgifwit wid eens aflinges och Löösörons disponerande, blifwer något limiterat och beskränkt, hwilket och tyckes något efftertänkeligit. 1. Effter den frijheet och absolute macht som hwar och een öfwer sitt Aflinge och Löösöron härtills hafft, icke synes wara funnen för någon skadeligh, emädan alla förälldrar så wijda de hafwa Sensum cum brutis communem inexstingvibili naturæ propensione et Storgia älska och giärna upfostra sina barn, så länge

Digitized by Google

de sig som barn ägnar och bör skicka och förhålla, då de ingen annan häldre unna och effterlåta, hwadh de förwärfwat och sammandragit. 2. Synes een sådan frijhet som i så långh tijdh warit medgifwen och så sällan någon hafft att klaga öfwer, yttermehra och hädan effter wara nödwändigh, emädan den intet är det ringeste argument till att öfwertala barnen ad officia pietatis et obseqvii erga parentes, som dhe elliest offta kombne uthur föräldrarnes huus, brödh och umbgiänge wid föräldrarnes älderdomb och swagheeter, antingen alldeles förgiäta eller åth minstonne intet wederbörl:n effterkomma, som de lijkwähl skulle så mycket mehra i Achtning taga, när till den naturlige kiärleken komme den fruchtan at andra igenom skickeligare tillhanda gående skulle giöra sigh wärdigare till deras föräldrars aflinge. 3. Tyckes igenom afskiärandet af sådant aflinges frija disponerande duplicem infligi parentibus injuriam, först att dhe intet så wähl skola betroos att förwalta sin ägendomb som de den wähl förwärfwat, till det andra att de skulle kunna wara oskiäligare än barnen, så att dhe skulle lembna dem mindre af sin ägendomb än dhe förtiänt, som är Contra naturam, emädan Kiärleeken stiger långt starkare ifrån Föräldrarne til barnen än han går tillbakans ifrån barnen till Föräldrarna. 4. Som inga goda och wählartade barn, kunna igenom een sådan Föräldrarnes frijheet lijda, så kunna och många sällsinte igenom den frijhetens betagande förwärras seendes sina Föräldrar wara förneekat at undangifwa allt dheras aflinge och så mycket mehra förwägrat uthan deste mehr evidente skiähl at skrijda till exhærederandet, warandes nogsampt kunnigt att föräldrar af naturligh Kiärleek långt häldre förtijga och döllja sina barns förgrijpeligheeter än de dem uppenbara, fruchtandes uppå deras missgiärningar sådant straff som skulle wara dem icke allenast till större sorgh, uthan och till Blygsell och waanähra, hwarföre de sådant intet skulle willja uptäckia till skiähl af arflöös giörande, och skulle de då för de förbårgade orsaaker som de af ömbsinnigheet intet wille gifwa wid handen icke hafwa den machten at undraga een så waanartigh sitt aflinge, så hade den onda och goda lijka förmåhn, 5. Fölljer och det at ingen hafwer mehra något absolutum Dominium öfwer någon sin ägendomb, uthan at barnen så de olydige som de lydige ipso acqvisitionis momento deruthinnan med Föräldrarna participera som skulle föranlåta den som förolyckades medh swåra och waanartige barn att mehra dissipera än föröka sin

Digitized by Google

förmögenheet särdeles wid sin ålders tima, hwilket wore för det allmänna bästa skadeligit, interest enim Reïpublicæ ne qvis re sua male utatur. 6. Synes det och wara emot aflinge rättz natur, som effter naturlig lagh lembnar det förwärfwade utj förwärfwarens frija Disposition och wåldh, så länge han förmår sigh och sitt goda styra och föreståå, hwarföre och denne lagen synes kunna tempereras så at de ächta folck som något aflat och förwärfwat måga så länge de lefwa tillsammans om sådant sitt aflinge fritt disponera och råda som de hällst willja och gitta uthan att derföre giöra någon reeda och beskeedh, Men ifrån det att eendera frånfaller och den andra kan påtänkia eller ingå annat giftermåhl, hwarigenom Kiärleeken till dhe förra barnen per novercalia illinimenta kan kyhlas och förminskas, så tyckes billigt att dispositionen af det antingen på sin andehl erhåldne eller under Enklinge- eller Enkieståndet tilkombne Aflinge, bör effter denne lagz giorde moderation adstringeras.

7. Som man uthaf företallde skiähl förmeenar at de ächta Folck som tillsammans något förwärfwa, måga öfwer det förwärfwade ware sigh löst eller fast hafwa frij Disposition och macht, så synes och widh det 22. Cap: wara at påminna at ächta folck åth minstonne af det de sielfwa under deras Echtenskap genom egen försichtigheet snällheet och Achtsamheet wunnit och tillhopa lagt, måga till hwarandra något mehra testementera, än giement till andra effterlåtes, och om icke owilkorligen, dok till den eenas eller den andras dödztima, eller ringast till dess et annat Echtenskap föreföllo, i synnerheet der inga Lifz Arfwingar wore, dy elljest synes den effterlefwande allt för snart skola gåå det qwitt, som medh mycken möda, stort beswär och bekymbersampt släp, medh sambnadh handh till Ålderdommens Vnderhåldh, blifwit sammanlagdt, och emädan inga uthom dem som medh Echtenskaps bandh äre bundne tillsammans, för ett considereras kunna, så tyckes och här den naturlige ordningen willa fordra at man och hustru af hwars annars andehl i Boet, måga hwarandra något mehra tillägna, än de elljest någon deruthom gienom testamenter kunna anslåå, dy som de allena måst lijda med hwarannan liufft och lett, så skulle och ingenthera willa at den öfwerlefwande, skulle aflåta det som icke uthan största beswär kunne afståås, och som Dominia rerum naturaliter transferantur voluntate Possessoris lib: 41. D: tit: 1 ll: 9: art: 3. de acqvir: rer: dominio. Nihil enim tam con-

Digitized by Google

veniens est naturali æqvitati, qvam voluntatem Domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi, dy tyckes dheras wählwillja emot hwarandra som bäst pröfwat hwar annars försichtigheet och omsorgh intet skola kunna impedieras och hindras, uthan at de reciproca testamenta som de sins emällan om deras aflinge och löös öron kunna giöra, måga uthan restringerande till någon wiss andehl af boet, blifwa rata et firma, fast än någon tijdh och Condition dertill skulle Determineras.

8. Det 23. Cap: förmäler utj 2 och 3 paragrapherne, at Arf och Testamenten skola bäras tilbakans, när giäldh som wid Skifften warit owitterligh effterkommer, och der den eena är i medler tijdh blefwen så fattig at han intet gitter sitt Arf eller testamente återbetala, så skall den andra swara till giälden så länge något rächte af dhet han undfått, hwarwid den qvæstion kan upwäxa så frampt een niutit något fruchtbärande Tingh som Penningar eller godz, om Creditoren skall wara berättigadh att åtherfordra dess i medlertijdh åthniutne Ränta och Inkompst till dess han fåår sin fyldnadh, men om det warit ofruchtbart, effter hwadh tijdh dess wärde må ansees, antingen som det warit när Arfwingen eller Testamentarien det emottagit eller som det funnes när giälden blefwe kunnigh, och det borde gåå tillbakans, och i händellsse af det förra synes sådan ägendomb alltijdh böra icke allenast inventeras uthan och wärderas innan den af någon Arfwinge eller testamentario tillhanda ställes.

9. Vtj det 28. Cap: §. 3 förmäles at när någon Förmyndare blifwer nödtwungen att sällja någon fast ägendomb bort från een omyndigh, så skall det icke skiee uthan medh närmaste Slächtz och den Rättens samtycke, hwarunder Sterbhuuset lyder, och det elljest skall wara ogillt, Nu ehuruwähl man aldrig förwähl kan frällssa och förwara de omyndigas rätt och Egendomb, så tyckes lijkwähl 1. swårt för een Dommare, at gifwa till hwar och een sådan förekommande handell sitt Samtycke, effter han derigenom blifwer responsabel så wähl som Förmyndaren till sielfwa handelen, och således inhabilis at dömma Förmyndaren och Pupillen emällan om någon strijd dem emällan derom sedermehra upwäxer. 2. Kan een Förmyndare mycket förebära om et Sterbhuus tillståndh, som een Dommare på een eensidig berättelsse måtte troo och kunna lijkwähl feela, så at på ett förwillat förebringande kunne föllja ett willsampt Bijfall. 3. Tyckes det falla contra officium judicis at

Digitized by Google

han på een partz blåtta relation skall resolvera till eller ifrån utj så efftertänkelige saaker, som kunne wara Kiöparen eller Pupillen, antingen till största skada om det hindras och största gagn der de föreginge eller vice versa, emädan intet af een rätt bör sambtyckias uthan det som effter alle wederböranders inhämptade skiähls wissa befinteligheet är skiähligt, hwilket här widh intet skier, emädan Kiöparen eller Pupillen häruthinnan intet kunna höörás, som hafwa skadan häraf förnämbligast att befara. 4. will det wara nästan omöijeligit för een Dommare wid så många Sysslor som honom nu påläggias, at giöra sigh så underrättadh om alla Sterbhuus tillståndh, at han skall säkert kunna sambtyckia sådane Förmyndarnes actioner, dy som många Sterbhuus beståå af de widlöfftigheeter både utj Rättegångz processer och andra handlar, at dhet fordras långh tijdh at fä weta rätteste sammanhangen af allt, så will der äfwen så långt betänkiande till att säija hwadh för Sterbhuuset är nyttigast eller eij. 5. Tyckes et sådant samtycke fast än der til gifwes utj den Rommerske lagen af fast diverse orsaker någon anledningh lib: 27: tit: 9: ll: 1. et C. lib: 5: tit: 71: ll: 17. de Prædijs et aliis rebus eorum qvi sub tutela et cura aliorum sunt sine Decreto Prætoris vel Præsidis non alienandis vel obligandis, strida emot den hoos oss aflägginde Dommare Eedh, hwaruthinnan expresse förmäles at Dommaren intet skall på hwadh sätt och under hwadh skieen det hällst skiee kan, mehra foga och bifalla den eena än den andra, eij heller för någonthera uppenbara hwadh lönligit wara böör och rådslagz wijs kan talas för eller sedan dommen blifwer afsagdh, hwaremot sådanne Consilia som Rätten i sådanna måhl kunna föra, synes böra wara hemblige till dess någon twistigh Casus derom existerar, då Dommaren intet bör föruth hafwa någonthera bijfallit, at han icke måtte dömma emot sin Eedh och utj een saak som han sielf är för sitt samtycke inwekladh utj, dy föreslåås oförgrijpeligen nogh wara, om Förmyndarne medh wederbörande af slächten i stället för Rättens samtycke giöra det medh Rättens wettskap, så att de ingifwa skrifftеligen alla de skiähl som drifwa dem till sådan handell, hwilka kunne i Protocollet ordh ifrån ordh infattas, och lända både dem och pupillerne i längden till nogsamb effterrättellsse och Förwarning, hwaröfwer och Dommaren om någon twist upwuxe kunne hafwe frijare händer medh obeswärat Samwete att dömma.

Digitized by Google

Några Casus och Händellsser som synas höra men intet finnas under de öfwersände, Giffte- och Erfdebalkar uptagne och fördenskull till den Kongl. LaghCommissions widare öfwerwägande oförgripel:n påminte att underdånigt efterkomma Hans Kongl. Maij:tz allernådigste breef och befalning af d: 16. och Hr Baron och Landzhöfdingens Högwälborne Hr Erik Lovisins derpå följde sammankallande af d: 25. nästledne Maij.

— — — — — — — — — — — — — — —

Erfda Balken.

6. Nu kan Hembgifft wara gifwen till Son eller Dotter och den som samma Hembgifft undfått döör förr än den som henne uthgaaf, hafwandes effter sigh mehra giäld och skuld än at Egendommen tillräcker, hwarföre Creditorerne willja sigh all den i Sterbhuuset befintelige Ägendomb tillwälla, men den som Hembgifften uthgaaf eller dess Arfwingar sökia Hembgifften tilbakars, hwilket måhl offta händer, men intet finnes Expresse omrördt, uthan synes oförgripeligen at som sådan hembgifft, bör till Arf och jämbneda gånga och gifwaren eller dess Arfwingar må få den tilbakars, emädan den som Arf räcknas, och må föga bättre än låhn utj Gifwarens Lijfstijdh ansees, hwilket icke kan till annars mans giäldz betahlningh bortgåå.

— — — —

Digitized by Google

IV.

d. 10 Octobr. A:o 1691. P. d. 14 Oct. 1691.

Stormechtigste Allernådigste Konung! Till vnderdånigste föllie af Eders Kongl: Maij:tz allernådigste Befallningh, har iagh trädt tillsammans medh Häradz höfdingarne sampt Borgemestare och Rådhz fullmechtige ifrån alle Städer, så i Skaraborgz som Elfzborgz Lähner, och opsatt Wår Vnderdånige och Oförgripelige påminnellsser widh dhe Twenne neder Skickade Balkar af Nya lagen, hwilket Wärk nu skickas till Hr LandzHöfdingen Chronhielm, att i diupeste Vnderdånighet, efter Eders Kongl: Maij:tz Befallning, insinuera och öfwergifwa; Vnderdånigste Supplicerandes Eders Kongl: Maij:t medh Onåder icke optaga wille, att tijden är något uthdragen, som har förorsakats dher af, att Häradshöfdingarne till, ock under påstående Kongl: Mönstringen widh Höijentorph, warit occuperade. Elliest har Eders Kongl: Maij:tt låtit afgå Twenne serskilte Breff, det ena till Hr Landzhöfdingen Eldstierna, och dhet andra till Hr Landzhöfdingen Chronhielm, at Convocera Häradz höfdingarne och Magistratz Persohnerne särskilt i hwart lähn, Hwilket har förorsakat något drögzmåhl. Men som begge Lähnen ähro vnder en lagsagu begrepne, i diupeste vnderdånighet Suppliceras, om Eders Kongl: Maij:tz Aldranådigste tillståndh, at få, nähr dhe andre Balkarne nederkomma Convocera på en gångh alle Häradzhöfdingarne och Magistraternes deputerade i hela lagsagun, som annorstädes practiseras, då Wärket bättre med alles mogne Rådh, kan förfärdigas och snarare stå at Expediera, och således Lagsagun icke söndras och åtskillias; Widh detta tillfälle, med Eders Kongl: Maij:tz Aldranådigste tillåtelse, i Allerdiupeste vnderdånighet insinueras, huruledes Giötheborgz Stadh, wid denne sammankomsten sig icke infunnit hafwer, vthan med Bohuus Lähn. Nu ligger fuller Giötheborgz Stadh I. Jnnan gamble Gräntze Merkiet och Wästergiötlandz Lagsagu 2. Sefde dahls Häradh, för hwilket

Digitized by Google

Häradh Stadz Secreteraren i Giötheborg widh denne Commissionen sisterade, efter Magistraten dher sammastädes Justicien administrera, fördenskull har dhet fordrat Min EmbetzPlicht i allerdiupeste vnderdånighet förnimma, om Eders Kongl: Maij:tz Nådige willia icke ähr, at Giötheborgz Stadh skulle widh denne Nyia Lag-Bookens Öfwerseende för hwariehanda Considerationer, giöra ett, med denne lagsagu som alle dhe andre Städerne. Dhet har och så widh Commissionen warit nämpt, widh Erfde Balkens öfwerwägande, om Wärnss Rätt, som qwinkönet i Smålandh och Chroneborgz lähn, i Alboo, Kindwald, Konge, Op- och Norrwedinge Härader, öfwer 1000 åhr sedan, widh Bråwalla Heedh, sig förwärfwat hafwa, i Strijden emillan Kongh Håkan Ringh af Swerige, och Kongh Harald Hildetand af Danemark, i dhet dhe Erfwa efter Stadzlagh och lijka medh Broderen, Och som dhet Ährendet intet kunde inföhras widh denne lagsagu; Så har jag vnderdånigste dher om påminna wehlat, som en lång tijdh neder i Smålandh så för Häradz höfdingen som vnderlagmannen betient, och at dhe dhen tijden, samma förwärfwade Rätt önskade få behålla, så för Antiqviteten, som flehre andre nyttige Conseqventier, hwilket Eders Kongl: Maij:tt förmedellst dhes aldranådigste Bref till Giöta Hoff Rätt af d: 3 Sept: 1685, her vnderdånigst bijfogat, tillåter, så wijda ingen twist om slicht arf yppas kunde. Och som detta ährende widh Erfda Balcken Böör nu ihugkommas, hwad Eders Kongl: Maij:tt aldranådigste her widh behagar hädan efter Stadga och belefwa, ty har efter Eders Kongl: Maij:tz aldranådigste vndfångde ordres iagh medh denne vnderdånige Påminnellsse fördristat inkomma, i diupaste vnderdånighet Supplicerandes, sådant medh wanligh Kongl: Nåde optages och förmärkias måtte. Förblifwandes i dhet öfrige med Vnderdånig devotion till dödzstunden

Stormechtigste Konungh
Eders Kongl: Maij:tz
Vnderdånige och Troplichtigste tienare och Vndersåte
G: Cederhielm.

Bougesundh
d: 10 Octob:
1691.

Digitized by Google

Register.

Sid.
Om metoden vid lagförslagens upprättande . . 13, 15, 43, 69, 150.
Hvad hvar och en gjort på sin balk . . . . . 3, 8.
Ä.B. begynnes . . . . . 18.
Quæstiones i G.B. och Ä.B. fördelte . . . . . 24.
Quæstioner . . . . . 227—33.
Hvad som är infördt i Kyrkoordningen må förbigås . . . . 114.
Distinctio per paragraphos . . . . . 152, 153.
Svenska ord skola brukas i lagen . . . . . 98.
De gamla lagorden sättas i margen . . . . . 3.
Lagförslaget jämföres med Christoffers Landslag . . . . . 189.
Lagförslaget kommuniceras alla Hofrätter och domare men ej konsistorierna . . . . . 15, 149, 187.
G.B. och Ä.B. upplästa i Rådet . . . . . 188.
Prof. Lundii arbete begynnes att företagas . . . . . 206.
» » Ä.B. genomses delvis . . . . . 213—15
Ä.B. jämkas . . . . . 220—26.
Tryckning af lagverket . . . . . 224.

Konungens rättigheter i större och mindre saker . . . . . 4.
Upplästes Kon. Balken . . . . . 3.
Vittnens antal . . . . . 65.
Hvar bör lägersmål behandlas? . . . . . 158.

Hvad är frälserätt? . . . . . 172, 174.
K. M:s bref rörande skattebondes adlige arfvinges rätt till skattejord . . . . . 14.
Skattebondes arfvinges rätt att sin ärfda jord frälsa . . . . 114.
Ofrälses rätt att ärfva frälsejord . . . . . 4.
Bördsrätt . . . . . 7, 11, 246.
Bördköpt jord . . . . . 7.
Om mödernesfränder, som äro närmare än fädernesfränder, kunna börda fädernegods . . . . . 216.

Digitized by Google

Giftermåls Balk.

1 Kap.

Laga giftermålsålder . . . . . 162, 164.

6 Kap.

De causis exheredandi . . . . . 82, 219.
Om sons giftermål . . . . . 82, 114, 154, 157, 158, 159, 161.
Dotter som gifter sig mot faders vilja . . . . . 65, 115, 155.
» » » » » giftomans vilja . . . . . 116.
Enkors giftermål . . . . . 154, 159.
Frälse person som gifter sig med ofrälse 66, 72—73, 116, 165, 166, 172.
Adlig mö gifter sig mot faders vilja eller begår lönskaläge 116, 121, 173, 174.
Dotters lägersmål . . . . . 65.

9 Kap.

Om morgongåfva . 122, 135, 156, 190—200, 220, 224, 255—61.
Morgongåfvas storlek . . . . . 117, 119, 122, 123.
Morgongåfva i fast egendom . . . . . 117.
» i lös egendom . . . . . 117, 123.
» i stad . . . . . 117.
Vilkorlig morgongåfva . . . . . 122.
Af hvilkens del utgår morgongåfva? . . . . . 109, 110, 118.
Om morgongåfva går till andra arfvingar än barn . . . . . 122.
När skall morgongåfva gifvas? . . . . . 119, 122.
Morgongåfva och pactum antenuptiale inprotokolleras . . . . 105.

12 Kap.

Om den som gifter sig utan afvittring . . . . . 100, 164.

13 Kap.

Straffet för hor svårare för qvinna än för man . . . . . 115.
Huru giftorätt förverkas genom hor . . . . . 156.
Hvem njuter förverkad giftorätt? . . . . . 167.

16 Kap.

Om hemföljd 120, 123, 124, 153, 167, 202—205, 209, 220, 225, 248.
Hemföljd utan hustruns vilja . . . . . 123.

Digitized by Google

Ärfda Balk.

1 Kap.

Bör arf definieras? . . . . . 42.
Computatio canonica eller civilis . . . . . 19, 32, 227.
Om supputatio graduum . . . . . 10.
Bröstarfvingar gå framför alla . . . . . 43.
Till hvilket led arf går . . . . . 48.

2 Kap.

Successio in descendenti . . . . . 19.
Företräde för descendenter . . . . . 25.
Om son må ärfva lika med dotter 28, 36, 40, 42, 43, 50, 51, 87, 114, 145, 233—38.
Arfsrätt följer den dödes vilkor . . . . . 87.
Presternas privilegier i fråga om arffall . . . . . 15, 87.
Om presters arfvejord ärfves efter L.L. eller St.L. . . . . 175.
Om lösören på landet ärfvas af stadsbor enligt L.L. eller St.L. 209.
L.L. eller St.L. tillämplig i fråga om deras gods, hvilka bo i staden men ha egendom på landet . . . . . 83.
Delas bondes hus i staden efter L.L. eller St.L.? . . . . . 18.
Stads råmärke (och jurisdiktion) . . . . . 87.
Huru delas bruks tillverkning? . . . . . 84.
Huru husbyra? . . . . . 84.
Huru fastighetsafkastning i allm? . . . . . 232, 238—40.
Om repræsentatio . . . . . 11, 21.
Successio in capita eller stirpes mellan barnbarn, då alla barn äro döda . . . . . 44, 47.

3 Kap.

Successio inter ascendentes et collaterales . . . 25, 30. 43, 227.
Om föräldrar utesluta syskon . . . . . 18, 30, 31, 44, 50.
Arftägt in gr. 2 ascend. . . . . 51.
Farfar och syskons barn . . . . . 29, 32.
Farfar och sonderkullebarn . . . . . 33, 230.
Om företräde mellan farfars far och farbror . . . . . 20, 227.
Ascend. recta et descend. ab uno latere . . . . . 52.
Successio in gr. 2 et 3 a latere ascend. . . . . 21.

Digitized by Google

Om sam- och halfsyskons arfsrätt . . . . . 23, 133, 221, 229.
Om arfsrätt mellan sam- och sonderkull . . . . . 26, 29, 229.
Halfsyskons arf . . . . . 51, 228, 229.
Syskon och sonderkullebarn . . . . . 33.
Om half- och samsyskons barn . . . . . 22, 45, 227, 250—55.
Samsyskons barnebarn eller halfsyskons barn? . . . . . 34, 231.
Om brors barnbarn utesluta farbror . . . . . 34.
Arf mellan brors barnbarn och farbrors barn . . . . . 29, 228.
Sambrors barnbarn utesluta bryllungar . . . . . 34.
Halfbrors barn utesluta farbror . . . . . 33, 230.
Om man och qvinna taga lika arf . . . . . 31, 32.
Successio in capita vel stirpes . . . . . 53, 56, 232.
Vid arf görcs ej afseende på, från hvilken stam godset är kommet 52.
Om halfslägts fjärmare led må ärfva med samslägt . . . 35, 231.
Flerfaldig skyldskap . . . . . 35, 232.

Kap. 4.

Om arf uti åtskilliga »missfälle» . . . . . 54, 56.
Den ärfver, som efterlefver . . . . . 55.

5 Kap.

Partus monstrosus . . . . . 54.
Barn som utskäres . . . . . 54.
Foster som födes för tidigt . . . . . 55.
Om barn dör utan Christendom . . . . . 48, 54.
Qvinnors vittnesmål angående barn, som vid födseln dör . 58, 218.
Man dör och hustru säger sig hafvande vara . . . 137, 151, 218.
Foster som födes i 11:te eller 12:te mån. efter faderns död . 67.

6 Kap.

Om dess arf som dräper . . . . . 57, 68.
Arf till dens slägt som dräper? . . . . . 49, 181.
Om son som dräper . . . . . 49.
Den som ljuger lifvet af annan . . . . . 58.
Om lik ur jord tages . . . . . 60.
Den som dräper sin hustru . . . . . 55, 61.
Dråp af våda . . . . . 65.
Om barn dör i moderns säng . . . . . 64, 218.
Om två, som äro hvarandras arfvingar, hvarandra dräpa . . . 55.

Digitized by Google

7 Kap.

Om förrädare . . . . . 57.
Perduelles . . . . . 69.
Perduellis barns arf . . . . . 69.
Huru barnen af dem, som begå majestätsbrott, mista sitt arf . 182.
Om dem som genom andra grofva missgerningar sin arfsrätt förverka m. m. . . . . 184—186.
Biltog mans gods . . . . . 55, 59, 70, 219.
Om rijshöfde . . . . . 54.
Biltog som hemkommer . . . . . 70.
Landsflyktig mans gods . . . . . 70.
Dess arf som rymd är . . . . . 59.
De som affalla från sin religion . . . . . 87, 186.

8 Kap.

Legitimation af barn aflade i fästning . . . . . 155.
Fästmö häfdas . . . . . 135.
Tvegifte och tvefästning . . . . . 88, 91, 92, 240—42.
Foster af hustru, som våldtages eller lockas . . . . . 55.
Frillas rätt . . . . . 50.
Frillobarns arfsrätt . . . . . 42, 47, 49, 90.
Frillobarns uppfödande . . . . . 90.
Oäkta barn njute uppfostran . . . . . 91, 94.
Frillobarns och oäkta barns arf å sidan . . . . . 93.
Arf efter oäkta barn går till de fattiga . . . . . 93.

9 Kap.

Om upprättande af inventarium . . . . . 12, 91, 164, 219.
Om medgift bör upptagas i boupptecknin g . . . . . 97.
Hvem skall upprätta inventarium på landet? . . . . . 99, 100.
» » » » i stad? . . . . . 97, 99, 100.
Inventarii upprättande på landet betungande . . . . . 101.
När inventarium skall upprättas . . . . . 98, 99.
Förmyndare försummar uppteckning . . . . . 101.
Arf tillträdes utan uppteckning . . . . . 101.
Om undandöljande vid inventering . . . . . 98.

10 Kap.

Om gäld . . . . . 111, 233.
Gäld går före arf . . . . . 102, 111.

Digitized by Google

När bör arfskifte ske af gäldbundet bo? . . . . . 102.
Borgenärs samtycke till arfskifte, der gäld är . . . . . 102.
Om morgongåfva går före gäld . . . . . 104, 108, 119.
Hustrus och hennes arfvingars ansvarighet för mannens förseende 105.
Depositum . . . . . 102, 103.
Depositum exstans . . . . . 104.
Pant . . . . . 103.
Cessio bonorum . . . . . 12, 103.
Storleken af begrafningskostnad i gäldbundet bo . . . . 103, 110.
Om gäld yppas, sedan arfskifte skett . . . . . 225.
Proclama beviljas arfvingarne . . . . . 226.

11 Kap.

Syskon i bo oskifto . . . . . 131.
Syskons del i bo oskifto . . . . . 125.

12 Kap.

Arfskifte på landet och i staden . . . . . 128.
När arfskifte skall ske . . . . . 164.
Arfskifte då en arfvinge är frånvarande . . . . . 131.
Om arfskifte skall ske i domarens och fleres närvaro . . . . 126.
Om begrafningskostnad skall gå af bo oskifto eller af den dödes del 107.
Om tagelott af son . . . . . 40.
Äldste broder har tagelott . . . . . 130.
Arf i säteri . . . . . 129.
Man och fäderne taga arf i bolby, möderne i omägor . . . 35.
Bolby går till samslägten . . . . . 129.
Omägor . . . . . 129.
Tagelott för samslägt . . . . . 132, 133.
Om lösen till arfve-hus i stad . . . . . 44.
Tagelott i manufaktorier . . . . . 132.
Arfskifte bevisas vara skedt . . . . . 128.

13 Kap.

Jämkning i arf . . . . . 128, 132, 222, 226.
Om ed af dem, som närvarit vid jämkning . . . . . 129.

14 Kap.

Tvist om hvem som är närmaste arfvinge . . . . . 133.
Om tid för återvinning af arf . . . . . 133, 134.

Digitized by Google

Laga förfall dervid . . . . . 134.
Om en fjärmare skyld skall mista arf, då en närmare försummar sin rätt . . . . . 134.
Om det gods, som en fjärmare skyld eller oskyld tager och säljer 134.

15 Kap.

Dana-arf . . . . . 3, 4, 48, 53, 71, 242—46.
Dana-arf af jord, som gifven är . . . . . 96.
Inföd mans arfvinge . . . . . 71, 80.
Om arf som utföres . . . . . 60.
Penningar och gods må ej ur landet föras . . . . . 79.
Tionde penningen till städerna . . . . . 112.
Huru utländingar må om arffall notificeras . . . . . 79.
Arfvinge sätte borgen för sig . . . . . 80.
Inländsk man som vill bosätta sig utrikes . . . . . 95.
Främmandes arf . . . . . 59, 70, 73, 94.
Hvad utländing njuta må . . . . . 78.
Främmande vill sig här bosätta . . . . . 94.
Om främmande arfvingar skola tvingas här stanna . . . . . 60.
Resande som här dö . . . . . 95.
»Expediter» . . . . . 95.

16 Kap.

Om testamente . . . . . 11, 31, 46, 138.
Grefve Cronhielms definition på testamente . . . . . 214.
Testandi potestas . . . . . 56.
Testamentes visshet . . . . . 181.
Testamente föranledt af fiendskap mot arfvingarne . . . . . 141.
Testamentum nuncupativum . . . . . 138, 140.
» prodigi . . . . . 141.
Testamente till missdådare . . . . . 141.
Om fideikommiss . . . . . 53, 168, 177, 178.
Om fideikommiss får abalieneras i händelse af nöd . . . . 180.
Om testamente, som mannen gör utan att veta, att hustrun är hafvande . . . . . 223.

17 Kap.

Om hvad i testamente gifvas må . . . . . 31.
Testamente af arfvejord . . . . . 143.
Testamente (af arfvejord) till barn . . . . . 144, 171.

Digitized by Google

Åbyggnad å arfvejord får ej borttestamenteras . . . . . 225.
Må inkomster af gods testamenteras? . . . . . 148.
Testamente af fädernegods . . . . . 112.
Surrogatum för bortbytt arfvejord . . . . . 223.
Testamente af arfvegods å fäderne till möderneslägt? . . . 139, 142.
Om testamente af arfve- och aflingejord . . . . . 37, 144.
Testamente af bördköpt jord . . . . . 145.
Testamente af aflinge . . . . . 112, 141, 153, 168.
Testamente af ärfde och förvärfde lösören . . 40, 146, 169, 176.
Tagelotts bestämmande i testamente . . . . . 144.
Om rätt att testamentera från barnen . . . . . 145.
Om dens befogenhet att göra testamente, hvilken har utrikes men ej inrikes arfvingar . . . . . 207—208.
Testamente af gäldbunden . . . . . 148.
Testamente till kyrkor etc. . . . . 145.
Testamente i stad . . . . . 146.
Om gemensam lag i stad och på landet rörande hvad i testamente gifvas må . . . . . 169, 176.
Testamente tages af testators del . . . . . 147.
Testamente öfver legitima . . . . . 147.

19 Kap.

Laga myndighetsålder . . . . . 16, 17, 153, 200—202.

20 Kap.

Om förmyndare och förmyndare-ordning . . 8, 10, 13, 16, 98, 136.
Tutor dativus . . . . . 24.
Förhållandet mellan förmyndare och giftomän . . . . . 115, 153.

22 Kap.

Regler för förmyndare . . . . . 136.
Försäljning och lösen af omyndigs gods . . . . . 137.
Myndlings jus retractus till försåld egendom . . . . . 206.

23 Kap.

Räkenskap af förmyndare eller fader . . . . . 136.
Om förmyndare-kammaren i Stockholm . . . . . 128, 226.

Digitized by Google

Tablå öfver påminnelser vid 1690 års förslag.

	Svea	Göta	Öfriga
	Sid.	Sid.	Sid.
Memorialet	265—66		
Arftaflan	266		
Kap. 2			
§ 4	266		
§ 5	267		
Kap. 3			
§ 1	»		
§ 2	»		
§ 5	»		
§ 6	»		
§ 7	»		
Kap. 4			
§ 4	268		
§ 5	»		
§ 6	»		
§ 7	»		
§ 11	»		
§ 14		284	
Kap. 6			
§ 1	269		
Kap. 7			
§ 1	269		
§ 3	269—270	284—85	
§ 5	270		
Kap. 8			
§ 1	270		
§ 2	270	285	
§ 3	»		
§ 4	271	285	
Kap. 9			
§ 1	271		
§ 2	»	286	
Kap. 10			
§ 1	271—72		
§ 5	272		
§ 7	273		
Kap. 11			
§ 1	273	286	
§ 2		286—87	
§ 4		287	
Kap. 12			
§ 1	273	287	
§ 2	»	»	
§ 5	»		
§ 6	274	288	
Kap. 13			
§ 2	275	288	
§ 3	»		
§ 4	»		
			Ang. arfsr:n i Värend 306
Kap. 13			
§ 5	275	289	
§ 8	»		
§ 9	276		
§ 10	»	290	
Kap. 14			
§ 1		290	
Kap. 15			
§ 3	276		
§ 5	»		304
§ 6		290	
§ 7	276	290—91	
§ 8	276—77		
Kap. 16			
§ 1	277		
§ 4	»		
Kap. 17			
§ 1	277		
§§ 1—4		291—92	
§ 4	277	293	
§ 5		292	
§ 6	278	293	
§ 8	»	294	
§ 9		»	
Kap. 18			
§ 3	278		
§ 6	»		
Kap. 19			
§ 5	278		
Kap. 20			
§§ 1—3	278—79	294—95	
§§ 4—5	279	295	
§ 9	»	295—96	
§ 10	»		299—301
§ 11	»		
§ 12		296	
§ 13	279		
§ 14	»		
Kap. 21			
§ 1		296	
Kap. 22			
§ 1			301
Kap. 23			
§§ 2—3			302
§ 3	279		
§ 5	280		
Kap. 24			
§ 1	280		
§ 2	»		
§ 4	»		

Digitized by Google

	Svea	Göta	Öfriga		Svea	Göta	Öfriga
	Sid.	Sid.	Sid.		Sid.	Sid.	Sid.
Kap. 24				Kap. 28			
§ 6		296		§ 3			302
Kap. 25				§ 9	282		
§ 2	280			§ 13	»		
§ 4	»			§ 14	»		
§ 5	»			Kap. 29			
§ 6	281			§ 3	282	297	
§ 7	»			Kap. 30			
§ 13	»			§ 1	283	297	
§ 14	»			§ 2	»		
Kap. 26				§ 3	»		
§ 1	281—82			Kap. 31			
§ 2	282			§ 2	283	297—98	
Kap. 28							
§ 1	282						

Tryckfel.

Sid. 5 rad. 5 står inättias, läs insättias.
» 10 » 25 och marg. står suppatatione, läs supputatione.
» » » 27 » suppatatio, » supputatio.
» 64 » 20 står förbindas, läs förbiudas.
» 138 » 13 » han, » kan.
» 194 noten bör vara kurs.
» 214 marg. r. 1, står Cr., läs Gr.
» 223 rad. 20 står anologia, läs analogia.
» 234 » 8, Palmschiöldska handskr. har att i st. f. af.
» 252 » 13 står hvarförmedelst, läs hwarförmedelst.
» 297 » 29 » använder, läs anwänder.

Digitized by Google

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

MEDICIN.

Digitized by Google

Digitized by Google

STUDIER

ÖFVER

ALKALOIDERNAS LOKALISATION

FÖRETRÄDESVIS INOM FAMILJEN

LOGANIACEAE

AF

MÅRTEN ELFSTRAND

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

Digitized by Google

Studier öfver alkaloidernas lokalisation, företrädesvis inom familjen Loganiaceae.

Af

M. Elfstrand.

Den botaniska mikrokemien är en ung vetenskapsgren. Oaktadt den icke ringa betydelse, denna forskningsgren utan tvifvel har icke endast för växtfysiologien, utan äfven och icke mindre för den medicinska botaniken och farmakognosien[1]), är det dock först under de sista tio åren som man något allmännare börjat egna sig åt densamma. Det är väl i första hand växtfysiologer, sådana som NÄGELI[2]), PFEFFER och WIESNER, som betjenat sig af mikrokemiska forskningsmetoder för att på detta sätt söka skaffa sig kännedom om de kemiska processer, som försiggå i växten, m. m. Äfven några forskare inom medicinska botaniken och farmakognosien hafva försökt använda mikrokemiska reaktioner, hufvudsakligen för att få närmare kännedom om, hvarest i växten, i hvilka celler och väfnader de verksamma beståndsdelarne finnas. Det är också först under de allra senaste åren som ett något betydligare antal mer eller mindre värdefulla uppsatser öfver mikrokemiska spörsmål publicerats. I synnerhet gäller detta i fråga om sådana mikrokemiska spörsmål, som äro af särskildt intresse för farmakognosten. Det arbete »Du siège des substances actives dans les plantes médicinales», som för nära 20 år sedan (1876) utgafs af J. CHATIN, gör föga skäl för titeln. Man finner där öfver ämnenas lokalisation i växten föga mer än

1) Den del af den botaniska mikrokemien, som afhandlar medicinalväxter och droger etc., kan lämpligen benämnas farmakognostisk mikrokemi.

2) Jämför NÄGELI u. SCHWENDENER, Das Mikroskop, 2. Auflage (Leipzig 1877), p. 466—531.

Digitized by Google

ett angifvande af de organ, ur hvilka de respektive substanserna extraherats. Åtminstone gäller detta i fråga om alkaloiderna. Hvad dessa senare beträffar torde *berberinet* vara den första, som på mikroskopisk väg påvisats i växten, af BÖDECKER 1849[1]). Sedan var det ryske botanisten BORSCOW[2]), som 1874 uppgaf sig hafva påvisat *veratrin*, och hans uppgift bekräftades sedermera af HERRMANN[3]), NÄGELI m. fl. Sedan är det först 1884 som vi i litteraturen finna några uppgifter om mikrokemiska studier öfver alkaloider. SCHAARSCHMIDT[4]) publicerade då en uppsats om *solaninets* lokalisation i *Solanum tuberosum*, och ROSOLL[5]) uppgaf sig hafva mikrokemiskt påvisat *strychnin* i räfkakor med kaliumbikromat och svafvelsyra. Att det dock icke var strychnin, som han påvisade, synes af det följande. Samma år publicerade äfven LINDT[6]) en uppsats om sina försök att mikrokemiskt påvisa såväl *strychnin* som *brucin* i räfkakor och Ignatiusbönor. Hans försök lyckades utan tvifvel bättre än ROSOLLS, men de resultat, hvartill han kom, voro dock till en del oriktiga till följd af olämplig undersökningsmetod. — Först 1887 utkom ett mikrokemiskt arbete, som visserligen är af obetydligt omfång, men som dock på sitt område är det förnämsta, som hittills publicerats. »La Société royale des sciences médicales ett naturelles» i Bruxelles hade utfäst ett pris för det bästa arbetet öfver alkaloidernas lokalisation i växten, och detta pris togs af trenne forskare, ERRERA, prof. i botanik, MAISTRIAU, läkare, och CLAUTRIAU, apotekare, hvilka tillsammans utgåfvo en liten afhandling[7]) på 28 sidor om sina mikrokemiska undersökningar öfver några alkaloider, nämligen *colchicin*, *nicotin* och *aconitin* samt en fjärde, just under dessa undersökningar nyupptäckt växtbas hos en *Narcissus*-art. Med detta lilla, men goda arbete var emellertid grunden lagd till en rationel metod för

1) Annal. d. Chem. und Pharm. Bd. LXVI, p. 384.

2) Beiträge zur Histochemie der Pflanzen. Bot. Zeitung 1874, p. 38.

3) Nachweis einiger organischer Verbindungen etc. Inaug-Diss. Leipzig 1876.

4) Ueber d. mikrochem. Reaction des Solanin. Zeitschrift f. wiss. Mikrosk. Bd. I (1884), p. 61.

5) Beiträge zur Histochemie der Pflanzen. Sitzungsber. d. Acad. der Wissensch. zu Wien 1884, Bd. 89, Abth. I, p. 137.

6) Ueber den mikrochemischen Nachweis von Brucin und Strychnin. Zeitschr. f. wissensch. Mikroskopie, Bd. I, p. 237.

7) Premières recherches sur la localisation et la signification des alcaloïdes dans les plantes. Bruxelles 1887. Åfven i Bulletin de la Soc. royale de Pharmacie 1887, p. 144. Ref. i Pharmaceut. Zeitung 1888, N:o 36, p. 262, i Jahresber. der Pharm. 1888.

Digitized by Google

studiet af alkaloidernas lokalisation hos växten. Under det föregående forskare på detta område hade användt endast *ett* reagens för att mikrokemiskt påvisa en alkaloid, använde dessa ett större antal reagens, som fingo kontrollera hvarandra. Dessa reagens voro dels fällningsreagens, s. k. allmänna alkaloidreagens, dels också färgningsreagens, försåvidt något sådant för den ifrågavarande basen specifikt reagens fanns och visade sig vara användbart vid mikrokemiska prof. En brist i denna metod var ännu, att man vid användande af dessa reagens för att i växtens celler och väfnader påvisa en alkaloid icke alltid kunde utesluta andra ämnen, som samtidigt kunde finnas i den undersökta växtdelen och med ett eller flera af de använda reagensen också gifva reaktioner, som mer eller mindre liknade motsvarande alkaloidreaktioner. Framför allt var ju detta fallet med ägghvitekroppar, som ju allmänt förekomma hos växterna, och som med flera af de s. k. allmänna alkaloidreagensen gifva reaktioner, hvilka mycket likna motsvarande alkaloidreaktioner. Och möjligen är detsamma fallet äfven med en del ferment, som till flera reagens synas förhålla sig mycket likt de egentliga ägghviteämnena[1]). Denna brist afhjälptes emellertid senare af ERRERA, då han några år därefter publicerade en afhandling med titel: »Sur la distinction microchimique des alcaloïdes et des matières protéiques»[2]), där han utförligt angifver, huru han för att vid mikrokemiska prof på alkaloider undvika förvexling med proteinämnen behandlar en en del af snitten med vinsyrehaltig alkohol, hvari alkaloiderna äro lösliga, ägghviteämnena däremot olösliga. Fick han nu, efter att hafva låtit snitten någon tid (1/4—24 timmar) ligga i denna vätska, samma reaktion som i de icke så blandade snitten, så var det ifrågavarande ämnet icke en alkaloid, utan sannolikt ett ägghviteartadt ämne. Uteblefvo däremot nu dessa reaktioner, så var ämnet efter all sannolikhet en alkaloid. Nu gifves det äfven hos en del växter några organiska baser, t. ex. trimetylamin, som man väl icke plägar räkna till de egentliga alkaloiderna, men som till vissa allmänna alkaloidreagens förhålla sig som alkaloider och därjämte äfven äro lösliga i alkohol och

1) Möjligen beror dock detta därpå, att fermenten vanligen äro förorenade af ägghvita. Jämför HAMMARSTEN, Lärobok i fysiologisk kemi, 2:dra uppl., pp. 7 och 149.

2) I Annales de la Société belge de microscopie. Mémoires. Tome XIII. 1891. Ref. i Jahresber. der Pharmacognosie und Pharmacie 1891, p. 490, samt i Bot. Centralblatt 1891, XLVI, p. 225.

Digitized by Google

sålunda skulle kunna gifva anledning till förvexling, oaktadt man använder vinsyrealkoholen. Dessa ämnen äro väl dock jämförelsevis sällsynta inom växtvärlden, och för öfrigt skulle man ju också kunna hänföra dem till växtbaser eller alkaloider i vidsträcktare bemärkelse. Några andra hos växterna förekommande ämnen, som vid användandet af ERRERAS förfaringssätt möjligen någon gång skulle kunna gifva anledning till förvexling, äro en en del ammoniumbaser[1]), t. ex. betain. Dessa fällas dock ingalunda af alla allmänna alkaloidreagens, och genom att använda många sådana torde man helt säkert i de flesta fall kunna undvika förvexling med dylika ämnen, äfven om det gäller att endast med tillhjälp af sådana allmänna fällningsreagens afgöra, om i ett visst fall en alkaloid öfver hufvud taget förefinnes eller ej. Detta försåvidt man arbetar med lefvande material. Ty på pressade växter och många droger går detta icke, såsom af det följande skall framgå. ERRERAS metod var därföre ett stort framsteg inom den medicinskt-botaniska mikrokemien, trots de invändningar, som MOLISCH (l. c. pp. 15—16) gjort mot densamma[2]).

Sedan ERRERAS arbeten utkommo, hafva också åtskilliga forskare begagnat sig af hans metod vid studiet af alkaloiders lokalisation. Så DE WEVRE[3]), som redan 1887 meddelade resultaten af sina undersökningar öfver *atropinets* lokalisation, och CLAUTRIAU[4]), som 1889 publicerade en uppsats om mikrokemiskt påvisande af ett par alkaloider, *morfin* och *narcotin*, i fruktkapseln hos *Papaver somniferum*, samt WILDEMAN[5]), som på mikrokemisk väg upptäckte en ny alkaloid hos några orchideer, och ANEMA, som studerade alkaloidernas lokalisation hos *Nicotiana Tabacum*, *Atropa Belladonna* och *Conium maculatum*. Se Jahresber. der Pharm. 1892.

Den metod, som GEROCK och SKIPPARI[1]) 1892 angifvit för studiet af Strychnosalkaloidernas lokalisation, synes vara af föga

1) Jämför CLEVE, Lärobok i organisk kemi, Stockholm 1888, p. 134, och MOLISCH, Grundriss einer Histochemie etc. Jena 1891.

2) De reaktioner, som MOLISCH användt för att under mikroskopet påvisa t. ex. *coffein* och *theobromin*, tillhöra icke den egentliga mikrokemien, alldenstund man med dessa reaktioner icke kan påvisa de respektive ämnena *inuti* växtens celler och väfnader. Se anf. arb. pp. 7, 15 och 23.

3) Localisation de l'atropine. Bull. Soc. belge de microsc. T. XIII 1887 p. 19.

4) Recherches microchimiques sur la localisation des alcaloïdes dans le *Papaver somniferum*. Annales de la Soc. belge de microsc. T. XII 1389, p. 67.

5) Présence et localisation d'un alcaloïde dans quelques Orchidées. Bullet. de la Soc. belge de micr. XVIII 1892, p. 101.

Digitized by Google

värde. Af långt större betydelse äro de studier, som WOTHTSCHALL gjort öfver *solaninets* förekomst hos *Solanum*. Se Zeitschrift für wiss. Mikroskopie 1888, Bd. V, pp. 19 och 182. Om jag så tillägger, att ROSOLL [2]) mikrokemiskt påvisat *cytisin* hos *Cytisus Laburnum*, så tror jag mig hafva antydt allt hvad som för ungefär ett år sedan var kändt angående alkaloidernas lokalisation. Jag skall icke här inlåta mig på någon kritik af alla de här nämnda författarnes mer eller mindre betydande arbeten. Endast de mikrokemiska arbeten, som innehålla något om de alkaloider, som jag själf mikrokemiskt studerat, skola i det följande närmare granskas.

Att jag kommit i tillfälle att idka dessa studier, därför har jag i första hand att tacka Medicinska Fakulteten vid Upsala Universitet, som för detta ändamål 1893 tilldelade mig det Hwasserska resestipendiet. Jag kom därigenom i tillfälle att studera vid Farmaceutiska Institutet i Bern under ledning af den berömde växtanatomen och farmakognosten Professor A. TSCHIRCH, som tillika är kemist.

Jag önskade särskildt försöka mig på några mikrokemiska undersökningar öfver Loganiaceernas alkaloider, dels emedan dessa höra till de i medicinskt och toxikologiskt hänseende vigtigaste, dels emedan så litet var kändt om dessa basers lokalisation. Endast hos semina nucis vomicae och semina Ignatii hade ett par författare, LINDT och ROSOLL, försökt att påvisa strychnin (och LINDT dessutom äfven brucin), men dessa författare hade kommit till delvis motsägande resultat. LINDT hade nämligen funnit strychnin (jämte brucin) endast i cellmembranerna, ROSOLL hade funnit samma alkaloid »i de fettdroppar, som äro suspenderade i endospermcellernas innehåll.»

Då jag under sommarterminen 1894 vid Farmaceutiska Institutet i Bern började mina undersökningar häröfver, kom jag också snart under fund med, att jag gifvit mig in på ett område, där marken var föga bruten. I början hade jag endast torkadt undersökningsmaterial (räfkakor) att tillgå, och i sådant material erhåller man icke alltid säkra resultat med fällningsreagens, såsom i det följande närmare skall visas. Det af ROSOLL använda reagenset för mikrokemiskt prof på strychnin gaf intet tillfreds-

1) Archiv der Pharm. 1892, p. 555.

2) Jahresbericht des nied.-österr. Landes-Realgymnasium zu Stockerau 1889—1880, p. 22.

Digitized by Google

ställande utslag (se det följande), och äfven flera andra reagens, som användas för att makrokemiskt påvisa denna alkaloid, gåfvo inga eller endast otydliga reaktioner, då jag försökte använda dem mikrokemiskt. Först då jag i litteraturen gjort bekantskap med det af MANDELIN upptäckta nya reagenset på strychnin (och en del andra växtbaser), hade jag ett reagens, som gaf mig bättre resultat, åtminstone i fråga om strychninet i räfkakor. Men stort längre skulle jag knappt hafva kommit, om jag icke hade kunnat få lefvande material. Direktören för Royal Gardens i Kew, Mr W. T. THISELTON DYER, hade nämligen den utmärkta vänligheten att låta tillsända mig friska grenar med blad af flera Loganiaceer. Dessa grenar sattes i vatten under en väl slutande glaskupa och kunde på detta sätt hållas friska ganska länge. — Efter återkomsten till Upsala fick jag sedan tillfälle att, tack vare Professor O. HAMMARSTENS utmärkta tillmötesgående, ännu en tid fortsätta dessa mina undersökningar på hans laboratorium. Det är mig slutligen en kär pligt att till Direktören för Farmaceutiska Institutet i Bern, Professor A. TSCHIRCH, frambära mitt förbindligaste tack för den utmärkta hjälp, de råd och upplysningar han gaf mig vid utförandet af detta arbete.

Öfversigt öfver de kända alkaloider, som förekomma hos Loganiaceer.

Strychnin.

Denna ytterst giftiga alkaloid upptäcktes 1818 af de franske kemisterna PELLETIER och CAVENTOU[1]) uti Ignatiusbönor (fröen af den på Filippinerna växande *Strychnos Ignatia* BERG.) samt i räfkakor. Sedermera funno de samma alkaloid äfven i s. k. falsk angusturabark (från *Strychnos nux vomica* och sannolikt äfven några andra närstående arter) samt i »ormträ», lignum colubrinum (från *Strychnos colubrina* m. fl.), och slutligen äfven i rotbarken från *Strychnos Tieuté*, från hvilken, som bekant, pilgiftet »Upas Tieuté» erhålles[1]). Sedan har strychnin af andra forskare äfven funnits i ett par andra strychnosarter.

1) Annales de Chimie et de Physique, T. VIII. p. 323 (1818). Se äfven T. X. p. 142 (1819)

Digitized by Google

År 1892 lemnade FLÜCKIGER i Archiv der Pharmacie en öfversigt öfver strychninets och brucinets förekomst inom slägtet *Strychnos*, och jag vill här, hufvudsakligen efter denna hans framställning, uppräkna de arter, hos hvilka strychnin då blifvit funnet.

Strychnos Ignatia BERG. — i frön (rikligt), ved och bark (rikligt)[2]).
» *nux vomica* L. — i frön (oftast täml. mycket), ved (0,2 %) och bark (sparsamt).
» *colubrina* L. — i ved (obetydligt) och bark.
» *Tieuté* LESCH. — i frön (rikligt) och rotbarken (rikligt?).
» *Icaja* BAILLON — i ved, bark och blad (?).
» *Gauthierana* PIERRE (= *Str. javanica* PLANCHON) — i bark (obetydligt eller endast spår)[3]).

I något annat slägte än *Strychnos* var ifrågavarande alkaloid ännu ej funnen, då FLÜCKIGER publicerade denna afhandling. Såsom det framgår af ett 1893 utkommet arbete af HARTWICH, synes strychnin sedermera hafva blifvit funnet i ett par barkar, som icke kunna härstamma från någon Strychnosart, men möjligen från den med Loganiaceerna tämligen nära beslägtade familjen Apocynaceae[4]).

Beträffande förekomsten af strychnin i den ofvannämnda *Strychnos Icaja* BAILLON (= *Strychnos M'Boundou* HECKEL) må det tillåtas mig göra följande erinringar. I distriktet Gabun på Afrikas vestkust förekommer denna art och användes där af invånarne till beredning af ett pilgift, kalladt »Akazga», »Boundou» eller »Icaja»[5]). Den undersöktes först af FRASER[6]), som i densamma fann en alkaloid, som endast i sin fysiologiska verkan

1) Från denna art erhålles äfven det af Dajakfolken på Borneo använda Ipoëgiftet, som beredes genom utpressning ur rotbarken. Se VAN LEENT, i Journal de Pharm. et de Chim. 4. Sér. III, 98 (1866).

2) Jämför FORD och CROW, i Pharm. Journal and Trans. 1887. XVIII p. 75.

3) Jämför WÜRTZ och PLANCHON, i l'Union pharm. Vol. 18, p. 149 (1877).

4) Se HARTWICH, Beiträge zur Kenntniss einiger Strychnosdrogen. Festschrift zur Erinnerung an die 50-jährige Stiftungsfeier des Schweiz. Apoth.-Verein in Zürich 1893. Jämför äfven Beckurts uppsats i Archiv der Pharmacie 1892, p. 549.

5) Enligt PARKE och HOLMES (Pharmac. Journ. and Trans. 1891, 1085, 917) ingår denna art äfven i ett pilgift, som användes af dvärgstammen Monbuttu i Centr.-Afrika, och med hvilket medlemmar af Stanleys expedition fingo göra en oangenäm bekantskap.

6) Se Brit. and foreign med. chir. Rev. LXXIX (1867), p. 210, samt Jahresber. der Pharm. 1869, p. 523.

Digitized by Google

skilde sig något från strychnin. Sedermera studerades ifrågavarande art af HECKEL och SCHLAGDENHAUFEN[1]), hvilka kommo till det resultat, att hos denna art ej förekommer brucin, men väl strychnin, och detta i rotens och stammens både ved och bark samt dessutom äfven i bladen. Till sin fysiologiska verkan skilde sig visserligen detta strychnin något från det strychnin, som erhålles från flera ostindiska arter, men då denna afvikelse icke ansågs betydlig och det i kemiskt afseende fullkomligt öfverensstämde därmed, tvekade förf. ej att förklara den funna alkaloiden vara strychnin[2]). I denna art skulle således strychnin förekomma äfven i bladen och dessutom icke heller vara åtföljdt af brucin, tvenne fakta, som, såvidt jag kunnat finna, icke är förhållandet hos någon annan Strychnosart. Det skulle hafva varit af stort intresse att hafva haft lefvande material af denna art till mikrokemisk undersökning, men detta har ej lyckats mig. Jag har emellertid velat fästa uppmärksamheten härpå, för den händelse någon annan skulle komma i tillfälle att mikrokemiskt studera den.

Brucin.

Äfven denna alkaloid, som är betydligt mindre giftig än strychnin, upptäcktes af PELLETIER och CAVENTOU[3]), 1819. Den synes vara en ständig ledsagare till strychninet (utom hos *Strychnos Icaja?)* och därjämte finnas hos en del arter, som sakna denna senare alkaloid. Såvidt det af litteraturen framgår, är brucin hittills funnet hos följande Strychnosarter[4]):

Strychnos Ignatia — i frön (obetydligt), bark (rikligt) och ved (obetydligt).

» *nux vomica* — i frön, bark (rikligt) ved (obetydligt) och blad ($^1/_3$ %)[5]).

» *colubrina* — i ved (rikligt) och bark (rikligt).

---

1) Nouvelles recherches chimiques et physiologiques sur le M'Boundou ou Icaja — i Journ. de Pharm. et de Chim. T. V (1882), p. 32, samt i Journ. de l'anat. et de la physiol. de Ch. Robin.

2) Några förf. hafva äfven ansett, att den hos *Str. Icaja* förekommande alkaloiden är skild från strychnin, och kallat den »*akazgin*». Se GEISSLER u. MOELLER, Realencyclopädie der gesammten Pharmacie.

3) Annales de Chim. et de Phys. T. XII, p. 113 (1819).

4) Jämför äfven FLÜCKIGERS ofvan citerade arbete i Archiv d. Pharm. 1892.

5) Se HOOPER, i Pharm. Journal and Trans. 1890, 1067, 493.

Digitized by Google

Strychnos Tieuté — i frön (endast spår)[1]).
» *ligustrina* BLUME — i ved (rikligt).
» *Gauthierana* — i bark (rikligt).

Dessutom är brucin af SANTESSON[2]) påvisadt i en Strychnosart, som folkstammen Panggahn på Malåka använder vid beredning af ett pilgift. Denna art, hvars malayska benämning är »Blay-Hitam», skulle, enligt uppgift af STEVENS i Singapore, sannolikt vara *Strychnos Tieuté*. SANTESSON har anatomiskt och kemiskt undersökt stammens ved och bark af »Blay-Hitam» eller just de delar, som ingå uti ifrågavarande pilgift, och därvid funnit, att »Blay-Hitam» sannolikt icke kan vara identisk med *Str. Tieuté*, men arten har ej kunnat närmare bestämmas. I både ved och bark fanns brucin, men däremot intet strychnin. Äfven uti ett från Sydamerika kommet pilgift, »Caba longa», synes brucin finnas. Åtminstone har PALM[3]) däri funnit en alkaloid, som gaf de för brucinet karakteristiska reaktionerna. »Caba longa» erhålles sannolikt från någon Strychnosart. För öfrigt är ännu, såvidt jag vet, hvarken brucin eller strychnin påvisadt i någon af de sydamerikanska Strychnosarterna, hvilka i kemiskt hänseende äro ytterst litet studerade.

Curarin och curin.

Flera af de sydamerikanska Strychnosarterna utgöra som bekant de vigtigaste stamväxterna för de olika sorterna af det indianska pilgiftet curare. De olika sorterna skilja sig genom olika inpacknings- och förvaringssätt, genom delvis olika kemiska beståndsdelar samt något olika verkningar. I allt curare synes emellertid såsom den vigtigaste verksamma beståndsdelen ingå alkaloiden *curarin*, upptäckt af ROULIN och BOUSSINGAULT 1830[4]). Sedermera har den blifvit framställd äfven af andra kemister, men oftast i mer eller mindre orent tillstånd. År 1887 visade BÖHM[5]), att i flera curaresorter ingår, utom curarin, äfven en annan bas, som han kallar *curin*. Men denna alkaloid är enligt BÖHM

1) Jämför MOENS, i Zeitschrift für Chemie. 2. Ser. II. 288.

2) SANTESSON, Ueber das Pfeilgift der wilden Stämme von Malåka. I. Ueber Blay-Hitam. Archiv der Pharm. Bd. 231 (1893), p. 591.

3) Wittsteins Vierteljahresschrift XI (1862), 552.

4) Annales de Chim. et Phys. T. 39, p. 24.

5) Chemische Studien über das Curare. »Beiträge zur Physiologie. Carl Ludwig zu seinem 70. Geburtstage gewidmet.» Leipzig 1887, p. 173. Jämför

Digitized by Google

fysiologiskt overksam. Enligt FLÜCKIGER (1890) är den i stora doser ett hjärtgift. Kemiskt karakteriseras den för öfrigt däraf, att den med allmänna alkaloidreagens ger voluminösa, färglösa fällningar och särskildt med metafosforsyra ger en voluminös, hvit fällning, hvilket icke är fallet med curarin.

Curare beredes, som bekant, genom att koka de respektive arternas bark i vatten och sedan låta dekokten afdunsta, tills en brun massa återstår. Beträffande de många Strychnosarter, som användas vid curareberedningen, vill jag endast hänvisa till den serie uppsatser därom, som PLANCHON offentliggjort i Journal de Pharm. et de Chim. 1880, samt till den sammanställning af dessa arter, som FLÜCKIGER lemnat i Archiv der Pharmacie 1890 (p. 78), med några tillägg i samma tidskrift 1892 (p. 343).

Igasurin.

År 1853 uppgaf sig fransmannen DESNOIX i extrakt från fröen af *Strychnos nux vomica* hafva funnit en alkaloid, som skilde sig från brucin genom sin större löslighet i vatten, sin något afvikande sammansättning samt genom en något starkare verkan på djurorganismen. Denna DESNOIX'S uppgift har af de flesta senare forskare icke bekräftats. Endast SCHÜTZENBERGER säger sig också hafva funnit denna bas (1858) och anser t. o. m., att den är sammansatt af icke mindre än 9 med brucin nära öfverensstämmande, men icke identiska alkaloider, skiljande sig från hvarandra och från brucin hufvudsakligen genom olika löslighet i vatten och olika sammansättning. Strychnin fann sistnämnde författare vara en blandning af 3 något olika alkaloider. Af skäl, som längre fram närmare skola angifvas, synas mig DESNOIX'S uppgifter icke vara osannolika.

Gelsemin och gelseminin.

1855 extraherade KOLLOCK[1]) ur roten af den nordamerikanska giftväxten *Gelsemium sempervirens* PERS. en alkaloid, som han fann vara en verksam beståndsdel i denna växt. Denna alkaloid, som dock ej erhölls i rent tillstånd, kallade han *gelse-*

Berichte d. deutsch. chem. Gesellsch. 1887, Referate p. 143, samt Pharmac. Zeitung 1887, N:o 53, p. 374.

1) American Journal of Pharmacy 1855. Ref. Pharmac. Journal and Trans. (3) VI (1875—76), p. 563.

Digitized by Google

minia, hvilket namn man sedan ändrat till *gelsemin*. Nyligen har emellertid THOMPSON[1]) funnit, att i radix Gelsemii förefinnas tvenne alkaloider, nämligen, utom gelsemin, äfven en annan, som han kallat *gelseminin*, skild från den förra både genom kemiska och fysiologiska egenskaper. Äfven MERCK[2]) har studerat Gelsemiumalkaloider och därvid funnit dels en kristallinisk, dels en amorf alkaloid. Hans uppgifter öfverensstämma dock icke med de resultat, hvartill THOMPSON hade kommit. THOMPSOMS uppgifter hafva däremot bekräftats af W. C. SCHMIDT[3]) och CUSHNY[4])

I någon annan växt än *Gelsemium sempervirens* äro dessa tvenne alkaloider ännu icke funna. Den alkaloid, som CROW[5]) 1885 påvisade i roten hos den i Kina hemmahörande *Gelsemium elegans* BENTH., synes icke vara identisk med någon af alkaloiderna hos den amerikanska arten.

Och därmed har jag erinrat om alla de alkaloider, som hittills äro säkert påvisade inom familjen Loganiaceae. DUDDLEY[6]) har visserligen ur den hithörande växten *Spigelia marylandica* isolerat »en alkaloid eller ett bitterämne», *spigelin*, men detta ämne torde behöfva vidare studeras. I åtskilliga Strychnosarter har man sökt efter alkaloider, men ej funnit några. Detta har t. ex. varit fallet med de kinesiska arterna *Str. paniculata* och *Str. angustiflora*[7]) samt den sydamerikanska *Str. Pseudo-Quina*[8]). Äfven i ett par andra till denna familj hörande växter, nämligen *Fagraea fragrans* (bärken) och en *Buddleia*-art, hafva alkaloider förgäfves blifvit sökta[9]).

Af andra ämnen, som blifvit funna inom denna familj, märkas särskildt tvenne glykosider, nämligen *aesculin* och *loganin*,

1) Pharmac. Journal and Trans. 1887, pp 606 och 805. Ref. Pharmac. Ztg 1887. N:o 25, p. 179.

2) E. MERCK'S Bericht. 1991, Januar.

3) Pharmaceut. Rundschau. New-York 1891, 185.

4) Archiv f. exper. Pathol. u. Pharmakol. 1892, 31, p. 49. Äfven i Berichte d. deutsch. chem. Gesellsch. 1893, N:o 12, p. 1725. American Journal of Pharmacy. Vol. 65, N:o 8, p. 396.

5) Jämför Pharmac. Zeitung 1885, N:o 67, p. 643, samt Pharmaceut. Journal and Trans. 1887. Vol. XVII, p. 924, och Pharm. Ztg. N:o 55, p. 390.

6) Amer. Journ. Chem. I. 104. Jämför ock Rundschau für Pharmacie 1887, N:o 37, p. 731, samt Der Fortschritt (le Progrès) 1887, N:o 17, p. 281.

7) FORD and CROW, i Pharmac. Journ. Trans. 1887. Vol. XVIII, p. 174.

8) WROTH, i Philadelph. Med. Times. Vol. 8, N:o 270, p. 278.

9) EIJKMAN, Een bezoek aan s'lands Plantentuin te Buitenzorg, i Nieuw Tijdschrift voor de Pharmacie in Nederland 1887, April en Mej, p. 155.

Digitized by Google

den förra i roten af *Gelsemium sempervirens*, den senare i fruktköttet (och äfven något i fröen) hos *Strychnos nux vomica*. Aesculin ansågs af sin upptäckare, WORMLEY[1]), såsom ett nytt ämne, som han kallade »gelseminsyra», men ROBBINS[2]) visade sedan, att detta ämne var identiskt med den hos *Aesculus* förut funna glykosiden aesculin. (Denna glykosid är sedermera funnen hos den s. k. China indica, d. v. s. barken af *Hymenodictyon excelsum*, samt i bladen af *Bursaria spinosa*. Jmfr Apotheker-Zeitung 1891, 6, 137). Loganin upptäcktes af DUNSTAN och SHORT[3]) 1884. (Hos någon annan växt synes denna glykosid ännu icke vara säkert påvisad). En del öfriga ämnen, som förekomma hos Loganiaceer, men ingalunda äro karakteristiska för dessa, omnämnas på sina ställen i det följande.

Såsom ofvan är sagdt, följer jag vid mina mikrokemiska undersökningar hufvudsakligen ERRERAS metod, sådan denna är framställd i hans ofvan omtalade tvenne arbeten. Jag pröfvar sålunda dels friska snitt, dels sådana, som någon tid legat i vinsyrealkohol (1 gm vinsyra + 20 kcm. 95-procentig alkohol). Jag använder dels s. k. allmänna alkaloidreagens för att se, om öfver hufvud taget någon alkaloid finnes hos växten, dels ett eller annat för den eller den alkaloiden mera specifikt färgningsreagens för att om möjligt söka utröna, hvilken alkaloid som till äfventyrs kan finnas. Genom att sedan jämföra alla de gjorda profven med hvarandra kan man komma till säkrare resultat, än om man använde endast ett eller några få reagens. Och genom att använda både färgnings- och fällningsreagens erhåller man dessutom en noggrannare kännedom om den ifrågavarande alkaloidens lokalisation. Med ett känsligt fällningsreagens utfäller man alkaloiden, om den till äfventyrs befinner sig i lösning i cellsaften, just på den plats, der den i fällningsögonblicket befinner sig. Men med fällningsreagens kan man naturligtvis icke utfälla en alkaloid, om denna finnes t. ex. inuti en cellmembran, inuti ett alevronkorn el. d. I sådana fall erhåller man ofta i stället för fällning endast en färg, liknande den färg, som fällningen skulle hafva, om den kunde uppstå. Med ett

---

1) Amer. Journ. Chem. I 104.

2) ROBBINS, Ueber die wesentlichen Bestandtheile von Gelsemium sempervirens. Berlin 1876.

3) Pharm. Journ. and Transactions, Vol. 14, p. 1025.

Digitized by Google

specifikt färgningsreagens kan man emellertid säkrare påvisa alkaloiden äfven inuti cellmembraner o. d.

I synnerhet om man hos en växt eller växtdel vill på mikrokemisk väg söka efter en alkaloid, som kanske förut icke är bekant, bör man betjena sig af många reagens. Några af de allmänna alkaloidreagensen, t. ex. guldklorid, fälla icke alla alkaloider, och å andra sidan gifves det äfven några alkaloidreagens, som fälla icke endast alkaloider, utan äfven en del andra ämnen. Dessa olägenheter torde nu delvis kunna afhjälpas därigenom, att man samtidigt använder många reagens, som kontrollera och komplettera hvarandra.

Vidare bör man, om positivt utslag erhålles med t. ex. ett reagens, som är sammansatt af koncentrerad svafvelsyra och ett oxidationsmedel, också pröfva med svafvelsyra ensamt för att se, om möjligen samma reaktion erhålles med denna.

En annan omständighet, som man vid bedömande af mikrokemiska reaktioner bör komma ihåg, är att man här ser reaktionerna vid genomfallande ljus. Många ämnen hafva som bekant icke samma färg vid genomfallande som vid påfallande ljus. Det synes mig derföre icke vara öfverflödigt att observera, huru de vid de vanliga makrokemiska profven erhållna fällningarne etc. te sig under mikroskopet. Man kan göra dessa prof i ett urglas, som lätt kan placeras under miskroskopet. Och vill man se, huru en sådan fällning ter sig under miskropet vid påfallande ljus, så kan ju detta lätt ske t. ex. genom att under urglaset inskjuta ett ogenomskinligt papper, då man naturligtvis afstänger det af spegeln reflekterade ljuset.

Vid de mikrokemiska reaktionernas utförande lägger jag i allmänhet snitten direkt i en droppe af reagenset. Detta är nödvändigt i vissa fall, t. ex. då reagenset är svafvelsyra eller en kombination af denna syra och något annat ämne, emedan denna syra annars icke genast tränger in i snittets alla delar. Ett motsatt förhållande visar HNO_3, som ytterst lätt genomtränger hela snittet, så snart den på något ställe kommer i beröring med detsamma. Men stundom är det nödvändigt att, under det man observerar i mikroskopet, låta reagenset tillflyta för att från första början kunna iakttaga reaktionens gång och eventuela förändringar. Man har vid mikrokemiska undersökningar på en del andra ämnen, t. ex. lökolja med lapislösning (Voigt), förfarit så, att man låtit hela växtdelen någon tid ligga i reagenset och

Digitized by Google

sedan gjort snitt af denna. Men denna metod kan i allmänhet icke användas här, alldenstund det därvid icke är möjligt att iakttaga de förändringar eller olika stadier, som reaktionen från början kan undergå. Det är därföre i allmänhet bäst att först göra snitt, dels längdsnitt, dels tvärsnitt, och sedan behandla dessa med reagenset. Snitten få icke vara alltför tunna. Naturligtvis bör åtminstone *ett* cellager vara intakt.

För att noggrant kunna jämföra reaktionerna, sådana de te sig under mikroskopet med de respektive ämnenas motsvarande makroskopiska reaktioner, böra också dessa senare utföras.

Jag skall derföre nu först redogöra för de särskilda Loganiacé-alkaloidernas makrokemiska reaktioner, sådana jag funnit dem.

Strychnin.

Det preparat, hvarpå följande reaktioner utföras, är nitras strychnicus, löst i vatten, efter tillsats af ett spår saltsyra.

Jodjodkalium. Genast uppstår en rödbrun, amorf fällning, som under mikroskopet synes smutsbrun, vid påfallande ljus rödbrun eller i tunnare lager gulbrun. Efter omkring en half timme är fällningen delvis kristallinisk (under mikroskopet).

Kaliumwismutjodid. En riklig, rödgul, amorf fällning, under mikroskopet brungul, vid påfallande ljus rödgul. Efter omkring 15 minuter hafva därjämte talrika färglösa kristaller bildats.

Kaliumqvicksilfverjodid. En mjölkhvit eller snöhvit, ganska ymnig fällning (man kan makroskopiskt ej tydligt se, om den är amorf eller kristallinisk). Under mikroskopet visar sig denna fällning delvis kristallinisk och af en smutsbrunaktig färg, men sedd mot ett svart papper, som inskjutes under urglaset, är den snöhvit.

Fosformolybdensyra. En ganska riklig ljusgul fällning, som under mikroskopet visar följande utseende: en homogen, gulaktig (eller i tjockare lager smutsbrun) massa, som nästan ser ut, som om den vore bildad af något gelatinöst eller segt, »tråddragande» ämne.

Guldklorid. En riklig, gulaktig fällning, under mikroskopet delvis smutsgul och kornig, sedd mot ett svart papper är den gul.

Pikrinsyra. En riklig, gul fällning, som under mikroskopet visar sig till största delen bestå utaf gulaktiga grupper af små nålformiga kristaller, till en mindre del af ljusare, mera rent

Digitized by Google

gula, amorfa partier. Sedd vid påfallande ljus är fällningen vackert gul.

Garfsyra. En hvit, något flockig fällning, som under mikroskopet synes bestå dels af mörkt smutsfärgade, amorfa, korniga massor, dels af tämligen stora, färglösa kristallnålar. (Kristallnålarne omhöljas delvis af de amorfa partierna, som delvis äro finkorniga). Sedd mot ett ogenomskinligt papper är fällningen gulhvit eller delvis alldeles hvit.

Järnklorid. Ingen fällning erhålles, hvarken i svagt saltsur eller i neutral lösning.

Kaliumbikromat. En gulkornig eller kristallinisk fällning, som mikroskopiskt visar sig bestå af en massa smutsgula kristallgrupper, som sedda mot ett ogenomskinligt papper äro vackert gula. Vid tillsats af koncentrerad svafvelsyra till denna fällning får man ögonblickligen en indigofärgad lösning, som hastigt öfvergår genom violett till en brungul eller rödgul väska.

Koncentrerad svafvelsyra. Ingen reaktion. Vid uppvärmning blir vätskan något gulaktig.

Konc. svafvelsyra + socker. Ingen reaktion.

Fehlings lösning. Ingen reaktion, icke ens efter uppvärmning.

Orcein + saltsyra. Ingen reaktion, icke ens efter uppvärmning.

Kalihydrat (20 %). En hvit, flockig fällning, under mikroskropet visande sig som smutsbruna, amorfa massor, som sedda mot ett svart papper äro snöhvita.

Rykande salpetersyra. Ingen reaktion; efter uppvärmning blir lösningen svagt gulaktig.

Konc. salpetersyra. Samma förhållande som vid rykande salpetersyra.

Konc. saltsyra. Ingen reaktion, icke ens efter uppvärmning.

Vanadathaltig svafvelsyra (MANDELINS reagens). Om en droppe strychninlösning och en droppe af reagenset småningom få sammanflyta, så uppstår vid beröringsstället en mer eller mindre tydlig indigoblå färg, som snart öfvergår genom blåviolett och rödviolett till en vacker röd färg. Denna röda färg qvarstår sedan länge, ett dygn eller mer. Ofta får man samtidigt strimmor af blått eller grönt, violett och rödt. Om strychninlösningen först afdunstas nästan till torrhet, och sedan reagenset tillsättes, så inträder reaktionen ännu tydligare.

Kaliumbikromat + konc. svafvelsyra. Genast erhålles en indigoblå färg, som hastigt öfvergår till violett och denna senare

Digitized by Google

snart till en blekröd eller gulröd färg, som sedan qvarstår en tid. Är strychninlösningen mycket utspädd, erhålles från början ingen indigofärg, endast en rödviolett färg. Den slutliga färgen blir stundom, i tjockare lager af vätskan, brungrön eller slutligen, i tunnare lager, grön. Med LUCHINIS reagens (en vid kokningstemperatur beredd lösning af kaliumbikromat i koncentrerad svafvelsyra) erhålles ungefär samma reaktion som vid det vanliga profvet med kaliumbikromat och svafvelsyra, dock mindre tydlig. Först sedan strychninlösningen afdunstats till torrhet, erhåller jag med detta reagens en fullt tydlig reaktion. Ungefär på samma sätt förhåller sig FLÜCKIGERS reagens (kromathaltig svafvelsyra).

Tymol + konc. svafvelsyra. Reaktionen utföres på det sätt, att ett par droppar strychninlösning försättas med en droppe 20-procentig tymollösning och sedan med några droppar af syran: *profvet blir genast vackert grönt, smaragdgrönt.* Denna färg qvarstår länge oförändrad. Först efter någon timme början vätskan blifva rosenröd, och då profvet efter 10 timmar åter observeras, är det helt och hållet rödt, med en ringa, mörk, brunrödaktig fällning. Fällningen är amorf.

Detta reagens synes vara mycket känsligt och bör blifva ett godt medel att makrokemiskt skilja strychnin från gelseminin och curarin, hvilka sistnämnda alkaloider med H_2SO_4 och oxidationsmedel gifva reaktioner, som mycket likna strychninreaktionen. Till mikrokemiskt prof af strychnin synes däremot tymol + H_2SO_4 icke vara användbart. Jag ämnar på annat ställe närmare meddela mina iakttagelser beträffande detta reagens.

Brucin.

Jodjodkalium. Ungefär samma reaktion som vid strychnin, dock blir fällningen ej kristallinisk.

Kaliumwismutjodid. Samma reaktion som vid strychnin. Efter en timme vackra gula kristaller.

Kaliumqvicksilfverjodid. Samma slags fällning som med strychnin, endast med den skillnad, att den ej är tydligt kristallinisk.

Fosformolybdensyra. Samma slags fällning som med strychnin.

Guldklorid. Den erhållna fällningen har ungefär samma beskaffenhet som den med strychnin erhållna, endast med den skillnaden, att brucinfällningen under mikroskopet, sedd mot svart botten, är ljusare, delvis nästan hvit.

Digitized by Google

Pikrinsyra. Den erhållna fällningen har makroskopiskt samma utseende som strychninfällningen, men under mikroskopet befinnes den vara helt och hållet amorf, af en smutsigt gulröd till gulbrun färg; sedd vid påfallande ljus är den vackert gul. Efter omkring en timme är äfven denna fällning till större delen kristallinisk af en otalig mängd ytterst små kristaller, som äro anordnade i större, rundade, synnerligen vackra grupper.

Garfsyra. En fällning, som har ungefär samma utseende som strychninfällningen, med den skillnaden, att inga utbildade kristaller förefinnas. Om brucinlösningen är mycket utspädd, erhålles endast en svag grumling.

Järnklorid. I köld erhålles ingen reaktion. Vid profvets uppvärmning erhålles vid kanterna, allt eftersom vätskan hinner afdunsta, en först gulaktig, sedan grönbrunaktig återstod. Under mikroskopet visar sig denna återstod bestå af röda, brunröda, gula och gröna massor. I själfva vätskan erhålles ingen fällning eller färgning.

Kaliumbikromat. Om alkaloidens lösning ej är alltför utspädd, erhålles en fällning, liknande motsvarande strychninfällning. Kristallformen är dock ej densamma.

Koncentrerad svafvelsyra. Samma förhållande som vid strychnin.

Konc. svafvelsyra + socker. Ungefär samma förhållande som vid strychnin. Vätskan blir svagt grönguläktig.

Fehlings lösning. Samma förhållande som vid strychnin.

Orcein + saltsyra. Ingen reaktion.

Kalihydrat. Samma reaktion som vid strychnin.

Rykande salpetersyra. En droppe af brucinlösningen och en droppe af syran få småningom sammanflyta: vid beröringsstället uppkommer en gulröd färg, som snart blir något blekare. Till detta prof sättes nu tennklorur, då vätskan blir svagt violett. Ett annat prof göres på det sätt, att alkaloidlösningen afdunstas nästan till torrhet och därefter reagenset tillsättes: återstoden färgas då genast blodröd, den ej afdunstade vätskan gulröd. Vid följande tillsats af tennklorur inträder en violett färg.

Konc. salpetersyra. Ungefär samma reaktion som med rykande salpetersyra. Den röda färgen är kanske ej fullt så intensiv.

Konc. saltsyra. Ingen reaktion, icke ens efter profvets uppvärmning.

Digitized by Google

Vanadinsvafvelsyra. En gulröd färg, som efter hand bleknar något.

Kaliumbikromat + H_2SO_4. En rödgul—gulröd färg.

Tymol + konc. H_2SO_4. Reaktionen utföres på samma sätt, som vid strychnin är angifvet. I rumstemperatur erhålles ingen tydlig reaktion. Först efter uppvärmning blir profvet åtminstone delvis rödt eller gulrödt. Då det efter 10 timmar åter observeras, är vätskan fortfarande röd, rosenröd, med en mörkare, rödaktig fällning, som under mikroskopet har samma amorfa utseende som motsvarande strychninfällning. Samma prof utföres äfven på en blandning af socker och brucin; därvid erhålles genast (i rumstemperatur) en röd färg, beroende på sockrets närvaro.

Gelsemin.

Jag skall här ur litteraturen angifva de vigtigaste reaktioner, som enligt THOMPSON, SCHMIDT och CUSHNY tillkomma denna alkaloid i rent tillstånd.

Konc. svafvelsyra. Ingen reaktion (THOMPSON, CUSHNY).

Konc. salpetersyra. Ingen reaktion (THOMPSON, CUSHNY).

Konc. svafvelsyra + kaliumbikromat och andra oxidationsmedel. Djupt röd eller körsbärsröd färg, som snart öfvergår i grönt (THOMPSON, CUSHNY).

Ett gelseminpreparat, som fanns i farmakognostiska samlingen i Bern, och som jag pröfvade med vanadinsvafvelsyra, gaf med detta reagens en synnerligen vacker reaktion: intensivt blåvioletta, gröna och gula strimmor; profvet öfvergick snart i rödt och slutligen i grönt. Detta preparat måste hafva innehållit gelseminin, som enligt THOMPSON och CUSHNY med H_2SO_4 och oxidationsmedel ger violetta färger, under det rent gelsemin ger röda, ej violetta.

Gelseminin.

Enligt uppgifter i litteraturen förhåller sig denna alkaloid till kemiska reagens på följande sätt.

Konc. svafvelsyra. Ljusgul färg (THOMPSON, CUSHNY).

Konc. salpetersyra. Mörkgrön färg (THOMPSON, CUSHNY).

Konc. saltsyra. Ingen reaktion (CUSHNY).

Konc. svafvelsyra + oxidationsmedel. Violetta färger, som öfvergå i grönaktiga (CUSHNY).

Digitized by Google

Dessutom gaf, enligt SCHMIDT, gelmininhydroklorid med
Kaliumbikromat en gul, ostig fällning,
Tannin ingen reaktion,
Järnklorid ingen reaktion.

Genom apoteket Nordstjernan har jag erhållit ett preparat, signeradt »gelseminin, fritt från gelsemin». Preparatet är rent hvitt, liknar till utseende potatismjöl (stärkelse). Löses lätt i surgjordt vatten. Ger med vanadinsvafvelsyra en intensiv blodröd eller delvis körsbärsröd färg. Denna färg bibehåller sig en stund; efter 5 å 10 minuter börjar profvet i kanterna blifva blått eller delvis grönt, och denna färgförändring fortgår småningom, tills hela profvet slutligen är blått med dragning i grönt, till sist nästan rent blått eller blågrått. Ibland öfverväger den blå färgen, ibland den gröna. Med kaliumbikromat och svafvelsyra fås en körsbärsröd färg, som öfvergår i blått eller i grönt. I konc. svafvelsyra löses preparatet utan färgning. Äfven i konc. salpetersyra löses det nästan färglöst. Det kan sålunda icke vara gelseminin, utan snarare rent gelsemin. Med fällningsreagens ger det tydliga fällningar, med garfsyra dock först efter profvets uppvärmning. Med järnklorid ger det, liksom loganiacéalkaloider i allmänhet, ingen tydlig reaktion.

Curarin.

Fullt rent, curinfritt curarin har jag ej lyckats erhålla. Ett curarinpreparat, som jag erhållit från Instruktionsapoteket Nordstjernan i Stockholm, synes dock vara tämligen rent. Det är ett gulaktigt brunt pulver, som lätt och fullständigt löses i vatten till en brunaktigt gul vätska. Det ger emellertid en ringa, flockig fällning med metafosforsyra och är således icke fritt från curin. — Det pröfvas med följande reagens.

Mandelins reagens. En intensiv indigoblå färg, som qvarstår ganska länge. Först efter en halftimme är den violett, blir småningom rödviolett, sedan violettbrun, och efter ett dygn är den brunaktig[1]).

Konc. svafvelsyra. En rödviolett färg, som qvarstår ganska länge, men slutligen blir mera otydlig.

---

1) FLÜCKIGER uppgifver, att den blåvioletta färg, som curarin ger med kaliumbikromat och H_2SO_4, kan qvarstå ända till en dag, om reaktionen utföres på det af honom angifna sättet. Se Jahresbericht der Pharm. 1878.

Digitized by Google

Konc. salpetersyra. En violettröd färg, som efter hand något bleknar och blir mera gulröd. Sedan profvet bleknat, tillsättes tennklorur: vid beröringsstället återkommer en tydlig violettröd färg, men som sedan åter i sin tur bleknar.

Ryk. salpetersyra. Ger samma färg som konc. salpetersyra.

Konc. saltsyra. Ingen reaktion.

Med allmänna alkaloidreagens ger det rikliga fällningar, en del voluminösa, t. ex. den med *kaliumqvicksilfverjodid.* Fällningen med garfsyra är tämligen obetydlig. Fällningarne med kaliumbikromat och kaliumwismutjodid äro kristalliniska.

Curin har jag ej kunnat erhålla. Dess vigtigaste kemiska karakterer äro antydda i det föregående. Enligt BÖHM skall denna alkaloid med vanliga fällningreagens gifva *ofärgade* fällningar.

De första, som uppgifva sig hafva mikrokemiskt påvisat strychnin, äro HECKEL och SCHLAGDENHAUFEN [1]). Som reagens använde de lösningar af dels kaliumbikromat, dels brunsten i konc. H_2SO_4 och undersökte med dessa reagens stammen af *Strychnos Icaja.* De funno därvid, såsom de trodde, att strychninet i nyssnämnda växtdel hufvudsakligen var lokaliseradt i bastöarne (?) i barken samt i märgstrålarne. De erhöllo i dessa delar en färg, men angifva inga närmare detaljer om reaktionens förlopp. Då det emellertid, såsom nedan skall visas, synes vara omöjligt att med dessa reagens påvisa strychnin i vare sig frön eller friska grenar af t. ex. *Strychnos nux vomica,* är det väl icke heller sannolikt, att det kan lyckas i den Strychnosart de undersökte. Den röda färg, de där fingo med nyssnämnda reagens, berodde helt säkert icke på strychnin, utan på samtidig närvaro af socker och ägghvita eller möjligen socker och någon fet olja, hvilka, som bekant, med H_2SO_4 gifva en röd färg: RASPAILS reaktion. Af senare forskare är det, som förut nämndt, hufvudsakligen ROSOLL och LINDT, som försökt lösa samma uppgift. ROSOLL arbetade med frön af *Strychnos nux vomica* och *Strychnos potatorum* såsom undersökningsmaterial. Som reagens använde han kaliumbikromat och konc. svafvelsyra, och detta på följande sätt. Han behandlade först snitten med syran, då han i endospermcellerna erhöll en i början gul, sedan röd färg, under det de i ägghvitan inneslutna talrika fettdropparne förblefvo ofärgade.

1) Journ. de Pharm. de Chim. T. V. (1882), p. 32.

Digitized by Google

Denna röda färg förklarade han riktigt nog vara RASPAILS reaktion. Han lade nu ett litet korn af bikromatet till det sålunda med H_2SO_4 behandlade snittet och fann då, att »efter några minuter alla förut färglösa oljedroppar färgades vackert violett»[1]), och drog däraf den slutsatsen, att »hos de nämnda fröen strychnin förekommer löst i de i endospermcellerna suspenderade oljedropparne». Men härvid har han gjort sig skyldig till tvenne misstag. För det första finnas de af honom omtalade talrika dropparne normalt icke såsom sådana i endospermcellerna, åtminstone icke hos fröen af *Strychnos nux vomica*, utan de bildas och framträda ur cellerna först efter syrans tillsättande. Såsom längre fram skall visas, finnes nämligen fettet uti dessa celler icke i form af droppar, utan homogent blandadt med ägghvitan i alevronkornen, men detta fett träder till största delen ut ur cellerna vid tillsats af H_2SO_4 och flera andra vätskor. Och den violetta färg, som efter tillsats af kromatet uppträdde i de utträngda dropparne, kan omöjligen bevisa, att det fanns strychnin uti dem. Ty för det första fick han denna reaktion äfven hos fröen af *Strychnos potatorum*, om hvilka man vet, att de icke innehålla ett spår strychnin, och för det andra erhåller man äfven med svafvelsyra ensam, utan tillsats af kaliumbikromat, precis samma violetta färg i oljedropparne (se längre fram), ehuru den nog synes inträda litet förr, om kaliumbikromat eller något annat starkt oxiderande ämne tillsättes. För öfrigt inträder denna reaktion under liknande betingelser äfven i det fetthaltiga endospermet hos t. ex. *Coffea arabica*, *Phytelephas macrocarpa* och *Elaeis guinensis*, hvilka ju icke hysa något strychnin[2]). Den violetta färgen måste sålunda bero på närvaro af något annat ämne (se längre fram).

Äfven LINDT arbetade med räfkakor samt dessutom med Ignatiusbönor[3]). Han söker påvisa både strychnin och brucin. Såsom reagens på den förra alkoloiden använder han en lösning af ceriumsulfat i svafvelsyra och såsom reagens på brucin en salpetersyrehaltig selensyra (1—2 droppar salpetersyra på 5 droppar selensyra). Innan han med det senare reagenset pröfvar på brucin, aflägsnar han medels petroleter ur snitten allt fett,

---

1) Jämför 25. Jahresber. des Landes-Realgymnasiums zu Stockerau 1889—90, p. 17.

2) Jämför GEROCK och SKIPPARI, i Archiv der Pharmacie 1892, p. 557.

3) Jämför Zeitschrift für wissensch. Mikroskopie, Band I. (1884), p. 238.

Digitized by Google

för att detta icke skall störa reaktionen. Han får då reaktionen på brucin endast *i cellväggarne, icke i cellinnehållen.* Han tänker icke på, att, då brucin är lösligt i olja, det vid en sådan behandling med ett medel, som löser oljan, lätt kan medfölja denna, diffundera med in i cellmembranerna och delvis extraheras ur växtdelen, oaktadt det är olösligt i petroleter. Att så verkligen kan ske, har t. ex. DRAGENDORFF tydligt framhållit. Han säger i sin bok »Die qual. u. quant. Analyse von Pflanzen und Pflanzentheilen» (1882), p. 19: »Das mit Petroläther extrahirte Fett kann auch, wenn es aus einem alkaloidhaltigen Pflanzentheile herstammt, mit Alkaloiden gemengt sein und zwar auch dieses in Fällen, wo die vorhandene Pflansenbase in Petroläther unlöslich ist (Delphinin, Atropin, Hyoscyamin» etc.). Och BECKURTS[1]) anför, på tal om CORDES metod för bestämning af alkaloidhalten i räfkakor, därvid först oljan extraheras med ett fettlösande medel, att just vid denna förutgående behandling af drogen äfven alkaloiderna delvis extraheras (och att derför CORDES metod lemnar för ringa värden). Såsom reagens på strychnin använder han en lösning af ceriumsulfat i konc. H_2SO_4. Jag har pröfvat detta reagens, men icke funnit det lämpligt för mikrokemiska prof. Det ger mången gång ingen färg alls, oaktadt strychnin bevisligen förefinnes. Innan LINDT pröfvar på strychnin, behandlar han snitten upprepade gånger med petroleter och absolut alkohol för att aflägsna fett, drufsocker och brucin och kommer till det resultat, att äfven denna alkaloid *hos såväl räfkakor som Ignatiusbönor förekommer i cellmembranerna, men icke i cellinnehållen.* Att han, åtminstone hvad den förra drogen beträffar, kom till ett delvis oriktigt resultat, skall jag visa i det följande. För öfrigt kan anmärkas, att, då han för att aflägsna brucin behandlade snitten med absolut alkohol, hvari strychnin är olösligt, han icke tänkt på, att några af strychninets salter kunna vara lösliga i absolut alkohol, och att strychnin efter all sannolikhet finnes i drogen i form af ett salt (tannat).

Utom de nu nämnda hafva sedermera äfven GEROCK och SKIPPARI[2]) försökt att mikrokemiskt påvisa alkaloiderna i de nyssnämnda drogerna, ehuru de icke medels »specifika» reagens sökt påvisa särskildt brucin och särskildt strychnin, utan nöjt sig

1) Jämför Pharmac. Zeitung 1889, p. 581.

2) GEROCK u. SKIPPARI, Ueber den Sitz der Alkaloide in Strychnossamen. Archiv der Pharmacie 1892, p. 555.

Digitized by Google

med att söka visa lokalisationen af alkaloiderna i allmänhet. För sådant ändamål macererades först snitten några timmar i kaliumqvicksilfverjodid för att därmed söka utfälla alkaloiderna: »snitten antogo då ett hvitaktigt, grumligt utseende». Därefter tvättades snitten och lades i svafvelvätevatten, då de vid närvaro af alkaloid blefvo bruna och sedan svarta. »Cellhålighetern i endospermet visade sig genomsatta af en svart, kornig substans, under det väggarne, med undantag af kanalerna, förblefvo klara». De underkastade äfven snitt af frön från den alkaloidfria *Strychnos potatorum* samma reaktion och erhöllo därvid, enligt sin uppgift, negativt utslag. »Es wäre demnach wohl mit Sicherheit anzunehmen, dass die Alkaloide ausschliesslich in dem Inhalte der Endospermcellen, nicht aber in deren Wänden gelagert sind. Alle Zellen des Endosperms enthalten Alkaloïd, wahrscheinlich in gleichmässiger Weise» etc. Detta stämmer icke med de resultat jag erhållit. Jag har gjort efter det af författarne angifna förfaringssättet, men den reaktion, jag därvid fått, är föga tydlig och kan ingalunda anses bevisa närvaron af en alkaloid. Man får visserligen i hvarje cellumen en tämligen otydlig, svartaktig massa, men denna får man äfven, om man upprepar samma förfarande med snitt, som medels vinsyrehaltig alkohol befriats från sin alkaloidhalt. MAYERS reagens fäller äfven äggbvita, som ju finnes i alla endospermcellerna. För öfrigt kan jag ej förstå, huru författarne af sitt försök med säkerhet kunna draga den slutsatsen, att alkaloiderna skulle finnas endast i cellinnehållet. Det är ju uppenbart, att en alkaloid kan finnas inuti en cellvägg, utan att detta kan ådagaläggas endast med ett fällningsreagens.

Då man i växtcellen vill söka påvisa en bestämd alkaloid, blir väl ens första och kanske svåraste uppgift den att söka ut ett reagens, som är för denna alkaloid karakteristiskt och tillika så känsligt, att det reagerar äfven på mycket små mängder af ifrågavarande alkaloid och reaktionen dessutom icke eller möjligast litet störes af de många andra ämnen, som samtidigt kunna finnas i växtcellen, och som man mången gång icke kan aflägsna utan att på samma gång förorsaka en förändring i alkaloidens lokalisation. Och självklart har man härvid att i första hand pröfva de förut af kemister och farmaceuter utfunna makrokemiska reagensen, att pröfva, huruvida något eller några af

Digitized by Google

dessa kunna användas äfven till makrokemiskt påvisande af ifrågavarande alkaloid. Vid dessa mikrokemiska prof kan det naturligtvis blifva nödvändigt att modifiera sättet för reaktionens utförande. Har man nu funnit något specifikt färgningsreagens, som visat sig vara användbart äfven till mikrokemiska prof, bör man likväl icke försumma att, äfven om det gäller en förut bekant växtbas, söka kontrollera färgningsreaktionen medels ett eller flera känsliga fällningsreagens, helst sådana, som gifva starkt färgade fällningar.

Jag har mikroskopiskt pröfvat de flesta reagens, som i litteraturen äro angifna såsom mer eller mindre karakteristiska för de särskilda loganiacéalkaloiderna.

Det reagens, som oftast användes som prof på strychnin, är kaliumbikromat i förening med konc. H_2SO_4 (OTTO). Jag har gjort en mängd försök att med detta reagens mikrokemiskt påvisa strychnin i räfkakor. Men hur jag än modifierat profvet, så har det ej lyckats mig. Med ROSOLLS förfaringssätt uppnådde jag icke något positivt resultat. Icke heller lyckades det med mer eller mindre starka lösningar af kromatet i syran, t. ex. FLÜCKIGERS reagens. Jag försökte äfven att låta snitt eller hela frön någon tid ligga i en lösning af kromatet för att möjligen därigenom i cellerna få en fällning af strychninkromat, som sedan vid snittens behandling med H_2SO_4 möjligen kunde gifva den karakteristiska färgen. Men alla dessa försök misslyckades. Lika litet kom jag till något resultat, då jag i st. f. kaliumbikromat använde ferricyankalium, blysuperoxid, mangansuperoxid eller kaliumpermanganat. Det sistnämnda, löst i H_2SO_4 (WENZELLS reagens), ger makrokemiskt en mycket vacker reaktion, men vid mikrokemiska försök får man knappt någon reaktion alls. Med det af BLOXAM[1]) angifna reagenset »euchlorin» (kaliumklorathaltig saltsyra) erhöll jag icke ens makrokemiskt någon särdeles vacker reaktion, vare sig med strychnin eller brucin. Till mikrokemiskt bruk är det fullkomligt odugligt. Äfven har jag försökt det nya, af WOLTERING först använda alkaloidreagenset furfurolsvafvelsyra, men med negativt resultat. Bland reagens, som blifvit rekommenderade på grund af de karakteristiskt formade kristaller, som de gifva med strychnin, märkas kaliumplatinacyanur (SCHWARZENBACH 1857) samt oxalsyra (LAVAL 1893). Mikrokemiskt kunna dessa reagens ej användas, enär

1) Pharmac. Post 1887, N:o 24, p. 394.

Digitized by Google

det icke lyckas att inuti växtens celler erhålla några kristaller. SELMIS[1]) strychninreagens (*jodsyra*, löst i svafvelsyra) synes i vissa fall kunna blifva af nytta vid mikrokemiska prof. Makrokemiskt ger det först en gul färg, som sedermera öfvergår i tegelröd och slutligen i violett. Mikrokemiskt framträda dock dessa färger icke särdeles skarpt, att döma af min erfarenhet. Det torde förtjena att vidare pröfvas. Ceriumoxidoxidul, ceriumoxid och ceriumsulfat (lösta i H_2SO_4) äro icke tillräckligt känsliga för att med framgång kunna användas såsom mikrokemiska reagens. För mikrokemiskt prof på strychnin är emellertid MANDELINS reagens, en lösning af *ammoniumvanadat i konc.* H_2SO_4, utan jämförelse det bästa. Detta reagens upptäcktes af MANDELIN[2]) 1883. Det gaf med en del alkaloider karakteristiska färgreaktioner och särskildt med strychnin en vacker reaktion, som befanns vara så känslig, att man (makrokemiskt) kunde tydligt påvisa en så ringa qvantitet strychnin som 0,001 mgm, och denna reaktion stördes icke heller så lätt genom närvaro af andra alkaloider, såsom fallet var med förut bekanta strychninreaktioner. Han använde som regel en lösning af 1 gm ammoniumvanadat på 100 kcm. konc. H_2SO_4. Lösningen bör vara nyberedd, åtminstone ej äldre än 2 dygn. Lägger man ett snitt af räfkakor i en sådan lösning, uppträder, såvida strychninhalten icke är alltför ringa, nästan genast en mer eller mindre intensiv rödviolett färg i endospermet (se längre fram). Denna färg håller sig tämligen länge, men är efter någon timme mera otydlig, gående i brunt (beroende på svafvelsyrans inverkan på andra ämnen i snittet). Att den genast erhållna violettröda färgen verkligen är en strychninreaktion, visas bland annat däraf, att den icke inträder i sådana Strychnosfrön, som ej innehålla strychnin, t. ex. frön af *Strychnos potatorum* eller *Str. triplinervia*, icke heller i snitt af räfkakor, som behandlats med något strychninlösande medel, t. ex. vinsyrealkohol, icke heller med H_2SO_4 ensamt. Äfven med brucin befanns MANDELINS reagens gifva en reaktion, som ganska mycket liknar motsvarande reaktion med HNO_3; men denna reaktion är icke så känslig som reaktionen med strychnin, hvilken också alltid inträder, då man med MANDELINS rea-

1) Gazetta medica die Bologna, Ser. VI, Vol. I. Ref. i Ber. d. deutsch. chem. Ges. Jahrg. XI, 1692 (1878).

2) Pharmaceut. Zeitschrift für Russland 1883, N:o 22, 23 och 24. Ref. Archiv für Pharmacie XXI, p. 606.

Digitized by Google

gens pröfvar en blandning af brucin och strychnin, äfven om i denna blandning strychninhalten är ganska ringa.

Huru de flesta öfriga kända loganiacéalkaloider makrokemiskt förhålla sig till MANDELINS reagens, synes af det föregående. De mycket intensiva färger, det ger med äfven mycket små mängder af gelsemin, gelseminin och curarin, tala för, att det äfven skall duga såsom mikrokemiskt reagens på dessa alkaloider, en omständighet, som icke minskar dess värde såsom mikrokemiskt reagens. Visserligen kan man icke ensamt med detta reagens mikrokemiskt *skilja* dessa alkaloider — det kan man ju knappast göra ens makrokemiskt — men då man i detta medel har ett färgningsreagens, hvarmed man i växten kan påvisa nästan alla de i medicinskt och toxikologiskt hänseende vigtigare alkaloiderna inom familjen Loganiaceæ, så är ju detta en stor fördel. Med tillhjelp af ren H_2SO_4 och HNO_3 torde man sedan i många fall kunna skilja t. ex. strychnin å ena sidan från curarin och gelseminin å den andra.

Äfven såsom reagens på brucin hafva många ämnen angifvits. Flera af de förut nämda strychninreagensen gifva äfven färgreaktioner med brucin; så t. ex. gifva kromathaltig svafvelsyra (FLÜCKIGER), ceriumoxidoxidul + H_2SO_4 samt MANDELINS reagens en röd eller gulröd färg med brucin. Men intet af dessa är särskildt lämpligt ens som makrokemiskt reagens på brucin och som mikrokemiskt ännu mindre; ty dels äro de såsom brucinreagens ej tillräckligt känsliga, dels är t. ex. den gulröda färg, som med MANDELINS reagens erhålles i växten, ingalunda tillräckligt karakteristisk, äfven om brucin där skulle förekomma alldeles öfvervägande öfver strychnin eller t. o. m. ensamt. MANDELINS reagens ger nämligen, såsom jag funnit, rödgula, fast ej så intensiva färger med ägghvita samt med vanillin, som ej förekommer i alla förvedade cellmembraner[1]). Och i själfva verket är det ingalunda lätt, kanske mången gång omöjligt, att mikrokemiskt påvisa brucin i de fall, där det till äfventyrs i ringa mängd förekommer i förvedade cellmembraner. Detta af den anledning att vanillin med brucinreagens ger färger, som äro snarlika motsvarande brucinreaktioner. Men om brucin förekom-

1) Jämför SINGER, Beiträge zur näheren Kenntniss der Holzsubstanz und der verholzten Gewebe. Sitzungsber. der Wiener Akad. der Wiss. Bd 85. Abth. I, p. 345.

Digitized by Google

mer i någon större mängd, så är det lätt att äfven i dessa vanillinförande membraner påvisa brucin. Den färg, som då erhålles i desamma, är mycket intensivare och tydligt olika den, som med samma reagens erhålles i icke brucinförande, men vanillinhaltiga vedmembraner. I alla icke förvedade cellmembraner samt i cellinnehåll är det ej svårt att få mikrokemiska brucinreaktioner, som icke behöfva förvexlas med andra ämnens reaktioner. Nästan bäst har detta lyckats mig med *rykande salpetersyra*, som mikrokemiskt ger en intensivare färg än ren *konc.* HNO_3. Äfven med denna senare ensam kan man få en tydlig brucinreaktion, om brucinmängden ej är för liten. Tydligare utslag har jag oftast fått, då jag i st. f. att använda HNO_3 enbart först doppat snitten i mycket utspädd eller rykande salpetersyra och därpå torkat dem något med tillhjälp af läskpapper och sedan lagt dem i konc. H_2SO_4. LINDTS reagens, *salpetersyrehaltig selensyra*, ger vid mikrokemisk användning icke så intensiv färg som rykande salpetersyra. Goda resultat kan man dock äfven med detta reagens erhålla, om brucinhalten ej är ringa, och om man icke, såsom LINDT gjort, först behandlar snitten med något lösningsmedel, som kan förorsaka förändringar i alkaloidens lokalisation. Om det gäller att påvisa ringa mängder brucin i förvedade cellmembraner, synes LINDTS reagens icke vara användbart. Förefinnes brucin i större mängd, får man säkert resultat med vanlig ren salpetersyra, som åt vanillin ger endast en svag rödgul eller rent gul färg, lätt skild från den djupa orangefärg, som brucin ger. Salpetersyrehaltig svafvelsyra (ERDMANNS reagens) har jag ej funnit lämpligt som mikrokemiskt reagens. Af öfriga reagens, som angifvits såsom mer eller mindre karakteristiska för brucin, märkes särskildt ammoniumselenit + H_2SO_4, som rekommenderats af FEREIRA DA SILVA[1]). Med brucin ger detta reagens (1 gm selenit, löst i 20 kcm. konc. H_2SO_4) en rosaröd färg, som sedan blir blekt orangegul. För mikrokemiskt prof på brucin har jag ej funnit detta användbart, åtminstone icke i fetthaltiga väfnader. Det ger nämligen med t. ex. olivolja en i början gulaktig, sedan mera röd och slutligen en alldeles svartbrun färg. Äfven med (orena) ferment och ägghvita ger det gulröda eller brunröda färger och slutligen äfven fällningar. BROCINERS reagens, ammoniumniobat och kaliumfluorniobat, har jag ej

1) Journal de Pharm. et de Chim. 1891. T. XXIV, p. 102.

Digitized by Google

haft tillfälle att pröfva. De skola, enligt BROCINER[1]), med brucin gifva reaktioner, liknande salpetersyrans brucinreaktion. Odugliga som mikrokemiska brucinreagens äro äfven vätesuperoxid, klorvatten och kromsyra.

Såsom förut nämndt, är bästa mikrokemiska färgreagenset på Gelseminumalkaloiderna *vanadinsvafvelsyra.* Att med tillhjälp af endast detta reagens *skilja* de tvenne Gelseminumalkaloiderna torde däremot icke lyckas. Men detta bör i vissa fall kunna gå med *salpetersyra,* som med gelseminin ger en grön färg, med gelsemin ingen färg. I de fall, där de båda alkaloiderna till äfventyrs förekomma tillsammans, torde det dock sannolikt icke lyckas att med säkerhet påvisa dem båda. I drogen radix Gelsemii erhåller man emellertid icke så synnerligen vackra utslag vid mikrokemiska prof. Dessa böra göras på snitt från den friska växten.

Äfven som mikrokemiskt reagens på curarin är *vanadinsvafvelsyran* utan tvifvel användbar. Och med tillhjälp af ren *svafvelsyra* och *salpetersyra* bör man vidare kunna skilja curarin från strychnin, åtminstone i vissa fall. Något medel att i växtcellen säkert påvisa curin, som ej synes hafva några särskilda färgreaktioner, torde däremot f. n. icke gifvas. Genom att med *metafosforsyra* pröfva dels friska snitt, dels sådana, som macererats med vinsyrealkohol, torde kanske någon upplysning kunna vinnas.

Om jag undantager *Strychnos brasiliensis,* har jag icke haft tillgång till lefvande material af sydamerikanska Strychnosarter. Genom Intendenten Professor V. B. WITTROCKS tillmötesgående har jag haft tillträde till en rikhaltig och vacker samling af sydamerikanska Strychnosarter i Regnellska herbariet i Riksmuseum. Jag kom emellertid snart under fund med, att, om man undantager mogna frukter och frön, det knappt är möjligt att i *torkadt* material erhålla tydliga alkaloidreaktioner.

---

7) Journal de Pharm. et de Chim. 1888 T. XVIII, p. 204. Archiv für Pharm. XXVI, p. 1040.

Digitized by Google

Loganiaceæ.

ENDLICHER, Genera plant. 1840.

Loganiaceerna bilda i botaniskt hänseende ingen särdeles »naturlig» eller väl begränsad växtfamilj. De hit förda slägtena äro därtill icke tillräckligt öfverensstämmande i karakterer. Hithörande växter närma sig *Apocynaceerna*, skiljande sig från dessa genom frånvaron af mjölksaftförande sekretgångar samt genom närvaron af stipler. Genom dessa sistnämnda, hvilka oftast äro interpetiolära, öfvensstämma de alldeles med *Rubiaceae* och kunna, såsom TH. FRIES[1]) anmärker, betraktas såsom Rubiaceer med undersittande hylle (och inre mjukbast). Äfven med *Gentianaceae* ega de likheter, men äro skilda från dessa genom 2-rummigt fruktämne och centrala fröfästen. Äfven erinra de i vissa afseenden om en del slägten hos *Scrophulariaceerna*. *Buddleia* och flera närstående slägten bilda också en tydlig mellangrupp till denna sistnämnda familj, men torde dock, såsom BENTHAM och HOOKER i Genera plantarum gjort, lämpligast föras till Loganiaceae, då de oftast äro försedda med stipler, som aldrig finnas hos Scrophulariaceae. *Buddleia* och närstående slägten sammanfattas af SOLEREDER till en särskild grupp, *Buddleioideae*, som afvika från de flesta öfriga Loganiaceer genom frånvaro af inre mjukbast och närvaro af glandler (på bladen etc.). Se ENGLER u. PRANTL, Die natürlichen Pflanzenfamilien, 75. Lieferung, p. 28 (1892).

Anmärkningsvärdt är, att äfven inom de beslägtade familjerna Apocynaceae och Rubiaceae förekomma alkaloider, hos en eller annan Apocynacé kanske t. o. m. strychnin och brucin. Se ofvan pag. 7. Och hos Scrophulariaceer finnas giftiga glykosider (digitalin m. fl.). Och de äfven något beslägtade *Solanaceerna* hysa, som bekant, också alkaloider.

Det är naturligtvis närvaron af alkaloiderna som gör, att denna familj i medicinskt och toxikologiskt hänseende är af stort intresse; och detta intresse minskas ej däraf, att just inom samma familj finnas flera egendomligheter i anatomisk byggnad, hvilket gör det möjligt att i ett gifvet fall konstatera närvaron af en från denna familj härstammande växtdel, bestämma slägtet eller

1) Lärobok i Systematisk Botanik. I., p. 33.

Digitized by Google

t. o. m. arten genom mikroskopisk undersökning. Jag vill här i detta afseende endast erinra om den frappanta sclereidringen och de talrika kristallkammartrådarne i barken hos slägtet Strychnos, de för samma slägte så ytterst karakteristiska bastöarne i veden, de karakteristiska håren hos räfkakor, o. s. v.

Familjen är ej stor, omkring 400 arter, af hvilka de flesta hafva sitt hem inom tropikerna. Af hithörande slägten har *Strychnos* representanter nästan öfverallt inom den tropiska zonen och lemnar där som bekant materialet till flera pilgifter. *Logania* tillhör uteslutande Australien och Nya Zeeland, *Fagraea* finnes nästan endast i Ostindien och det lilla slägtet *Anthocleista* endast i tropiska Afrika. *Buddleia* har representanter icke endast i tropiska, utan ock i subtropiska länder. Af *Strychnos* äro nu inemot 80 arter kända, däraf 30 i Brasilien.

Af hithörande växter har jag mikrokemiskt undersökt äfven några, som, såvidt kändt, icke hafva något direkt medicinskt eller toxikologiskt intresse. Men ett *mikrokemiskt* studium äfven af dessa bör dock, synes mig, indirekt blifva af nytta för den farmakognostiska mikrokemien, ity att man uppnår säkrare resultat, ju flera arter man studerar och kan med hvarandra jämföra. För öfrigt bör det ju vara af praktisk betydelse att efter hand söka utröna, huru pass stor utbredning inom växtriket en viss alkaloid har, något som för öfrigt är lifligt framhållet af t. ex. FLÜCKIGER och HARTWICH, fast dessa icke synes hafva tänkt sig att på mikrokemisk väg söka erhålla kunskap härom. De Loganiaceer, som jag egnat en mer eller mindre noggrann mikrokemisk pröfning, äro: *Strychnos nux vomica*, *Str. brasiliensis*, *Str. suaveolens*, *Fagraea zeylanica*, *Fagraea sp.*, *Gelsemium sempervirens*, *Anthocleista grandiflora*, *Desfontainea spinosa*, *Buddleia madagascariensis* samt *Buddleia diversifolia*. Därjämte har jag äfven studerat *Conium maculatum*. — I det följande beskrifver jag i allmänhet tämligen noga, hurudan reaktion jag vid alla de särskilda reagensen erhållit, huru den förlöpt etc. Det bör därigenom blifva lättare att kontrollera, huruvida mina iakttagelser äro riktiga, huruvida jag af observationerna drager riktiga slutsatser o. s. v. Jag anmärker i allmänhet *allt* hvad jag i mikroskopet sett, äfven om jag ibland ej varit i stånd att tolka det sedda. Mikrokemien är ännu delvis så ofullkomligt utbildad, att ett sådant förfaringssätt synes mig ändamålsenligt eller rent af nödvändigt. Här om någonsin behöfves kritik, och för att möjlig-

Digitized by Google

göra en sådan är det nödvändigt att möjligast noga meddela, huru alla de gjorda profven utfallit. Då min uppgift är att studera *alkaloidernas* lokalisation, inlåter jag mig i allmänhet icke närmare på andra ämnens förekomst. Erhåller jag vid ett anställdt prof en reaktion, som tyder på närvaron af ett annat ämne, så nämner jag dock alltid detta, gör stundom också med anledning af det sedda något annat prof för att söka erhålla full visshet om, huruvida det verkligen är det ifrågasatta ämnet som är anledningen till den erhållna reaktionen.

Innan jag redogör för mina egna undersökningar öfver Loganiaceerna, torde jag få vid de särskilda arterna angifva deras utbredning och användning m. m.

Strychnos nux vomica L. fl. zeyl.

Räfkakträdet växer vildt i främre Indien, särskildt allmänt på Malabarkusten, Coromandelkusten och på Ceylon; vidare i bortre Indien, i Birma, Siam och Cochinchina samt på Java. Det uppgifves också af somliga författare såsom förekommande i norra delen af Australien. Hvad som uppgifvits från Australien är dock med all sannolikhet icke samma form som det ostindiska räfkakträdet, utan en annan, visserligen mycket närstående, men dock skild art, skild bland annat genom smalare, mycket kortskaftade, ej glaucescenta blad, smalare kronpip och smärre frukter — det är *Strychnos lucida* R. Br. Se Bentham and Mueller, Flora Australiensis IV, p. 369 (1869)[1]).

Den ostindiska arten förekommer mest vid kusterna, på sandjord[2]). I de torra och sterila trakterna på södra delen af Ceylon synes den vara rikast på alkaloid. Jemför Dunstan och Short i Pharm. Journal and Trans. Vol. XV, pp. 1 och 6 (1884). Den synes knappt någonstädes vara odlad[3]).

---

1) I Upsala Läkareförenings Förhandlingar Band XVI, häftet 4, p. 291 omtalar Fristedt en drog, semina Strychni från Nagasaki i Japan, hemförd af deltagaren i Vegaexpeditionen E. Almqvist. Denna drog torde väl dock icke härstamma från *Strychnos nux vomica*, såsom Fristedt tyckes antaga, utan från någon annan närbeslägtad art, möjligtvis *Str. Gauthierana* Pierre, bekant från Kina såsom moderväxt till »Hoang-Nan». Jämför Jahresber d. Pharm. 1889, p. 76, samt Würtz och Planchon, i l'Union pharm. Vol. XVIII, p. 149 (1877), Ford och Crow, i Pharm. Journ. and Trans. 1887.

2) Berge und Riecke, Giftpflanzenbuch (1845), p. 137.

3) Zippel, Ausländische Culturpflanzen.

Digitized by Google

Fröen, semina nucis vomicae, likasom det därur framställda strychninet, användas eller hafva åtminstone användts vid följande åkommor: *motoriska förlamningar*, i synnerhet vid perifera förlamningar, beroende på alkoholism eller difteri m. m., samt vid *amblyopi* och *amauros*. Särskildt välgörande skall denna drog eller strychnin vara vid de två sistnämnda åkommorna. Äfven vid en del andra nervlidanden har den varit försökt. Med stor framgång har den användts vid dyspepsi och *kronisk magkatarr* och skall hafva varit af nytta äfven vid kroniska diarréer samt vid dysenteri. Jämför HUSEMANN, Die Pflanzenstoffe (1884), p. 1308, och PENZOLDT, Arzneiverordnungslehre, Jena 1891. För öfrigt har man ock, som bekant, betjenat sig af räfkakor till förfalskning af öl etc. samt till dödande af vissa skadedjur. ***Veden*** användes i Indien emot frossa och mot giftiga ormars bett och skall ingå i det i handeln förekommande »ormträet», lignum colubrinum[1]). ***Barken,*** som upprepade gånger funnits i angusturabark och med anledning däraf kallad »falsk angusturabark», har användts till framställning af strychnin[2]) (och brucin?). Enligt HOOPER[3]) användas ***bladen*** af indiska läkare såsom tonicum och antifebrile. Ved och rötter af denna och flera andra Strychnosarter hafva i Indien en mångfaldig medicinsk användning, t. ex. vid sår, mot reumatism, hufvudvärk etc.

Strychnos nux vomica är ett oansenligt träd af 30—40 fots höjd, med tämligen tjock stam och utspärrade, upprepadt 3-delade grenar. De breda, äggrunda, 3-nerviga, korsvis motsatta bladen gifva träden ett egendomligt utseende[4]). Grenarnes internodier aftaga mot spetsen språngvis i tjocklek (vid bladfästena), hvarigenom de unga grenarne få ett egendomligt utseende. De små, oansenliga, grönaktigt gula, femtaliga, bägarlika blommorna sitta i upprepadt greniga, tvåsidiga knippen, som äro förenade till en flocklik, sammansatt blomställning[5]). Det gröna fruktämnet är, som hos andra Loganiaceer, tvårummigt, sammansatt af 2 fruktblad, med centrala fröfästen. Fröämnena äro talrika, men af dessa kommer vanligen endast ett fåtal till full utveckling. Den mogna frukten liknar till färg, form och storlek en liten apelsin.

1) ROSENTHAL, Heil-, Nutz- und Giftpflanzen, I. p. 362 (1861). Jämför ock DYMOCK, i Pharm. Journ. Trans. Voll. VI och VII (1876—1877).

2) ROSENTHAL, Heil-, Nutz- und Giftpflanzen (1861) I. p. 362.

3) Pharm. Journ. Trans. 1890, 1067, 493.

4) TSCHIRCH, Indische Fragmente. Archiv d. Pharm. 1890, p. 203.

5) TSCHIRCH, Ind. Fragmente, p. 205.

Digitized by Google

Genomskär man en sådan frisk frukt, finner man den bestå af en hvit, gelatinös pulpa, hvari ligga inbäddade stora, diskformade frön af vexlande antal, 1 — högst 9 fullt utvecklade[1]). (Det är som bekant dessa frön, som, torkade, utgöra den officinella drogen Semina nucis vomicae). Undersöker man med mikroskop gränspartierna emellan fröen och fruktköttet hos ej fullt mogna frukter, finner man, att fröens bekanta egendomliga hårbildningar i detta stadium visa följande egendomligheter. Ett sådant hårliknande organ utgår från hvarje epidermiscell eller, kanske rättare sagdt, motsvarar en epidermiscell. De äro ännu mycket tunnväggiga, deras inre är fylldt af plasma. Med sina sidoväggar synas de sammanhänga med de närgränsande. Deras rundade, mot fruktköttet riktade ändar äro åtminstone vid hilum samt vid mellersta delen af fröämnets motsatta sida i nära beröring med fruktköttet, ehuru ej fastväxta[2]). Snart blifva dessa hårliknande bildningar förtjockade och scleroserade vid basen, till en början *endast* vid basen, där de nu i följd af det alltjämt utväxande och påträngande fruktköttet böjas utåt mot fröets periferi. Först när frukten är nästan mogen, börjar äfven det egentliga hårets väggar att visa de bekanta karakteristiska förtjockningarne, och det nu färdiga håret har nästan ingen lumen. Dessa fakta har jag här återgifvit hufvudsakligen efter TSCHIRCHS[3]) undersökningar, till en del äfven efter EIJKMANS korta meddelande och teckning i »Nieuw Tijdschrift voor de Pharmacie» 1887, p. 155. Jag har velat fästa läsarens uppmärksamhet på dessa intressanta detaljer, emedan det synes mig, att, om också dessa förut så mycket omtvistade bildningar efter TSCHIRCHS undersökningar morfologiskt måste betraktas som hår, de kanske ändå kunde hafva fysiologiska funktioner, som ej tillkomma vanligare slag af hår. Dessa hårbildningar tjena kanske i tidigare stadier som absorptionsorgan (för fröämnet) och spela måhända också en rol vid de kemiska processer, som under fruktens utbildning helt säkert försiggå i dessa organ, kemiska processer, hvarvid kanske äfven strychnin bildas. Hos det mogna fröet bilda de emellertid en hårbeklädnad af egendomlig beskaffenhet.

---

1) Jämför TSCHIRCH, l. c. p. 206, samt DUNSTAN and SHORT, i Pharm. Journal and Trans. Vol. XV (1884), p. 4.

2) I detta stadium måtte de mycket likna de absorberande organen hos t. ex. hvetekornets scutellum.

3) Archiv d. Pharm. 1890, p. 211—214, jämte teckningar.

Digitized by Google

På någon närmare beskrifning af fröens makroskopiska utseende och beskaffenhet ingår jag icke här, då dessa saker ju äro allmänt bekanta från läroböcker. De gamla omtvistade frågorna om läget af hilum etc. äro också nu genom TSCHIRCHS undersökningar fullt utredda[1]).

Däremot visar fröets snittyta ett och annat, som jag åtminstone icke ännu funnit närmare angifvet i litteraturen. Genomskär man nämligen ett större antal frön och jämför deras snittytor, finner man, att hos somliga endospermets hela snittyta är nästan rent hvit, mjölkhvit, hos andra mycket mörk och mer eller mindre brunaktig eller brungul, hos andra åter är hela endospermets yttre del hvit, under det den inre däremot är mörk, brunaktig, eller också är tvärtom den yttre zonen mörk, det inre partiet hvitt o. s. v. I båda sistnämnda fall äro de olikfärgade partierna skarpt begränsade mot hvarandra. Undersöker man nu mikroskopiskt snitt från alla dessa frön dels utan, dels ock i en undersökningsvätska, så visar sig genast, att öfverallt, där snittytan är hvit, innehålla endospermcellernas lumina en gasblåsa, under det att hos de mörka endospermen ingen fullt tydlig sådan kan iakttagas. Vidare finner man, om man först granskar ett snitt utan undersökningsvätska, att yttersta delen af hvad man kallar endospermet är gulaktig eller brungul, och vid snittens undersökning i vatten kan man här urskilja ett särskildt lager, som afviker från hela den öfriga delen af endospermet icke endast genom cellernas form, utan äfven genom beskaffenheten af deras innehåll och deras cellväggar (Plansch I, fig 1). Detta lager består af en enda rad celler, hvilka i motsats till de närmast innanför befintliga endospermcellerna äro smala, långsträckta. De hafva nästan form af 4—5-sidiga pelare, med längdaxeln ungefär vinkelrätt mot fröets yta[2]). Deras lumen är helt och hållet fylld af en kornig, gul eller brungul massa. Deras ytterväggar äro tjocka, deras sidoväggar relativt tunna. Både sido- och ytterväggarne svälla i vatten nästan ingenting, de inre, mot det egentliga endospermet vettande väggarne svälla obetydligt. De endospermceller, som ligga närmast innanför detta oftast

1) Archiv der Pharm. 1890, pp. 206—210.

2) Hos frön från alla de Strychnosarter, jag haft tillfälle undersöka, har jag funnit ett sådant lager. Sannolikt bör det blifva ett godt anatomiskt karakteristicum på Strychnosfrön (fast det kanske icke ger samma kemiska reaktioner hos de olika arterna).

Digitized by Google

skarpt markerade lager, äro däremot mera isodiametriska eller hafva en något oregelbunden form, deras innehåll är nästan färglöst, och deras väggar ansvälla tydligt i vatten m. fl. vätskor, ehuru icke så starkt som cellväggarne längre in i endospermet, hvilka, som bekant, högst betydligt ansvälla, så att deras lumen kan alldeles försvinna[1]). Innanför det nu beskrifna yttersta endospermlagret, med dess mer eller mindre isodiametriska celler, kommer ett lager af mera radialt sträckta celler, och innanför detta sistnämnda närmare fröets bekanta springa äro cellerna åter mera isodiametriska, och längst in vid springan äro de ofta något sträckta parallelt med denna.

I alla celler i det egentliga endospermet har innehållet ett tämligen likartadt utseende. Granskar man närmare tunna snitt i glycerin och vatten eller i olja, finner man, att dessa innehåll till stor del utgöras af de af TSCHIRCH och LÜDTKE beskrifna alevronkornen med deras talrika, små globulider. Ofta fyller ett enda sådant »korn» hela cellumen, och i de perifera cellerna synes detta alltid vara fallet. Ehuru innehållen i dessa sistnämnda celler visserligen icke hafva samma utseende som i endospermcellerna, synas de dock snarast vara att betrakta som alevronkorn. Att de icke innehålla helt och hållet samma kemiska beståndsdelar som det egentliga endospermets proteinkorn, framgår af det följande.

Vid behandling med konc. salpetersyra eller rykande salpetersyra förhåller sig detta perifera lager på följande sätt (Plansch I, fig. 2). Cellernas innehåll antaga en klubblik form, med den tjockare delen inåt, mot endospermet; de äro nästan ogenomskinliga, något korniga. Hvarje sådant förändradt cellinnehåll synes vid noggrann granskning helt och hållet tätt omslutet af en färglös, homogen, tämligen otydlig membran, som i sin yttre del sammanhänger med ett annat, starkare ljusbrytande lager, som bildar större delen af cellernas ytterväggar. Detta sistnämnda lager synes äfven skjuta in i form af kilar emellan de yttre delarne af nyssnämnda membraner (se figuren). I jodsvafvelsyra färgas det brungult och löses icke; det är sålunda förkorkadt. De nämnda membranerna, som lösas i H_2SO_4, upplösas icke af salpetersyran, åtminstone icke genast, under det att de sekundära förtjockningslagren i det egentliga endospermet mycket snart lösas; och från de perifera cellernas innehåll fram-

1) De sålunda ansvällande sekundära förtjockningslagren i endospermcellernas väggar (Plansch I. fig. 3) bestå af s. k. membranslem. Se TSCHIRCH, i Arch. d. Pharm. 1890, p. 216.

Digitized by Google

tränga talrika större och mindre droppar, af hvilka de flesta innesluta en mängd ytterst små kulor eller korn. Det starkare ljusbrytande lagret af cellernas ytterväggar jämte de därifrån utskjutande kilarne färgas af jodjodkalium mörkt gulbruna, af orcein (men ej floroglucin) röda; membranen färgas ej af orceinsaltsyra, högst obetydligt af jodjodkalium.

För att bättre kunna tala särskildt om detta perifera lager i motsats till det öfriga, egentliga endospermet kallar jag detta lager *palissadlager*[1]) och menar med endosperm allt hvad man vanligen kallar så, *med undantag af palissadlagret.* Närmast utanför palissadlagret har man, som bekant, det af kollaberade celler bestående »näringslagret» och utanför detta de märkvärdigt byggda epidermiscellerna, med deras bekanta hårbildningar. Dessa sistnämnda celler äro, likasom håren, starkt förvedade, såsom man med floroglucin och HCl lätt kan öfvertyga sig om.

En mängd snitt af ett frö, som i snittytan är mörkt, brungrönaktigt, och hvars palissadlager under mikroskopet visar en särdeles tydlig brungul färg, under det endospermet är nästan färglöst, pröfvas nu med flera alkaloidreagens och äfven med en del andra reagens för att studera några andra ämnens lokalisation. Jag betecknar här detta frö med

Fröet A.

Undersökes i:

1. *Vanadinsvafvelsyra* (5 cgm vanadat på 5 kcm. syra). I synnerhet ur palissadlagrets celler samt ur endospermets yttre celler uttränger en mängd större och mindre droppar, som synas vara fettdroppar. Alla dessa celler samt de därur framträngande dropparne färgas intensivt gulröda — brunröda. Endospermet visar genast i början ingen karakteristisk reaktion; först efter några minuter antager det i allmänhet en svag gulröd färg, i synnerhet de utträngda fettdropparne. Dessa senare blifva efter hand violettröda. I stället för den gulröda färgen visar endospermet stundom en mera violettröd, hvilken dock aldrig framträder genast efter reagensets tillsättande, utan först efter några minuter, är i början svag, men blir efter hand något tydligare, och i synnerhet fettdropparna blifva slutligen (efter omkring $^1/_2$

1) Någon naturtrogen teckning af detta lager har jag ingenstädes sett, ännu mindre någon ordentlig beskrifning. Om det kan bevisas, att detta lager verkligen innehåller något ferment, så bör det väl rättast kallas fermentlager.

Digitized by Google

timme) tydligt violetta. Snittets alla öfriga delar visa fullkomligt samma reaktioner som i konc. svafvelsyra.

2. *Konc. svafvelsyra.* Epidermis jämte håren blifva genast mörkt brunröda och upplösas delvis, palissadlagret blir intensivt gulfärgadt, och *ur detta samt ur endospermet, i synnerhet dess yttre cellager*, uttränga genast talrika, färglösa, små droppar, hvarjämte endospermcellernas väggar ansvälla och till större delen upplösas (midtlamellen löses ej); och cellinnehållen upplösas också till en del. I öfrigt visar snittet icke genast någon reaktion, men *efter 8 à 10 minuter hafva fettdropparne och en del endospermceller antagit en röd färg, med dragning i violett*, hvilken färg småningom blir något tydligare. Efter omkring 20 minuter äro *flertalet fettdroppar tydligt violetta*, dock ej de, som ligga i vätskan långt utanför snitten. Endospermet är numera i allmänhet diffust gulrödt, på sina ställen violettrödt, och slutligen efter någon timme visar nästan hela endospermet en smutsigt violettröd färg, som bibehåller sig ganska länge, men slutligen öfvergår i en tämligen otydlig smutsbrun färg.

3. *Vanadinsvafvelsyra* (1 : 200). Några andra snitt från samma frö undersökas i denna svagare lösning: efter ungefär en minut synes en svag röd färg i större delen af endospermet. Färgen, som sedermera ökas något, har i början en dragning i gult, efter omkring 5 minuter stöter den något i violett. Palissadlagret är brungult—gult. I innersta delen af endospermet är färgen mycket svag eller nästan ingen. Efter ytterligare några minuter är färgen diffust utbredd. Vid ett prof, som göres med en ännu svagare lösning (1 : 400), erhålles alldeles samma reaktion som med svafvelsyra ensam.

4. *Koncentr. salpetersyra.* Ett snitt inställes under mikroskopet, hvarefter syran får tillflyta, under det man observerar: epidermis och palissadlager färgas ögonblickligen gulröda, endospermet blir i allmänhet gult, i en del celler med en dragning i rödt. Epidermis' och i synnerhet palissadlagrets färg bleknar mycket snart. De ur palissadlagret utträngande fettdropparne, som genast i början äro rödgula, blifva snart alldeles färglösa (åtminstone de, som icke äro korniga). Då snittet efter tio minuter åter undersökes, äro alla dess delar blekare (med undantag af det mörkt rödbruna nutritionslagret, som ej märkbart förändrats). Snittet uttages nu ur syran, torkas med läskpapper och lägges i en droppe tennklorurlösning (Ph. germ.). Någon tydlig färgför-

Digitized by Google

ändring kan därvid icke iakttagas, åtminstone icke genast. För öfrigt undergå palissadcellerna i denna syra de förändringar, som förut beskrifvits å sidan 35.

5. *Rykande salpetersyra. Nästan hela snittet blir genast orangefärgadt.* Om man noggrant observerar i samma ögonblick, som syran kommer i beröring med snittet, kan man öfvertyga sig om, att färgen uti endospermets yttre del är tydligast i cellernas innehåll, svagare i cellväggarne, i öfriga delar af endospermet är nästan endast innehållet färgadt. Färgen bleknar snart (redan efter någon minut), i synnerhet i snittets yttre delar, blir ofta mera rent gul. Vissa delar af palissadlagret blifva snart alldeles färglösa, likaså äfven de flesta af de ur detta lager utträngda fettdropparne. Då snittet nu lägges i tennklorurlösning, märkes efter ett par minuter på några ställen *i endospermet en svag, men fullt tydlig violett färg* (i palissadlagret inträder knappt någon violett färg). *Epidermis påverkas ej märkbart af tennklorurlösningen.*

6. Ett annat snitt behandlas på följande sätt. Det doppas några sekunder i en mycket utspädd rykande salpetersyra, torkas något genom att bringas i beröring med rent läskpapper, inställes under mikroskopet, hvarefter konc. H_2SO_4 får tillflyta: i endospermet ungefär samma reaktion, som erhölls med rykande salpetersyra ensam, dock något intensivare gulröd färg; *i palissadlagret bli såväl en del cellinnehåll som i synnerhet därur framträngande droppar svagt rosenröda*, hvilken färg snart öfvergår i gult eller slutligen nästan alldeles försvinner. Vid följande behandling med tennklorurlösning samma förhållande som vid 5.

7. *Jodjodkalium.* Då snitt undersökas i detta reagens, ser man såväl i palissadcellerna som i alla endospermceller ett mörkt rödbrunt, delvis kornigt innehåll. Det är nästan omöjligt att afgöra, huruvida någon verklig fällning uppstått, eller huruvida det öfverallt är endast en färgning af det förutvarande fasta innehållet (alevronkornen). Det ser dock ut, som om i de yttre endospermcellerna någon fällning skulle hafva uppstått. (Kanalerna mellan cell-lumina framträda icke särdeles tydligt, och inga sådana kunna upptäckas i palissadlagret, ej heller i yttersta delen af endospermet). Cellmembranerna färgas i allmänhet tydligt rödbruna, likaså epidermiscellerna och håren.

Några andra snitt läggas först i vatten, där cellerna visa ett rikligt, något smutsfärgadt, delvis kornigt innehåll (alevronkorn). Vattnet aflägsnas med läskpapper, hvarefter *jodjodkalium* får till-

Digitized by Google

flyta: man kan nu se, att *en fällning uppkommer, åtminstone i en del palissadceller och i de endospermceller, som ligga närmast innanför dessa. För öfrigt är det tydligen endast en stark färgning af cellernas rikliga fasta innehåll.*

8. *Kaliumwismutjodid.* I de flesta endospermcellerna ser man ett finkornigt, smutsfärgadt innehåll, men det är omöjligt att afgöra, om någon fällning uppkommit. I palissadlagret ingen märkbar förändring. Epidermis och hår äro gulröda — gulbruna.

9. *Garfsyra.* Ingen tydlig reaktion.

10. *Pikrinsyra.* Ingen reaktion.

11. *Kaliumbikromat.* Ingen märkbar fällning. Alla cellinnehåll blifva rödgulaktiga. Reagenset aflägsnas med läskpapper, hvarefter koncentr. svafvelsyra tillsättes: ingen strychninreaktion. (Innehållet i endospermcellerna blir gulgrönt, hvilken färg dock snart försvinner, under det innehållet delvis upplöses; i palissadlagret blir innehållet intensivt brunrödt, hvarefter det äfven här delvis löses, ehuru ej så hastigt som i endospermcellerna).

12. *Guldklorid.* Ingen karakteristisk reaktion. Cellinnehållen synas smutsgula och något korniga, men någon tydlig fällning synes icke.

13. *Järnklorid.* Ingen tydlig reaktion genast. Efter 10—20 minuter äro *endospermets cellinnehåll något grönaktiga* och glänsande, *palissadcellernas innehåll är brunaktigt, med tydlig dragning i grönt. Äfven cellmembranerna visa i allmänhet en svag dragning i grönt.*

14. *Kaustiskt kali* (20 %). Då ett snitt lägges i detta reagens, antager det genast en grönaktigt gul färg, hvilken dock snart bleknar eller alldeles försvinner[1]), under det snittet delvis upplöses. *Palissadcellernas innehåll blir rödaktigt gult.* En del fettdroppar framträda såväl ur palissadlagret som ur endospermet. Profvet upphettas till kokning, hvarefter cellinnehållen synas ojämna, småtaggiga eller vårtiga på ytan, detta åtminstone i endospermet. Hos några andra snitt, som 24 timmar legat i kalilösning, kan man vid tillräckligt stark förstoring urskilja *ytterst små, fina kristallnålar, som skjuta ut från endospermcellernas innehåll.* Därjämte ser man ytterst små, glänsande korn på ytan af dessa cellinnehåll. I palissadcellerna synas inga kristall-

1) Att döma af min erfarenhet synas nästan alla möjliga växtdelar förhålla sig på detta sätt i starkt alkaliska vätskor.

Digitized by Google

nålar, men väl små korn på ytan af innehållen. Då efter kalilösningens aflägsnande *vatten tillsättes, lösas dessa korn och kristallnålar*, åtminstone i största delen af endospermet. Palissadcellernas innehåll samt innehållen i en del endospermceller närmast innanför palissadlagret äro däremot fortfarande finkorniga. Både i endosperm- samt i palissadcellerna kan man ännu se en och annan klar, färglös, glänsande droppe, som ej fullständigt trängt ut ur det öfriga ännu olösta cellinnehållet.

15. *Metylenblått* (lösningen mörkblå). Några snitt få ligga en halftimma i lösningen, hvarefter de undersökas. Innehållet i endospermcellerna är ljusblått med någon dragning i grönt, likaså epidermiscellerna. Håren äro mörkblå. I palissadcellerna är innehållet ogenomskinligt mörkblått; äfven en och annan af endospermcellerna närmast innanför palissadlagret visar ett lika mycket mörkfärgadt innehåll. Cellmembranerna äro grönblåaktiga. Starkast färgade äro palissadcellernas innehåll samt det s. k. näringslagret. Hos snitt, som fått ligga några timmar i reagenset, äro endospermcellernas innehåll mörkblå och finkorniga, men dock ej så ogenomskinligt mörka som palissadcellernas.

16. *Alkannatinktur*. Endospermcellernas innehåll rödfärgas och blifva delvis korniga, delvis homogena. I de flesta cell-lumina kan man nämligen se dels en homogen, glänsande, rund eller något kantig, intensivt violettröd kropp, dels ett kornigt innehåll af en mycket svagare röd färg. Äfven utanför cell-lumina märkes en och annan sådan rödfärgad, glänsande kropp. Palissadcellernas innehåll däremot äro helt och hållet korniga, röda med någon dragning i brunt. (Cellmembranerna äro efter 10—15 minuter något blåaktiga, likasom äfven epidermiscellerna). Vid jämförelse med snitt, lagda i alkohol, visar det sig tydligt, att den ofvan omtalade differentieringen af cellinnehållen i dels en homogen och glänsande, dels en kornig beståndsdel beror på alkoholens inverkan.

17. *Osmiumsyra* (2 %). *Alla cellinnehåll i endospermet blifva nästan genast homogent mörkbruna, i palissadlagret svartbruna, korniga.* Blott någon enda tydlig droppe kan urskiljas; de flesta af dessa ligga ofvanpå snittet och äro brunfärgade och något ljusare än cellinnehållen. Palissadlagret blir slutligen nästan svart, och de 4—5 cell-lagren närmast innanför detta blifva svartbruna. Osmiumsyran aflägsnas möjligast väl med läskpapper,

Digitized by Google

och koncentr. salpetersyra tillsättes: härvid utträder ur snittet endast någon enstaka fettdroppe, som är homogent brunfärgad.

18. Till några snitt sättes en droppe *tymollösning* (20 %) och därefter ett par droppar *koncentr. svafvelsyra*, hvarefter snitten undersökas: *hela endospermet färgas genast gulrödt; palissadlagret färgas icke*, åtminstone icke genast, icke heller färgas näringslagret, epidermis eller håren, hvilka alla sistnämnda delar här gifva samma reaktioner som med svafvelsyra ensamt; så är t. ex. palissadlagret (brunaktigt) gult. *Endospermets cellinnehåll äro starkare färgade än membranerna.* Efter 5—10 minuter äro de utträngda fettdropparne starkare rödfärgade än cellinnehållen och *få snart en tydlig dragning i violett.* De fettdroppar, som utträngt ur palissadlagret, synas ej blifva violetta.

19. *Fehlings lösning.* Ingen tydlig reaktion genast. Några snitt, som först kokats i detta reagens och sedan fått ligga däri några timmar, visa en grönaktig färg hos endospermcellernas innehåll. Någon fällning erhålles ej i dessa snitt.

För att söka närmare studera särskildt palissadcellernas innehåll göras följande prof.

20. *Millons reagens. Palissadcellernas innehåll blifva oftast tydligt röda* med någon dragning i brunt, under det att endospermcellernas innehåll i början äro knappt märkbart färgade. Ofärgade äro alla de fettdroppar, som utträngt ur cellerna. *Efter en stund äro äfven innehållen* (ej membranerna) *i endospermcellerna mer eller mindre tydligt röda, men ej så starkt färgade som palissadcellernas innehåll.* Efter 18 timmar ingen märkbar förändring. (*Epidermiscellerna och håren äro gulröda—brunröda*, en färg, som något liknar palissadlagrets, men ej är så intensiv). Efter snittets uppvärmning framträder den röda färgen i endospermcellerna tydligare. (De flesta cellinnehåll och oljedroppar blifva till slut starkt finkorniga).

21. Några andra snitt från samma frö läggas i *orceinsaltsyra. Äfven här antager palissadlagret i de flesta fall en tydlig röd färg; endospermet svagare färgadt.* De utträdande fettdropparne äro färglösa (åtminstone alla de, som icke äro korniga), det är det qvarvarande korniga cellinnehållet, som är färgadt. *Håren färgas slutligen violettröda; äfven epidermiscellerna blifva slutligen mer eller mindre röda. Palissadcellernas ytterväggar samt de emellan cellerna inskjutande kilarne äro likaledes violettröda.* Efter någon timme granskas snitten å nyo. Nu äro de flesta en-

Digitized by Google

dospermcellers innehåll rödaktiga. Om snitten uppvärmas, framträder cellinnehållens färg tydligare.

22. Hos snitt, som några dagar legat i *vatten*, erhållas i palissadlagret samma reaktioner som förut med *Millons reagens* och *orceinsaltsyra*. Likaså hos snitt, som legat i *glycerin*.

23. I snitt, som 1 ½ dygn legat i *vinsyrealkohol* och sedan pröfvas med *rykande salpetersyra, erhålles en gulröd färg endast i epidermis*. Med *vanadinsvafvelsyra erhålles ingen röd färg, icke heller med tymol* och H_2SO_4 eller med denna syra enbart (*palissadcellerna blifva rödaktigt gula såsom förut; epidermis och håren antaga nu endast en svagt gröngul färg*).

Vid undersökning af dylika snitt i *jodjodkalium* synes nu *i palissadcellerna samt i alla yttre endospermceller ett både sparsammare och ljusare innehåll än före behandlingen med vinsyrealkoholen;* i de mellersta och inre delarne af endospermet erhålles däremot nästan lika stark färgning af cellinnehållen som förut. (De delar af palissadcellernas väggar, som af orcein bli röda, färgas af jodjodkalium intensivare än de öfriga delarne af dessa cellers väggar). — Med *orceinsaltsyra* erhålles äfven hos dessa snitt en mer eller mindre tydlig röd färg, i synnerhet i palissadcellernas innehåll.

Snitt från ett annat frö, som jag kallar »fröet B», undersökas i följande reagens.

Fröet B.

24. *Vanadinsvafvelsyra* (1 : 100). *Nästan genast inträder i de flesta celler i yttre delen af endospermet en ganska stark röd färg, med dragning i violett.* Denna färg ökas något efter hand. *Den uppträder från början i cellernas både innehåll och väggar, åtminstone i de sekundära förtjockningarne. I palissadlagret inträder den icke;* detta blir brungult eller rödgult såsom med H_2SO_4 ensam.

Andra snitt från samma frö pröfvas med en starkare vanadinlösning (1 : 50). Ingen reaktion genast. Först efter ett par minuter blifva cellinnehållen i endospermet gulaktigt röda, likaså de därifrån utträngande fettdropparne. På ett eller annat ställe får färgen efter omkring 10 minuter en tydlig dragning i violett eller purpur, särskildt i cellinnehållen, och denna färg qvarstår sedan ganska länge, ett par timmar, hvarefter den småningom blir mera brunaktig. Någon *violett* färg inträder aldrig i palis-

Digitized by Google

sadlagret. Hos några snitt, som pröfvas med en svagare lösning (1 : 200), förlöper reaktionen ungefär på samma sätt som med lösningen 1 : 50.

25. *Koncentr. svafvelsyra.* Epidermis jämte håren samt nutritionslagret och palissadlagret förhålla sig på samma sätt som i snitt från det förut undersökta fröet. I endospermet inträder på sina ställen först efter en 10—15 minuter en svag violettröd färg, som förhåller sig ungefär på samma sätt som hos »fröet A.»

26. *Rykande salpetersyra. Cellinnehållen i hela endospermet och palissadlagret blifva genast intensivt gulröda. Färgen är intensivast i palissadlagret och i yttre delarne af endospermet, mycket svag eller nästan ingen i endospermets innersta del. Snart blifva äfven cellmembranerna mer eller mindre rödgula, i synnerhet i palissadlagret och i endospermets yttre del, men alltid inträder färgen först och är intensivast i cellinnehållen.* Sedan snittet delvis bleknat, öfverföres det på förut angifna sätt i *tennklorurlösning: en svag violett färg* inträder i åtminstone någon del af endospermet. (Palissadlagret blir vid denna behandling stundom blågrått). Den gulaktigt röda färg, som erhålles med syran i palissadlagret och det yttre endospermet, bleknar mycket snart, blir ljusgul eller försvinner alldeles. I öfriga delar af endospermet aftar den också efter hand och blir mera rent gul, men denna förändring inträder här icke så hastigt.

27. *Koncentr. saltsyra.* Ingen karakteristisk reaktion.

28. I *jodjodkalium* förhålla sig snitten ungefär på samma sätt som hos snitt af »fröet A.» (Också här färgas äfven cellmembraner och hår starkt rödbruna; kanalerna framträda särdeles tydligt i hela inre delen af endospermet).

29. I *garfsyra, pikrinsyra* och *guldklorid* erhållas inga tydliga reaktioner. I det sistnämnda reagenset få snitten ligga några dagar: man ser fortfarande ett smutsbrunt innehåll i endospermet; ofvanpå snittet synas nu sferokristaller. Dessa lösas i alkohol.

30. Med *tymol* och *svafvelsyra* erhålles ungefär samma reaktion som i »fröet A.» Med *orceinsaltsyra* erhålles en svag röd färg både i palissadlagret och endospermcellernas innehåll.

31. Snitt, som behandlats med *vinsyrealkohol,* förhålla sig mot de olika reagensen ungefär på samma sätt som snitten från »fröet A.»

Snitt från ett 3:dje frö, *"fröet C"*, visa följande reaktioner:

Digitized by Google

32. *Vanadinsvafvelsyra* (1 : 50). *I de yttre ²/₃ af endospermet inträder genast en intensiv röd färg, som har en mer eller mindre tydlig dragning i violett; i den inre delen af endospermet synes ingen tydlig färg,* åtminstone icke genast, först efter 5—10 minuter äro en del cellinnehåll i denna del af endospermet gulröda. Palissadlagret blir efter hand gulrödt, *men antager icke samma violettröda färg som endospermet.* Den violetta färgtonen försvinner så småningom och endospermet blir mera brunrödt, och därmed blir färgen i hela snittet mera diffus. *Använder man i stället något svagare lösning (1 : 100), så får man i hufvudsak samma reaktion, men färgen är icke fullt så intensiv.* Med ännu svagare lösning (1 : 200) inträder färgen något senare, men förhåller sig i öfrigt ungefär på samma sätt som vid lösningen 1 : 100. Ännu efter 2—3 timmar är snittet tydligt rödaktigt, nästan purpurrödt.

33. *Rykande salpetersyra.* Samma förhållanden som hos snitt från »fröet B».

34. I *jodjodkalium* förhålla sig dessa snitt ungefär som snitten från de förut omtalade fröen. Detsamma gäller äfven om snitt, som undersökas i *kaliumwismutjodid* och *fosformolybdensyra.* I *jodjodkalium* är cellinnehållet i allmänhet mörkast vid yttre delen af endospermet. Den färg, som cellinnehållen antaga i fosformolybdensyran, är gulröd.

35. Med *tymol* och *svafvelsyra* erhålles hos dessa snitt ungefär samma reaktion som hos fröen A och B. De fettdroppar, som ligga närmast fermentlagret, blifva rödgula, ej violetta; de, som ligga i vätskan långt utanför snittet, äro nästan färglösa.

36. Med *alkannatinktur* och *osmiumsyra* erhålles samma reaktion som hos fröen A och B.

37. I *järnklorid* blifva endospermets både cellväggar och cellinnehåll grönaktiga. I palissadlagret ingen fullt tydlig reaktion. Efter snittens uppvärmning blifva äfven fettdropparne gröna. I *metylenblått* samma reaktion som hos fröen A och B.

38. I *kaliumbikromat* en gulröd färg hos endospermcellernas innehåll. Ingen tydlig reaktion i palissadcellerna.

39. I *orceinsaltsyra* en svag röd färg i palissadcellernas innehåll. Äfven i flera endospermceller inträder en tydlig färgning. Epidermis och hår färgas på samma sätt som hos fröen A och B.

Digitized by Google

40. *Fehlings lösning. Innehållet i endospermcellerna är rödgult och kornigt.* (Efter snittets uppvärmning är detta innehåll grönaktigt och synes delvis löst). *I palissadcellerna ingen tydlig reaktion.*

Om man nu först granskar de prof, som gjorts med »fröet A», och de reaktioner, som därvid erhållits, så framgår följande.

Af den reaktion, som erhölls med MILLONS reagens (20), synes, att såväl endospermcellerna som palissadcellerna sannolikt innehålla ägghvita eller något ägghviteartadt ämne. En liknande reaktion skulle väl också kunna erhållas af tyrosin, men då detta ämne, såvidt man vet, icke finnes i räfkakor, kunna vi utesluta denna möjlighet. Och vanillin kan det ej vara, ty ingen reaktion erhålles här med floroglucin och saltsyra. Däremot veta vi, att dessa cellinnehåll, som af MILLONS reagens rödfärgas, hufvudsakligen bestå af alevronkorn, och sådana innehålla ju alltid ägghvita i betydlig mängd. Att palissadcellernas innehåll i flertalet fall färgas lättare och intensivare än endospermcellernas, talar för, att här finnes ägghvita i relativt rikligare mängd än i endospermcellerna — eller också, att här finnes någon ägghviteartad kropp, som ej förekommer i dessa senare. Såsom GUIGNARD[1]) visat vara fallet hos t. ex. *Prunus Laurocerasus*, färgas de celler, som innehålla emulsin, intensivare än öfriga ägghviteförande celler, då de behandlas med MILLONS reagens. Och man skulle därföre kunna tänka på, att äfven här kunde finnas något ferment, i synnerhet som man äfven med orcein och saltsyra i de flesta fall erhåller en intensivare färg i dessa samma celler[2]). Men den omständigheten, att alldeles lika reaktioner erhållas äfven i de snitt, som behandlats med vatten och glycerin (22), hvari ju alla kända ferment äro lösliga, talar emot en sådan förmodan. Äfven embryot färgas af dessa reagens, i synnerhet af orceinsaltsyran, men äfven här kan väl färgen bero på närvaro af endast vanlig ägghvita, ehuru det a priori icke är

1) Sur la localisation dans les amandes et le Laurier-Cerise des principes qui fournissent l'acide cyanhydrique. Journal de Pharmacie et de Chim. 1890. Journal de Botanique 1890, pp. 3 och 21. Ref. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences T. 110 (1890), p. 477. Nordisk Farmaceutisk Tidskrift 1895.

2) Såvidt jag kunnat finna, är SPATZIER den ende, som förut användt orcein och HCl såsom reagens på ferment (myrosin). Se PRINGSHEIMS Jahrbücher für wiss. Botanik 1893, p. 60.

Digitized by Google

osannolikt, att här finnes något ferment, då ju hos så många andra växter embryot bevisligen innehåller ett eller flera ferment, som vid fröets groning verka upplösande på den i endospermet förefintliga reservnäringen (här ägghvita, fett och membranslem).

De vid snittens behandling med kalilut (14) erhållna, i vatten lösliga kristallnålarne äro otvifvelaktigt att tillskrifva en saponifikation af fett, som ju bevisligen förekommer hos dessa frön[1]). MOLISCH[2]) har visat, att försåpning af fett under mikroskopet kan visa sig just på detta sätt. Det torde därföre också kunna anses såsom säkert, att de droppar, som vid snittens behandling med detta och flera andra reagens, t. ex. konc. H_2SO_4 (2), utträngа ur cellerna, hufvudsakligen bestå af fett. Det är för resten bekant, att t. ex. svafvelsyran har egenskapen att bringa fettet att i form af droppar tränga ut ur cellerna[3]). Att emellertid en del af det fett, som finnes i dessa celler, hvarken kunnat fullständigt utträngas i form af droppar ej heller saponifieras, visas däraf, att man ännu efter snittens värmning i kalilut etc. kan upptäcka fettdroppar i de yttre delarne af det cellinnehåll, som ännu ej blifvit upplöst af reagenset.

Att i palissadcellerna ingen påvisbar saponifikation kunnat åstadkommas, kan möjligen bero därpå, att fettet i dessa celler är af annan beskaffenhet än i endospermcellerna. Emellertid torde de nu anförda reaktionerna kunna anses bevisa närvaron af ägghvita och fett, åtminstone i endospermcellernas innehåll, i alevronkornen. Närvaron af fett såväl i endospermcellerna som i palissadlagret bestyrkes ytterligare genom de positiva utslag, som erhållits med alkannatinktur (16) och osmiumsyra (17), och den reaktion, som med sistnämnda reagens erhållits, visar tillika, att fettet till allra största delen är homogent blandadt med ägghvitan och icke finnes där i form af droppar. Jämför ofvan pag. 21. De i växtcellen förekommande ämnen, som pläga svärtas af osmiumsyra, äro fett, garfsyror och eteriska oljor. Den starka reaktion, som här uppträder efter inverkan af osmiumsyra, måste

1) MEYER, FROMHOLD, Ueber das Fett der Strychnossamen. Diss. 8:t Petersburg 1875. Han fann triglycerider af oljsyra, caprinsyra, caprylsyra, capronsyra, smörsyra och palmitinsyra — enl. ref. i Jahresber. d. Pharm. 1875.

2) Grundriss einer Histochemie der pflanzl. Genussmittel, p. 10. Jämför ZIMMERMANN, Bot. Mikrotechnik, p. 71.

3) Se POULSEN, Botanisk Mikrokemi, 2:dra uppl., p. 17.

Digitized by Google

hufvudsakligen bero på fettet och icke på den ringa mängd garfsyra, som också, att döma af järnkloridreaktionen (13), synes förekomma i cellinnehållen. Den intensiva färgning, som erhålles med metylenblått, tyder också på närvaron af någon garfsyra. Såsom PFEFFER visat, är nämligen detta reagens ett mycket känsligt mikrokemiskt reagens på garfämnen (PFEFFER, Ueber Aufnahme von Anilinfarben in lebende Zellen. Unters. a. d. bot. Inst. zu Tübingen. Bd. II, p. 179, enl. ref. i ZIMMERMANN, Bot. Mikrot., p. 115). Att en »järngrönande» garfsyra verkligen finnes i räfkakor, har på makrokemisk väg för länge sedan visats af HÖHN — se Archiv der Pharmacie, Band CCII (1873), p. 137. Det är sannolikt vid denna syra, som alkaloiderna här äro bundna. Såsom synes af det föregående, strida icke heller mina observationer emot detta. Jag har med järnklorid erhållit en visserligen svag, men dock tydligt iakttagbar grön färg, hufvudsakligen i cellinnehållen, men märkbar äfven i cellväggarne, där jag också fått en svag reaktion på brucin och strychnin.

De droppar, som vid snittens behandling med svafvelsyra och andra reagens framtränga ur cellerna, kunna icke bestå af någon eterisk olja, åtminstone icke helt och hållet, ty de lösas ej vid tillsats af alkohol. För öfrigt finnes det ju ingen anledning förmoda, att i dessa frön skulle finnas någon eterisk olja, som möjligen kunde vara orsaken till den med osmiumsyra erhålla reaktionen.

I endospermet finnes med all sannolikhet äfven ett lösligt kolhydrat, såsom synes af den röda färg, som *genast* inträder vid snittens behandling med tymol och svafvelsyra (18). Berodde färgen på någon glykosid eller annat ämne, hvarur socker eller furfurol genom syrans inverkan kunde afspjälkas, så skulle färgen sannolikt icke inträda genast. (Se ZIMMERMANN, Botanische Mikrotechnik, pp. 73 och 74. MOLISCH, Zwei neue Zuckerreaktionen, i Sitzungsber. d. K. Akad. d. Wiss. in Wien, Bd. 97, Abth. I, p. 264. — NICKEL, Die Farbenreactionen der Kohlenstoffverbindungen, Berlin 1890, pp. 31 och 32). Icke heller torde reaktionen kunna bero på ägghvitan, hvarur genom syrans inverkan furfurol kunde bildas, ty reaktionen inträder äfven, ehuru ej så starkt, i endospermets cellväggar, där ingen ägghvita finnes. Åtminstone erhålles med MILLONS reagens ingen reaktion på ägghvita i dessa cellmembraner. Brucin ger, såsom jag ofvan visat, en snarlik reaktion med tymol och H_2SO_4, men detta

Digitized by Google

först efter uppvärmning, och strychnin ger med detta reagens en grön färg, som dock ej inträder i växtcellerna. Se pag. 16. Reaktionen beror sålunda med all sannolikhet på närvaro af något af de lösliga kolhydrat, som enligt MOLISCH gifva en röd färg vid inverkan af tymol och svafvelsyra. Då man nu af makrokemiska analyser förut vet, att glykos finnes i dessa Strychnosfrön, så lider det ju intet tvifvel, att den erhållna reaktionen beror just på närvaron af glykos. Detta finnes företrädesvis i cellinnehållen, men äfven i cellmembranerna och sannolikt äfven i de utträngda fettdropparne. I palissadlagret synes däremot intet socker finnas. Af det med FEHLINGS vätska erhållna utslaget kan man dock ej sluta sig till närvaron af socker, men icke heller till motsatsen. Ty detta sockerreagens är väl icke så känsligt som tymol + H_2SO_4.

Äfven den violettröda—blåvioletta färg, som vid behandling med svafvelsyra ensam (2) uppträder i vissa delar af endospermet, resp. fettdropparne, är helt säkert också att tillskrifva sockrets närvaro samtidigt med ägghvita och fett. Det är den bekanta RASPAILS reaktion, d. v. s. den purpurröda eller stundom blåvioletta färg, som flera sockerarter och vegetabiliska fett antaga med H_2SO_4 vid samtidig närvaro af ägghvita. Jämför NICKEL, Die Farbenreactionen, pp. 37—46. Den mörkt rödbruna färgningen af epidermis och håren, som inträder under inverkan af konc. H_2SO_4 och under det att dessa delar delvis förstöras, är en reaktion, som jag nästan alltid erhållit i förvedade membraner. Det torde bero på syrans inverkan på vanillin och coniferin. Såsom man med floroglucin och saltsyra lätt kan öfvertyga sig om, äro just dessa delar starkt förvedade[1]). Den gula färg, som under inverkan af svafvelsyra inträder i palissadlagret, kan väl bero på närvaron af fett (eller måhända på närvaron af något ferment[2]).

---

1) Floroglucin + HCl kan därföre med fördel användas vid bestämmandet af räfkakspulver (till skillnad från pulver af Ignatiusbönor, där inga tydliga epidermisfragment finnas) och äfven vid bedömande af pulvrets godhet. I detta reagens framträda fragmenten af epidermiscellerna och håren synnerligen skarpt. Ju sparsammare dessa fragment äro, desto bättre bör pulvret vara, under i öfrigt lika förhållanden.

2) Pepsin (orent) t. ex. färgas tydligt gult vid behandling med koncentrerad H_2SO_4.

Digitized by Google

Den orangefärg, som i palissadlagret och i större delen af endospermet (med undantag af dess innersta del) uppträder vid inverkan af rykande salpetersyra, är med säkerhet en brucinreaktion och icke en xanthoproteinsyrereaktion. Den gulröda färgen erhålles icke i snitt, som tillräckligt länge macererats med vinsyrealkohol. (Uppvärmer man dylika snitt i salpetersyra, erhålles en svag gul färg: xanthoproteinsyrereaktion). Den violetta färg, som vid behandlingen med tennklorur erhålles i vissa delar af endospermet, talar ju också för, att det är brucinreaktion. Och i frön af t. ex. *Strychnos triplinervia*, där också mycket ägghvita, men ej brucin finnes, inträder icke någon orangefärg. Om färgen endast skulle bero på ägghvita, så skulle den ju för öfrigt icke vara gulröd, utan gul. Vid makrokemiska prof, gjorda på ägghvita och ferment med rykande salpetersyra, har jag icke erhållit någon gulröd färg, med syran ensamt endast en gul. Däremot har jag med vanillin erhållit en gulbrun—rödbrun färg, som under mikroskopet ganska mycket erinrar om brucinreaktionen. Men i denna drog finnes vanillin endast i epidermis och i håren. Med åtskilliga eteriska oljor ger rykande salpetersyra röda eller violetta färger (se DRAGENDORFF, Analyse von Pflanzen, p. 120), men sådana oljor finnas veterligen icke i räfkaka. Det kan sålunda inte vara något tvifvel underkastadt, att den gulröda färgen i endospermet och palissadlagret är en brucinreaktion. Att färgen icke i början är rent röd, utan endast orange, kan bero därpå, att här i växtcellerna finnas flera andra ämnen, som delvis grumla reaktionen och göra, att den makrokemiska reaktionens första färgstadium icke inträder i växtcellen, något som i själfva verket synes vara en nästan allmän regel vid mikrokemiska färgreaktioner. Orsaken kan väl också i vissa fall vara den, att brucinhalten i cellerna är så ytterst ringa och färgen därföre blir mindre intensiv än den eljest kunde vara. Och faktiskt kan ju också vid makrokemiska prof den rent röda färgen uteblifva, om brucinlösningen innehåller flera andra ämnen, såsom socker, ägghvita o. d. — eller också om brucinlösningen är mycket utspädd.

Färgen är nästan ingen i innersta delen af endospermet, där sålunda något brucin knappt torde finnas. Det synes vara tvifvelaktigt, om den gulröda färg, som uppträder i epidermis, kan bero på närvaro af brucin, alldenstund den äfven erhålles i snitt, som behandlats med vinsyrealkohol, om också i dessa icke så starkt

Digitized by Google

som före denna behandling. Som sagdt fås vid detta prof samma gulröda färg äfven i palissadlagret, stundom kanske starkast där. Vid den modifiering af profvet, som är omtalad vid 6, erhålles däremot åtminstone i vissa delar af detta lager och i synnerhet i de därifrån kommande fettdropparne en rent röd färg, visserligen ej mörk, men dock rent röd, och i endospermet får man nu en intensivare orangefärg än vid behandling med ryk. salpetersyra ensamt. Det är sålunda uppenbart, att denna modifiering af profvet ger ett skarpare utslag, åtminstone i detta fall. Att i palissadlagret delvis fås en rent röd färg, kan väl ha sin grund i, att där icke, såsom i endospermet, finnes socker och strychnin och att därföre reaktionen här kan uppträda mera obehindradt, eller också, att brucin här finnes i större mängd än i endospermet. En tredje tänkbar möjlighet att förklara saken kunde kanske vara den, att det brucin, som finnes i just detta lager, vore, låtom oss säga, en modifikation af det vanliga brucinet, en modifikation som vore känsligare i sitt förhållande till ryk. salpetersyra, d. v. s. därmed gåfve en känsligare reaktion. I själfva verket synes det mig, att t. ex. den alkaloid, igasurin, som DESNOIX en gång otvifvelaktigt fann (i ringa mängd) i extrakt från räfkakor, och som gaf samma reaktioner som brucin, kunde uppfattas som någon modifikation af brucin, någon mellanform till strychnin. Det vore, synes mig, icke märkvärdigare, än att det finnes mellanformer mellan t. ex. stärkelse och socker. Af flera skäl, som jag ej här närmare kan ingå på, är jag nämligen böjd att tro, att strychnin i växten kan bildas af brucin — kanske icke endast i växtcellen, »utan äfven med konst.» Hvad som vi nu emellertid få anse såsom säkert är, att brucin finnes i större delen af endospermet och där hufvudsakligen i cellinnehållen. I yttersta delen af endospermet finnes det äfven i cellmembranerna, ehuru där troligen i mindre mängd. Äfven i palissadlagret finnes brucin (eller möjligen någon modifikation af brucin?).

Med vanlig koncentrerad HNO_3 (4) erhölls i endospermet knappt någon reaktion, som bevisar närvaro därstädes af brucin. Såsom jag genom flera försök öfvertygat mig om, är konc. salpetersyra såsom mikrokemiskt reagens på brucin icke så känslig som ryk. salpetersyra, ehuru äfven med den förra tydligt utslag erhålles, om brucinmängden ej är ringa, såsom i detta frö synes vara händelsen. I palissadlagret däremot erhölls äfven i detta fall positivt utslag.

Digitized by Google

Som en egendomlighet vill jag här nämna, att jag vid slutet af mina arbeten i Bern erhöll en ännu briljantare reaktion på brucin i räfkakor medels en salpeterhaltig H_2SO_4. Men då jag sedan här i Sverige ville använda detta reagens, lyckades det mig aldrig att få någon vacker reaktion. Hvad detta kunnat bero på, kan jag ej afgöra. Möjligen på en något olika beskaffenhet hos reagensen?

Vid profvet 24 synes, hvilken reaktion MANDELINS reagens i flertalet fall ger med snitt af denna drog. Att den här nästan genast erhållna violettröda färgen är att tillskrifva strychninet, synes däraf, att den icke inträder, sedan snitten behandlats med vinsyrealkohol (31), och icke heller inträder med H_2SO_4 ensam (25). Jag har pröfvat åtminstone ett femtiotal räfkakor med detta reagens, och nästan endast i ett af dessa fall har den erhållna reaktionen varit tvetydig, ity att jag ej med säkerhet kunnat afgöra, om den erhållna reaktionen härflutit från strychnin eller endast varit en RASPAILS reaktion. Det är detta fall, som jag anfört vid profvet 1, pag. 36. Något tydligare förlöpte reaktionen med den svagare lösningen 1: 200 (profvet 3), men torde väl icke heller härstädes bevisa närvaro af strychnin. I detta fall synes således strychninhalten hafva varit ytterst ringa[1]). I »fröet B» däremot inträdde reaktionen fortast och tydligast med lösningen 1: 100 (jämför pag. 42), och i »fröet C» var färgen tydligast vid prof med en ännu starkare lösning, 1: 50. Sannolikt är strychninhalten störst i detta sistnämnda frö, och det är icke omöjligt, att man af vanadathalten hos det reagens, med hvilket den violettröda färgen uppträder först och tydligast, skulle kunna sluta sig till fröets *ungefärliga* strychninhalt. Säkert är, att man med detta reagens på mikrokemisk väg hastigt nog kan skaffa sig underrättelse om, huruvida en »räfkaka» i allmänhet är god eller dålig. Dess godhet beror ju långt mera af strychninhalten än af den totala alkaloidmängden, då ju strychninet är den ojämförligt verksammaste beståndsdelen i denna drog.

GEIGER[2]) säger på tal om semina nucis vomicae: »Je weisser und fester das innere ist, desto besser sind sie.» Detta är dock

1) Vid analyser af räfkakor har man funnit totala alkaloidhalten vexla mellan 0,23 och 5,3 %. Se A. MEYER, Wissenschaftliche Drogenkunde. I. p. 156 (1891).

2) GEIGER, Pharmaceutische Botanik, 2 Aufl., I p. 655 (1839).

Digitized by Google

en sats, som jag åtminstone efter de observationer, jag hittills gjort, icke kan instämma i. Den hvita färgen, som jag funnit bero på närvaron af gasblåsor i cellerna, synes icke stå i något bestämdt förhållande till strychninhalten. Ibland äro nog de hvita fröen rikast på strychnin, men ibland också de mörka.

Hvad beträffar strychninets lokalisation i semina nucis nomicae hafva vi sett, att det finnes i yttre delarne af endospermet och, såsom det synes, mest i de celler, som ligga närmast palissadlagret, under det att i detta sistnämnda lager intet strychnin kunnat påvisas. Det finnes hos denna drog både i cellväggarne och i cellinnehållen (alevronkornen), men mest i de senare.

I embryot har jag aldrig fått någon reaktion vare sig med vanadinsvafvelsyra eller med salpetersyra. Där finnes sålunda hvarken strychnin eller brucin, men väl fett och ägghvita.

Se vi på de prof, som gjorts med flera s. k. allmänna alkaloidreagens, fällningsreagens (profven 7—12), så visar det sig, att, kanske med undantag af jodjodkalium, intet enda af dessa åstadkommit någon fullt tydlig fällning i cellerna. Detta är ju heller icke underligt, då vi besinna, att i dessa torkade frön förmodligen icke finnes någon cellsaft, något medel, hvari alkaloiloiderna kunna hållas lösta. Om i den lefvande växten fröets alkaloider till någon del befunno sig i löst tillstånd, så kan väl detta efter fröets fullständiga torkning icke längre vara fallet, då en sådan lösning nu måste hafva »torkat in». Och om ett ämne icke är löst i någonting, så kan det väl icke heller utfällas. Däremot erhålles med de särskilda reagensen en mer eller mindre tydlig färgning, som erinrar om färgen hos de resp. fällningar dessa alkaloider gifva med samma reagens. De allmänna alkaloidreagensen äro väl sålunda icke särdeles användbara, då man på mikrokemisk väg vill pröfva på en växtbas hos en *torkad* växtdel. Hos alla af mig undersökta frön hafva dessa fällningsreagens förhållit sig ungefär på samma sätt. Jämför hvad som vid »fröet B» och »fröet C» är anfördt. Jämföras de reaktioner, som hos de särskilda fröen äro gjorda för att påvisa dels garfsyra, dels ägghviteartade ämnen, så märkes en viss olikhet. Hos somliga frön erhöll jag t. ex. tydlig reaktion med Fe_2Cl_6 i palissadlagret, hos några andra ingen tydlig sådan, och palissadlagret är tydligen i vissa fall mycket rikare på något ägghviteartadt ämne (ferment?) än i andra fall. — Hvad fettet angår, så är det alltid från yttre delen af endospermet samt från palissad-

Digitized by Google

lagret som fettdropparne i största mängd framträngа; de äro dock icke lika ymniga hos alla frön. Äfven sockerreaktionen med tymol och H_2SO_4 synes icke alltid vara af samma intensitet. Den omständigheten, att i snitt från från »fröet C», men ej från »fröet A», en reduktion synes erhållas med FEHLINGS lösning, tyder på, att i »fröet C» finnes mera socker än i »fröet A».

Från den storartade botaniska trädgården i Kew erhöll jag jämte flera andra Loganiaceer ett par unga, bladbärande grenar af en Strychnosart, som var bestämd till *Str. nux vomica* L. Dessa grenar liknade också i många afseenden några grenar af nyssnämnda art, som Professor TSCHIRCH hade hemfört från holländarnes trädgård vid Buitenzorg på Java, och hvars bestämning var fullt säker. Det var samma glatta, något glänsande blad, samma starka nervatur o. s. v. Bladen på den från Kew erhållna växten voro dock något afvikande till formen. De voro betydligt smalare, äggrundt ovala, under det att formen från Buitenzorg hade mycket bredare, bredt äggrunda — rundadt äggrunda och något glaucescenta blad. Dock kan förmodligen bladens form variera så mycket, att denna olikhet ej skulle kunna vara något bevis för, att det var olika systematiska former. Jag såg t. ex. i Berlins botaniska trädgård både bredare (äldre) och smalare (yngre) blad hos samma individ af *Str. nux vomica*. Den anatomiska undersökningen af de bägge formernas yngsta grenar visade dock några olikheter, som svårligen kunna förekomma hos en och samma systematiska form.

Ett tvärsnitt från det 2,5 mm. tjocka tredje internodiet (från spetsen räknadt) af formen från Kew hade följande anatomiska byggnad (Plansch I, fig. 4, som är något schematisk. Jämför äfven fig. 5).

Barken. Innanför epidermis ett tämligen tunt korklager och fellogen; därinnanför ett ganska mäktigt barkparenchym, som inåt begränsas af en smal blandad ring af kristallkamrar och stenceller. Omedelbart innanför stencellringen följer mjukbastet, vid hvars innersta del kambiet tydligt framträder. — Epidermiscellernas ytterväggar starkt förtjockade, öfriga väggar tunna; intet tydligt innehåll kan iakttagas i dessa celler. Korkcellerna äro något tangentialt sträckta. Barkparenchymcellerna relativt stora, klorofyllförande (i synnerhet de yttre), nästan isodiametriska. I inre delen af barkparenchymet synes ett enkelt cellager, som

Digitized by Google

innehåller små stärkelsekorn. Omedelbart utanför stencellerna och delvis äfven emellan dem finnas talrika kristallkamrar. Äfven i parenchymet något utanför stencellringen uppträda här och där kristallkammartrådar, och äfven i yttre delen af mjukbastet finnas enstaka sådana. Hvarje kristallkammare innesluter vanligen endast 1 (sällan 2) väl utbildad kristall af kalciumoxalat[1]). Stundom utfyller en sådan kristall nästan hela sin »kammare», men oftast icke. I senare fallet är hela rummet emellan kristallen och kammarens egentliga väggar upptaget af nästan färglös eller stundom gulbrun, nästan homogen eller stundom något kornig massa, som af MILLONS reagens färgas svagt brunaktigt röd, af orceinsaltsyra nästan genast tydligt röd. Ett gulbrunt och mer eller mindre kornigt innehåll kan stundom också iakttagas i en del mjukbastceller närmast innanför stencellringen (samt i flera kärl och märgstrålar i veden). Stencellringen består af 1—2 rader mycket tjockväggiga celler, med talrika enkla porer. Utom stencellringen märkas inga stenceller, hvarken i primära eller sekundära barken. Sclerenchymtrådar finnas icke. Mjukbastet i sekundära barken består hufvudsakligen af axillärt sträckta parenchymceller, med ett ytterst finkornigt, nästan färglöst innehåll, hvilket, liksom cellernas väggar, färgas brunaktigt rödt af MILLONS reagens, men icke tydligt af orceinsaltsyra.

Veden. Yttersta delen af den mäktiga vedcylindern visar i tvärsnitt där och hvar inbuktningar: början till bastöar. Midt inuti vedcylindern och oregelbundet anordnade synas några bastöar, dessa för slägtet *Strychnos* så ytterst karakteristiska bildningar. De bestå af parenchymceller och silrör. Dessa bastöar upptäcktes af DE BARY, som dock ej förmådde förklara deras bildningssätt. Detta gjorde SCOTT och BREBNER, och det torde vara tillräckligt att beträffande detta här hänvisa till dessa forskares utförliga framställning i Annals of Botany 1889, vol. III, N:o 11, p. 275. (Sedermera hafva äfven GEROCK och BRONNERT[2]) samt HARTWICH[3]) skrifvit om dessa »öar»). Det är uppenbarligen genom en destruktion af dessa bastöar, ej af vedens element, som de »lakuner» uppstått, hvilka

1) De lösas i H_2SO_4 och HCl (utan fräsning), lösas ej i ättiksyra, ej i kalilösning och gifva ingen tydl. reaktion med lapislösning. Jämför POULSEN, Botanisk Mikrokemi, 1891, p. 78.

2) Arch. der Pharm. 1891, p. 566.

3) Festschrift zur Erinnerung an die 50-jährige Stiftungsfeier des Schweizerischen Apotheker-Vereins in Zürich 1893.

Digitized by Google

af PLANCHON[1]) omtalas såsom förekommande i veden hos *Strychnos Gubbleri*, *Str. nux vomica* m. fl. Veden är icke synnerligen rik på kärl. Dess hufvudmassa bildas af parenchym och tjockväggiga libriformceller. Märgstrålarne, som genomlöpa veden, kunna tydligt följas genom kambiet och yttre leptomet till insidan af stencellringen. De äro i synnerhet i sina inre delar smala, utåt bredare; de bildas i allmänhet af ganska små, radialt sträckta celler, utåt af något större och nästan isodiametriska sådana. De innehålla stärkelse och stundom äfven en gulbrun, kornig massa. Inåt bildas de af endast en eller högst 2 rader celler; utåt kunna 2 närliggande strålar sammansmälta till en, som då är något bredare och består af 3 rader celler.

På gränsen mellan veden och märgen samt skilda af märgceller ligga omkring 12 grupper af inre mjukbast. Sådant förekommer som bekant hos de flesta Loganiaceer (undantagandes Buddleioideae), hvilka sålunda hafva bikollaterala kärlknippen. Dessa leptomgrupper äro ungefär af samma storlek som leptomöarne i veden. Både i vedens bastöar och i de inre leptomgrupperna äro en del af cellerna och silrören oblitererade. Äfven i bastöarne kan man ännu urskilja ett tydligt kambium, som i bastöarne ligger på inre sidan, i de medullära leptomgrupperna på yttre sidan.

Märgen består af ganska stora, cylinderformade celler, med något förtjockade, af talrika porer genomdragna väggar; cellerna innehålla en del gröna, klorofyllhaltiga korn samt därjämte andra små, färglösa, kornliknande massor, som synas adherera vid cellernas väggar. (Dylika korniga massor förekomma, som nämndt, äfven i en del af vedens kärl samt i märgstrålarne, där däremot inga klorofyllförande korn kunna upptäckas).

Jämför man den anatomiska byggnaden hos den nu beskrifna formen med byggnaden hos typisk *Strychnos nux vomica*, sådan den beskrifvits af HARTWICH l. c., så märker man åtminstone ett par olikheter. Hos typisk *Str. nux vomica* finnas, åtminstone hos alla yngre internodier, väl utbildade segbastceller i barken, utanför stencellringen. Hos formen från Kew har jag icke kunnat upptäcka några sådana. Hos typisk *Str. nux vomica* sägas märgstrålarne vara 4—6 cellrader breda; hos de från Kew ererhållna, unga grenarne bestodo de af endast 1—2, högst 3 rader celler. (Äldre grenar af Kewformen har jag ej haft tillfälle un-

1) Journal de Pharm. et de Chim. 1880, T. I. p. 293; ibidem p. 22—23.

Digitized by Google

dersöka.) Möjligen finnas flera bestämda olikheter. Jag har tyvärr f. n. icke tillgång till HARTWICHS afhandling i original, endast ett referat, som dock är tämligen utförligt, i Pharmaceutische Post 1893, No. 37. Emellertid synas mig dock de anförda differenserna knappast kunna vara endast individuela. De tyda med all sannolikhet på, att den af mig beskrifna formen icke är den äkta *Str. nux vomica* L., utan en annan, närstående form, som möjligen kan betraktas som varietet eller underart af den ostindiska arten. De smalare, ej glaucescenta bladen öfverensstämma snarare med den nordaustraliska *Str. lucida* R. BR., som, såsom nämndt, är mycket nära beslägtad med det ostindiska räfkakträdet, kanske en underart af detsamma. Och det är ju möjligt, att den form, jag erhöll från Kew, verkligen kunde vara *Str, lucida.* En säker bestämning är dock f. n. icke möjlig. *Str. lucida* har jag ej sett. Jag betecknar tills vidare den från Kew erhållna formen:

Strychnos nux vomica, var.?

Stam.

1. I *vanadinsvafvelsyra* pröfvas först några snitt från andra internodiet (där ännu inga bastöar hunnit bildas i veden, men början därtill synes). *Genast inträder en körsbärsröd färg i kambiet och hela sekundära barken,* en grön, snart i blått gående färg i barkparenchymet. Epidermiscellernas väggar blifva i de flesta fall först gulröda, *sedan snart intensivt röda, men aldrig fullt lika den röda färgen i sekundära barken.* Den röda färgen i epidermisväggarne har aldrig någon dragning i violett, hvilket däremot alltid är fallet med färgen i sekundära barken. (Med afseende på epidermiscellernas rödfärgning observerades vid ett tillfälle följande. Först färgades cellernas sido- och innerväggar samt innersta lagret af ytterväggarne, hvarefter ytterväggarnes färgning fortgick utåt, tills äfven hela ytterväggen var röd). De yttre delarne af inre leptomen blifva något rödaktiga, men tämligen otydligt, redan från början med en dragning i brunt och mycket snart alldeles bruna. — Färgerna i barken blifva efter en stund mera otydliga, gående alltmera i brunt. *Stundom fås en röd färg äfven i större eller mindre delar af barkparenchymet, så att i dessa fall nästan hela barken blir röd.* Den röda färgen i epidermis qvarstår längst oförändrad. Stundom bli epidermisväggarne ej rent

Digitized by Google

röda, endast gulröda. De typiska vackra färgerna i barken framträda icke alltid fullt så tydligt, och man måste göra många prof, innan man blir säker på, huru reaktionen i regeln förlöper. I veden inträder ungefär samma reaktion som med svafvelsyra enbart.

2. *Vanadinsvafvelsyra.* Snitt från en annan, något äldre del (4:de internodiet) af samma gren. *Genast en körsbärsröd färgning i hela sekundära barken, i kambiet och* (här särskildt iakttagbar) *i kristallkamrarne närmast utanför stencellringen. Snart hafva äfven vissa sektorer af primära barken antagit denna färg,* likaså de yttre delarne af de medullära leptomgrupperna, ehuru dessa senare mycket otydligt. Stundom blifva barkparenchymet samt cellerna och kristallkamrarne på ömse sidor och närmast intill stencellringen först gulröda, sedan violettröda. I barkparenchymet inträder stundom knappt någon röd färg, hvilken däremot aldrig uteblir *i sekundära barken och kambiet, där den vanligen också är mest intensiv.* Epidermis förhåller sig som vid 1. är sagdt. Märgparenchymet visar oftast en rödgul färg. (Låter man reagenset tillflyta, under det man observerar i mikroskopet, synes tydligt, att innehållet i märgparenchymcellerna färgas gulrödt eller delvis gulgrönt, hvarvid färgen först uppträder vid cellernas väggar). Äfven hos dessa snitt blir barkparenchymet ofta genast i början blått, innan den körsbärsröda (violettröda) färgen inträder. Veden färgas genast rödgul—gulröd, men denna färg bleknar snart och öfvergår aldrig i rent röd.

3. *Koncentrerad svafvelsyra.* Snitt från det näst yngsta internodiet. Genast inträder en brunaktigt gul eller snart rödbrun färgning i vedkärlens väggar, hvilken färg tämligen hastigt utbreder sig till öfriga element i vedcylindern (en i alla förvedade delar vanlig reaktion); äfven i märgen iakttages en liknande företeelse. De inre leptomen samt ofta äfven det yttre kambiet blifva sedermera röda, nästan köttfärgade (aldrig violettröda). *Epidermiscellernas väggar blifva gulaktiga.* De respektive färgerna blifva efter hand otydliga, under det snittet blir mera brunaktigt och delvis upplöses.

4. *Salpetersyra* + H_2SO_4. Några snitt från 4:de internodiet behandlas med dessa syror på sätt vid p. 38 (profvet 6) är angifvet. En mycket *intensiv gulröd färg i märgparenchymets flesta, ej alla celler, i vedens alla element, i kambiet samt i cellerna och kristallkamrarne närmast stencellringen.* I epidermisväggarne inträder

Digitized by Google

ingen orangefärg, endast en gulaktig. Den gulröda färgen är i allmänhet intensivare i cellinnehållet än i väggarne. I veden *inträder den först i kärlen och märgstrålcellerna.* Äfven själfva stencellringen blir snart gulröd och sedan äfven sekundära barken och en liten del af barkparenchymet — detta måhända beroende på det nu orangefärgade reagensets diffusion.

Snitt från näst yngsta internodiet behandlas på samma sätt. En mycket tydlig orangefärgning i kambium, *sekundär bark*, vedens alla element (både innehåll och membraner) och hela märgparenchymet. Epidermis och barkparenchym färgas ej. Den gulröda färgen blir efter hand mindre röd, i stället med någon dragning i brunt.

5. *Koncentrerad salpetersyra.* Snitt från näst yngsta internodiet. Nästan hela snittet, i synnerhet veden, blir genast gulaktig. Endast på något enda ställe vid vedens innersta del framträder i en del kärl en tydlig orangefärg.

6. *Jodjodkalium.* Snitt från 4:de internodiet. Observeras först i vatten, som sedan aflägnas, och reagenset får tillflyta. Ingenstädes uppträder någon otvifvelaktig fällning. Alla de förut på sidan 54 omtalade *innehållen i kristallkamrarne, i bastcellerna närmast innanför stencellringen, mjukbastets öfriga element samt i kambiecellerna färgas gulbruna—brungula.* Äfven i en del vedkärl synes ett rödbrunt, kornigt innehåll. Om i alla dessa element någon verklig fällning uppkommer, kan ej med säkerhet afgöras. Äfven de talrika kornen i märgparenchymcellerna färgas rödbruna, åtminstone de flesta. I epidermiscellerna ingen fällning. Deras väggar färgas brungula — mörkt rödbruna. Stencellernas väggar samt alla kärl- och cellväggar i veden och märgparenchymet blifva gulbruna. Stärkelsekornen i det förut nämnda lagret i barken (utanför stencellringen) äro nästan svarta.

7. *Kaliumwismutjodid.* Snitt från 4:de internodiet. I en del vedkärl synes ett *mörkt rödbrunt, kornigt innehåll*, delvis adhererande vid kärlens väggar. Det synes vara det förut omtalade, nu mörkare innehållet. Ingenstädes i snittet synes någon tydlig fällning, endast *en rödbrun—brungul färgning af det redan före reagensets tillsättande observerade innehållet. I märgparenchymets celler äro de flesta kornen gulbrunt färgade eller, i tjockare lager, rödbruna;* en del korn äro nästan färglösa, svagt gulaktiga. Dessa korn hafva ungefär samma utseende som de, hvilka adherera vid vedkärlens väggar.

Digitized by Google

8. *Fosformolybdensyra.* Snitt från 4:de internodiet. Ingenstädes någon tydlig fällning. Man ser endast de förut omtalade cellinnehållen. (Om syran möjligast väl utsuges och sedan *vanadinsvafvelsyra* får tillflyta, uppkommer en tydlig gulröd färg i kristallkamrarne.)

9. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen tydlig reaktion. (I epidermiscellerna, i en del celler närmast stencellringen samt i mjukbast och i kambiet ser man sparsamma, ytterst små, starkt ljusbrytande, runda korn, stadda i molekularrörelse).

10. *Guldklorid.* Ingen fällning. Blågrönaktig färg, en reaktion, som något erinrar om den reaktion, som erhålles med järnklorid och kaliumbikromat. Se följ.! Innehållet i mjukbastets och kambiets celler är dock något mörkare och mera kornigt. Klorofyllkornen blifva snart tydligt korniga, rödgulaktiga, och hopade till en klump, som ligger midt i cellen uti en grönaktig vätska. Sedan reagenset afdunstat från snittet, tillsättes koncentrerad saltsyra. Den reaktion, som erhålles, är följande: i hvarje barkparenchymcell synes en jämförelsevis stor, rund, blåaktig eller grönaktig droppe, inuti hvilken man ser 2—5 andra ytterst små droppar eller blåsor samt vanligen en något större, hvilken åter i sin ordning ofta synes innesluta en annan ännu mindre. Därjämte vimlar cellens lumen för öfrigt af otaliga, ytterst små, runda korn, som äro stadda i liflig molekularrörelse. Dessa korn hafva samma färg som dropparne.

11. *Järnklorid. I nästan alla celler i snittet uppkommer en homogen, smutsgrön fällning, tydligast i märgparenchymcellerna, därnäst i vedens kärl.* I mjukbastets element är det mig dock omöjligt att säkert se den, men det synes troligt, att äfven där en fällning uppstått.

12. *Kaliumbikromat.* I märgens parenchym samt i veden inträder en smutsgrön, homogen fällning (en reaktion, som ganska mycket erinrar om den med järnklorid erhållna). Däremot ser man i kambiet, i sekundära barken samt i barkparenchymets flesta celler ett rödaktigt gult, homogent innehåll, under det några af barkparenchymets celler synas innehålla ett ämne, som erinrar om den i veden och märgen erhållna smutsgröna fällningen. (Stencellringen är grönaktig.) Nu aflägsnas öfverskott af reagenset med läskpapper, hvarefter koncentrerad H_2SO_4 tillsättes: en tydlig blå färg inträder i barkens parenchym, i yttre mjukbastet, i kambiet, i vedens kärl, i märgstrålarne, i inre leptomen samt

Digitized by Google

i märgparenchymets celler. Cellernas väggar äro i allmänhet gulaktiga eller rödgula.

13. *Kaliumhydrat.* Ingen karakteristisk reaktion. (Genast en intensiv gröngul färg i barken och kambiet, en svagare sådan i märgen och snart därpå en mera diffus färgning af veden, under det färgen i bark och kambium fortfarande är starkast, men efter hand blir den mera otydlig äfven där.)

14. *Osmiumsyra. En mer eller mindre tydlig svartblå färgning i nästan alla element i snittets olika delar.* Äfven klorofyllkornen missfärgas. Då snittet efter 24 timmar å nyo granskas, äro äfven alla cellväggar mer eller mindre svärtade.

15. En gren får fullständigt torka. Sedermera undersökas snitt af densamma (från 3:dje eller 4:de internodiet) i *orceinsaltsyra* och *Millons reagens.* Med det förra reagenset erhålles följande reaktion: *kristallkamrarnes amorfa innehåll blir mycket snart tydligt rödt*, äfven utan uppvärmning af profvet, under det att det ägghvitehaltiga innehållet i mjukbastets och kambiets celler knappt märkbart färgas. Oftast färgas samtidigt också korkcellernas membraner. (Med floroglucin och saltsyra erhålles knappt någon reaktion i kristallkamrarne.) Först om profvet uppvärmes eller får ligga någon timme, inträder en ljust röd färg äfven i vedens och sclerenchymets väggar. *Däremot inträder genast efter reagensets tillsättande i epidermiscellernas väggar en intensiv röd färg, som tydligen icke är någon »ligninreaktion», ty den erhålles icke med floroglucin + saltsyra.* Den röda färgen i epidermisväggarne och i kristallkamrarne erhålles äfven i snitt, som några timmar eller längre legat i vatten (men är dock hos dessa snitt ej så tydlig som hos andra). *Epidermisväggarne färgas af guajaktinktur blågröna*, men i kristallkamrarne har jag ej erhållit någon tydlig blå eller grön färg med detta reagens. Med *Millons reagens* fås en *tegelröd färg i kambium och yttre leptom.* Äfven i bastöarne i veden samt i inre leptomen inträder en märkbar färgning, ehuru där svagare. Slutligen fås en svag rödaktig färg i nästan hela barken, *äfven i epidermis' väggar.* Färgen är ingenstädes särdeles stark, men i kambium och mjukbast alltid fullt tydlig. I sistnämnda delar inträder den ungefär samtidigt *i innehåll och väggar och är nästan starkare i väggarne.* Äfven i kristallkamrarnes amorfa innehåll kan man iakttaga en rödaktig färgning, men ej särdeles utpräglad. Sedan profvet legat några

Digitized by Google

timmar eller om det uppvärmes, blifva alla oxalatkristallerna svarta, korniga och ogenomskinliga (reduktion).

16. Med *konc. svafvelsyra* erhålles i dessa snitt samma reaktion som i de friska snitten (se 2), dock erhålles här en nästan tydligare *röd färg i kambiet, yttre och inre mjukbastet och bastöarne;* äfven i veden fås samma reaktion som i de friska snitten, och här kan denna reaktion iakttagas äfven i korklagret. Med *tymol och svafvelsyra: en röd färg öfverallt i kambium och yttre mjukbast.* (I ved och kork samma reaktion som med H_2SO_4 ensamt.)

17. Äfven några snitt från *yngsta* internodiet pröfvas i *orceinsaltsyra.* Redan här äro stenceller utbildade i barken. Omedelbart utanför dessa kan man upptäcka flera celler eller »kamrar», med ett nästan homogent och nästan färglöst innehåll, och i en del af dessa märkes en liten kristall, i andra synes ingen sådan alls. *Det amorfa innehållet i alla dessa kamrar, äfven i dem, där ingen kristall kan upptäckas, färgas af reagenset tydligt rödt,* under det att i leptomen och kambiet knappt någon färgning erhålles. *En ganska intensiv röd färg inträder genast äfven i epidermiscellernas väggar,* hvarigenom dessa nu skarpt afsticka mot det närgränsande parenchymet, hvars yttre lager äro särskildt rika på klorofyllkorn, som af reagenset färgas något rödaktiga eller stundom rödgula.

18. Snitt från en frisk gren (4:de internodiet) få ligga en tid i *vinsyrealkohol.* De gifva sedan med *vanadinsvafvelsyra ingen röd färg, utom i epidermiscellernas väggar, där samma reaktion erhålles som förut.* Med *salpetersyra + svafvelsyra gifva dessa snitt nu icke samma orangefärg som förut,* utan endast en svagare, gulaktig färg i de förvedade cellväggarne (i märgen, veden och stencellringen). Det rikliga, delvis korniga innehållet i märgparenchymcellerna och vedkärlen har till en del blifvit upplöst, åtminstone i märgen, och äfven i kambium och mjukbast synes innehållet delvis vara utlöst. Hvad som i dessa senare finnes qvar *färgas* af *jodjodkalium* och *kaliumwismutjodid icke så intensivt som förut.* I kristallkamrarne är däremot, såsom det synes, största delen af innehållet qvar. Detta färgas af *jodjodkalium* tydligt gulbrunt. Med *orceinsaltsyra* ger det samma reaktion som i friska snitt.

Af de vid 4 anförda reaktionerna med utspädd salpetersyra + konc. H_2SO_4 visar sig, att *brucin i påvisbar mängd finnes i hela*

Digitized by Google

märgparenchymet, i hela vedcylindern, i kambiet samt i bastcellerna och kristallkamrarne närmast stencellringen. I de yngsta internodierna erhölls tydlig reaktion i hela yttre bastzonen. I märgcellerna måste det tydligen finnas hufvudsakligen i det korniga innehållet. Märkligt är, att intet positivt utslag erhölls i barkparenchymcellerna och epidermis. Att vanlig koncentr. HNO_3 ensam här icke är tillräckligt känslig såsom reagens på brucin, synes tydligt af profvet 5. — Af profven 1 och 2, jämförda med 18 (och 3), framgår, att *strychnin med säkerhet finnes i yttre kambiet och mjukbastet och särskildt i de bastceller, som ligga tätt intill stencellringen, men äfven i barkparenchymet, ehuru där sannolikt i mindre mängd.* I epidermiscellerna finnes däremot hvarken strychnin eller brucin. Den erhållna röda färgen i dessa cellers väggar kan icke vara strychninreaktion, ty frånsedt den omständigheten, att färgen icke är violettröd, utan rent röd, skiljer den sig från strychninets reaktion väsentligt därigenom, att den äfven erhålles efter snittens behandling med vinsyrealkohol. *Märkligt är, att just i dessa epidermisväggar uppträder en intensiv, röd färg äfven med orceinsaltsyra.* Hvad dessa reaktioner i epidermis kunna betyda, är mig f. n. icke möjligt att säkert afgöra. Jag har funnit, att både vanadinsvafvelsyra och orceinsaltsyra makrokemiskt gifva mer eller mindre rödaktiga färger med ägghviteartade ämnen, äfven ferment (orena). Men dessa vid makrokemiska prof erhållna färger äro ingalunda så intensiva och uppträda icke heller genast. *Det torde väl dock vara möjligt, att de uti ifrågavarande cellväggar erhållna röda färgerna kunde bero på närvaron af något ferment. Den blågröna färg, som med guajaktinktur, den rödbruna, som med jodjodkalium, och den röda, som med* MILLONS *reagens erhålles i dessa samma väggar, tala åtminstone icke emot ett sådant antagande.* Och att ett ferment *kan* finnas äfven inuti en cellmembran, är med hög grad af sannolikhet visadt af WIESNER[1]). Den omständigheten, att reaktionen med orceinsaltsyra erhålles äfven i snitt, som macererats i vatten, talar dock snarare för, att det skulle vara någon i vatten olöslig ägghviteartad kropp och sålunda icke något ferment. — Emellertid ger orceinsaltsyra, såsom nämndt, en rödaktig färg med ägghviteämnen och de därmed beslägtade fermenten. Och *möjligt* är det väl, att äfven

1) Ueber das Gummiferment. Sitzungsber. d. Akad. d. Wissensch. zu Wien 1885. Bd. 92. Heft. I p. 56.

2) TSCHIRCH, Angewandte Pflanzenanatomie, p. 180.

Digitized by Google

uti kristallkamrarne kan finnas något ägghviteartadt ämne. Den violettröda färg, som hos friska snitt erhölls med vanadinsvafvelsyra uti dessa kristallkamrar, var utan allt tvifvel en strychninreaktion. Det korniga, gulbruna innehåll, som utan reagens kan observeras i några af dessa kamrar och i synnerhet i flera (strychninhaltiga) bastceller närmast innanför sclereidringen, är måhända något hartsartadt ämne. (Eterisk olja är makrokemiskt påvisad i bark från *Strychnos nux vomica*. Se HERZOG, i Archiv d. Pharm. Bd. 142, p. 90). Genom fortsatta studier på lefvande material torde väl kunna vinnas en noggrannare kännedom om, hvilka ämnen som finnas i alla dessa kristallkamrar och celler.

De erhållna strychnin- och brucinreaktionerna hafva emellertid visat oss, att *i barken finnes endast en ringa mängd af brucin, däremot något mera strychnin.* Af makrokemiska analyser, som några forskare gjort, veta vi, att i barken från *Strychnos nux vomica* finnes tvärtom brucin i öfvervägande mängd, strychnin däremot mycket litet — något som ju ytterligare kan vara ett stöd för, att de af mig undersökta grenarne icke tillhöra den äkta *Str. nux vomica.*

De resultat, som profven med de »specifika» reagensen på ifrågavarande baser gifvit, motsägas väl icke heller af de reaktioner, som erhållas med de känsliga fällningsreagensen *jodjodkalium* (6) och *kaliumwismutjodid* (7). Visserligen kunna i de på ett fast eller halffast innehåll rika cellerna och kärlen inga fällningar iakttagas, men dock en tydlig färgning, som väl till någon del torde bero på alkaloidhalten, då den tydligen är mycket svagare i de snitt, som urlakats med vinsyrealkohol, som ju för resten löst upp en del af det korniga innehållet i märgens och vedens element. Den mer eller mindre bruna färg, som med de nämnda reagensen erhålles i de omtalade kornen i märgcellerna, i vedkärlens innehåll etc., kan väl icke gerna bero på närvaro af något dextrin, ty dextrinerna äro olösliga i alkohol. I tanke, att möjligen dextrin genom vinsyras inverkan kunde hafva omvandlats i en i alkohol löslig glykos, har jag äfven behandlat snitt med alkohol ensamt och sedan med jodjodkalium och kaliumwismutjodid: äfven nu erhölls samma resultat som i vinsyrealkoholsnitt. Med svafvelsyra ensamt (3) erhölls en RASPAILS reaktion i kambium och mjukbast. Att *denna reaktion här efter all sannolikhet beror på närvaro af socker och ägghvita,* bestyrkes ytterligare af de utslag, som erhållas med resp. tymol + H_2SO_4 (16)

Digitized by Google

och MILLONS reagens (15). Den röda färg, som fås med MILLONS reagens, skulle möjligen också kunna bero på närvarande vanillin[1]). Reaktionen med floroglucin och saltsyra visar emellertid, att vanillin icke finnes i de delar, där positivt utslag erhålles med MILLONS reagens, möjligen med undantag af kristallkammartrådarne. Fosformolybdensyra och kaliumqvicksilfverjodid gåfvo här inga tydliga alkaloidreaktioner, hvilket ju kan förklaras däraf, att de icke äro tillräckligt känsliga, och att deras resp. fällningar icke äro så intensivt färgade. Den reaktion, som erhölls med guldklorid (10), tyder på närvaron af något reducerande ämne. De droppformiga bildningar, som erhöllos efter tillsats af HCl, kan jag ej nöjaktigt förklara, icke heller det utslag, som erhölls med $K_2Cr_2O_7$ (12). *Den gröna fällningen med Fe_2Cl_6 (11) är otvifvelaktigt en garfsyra*, hvilken väl också är det ämne, som här svärtas af osmiumsyran (14). Den blågröna färg, som ofta uppstår i barkparenchymet vid snittens behandling med vanadinsvafvelsyra, beror möjligen på närvaro af ett färgämne, som PELLETIER och CAVENTOU kallat »strychnokrom.» Det antager vid inverkan af oxidationsmedel en grön färg. Se OBERLIN et SCHLAGDENHAUFFEN, Étude histologique et chimique de différentes écorces de la famille des Diosmées, i Journal de Pharm. et de Chim. 1878, pp. 237 och 240.

Blad.

Den anatomiska byggnaden hos bladen af de från Kew erhållna grenarne öfverensstämmer i hufvudsak med den hos blad af den typiska *Strychnos nux vomica* (ex. från Buitenzorg af TSCHIRCH). Dock visar bladkanten redan för blotta ögat eller med en svag loup en märkbar olikhet. Hos den äkta *Str. nux vomica* gå talrika nervanastomoser mycket nära bladkanten och nästan parallelt med denna, så att där af dessa anastomoser bildas en sammanhängande serie af fina nervförgreningar. Och på tvärsnitt genom bladkanten visar sig detta såsom ett fint kärlknippe, hufvudsakligen bestående af segbast. Hos formen från Kew är detta ingalunda så utprägladt. Här finnas visserligen talrika nervanastomoser i närheten af bladkanten, men dessa gå i allmänhet icke så nära kanten som hos den typ. *Str.*

1) Jämför KRASSER, Untersuchungen über das Vorkommen von Eiweiss. Sitzungsber. d. Akad. Wiss. Wien 1886, p. 129.

Digitized by Google

nux vomica och icke heller så regelbundet parallelt med kanten som hos denna. I tvärsnitt genom bladkanten har man därföre här vanligen icke någon segbaststräng så nära kanten som hos typisk *Str. nux vomica*, men för öfrigt är olikheten mellan dessa båda former icke stor hvarken i fråga om denna bladkantens byggnad eller bladets anatomiska byggnad för öfrigt. Palissadparenchymet består vanligen af 2 cellrader hos typ. *Str. nux vomica*, af *en* hos formen från Kew[1]).

Hos Kewformen liksom hos den typiska *Str. nux vomica* och sannolikt hos de flesta Strychnosarter finner man hos bladen för öfrigt följande egendomligheter. Äfven i bladskaftet äro bladskifvans trenne hufvudnerver särskilda, om också belägna mycket nära intill hvarandra. Såväl i bladskaftet som i bladskifvans hufvudnerver och i de större nervgrenarne äro kärlknippena ännu bikollaterala, med leptom på ömse sidor om hadromet. Medelnervens kärlknippe är omgifvet af en ganska mäktig zon af segbast. I alla nerver och nervgrenar, med undantag af de allra finaste grenarne, ligga kristallkammartrådar på utsidan af segbastet, åt epidermis till. Innehållet i dessa kamrar förhåller sig till MILLONS reagens och orceinsaltsyra på samma sätt som i grenarne, men däremot erhålles här ingen violettröd färg med vanadinsvafvelsyra, såsom fallet är i grenarne. Emellan båda sidornas epidermis och medelnervens kärlknippe är väfnaden mer eller mindre kollenchymatisk. Epidermis' ytterväggar äro starkt förtjockade, såsom hos unga grenar; de färgas helt och hållet röda af orceinsaltsyra. Öfre epidermiscellerna mycket stora. Klyföppningscellerna i undersidans epidermis hafva en relativt stor lumen, med ett rikligt, granuleradt innehåll.

1) Hos många andra Strychnosarter är bladkantens anatomiska byggnad vidt skild från den hos *Str. nux vomica*. Så t. ex. finner man hos *Str. suaveolens* GILG en stark, sammanhängande segbaststräng, som löper alldeles i själfva bladkanten, endast betäckt af epidermis, och hos *Str. Pseudo-Quina* går också i själfva bladkanten en utomordentligt stark sträng, som icke består endast af segbasttrådar, utan hufvudsakligen af en mängd mycket tjockväggiga stenceller. Denna bladkantens olika beskaffenhet hos olika arter kan naturligtvis utgöra en utmärkt karakter vid bestämmande af de särskilda arterna, en karakter, som bör vara så mycket mera välkommen, som man vid bestämmande af dessa tropiska växter icke så ofta har tillgång till blommor etc., som annars hos detta slägte visa mer eller mindre utpräglade morfologiska olikheter hos olika arter.

Digitized by Google

Snitt från ett par unga, men fullt utvecklade blad undersökas först utan tillsats af vatten eller något reagens; man kan redan här upptäcka en del små glänsande droppar i mesofyllet och äfven i epidermis. Efter tillsats af vatten framträda de mycket tydligare.

1. *Vanadinsvafvelsyra* (1 : 100). Ingen karakteristisk reaktion. En rödgul — gulgrön färgning af epidermis, åtminstone dess väggar.

2. *Salpetersyra + svafvelsyra.* Snittet doppas i en utspädd salpetersyra (1 : 10), torkas något mot läskpapper och lägges under mikroskopet, hvarpå konc. H_2SO_4 får tillflyta: *genast uppstår en tydlig gulröd färg i hela epidermis samt i flera kollenchymceller mellan epidermis och medelnerven.* Färgen blir snart blekare och nästan rent gul.

3. *Konc. salpetersyra.* Endast den del af epidermis, som ligger öfver medelnerven, samt de därstädes närmast under epidermis liggande kollenchymcellerna blifva genast gulröda, hvilken färg mycket snart bleknar och slutligen nästan försvinner. Efter tillsats af *tennklorur* till snittet erhålles ingen tydlig violett färg. (Efter några timmar har äfven mesofyllet en gulrödaktig färg, och man kan här nu tydligt se ganska talrika, något oregelbundet formade, små, dropplika massor).

4. *Konc. svafvelsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. Epidermis blir gulaktig.

5. *Konc. saltsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. (Större delen af mesofyllet blir gulaktigt missfärgadt; äfven vissa delar af epidermis bli gula).

6. *Jodjodkalium. En tydlig, finkornig, rödbrun fällning i epidermiscellerna.* (De klorofyllförande cellerna blifva genast brunaktiga, synas i tjockare lager ogenomskinligt svartaktiga, men omöjligt att tydligt se, om det är fällning eller endast en färgning).

7. *Kaliumwismutjodid. En tydlig, finkornig, rödgul fällning i epidermis samt i kollenchymcellerna emellan epidermis och medelnervens kärlknippe.* I några epidermisceller är fällningen stark, i de flesta tämligen obetydlig. Det vill synas, som äfven i leptomen en fällning skulle förefinnas, men detta ej fullt säkert. Mesofyllet grönt, men något missfärgadt.

8. *Kaliumqvicksilfverjodid.* En icke stark, men fullt tydlig, svagt gulaktig eller nästan färglös, finkornig *fällning i epidermis* (man ser runda, ytterst små korn). Fällningen är *tydligast i den*

Digitized by Google

del af epidermis, som ligger öfver medelnerven. Huruvida i andra väfnader någon fällning uppkommit, kan ej tydligt ses.

9. *Guldklorid.* En tämligen ringa, fingranulerad, gulaktig *fällning i epidermis, tydligast öfver medelnerven*, där vedens och bastets väggar äro rödgula. Mesofyllet, som är något lufthaltigt och ej genomskinligt, visar på sina ställen ett rödgult, finkornigt innehåll.

10. *Fosformolybdensyra.* Genast *ett apelsinfärgadt, homogent innehåll i de flesta epidermiscellerna,* den gula färgen försvinner snart. I den del af epidermis, som ligger öfver medelnerven, synes en tydlig, *kornig,* gulaktig eller nästan färglös fällning. I bastet och leptomen ett färglöst innehåll. Små droppar framträda tydligt nästan öfverallt, mest i palissadlagrets yttre del, minst i epidermis.

11. *Pikrinsyra.* En ringa, gulaktig *fällning i epidermis samt i cellerna mellan den och medelnervens kärlsträng.* Mesofyllet gulaktigt, missfärgadt.

12. *Järnklorid.* En *smutsgrön*, homogen, tydlig *fällning nästan i alla delar af snittet, åtminstone i epidermis- och mesofyllcellerna.*

13. *Kaliumbikromat.* En tydlig, rödgul, nästan homogen fällning i öfversidans epidermis, en obetydlig, svagt gulgrön, homogen i undersidans. Palissadväfnaden är brunaktig. De talrika dropparne i mesofyllet synas tydligt i tunnare partier af snittet; man kan tydligt se, att de äro finkorniga och färgade, rödgula, samma färg som hos fällningen i öfre epidermis.

14. *Kaliumhydrat.* Ingen karakteristisk reaktion. Som vanligt inträder genast en gul färg i hela snittet. Dropparne saponifieras ej, åtminstone ej i rumsvärme.

15. *Metylenblått.* En blå fällning i epidermis; dess väggar blåfärgade, vedelementens och bastets väggar likaså. Mesofyllet blåaktigt grönt, medelnervens mjukbast blåviolett.

16. Snitt, som några timmar legat i vinsyrealkohol, lemna negativt utslag med $HNO_3 + H_2SO_4$, med jodjodkalium och öfriga allmänna alkaloidreagens.

17. Äfven med *orceinsaltsyra* har jag gjort flera prof såväl i torkade blad som i sådana, som legat i alkohol; *hos båda rödfärgas det amorfa innehållet i kristallkammartrådarne närmast utanför medelnervens segbastzon.* Klorofyllkornen antaga som vanligt en svag rödaktig färg. *Epidermis' ytterväggar blifva röda.*

Digitized by Google

Den vigtigaste upplysning, de mikrokemiska profven af bladet lemna oss, är den, att i bladets epidermisceller förekommer i ringa mängd en alkaloid, som helt säkert är brucin, att döma af den orangefärg, som erhålles med salpetersyra+H_2SO_4, men däremot icke strychnin. Att en alkaloid här förekommer, är ju alldeles otvifvelaktigt däraf, att man med flera fällningsreagens (jodjodkalium, kaliumwismutjodid, guldklorid etc.) får positivt utslag i friska snitt, men däremot icke i de, som urlakats med vinsyrehaltig alkohol. Den tydligaste och starkast färgade fällningen erhålles som vanligt med jodjodkalium. Jämför man profven 2 och 3, så synes, att äfven här salpetersyran icke är tillräckligt känslig för att markera brucinets förekomst i hela epidermis — om profvet utföres med denna syra ensamt: endast i den öfver medelnerven befintliga epidermis, som tydligen är rikast på alkaloid, erhålles då en tydlig gulröd färg. Den rödgula färg, som vanadinlösningen frambringar i epidermis, beror här troligen på brucinets närvaro. Detta prof visar i alla händelser, att strychnin icke finnes här, åtminstone icke i påvisbar mängd. Att döma af den med järnklorid erhållna reaktionen, synes däremot ganska mycket garfämne finnas i dessa blad, icke minst i epidermis. De på sina ställen omtalade dropparne, på hvilka jag ej anställde några mera ingående prof, äro tydligen de bildningar, som Lidforss kallat »elaiosferer.» Huruvida den med $K_2Cr_2O_7$ erhållna reaktionen är att tillskrifva garfsyran eller brucinet eller båda delarne, kan väl ej med visshet sägas, men sannolikt synes det mig, att den hufvudsakligen beror på garfsyran. Reaktionen med metylenblått ådagalägger vidare, att garfämnet sannolikt finnes icke endast i cellernas innehåll, utan ock i deras väggar.

Strychnos brasiliensis Mart.

I sin uppsats »Gegenwärtiger Stand unserer Kenntniss des Curare» (Arch. d. Pharm. 1890, p. 78) upptager Flückiger denna art bland de många Strychnosarter, som användas vid beredningen af pilgiftet curare. Han anför dock ej källan, hvarifrån han hemtat denna uppgift. Jag har sökt i litteraturen, men ej annorstädes funnit denna art omnämnd såsom stamväxt för någon curareform. I sin bok »Systema materiae medicae vegetabilis brasiliensis» (1843) säger Martius om ifrågavarande art endast detta: »*Strychnos brasiliensis* Mart. (Narda spinosa

Digitized by Google

Vell. III. t. 24) et St. trinervis (Gardenia trinervis Vell. III. t. 10) quoad elementa chemica exquirenda sunt, anne Strychnino polleant». Och icke heller i Flora brasiliensis är denna art nämnd bland curareväxterna. Emellertid får man väl icke betvifla riktigheten af FLÜCKIGERS uppgift, fast jag icke kunnat finna, hvarifrån han hemtat densamma[1]). Äfven BAILLON upptager i sitt arbete Histoire des plantes (T. IX, p. 325, 1888) *Str. brasiliensis* bland curareväxterna, men icke heller han anger närmare, huru man vet detta. I Botanique médicale (1884) säger samme författare, att denna art i Brasilien användes såsom amarum, tonicum, och febrifugum.

Strychnos brasiliensis förekommer i Brasiliens östra och sydöstra delar, i provinserna Bahia, Rio de Janeiro, Minas Geraes och S. Paulo. — Det är en låg buske, med smala grenar, tämligen små, tunna blad, bredt klocklika blomkronor och gula, körsbärsstora bär, med ett enda klotrundt frö. Jag erhöll från Kew tvenne grenar med blad, hvilka till alla delar öfverensstämma med den beskrifning på *Str. brasiliensis*, som PROGEL[2]) lemnat. Grenarne bära raka tornar, tunna, nästan hinnlika, äggrundt elliptiska, 3—5-nerviga blad.

Blad.

Tvärsnitt af friska, fullt utvecklade blad pröfvas med:

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. (En otydlig blåaktig färgning af vätskan utanför snittet).

2. *Konc. svafvelsyra.* Ingen reaktion.

3. *Konc. salpetersyra. Genast inträder en brunaktigt röd eller brunröd färgning af hår, epidermis osh mesofyllceller.* Denna färg bleknar mycket snart, blir svagt brungul. Då snittet lägges i tennklorur, blir färgen ännu blekare.

4. *Salpetersyra + svafvelsyra.* Ett snitt doppas i mycket utspädd $HONO_2$ och lägges sedan i koncentrerad H_2SO_4: en brunröd färgning i epidermis, i synnerhet i den del af densamma, som ligger öfver medelnerven, vidare i inre leptomen samt i vissa

1) Ett arbete öfver Loganiaceer, som jag oaktadt flera försök icke lyckats erhålla, är BUREAU, De la famille des Loganiacées. Thèse de la Faculté de médecine de Paris 1856. Enligt hvad jag sett uppgifvas, behandlar han där på ett utförligt sätt flera Loganiaceer från medicinsk och botanisk synpunkt.

2) MARTIUS, Flora brasiliensis, Vol. VI, pars I, p. 282 (1860—68).

Digitized by Google

delar af mesofyllet. Om syran får tillflyta, under det man observerar i mikroskopet, ser man tydligt, huru de förut gröna mesofyllcellerna, allt eftersom syran hinner intränga i snittet, plötsligt blifva brunröda, en reaktion alldeles lik den, som erhålles i snitt från Gelsemiumblad. Om endast utspädd salpetersyra användes, inträder äfven nu en dylik brunröd färg, dock nästan endast i epidermiscellerna. Denna färg är intensivast i de epidermisceller, där redan före reagensets tillsättande en brun massa förefinnes. Sådana epidermisceller äro mer eller mindre sammanfallna eller kontraherade och motsvara tydligen de delar af bladytan, som under bladens förvaring blifvit svarta. Den brunröda färgen bleknar snart, i synnerhet om såsom reagens användes endast koncentrerad salpetersyra.

5. *Jodjodkalium. En obetydlig fällning i epidermis* samt i håren och kanske också en svag fällning i mesofyllcellerna.

6. *Kaliumwismutjodid.* Efter en stund *en märkbar, något kornig, gulaktig fällning i epidermis* och måhända också i mesofyllcellerna.

7. *Guldklorid.* Ingen fullt tydlig reaktion. Såsom det synes, uppkommer en svag brunröd fällning i flera epidermisceller samt stundom äfven i några mesofyllceller. För öfrigt blir alltid innehållet i mesofyllcellerna något kontraheradt och till färgen gulbrunaktigt. I somliga snitt uppkommer genast både i epidermis och mesofyll en ringa fällning, som består af ytterst fina, nästan svarta korn, en reduktion af reagenset. Därjämte ser man nu i epidermiscellerna några »droppar», så äfven i mesofyllcellerna, 1 à 2 i hvarje cell; de i mesofyllet befintliga äro mycket små; alla äro färglösa, starkt ljusbrytande, men med dubbla konturer. Dessa droppar äro sannolikt samma bildningar, som LIDFORSS kallar elaiosferer [1]).

8. *Kaliumqvicksilfverjodid. En svag, men tydlig, kornig fällning i epidermiscellerna,* i håren och möjligen äfven i kärlknippena. Måhända har någon svag fällning uppkommit äfven i mesofyllcellerna, men detta är omöjligt att säkert se.

9. *Fosformolybdensyra.* I några epidermisceller ser man ett rödgulaktigt, homogent innehåll. Nästan öfverallt i snittet, men särskildt i epidermis och i håren framträda tydligt små färglösa, glänsande droppar.

1) LIDFORSS, Studier öfver elaiosferer i örtbladens mesofyll och epidermis. K. Fysiografiska Sällskapets i Lund Handlingar, Bd. 4, 1893.

Digitized by Google

10. *Pikrinsyra. En svag, kornig fällning i epidermis* och dess hår, möjligen också i kärlknippena. (I mesofyllets celler är innehållet missfärgadt, grågulaktigt).

11. *Kaustik ammoniak + kalihydrat.* En gul färg hos epidermis och håren, obetydligt gulaktig hos mesofyllet. De små dropparne (i håren, i epidermis- och mesofyllcellerna, vanligen 1 i hvarje cell) framträda tydligt, men undergå ingen märkbar förändring, ej ens efter 24 timmar. De lösas ej i kloral, åtminstone ej genast, icke heller i kall alkohol, åtminstone ej genast, men antaga i denna vätska dubbla konturer, därigenom att inuti hvarje droppe framträder en annan mindre; både den yttre och den inre »droppen» synas nu vid tillräcklig förstoring något finkorniga. Den yttre löses i isättika, den inre löses sedan i kall alkohol.

12. *Osmiumsyra.* En diffus, tämligen otydlig svärtning i mesofyllcellerna.

13. Snitt, som behandlats med *vinsyrealkohol,* gifva inga tydliga reaktioner med jodjodkalium, kaliumqvicksilfverjodid eller salpetersyra.

Stam.

Tvärsnitt af en ung gren, undersökta i vatten, visa ett ofärgadt, något kornigt innehåll i kambiets och leptomens element. Både i bark och märg finnas kristaller af kalciumoxalat, särskildt utanför stencellringen.

I reagensen förhålla de sig på följande sätt:

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Ingen tydlig reaktion.
2. *Konc. svafvelsyra.* Ingen tydlig reaktion.
3. *Konc. salpetersyra.* Ingen tydlig reaktion.
4. *Jodjodkalium.* Ingen tydlig reaktion.
5. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen säker reaktion.
6. *Pikrinsyra.* Ingen reaktion.
7. *Guldklorid.* Ingen tydlig reaktion.
8. *Fosformolybdensyra.* Ingen tydlig reaktion.
9. *Kaliumwismutjodid.* Ingen fullt tydlig reaktion. (Här framträda i kambium och leptom enstaka droppar).
10. *Järnklorid.* Ingen tydlig reaktion.
11. *Ammoniak + kali.* Ingen karakteristisk reaktion. En gulaktig färg i barkparenchymets yttre del.

Digitized by Google

Då de flesta af de använda fällningsreagensen (5, 6, 8 och 10) gifva tydliga, om också svaga fällningar i bladens epidermisceller, och dessa fällningar icke erhållas i de med vinsyrealkohol behandlade snitten, finnes här med all sannolikhet någon alkaloid, ehuru i ringa mängd. Och osannolikt är det icke, att det är samma alkaloid, som med salpetersyran (3 och 4) färgas brunröd, och som sålunda kan finnas äfven i mesofyllet, ehuru där inga tydliga fällningar erhöllos. Hvilken alkaloid detta kan vara, är emellertid omöjligt att endast af dessa prof afgöra. Brucin kan det väl icke vara, ty denna bas ger icke en sådan brunröd färg med HNO_3, och icke heller strychnin, curarin, gelsemin eller gelseminin, ty då skulle nog med vanadinsvafvelsyra en karakteristisk violett eller röd färg hafva erhållits. Af hvilket eller hvilka ämnen de omtalade dropparne, elaiosfererna, bestå, är naturligtvis icke möjligt att af de gjorda profven sluta till.

Hvad de unga grenarne beträffar, så synes af de gjorda profven, att här med all sannolikhet icke någon alkaloid finnes, alldenstund samtliga fällningsreagens här gåfvo negativt utslag.

Strychnos suaveolens Gilg.

Bland de Loganiaceer, jag erhöll från Kew, var äfven en vacker Strychnosart från Vest-Afrika (Yerop). Denna var signerad *Strychnos sp.* Grenarne och de ytterst karakteristiska bladen öfverensstämma så väl med Gilgs beskrifning på den nya arten *Str. suaveolens* [1]), att de utan tvifvel tillhöra denna art. De enda afvikelserna äro: hos formen från Kew äro bladen något mindre och bladskaften något kortare än hos den af Gilg beskrifna typen. För öfrigt synes likheten vara fullkomlig. Bladen äro aflångt lancettlika, med vigglik bas och en skarpt afsatt spetsdel, som i själfva spetsen är rundad. De äro fasta, läderartade, glatta och något glänsande, 3-nerviga, med måttlig reticuläring. I synnerhet på undre sidan framträda skarpt såväl hufvudnerverna som alla gröfre nervgrenar. Dessutom löper i själfva bladkanten en kontinuerlig sträng af segbasttrådar. Detta bastknippe kan urskiljas redan med blotta ögat, ehuru det icke

1) Gilg, Loganiaceae africanae, i Englers Botanische Jahrbücher 1893, p. 566.

Digitized by Google

framträder så tydligt som de egentliga nerverna. Detta bastknippe synes vara ytterst karakteristiskt för denna art (och måhända äfven för närstående former). Det motsvarar tydligen det starka knippe af sclerenchymtrådar och stenceller, som finnes i bladkanten hos *Str. Pseudo-Quina*. I öfrigt är bladet till sin anatomiska byggnad tämligen likt bladen af *Strychnos nux vomica*.

Strychnos suaveolens är enligt GILG l. c. af SCHWEINFURTH funnen i Ghasals källområde i Monbuttus land samt i landet Niam-Niam vid Mbruolefloden. Det ex., jag erhöll från Kew, uppgifves härstamma från Yerop i Vest-Afrika.

Undersöker man först snitt af ett äldre, friskt blad utan att lägga det i någon vätska, visa sig i alla klorofyllförande celler, men mest i palissadcellerna flera små droppar (elaiosferer). Tillsättes sedan vatten, så framträda dessa elaiosferer synnerligen tydligt; äfven i en del epidermisceller ser man nu en och annan dylik. De lösas ej i *kloral*. Af *osmiumsyra* färgas de svartbruna. Hos yngre blad äro dessa elaiosferer mycket smärre och sparsammare, 1 å 2 i hvarje mesofyllcell, och i epidermis saknas de alldeles. I dessa yngre blad äro klorofyllkornen fullt normala, i de äldre bladen synas de vara något destruerade. I leptomens element finnes som vanligt ett färglöst innehåll. — I snitt, som läggas i *ättiksyra*, lösas icke elaiosfererna. Tvärtom framträda de här mycket tydligt. I snitt, som legat ett dygn i denna syra, hafva dropparne förändrats till oregelbundet formade, rundade eller något kantiga, fasta kroppar, som brunfärgas af *osmiumsyra*. I *alkohol* förhålla sig elaiosfererna på samma sätt som i ättiksyra.

Snitt af dels yngre, dels något äldre blad undersökas i:

1. *Salpetersyrehaltig* H_2SO_4. Merenchym och kärlsträngar (med undantag af segbastet) samt *ett cellager närmast under medelnervens segbastzon* antaga en rödgul—rödbrun färg, som dock icke är synnerligen intensiv. Stundom färgas också palissadlagret på ett och annat ställe. Starkast är färgen i kärlknippena. Färgen blir snart mera otydlig, utom i medelnervens veddel, där den håller sig tämligen oförändrad. Snitt, som först doppas i utspädd HNO_3 och sedan läggas i konc. H_2SO_4, förhålla sig på samma sätt. Någon gång färgas nästan hela snittet, med undantag af epidermis.

2. *Vanadinsvafvelsyra*. En rödgul färg framträder i alla de delar af snittet, som med salpetersyrehaltig H_2SO_4 färgas rödgula eller rödbruna.

Digitized by Google

3. *Konc.* H_2SO_4. Ingen karakteristisk reaktion.

4. HNO_3. En gulaktig missfärgning af hela mesofyllet och kärlknippena. *Ingen karakteristisk reaktion.*

5. *Konc. HCl.* Ingen karakteristisk reaktion.

6. *Jodjodkalium.* Snitt från ett äldre blad. Öfverallt äro *klorofyllkornen mer eller mindre mörkt rödbruna* och destruerade. *De närmast kring medelnervens bast befintliga kornen äro starkast färgade.* Elaiosfererna ofärgade. I epidermis märkes ingen tydlig fällning och för öfrigt *ingenstädes någon fällning*, med undantag måhända af kärlknippenas element, där man ser ett brunaktigt innehåll, som dock kan vara endast en färgning af det ägghviterika innehållet.

Snitt från ett ungt blad, som dock är fullt utveckladt, undersökes i samma reagens. Öfverallt äro klorofyllkornen finkorniga, till större delen ogenomskinliga och färgade: några äro gulbruna, de flesta äro mörkt rödbruna eller nästan svarta. I somliga synas vissa partier vara mörkare, brunfärgade, andra delar däremot ljusare, gulbruna eller brungula.

7. *Kaliumwismutjodid.* Innehållet i leptom och hadrom är mörkt, brunrödt, men det är omöjligt att säga, om det är någon fällning eller endast färgning. Ingenstädes kan någon säker fällning iakttagas. Klorofyllkornen något missfärgade, gulaktiga. *I ett cellager närmast under medelnervens bast äro klorofyllkornen rödbruna, mörkare och större än klorofyllkornen i andra delar af snittet.* — Efter några timmar äro klorofyllkornen öfverallt i snittet tydligt missfärgade, rödbrunaktiga (men vid en viss inställning skimrande i grönt) och något destruerade. Elaiosfererna äro oförändrade.

8. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Klorofyllkornen äro delvis destruerade, men ej missfärgade. Ingen fullt tydlig fällning.

9. *Guldklorid.* Klorofyllkornen gulaktiga, på de flesta ställen hopgyttrade till en större, otydligt finkornig massa. Uti kärlknippenas alla element synes ett gulaktigt innehåll. Då snittet sedan efter några timmars förlopp granskas, har en reduktion af reagenset inträdt öfverallt, utom i epidermis.

10. *Fosformolybdensyra.* Klorofyllkornen väl bibehållna, ej destruerade och knappt missfärgade. Endast några få epidermisceller och mesofyllceller synas fyllda af ett apelsinfärgadt innehåll; för öfrigt kan icke någonstädes någon fällning upptäckas. Elaiosfererna oförändrade.

Digitized by Google

11. *Pikrinsyra.* Innehållet i flertalet celler är missfärgadt och klorofyllkornen delvis destruerade. I epidermis en obetydlig grumling.

12. *Järnklorid. Klorofyllkornen* blifva missfärgade och delvis destruerade: de *antaga en smutsgrön färg*, med dragning i blått. I epidermis en grumling. Kärlknippenas innehåll missfärgadt. Efter några timmar synes *i epidermiscellerna en tydlig*, men ingalunda riklig, kornig, *smutsgrönaktig fällning.*

13. *Kaliumbikromat.* En tydlig, finkornig, *brunröd fällning i epidermis*, för resten *missfärgning* och delvis destruering *af klorofyllkornen.* Sedan reagenset afdunstat från snittet, tillsättes koncentrerad svafvelsyra: ingen karakteristisk reaktion.

14. *Kaustikt kali.* Ingen karakteristisk reaktion. Ingen saponifikation af elaiosfererna, åtminstone icke i rumstemperatur.

15. *Osmiumsyra.* En svartaktig färgning i hela snittet, äfven i epidermis och i kärlknippenas innehåll. Äfven själfva klorofyllkornen mörkna mer eller mindre.

16. Snitt, som några timmar macererats med *vinsyrehaltig alkohol*, färgas ej tydligt af *salpetersyrehaltig* H_2SO_4. I *jodjodkalium* färgas klorofyllkornen endast *svagt gulbruna*, ej mörkt rödbruna, och blifva nu icke destruerade i detta eller andra reagens. Icke heller med järnklorid och kaliumbikromat erhållas några tydliga reaktioner.

Af dessa mikrokemiska prof är det sålunda tydligt, att uti bladens klorofyllkorn finnes något (eller några) ämne, som fälles eller brunfärgas af jodjodkalium, och som utlöses ur snitten af vinsyrealkoholen. Det är möjligen detta ämne, som af ERDMANNS reagens färgas rödgult—rödbrunt (profvet 1), hvilken reaktion dock icke är någon tydlig brucinreaktion. Det är emellertid icke möjligt att af de mikrokemiska profven afgöra, hvilket ämne detta är.

För att utröna, om i bladen möjligen kunde finnas någon alkaloid, oaktadt jag mikrokemiskt icke erhållit några tydliga alkaloidreaktioner, behandlas bladen efter STAS-OTTOS metod för isolering af alkaloider. Efter att möjligast noga hafva sönderklippts digereras de $^1/_2$ timme i vinsyrehaltig alkohol (utan att profvet starkt upphettas). Därefter filtreras och filtratet afdunstas i lindrig värme nästan till torrhet. Återstoden löses i vatten, och denna vattenlösning skakas med en lika stor volym eter,

Digitized by Google

Vattenlösningen afskiljes från eterlösningen, som afdunstas. I återstoden finnes ingen alkaloid. Vattenlösningen afdunstas något, så att etern fullständigt aflägnas, försättes sedan med kalilut, tills vätskan reagerar tydligt alkalisk. Den alkaliska lösningen skakas med eter; etern frånskiljes och afdunstas till torrhet. Återstoden ger ingen alkaloidreaktion. Den alkaliska lösningen skakas sedan med varm amylalkohol, som frånskiljes och afdunstas till torrhet. Icke heller denna återstod ger någon alkaloidreaktion.

Den alkaliska lösningen, som till färgen är ljust brungul, ger efter uppvärmning med tymol och H_2SO_4 en röd eller brunröd färg. Detta gaf mig anledning att tänka på möjligheten, att i denna lösning kunde finnas någon glykosid. För att söka få visshet härom vände jag mig till Professor C. TH. MÖRNER, som också hade godheten hjälpa mig med vidare undersökning af ifrågavarande vätska. Undersökningsmaterialet var alltför otillräckligt för någon fullständig undersökning. Det visade sig emellertid, att vätskan innehöll något ämne, som efter en stunds kokning med utspädd HCl reducerade alkalisk kopparsulfatlösning, och som sålunda sannolikt var en glykosid. Materialet var, som sagdt, otillräckligt för någon mera ingående pröfning. Vid försigtig neutralisering af den alkaliska lösningen utföll ett kristalliniskt pulver af mycket små, rhombiska eller nästan spolformiga kristaller. Dessa färgades bruna af jodjodkalium och gåfvo med HNO_3 en svag, rödgul färg, men ingen brucinreaktion. Sannolikt är det väl detta ämne, som fanns i bladens klorofyllkorn och där gaf de mikrokemiska reaktionerna med jodjodkalium, kaliumwismutjodid och guldklorid. Säkert är emellertid, att i bladen icke finnes någon alkaloid.

Man vet, att sådana ämnen som t. ex. coffein och solanidin kunna bildas genom sönderdelning af glykosider. Och det är väl icke omöjligt, att detta kan vara fallet äfven med brucin. Det synes mig förtjena att pröfvas, om brucin, som finnes i barken hos denna Strychnosart, till äfventyrs kan stå i något genetiskt samband med den glykosid, som synes finnas i bladen hos denna och måhända äfven andra Strychnosarter.

De mikrokemiska reaktionerna med järnklorid och kaliumbikromat (12 och 13) tyda på närvaro af någon garfsyra, som sålunda utan tvifvel finnes i epidermiscellerna och sannolikt äfven i klorofyllkornen.

Digitized by Google

De talrika elaiosfererna bestå tydligen af något fett, åtminstone till största delen.

Stam.

Stammens anatomiska byggnad öfverensstämmer med den, som utmärker Strychnosarter i allmänhet. Stencellringen består, åtminstone hos unga grenar, af endast en rad celler. Omedelbart utanför densamma finnas ganska talrika kristallkammartrådar, som till MILLONS reagens och orceinsaltsyra förhålla sig på samma sätt som motsvarande bildningar hos *Strychnos nux vomica*, var. (Se sidan 54). I sekundära barken synas enstaka, ej förvedade segbastceller.

Tvärsnitt af en mycket ung, några mm. tjock gren pröfvas i följande reagens.

1. *Salpeterhaltig* H_2SO_4. *En intensiv gulröd färg i barken och veden samt i flera celler i märgen.* I veden framträder färgen först i märgstrålarne och i kärlen, men snart synas vedens alla element färgade. De medullära leptomen färgas ej, icke heller kambiet. Färgen blir snart mindre intensiv, mindre röd. Snittet torkas mot rent läskpapper och lägges därpå i en droppe *tennklorur: åtminstone i barkens parenchym inträder en tydlig violettröd färg.*

2. *Vanadinsvafvelsyra.* De delar, som i salpetersvafvelsyra färgas gulröda eller gulaktigt röda, antaga äfven i detta reagens en gulröd färg (som dock ej är lik den färg, som erhölls med det förra reagenset). I barkens parenchym är färgen tydligast och mest gående i rödt. Äfven kambiet färgas här gulrödt, och de medullära leptomen färgas snart röda (RASPAILS reaktion).

3. *Konc.* H_2SO_4. En röd, nästan köttröd färg i kambium och inre leptom (RASPAILS reaktion).

4. *Konc. salpetersyra.* En rödaktig gul färg i barken, veden och en del märgceller, men denna färg är långt ifrån så tydlig som den gulröda färg, som erhölls med salpetersvafvelsyra. I veden och i barkens stenceller qvarstår färgen nästan oförändrad, i barkparenchymet bleknar den tämligen snart, och snittet behandlas då med *tennklorur* på sätt vid 1 finnes angifvet, men någon violett färgning synes ej.

5. *Konc. saltsyra.* Ingen karakteristisk reaktion.

6. *Jodjodkalium. Ingenstädes synes någon otvifvelaktig fällning.* Här visa sig med afseende på cellinnehållet ungefär samma

Digitized by Google

förhållanden som i bladen. I barkparenchymets alla celler, i sekundära barken, i märgstrålarne, i vedens innersta delar, i märgparenchymets flesta celler (i synnerhet de centrala) förefinnas i friska snitt ganska talrika, mer eller mindre gröna, klorofyllförande och delvis äfven stärkelseförande korn. *Dessa korn blifva efter tillsats af reagenset* finkorniga, de flesta *till största delen nästan svarta,* några blifva *mörkt gulbruna, delvis nästan svarta,* några få blifva helt och hållet gulbruna. Ur enstaka sådana korn synes en eller annan liten oljedroppe uttränga. I flertalet af dessa celler kan man dessutom se ett mycket obetydligt, brungult, finkornigt innehåll, men detta är icke någon tydlig fällning. I kambiet samt i medullära leptomen ser man ett brungult, otydligt kornigt innehåll, som dock vid jämförelse med andra, i vatten lagda snitt icke synes vara någon fällning, utan endast det redan förut där befintliga innehållet, som nu af reagenset färgats. Detsamma synes vara förhållandet med vedens kärl och parenchymceller.

7. *Kaliumwismutjodid.* Ingenstädes någon tydlig fällning, men nästan alla de förut mer eller mindre gröna kornen blifva i detta regens mer eller mindre destruerade, finkorniga och färgade. Sålunda äro i barkparenchymets flesta celler *klorofyllkornen* dels grönaktiga, dels *rödbruna eller gulbruna;* märgstrålcellernas innehåll är rödbrunt, i märgparenchymets flesta celler äro de förut gröna — färglösa kornen nu nästan svartbruna. (De förut färglösa kornen, som nu äro svartbruna, äro tydligen stärkelsekorn, som väl dock kunna innehålla äfven något annat ämne). I vedens flesta kärl ser man dels ett grönaktigt, homogent innehåll, dels några mörka, grönaktiga, korniga massor, som synas adherera vid väggarne.

8. *Guldklorid.* Alla klorofyllförande korn något destruerade, finkorniga, i en del celler gulaktiga, i de flesta celler nästan svarta af ytterst fina, mörka korn (uppkomna genom reduktion af reagenset). De icke klorofyllhaltiga stärkelsekornen i en del märgparenchymceller visa ingen förändring. Ingenstädes synes någon tydlig fällning.

9. *Fosformolybdensyra.* Klorofyllkornen blifva gulaktiga. *De flesta celler i innersta korkcellagret samt barkparenchymcellerna äro fyllda af ett homogent, rödgult innehåll, likaså kärlen och märgstrålarne vid vedens innersta del samt cellerna närmast omkring inre leptomen.* Då snittet efter flera timmars förlopp, men innan

Digitized by Google

reagenset afdunstat, åter undersökes, synes detta innehåll ej tydligt (har förmodligen lösts i öfverskott af reagenset).

10. *Pikrinsyra.* Ingen tydlig reaktion.

11. *Kaliumbikromat. I innersta korkcellagret, i de flesta barkparenchymceller, i sekundära barkens alla celler, i vedens kärl samt i märgens flesta celler uppstår en tydlig, kornig, brunröd fällning.* I en del barkparenchymceller, i en del vedkärl och märgstrålar är innehållet grönaktigt; någon tydlig fällning kan ej urskiljas.

12. *Järnklorid. En brunaktigt grön, kornig fällning i alla de celler, som med kaliumbikromat gifva en tydlig fällning,* i öfriga celler i barkparenchymet etc. är innehållet grönaktigt, utan att i dessa någon tydlig fällning uppstått.

13. Snitt, som på vanligt sätt behandlats med *vinsyrealkohol,* gifva ingen reaktion med ERDMANNS *reagens* och *tennklorur.* I *jodjodkalium* gifva en del af de vid 6 omtalade klorofyllförande kornen i märgen, märgstrålarne och barkparenchymet en tydlig stärkelsereaktion, men inga af dessa korn antaga här någon mörkt gulbrun färg, såsom fallet var i friska snitt.

Af profvet 1. framgår, att *åtminstone i barken måste finnas brucin,* oaktadt ingen tydlig fällning erhålles med t. ex. jodjodkalium. Det vill synas, som denna alkaloid här skulle finnas *uti de klorofyllförande och delvis äfven stärkelsehaltiga kornen.* För att öfvertyga mig om, att brucin verkligen finnes i barken, behandlades den på samma sätt som bladen efter STAS-OTTOS metod för isolering af alkaloider, och jag fick därvid också efter afdunstning af den eter, som skakats med den alkaliska lösningen, en obetydlig återstod, som med HNO_3 gaf en tydlig brucinreaktion.

Reaktionerna 11 och 12 visa, att garfsyra finnes både i barken, veden och märgen.

Reaktionen med fosformolybdensyra (9) kan jag ej nöjaktigt förklara.

"Strychnos Blay-Hitam."

Af den förut på sid. 9 omtalade Strychnosform, hvars stam och bark (ej rotbarken) användas vid beredningen af Panggahnernas Ipoëgift, har jag genom Professor SANTESSONS utmärkta tillmötesgående erhållit ett prof. Det är tvärsnitt af en 9 cm.

Digitized by Google

tjock stam, med både bark, ved och märg. Såsom förut nämndt, hade SANTESSON både i barken och veden funnit brucin, men icke strychnin. Såsom SANTESSON framhåller, talade detta tydligen emot, att »Blay-Hitam» skulle vara identisk med *Strychnos Tieuté*, om hvilken art man vet, att dess rot innehåller strychnin, men däremot efter all sannolikhet intet brucin. Dock torde denna omständighet icke alldeles utesluta möjligheten af att *Str. Tieuté* och »Blay-Hitam» kunde tillhöra samma art.

Det erhållna Blay-Hitamprofvet visar ytterst talrika och stora, redan för blotta ögat synliga kärlmynningar i veden, hvilket genast leder ens tanke på, att det sannolikt härstammar från någon lian. En utmärkt anatomisk beskrifning på veden och barken är lemnad i H. och C. G. SANTESSONS förut citerade arbete (se pag. 9), hvartill jag hänvisar. Vid jämförelse af den anatomiska byggnaden hos Blay-Hitam med den anatomiska beskrifning på *Str. Tieuté*, som nyligen lemnats af ITSCHERT[1]), har jag funnit följande olikheter.

Hos *Str. Tieuté* inga stenceller i barkparenchymet, ej heller i mjukbastet, under det sådana finnas hos Blay-Hitam. Hos *Str. Tieuté* består märgen af tunnväggiga parenchymceller, som föra oxalatkristaller. Hos Blay-Hitam är den till stor del bildad af tjockväggiga stenceller, utan kristaller. Därjämte synas vedkärlen hos *Str. Tieuté* icke vara fullt så vida och talrika som hos Blay-Hitam.

Om den af ITSCHERT beskrifna arten verkligen är den typiska *Str. Tieuté* LESCH., skulle sålunda ofvan anförda skiljaktigheter vara de enda, hvarigenom Blay-Hitamstammen i anatomiskt hänseende afviker från stammen af *Str. Tieuté*. Detta talar tydligen för, att de tvenne Strychnosformerna måste vara nära beslägtade, men ej identiska. Det är väl sannolikt tvenne skilda, men närstående arter.

Vid de mikrokemiska prof, jag gjort på Blay-Hitam, har jag fått starka reaktioner på brucin i hela barken, med undantag af stencellringen och korklagret. Detta senare färgas blågrönt af konc. salpetersyra och andra oxidationsmedel och innehåller väl sålunda »strychnokrom» (se pag. 64). Äfven i veden och märgen fås reaktion på brucin, ehuru ej så tydligt som i barken. Ingenstädes erhålles någon strychninreaktion med vanadinsvafvelsyra.

1) Beiträge zur anatomischen Kenntnis von *Strychnos Tieuté*. Inaug.-Diss. Erlangen 1894.

Digitized by Google

Gelsemium sempervirens (L.) Pers.

(Syn.: Bignonia sempervirens L.)

Förekommer i Nordamerikas Förenta Stater, nämligen i de sydöstra och södra staterna från Virginia till Texas, där den är vanlig vid flodstränder i närheten af kusterna. Den uppgifves äfven vara funnen i Mexiko. Det är en vacker lian, med mycket lång, krypande jordstam och 30—50 fot hög öfverjordisk stam. Den bildar vackra festoner mellan trädens kronor. De motsatta, äggrundt lancettlika bladen qvarsitta under vintern (enl. flera förf.). Blommorna sitta ensamma eller i fåblommiga klasar i bladvecken och hafva stora, trattformiga, vackert gula, välluktande blomkronor. Växten kallas i sitt hemland »gul jasmin» eller »Carolina-jasmin».

I botaniskt hänseende står slägtet *Gelsemium* — med sina 2 arter — tämligen isoleradt, på samma gång det eger vissa likheter med flera växtfamiljer. Detta har också varit orsaken till, att det af olika systematici förts till olika familjer. Sålunda har *Gelsemium sempervirens* successive varit förd till alla de förut å sidan 29 nämnda familjerna, som äro mer eller mindre beslägtade med Loganiaceae. Till denna sistnämnda familj fördes växten af De Candolle[1]) och sedan äfven af Bentham och Hooker[2]), Solereder[3]) m. fl. — *Gelsemium* (jämte ett par andra små slägten) afviker från öfriga Loganiaceer genom tvåklufna märken, d. v. s. märkesflikarnes antal är 4, ej 2, såsom hos andra Loganiaceer.

I anatomiskt hänseende synes slägtet icke förete någon väsentlig afvikelse från öfriga Loganiaceer[4]).

I kemiskt hänseende är *Gels. sempervirens* så till vida skild från öfriga Loganiaceae, som alkaloiderna gelsemin och gelse-

1) »Prodromus», IX (1845).

2) Genera Plant. II (1876).

3) I Engler u. Prantl, Pflanzenfamilien, 75. Lief. (1892).

4) Likasom hos *Strychnos* äro klyföppningarne omgifna af särskilda »bicellerb», som till formen afvika från epidermiscellerna. Jämför Engler u. Prantl, Pflanzenfamilien, 75. Lieferung, p. 21. I st. f. stencellringen hos *Strychnos* finnes här en ring af segbastceller, och kristallkamrar synas vara ytterst sparsamma eller nästan alldeles saknas i barken.

Digitized by Google

minin samt glykosiden aesculin veterligen icke förekomma hos andra slägten inom denna familj.

Denna växt, som sedan lång tid tillbaka varit använd som folkmedel vid feber och neuralgier, har flera gånger förorsakat förgiftningsfall, och det var, enligt uppgift, ett sådant, som vid midten af detta århundrade fäste läkarnes uppmärksamhet på denna växt. Sedan 1873 är drogen *radix Gelsemii* officinel i Förenta Staternas farmakopé [1]). Den användes i form af fluidextrakt och tinktur vid frossa, lunginflammation etc., och särskildt har den blifvit berömd såsom medel mot trigeminusneuralgi. Omdömena om det terapeutiska värdet af denna drog och det därur framställda gelseminet hafva dock varit mycket olika, hvilket väl delvis torde bero på de använda preparatens olika halt af gelsemin och gelseminin. RUSBY [2]) t. ex. säger, att *Gelsemium* är ett af de vigtigaste läkemedlen i Nordamerikas södra stater. DUJARDIN-BEAUMETZ [3]), som särskildt studerat *Gelsemium's* antineuralgiska verkan, ställer detta medel vida under aconitin.

I handeln förekomma under namnet *radix Gelsemii* icke blott delar af roten, utan äfven af rotstocken och mycket ofta äfven med inblandade öfverjordiska stamdelar [4]). De sistnämnda skiljas dock mycket lätt från de underjordiska delarne genom sin purpurröda bark; de äro för öfrigt ihåliga, beroende på destruktion af märgen. Rotdelarne, hvilka liksom rotstockfragmenten hafva ljusbrun bark, skiljas från stamdelarne därpå, att de sakna märg; och likaså sakna de segbastring i barken, hvarföre dess brottyta icke är fibrös eller luddig, såsom fallet är med stamdelarnes bark. Enligt uppgift i GEISSLER u. MOELLER, Realencyclopädie der gesammten Pharmacie, äro stamdelarne förkastliga. Att de emellertid lika väl som roten innehålla alkaloid, synes af det följande.

Rot.

Jag har mikrokemiskt undersökt ett 8 mm. tjockt rotfragment, erhållet från de farmakognostiska samlingarne i Farmaceutiska Institutet i Bern.

1) Jämför FRISTEDT, Om Radix Gelsemii, i Upsala Läkareförenings Förhandlingar, 14:de bandet, p. 47 (1878).

2) Terapeutic Gazette, Dec. 1884. Archiv f. Pharm. XXIII, p. 447.

3) Terap. Gaz. 1891, XII, p. 262. Ref. Jahresb. der Pharm. 1891.

4) Jämför BASTIN, i Pharmac. Journ. Trans. 1892, N:o 1192, p. 652. Ref. Jahresb. der Pharm. 1892, p. 118.

Digitized by Google

Man kan redan med obeväpnadt öga urskilja de ganska talrika, breda märgstrålarne, som genom sin ljusare färg äro tydligt markerade mot de öfriga delarne af den ljusgula vedcylindern. Denna intager största delen af snittytan (tvärsnitt). Den beklädande barken är knappt mer än 1/3 mm. tjock. Med loup urskiljer man ännu tydligare de ljusa märgstrålarne, som uppdela vedcylindern i talrika, smala, kilformiga partier. Därjämte synas nu tydligt mynningarne af de talrika och stora kärlen uti veden. Barkens snittyta är brungul. Under mikroskopet visar snittytan följande byggnad (Pl. II, fig. 3).

Barken. Ytterst ett korklager, bestående af flera rader tangentialt sträckta celler med ett föga tydligt innehåll. Innanför korken kommer ett temligen tunt lager af barkparenchym, hvars celler äro något tangentialt sträckta, hafva tunna väggar och ett amorft, färglöst, delvis kornigt innehåll, som ofta ligger invid cellväggarne. I somliga celler finnas dessutom små stärkelsekorn. Innanför den primära barken har man ett jämförelsevis mäktigt lager af mjukbast. De särskilda delarne äro skilda från hvarandra genom märgstrålar, som vid gränsen mellan primära och sekundära barken småningom öfvergå i de omgifvande väfnaderna. Mjukbastet består hufvudsakligen af tunnväggiga, axillärt sträckta parenchymceller, hvilkas innehåll är af samma beskaffenhet som cellinnehållet i primära barken (dock finnas här knappt några stärkelsekorn). Äfven i de corticala delarne af märgstrålarne är cellinnehållet af samma beskaffenhet.

Veden är karakteriserad af talrika, mycket stora[1]) kärl, af hvilka flera äro fyllda af en gulbrun, hartsliknande massa. Märgstrålarne tilltaga i bredd utåt[2]), de bestå af 4—10 rader celler, som i radial riktning äro starkt sträckta; deras innehåll är hufvudsakligen stärkelse.

Mikrokemiska prof:

1. *Jodjodkalium.* De omtalade innehållen i primära och sekundära barken färgas gulbruna—rödbruna; innehållen i vedens kärl blifva också mera bruna än förut; stärkelsekornen färgas som vanligt svartblå.

---

1) Lianer i allmänhet hafva, som bekant, stora, vida kärl.

2) Rothrock och Shoemaker hafva anmärkt detta såsom egendomligt för *Gelsemium.* Se Pharm. Ztg, 1884, N:o 35, p, 130. Anmärkas bör dock äfven, att hos Loganiaceer i allmänhet märgstrålarne äro bredare utåt.

Digitized by Google

2. *Vanadinsvafvelsyra* (1 : 100). Hela barken blir röd, med en märkbar dragning i violett. Vedkärlens innehåll blifva röda (ej samma färg som i barken). Gör man profvet på det sätt, att snittet först lägges i vatten, som sedan aflägsnas med läskpapper, och derpå reagenset får tillflyta, så ser man tydligt, att det är barkcellernas innehåll, ej deras väggar, som rödfärgas.

3. *Konc. svafvelsyra.* Hela barken blir gul (med en märkbar dragning i orange). Vid detta, liksom vid närmast föregående prof, utträda små droppar ur cellerna och antaga samma färg som öfriga delar af cellinnehållen.

4. *Konc. salpetersyra.* Hela barken blir grönaktig (färgen är ej stark, skulle sannolikt framträda bättre i den lefvande växten; detsamma gäller äfven om den med vanadinsvafvelsyra erhållna färgen).

5. MILLONS *reagens.* Både i barkens celler och i vedens kärl färgas innehållen mer eller mindre tydligt tegelröda.

6. *Orceinsaltsyra.* Alla dessa innehåll antaga en tydlig röd färg.

7. *Floroglucin+HCl.* Vedelementens cellväggar antaga en intensiv violettröd färg. Korkcellernas väggar färgas knappt. (Innehållen i barkens celler och vedens kärl färgas ej).

8. *Osmiumsyra.* Innehållen i barkens alla celler blifva brunaktiga.

9. *Järnklorid.* Hela barken blir grönaktig.

10. Snitt, som nära ett dygn legat i *vinsyrealkohol*, gifva inga färgreaktioner i barken med *konc.* H_2SO_4, *vanadinsvafvelsyra* eller *konc.* HNO_3. Däremot färgas de ännu qvarvarande cellinnehållen därstädes nästan lika tydligt som förut med *jodjodkalium.* Huruvida någon del af dessa cellinnehåll blifvit löst, kan man ej se. (Innehållen i vedkärlen färgas nu af H_2SO_4 mindre tydligt röda. Den nu inträdande reaktionen liknar mera den reaktion, som detta reagens i vanliga fall ger med förvedade väfnader. Se det föreg.).

Af dessa mikrokemiska prof framgår hufvudsakligen följande.

Innehållet i barkparenchymets och mjukbastets celler består till större eller mindre del af äggbvita (profven 5 och 6). Uti dessa cellinnehåll finnes med sannolikhet gelseminin, att döma af de mer eller mindre tydliga färger, som erhöllos med H_2SO_4 och HNO_3. Den röda färg, som erhölls med MANDELINS reagens (2), bevisar naturligtvis icke, att här finnes gelseminin, men talar

Digitized by Google

nog icke heller däremot. Det är nämligen högst sannolikt, att den violetta eller blåvioletta färg, som gelseminin makrokemiskt ger med detta reagens, icke inträder i växtcellen, utan endast en violettröd eller nästan röd färg. Det synes vara en allmän regel, att det första stadiet af flera alkaloiders färgreaktioner icke eller endast undantagsvis inträder vid mikrokemiska prof. Vi hafva i det föregående sett, att t. ex. strychnin och brucin förhålla sig på detta sätt. Och med all sannolikhet är detsamma fallet äfven med curarin och gelseminin m. fl. Sistnämnda alkaloid ger i växtcellen antagligen en violettröd eller nästan rent röd (ej blåviolett) färg, sålunda ungefär samma färg, som sannolikt äfven gelsemin ger vid mikrokemiska prof med vanadinsvafvelsyra. Det torde därföre vara alldeles omöjligt att endast med detta reagens mikrokemiskt skilja dessa bägge alkaloider, allra helst när de, såsom här sannolikt är fallet, förekomma tillsammans. Af makrokemiska analyser vet man, att i rotbarken hos denna växt finnes hufvudsakligen gelsemin, men äfven, ehuru i ringare mängd, gelseminin. Den färg, som nyssnämnda reagens här framkallade, beror väl sålunda hufvudsakligen på närvaro af gelsemin i cellinnehållen. Men reaktionerna med H_2SO_4 och HNO_3 tala för, att här äfven finnes gelseminin. Reaktionen med Fe_2Cl_6 visar, att i barken sannolikt äfven finnes garfsyra. Och det är möjligt, att här äfven baserna äro bundna vid denna syra[1]).

I det hartsliknande innehåll, som finnes i flera af vedens kärl, ingår tydligen något ägghviteartadt ämne (profven 5 och 6). Hvilket ämne det är som i dessa kärlinnehåll färgas rödt (utan dragning i violett) af vanadinsvafvelsyra, är mig ej möjligt att afgöra.

Stam.

Från Kew erhöll jag några grenar med blad af den lefvande växten.

Tvärsnitt af en mycket ung, endast ett par mm. tjock gren visar följande anatomiska byggnad (Plansch II, fig. 2).

---

1) Kollock fann i Gelsemiumroten följande ämnen: gelsemin, harts, flyktig olja, fet olja, ett gult färgämne, garfsyra, stärkelse, albumin, gummi, pektinsyra, extraktivämne, »lignin», oorganiska salter. Enligt Eberle finns i veden ingen alkaloid. Se Holmes revy i Pharm. Journ. and Trans. Ser. 3, Vol. VI (1875—76), p. 563.

Digitized by Google

Barken. Ett gulrödt korklager, af omkring tre rader tangentialt sträckta, delvis nästan sammanfallna celler, hvilkas lumina oftast äro fyllda af en homogen, gulröd massa. Emellan detta korklager och det gröna, klorofyllförande barkparenchymet ligga tvenne, väl markerade cellager, hvarje bestående af en rad celler. Det yttre af dessa lager är fellogen och bildas af nästan isodiametriska, men i axial riktning något sträckta celler, som äro helt och hållet fyllda af ett ytterst finkornigt eller nästan homogent och nästan färglöst innehåll, som är lösligt i kloralhydratlösning, färgas intensivt rödt af orceinsaltsyra och mörkt tegelrödt af MILLONS reagens. (Det färgas ej af floroglucin + saltsyra). Det är sålunda rikt på något ägghviteartadt ämne. I likhet med de egentliga korkcellernas väggar äro äfven väggarne i detta lager olösliga i konc. H_2SO_4. Vid inverkan af denna syra händer det ofta, att, sedan öfriga delar af barken äro upplösta, de nu ytterst tunna cellväggarne i detta lager bukta ut (mot snittets centrum), därigenom påminnande om den karakteristiska bild man erhåller i räfkakornas palissadlager vid dessas behandling med HNO_3.

Det andra, inre lagret är felloderm och består af smärre, något tangentialt sträckta celler, med ett obetydligt innehåll af samma beskaffenhet som i fellogenet. Det afsticker skarpt mot det innanför befintliga barkparenchymet. Detta senare består af flera lager nästan isodiametriska celler, som äro rika på klorofyll, i synnerhet de yttre; de innesluta endast något enstaka stärkelsekorn. På gränsen mellan barkparenchymet och mjukbastzonen finnes en kontinuerlig ring af stora, ej förvedade segbastceller, med oftast mycket förtjockade väggar. (I den gren, hvarifrån det afbildade snittet är taget, voro dessa segbastceller ovanligt tunnväggiga; se figuren). Mjukbastzonen är ganska mäktig och består hufvudsakligen af parenchymceller; silrör har jag ej med säkerhet kunnat finna här. (Sådana finnas däremot i riklig mängd i inre mjukbastet).

Veden är liksom i roten rik på större och mindre kärl och genomdrages af talrika märgstrålar. Dessa bestå af *en* rad nästan isodiametriska celler, fyllda af små runda stärkelsekorn, i synnerhet i vedens innersta del invid inre mjukbastet.

Märgen har en något egendomlig byggnad. Den består till största delen af stora, polygonala celler, med tunna väggar och nästan utan märkbart innehåll, och dessa celler bilda liksom en 4-sidig pelare, som med de fyra sidokanterna berör vedcylinderns

Digitized by Google

insida. Märgparenchymets yttersta celler äro något mindre, mera rundade och alldeles fyllda af stärkelsekorn. Mellanrummet mellan denna »märgpelare» och vedcylindern upptages helt och hållet af inre mjukbastet (och dess kambium), som sålunda på tvärsnitt kommer att bilda fyra cirkelsegment. (Se teckningen). I detta mjukbast finnas talrika silrör. Både i yttre och inre leptomen (samt i kambiet) finnes som vanligt ett nästan färglöst, otydligt kornigt innehåll i alla element. Därjämte finnas där äfven enstaka små stärkelsekorn och små oljedroppar. I »märgpelarens» stärkelselager förekomma ganska talrika gröna, klorofyllförande korn. — I barkparenchymet finnas enstaka små oljedroppar. Alla dylika »elaiosferer» lösas i kloralhydrat, ej genast, men efter någon timme. Likaså löses däri innehållet i korkcellerna, fellogenet och fellodermet, åtminstone till största delen.

I kemiska reagens förhålla sig dylika snitt på följande sätt.

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Både hela *barken* (med undantag af korklagret) *och de inre leptomen jämte märgens stärkelselager blifva genast körsbärsröda,* i ett af snitten blir en af de inre leptomgrupperna *delvis röd, delvis intensivt grön.* Både de gröna och de röda partierna blifva småningom brunaktiga.

Ett tredje snitt från allra yngsta delen af grenen ger följande reaktioner: det inre mjukbastet och delvis äfven märgparenchymet blifva först grönaktiga, sedan blifva märgens stärkelselager samt yttersta delarne af barkparenchymet tydligt gröna, under det att inre leptomen samt kambiet och barkens hela inre del nu blifvit blå. Därpå blifva inre leptomen och slutligen äfven största delen af barken tydligt körsbärsröda.

Korklagret antager vanligen i detta reagens samma gulröda färg som bladets epidermis (se nedan). Veden blir vanligen grönaktig. I barken, i synnerhet i närheten af segbastringen, framträda, enstaka, små, droppliknande massor. Segbastcellernas väggar blifva ofta blåaktiga.

Stundom blifva både barken och inre leptomen i första hand gulröda, sedan körsbärsröda.

2. *Konc. svafvelsyra. Hela barken* (med undantag af korken) *samt de inre mjukbastgrupperna antaga genast en tydlig rödgul färg,* och sedermera blifva dessa mjukbastgrupper och på några ställen äfven yttre leptomet och kambiet röda, och därjämte äro äfven några små oljedroppar rödvioletta (RASPAILS reaktion). Största delen af barken är fortfarande rödgul. I veden inträder

Digitized by Google

synnerligen tydligt den reaktion, som förvedade delar i allmänhet gifva med detta reagens. Jämför sidan 48. Den rödgula eller brungula färgen blir alltid först synlig i kärlens väggar.

3. *Salpetersyrehaltig svafvelsyra.* Samma reaktioner som i H_2SO_4 ensam.

4. *Konc. salpetersyra.* Veden blir som vanligt gul; *inre leptomen gulgröna;* barken visar knappt någon grön färg.

5. *Konc. saltsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. I detta reagens framträda tydligt oljedroppar i alla delar af barken och särskildt i närheten af segbastcellerna och, såsom det synes, äfven inuti dessa. Äfven i fellogen- och fellodermlagren framträda några enstaka droppar.

6. *Jodjodkalium.* En kermesfärgad, otydligt kornig *fällning, som är starkast i fellodermlagret, därnäst i de angränsande, klorofyllförande parenchymcellerna* samt i de celler, som ligga närmast intill bastcellringen, något mindre stark i märgens stärkelselager, i kambiet, i öfriga klorofyllförande barkparenchymceller samt i de inre leptomen. I *några* af inre leptomens celler är fällningen stark. En tämligen *otydlig* fällning synes i *fellogenlagret.* Ingen fällning i korkcellerna. I flera segbastceller synas endast oljedroppar.

7. *Kaliumwismutjodid.* En ringa, men fullt tydlig, gulaktig fällning i märgens stärkelselager, i inre leptomen, i barkens parenchym och i kambiet, *en starkare gul fällning i fellodermet; i fellogenlagret ingen tydlig fällning.* I några få af inre leptomens element synes en riklig, mörkare färgad, brungul fällning.

8. *Guldklorid.* En tydlig, finkornig, något gulaktig fällning i nästan alla delar af barken, i kambiet och i inre leptomens element. *Fällningen är särdeles riklig i fellodermlagret,* mycket tydlig äfven i de celler, som ligga närmast bastcellringen. I själfva bastcellerna har ingen fällning uppkommit. *Mycket ringa är fällningen i barkparenchymlagrets inre del,* närmast utanför de alkaloidrika cellerna vid bastcellringen. Oljedropparne i bastcellerna etc. påverkas ej genast, men efter någon timme blifva de oregelbundna och något korniga

9. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen fullt tydlig reaktion.

10. *Fosformolybdensyra.* I de inre leptomen märkes en svag, men tydligt iakttagbar fällning, som vid starkare förstoring visar sig bestå af ytterst små, runda, färglösa, i molekularrörelse stadda korn; i märgens stärkelselager kan man ej tydligt se någon fäll-

Digitized by Google

ning. I kambiet och i barken synes ej någon fullt tydlig fällning, utom i *fellodermlagret, där ett rikligt, nästan apelsingult innehåll fyller cellumina.*

11. *Pikrinsyra.* Tydlig, finkornig, gulaktig fällning i bark, kambium, inre leptom och märgens stärkelselager. Fällningen synes vara starkast i de celler, som ligga närmast på ömse sidor om bastcellringen, samt i märgens stärkelselager och i kambiet. *Nästan ingen eller mycket obetydlig fällning i barkparenchymets inre del* (närmast utanför bastringens alkaloidrika celler).

12. *Järnklorid.* En grönaktigt *brun fällning i bark och medullära leptom samt i märgens stärkelselager,* där den är tydligast.

13. *Kaliumbikromat. Fullt tydlig,* gulröd, homogen *fällning endast i fellodermlagret.* Möjligen fällning äfven i märgens stärkelselager, men detta kan ej säkert afgöras på grund af det där förut varande rikliga innehållet (stärkelse, klorofyll etc.). Hela snittet är något gulgrönaktigt. Koncentrerad svafvelsyra tillsättes. Därvid uppkommer en *blågrön färg i bark och inre leptom,* hvilken färg så småningom bleknar och blir otydlig.

14. *Kaliumhydrat.* (Bark och inre leptom färgas genast gula). Fellodermlagrets och fellogenets celler visa sig på ett par ställen fyllda af ett brunaktigt rödt, nästan homogent innehåll, och efter några timmar synes ett sådant innehåll flerstädes i dessa lager. Segbastcellernas väggar äro efter några timmar så ansvällda, att lumen nu är nästan utplånad. I omedelbar närhet af dessa celler framträda större och mindre, tämligen starkt ljusbrytande oljedroppar, af hvilka en del möjligen utträngt ur bastcellerna. Äfven i kambiet framträda nu särdeles tydligt små sådana droppar.

15. *Kaustik ammoniak + kaustikt kali.* (Genast uppkommer en rödgul, snart försvinnande färgning af nästan hela snittet). Snart synes *i fellogenets och fellodermets flesta celler* ett ytterst finkornigt, *brunaktigt rödt innehåll, mest i fellodermlagret.* Efter 24 timmar har en så beskaffad fällning uppstått *äfven i åtskilliga af parenchymets yttre celler.* Oljedropparne oförändrade (ej saponifierade).

16. *Osmiumsyra.* Svärtning eller brunfärgning af alla de stärkelse- eller klorofyllförande cellerna i märgens stärkelselager etc., i innersta delen af veden, i märgstrålarne, i cellerna närmast utanför bastcellringen och i barkparenchymets yttre del

Digitized by Google

samt dessutom i korkens och *i synnerhet i fellogenets och felloderm*ets *celler. Alldeles svarta blifva dessa senare samt märgens stärkelselager.* Äfven segbastcellerna visa nu ett brunaktigt eller gulbrunt innehåll.

17. I *vinsyrealkohol* macererade snitt gifva inga reaktioner med *Mandelins reagens, jodjodkalium, kaliumbikromat* eller *järnklorid.* Icke heller med *osmiumsyra* erhålles i dessa snitt någon fullt tydlig reaktion (vissa delar af barkparenchymet och leptomen mörkna obetydligt). I *kaustikt kali* erhålles däremot ungefär samma reaktion som förut i felloderm- och fellogenlagren.

Af de mikrokemiska profven med vanadinsvafvelsyra, jodjodkalium och andra fällningsreagens framgår med full tydlighet, att såväl i primära och sekundära barken som i inre leptomen och märgens stärkelselager finnes någon Gelseminumalkaloid, och detta i cellinnehållen. Däremot blir det svårare att afgöra, om denna alkaloid är gelsemin eller gelseminin eller möjligen båda. Om den särdeles starka körsbärsröda färg, som erhålles med vanadinsvafvelsyra, uteslutande skulle bero på närvaro af den sistnämnda alkaloiden, så borde, synes mig, en mycket tydlig grön färg hafva erhållits med HNO_3, något, som icke var fallet. Den gulgröna färgen i inre leptomen (profvet 4) talar dock åtminstone icke emot, att där kan finnas något gelseminin. Detsamma kan sägas om de särdeles tydliga körsbärsröda och gröna färger, som samtidigt kunna uppträda i inre leptomen vid inverkan af MANDELINS reagens — en fullkomlig analogi till de violetta, röda och gröna strimmor, som jag med detta reagens erhållit i ett gelseminpreparat, som äfven innehöll gelseminin. Emellertid torde de erhållna, särdeles tydliga reaktionerna hufvudsakligen bero på gelsemin.

Se vi närmare på de med jodjodkalium och en del andra allmänna alkaloidreagens erhållna fällningarne, erhålla vi en ganska intressant upplysning angående alkaloidens lokalisation. Det är nämligen alldeles tydligt, att den finnes i största mängd just i de cellager, som ligga närmast innanför det nästan alkaloidfria, men mycket ägghviterika fellogenet. Alldeles analoga förhållanden förefinnas t. ex. hos räfkakor, där endospermcellerna närmast innanför det strychninfria palissadlagret äro rikast på strychnin, och hos Coniumfrukten, där cellerna närmast utanför det ägghviteförande coniinlagret äro mycket rika på coniin (se längre fram). Det synes mig icke osannolikt, att dessa för-

Digitized by Google

hållanden stå i samband med de respektive alkaloidernas bildning. De ifrågavarande ägghviterika cellagren innehålla måhända något ferment, som kanske spelar någon rol vid alkaloidernas bildning, som efter all sannolikhet sker genom sönderdelning af ägghviteämnen. Helt visst skola fortsatta studier bringa klarhet i dessa frågor. Dessa spörsmål äro icke heller utan en viss praktisk betydelse. Ty vet man en gång, på hvad sätt alkaloiderna bildas i växten, så bör man också kunna förstå, huru man skall odla en växt, för att i densamma få största möjliga alkaloidhalt.

Den grönbruna fällning, som uppkommer vid profvet med Fe_2Cl_6 (12), beror möjligen på samtidig närvaro af garfsyra och »gelseminsyra» (aesculin). Sistnämnda ämne ger åtminstone med *ett* järnsalt, nämligen ferrisulfat, en svart *fällning, som snart blir brun.* Se HOLMES, i Pharm. Journ. Trans. (3) VI, p. 601.

Den ganska starka, brunaktigt röda fällning, som under inverkan af kali och ammoniak uppstår uti fellodermet etc. (både i friska snitt och i sådana, som behandlats med vinsyrealkohol), beror säkerligen icke på garfsyrans närvaro. Huruvida »gelseminsyra» skall kunna gifva en sådan reaktion, har jag ej haft tillfälle att pröfva, enär jag ej lyckats erhålla detta ämne. — Reaktionen med osmiumsyra (16) beror väl på närvaro dels af garfsyra, dels af olja.

Blad.

Undersöker man snitt i vatten, ser man i de flesta epidermiscellerna ett emulsionsartadt innehåll med talrika större och mindre oljedroppar. Äfven i mesofyllcellerna förekomma sådana droppar, men mycket sparsammare. Tillsättes kloralhydratlöslösning, framträda oljedropparne tydligare. De lösas ej genast i denna vätska, men då snittet sedan efter 24 timmar åter undersökes, hafva de lösts. De lösas ej i kall alkohol, men lösas till en del vid snittets kokning.

Enligt HOLMES l. c. p. 564 har KOLLOCK i bladen funnit samma ingredienser som i roten, ehuru i mindre mängd.

I reagensen förhålla sig snitt af bladen på följande sätt:

1. *Vanadinsvafvelsyra.* En tydlig *gulröd färg* visar sig genast *i största delen af epidermis.* Stundom uppträder i någon mindre del först en gul färg, som dock snart efterträdes af en gulröd. För öfrigt inträder ej någonstädes i snittet någon tydlig reaktion.

Digitized by Google

2. *Konc. svafvelsyra.* Epidermis blir genast gul och medelnervens leptom svagt brunrödt. Kort därpå antaga palissadlagren en gulröd färg, som dock snart får en märkbar dragning i brunt och sedan öfvergår i brunrödt. Äfven epidermis blir snart gulröd, efter hand med någon dragning i brunt. Oljedropparne i epidermis blifva småningom korniga.

3. *Konc. salpetersyra. Palissadlagrets celler antaga genast en brunröd färg*, som snart blir mera brun; merenchymet och epidermis blifva gulaktiga. Oljedropparne i epidermis blifva oregelbundna, men ej korniga. — I salpetersyrehaltig H_2SO_4 förehålla sig snitten på samma sätt som i ren HNO_3.

4. *Konc. saltsyra.* Nästan hela snittet blir gulaktigt.

5. *Jodjodkalium.* En svag, gulbrun, kornig fällning i epidermiscellerna. De klorofyllförande cellerna blifva mera ogenomskinliga, deras innehåll antager samma gulbruna färg som fällningen i epidermiscellerna; de talrika klorofyllkornen göra det omöjligt att se, huruvida någon fällning här uppkommit. En brunaktig färg eller möjligen fällning äfven i inre leptomen.

6. *Kaliumwismutjodid.* En gulbrun färgning af de klorofyllförande cellerna, en gulaktig färgning af epidermiscellernas innehåll; ingen tydlig fällning.

7. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen fullt tydlig reaktion.

8. *Guldklorid.* I de flesta epidermisceller synes en obetydlig, kornig, nästan färglös fällning; därjämte ser man öfverallt i epidermis talrika oljedroppar. Alla palissadceller synas utfyllda af ett tätt, nästan homogent, rödgult innehåll; i merenchymcellerna ser man ett gulaktigt, något kornigt, ej så rikligt innehåll; huruvida detta är en verklig fällning, kan jag ej afgöra.

9. *Fosformolybdensyra.* De talrika oljedropparne i epidermis framträda synnerligen tydligt. I de flesta palissadcellerna synes ett homogent, rödgult innehåll. I en del merenchymceller är innehållet brungulaktigt, missfärgadt, klorofyllkornen framträda ej tydligt. Rundt omkring de smärre kärlknippena och på sidorna om medelnervens kärlsträng har en mörkbrun, kornig fällning uppstått. Huruvida i själfva kärlknippena någon fällning uppstått, kan ej afgöras, och för öfrigt kan ingenstädes någon otvifvelaktig fällning iakttagas.

10. *Pikrinsyra.* Innehållet i epidermiscellerna är ogenomskinligt, »grumligt», likaså i snittets flesta öfriga celler. I mesofyllet är cellernas innehåll kontraheradt, mörkt smutsgult. Tydlig

Digitized by Google

fällning synes endast i de celler, där en tydlig fällning erhölls med fosformolybdensyra, d. v. s. vid kärlknippena.

11. *Järnklorid.* Genast erhålles en grönblå färg i epidermiscellerna; äfven flertalet af de där befintliga oljedropparne antaga mer eller mindre tydligt denna färg, hvilken snart äfven visar sig i merenchymets celler och i många palissadceller.

12. *Kalihydrat.* Ingen karakteristisk reaktion genast. Efter 24 timmar äro många palissadceller fyllda af ett brunrödt, nästan homogent innehåll (de öfriga mesofyllcellernas innehåll gulgrönt). Oljedropparne i epidermis oförändrade.

13. *Kaliumbikromat.* I epidermis' flesta celler uppkommer genast en kornig, rödaktigt gul, sedermera smutsgul fällning, likaså i många merenchymceller, i några palissadceller och möjligen också i kärlknippenas element; i en stor del af palissad- samt i en del merenchymceller uppstår en homogen, tät, ogenomskinlig, gulaktigt röd, sedan rödbrun fällning. Öfverskott af reagenset aflägsnas medels läskpapper, och koncentrerad svafvelsyra tillsättes: därvid löses genast den korniga fällningen i epidermis etc., under det att den homogena fällningen i flertalet palissadceller etc. icke löses så hastigt.

14. *Osmiumsyra.* Innehållen i epidermiscellerna bli genast svartblå, i palissadcellerna nästan svarta, och snart blifva innehållen i nästan alla celler alldeles svarta.

I snitt, som legat i *vinsyrealkohol*, inträda ej de ofvan omtalade reaktionerna med *vanadinsvafvelsyra*, *konc. salpetersyra* (nu inträder i stället xanthoproteinsyrereaktion), *guldklorid*, *fosformolybdensyra* och *kaliumbikromat.* Med *jodkalium* ingen fällning i epidermis, endast en gulbrun färgning af det ägghvitehaltiga innehållet i mesofyllets celler. Icke heller med Fe_2Cl_6 erhålles nu någon reaktion.

Det är sålunda tydligt, att äfven i bladen, åtminstone i deras epidermis och vid kärlknippena, måste finnas någon alkaloid, ehuru i obetydlig mängd. Att denna alkaloid skulle vara gelsemin eller gelseminin synes däremot icke troligt, att döma af den reaktion (en gulröd, ej körsbärsröd eller violettröd färg), som i friska snitt erhålles med vanadinsvafvelsyra (profvet 1). — Möjligt är väl, att det är den i bladen befintliga alkaloiden, som med HNO_3 ger den brunaktigt röda färgen. Jämför vid *Strychnos brasiliensis*, sid. 72. — Enligt uppgifter i litteraturen[1]) skulle

1) Garcin, Recherches sur les Apocynées. Thèse de faculté de médecine et de pharmacie de Lyon 1889, p. 213.

Digitized by Google

gelsemin vara funnet äfven i bladen, ehuru endast i ringa mängd. Det är väl möjligt, att spår af detsamma kunnat finnas äfven i de af mig undersökta bladen, ehuru jag ej med vanadinsvafvelsyra kunnat mikrokemiskt påvisa det.

De med Fe_2Cl_6 och kali erhållna färgerna visa närvaro af garfsyra. Reaktionen med H_2SO_4 kan jag ej förklara. Möjligen beror den på någon eterisk olja. Den gulröda eller rödgula färgen i palissadlagret och epidermis liknar mycket den rödgula färg, som H_2SO_4 ger i barken.

Fagraea zeylanica Thunb.

Denna växt, som upptäcktes af svenske botanisten Thunberg[1]), förekommer, såvidt hittills kändt, endast på Ceylon.

Huruvida denna art har någon särskild medicinsk eller toxikologisk betydelse, har jag ej sett någon uppgift om. Att den innehåller en alkaloid, framgår af det följande, och möjligen torde den vara en lika så god medicinalväxt som t. ex. *F. auriculata* Jack. (Se Rosenthal, Heil-, Nutz- und Giftpflanzen, II, p. 1123 (1862)). En annan närbeslägtad Fagraeaart, nämligen *F. imperialis*, såg jag i Berlins botaniska trädgård angifven såsom varande en »Heilpflanze», men för öfrigt har jag ej i litteraturen funnit några uppgifter om Fagraeaarternas användning i medicinen. Sannolikt är dock, att flera af dem hysa medicinskt verksamma alkaloider.

Fagraea zeylanica är, såsom Thunberg säger, en liten buske. De unga grenarne[2]) äro tjocka, saftrika, trubbigt fyrkantiga (i tvärsnitt rhombiska); de bära talrika, tätt sittande, mycket tjocka, fasta, men saftrika blad, som till formen äro omvändt äggrundt aflånga och mot basen småningom afsmalna mot det tämligen korta skaftet.

---

1) Denne buske, som fans på öen Ceilon, då jag andra gången reste tillbaka till Colombo stad och fästning, ifrån Gale, är mycket liten; men eger en blomma, som i storlek och fägring täflar med Gardeniae och Portlandia. Den fans blott en enda gång och på ett enda ställe, och lärer vara sällsynt, emedan Ceiloneserne icke kände den, eller visste derpå något inländskt namn. Den är mycket skiljaktig ifrån nyssnämnde Genera och utgör ett nytt och eget slägte. Jag har kallat det efter en ibland våre snällaste Svenske Botanici, Medicinae Doctoren Hr Jon. Theod. Fagraeus.» Thunberg, i K. Sv. Vet. Akad:s Handlingar 1782, p. 132.

2) 2 sådana erhöll jag från Kew Gardens.

Digitized by Google

Bladen

visa inga anmärkningsvärda anatomiska egendomligheter, utom att här förekomma flera stora sclereider, som nå nästan från ena sidans epidermis till den andra. De erinra mycket om motsvarande bildningar i teblad.

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Snitt från ett fullt utveckladt blad. Ingen karakteristisk reaktion. Icke heller i snitt af ett annat, mycket ungt, ej fullt utveckladt blad erhålles någon tydlig reaktion.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* Snitt från det ej fullt utvecklade bladet. Ingen karakteristisk reaktion. (I hvar och en af de talrika mesofyllcellerna framträda 1 eller 2 grönfärgade oljedroppar).

3. *Konc. svafvelsyra.* Snitt af ett fullt utveckladt blad, *Innehållet i epidermiscellerna, i synnerhet i öfversidans epidermis. antager en visserligen ej stark, men fullt tydlig, grön färg, som dock snart försvinner.*

4. *Koncentrerad salpetersyra. Innehållet i öfversidans epidermis antager en svag gulgrön färg.* Detta hos snitt från ett fullt utveckladt blad. I snitt från det mycket unga bladet erhålles ej denna reaktion.

5. *Jodjodkalium.* Snitt från det fullt utvecklade bladet. *I öfre epidermis inträder genast en tät, rödbrun fällning; äfven i undersidans epidermis visar sig en fällning,* men denna är ej så tät. I de närmast under epidermis liggande cellerna inträder genast en ljust rödbrun färgning. Efter en stund blir denna färg mera diffust utbredd och röd, bruna korn träda ut i den omgifvande vätskan, och *i en del celler närmast under epidermis blir det färgade innehållet snart mera ogenomskinligt och kornigt, d. v. s. en fällning uppstår så småningom.* I fibrovasalsträngarne äro kärlens väggar mörkt färgade, kärlens innehåll synes vara dels kornigt, dels kristalliniskt (?).

6. *Jodjodkalium.* För att söka närmare studera de särskilda fällningarnes utseende i resp. öfre och undre epidermis, undersökas nu ytsnitt i samma reagens. Snitt från öfre ytan visa en tydlig, *mörkt rödbrun, kornig* fällning i epidermiscellerna; snitt från undre ytan en nästan *homogen,* af *ljust rödbrun* färg, utom i klyföppningscellerna, där man ser en ymnigare, mörkt rödbrun fällning.

7. *Jodjodkalium.* Tvärsnitt af det ej fullt utvecklade bladet. En särdeles riklig rödbrun fällning, som synes fylla nästan alla

Digitized by Google

parenchymceller och epidermisceller. (De särskilda väfnaderna äro i detta blad ej ännu fullständigt differentierade).

8. Tvärsnitt af det fullt utvecklade bladet få ligga i *vinsyrealkohol*. Efter 5 timmar gifva de knappt någon tydlig fällning med *jodjodkalium*, efter 24 timmar säkert ingen fällning med detta reagens, icke heller uppstår någon brun färgning i de subepidermala cellagren (men kärlväggarne färgas fortfarande bruna).

Äfven snitt af det mycket unga bladet behandlas med *vinsyrealkohol* (i 15 timmar) och försättes sedan med *jodjodkalium;* därvid uppkommer ingen fällning i snittet. Man ser endast de gulbrunt färgade cellkärnorna och protoplasman.

Af de med jodjodkalium erhållna reaktionerna synes, att en alkaloid finnes i bladets såväl undre som öfre epidermis samt äfven i de mesofyllceller, som ligga närmast under båda sidornas epidermis. Af profven med vanadinsvafvelsyra och konc. salpetersyra framgår nästan med säkerhet, att denna alkaloid icke kan vara någon af de förut omtalade, bekanta alkaloider, som man funnit hos Loganiaceer. Hvilken denna alkaloid är, om det är en ny eller ej, är naturligtvis omöjligt att endast af dessa mikrokemiska reaktioner afgöra. För afgörande af detta hade erfordrats en utförlig makrokemisk undersökning, som jag dock ej kunde utföra på grund af det därtill alltför otillräckliga materialet.

Egendomligt är, att fällningarne i öfre och undre epidermis hafva olika utseende. Detta kan möjligen bero därpå, att i undre epidermis finnes något annat ämne, som gör, att alkaloidfällningen där icke kan uppträda på normalt sätt. Det skulle möjligen också kunna bero därpå, att det icke är samma alkaloid, som finnes i öfre och undre epidermis.

Stam.

Tvärsnitt af en ung, omkring 8 m.m. tjock gren visar följande anatomiska byggnad.

Barken bildas till största delen af ett särdeles mäktigt lager af barkparenchymceller, af hvilka de yttre hafva kollenchymatiskt förtjockade väggar. I flertalet af dessa celler finnas små kristallnålar af kalciumoxalat. I detta barkparenchym ligga spridda dels större och mindre sclereider af oregelbunden form och med talrika utskott, dels koncentriska kärlknippen (Se plansch II, fig. 1). Innanför barkparenchymet ligger ett jämförelsevis tunt

Digitized by Google

lager af mjukbast, som hufvudsakligen består af mycket små, axillärt sträckta parenchymceller. Närmast veden kan man urskilja ett tydligt kambium.

Veden är jämförelsevis mycket svagt utbildad. Den bildar endast en smal zon och består nästan uteslutande af parenchymceller med icke synnerligen tjocka väggar. Omedelbart innanför veden finnes kambium och ett föga utbildadt inre leptom.

Märgen. Märgcylindern är mycket tjock och består af stora, tunnväggiga parenchymceller, som innehålla talrika små kristaller af kalciumoxalat.

Snitt af denna gren gifva följande reaktioner.

1. *Vanadinsvafvelsyra. Barkparenchymets flesta celler samt kambium och leptom färgas röda, med någon dragning i violett.* Särskildt intensiv är färgen i kambium och leptom; den blir tämligen snart brunaktig. Märgparenchymet antager en svag, rödaktig färg. Färgen inträder hastigt, och det ser ut, som både membraner och innehåll skulle samtidigt färgas. De små oljedropparne i barken och leptomen blifva rödvioletta eller somliga brunaktigt violetta. Epidermis' ytterväggar blifva rödaktiga.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* Ingen tydlig reaktion.

3. *Koncentrerad salpetersyra.* Ingen karakteristisk reaktion.

4. *Jodjodkalium. I de flesta märg- och barkparenchymceller uppstår genast en mycket tydlig, brunröd eller, i somliga celler, nästan rent röd fällning, som består af små, alldeles runda korn.* Denna fällning ändrar dock snart utseende och blir mindre tydlig (den synes sålunda delvis lösas i öfverskott af reagenset) och mindre röd. *Äfven i epidermis samt i kambium och äfven i leptomens element visar sig en tydlig fällning,* som dock icke har samma utseende som den vackra fällningen i barkens och märgens parenchymceller; den är rödbrun och finkornig.

5. *Fosformolybdensyra.* Ingen tydlig fällning, åtminstone ej genast. (Oljedropparne och kristallerna framträda synnerligen tydligt i detta reagens).

6. *Pikrinsyra.* En kornig fällning i epidermis' och barkparenchymets alla celler.

7. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen tydlig reaktion.

8. *Guldklorid. Nästan i alla delar af snittet visar sig en särdeles tydlig och vacker fällning,* hvilken i somliga celler är blåsvart, i de andra rödbrun—brunaktigt röd. *Den är rödaktigt brun, tät och nästan homogen i epidermiscellerna samt i kambiets och*

Digitized by Google

leptomens element, gulaktigt brun och tydligt kornig i barkparenchymets 5—10 yttre cellrader, svartblå, amorf och särdeles riklig i barkparenchymets öfriga cellrader samt i märgens parenchym. Cellkärnorna framträda mycket tydligt.

Snitt, som under ett dygn legat i vinsyrealkohol, gifva inga reaktioner med *vanadinsvafvelsyra, jodjodkalium* eller *guldklorid.*

De särdeles tydliga fällningar, som i friska snitt erhållas med jodjodkalium och guldklorid, visa, att det måste finnas någon eller några alkaloider både i epidermis, i barkparenchymet, i mjukbastet, i kambiet och i märgen. Här möter oss samma egendomliga förhållande som i bladen, nämligen att fällningen med t. ex. jodjodkalium har olika utseende i olika väfnader. Hvad detta kan bero på, torde nog genom fortsatta undersökningar kunna ådagaläggas. Att jodjodkaliumfällningen i märg- och barkparenchymcellerna uppträder i form af runda korn eller droppar, står förmodligen i samband med, att här äfven finnes någon eterisk olja eller annat ämne, som gör, att fällningen antager denna form. Jämför vid *Conium maculatum.*

Den violettröda färg, som med vanadinsvafvelsyran erhålles i barkparenchymets flesta celler samt i kambium och leptom, men däremot ej i epidermis och märgparenchymet, tyder på, att i de förstnämnda väfnaderna finnes en alkaloid, som ej förekommer i epidermis och märgen[1]). Hvilken alkaloid det är, som här ger den violettröda färgen med MANDELINS reagens, kan ej af de mikrokemiska reaktionerna med säkerhet afgöras. Att döma af de negativa utslagen med H_2SO_4 och HNO_3 kan det åtminstone icke vara curarin eller gelseminin och förmodligen icke heller gelsemin, men möjligen strychnin. I följd af det otillräckliga materialet kunna f. n. inga makrokemiska prof göras.

Fagraea sp.

En *Fagraea*-art, som jag fick från Kew under denna signering, har jag ej lyckats bestämma. Jag vet icke heller, hvarifrån den härstammar. Det var en ung gren, med flera tjocka, läderartade, bredt omvändt äggrunda — bredt elliptiska blad, med tämligen korta skaft och nedvikna bladkanter. Medelnerven är starkt framträdande, sidonerverna mycket fina, på undre sidan knappt framträdande. Under öfre sidans epidermis finnes en af

1) Att denna alkaloid icke heller finnes i bladen, synes af det negativa utslag, som där erhölls vid snittens behandling med vanadinsvafvelsyra.

Digitized by Google

3 à 4 cellrader bestående hypodermis. I synnerhet i epidermiscellerna förefinnas talrika oljedroppar. Inga sclereider.

Mikrokemiskt undersökas dels snitt från ett mycket ungt, ej fullt utveckladt blad, dels från ett äldre, fullt utveckladt.

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Tvärsnitt af ett ungt, ej fullt utveckladt blad. *Epidermiscellerna (både innehåll och väggar) blifva genast intensivt körsbärsröda; snart antaga äfven mesofyllet och hypodermis samt de celler, som närmast omgifva kärlknippena, en tydlig röd färg*, under det att själfva kärlen äro bruna. Stundom blir epidermis först gul, sedan röd. Efter omkring en halftimme är nästan hela snittet brunaktigt.

I snitt från ett äldre, fullt utveckladt blad antager epidermis en gul—rödgul, ej röd färg.

2. *Konc. svafvelsyra.* Snitt af det unga, ej fullt utvecklade bladet. *Innehållet i alla epidermisceller samt i flera celler, belägna emellan undersidans epidermis och medelnervens kärlknippe (närmast epidermis) samt i de celler, som omgifva kärlknippena, antager genast en (grönaktigt) gul färg.* Huruvida detta färgade innehåll är fast eller flytande, kan ej säkert afgöras, det senare synes sannolikare. Sedan några minuter förflutit, ser man i en del kollenchymceller emellan medelnervens kärlknippe och undre sidans epidermis (närmast epidermis) ett rödgult, kornigt innehåll. Efter en stund försvinna både den gula och den rödgula färgen, och man ser nu i epidermiscellerna ett nästan färglöst, finkornigt innehåll.

3. *Koncentrerad salpetersyra.* Snitt af det unga, ej fullt utvecklade bladet. *Samma reaktion som med* H_2SO_4, dock försvinner färgen i öfre sidans epidermis mycket snart, och i de subepidermala kollenchymcellerna emellan undersidans epidermis och medelnerven öfvergår snart den grönaktigt gula färgen i en rödgul, och denna senare färg försvinner också tämligen snart.

4. *Koncentrerad saltsyra.* Grönaktigt gul, snart försvinnande färg i epidermis, således *där samma reaktion som med* H_2SO_4 *och* HNO_3; ingen tydlig rödgul färg.

5. *Jodjodkalium.* Snitt från det unga bladet. *Öfverallt i epidermiscellerna uppträder genast en rödgul fällning, som mycket snart blir rödbrun; i öfversidans epidermis blir denna fällning sedan vackert blågrön, och i den del af undersidans epidermis, som ligger öfver medelnerven, blir den rödbruna fällningen ytterst tät, alldeles ogenomskinlig och till färgen svartblå.* Färgförändringen

Digitized by Google

inträder ej så fort i nedre som i öfre sidans epidermis. Efter ungefär en timme ser man *öfverallt i snittet en rödbrun fällning,* som dock ingenstädes är så stark som i epidermis, där fällningen är oförändrad. Dessutom framträda nästan öfverallt i snittet små gulbruna—rödaktigt bruna, glänsande oljedroppar, en — några få i hvarje cell. I mycket tunna snitt uppträder nästan genast öfverallt en rödbrun fällning, som dock alltid är ojämförligt starkast i epidermiscellerna.

De i blått gående färgerna försvinna sedermera, så att i snitt, som å nyo undersökes 24 timmar efter reagensets tillsättande, fällningen öfverallt i epidermiscellerna är brunröd, icke blågrön eller svartblå.

6. *Kaliumqvicksilfverjodid.* I epidermis samt i talrika celler mellan undre epidermis och medelnervens kärlsträng uppträder en *finkornig fällning, som i öfre epidermis är nästan färglös, i undre något gulaktig.* (Dessutom kan man inuti fällningen urskilja ytterst små oljedroppar). Efter omkring 15 timmar är fällningen i epidermis ännu tydligare och mörkare, i öfre epidermis gulaktig, i undre brunaktig.

7. *Fosformolybdensyra.* En gul eller rödaktigt *gul fällning i talrika celler emellan medelnervens kärlsträng och undre sidans epidermis.* Epidermiscellerna synas fyllda af en enda större eller också några smärre droppar eller blåsor, hvilka i epidermis hafva en svag dragning i gult, i undre epidermis äro tydligt gulaktiga. Utom dessa droppar ser man i nästan alla epidermiscellerna äfven ett finkornigt innehåll, som tydligen är en fällning. Efter omkring 15 timmar granskas snitten å nyo. Nu ser man *i öfre epidermis en gulaktig, i undre epidermis en starkare, gulbrun—rödbrun fällning* (och på sina ställen därjämte rödbruna oljedroppar). Äfven i kollenchymcellerna mellan undre epidermis och medelnerven är fällningen nu mörkare, gulbrun.

8. *Pikrinsyra.* Ingen tydlig reaktion.

9. *Garfsyra.* En smutsfärgad eller brunaktig fällning, i synnerhet i epidermiscellerna, men äfven i närmast underliggande cellager, t. ex. emellan undre epidermis och medelnerven.

10. *Guldklorid. En tydlig, gulbrun, finkornig fällning i epidermiscellerna samt i cellagren närmast under epidermis, i synnerhet i kollenchymcellerna mellan undre epidermis och medelnervens kärlknippe.* Elaiosfererna i mesofyllcellerna — 1 à 2 i hvarje cell — synas snart ombildas till lika många grupper af talrika

Digitized by Google

fina, runda, svartblå korn (af hvilka de yttersta mer eller mindre hafva lossnat och befinna sig i en liflig molekularrörelse i den omgifvande vätskan), tydligen en reduktion af reagenset.

I flera celler mellan epidermis och medelnervens kärlknippe ser man snart en riklig, amorf, svartblå fällning af samma utseende som i snitt från stammen af *Fagraea zeylanica* (se sidan 98).

11. *Järnklorid.* Snart visar sig *i epidermis en fällning, som i synnerhet i undre epidermis är stark,* till färgen *gulbrun—mörkt rödbrun.* Denna färg försvinner dock efter någon timme, och man ser nu i epidermis ett färglöst, kornigt innehåll. Om snitten sköljas med vatten, försvinner färgen genast. I tjockare snitt är fällningen mycket mörk och alldeles ogenomskinlig. Efter omkring en halftimme ser man äfven i hypodermiscellerna en liknande fällning, ehuru ej så stark som i epidermis.

12. *Kaliumbikromat.* Ingen tydlig reaktion genast, men efter någon timme en *tydlig gulbrun—rödbrun fällning i undre sidans epidermis.* Sedan reagenset afdunstat, tillsättes *koncentrerad svafvelsyra,* hvarvid fällningen löses utan färgning.

13. *Kalihydrat.* Ingen karakteristisk reaktion. (Isynnerhet i epidermiscellerna framträda en mängd ytterst små, nästan färglösa, glänsande droppar, af hvilka de flesta äro smärre än klorofyllkornen).

14. *Kaustik ammoniak.* Genast visar sig en gul färgning af innehållet i epidermis samt i talrika celler i mesofyllet, i synnerhet i det klorofyllrikare lagret. I flera af undersidans epidermisceller, i synnerhet de, som ligga öfver medelnerven, samt i talrika kollenchymceller emellan denna epidermis och medelnervens kärlknippe uppkommer därjämte en *rödbrun fällning.* Äfven i medelnervens kärlknippe uppstår en brunaktig fällning.

15. Ett annat snitt utsättes för inverkan af *ammoniakgas.* Redan makroskopiskt ser man, att undersidans epidermis, särskildt den del däraf, som ligger öfver medelnerven, samt den del af snittet, som bildas af medelnerven, blifva bruna, och lägger man nu snittet under mikroskopet, ser man en riklig, rödbrun fällning i nyssnämnda del af epidermis samt i medelnervens kärlsträng och i de parenchymceller, som ligga mellan dessa delar af snittet. Denna fällning synes delvis lösas eller åtminstone antaga en mera brungul eller gul färg vid tillsättning af kaustik ammoniak, vatten eller glycerin.

Digitized by Google

16. *Osmiumsyra.* Nästan öfverallt i snittet uppkommer en fällning eller svartaktig färgning. En särdeles tydlig, ogenomskinlig, brunsvart fällning i epidermis samt i en del celler emellan epidermis och medelnervens kärlsträng; i hypodermis och i det cellager, som ligger närmast under undre sidans epidermis, förefinnes också en fällning, ehuru ej så stark som i epidermis. I de öfriga klorofyllförande cellerna har innehållet blifvit mörkt, utan att där någon fällning kan ses. Öfverallt färgas oljedropparne genast svartbruna, och man ser snart inuti hvarje sådan liten droppe ett brunsvart, ytterst finkornigt innehåll.

För att söka närmare studera det emulsionsartade innehållet i epidermiscellerna undersökas särskildt ytsnitt från bladets båda sidor. Vid granskning af snitt utan användande af vatten eller något reagens ser man i hvarje epidermiscell vanligen några mycket små och en något större droppe och därjämte ett något dunkelt, delvis kornigt innehåll. I vatten framträda dropparne tydligare. I jodjodkaliumlösning erhålles en rödbrun, sedan delvis gulgrön fällning, och därjämte bli nu de större dropparne ytterst fint korniga, och sedan bildas inuti hvarje större »elaiosfer» flera mycket små droppar eller blåsor, som snart sammanflyta till en enda, starkare ljusbrytande kropp, liggande inuti elaiosferen. Mångenstädes fortgår differentieringen vidare, i det att den del af elaiosferen, som omgifver den starkare ljusbrytande kroppen, blir *ogenomskinlig, mörkbrun och något kornig,* under det den starkare ljusbrytande kroppen förblir oförändrad. (Det är sålunda sannolikt, att i yttre delen af elaiosferen finnes någon alkaloid, som efter hand utfälles i form af korn). I kall *alkohol* lösas oljedropparne delvis. I *eter* synas de lösas, åtminstone till största delen. — Elaiosfererna i mesofyllets celler lösas till största delen i kall alkohol, lösas fullständigt i eter, synes det.

I tvärsnitt, som ungefär en timme legat i *vinsyrealkohol,* erhålles med jodjodkalium endast en mycket obetydlig fällning i en del endospermceller; någon fullt tydlig fällning erhålles ingenstädes i dessa snitt. Andra snitt, som i flera timmar legat i vinsyrealkoholen, gifva ingen reaktion i *vanadinsvafvelsyra,* icke heller i *konc. salpetersyra, järnklorid* eller *kaliumbikromat.* Oljedropparne i epidermis etc. hafva icke fullständigt blifvit lösta; hvad som icke är löst antager med osmiumsyra en brunaktig färg. Några andra snitt, som 1 ½ dygn macererats i vinsyrealkohol, gifva med *jodjodkalium* ingen fällning alls. I epider-

Digitized by Google

mis finnes fortfarande ett emulsionsartadt innehåll, som mörknar något vid behandling med osmiumsyra.

Såsom synes af de erhållna reaktionerna, förekommer i de unga bladen en alkaloid, eller kanske flera. I epidermis finnes, såsom det synes i riklig mängd, en alkaloid, hvars jodjodkaliumfällning undergår färgförändringar (profvet 5). Denna alkaloid synes icke finnas i parenchymcellerna mellan undre sidans epidermis och medelnervens kärlsträng. I dessa parenchymceller finnes dock tydligen någon alkaloid, såsom profven 7, 9 och 10 visa. Att döma af reaktionen med jodjodkalium synes äfven i öfriga delar af det unga bladet en alkaloid finnas, ehuru här förmodligen ej i så riklig mängd. Och reaktionen med vanadinsvafvelsyra (1) i det unga bladet tyder otvifvelaktigt på, att både i mesofyllet, hypodermis och epidermis finnes en alkaloid. Den intensiva färgen i epidermis är mycket lik den färg, som med samma reagens erhölls i den unga grenen af *Fagraea zeylanica* (i barkparenchym och leptom), och det är naturligtvis möjligt, att samma alkaloid förekommer hos båda *Fagraea*-arterna.

Tydligen finnes i dessa blad äfven någon eterisk olja, i synnerhet i epidermiscellerna, där äfven någon fet olja synes förekomma. Hvilket ämne det är, som af alla de 3 starka syrorna färgas gult, är ej möjligt att afgöra.

Stam.

Unga grenar af denna art öfverensstämma till sin anatomiska byggnad i hufvudsak med *F. zeylanica*. Äfven här finnas stora sclereider och spridda koncentriska kärlknippen i barkparenchymet. I märgparenchymcellerna finnas talrika kristaller af kalciumoxalat. Utanför yttre leptomzonen finnes ett cellager, som innehåller små stärkelsekorn, byggda på samma sätt som stärkelsekornen hos hafre, men mycket smärre. Äfven omkring hvart och ett af de i barkparenchymet strödda kärlknippena finnes ett sådant stärkelselager. — I flera af de yttre barkparenchymcellerna samt ofta äfven i epidermiscellerna synes ett brunaktigt innehåll.

På snitt från en ung gren göras samma mikrokemiska reaktioner som på snitt från bladen. Resultatet af dessa reaktioner är endast det, att i kambium och yttre leptom samt äfven i leptomen hos de i barken strödda kärlknippena finnes i ringa mängd en alkaloid, som af MANDELINS reagens färgas röd, med märkbar

Digitized by Google

dragning i violett. Denna alkaloid är naturligtvis efter all sannolikhet samma bas, som i bladens epidermis gaf denna reaktion. Den förekommer möjligen äfven i en del barkparenchymceller samt i epidermis, ehuru där icke fullt tydliga reaktioner erhållits.

I alla dessa väfnader erhålles likasom i bladen en gul färg både med H_2SO_4 och HNO_3.

Som en egendomlighet må nämnas, att stärkelsekornen i det stärkelselager, som omgifver yttre mjukbastet, omvandlats i amylodextrin hos snitt, som 24 timmar legat i vinsyrealkohol.

Anthocleista grandiflora Gilg.

Jag erhöll från Kew Gardens ett par blad af en obestämd Anthocleistaart, som enligt uppgift härstammade från »Swasiland», eller området vester och söder om Delagoabukten i Syd-Afrika. Dessa blad öfverensstämma till sina morfologiska karakterer fullkomligt med Gilgs nyligen beskrifna *Anthocleista grandiflora*, som enligt Schmidt skall förekomma allmänt på Comorerna [1]).

Huruvida denna art i sitt hemland har någon medicinsk eller teknisk användning, har jag mig icke bekant. Möjligen äro frukterna hos Anthocleistaarter i allmänhet ätliga. Detta är åtminstone fallet med *A. nobilis* Don (= *A. macrophylla* Don), enligt Rosenthal, Heil-, Nutz- und Giftpflanzen, I. p. 361 (1861).

A. grandiflora Gilg är ett träd af ganska egendomligt utseende, såsom fallet är med Anthocleistaarter i allmänhet. De tjocka äldre grenarne bära inga blad, och de yngre äro endast mot spetsarne bladbärande. Men där sitta de stora, tunna bladen mycket tätt; internodierna äro endast 3—4 mm. långa. De

1) Se Englers Botanische Jahrbücher für Systematik etc. 1893, p. 582. Den därstädes lemnade beskrifningen på bladen hos *A. grandiflora* lyder sålunda: »Foliis membranaceis vel vix subcoriaceis, obovatis vel obovato-oblongis, usque ad 22 cm. longis, 9 cm. latis, glabris, laevibus, margine manifeste cartilagineo-incrassatis, obsolete crenulatis, apice rotundatis, basin versus sensim cuneiformi-angustatis, sessilibus, novellis obsolete auriculatis, adultis exauriculatis, sed cum altero opposito linea manifeste prominente (= cicatrice) conjunctis, gemmis spinosis nullis, costa nervisque supra minus subtus valde prominentibus, nervis primariis utrinque 8—10 parallelis, venis obsoletis paucisque sed manifeste conspicuis utrinque costa vel rarius nervis subrectangulis». Genom sina tunna, oskaftade blad etc. afviker denna art betydligt från flertalet andra arter af samma slägte.

Digitized by Google

nedre delarne af trädet äro därföre alldeles kala, och vid grenarnes spetsar sitta täta tofsar af blad.

Den anatomiska byggnaden af dessa blad är så till vida egendomlig, som här icke finnas några egentliga palissadparenchymceller. Mesofyllets alla celler hafva ungefär samma form, äro nästan isodiametriska och hafva tunna väggar. I den del af epidermis, som ligger öfver medelnerven, äro cellernas väggar kollenchymatiskt förtjockade, likaså i de cellager, som ligga närmast under denna del af epidermis. Kärlknippena äro, som hos Loganiaceer i allmänhet, bikollaterala. I midten af hvarje epidermiscell samt i hvarje mesofyllcell finnes en särdeles tydlig, fullkomligt sferisk, glänsande kropp, en särdeles vacker typ för de af LIDFORSS m. fl. beskrifna elaiosfererna. De i epidermis äro jämförelsevis stora, till färgen ljust grönguula, de i mesofyllet äro något mindre och grönaktiga. *De flesta af dessa elaiosferer äro omgifna af en krans eller zon af ytterst små, nästan kubiska kristaller, sannolikt kalciumoxalat.* I många celler finnes dessutom vid sidan af elaiosfererna en grupp af sådana kristaller, och äfven inuti en del af de observerade oljedropparne funnos ett par sådana kristaller. I en och annan cell synas, utom de vanliga, ytterst små kristallerna, äfven några få, som äro något större och till utseendet påminna om brefkuvert (se teckningen). — Då snitten läggas i vatten, förändras de flesta oljedropparne något, i det att inuti hvarje sådan droppe uppkommer en större eller flera smärre, runda eller trubbkantiga, starkt ljusbrytande kroppar. (Se Plansch I, Fig. 6). — Alla dessa droppar lösas fullständigt i kall alkohol och kunna således icke innehålla något fett, hvilket annars i de flesta fall torde finnas i de s. k. elaiosfererna. De synas hufvudsakligen bestå af någon eterisk olja.

Af denna växt undersökas i de särskilda reagensen dels tvärsnitt, dels också ytsnitt, hos hvilka senare man bättre kan iakttaga de reaktioner, som inträda i epidermiscellernas elaiosferer.

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Elaiosfererna i epidermis lösas genast, *utan att någon färgförändring kan iakttagas.* I det underliggande bladparenchymet *färgas de först rent gula, lösa sig sedan småningom med gul färg,* så att cellerna nu synas fyllda af en gul vätska. Inuti några af sfererna i mesofyllet uppstår genast en mindre droppe, hvarefter alltsammans löses.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* Elaiosfererna i epidermis visa genast i början ingen tydlig förändring, men snart blifva de yt-

Digitized by Google

terst finkorniga och på samma gång något större; sedan blifva de mera groft korniga, och dessa gröfre, inuti sferen liggande »korn» sammanflyta till något större droppar, och dessa sistnämnda slutligen till en enda, inuti elaiosferen liggande, starkt ljusbrytande droppe, som till sist synes lösas. Äfven i mesofyllcellernas elaiosferer bildas efter hand små droppar, hvilka ligga inuti den större. *Ingenstädes kan någon färgförändring iakttagas.*

3. *Koncentrerad salpetersyra.* Både de i epidermis och de i mesofyllet befintliga elaiosfererna blifva finkorniga och lösas sedan.

4. *Koncentrerad saltsyra.* Elaiosfererna i epidermis visa ingen tydlig reaktion; *de i mesofyllet blifva rödaktiga eller brunröda.*

5. *Pikrinsyra.* Inuti elaiosferen i hvarje epidermiscell bildas en liten inre »sfer», som snart tilltager i storlek, tills den nästan utfyller hela den ursprungliga större sferen, som därigenom synes ombildas till en tunnväggig blåsa, som omger den inre droppen. Denna senare är starkt ljusbrytande. *Uti mesofyllcellernas elaiosferer uppkommer en tydlig, gulaktig, kornig fällning.*

6. *Fosformolybdensyra.* I detta reagens förändras epidermiselaiosfererna på ett egendomligt sätt. (Se Plansch I, Fig. 6, b.) De blifva liksom lobulerade eller uppdelas i flera små kulor, och därigenom bildas grupper af 3—4—flera små sferer eller blåsor, af hvilka den mellersta vanligen är störst. (Dessa grupper erinra stundom till form och anordning något om jästsvampar). Den volym, som upptages af en sådan nu bildad grupp, är tydligen större än den ursprungliga elaiosferens volym. Dennes färg förändras ej märkbart. De uti mesofyllcellerna befintliga sfererna, som utan reagens äro ljust gröngula, blifva i detta reagens mörkare, men synas i öfrigt ej förändras. Slutligen synes hvar och en af de nyss omtalade jästsvampliknande grupperna vara omgifven af en större, ytterst fin blåsa, som upptager en stor del af cellens lumen.

7. *Jodjodkalium.* Elaiosfererna i epidermis antaga först en rödbrun färg, sedan uppkommer inuti dem *en rödbrun, kornig fällning, bestående dels af mycket fina korn, dels af något större, nästan kristalliknande kroppar.* Sfererna i mesofyllet blifva brungulaktiga, men någon fullt tydlig fällning kan ej iakttagas inuti dem.

8. *Guldklorid.* Elaiosfererna i epidermis förändras genast i början ej märkbart, men efter någon minut iakttager man hos dem en *gulaktig färgning, som sedermera blir mörkare, brunak-*

Digitized by Google

tigt gul, och samtidigt därmed blir sferens inre ytterst fint kornig, under det att dess yttersta lager fortfarande är homogent och nu bildar liksom ett hölje omkring den inre, korniga delen (fällning). Elaiosfererna i mesofyllet gifva en egendomlig reaktion. *De blifva genast ljust kopparröda och samtidigt finkorniga eller gryniga, tilltaga i volym, och snart blir sferens inre mera grofkornigt och påminner nästan om en samling ytterst små kristaller.* Det är synbarligen en mängd större och mindre, mer eller mindre kantiga eller mera rundade korn, af hvilka åtminstone några synas vara mindre starkt färgade än den öfriga omgifvande, nästan kopparröda massan. Det yttersta lagret af den sålunda förändrade elaiosferen blir ej kornigt, åtminstone ej i början. *Slutligen synas mesofyllcellerna nästan utfyllda af en sådan nästan kopparröd massa, som består dels af fina korn, dels af något större, mer eller mindre kantiga och nästan kristalliknande kroppar.*

9. *Kaliumqvicksilfverjodid. Epidermiscellernas elaiosferer undergå samma förändringar som i guldklorid, endast med den skillnaden att här ingen som helst färgförändring inträder.* I mesofyllets sferer kunna knappt några förändringar iakttagas.

Ytsnitt, som $^1/_4$ timme macererats med *vinsyrealkohol*, visa inga elaiosferer och gifva ingen reaktion med *jodjodkalium, fosformolybdensyra* eller *guldklorid.*

Med jodjodkalium, guldklorid och kaliumqvicksilfverjodid erhållas sålunda fällningar i epidermiscellernas elaiosferer; med pikrinsyra och guldklorid erhållas fällningar i de »sferer», som förekomma i mesofyllets celler. Detta talar tydligen för, att i dessa kroppar finnes någon alkaloid, oaktadt fällningar icke erhållas med alla de använda fällningsreagensen. Då vidare de i epidermis förekommande sfererna till de flesta reagensen förhålla sig på annat sätt än mesofyllsfererna, måste man antaga, att det är olika alkaloider, som finnas i de respektive sfererna. Hvilka alkaloider man här har att göra med, är naturligtvis ej möjligt att säga. Mycket egendomlig är den reaktion, som med guldklorid erhålles i mesofyllets elaiosferer. Det är väl möjligt, att denna egendomlighet delvis beror därpå, att alkaloiden i detta fall är löst i en eterisk olja, som kan hafva till följd, att fällningen antager ett ovanligt utseende.

Intressant är äfven förekomsten af kristaller på ytan af elaiosfererna i epidermiscellerna. Från växtfysiologisk synpunkt förtjena helt visst dessa intressanta bildningar att vidare studeras.

Digitized by Google

Buddleia madagascariensis Lam.

Denna växt, som förekommer på öarne Madagaskar och Mauritius och för öfrigt uppgifves såsom flerstädes odlad[1]), har, såvidt jag vet, ingen medicinsk användning.

Vid mikrokemisk undersökning af en bladbärande gren har jag icke erhållit några tydliga alkaloidreaktioner, utom i bladens epidermis, där det synes finnas i ringa mängd en alkaloid, som jag ej kunnat närmare bestämma. Jag har icke erhållit någon reaktion, som visar närvaro af någon af de bekanta Loganiacéalkaloiderna.

Buddleia diversifolia Vahl.

Äfven denna art, som liksom den förra har sitt hem på Madagaskar och Mauritius, synes icke hafva något medicinskt eller toxikologiskt intresse. Både i grenar och blad har jag förgäfves sökt efter någon alkaloid. Däremot förekommer såväl i bladens som i de unga grenarnes epidermis äfvensom i de närmast under epidermis befintliga parenchymcellerna en sockerart, som reducerar Fehlings lösning och färgas intensivt röd af tymol och svafvelsyra.

Desfontainia spinosa Ruiz et Pav.

Det synes vara tvifvelaktigt, huruvida denna växt bör hänföras till familjen Loganiaceae.

Det är en buske, som till utseende erinrar om *Ilex Aquifolium*, och som förekommer på de sydamerikanska Andernas vestra sluttningar[2]). Bladen uppgifvas hafva en besk smak. Jag erhöll ett par grenar från Kew och har mikrokemiskt undersökt både blad och grenar, men ej funnit spår af någon alkaloid.

Jag har nu genomgått alla de Loganiaceer, som jag haft tillfälle att mikrokemiskt studera i lefvande tillstånd. Jag har dessutom försökt mig på åtskilliga för herbarier konserverade Strychnosarter, men funnit, att man i sådant material i regeln icke kan

1) Se Hooker, Icones plant. Vol. I. London 1837.

2) Se Hooker, l. c.

Digitized by Google

få fullt tydliga alkaloidreaktioner. Därifrån utgöra dock mogna frukter och frön ett undantag. Man kan nämligen i dessa, i synnerhet i fröen, få tydliga färgreaktioner, äfven om de äro gamla och pressade.

Utom Loganiaceer har jag äfven studerat en Umbellat, nämligen den bekanta gift- och medicinalväxten *Conium maculatum*, af hvilken jag hade tillfälle att erhålla lefvande material i botaniska trädgården i Bern. Och jag vill här äfven redogöra för mina mikrokemiska studier öfver denna växt.

Conium maculatum L.

I stjälk, blad och frukt af denna växt finnes, som bekant, en syrefri alkaloid, *coniin*. Därjämte finnes här äfven en syrehaltig bas, *conhydrin*, och sannolikt också *metylconiin*[1]); dessa sistnämnda dock i mycket ringa mängd.

Coniinhalten synes dock vexla betydligt efter olika ståndorter. Så t. ex. säger GEIGER i sin Pharmaceutische Botanik, II, p. 1330 (1840): »Auf die Menge des Alkaloids scheint auch der Standort der Pflanze einen wesentlichen Einfluss zu haben. Nach STEVEN essen die Bauern in der Krimm den Schierling, der englische ist nach COLEBROOKE sehr milde, das Conium des nördlichen Frankreichs ist nicht so giftig, als das des südlichen. In Portugall, Spanien, Italien und Greichenland scheint es am kräftigsten zu seyn, insbesondere fand MORRIS den portugiesischen Schierling weit wirksamer, als den aus der Gegend von Wien. Selbst nach den Jahrgängen dürften sich wesentliche Unterschiede auffinden lassen».

Som bekant varierar alkaloidhalten hos frukten efter utvecklingsstadierna och är störst strax före mognaden hos den 2-åriga växten. Senare omvandlas troligen coniinet till någon del i conhydrin. Se FLÜCKIGER et HANBURY, Histoire des drogues, Paris 1878, I, p. 534.

Såvidt jag vet, känner man icke något specifikt reagens, med hvilket man i växtceller möjligen skulle kunna påvisa coniin.

---

3) Utom dessa trenne alkaloider hafva dessutom uppgifvits såsom funna i Coniumfrukten: en ringa mängd flyktig olja (af samma lukt som växten) samt flera salter af organiska och oorganiska syror, däribland ett ammoniumsalt. Se HAGER, Commentar zur Pharmacopoea germanica (Ed. II) II, p. 59 (1884).

Digitized by Google

Detsamma gäller äfven om de tvenne andra baserna, hvilka ju för öfrigt förekomma i så ringa mängd, att det torde vara svårt att mikrokemiskt påvisa dem, äfven om man hade några för dem specifika reagens.

KUNDRAT[1]) uppgifver, att coniin med vanadinsvafvelsyra antager en intensiv grön färg. Jag har pröfvat detta och flera andra reagens på coniin, som dock ej var rent. Det innehöll bland annat en oljlik beståndsdel, som var olöslig i vatten. En tämligen koncentrerad vattenlösning af detta coniinpreparat förhöll sig till alkaloidreagens på följande sätt.

Vanadinsvafvelsyra. Genast inträder en röd eller i vissa delar af profvet en blå färg. Den röda färgen försvinner vanligen snart eller öfvergår i blått, så att nästan hela profvet slutligen blir blått (med någon dragning i grått) eller stundom delvis grönt.

Äfven i växten erhåller man med detta reagens en blå färg (med dragning i grått), som med all sannolikhet är en coniinreaktion. Den blå färg, som klorofyll kan gifva med vanadinsvafvelsyra liksom med H_2SO_4 ensam, är icke så intensiv och har icke samma utseende. Att med full visshet skilja dessa färger åt torde emellertid icke alltid vara möjligt.

Konc. saltsyra. Makrokemiskt erhållas med detta reagens en mängd nålformiga kristaller, som snart antaga en blågrön färg.

Denna reaktion kan ej användas till mikrokemiska prof, enär dessa kristaller icke uppstå inuti växtens celler.

Alloxan. En vattenlösning af detta ämne har af SCHWARZENBACH[2]) angifvits såsom specifikt reagens på flyktiga organiska baser. Med coniin ger det en röd färg, och slutligen bildas kulformiga grupper af små nållika kristaller.

På lefvande material hade jag ej tillfälle att mikrokemiskt pröfva detta reagens. I torkade frukter har jag icke heller med detta reagens erhållit någon tydlig reaktion. Det torde böra ytterligare pröfvas på lefvande material.

Med *jodjodkalium, kaliumwismutjodid, kaliumqvicksilfverjodid* och *fosformolybdensyra* erhållas rikliga fällningar. Äfven med *guldklorid, pikrinsyra* och *garfsyra* erhållas tydliga fällningar, såvida coniinlösningen icke är mycket utspädd. Äfven med *järnklorid* ger coniinlösningen en fällning. Denna fällning är brun-

1) Se Jahresber. Pharm. 1889.

2) WITTSTEINS Vierteljahresschrift VIII, 170.

Digitized by Google

aktig. Däremot har jag icke erhållit någon fällning med *kaliumbikromat*, icke heller med kromsyra (4 %). Med kaustikt kali utfälles alkaloiden ur vattenlösningen i form af små droppar, så att en hvit emulsion bildas.

Jag har mikrokemiskt undersökt blad, kronblad och frukt med flera alkaloidreagens. Då coniinet af de 3 nämnda baserna är den, som finnes i ojämförligt största mängd i växtens olika delar, så får man väl anse såsom nästan säkert, att de erhållna, nedan omtalade reaktionerna med flera fällningsreagens äro att tillskrifva coniinet och icke de 2 andra baserna. Fullt säkert är dock icke detta, ty det *kunde* väl vara möjligt, att t. ex. i coniinlagret funnes öfvervägande conhydrin. Jag har tyvärr ej lyckats erhålla conhydrin och metylconiin och har därföre ej kunnat pröfva, om dessa till äfventyrs gifva några reaktioner, som märkbart skilja sig från motsvarande coniinreaktioner. I litteraturen har jag ej sett någon uppgift härom.

Frukt.

Vid den anatomiska undersökningen af fructus Conii har jag ej funnit mycket, som ej förut är bekant. Hvarje delfrukt är, som bekant, försedd med 5 tämligen höga åsar, som äro vågiga eller rynkiga. I motsats till de flesta andra Umbelliferer saknas hos den mogna Coniumfrukten tydliga sekretgångar, vittae. Hos yngre, icke fullt utvecklade frukter finnas anläggningar till schizogena sekretgångar, men dessa komma icke till utveckling. (Se MOYNIER, Recherches sur les canaux sécréteurs du fruit des Ombellifères, Paris 1878, samt LANGE, Ueber die Entwicklung der Oelbehälter in den Früchten der Umbelliferen, Königsberg 1884). — Ett tvärsnitt af en ung, ej fullt mogen delfrukt visar följande mikroskopiska byggnad.

Innanför en ganska tjock fruktvägg ser man ett njurformigt endosperm. Vid merikarpiets baksida skjuter en del af fruktväggen i form af en tapp djupt in i endospermet, hvarföre detta senare på tvärsnittet har form af en njure. I fruktväggen skiljer man:

1. Ytterst en af jämförelsevis ganska stora celler bildad epidermis, som täckes af en strierad cuticula. Cellernas ytterväggar äro förtjockade; i deras lumina märkes ett otydligt, finkornigt innehåll.

Digitized by Google

2. Fruktväggens innersta del bildas af ett cellager, som genom sin ofta mörka, brunaktiga färg genast faller i ögonen. Detta lager har man kallat *coniinlagret*, emedan alkaloiden jämte eterisk olja ansetts hufvudsakligen eller uteslutande vara lokaliserad här, en åsigt, som, såvidt jag funnit, först uttalats af PLANCHON[1]). Han säger dock ej, på hvad sätt han kommit till denna åsigt. De celler, som bilda detta lager, äro stora, tafvelformiga, isodiametriska eller obetydligt sträckta i tangential riktning. Väggarne äro något tjocka, mörka, och, såsom jag funnit. delvis förkorkade, åtminstone ytter- och innerväggarne. Ofta visa sig dessa celler fyllda af en brun, hartsliknande massa.

3. Omedelbart utanför coniinlagret finnes ett annat cellager, sammansatt af smärre, tangentialt sträckta celler, som innehålla en del små stärkelsekorn[2]). Detta lager benämner jag i det följande »stärkelselagret.»

4. Emellan epidermis och stärkelselagret ligger det klorofyllförande parenchym, som utgör hufvudmassan af fruktväggen. Detta parenchym består af större och mindre, tunnväggiga, i allmänhet något tangentialt sträckta, klorofyllförande celler. Liksom inbäddade i detta parenchym ligga nu dels kärlknippen, dels anlag till schizogena sekretionsorgan, vittae. Under hvarje ås ligger ett kärlknippe (se Pl. II, fig. 4), som till större delen består af ett svagt förvedadt bast jämte några få små, starkt förvedade spiralkärl. Nästan omedelbart utanför hvart och ett af merikarpiets 5 kärlknippen ligger enligt MOYNIER en liten sekretgång. I de frukter, jag undersökt, har jag ej kunnat säkert urskilja någon sådan. Däremot öfverensstämma mina observationer med MOYNIERS uppgift om förekomsten af talrika små sekretgångar, eller rättare anlag till sådana, uti parenchymet närmast utanför stärkelselagret. Klorofyllkorn finnas öfverallt i det egentliga parenchymet, men i synnerhet i mycket riklig mängd i cellagren närmast under åsarnes epidermis. Innehållet i dessa cellager ger mycket intensiva röda färger både med *orceinsaltsyra* och MILLONS reagens och är synbarligen mycket rikt på något äggbviteartadt ämne. Något äggbviteartadt ämne finnes också i coniinlagret, både i dess membraner och i cellinnehållen. I dessa sistnämnda kan man äfven se en del mycket små oljedroppar.

1) DROGUES simples, I., p. 329 (1875).

2) MOYNIER synes icke hafva observerat stärkelsekorn, endast »granuleux», i detta lager. Se anf. arb. p. 50.

Digitized by Google

Endospermet består af rundade eller polygonala, tämligen små celler, som innehålla ägghvita och fett. Någon alkaloid har jag ej med säkerhet kunnat påvisa i endospermet.

Mikrokemiska prof.

Göras på tvärsnitt från gröna, nästan fullt utvecklade, men icke mogna frukter.

1. *Vanadinsvafvelsyra. Coniinlagret blir intensivt rödt, största delen af epidermis svagt purpurröd, fruktväggens parenchym, i synnerhet dess inre, närmare coniinlagret liggande del, blir gråaktigt blått,* närmast under åsarnes epidermis blågrönt. Snart blifva de särskilda färgerna mera otydliga, gående i brunt. Längst håller sig den röda färgen i coniinlagret. Ibland inträder ej någon tydlig röd färg i epidermis, och alltid är den där mindre intensiv, hvarjämte den där nästan alltid inträder något senare än i coniinlagret. I detta sistnämnda är den någon gång orangeröd, och ett par gånger var den därstädes i början gul, men öfvergick sedan i röd.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* Epidermis och coniinlagret blifva genast gula; de klorofyllrika lagren emellan epidermis och kärlknippena antaga en blågrön färg, som syran vanligen ger åt klorofyllförande celler; den gråblå färg, som erhålles med vanadinlösningen, erhålles ej med svafvelsyran ensam. Den gula färgen försvinner snart och eftersträdes *i coniinlagret af en nästan köttröd färg, som samtidigt äfven inträder i kärlknippena.* Denna röda färg är efter en stund mindre tydlig, mera brunaktig.

3. *Koncentrerad salpetersyra.* Coniinlagret blir genast gult, men denna färg försvinner mycket snart. De ägghvite- och klorofyllrika cellerna emellan epidermis och kärlknippena blifva brungula.

4. *Koncentrerad saltsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. (En del snitt få ligga i syran utan täckglas öfver, en del andra snitt i samma reagens betäckas med ett glas; båda profven få ligga, tills syran afdunstat, då de å nyo granskas. Därvid visar sig ingen reaktion alls i de snitt, som varit betäckta med glaset; i det andra profvet synas en mängd trädlikt eller busklikt förgrenade kristaller eller kristallgrupper, liksom sammansatta af runda korn eller små pärlor. Dessa uppträda hufvudsakligen i vätskan ofvanpå och utanför snitten).

Digitized by Google

5. *Jodjodkalium.* Ögonblickligen visar sig en *tydlig, brun fällning öfverallt i fruktväggen.* Åtminstone i coniinlagret har fällningen form af ytterst små, mörkbruna, glänsande droppar, af hvilka en del hastigt träda ut ur cellerna in i den omgifvande vätskan (reagenset), hvarföre man genast måste noga observera, så snart man tillsatt reagenset. *Starkast är fällningen i coniinlagret.* Äfven i kärlknippenas element synes fällning uppkomma. Här och där i snittet synas enstaka större, brunfärgade droppar.

6. *Kaliumwismutjodid.* Fällning öfverallt i fruktväggen, dock, såsom det synes, med undantag af ett litet område emellan de klorofyllrika lagren och kärlknippena. Fällningen är rödaktigt brun, *mycket stark i coniinlagret,* ganska stark i epidermis och äfven annorstädes fullt tydlig.

7. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Tydlig fällning nästan öfverallt. Mycket stark i coniinlagret, svagare, men tydlig i epidermis, äfven tydligt iakttagbar i kärlknippenas element och i fruktväggens klorofyllförande parenchymceller. I coniinlagret och, såsom det synes, äfven i epidermis uppträder fällningen i form af ytterst fina — något större droppar eller kulor, hvilka lätt träda ut i det omgifvande reagenset. Utanpå epidermis' ytterväggar samt på coniinlagrets inre väggar (utanför dess celler) synas här, liksom vid profvet med fosformolybdensyra, talrika oljedroppar adherera. — Reagenset aflägsnas till största delen medels läskpapper, hvarefter *jodjodkalium* tillsättes. De med kaliumqvicksilfverjodid erhållna fällningarne i coniinlagret och epidermis färgas nu brunaktiga (hvarjämte de möjligen också ökas?); i andra delar af snittet, särskildt i de mycket klorofyllrika lagren närmast under åsarnes epidermis, blir fällningen också synnerligen tydlig. Därjämte framträda nu tydligt de små, runda stärkelsekornen i stärkelselagret samt i en del celler emellan åsarnes epidermis och kärlknippena (se Planch II, fig. 4). Äfven vid detta prof måste man noggrant observera, under det reagenset intränger i snittet, och detta senare får ej vara för tjockt.

8. *Guldklorid.* En svag antydan till fällning nästan öfverallt; i coniinlagret synas äfven blåsvarta, ytterst fina korn (reduktion).

9. *Fosformolybdensyra.* En otydligt kornig, nästan färglös, ej stark, men tydlig fällning i epidermis samt ett mycket tydligt, homogent, rödgult innehåll i coniinlagret. Detta innehåll fyller coniincellernas hela lumen och uppträder därstädes öfverallt, där

Digitized by Google

icke redan förut fanns ett brunfärgadt, hela cellerna fyllande innehåll, hvilket hos dessa snitt icke är så ovanligt. I fruktväggens parenchymceller affärgas innehållet mer eller mindre, utom i det klorofyllrika lagret närmast under åsarnes epidermis, där innehållet synes hålla sig tämligen oförändradt. Snittet får ligga i reagenset, tills detta senare fullständigt afdunstat: inga kristaller visa sig.

10. I ett annat snitt, lagdt i vatten, ser man *hela coniinlagret fylldt af en brun massa.* Vattnet aflägsnas möjligast väl, och *fosformolybdensyra* får tillflyta: en tydlig, men ej stark fällning i epidermis, möjligen också fällning annorstädes, men detta ej säkert. Innehållet i coniincellerna nästan oförändradt. Nu tillsättes *jodjodkalium:* fällningen i epidermis blir brun, hvarjämte den måbända ökas, dessutom en brun fällning nästan öfverallt i fruktväggens klorofyllförande parenchymceller, i synnerhet under åsarnes epidermis, där äfven de små runda stärkelsekornen nu tydligt visa sig liksom äfven i stärkelselagret. Coniinlagrets innehåll oförändradt. I kärlknippena äro elementens väggar brunfärgade, men någon tydlig fällning kan jag icke här se.

11. *Pikrinsyra.* Tydlig fällning nästan öfverallt i fruktväggen, m*ed undantag af coniinlagret, hvarest ingen eller högst obetydlig fällning erhålles.* Fällningen, som är kornig och smutsfärgad eller nästan färglös, är nästan tydligast i epidermiscellerna samt i det klorofyllrika lagret under åsarnes epidermis.

12. *Järnklorid.* En tämligen tydlig, *brunaktig, kornig fällning i coniinlagret,* en obetydlig, nästan färglös sådan i epidermis och dessutom möjligen någon fällning i de klorofyllförande parenchymcellerna och i de öfriga af fruktväggens celler. Klorofyllet har något ändrat färg. På några ställen i eller nära epidermis har möjligen en brunaktig fällning uppstått.

13. *Kaliumbikromat.* En gulbrun fällning i coniinlagret, för resten ingen fullt tydlig fällning, endast en blåaktig missfärgning i nästan alla delar af snittet; tydligast och tidigast visar sig detta i de delar, som ligga närmast utanför coniinlagret. (Innanför coniinlagret observeras några blåaktigt färgade droppar). Den blåaktiga färgen blir snart otydlig.

14. *Kromsyra* (4 %). En mycket tydlig, rödbrun, finkornig fällning i coniinlagret; äfven en fällning, ehuru ej stark, i epidermis; denna senare fällning är gråaktig eller utan bestämbar färg. Det synes sannolikt, att för öfrigt nästan öfverallt i fruktväggen en fällning uppstått, men detta är ej fullt säkert.

Digitized by Google

15. *Kaustik ammoniak.* Genast inträder en gul färgning i coniinlagret. (Efter en stund synes hela snittet svagt gulaktigt).

16. *Garfsyra.* En svag, brunaktig fällning nästan öfverallt i fruktväggen.

17. *Osmiumsyra.* Genast ett brunaktigt innehåll i stärkelselagret och snart också en svartbrun färg öfverallt i snittet, men ojämförligt *starkast i coniinlagret.*

Snitt, som 2 timmar legat i vinsyrealkohol, förhålla sig på följande sätt i:

A. *Vanadinsvafvelsyra. I coniinlagrets celler erhålles ungefär samma röda färg som i friska snitt.* Det röda innehållet fyller helt och hållet cellerna och afsticker skarpt emot de alldeles ofärgade cellväggarne. I några epidermisceller inträder samtidigt en gul färgning. Tämligen snart synes den röda färgen stöta något i brunt, blir sedan brunröd och slutligen nästan brun. I öfriga delar af snittet ingen tydlig reaktion.

B. *Koncentrerad svafvelsyra.* En gul, tämligen snart försvinnande färgning af coniinlagrets celler samt några epidermisceller, dock ej så tydligt i dessa senare.

C. *Jodjodkalium. En stark, svartbrun, otydligt kornig fällning i coniinlagret*[1]) samt en tydlig brun fällning i de klorofyllrika lagren under åsarnes epidermis. För öfrigt synes en märkbar fällning uppstå äfven i öfriga delar, *med undantag af de parenchymceller, som ligga närmast utanför stärkelselagret.*

Snitt, som legat i vinsyrealkohol 24 timmar, gifva följande reaktioner med:

A_1. *Vanadinsvafvelsyra. Samma reaktion som vid A,* dock är den röda färgen något mindre intensiv, och någon gulfärgning af epidermis synes ej.

B_1. *Jodjodkalium. Fällning af samma beskaffenhet som vid C uti coniinlagrets flesta celler,* i några celler ingen fällning; *äfven i de klorofyllrika lagren en tydlig brun fällning; för öfrigt ingenstädes någon fullt tydlig fällning,* och i parenchymet närmast utanför stärkelselagret finnes nu med all säkerhet ej ett spår af fällning. Man ser nu där endast membranerna, protoplasma och cellkärnor, alla gulbrunt färgade. Icke heller synes någon fullt tydlig fällning i öfriga parenchymceller (med undantag af de

1) Denna fällning har icke form af små, ur cellerna utträngande droppar.

Digitized by Google

nyssnämnda klorofyllrika cellerna), icke heller i epidermis och kärlknippena. Stärkelselagret är mörkt, ogenomskinligt, liksom grumligt.

C_1. *Kaliumwismutjodid.* Tydlig, brunaktig fällning eller grumling *endast i de klorofyllrika cellerna under åsarnes epidermis. Ingen fullt tydlig fällning i coniincellerna*

De mikrokemiska reaktionerna med flera fällningsreagens, t. ex. *kaliumwismutjodid*, dels i friska snitt (6), dels i sådana, som behandlats med *vinsyrealkohol* (C_1), visa, att det finnes någon alkaloid både i coniinlagret, i epidermis och äfven i de flesta af fruktväggens öfriga delar. Endast i de mycket ägghviterika cellerna emellan åsarnes epidermis och kärlsträngarne synes ingen alkaloid förekomma, enär de därstädes erhållna fällningarne äfven uppstå i snitt, som behandlats med vinsyrealkohol. Med *jodjodkalium* (B_1) erhålles emellertid en mycket tydlig fällning i coniinlagret äfven hos snitt, som legat i vinsyrealkohol, hvilket talar för, att i detta lager måste finnas utom en alkaloid äfven något ägghviteartadt ämne. Detta bestyrkes för öfrigt af de reaktioner, som MILLONS reagens och *orceinsaltsyra* gifva i detta cellager. Den alkaloid, som finnes i epidermis, är möjligen en annan än den, som förekommer i coniinlagret. Därpå tyder den omständigheten, att dessa bägge väfnader till åtskilliga reagens, fosformolybdensyra, pikrinsyra och järnklorid, förhålla sig olika. Att guldklorid och garfsyra i dessa snitt icke frambringa några fullt tydliga fällningar, innebär ingen motsägelse mot de resultat, som erhållits genom andra fällningsreagens, alldenstund dessa bägge reagens vis-à-vis coniin (conhydrin och metylconiin?) äro mycket mindre känsliga än andra reagens. Anmärkningsvärdt är äfven, att pikrinsyra icke ger någon tydlig fällning i coniinlagret.

Att hos friska snitt fällningen i coniinlagret stundom (profven 5 och 7) har form af små droppar, beror utan tvifvel på närvaron af en eterisk olja.

Profvet med vanadinsvafvelsyra (1) ådagalägger med nästan fullkomlig säkerhet, att coniin finnes i de cellager, som befinna sig närmast utanför coniinlagret. Däremot kan den intensiva röda färg, som med detta reagens fås i coniinlagret både i friska och med vinsyrealkohol behandlade snitt, icke vara någon coniinreaktion. Detta hindrar dock icke, att här också kan finnas coniin, ty närvaron af ett annat ämne, som med vanadinsvafvel-

Digitized by Google

syra ger en annan reaktion, kan naturligtvis göra, att ingen coniinreaktion inträder, ehuru ifrågavarande alkaloid kan finnas närvarande. — Den röda färg, som nyssnämnda reagens framkallar i coniinlagret, är alldeles lik den färg, som med samma reagens erhölls i epidermis hos unga grenar af *Strychnos nux vomica*, och som antagligen var något ägghviteartadt ämne. Se sid. 62. Och efter all sannolikhet är det äfven här något ägghviteartadt ämne, som är orsaken till denna reaktion. Det skulle möjligen kunna vara något ferment eller något ägghviteämne, hvaraf ferment kan bildas. Jämför sidan 62. — Hvad den i epidermiscellerna uppkomna purpurröda färgen kan betyda, är mig omöjligt att afgöra. Måhända är det någon eterisk olja. Hvilka reaktioner den eteriska oljan i Coniumfrukten ger, har jag mig icke bekant.

Den gula färg, som genast inträder i coniinlagret och epidermis vid snittens behandling med H_2SO_4 (2), erinrar om den färg, som med samma reagens erhålles i Strychnosfröens palissadlager, och kan möjligen bero på något ägghviteartadt ämne eller något ferment. Jämför sidan 48. Den röda färg, som sedan uppstår i coniinlagret samt kärlknippena, är utan tvifvel en RASPAILS reaktion.

Den brunaktiga fällning, som järnklorid ger i coniinlagret, är väl närmast att tolka såsom en coniinfällning. Se ofvan pag. 110. Detta är däremot icke fallet med de reaktioner, som erhållas med kaliumbikromat och kromsyra, hvilka icke fälla coniin, såvidt jag kunnat finna. Dessa reagens fälla däremot garfsyra (SANIOS garfsyrereaktion. Se NICKEL, Die Farbenreactionen der Kohlenstoffverbindungen, p. 73), och det är icke omöjligt, att de med dessa reagens erhållna fällningarne i coniinlagret bero på närvaro af garfämne, oaktadt ingen garfsyrereaktion erhålles med Fe_2Cl_6. Ty då äfven coniin fälles af detta sistnämnda reagens, kan detta möjligen hafva till följd, att garfsyrefällningen icke framträder. Anmärkas bör dock, att, utom en del andra ämnen, äfven ägghvita fälles af ifrågavarande reagens. För att få klarhet i dessa frågor erfordras ytterligare undersökningar på lefvande material. — Reaktionen med osmiumsyra beror väl hufvudsakligen på närvaro af eterisk olja.

Digitized by Google

Kronblad.

Hela kronblad från samma individ, hvarifrån de ofvan afhandlade, ej mogna frukterna tagits.

1. *Vanadinsvafvelsyra.* Från bladet utgå flera mycket stora, såsom det synes, tjockflytande, blåaktigt färgade droppar; *papillerna och ofta äfven hela partier af bladet äro ljusblå, ungefär samma färg, som erhölls i fruktväggen vid behandling med detta reagens.* Öfriga delar af bladet hafva en gulaktigt röd färg. Den blå färgen skimrar på sina ställen i grönt. Snart blir hela bladet något brunaktigt och sedermera nästan färglöst. Man ser nu både inuti och utanpå bladet flera, små, svagt gulaktiga, mer eller mindre rundade kroppar, som synas vara sferokristaller.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* Ingen karakteristisk reaktion. Bladet blir genast gult eller grönaktigt gult, på ett par ställen mera gulbrunt—rödbrunt; man ser också några få rundade eller aflånga, gulbruna kroppar (sferokristaller?).

3. *Jodjodkalium.* (Reagenset synes endast med svårighet och ofullständigt tränga in i bladet). *Brun fällning synes uppkomma nästan öfverallt, men särskildt tydligt i papillerna.* Fällningen har form af ytterst små droppar af samma utseende, färg och glans som de, hvilka med detta reagens erhöllos i fruktens coniinlager.

4. *Fosformolybdensyra.* Ingen karakteristisk reaktion. Från snittet utgå droppar, som till utseende erinra om de vid 1. omtalade, men äro ej tydligt blåfärgade. I papillerna kan jag ej se någon särskildt tydlig blåaktig färg, icke heller några orangeröda partier. Hela bladet har i detta reagens en mycket svag blåaktig färg (icke den tydliga blå färg, som erhålles i vanadinsvafvelsyra). Efter några timmar ser man små oljedroppar vid basen af bladet samt öfverallt en mängd små sferokristaller (?).

5. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingen karakteristisk reaktion. Äfven här utgå från bladet större oljedroppar, alldeles lika de vid 4 omtalade.

6. *Guldklorid.* Ingen karakteristisk reaktion. Bladet i allmänhet af en gulaktig färg. Efter någon timme synas öfverallt rundade—kantiga, glänsande kroppar (kristaller?), äfven några i vätskan utanför bladet. Vid bladets bas, där det är afslitet, synas oljedroppar.

Digitized by Google

7. *Kaustik ammoniak + kali.* Ingen karakteristisk reaktion. Bladet blir genast gulaktigt, sedan nästan alldeles färglöst. Äfven här synas några sferokristalliknande kroppar.

8. *Osmiumsyra.* Svärtning af bladets alla delar, mest i papillerna.

9. Snitt, som legat i vinsyrealkohol, gifva inga reaktioner med vanadinsvafvelsyra, jodjodkalium eller osmiumsyra.

Af de på kronbladen gjorda mikrokemiska profven kan ingen annan säker slutsats dragas, än att här finnes coniin (profven 1, 3 och 9) och sannolikt äfven eterisk olja.

Blad.

Tvärsnitt af blad från samma individ som de undersökta frukterna och kronbladen. I snitt, undersökta i vatten, ser man större och mindre oljedroppar i några epidermisceller och äfven i mesofyllets celler.

1. *Vanadinsvafvelsyra. Epidermis blir i allmänhet blåaktig,* på sina ställen gulröd eller grönaktig vid gränsen mot mesofyllet. Den blåaktiga färgen antager snart en dragning i brunt, på samma gång den utbreder sig mera diffust inåt öfver mesofyllet, och slutligen är hela snittet brunaktigt.

2. *Koncentrerad svafvelsyra.* En reaktion, som något liknar den nyss vid 1. omtalade, dock ej så tydligt blå färg. Efter en stund är hela snittet eller blott palissadparenchymet »brunrödt».

3. *Koncentrerad salpetersyra.* Mesofyllcellerna blifva brungula, med någon dragning i grönt.

4. *Koncentrerad saltsyra.* Reaktion ungefär som vid 3, dock mindre tydligt.

5. *Jodjodkalium. En ringa, men tydligt skönjbar fällning i epidermiscellerna,* äfven hela mesofyllet blir genast brunt; huruvida där uppstått någon fällning, kan ej tydligt ses. Äfven kärlknippena blifva bruna. Efter någon timme ser man en *tydlig, kermesfärgad, kornig fällning i mesofyllet,* där man nu ej kan urskilja några klorofyllkorn.

6. *Kaliumwismutjodid. En tydlig, ehuru ej stark, rödgulaktig, finkornig fällning i epidermis* och, såsom det synes, äfven i kärlknippena och möjligen spår af fällning äfven i mesofyllets celler. För öfrigt är innehållet i mesofyllcellerna missfärgadt.

7. *Kaliumqvicksilfverjodid.* Ingenstädes någon säker fällning.

8. *Fosformolybdensyra.* Samma förhållande som vid 7.

Digitized by Google

9. *Pikrinsyra.* Reaktion nästan som vid 4. Ingen tydlig fällning.

10. *Guldklorid.* Ingen tydlig fällning.

11. *Järnklorid.* Blågrönaktig missfärgning af mesofyllcellerna. Ingen synbar fällning.

12. *Kaustik ammoniak.* Ingen tydlig reaktion.

13. Reaktionerna 1, 5 och 6 inträda ej i snitt, som en tid macererats med vinsyrealkohol.

Det är sålunda tydligt, att äfven i bladen, åtminstone i epidermis, finnes coniin, ehuru uppenbarligen i mycket ringa mängd.

I afseende på mikrokemiska alkaloidreaktioner i allmänhet vill jag här påpeka några egendomligheter, som, såvidt det framgår af mina studier, nästan alltid synas utmärka dessa, till skillnad från motsvarande makrokemiska reaktioner.

För det första har jag *aldrig* uti en växtcell fått en *kristallinisk* fällning med något fällningsreagens, äfven om den på makrokemisk väg erhållna fällningen i regeln är kristallinisk. Detta gäller helt visst om de flesta alkaloider. Endast en så ytterst lätt kristalliserande alkaloid som berberin torde utgöra ett undantag från denna regel.

Äfven färgreaktionerna visa en egendomlighet, då de erhållas i växten. De makrokemiska färgreaktioner, som erhållas med vissa oxidationsmedel, t. ex. vanadinsvafvelsyra och salpetersyra, utmärkas ju genom uppträdande af flera färger eller färgstadier, som följa på hvarandra. *Det första af dessa färgstadier inträder i regeln icke i växten.* Detta torde hafva sin grund däri, att andra i växtcellen närvarande ämnen hindra dessa färgreaktioner från att uppträda på samma sätt som i reagensglaset, där man kan hafva alkaloiden i rent tillstånd. För öfrigt försiggå färgförändringarne i växten vanligen icke så hastigt som vid de makrokemiska profven. Att närvaron af andra ämnen, t. ex växtsyror, oorganiska salter, socker, gummi, morfin, kan störa äfven de makrokemiska alkaloidreaktionerna, är ju nogsamt bekant. Se t. ex. JORDANS uppsats i N. Repert, X, p. 156; Ref. i Jahresber. d. Pharm. 1861.

Digitized by Google

En tredje egendomlighet, som alkaloiderna visa, då de befinna sig i växtcellens »saft», antagligen bundna vid organiska syror, är den, att *de icke kunna utfällas medels kaustika alkalier.* Ett undantag från denna regel är måhända den på sidan 101 vid profvet 14 omtalade fällning, som erhölls med ammoniak.

Att dessa mikrokemiska studier i många afseenden äro bristfälliga, inser jag alltför väl. Till någon del torde dock detta kunna ursäktas därmed, att det ännu icke alltid är möjligt att med endast mikrokemiska undersökningsmetoder erhålla säkra resultat. I alla de i det föregående omtalade fall, där närvaron af en alkaloid kunnat konstateras, men däremot ej afgöras, hvilken alkaloid det varit, borde detta hafva utrönts genom makrokemisk analys. Detta har dock ännu icke varit mig möjligt på grund af otillräckligt undersökningsmaterial. Men Rom byggdes ej på en dag. Hade jag tillfälle att fortsätta med dessa farmakognostisk-mikrokemiska studier, så tror jag, att säkrare resultat så småningom skulle kunna uppnås. «So viele und brauchbare mikrochemische Reactionen wir schon besitzen, so bleibt doch ein grosses Gebiet, welches noch zu bebauen ist, übrig, und steht wohl zu erwarten, dass wir bei weitererVervollkommnung und Verbesserung der vorhandenen Methoden und Einführung neuer viele und schöne neue Entdeckungen machen werden, die von grösster Wichtigkeit, sowohl für die reine Wissenschaft, wie für das praktische Leben sein können». TSCHIRCH, i Archiv der Pharmacie 1882, p. 810.

Att fortsatta studier inom den medicinsk-botaniska och farmakognostiska mikrokemien böra blifva af icke blott rent vetenskaplig, utan äfven praktisk betydelse, lider intet tvifvel. Trots det, att de mikrokemiska metoderna ännu i många stycken äro ofullkomliga, så gifves det dock flera spörsmål, som utan dessa forskningsmetoder säkerligen icke kunna fullständigt besvaras. Antydningar därom äro gjorda i det föregående. Och jag vill här anföra, hvad en af nutidens mest framstående farmakognoster, Professor MOELLER i Graz, säger i sin Lehrbuch der Pharmakognosie (1889), p. 9: »Das Studium der Inhaltsstoffe von chemischen Gesichtspunkten aus, ist nicht Aufgabe der Pharmakognosie, es fällt der Chemie zu. Aber es ist die Aufgabe des Pharmakognosten, zu erforschen, *in welchen Theilen der Droge be-*

Digitized by Google

stimmte Inhaltsstoffe vorkommen und welche Bedingungen auf die quantitative Ausbeute, beziehungsweise auf die Intensität der Wirkung von Einfluss sind. Der erste Theil dieser Aufgabe, *die Erforschung der örtlichen Vertheilung der wirksamen Bestandtheile*, ist bei den meisten Drogen für das praktische Bedürfniss mit hinreichender Genauigkeit gelöst. Das wissenschaftliche Streben geht aber weiter. Diesem genügt es nicht, zu wissen, dass ein Stoff beispielsweise in den Keimblättern, nicht in der Samen-oder Fruchtschale vorkommt; es muss auch das zellige Element bekannt sein, in welchem es sich vorfindet. Und dieses Streben ist nicht etwa eine unfruchtbare theoretische Grübelei, sondern hat einen praktischen Hintergrund. Es eröffnet die Aussicht, die Werthbestimmung der Drogen auf die einfachste Weise, durch eine mikrochemische Reaction etwa, oder durch den mikroskopischen Nachweis der massgebenden Elemente vornehmen zu können, die rationellste Methode der Darstellung zu lehren, und es ist nicht einmal ausgeschlossen, dass auf künstlichem Wege gerade die Entwicklung der massgebenden Elemente befördert werden könne. Hat man es, freilich auf empirischem Wege, vermocht, den Stärke- und Zuckergehalt mancher Nutzpflanzen enorm zu steigern, warum sollte es unmöglich sein, in anderen den Alkaloidgehalt durch zielbewusstes Vorgehen zu erhöhen? Sind ja sogar ermuthigende Anfänge in den asiatischen Cinchonenculturen schon gemacht worden.»

Om det är sant, att »farmakognosien har somnat in» (MOELLER, op. cit.), så bör den väl ändå kunna väckas; och ett af de medel, hvarmed detta kan ske, synes mig vara mikrokemi. Skall farmakognosien vara en vetenskap, som skall gå framåt, så kan den icke undvara de mikrokemiska undersökningsmetoderna, äfven om dessa i vissa fall icke ensamt för sig kunna lemna fullt säkra resultat.

Digitized by Google

Figurförklaring.

Plansch I.

Fig. 1. *Nux vomica.* Snitt genom yttre delen af endospermet (lagdt vinkelrätt mot fröets yta). Epidermis och hår ej tecknade. Förstoring omkring $\frac{400}{1}$.

a. Palissadlagret.
b. Yttre delen af endospermet.
c. Näringslagret (af kollaberade celler).
d. Det förkorkade lagret i palissadcellernas ytterväggar; skjuter i form af kilar in emellan pallissadcellernas cellulosamembraner.

Fig. 2. *Nux vomica.* Palissadlagret (och näringslagret) efter behandling med koncentrerad salpetersyra. Epidermis ej tecknad. Det egentliga endospermets cellväggar äro till största delen upplösta; palissadcellernas väggar ej upplösta; utanför dessa celler ligga homogena eller oftast korniga fettdroppar, som hafva trängt ut ur cellerna. Förstoring omkring $\frac{400}{1}$.

Fig. 3. *Nux vomica.* Cell från yttre delen af endospermet; i vatten. Cellväggarne äro betydligt ansvällda, i synnerhet de sekundära förtjockningslagren, a. och b. Cellinnehållet består af ett enda stort alevronkorn, med mycket talrika, små globulider. Förstoring $\frac{750}{1}$.

Fig. 4. *Strychnos nux vomica*, var? Tvärsnitt genom tredje internodiet (från spetsen räknadt). Teckningen något schematisk. Förstoring omkring $\frac{200}{1}$.

a. Epidermis. Dess cellväggar färgas af MILLONS reagens, orceinsaltsyra, jodjodkalium och guajaktinktur. I cellernas lumina kan knappt något innehåll märkas.
b. Ett tunt korklager, med fellogen.
c. Barkparenchym, med enstaka kristallkammartrådar, som å figuren ej tecknats.
d. Stencellring, med kristallkamrar liggande omedelbart utanför och somliga äfven emellan sclereidringens celler.
e. Yttre leptom och, längst in vid veden, kambium; det senare ej särskildt tecknadt.
f. Ved.
g. Bastö inuti veden.
h. Inre leptom, med kambium längst utåt vid veden; kambiet ej särskildt tecknadt.
i. Märgparenchym. Cellväggarne genomdragna af talrika porer, hvilka ej äro tecknade.

Digitized by Google

Fig. 5. *Strychnos nux vomica*, var? Tvärsnitt genom en del af stencellringen och yttre leptomet, jämte angränsande delar af barkparenchymet och veden. Förstoring omkring $\frac{750}{1}$.

a. Barkparenchymceller, med klorofyllkropparnes äggvitestroma. (Klorofyllet är extraheradt med alkohol).
b. Kristallkammare.
c. Stenceller.
d. Celler i yttersta delen af mjukbastet, med mörkt, kornigt innehåll, som liksom kristallkamrarnes amorfa innehåll tydligt färgas af MILLONS reagens och jodjodkalium, men knappt märkbart af orceinsaltsyra.
e. Bastparenchymceller.
f. Kambiumceller.
g. Cell i yttre delen af en märgstråle.
h. Kärl i yttersta delen af veden.

Fig. 6. *Anthocleista grandiflora.* Ytsnitt från bladets öfre sida. I vatten. Förstoring omkring $\frac{400}{1}$.

a. Elaiosfer, omgifven af kalciumoxalatkristaller; genom vattnets inverkan har »sferen» differentierats i en yttre zon och en inre, starkt ljusbrytande del.
b. En ännu ej förändrad elaiosfer.

Fig. 7. Snitt från samma blad som i fig. 6. Efter snittets behandling med fosformolybdensyra.

Plansch II.

Fig. 1. *Fagraea zeylanica.* Tvärsnitt genom en ung, 8 mm. tjock gren. Förstoring omkring $\frac{200}{1}$.

a. Epidermis.
b. Barkparenchym.
c. Kärlknippe, liggande i barkparenchymet.
d. Sclereid.
e. Yttre leptom, jämte kambium närmast veden.
f. Ved.
g. Inte leptom.
h. Yttre delen af märgparenchymet.

Fig. 2. *Gelsemium sempervirens.* Tvärsnitt genom en mycket ung, 2 mm. tjock gren. Förstoring omkring $\frac{200}{1}$.

a. Kork.
b. Fellogen.
c. Felloderm.
d. Barkparenchym.
e. Segbastceller, ovanligt tunnväggiga.

Digitized by Google

f. Yttre leptom.
g. Kambium.
h. Ved.
i. Märgstråle.
j. Inre leptom.
k. Märgens stärkelselager.
l. Märgparenchym.

Fig. 3. *Gelsemium sempervirens.* Rot. Tvärsnitt genom yttersta delen af veden och angränsande del af barken. Förstoring omkring $\frac{600}{1}$.
a. Leptom.
b. Det alkaloidförande innehållet i en bastparenchymcell.
c. Kambium.
d. Yttersta delen af veden.
e. Märgstråle.
f. Vedkärl, fylldt med ett hartsliknande innehåll.

Fig. 4. *Conium maculatum.* Frukt. Tvärsnitt genom en del af fruktväggen (genom en ås) och närmast underliggande del af endospermet. Konturerna till denna figur äro kopierade efter MOYNIERS figur i hans afhandling »Des Ombellifères». Cellinnehållet är tecknadt efter egna preparat.
a. Epidermis.
b. Ägghviterika och klorofyllrika parenchymceller emellan epidermis och kärlknippet.
c. Stärkelseförande parenchymceller närmast utanför kärlknippet.
d. Kärlknippe.
e. Den del af fruktväggens parenchym, som är rikast på coniin.
f. »Stärkelselagret».
g. »Coniinlagret».
h. Yttersta delen af endospermet.

Rättelser och tillägg.

Sidan 3, raden 14 nedifr. står: blandade, läs: *behandlade.*
» 16, » 17 uppifr. » början, » *börjar.*

Det på sidorna 64 och 80 omtalade färgämnet skall heta *strychnokromin*, ej strychnokrom. Se BUREAU, De la famille des Loganiacées (p. 103), hvilket arbete jag just vid tryckningen af detta ark erhållit genom Universitetsbiblioteket i Upsala.

Digitized by Google

Fig. 1.

Fig. 5.

Fig. 2

Digitized by Google

Digitized by Google

Fig. 1.

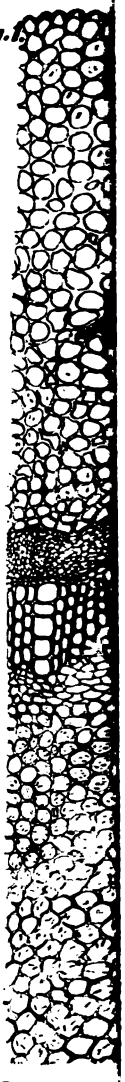

Fig. 4.

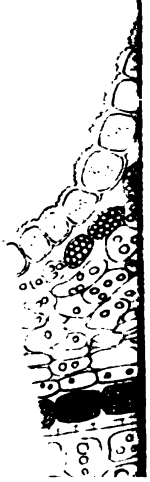

Digitized by Google

Digitized by Google

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

FILOSOFI, SPRÅKVETENSKAP OCH HISTORISKA VETENSKAPER.

Digitized by Google

Digitized by Google

OM FÖREMÅLEN

FÖR

DEN PRAKTISKA FILOSOFIENS PROPEDEVTIK

AF

HANS EDFELDT.

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

Digitized by Google

Om föremålen för den praktiska filosofiens propedevtik.

Af

H. Edfeldt.

Filosofiens propedevtik är en inledande, förberedande och grundläggande vetenskap för filosofien i det hela och för dess särskilda delar. Och den praktiska filosofiens propedevtik förbereder och grundlägger den praktiska filosofien i det hela och dess hufvuddelar. Det är en mångfald af kunskaper, som måste utvecklas och belysas samt till sin betydelse i och för filosofien i det hela närmare bestämmas, innan man kan gå till uppställandet af filosofiens system. Och af den mångfald af föremål, som höra till filosofiens propedevtik, följer äfven, att, ehuru den såsom helt betraktad utgör en enda vetenskap, den likväl måste komma att omfatta en mångfald af densamma underordnade vetenskaper. Dessa särskilda vetenskaper kunna ock ses och behandlas såsom sjelfständiga vetenskaper, i hvilket fall de icke höra till filosofiens propedevtik. De betraktas i sådant fall för sig sjelfva utan afseende derpå, att de äro inledande och grundläggande för filosofien.

Att föregås af en propedevtik är ingenting, som är specifikt för filosofien eller för de filosofiska vetenskaperna. Äfven andra mer omfattande vetenskaper, vetenskaper, som icke äro filosofiska, förutsätta en propedevtik, lika väl som filosofien. Så t. ex. förutsätta sådana positiva vetenskaper, som den positiva religionsläran och den positiva rättsläran hvardera sin propedevtik. Den positiva religionsläran eller den positiva teologien har sina prenotioner, som utgöra en orientering i de teologiska förkunskaperna. Och äfven den positiva rättsläran kan tänkas hafva sina prenotioner eller sin propedevtik, som utvecklar vissa grundläggande begrepp eller som utvecklar och fixerar de begrepp, som äro ge-

Digitized by Google

mensamma för den positiva rättsvetenskapens särskilda delar och som i dem alla äro återkommande. På samma sätt förutsätter jemväl den icke-filosofiska eller empiriska estetiken, vetenskapen om det sköna i och för oss (den filosofiska estetiken handlar om det sköna i och för sig), som är det naturskönа och det konstsköna, hvartill äfven hör den sköna litteraturen, en propedevtik. Den empiriska estetiken handlar om företeelser och produkter, som alla ha en gemensam karakter eller en gemensam bestämning, hvilken i sig sjelf är af rationel eller osinlig art, nemligen skönhet, och med afseende derpå förutsätter äfven denna vetenskap en inledande och grundläggande del eller en propedevtik[1]). Ja äfven vetenska-

1) Efter kunskapsgrunden såsom indelningsgrund är menniskans skönhetsmedvetande dels empiriskt och dels rationelt. Det empiriska skönhetsmedvetandets kunskapsgrund och innehåll äro de konstprodukter och skönhetsföreteelser, som i menniskans erfarenhet och verld äro gifna. Detta är det sköna i och för oss, som karakteriseras af idee eller konstideal och bild samt harmoni mellan båda. Det rationela skönhetsmedvetandets kunskapsgrund och innehåll åter utgöres af det sköna i och för sig, det skönas eviga idee, väsendet eller Gud och hans bestämningar, betraktade i anseende till deras form med bortseende från innehållet. Det sköna i och för sig har sålunda intet sinnligt material. Detta hör endast till beskrifningen på hvad det sköna är i och för oss, men icke till förklaringen af hvad det sköna är till sitt väsen.

Och då skönhetsmedvetandet framträder i tvänne former, så är äfven estetiken tvåfaldig, dels empirisk estetik och dels rationel. Den empiriska estetiken utgår från analysen af det empiriska skönhetsmedvetandets innehåll, skiljer ut hvad som är väsentligen skönt i dess konstskapelser samt fattar det väsentliga klart och i dess sammanhang. Den empiriska estetiken redogör nu äfven för de skönhetslagar och skönhetsgrundsatser, som ha bestämt konstnärernas verksamhet, när de frambragt sina konstskapelser. Dessa lagar kunna nemligen genom analys uttagas ur konstföremålen och fixeras i och för sig sjelfva i sin afsöndring från dessa. Den empiriska estetiken är i formelt kunskapsteoretiskt afseende en analytisk, induktiv eller formelt historisk vetenskap, som såsom sådan hör till antropologien i vidsträckt bemärkelse eller till den fullständiga läran om menniskan i hennes bestämdhet.

Den rationela eller filosofiska estetiken åter utgår från det rationela skönhetsmedvetandet och från dess innehåll. Denna vetenskap hemtar sin princip från det sköna i och för sig eller sjelfva väsendet, men sin närmare bestämdhet får äfven denna vetenskap genom analys af det empiriska skönhetsmedvetandets innehåll, så vida det är förenligt med den rationela principen eller så vida det kan inses och uppvisas såsom varande följd af denna. Denna vetenskap är i formelt kunskapsteoretiskt afseende öfvervägande en syntetisk, deduktiv eller demonstrativ vetenskap, som hör till den rationela teologien eller till den fullständiga kännedomen om Gud i hans bestämningar.

Digitized by Google

per, som äro *rent* empiriska, (de vetenskaper, som vi hittills ha betraktat, innehålla äfven rationela momenter) kunna hvardera tänkas ega en propedevtik. Och gäller det således om de icke-filosofiska eller om de till form och innehåll lägre vetenskaperna, att de förutsätta och behöfva en propedevtik, så måste det än mer och i all synnerhet gälla om filosofien, den till form och innehåll högsta vetenskapen, som icke handlar endast om vissa slag af föremål eller företeelser i verlden, utan som handlar om den ändliga verlden och verkligheten i det hela och som söker dess förklaring icke i några lägre och relativa grunder utan i den högsta af alla grunder, det oändliga sjelft, att den behöfver en propedevtik och en mer omfattande propedevtik. Härom bör någon meningsskiljaktighet, strängt taget, icke ega rum.

Då det således är obestridligt, att äfven filosofien i likhet med andra vetenskaper förutsätter och behöfver en inledande och grundläggande del eller en propedevtik, så uppstår frågan, hvad som rätteligen bör utgöra dess innehåll eller dess objekt eller föremål. Om denna fråga äro åsigterna delade. Här sysselsätta vi oss endast med den praktiska filosofiens propedevtik och med dess föremål. Och vid närmare undersökning synes man här kunna urskilja vissa momenter, som obestridligt ega propedevtisk karakter, och angående hvilkas behandling i den praktiska filosofiens propedevtik någon meningsskiljaktighet icke bör ega rum. Man måste nemligen skilja mellan en allmän och en speciel del af den praktiska filosofiens propedevtik och det är angående föremålen för denna allmänna del, som åsigterna lättast borde kunna enas. Till denna allmänna del måste man hänföra sådana ämnen eller frågor, som äro enklare och som i första hand hafva grundläggande och orienterande betydelse med afseende på filosofien så väl i det hela som särskildt äfven med afseende på den praktiska filosofien. Eller, i den allmänna delen betraktas den praktiska filosofiens propedevtik såsom ett enda helt, utan att något afseende göres på de olika delar, af hvilka den är ett helt. Det hela är här det logiska subjektet för betraktelsen. I den speciela delen deremot är hvar och en af de delar, af hvilka propedevtiken består, subjekt för betraktelsen. Till den allmänna delen höra de ämnen eller frågor, af hvilka propedevtikens öfriga läror äro följder. Dessa frågor afse bestämmandet af filosofiens allmänna begrepp och värde, dess anledning och grund, dess problemer och delar samt dess olika historiska hufvud-

Digitized by Google

former m. m. och hvad som med dessa frågor har väsentligt sammanhang. Den allmänna propedevtiken omfattar således hvad man har kallat propedevtisk vetenskapslära och propedevtisk formlära.

Att dessa frågor ega propedevtisk betydelse särskildt äfven för den praktiska filosofien blifver vid minsta eftertanke tydligt och upphäfves icke heller deraf, att de vanligen blifvit upptagna i den praktiska filosofiens hufvuddel eller i någon af dess särskilda delar och der blifvit behandlade i sammanhang med dessas mer principiela läror. Ty utom att det i sig sjelft är riktigt att framställa och behandla de propedevtiska lärorna för sig och i sitt eget sammanhang, innan man öfvergår att uppställa vetenskapens system, så måste en sammanblandning af propedevtisk del och hufvuddel äfven leda till icke ringa pedagogiska olägenheter.

Hvad åter beträffar den speciela delen af den praktiska filosofiens propedevtik, så är bestämmandet af dess innehåll och omfattning förenadt med större svårigheter och det är hufvudsakligen här, som åsigterna divergera, ehuruväl någon bestämd distinktion förut icke har blifvit gjord mellan propedevtikens allmänna och speciela del. Men innan vi kunna öfvergå till utredningen af hvilka föremål, som rätteligen måste tillhöra propedevtikens speciela och egentliga del, måste vi först åtminstone i största knapphändighet angifva de svar vi ha att lemna på de frågor, som tillhöra propedevtikens allmänna del, ty af de svar, som lemnas på dessa, bestämmes den speciela delens innehåll eller de särskilda vetenskaper, af hvilka denna måste utgöra ett helt.

Derför gå vi nu till besvarandet af propedevtikens allmänna hufvudfrågor. Första frågan är denna: hvad är filosofi? Hvilket är dess allmänna begrepp eller dess definition? Betrakta vi denna fråga i sammanhang med filosofiens historia, så finner man, såsom också ofta har blifvit framhållet, att det icke gifves någon definition af filosofien, som vunnit allmänt erkännande eller som för de särskilda historiska systemerna är gemensam. Men detta betyder för ingen del, att icke äfven filosofiens definition vore funnen och riktigt angifven. Efter vår åsigt äro följande dels allmänna och dels mer speciela expressioner för filosofiens begrepp i hufvudsak adeqvata och riktiga.

Filosofien är i största allmänhet betraktad den till form och innehåll högsta vetenskapen. Att filosofien är den till formen

Digitized by Google

högsta vetenskapen innebär, att den så vidt möjligt är fullkomligt motsvarar begreppet vetenskap eller mer än någon annan vetenskap uppfyller de logiska fordringar, som på en vetenskap måste uppställas, och att den är den till innehållet högsta vetenskapen innebär, att den handlar om det högsta varat eller om det högsta föremål, som, öfver hufvud taget, kan vetas eller i kunskap uppfattas.

Deraf, att filosofien är den formelt högsta vetenskapen, följer, att den måste utgå från den högsta principen i formelt afseende, d. ä. med afseende på omfång, så att den i förhållande till allt annat är genus, eller från en princip, som är sjelfklar och rent enkel, så att den icke kan än vidare förenklas eller generaliseras, och deraf, att filosofien är den reelt högsta vetenskapen, följer, att den förklarar *allt* gifvet och relativt såsom ett enda helt ur den i formelt afseende högsta principen. Och härmed komma vi till en annan formaldefinition på filosofien. Filosofien är den kategoriska och universela vetenskapen till skilnad från andra vetenskaper, som äro hypotetiska och partiela. Andra vetenskaper äro hypotetiska, emedan de utgå från lägre grunder i formelt afseende eller från grunder, som icke äro sjelfklara och icke heller rent enkla utan från grunder, som kunna än vidare förenklas, och som äro följder af andra grunder och ytterst af det sjelfklara. Och att andra vetenskaper äro partiela innebär, att de förklara endast vissa slag af ting och företeelser i verlden eller ock förklara de det gifna och relativa endast från vissa allmänna synpunkter eller sidor, t. ex. att de gifna föremålen äro i rummet såsom koexisterande och i tiden såsom succederande.

Men all vetenskap förutsätter en grund äfven i reel bemärkelse eller handlar om en sådan, en existensgrund eller en verklighetsgrund och icke en grund endast i formel eller logisk bemärkelse eller kunskapsgrund, hvarom vi nyss hafva talat. All vetenskap söker grunder för det omedelbart gifna, d. v. s. grunder, genom hvilka detta är eller har verklighet. Filosofien handlar om den yttersta eller absoluta grunden eller, då denna är mångfaldig, om de yttersta eller absoluta grunderna och detta för allt gifvet, som är ändligt och relativt och som derför fordrar en högsta förklaring, under det att andra vetenskaper endast gå till lägre och relativa grunder eller till grunder, som sjelfva fordra sin förkla-

Digitized by Google

ring i än högre och slutligen i den högsta grunden för allt gifvet. Det är med afseende härpå, som filosofien kan bestämmas såsom varande vetenskapen om alltings yttersta grunder.

Men grund är en relativ bestämning, som endast säger hvad någonting är i förhållande till ett annat, hvarför den icke heller får användas i en definition, såvida denna skall tagas i strängt logisk bemärkelse. Derför uppstår frågan: hvilken verklighet är yttersta grund? Grund, fattad i sträng bemärkelse eller högsta grund, kan ingenting annat vara än det, som är i och för sig sjelft. För att någonting skall kunna tänkas vara grund i denna bemärkelse måste det först vara och vara i och för sig sjelft, d. ä. vara sjelfständigt. Häraf följer, att filosofien är vetenskapen om det i och för sig sjelft varande och om det i och för annat eller blott i och för oss varande, betraktadt såsom betingadt af det förra. Men det i och för sig sjelft varande kallas äfven den ursprungliga och sjelfständiga verkligheten eller det egentliga väsendet och det blott i och för oss varande kallas den sekundära och osjelfständiga verkligheten eller fenomenet. Häraf följer, att filosofien är vetenskapen om väsendet och om fenomenet, förklaradt såsom följd af väsendet.

Men ännu återstår frågan: hvad är det i och för sig sjelft varande, hvilken verklighet är ursprunglig och sjelfständig eller hvad är det egentliga väsendet? Hvad väsendet är kan menniskan endast känna genom dess egen närvaro i fenomenet eller genom dess eget framträdande i menniskans erfarenhet. Utan att väsendet sjelft framträdde och uppenbarade sig i menniskans verld eller i hennes lif och erfarenhet, kunde hon aldrig vinna någon kunskap om hvad det i sig sjelft är. Gifves det nu något område af menniskans erfarenhet, hvarest väsendet framträder med den tydlighet och egentlighet, att hon kan vinna omedelbar visshet om hvad det i sig sjelft är? Hvad väsendet i sig sjelft är, är för menniskan gifvet genom hennes erfarenhet af sig sjelf, af sin egen sjelfmedvetande, viljande och förnuftiga ande, af sitt eget egentliga jag, af sin egen personlighet. Menniskan har här en rent inre erfarenhet i motsats mot den erfarenhet, som hon har af det yttre. Och här fattar hon icke endast en mångfald af succederande bestämningar eller förnimmelser och viljanden, utan hon förnimmer omedelbart äfven dessa bestämningars enhet, princip och subjekt, hvilket är hennes egen sjelfmedvetande och viljande ande, hennes jag, hennes

Digitized by Google

förnuft eller personlighet, och härmed har hon omedelbar visshet om hvad det i och för sig sjelft varande eller väsendet är. Och sedan sluter hon till hvad väsendet är äfven inom andra områden, ty väsendet kan icke inom ett område vara ett och inom ett annat område ett annat. Detta är motsägelse. Det i och för sig sjelft varande är således förnuftiga eller personliga väsenden. Och häraf följer, att, om någonting är gifvet i menniskans verld, som icke omedelbart framstår såsom varande förnuftigt väsen eller person utan såsom dess konträra motsats och negation, detta icke kan vara någonting i och för sig sjelft varande utan endast någonting i och för oss varande eller det måste vara fenomen eller företeelse i och för oss af förnuftiga och personliga väsenden. Och då en mångfald af ändliga personer äro gifna, så förutsätta de den oändliga personen eller Gud, så att hans varande förutsättes för deras eget varande. Häraf framgår filosofiens egentliga definition eller realdefinition: filosofien är vetenskapen om de förnuftiga eller personliga väsendena och deras bestämningar samt om det sinnliga, betraktadt såsom företeelse i och för oss af dessa.

Den andra preliminära hufvudfråga, vi ha att besvara, angår filosofiens värde. Filosofiens värde bestämmes af dess begrepp. Af filosofiens begrepp framgår, att filosofien har absolut värde; den har värde i och genom sig sjelf och icke endast genom ett annat eller genom sitt förhållande till ett annat Det, som icke har värde i och genom sig sjelft utan endast genom sitt förhållande till ett annat, har relativt värde och är medel för detta såsom ändamål. Men filosofien är icke ett blott medel utan är ändamål i sig. Om det, som har relativt värde och som endast är medel, kan man fråga: hvartill tjenar det, hvartill duger det, hvad är det ändamål, för hvilket det är medel? Men dessa frågor uteslutas, när det gäller filosofi, som icke är blott medel utan ändamål och ändamål i sig sjelf eller sjelfändamål. Då menniskans filosofi är hennes (teoretiska) bestämdhet af väsendet, af Gud och det gudomliga, så måste den hafva absolut värde. Menniskans filosofi är hennes deltagande i det gudomliga lifvet, i Guds eget tänkande eller vetande och derför har den för menniskan likartadt värde med detta. Filosofi är det högsta, andliga, religiösa och förnuftiga lifvet hos menniskan, ehuru sedt från dess teoretiska sida, och derför har den absolut värde. Filosofien har samma värde, som menniskan, den i högsta mening tänkande menniskan, den

Digitized by Google

egentliga och sanna menniskan. Och derför har menniskan samma intresse för filosofi, som hon har för sig sjelf såsom egentligt lefvande och sjelfmedvetande ande eller personlighet. Genom filosofiskt studium och filosofiskt forskningsarbete utvecklar menniskan sig sjelf såsom sjelfmedvetande ande och detta i förhållande till Gud och det gudomliga och såsom bestämd af detta.

Det är tydligt, att de, som ha en annan uppfattning af filosofien än den, vi här ofvan ha sökt göra gällande, äfven måste på annat sätt bestämma dess värde. Vi säga uppfattning, icke begrepp om filosofien, ty en saks verkliga begrepp kan endast vara ett enda. Det gifves inga falska, osanna eller motsägande begrepp. Begreppet om en motsägelse innebär sjelft ingen motsägelse. De, som bestämma förhållandet mellan filosofi och empiri så, att de endast blifva formelt, graduelt eller qvantitativt skilda, ha ännu icke höjt sig till filosofiens (sanna) begrepp. De ha endast ett obegrepp om filosofien eller en viss mening, ett visst föreställningssätt om densamma. Menniskors meningar och föreställningssätt äro många och mångfaldiga, under det att begreppen äro desamma för alla. Och har filosofien blifvit bestämd såsom endast varande graduelt skild från de empiriska vetenskaperna och således såsom icke varande vetenskapen om det osinnliga eller väsendet utan vetenskap endast t. ex. om det generela i den sinnliga verlden, så följer deraf, att äfven dess värde icke kan vara artskildt utan endast graduelt skildt från de empiriska vetenskapernas. Efter dessa anmärkningar gå vi att bestämma filosofiens anledning och grund.

Hvad föranleder menniskan till filosofi? Hvilken är anledningen till menniskans filosofi i allmänhet och hvilken är särskildt den teoretiska och särskildt den praktiska filosofiens anledning? Filosofien föranledes af en senterad ofullkomlighet, som för menniskan är gifven, och af behofvet att vinna befrielse från densamma. Den teoretiska filosofiens anledning är den ofullkomlighet och brist, som häftar vid allt, som för menniskan är omedelbart gifvet i teoretiskt afseende. Taga vi i betraktande den verklighet, som för menniskan är omedelbart gifven, nemligen den sinnliga verlden och varelserna inom henne, så visar sig denna vara en bristfällig verklighet. Den gifna verkligheten visar sig vara verklig endast i vissa afseenden eller endast till en viss grad, under det att den i andra afseenden är overklig eller lider brist på vara eller verklighet. Den omedelbart gifna verkligheten både är och är icke i

Digitized by Google

osönderlig förening. Detta visar sig tydligast af växlingen och förgängelsen i verlden. Den omedelbart gifna verkligheten är tillfällig, växlande och förgänglig, relativ och motsägande. Den är såsom sinnlig relativ, emedan den utgöres af relationer eller af det som endast uttrycker hvad någonting är i förhållande till annat, men icke hvad det är i och för sig sjelft. Den är äfven motsägande, emedan den är enhet af motsatser. Den omedelbart gifna verkligheten har äfven bristande sammanhang både inom sig sjelf och med annat. Den är osamstämmig eller enhet af motsatta. Universelt fattad lider således den gifna verkligheten af inskränkning, negation och brist i sitt vara och i sitt sammanhang och denna brist föranleder menniskan att söka en annan och högre verklighet, som är rent och samstämmigt vara eller vara utan hvarje inskränkning och negation och som sålunda kompletterar den gifna verklighetens brist. Detta sker genom filosofi. Den angifna bristen föranleder och drifver menniskan till filosofi, ty det är den teoretiska filosofiens uppgift att uppvisa och i sina bestämningar klart fatta en absolut verklighet, i hvilken den gifna relativa verkligheten har del och som fyller dess brist dels på egentligt vara och dels på sammanhang både inom sig sjelf och med annat. Den angifna bristen verkar otillfredsställelse och disharmoni hos den sanningssökande anden eller hos den teoretiska menniskan och framstår derför för henne såsom ett ondt i teoretiskt afseende, från hvilket hon har behof att vinna befrielse och denna befrielse vinnes genom filosofi.

Det för menniskan gifna kan äfven ses från sjelfmedvetandets synpunkt såsom varande hennes omedelbara förnimmelser. Verklighetsformerna äro förnimmelseformernas innehåll. Och betraktadt äfven från denna synpunkt lider det för menniskan omedelbart gifna af en brist, som kännes och erfares såsom ett teoretiskt ondt, från hvilket hon har behof att vinna befrielse och hvilken befrielse vinnes genom filosofi. Menniskans omedelbara förnimmelser äro dunkla, konfusa och osamstämmiga; de lida brist på klarhet och sammanhang och väcka derför hos den teoretiske anden behof af förnimmelser af annat slag, som äro fullkomliga och som derför fylla den brist, som häftar vid de omedelbart gifna förnimmelserna. Anden är till sitt inre väsen klarhet och samstämmighet och derför har han ett behof att så vidt möjligt är vara hvad han är till sitt egentliga väsen. Detta behof kan i djupaste me-

Digitized by Google

ning endast genom filosofi vinna sin uppfyllelse. Det är blott delvis eller partielt, som de öfriga vetenskaperna förmå fylla detta behof. De omedelbart gifna förnimmelserna äro såsom sådana oegentliga; de äro tillfälliga, momentana och växlande och anden finner sig i dem hämmad och inskränkt och denna hämning och inskränkning kännes såsom en vanmakt och såsom en nedsättning af andens lif. Anden erfar nu ett behof af frigörelse från den bundenhet vid det omedelbart gifna, som innebär hämning och vanmakt. I många former yttrar sig den teoretiske andens tendens och sträfvan att vinna denna frigörelse; men fullständigt vinnes denna frigörelse endast genom filosofi. Anden är till sitt innersta väsen sjelfständighet och sjelfmakt och derför har han ett behof att vara hvad han är till sitt sanna väsen. Och häraf följer, att menniskan har samma intresse för filosofi, som hon har för sig sjelf såsom egentligt tänkande ande.

Vi ha betraktat det för menniskan omedelbart gifna dels från objektiv synpunkt såsom ett varande eller såsom verklighetsformer och dels från subjektiv synpunkt såsom ett förnimmande, såsom förnimmelseformer eller såsom former af sjelfmedvetandet. Men de omedelbara förnimmelserna kunna betraktas icke endast från antropologisk synpunkt eller såsom modi percipiendi utan äfven från kunskapsteoretisk synpunkt såsom en art af kunskaper eller såsom former, i och genom hvilka den gifna verkligheten af menniskan uppfattas. Och härmed komma vi till den tredje synpunkt, från hvilken det för menniskan omedelbart gifna kan betraktas. Det omedelbart gifna är från denna synpunkt erfarenhet i lägre bemärkelse eller den art af kunskap, som man sätter emot vetandet. Äfven erfarenhetskunskapen lider af en brist, som i strängaste mening endast genom filosofi kan undanrödjas. Erfarenhetskunskapen är tillfällig, otillförlitlig eller osäker, osamstämmig, momentan och växlande. Erfarenhetskunskapen handlar visserligen om det konkreta, men den är endast ett ofullkomligt uttryck af det varande. Genom erfarenhetskunskapen fatta vi icke det varande sådant det i och för sig sjelft är, utan endast såsom det synes vara eller såsom det företer sig för oss, när det af själen fattas i och genom kroppsliga och ofullkomliga organer. Genom erfarenhetskunskapen fatta vi så att säga endast tingens utansida, men icke deras inre väsen. Genom erfarenhetskunskapen fatta vi det tillfälliga, det accidentela och växlande, det bildliga och fenomena,

Digitized by Google

som förutsätter och behöfver ett annat för att vara, men icke det egentligt och väsentligt varande. Den sinnliga erfarenhetskunskapen har sitt subjekt i sinnet i högre och mensklig bemärkelse. Men när förståndet framträder och börjar sin analyserande verksamhet, så visar det sig, att, om ingenting annat och mer innehölles hos tingen än hvad vi omedelbart fatta med sinnet och genom erfarenhetskunskapen, den gifna verkligheten vore obegriplig, omöjlig och absolut motsägande. Vetandets och vetenskapens närmaste anledning är nu den brist, som erfarenhetskunskapen företer och som gör denna omedelbara kunskap otillfredsställande och otillräcklig för den sanningssökande anden. Och det filosofiska vetandet uppstår, när denna brist blir fattad i dess fulla universalitet. Det är blott delvis och ofullständigt, som denna brist afhjelpes genom det empiriska vetandet. Det empiriska vetandet, hvars subjekt och organ är det sinnliga förståndet, fattar visserligen det väsentligt varande eller väsendet, men icke sådant det är i och för sig sjelft utan endast sådant det visar sig, när det framträder i det omedelbart sinnliga och såsom gifvande detta enhet och form, lagbundenhet och ordning. Det empiriska vetandet fattar sålunda endast formalväsendet i det gifna. Derför visar sig äfven denna form af kunskap vara behäftad med relativitet och brist. Filosofien uppstår nu, när man inser relativiteten i den sinnliga kunskapen och den sinnliga verkligheten i det hela. Filosofien föranledes af ett universelt tvifvel, tvifvel på verkligheten af hvad som omedelbart är gifvet såsom verkligt, tvifvel på sanningen af hvad som omedelbart förnimmes och erfares såsom varande sanning. Ett sådant universelt och teoretiskt tvifvel kan endast genom spekulation eller filosofi häfvas och undanrödjas.

Den ofullkomlighet och brist eller det teoretiskt onda, som föranleder och drifver menniskan till filosofi, kan med en gemensam beteckning kallas motsägelse. Såväl den omedelbart gifna verkligheten, som de förnimmelser och kunskaper, genom hvilka den omedelbart kännes och uppfattas, äro motsägande. Den omedelbart gifna verkligheten är en relativ enhet af relativt motsatta i olika former och grader, och detsamma gäller ock om våra omedelbara förnimmelser och kunskaper. På samma sätt som skymningen är en osönderlig enhet af polariskt motsatta, af ljus och af icke-ljus eller mörker, så förhåller det sig äfven med allt, som för den ändlige anden är omedelbart gifvet, vare sig detta ses såsom

Digitized by Google

vara och verklighet eller såsom förnimmelser och kunskaper. Denna det omedelbart gifnas karakter att vara motsägande eller att vara en relativ enhet af relativt motsatta är stridande mot andens väsen, som är samstämmighet och harmoni och derför har han ett behof att lösa motsägelsen eller att förklara motsatserna. Funnes ingen motsägelse, relativitet och brist hos det omedelbart gifna, så hade menniskan ingen anledning att gå utöfver detta och att söka dess förklaring i ett annat och högre.

Men det är tydligt att, för att menniskan skall kunna höja sig till medvetande af ofullkomlighet och brist i det gifna, hon äfven måste ega något medvetande af ett i sig sjelft fullkomligt, som saknar hvarje brist och som är det mått, med hvilket hon mäter och bedömer det gifna. Det är endast i förhållande till det ifrågavarande måttet, som det gifna, såsom helt betraktadt, framstår såsom ofullkomligt och bristfälligt. Utan ett sådant absolut mått kunde icke det gifna i det hela framstå såsom ofullkomligt. Den gifna verkligheten är ofullkomlig endast under förutsättning af en verklighet af annat slag, som är absolut fullkomlig och i förhållande till hvilken den gifna verkligheten, såsom helt betraktad, utgör en relativ motsats. Och så äro äfven de omedelbart gifna förnimmelserna ofullkomliga endast under förutsättning af absolut fullkomliga förnimmelser, med hvilka de jemföras och mätas. Ingen förnimmelse är ofullkomlig, när hon betraktas endast i och för sig sjelf utan afseende på det ifrågavarande måttet. På samma sätt förhåller det sig äfven med de kunskaper, som äro omedelbart gifna. De äro ofullkomliga endast, när de tänkas i förhållande till kunskaper af annat slag, som äro fullkomliga och som äro de förras princip och mått.

Härmed ha vi äfven kommit öfver till frågan, hvad som är den teoretiska filosofiens grund. Den teoretiska filosofien har sin grund och förutsättning i det mått, i förhållande till hvilket det för menniskan omedelbart gifna framstår såsom ofullkomligt och i dess närvaro hos menniskan. Menniskoandens ursprungliga tendens till filosofi, det intresse för och det behof af densamma, som hos honom yttra sig, så snart han har nått en viss grad af andlig utveckling, ha i detta mått sin upprinnelse och grund. Ytterst har menniskans filosofi sin grund i filosofien i och för sig, som är den eviga sanningen eller Gud sjelf och hans eget allvetande. Vore icke menniskan bestämd af den eviga sanningen eller vore

Digitized by Google

icke det egentliga väsendet eller Gud hos henne närvarande och verksam, så skulle hon aldrig kunna höja sig till filosofi eller för denna ega något intresse och behof.

Äfven den praktiska filosofien föranledes af en ofullkomlighet och brist, men som är af helt annat slag än den, om hvilken vi nyss hafva talat. Den praktiska filosofien föranledes af en ofullkomlighet, som är sjelfförvållad och skuldådragen eller som är gifven genom icke-bruket eller missbruket af menniskans moraliska frihet. Den praktiska filosofien föranledes af motsatsen mellan hvad menniskan är å ena sidan och hvad hon bör vara eller genom sin fria vilja bör blifva å den andra. Den praktiska filosofien föranledes af det onda i praktisk och moralisk mening eller den praktiska filosofien föranledes af motsatsen mellan det i och för sig goda och rätta å den ena sidan och det moraliskt onda, synd och skuld å den andra. Den praktiska filosofien förutsätter för sin möjlighet, att menniskan har kommit till medvetande af det moraliskt onda och att hon erfar behof att vinna frälsning och befrielse från detsamma derigenom, att hon blir delaktig af det i och för sig goda. Förrän detta medvetande och behof ha framträdt hos menniskan, kan någon praktisk filosofi icke förekomma.

Men detta är endast den praktiska filosofiens anledning eller dess förutsättning och vilkor. Den praktiska filosofiens egentliga grund åter är det i och för sig goda sjelft och dess närvaro och verksamhet hos menniskan, ty jemte det att det i och för sig goda är den högsta praktiska bestämningsgrunden för menniskans vilja, verkar det hos menniskan äfven ett behof att klart och sammanhängande fatta det i dess bestämningar.

Härefter ha vi att bestämma filosofiens problemer och organiska delar. Äfven filosofiens allmänna problem eller uppgift bestämmes af dess definition. Filosofiens hufvudproblem sönderfaller i en mångfald af specielare problemer och dessa problemer har man sökt uttrycka och bestämma i hvad man har kallat filosofiens frågor. Dessa frågor äro dels teoretiska och dels praktiska, allt efter som de tillhöra den teoretiska eller den praktiska filosofien, och vidare äro de dels hufvudfrågor och dels preliminärfrågor. Den teoretiska filosofien har tre hufvudfrågor och en preliminärfråga och så äfven den praktiska filosofien och mellan dessa frågor eger motsvarighet rum.

Digitized by Google

Den teoretiska filosofiens första hufvudfråga är den spekulativt teologiska frågan eller frågan: hvad är det i och för sig sjelft varande i eminent bemärkelse eller det absoluta såsom blott sådant? Hvad är det, som är yttersta förutsättning och förklaringsgrund för allt annat, men som sjelft icke förutsätter och behöfver någonting annat för att vara? Och hvad är detta i och för sig sjelft betraktadt och hvad är det, när det ses såsom högsta förutsättning för det ändliga? Detta är den oändliga personen eller Gud. Den vetenskap, som besvarar denna fråga, är den spekulativa eller rationela teologien. Denna vetenskap har dels en logisk del, såvida den betraktar, hvad Gud är inom sig sjelf och dels en metafysisk del, såvida den betraktar, hvad Gud är såsom bestämmande det ändliga eller såsom dess högsta förklaringsgrund.

Den teoretiska filosofiens andra hufvudfråga (vi afse här icke den ordning eller tidsföljd, i hvilken dessa frågor historiskt ha framträdt) är den spekulativt antropologiska frågan eller frågan huru den tillvarande menniskan skall vinna sin högsta förklaring och detta i sammanhang med den yttersta förklaringsgrunden för allt eller Gud. Den vetenskap, som besvarar denna fråga, är spekulativ eller rationel antropologi. Till denna hufvuddel hör äfven den teoretiska betraktelsen af de högre förnuftiga väsenden, personae morales, hvilka, såvida de framträda såsom privata samhällen, äro föremål för sedeläran. Hit hör således den filosofiska förklaringen af de organiska enheter eller sinligt andliga organisationer eller af de former af sinligt andlig individualitet, som kallas könet, slägten, grannskapet och det gemensamma förnuftiga anlaget samt nationalitet. De högre förnuftiga väsenden, af hvilka dessa former af sinligt andlig individualitet äro fenomener, kalla vi antropologiska väsenden dels emedan de stå menniskan närmast och dels emedan de, när de betraktas från praktisk synpunkt eller såsom privata samhällen, icke blott hafva verksamhetssättet gemensamt med den enskilda menniskan utan äfven bestämmas af lagar och ändamål, som äro likartade med menniskans. Äfven den rationela antropologien har både en logisk och metafysisk del, allt efter som de antropologiska väsendenas ideer betraktas endast inom sig sjelfva eller i förhållande till sina fenomener inom menniskans verld och såsom dessas grunder.

Den hufvudfråga af den teoretiska filosofien, till hvilken vi nu komma, har man kallat den kosmologiska frågan, emedan man har

Digitized by Google

ansett denna fråga hafva afseende på sättet, hvarpå menniskans verld, κόσμος, skall vinna sin förklaring ur den uppvisade högsta förklaringsgrunden, och den vetenskap, som hade att besvara denna fråga, har man kallat rationel kosmologi, hvilken således skulle utgöra den teoretiska filosofiens tredje hufvuddel. Men enligt hvad vi ha sett i det föregående kan filosofien icke omedelbart hafva någonting annat till sitt föremål än förnuftiga eller personliga väsenden, hvarför också dess hufvuddelar måste blifva lika många som de af oss kända hufvudslagen af dessa. Dessutom är menniskans sinnliga verld, κόσμος, såsom blott sådan ingenting, som kan vara hvad den är oberoende af menniskan. Den sinnliga verlden är menniskan sjelf i hennes fenomenela bestämningar, hvaraf följer att kosmologien, i denna bemärkelse fattad, måste blifva en del af antropologien, den teoretiska filosofiens andra hufvuddel eller höra till den fullständiga betraktelsen och förklaringen af menniskan.

Den teoretiska filosofiens tredje hufvudfråga, den spekulativt kosmologiska frågan, måste derför hafva afseende på det personliga κόσμος, de ändligt förnuftiga väsendena eller de högsta af de af oss kända ändligt förnuftiga väsendena, betraktade från teoretisk synpunkt, nemligen de väsenden, som ligga till grund för folkstammen, racen och slägtet.

Man kunde visserligen låta den rationela antropologien handla endast om den enskilda menniskans förnuftiga väsen och låta den rationela kosmologien eller, såsom vi benämna denna vetenskap, den rationela etnologien, handla om alla högre ändligt förnuftiga väsenden, personae morales, såvida de betraktas från teoretisk synpunkt. Men, såsom vi ha sett, hafva vissa personae morales, när de betraktas från praktisk synpunkt eller såsom privata samhällen, verksamhetssättet gemensamt med de fysiska personerna eller de enskilda menskliga individerna, under det att andra personae morales, de, som i praktiskt afseende framträda såsom offentliga samhällen, hafva ett från de menskliga individerna åtskildt verksamhetssätt och material. Dessa väsenden bestämmas också af en specifikt egen lag, den juridiska lagen, liksom de äfven hafva ett eget ändamål, den formela rätten. Detta är skälet, hvarför vi hänföra den teoretiska betraktelsen af de förra till den rationela antropologien och den teoretiska betraktelsen af de senare, som vi kalla etnologiska väsenden, emedan deras i vår verld gifna fenomener äro folkstammen, folkracen och det empiriska menniskoslägtet, till den rationela kosmologien eller rationela etnologien.

Digitized by Google

Häraf följer, att den teoretiska filosofiens tredje hufvudfråga måste blifva den spekulativt etnologiska frågan eller frågan, huru sådana organiska enheter eller former af sinligt andlig individualitet, som de i vår verld gifna folkstammarna, folkracerna och det empiriska menniskoslägtet, kunna vinna sin filosofiska förklaring och detta i sammanhang med den högsta förklaringsgrunden för allt eller Gud. Den vetenskap, som besvarar denna fråga, är spekulativ eller rationel etnologi, som således blir den teoretiska filosofiens tredje hufvuddel. Denna vetenskap visar, att de angifna formerna af sinligt andlig individualitet äro fenomener för oss af högre förnuftiga väsenden, som ha sina ideer i det gudomliga förnuftet lika väl som de menskliga individerna. Åfven den rationela etnologien har både en logisk och en metafysisk del allt efter som de väsenden eller ideer, om hvilka den handlar, betraktas inom sig sjelfva eller i förhållande till sina fenomener inom menniskans verld och såsom dessas grunder.

Den teoretiska filosofiens preliminärfråga är den kunskapsteoretiska frågan eller frågan: huru är objektivt giltig kunskap om det i och för sig sjelft varande eller om de förnuftiga väsendena möjlig? Denna fråga afser således den sanna kunskapens eller vetandets möjlighet samt dess omfattning och gränser. Och angående denna fråga hafva tvänne åsigter gjort sig gällande, nemligen dels scepticism, som har nekat möjligheten af sann kunskap, och dels dogmatism i vidsträcktaste bemärkelse, som har antagit denna möjlighet.

Liksom den teoretiska filosofiens grundproblem är uppvisandet af hvad som är det sannt varande eller väsendet i allt, så är den praktiska filosofiens grundproblem bestämmandet af hvad som är det sannt goda för menniskan eller det goda, som hon med frihet bör förverkliga. Och äfven denna fråga bestämmes till trenne specielare hufvudfrågor.

Den praktiska filosofiens första hufvudfråga är den religiösa frågan eller frågan, hvad är det oändligt eller religiöst goda, det goda, hvartill Gud är grund, eller hvilken är den högsta bestämningsgrunden för ordnandet af alla praktiskt bestämbara förhållanden? Denna fråga motsvarar den teologiska frågan inom den teoretiska filosofien och den hufvuddel af den praktiska filosofien, som besvarar denna fråga, är den rationela eller filosofiska religionsläran.

Digitized by Google

Den praktiska filosofiens andra hufvudfråga är den etiska eller moralfilosofiska frågan, d. ä. frågan, hvad är det etiskt eller sedligt goda, det goda, hvartill menniskans eget förnuftiga väsen och de privata samhällena äro grunder, eller hvilka äro de bestämningsgrunder, efter hvilka de praktiskt bestämbara sinnliga förhållandena eller de sinnliga krafterna böra ordnas. Denna fråga motsvarar den antropologiska frågan inom den teoretiska filosofien och den hufvuddel af den praktiska filosofien, som besvarar denna fråga, är etiken eller sedeläran.

Den praktiska filosofiens tredje hufvudfråga är den juridiska, politiska eller rättsfilosofiska frågan, d. ä. frågan, hvad är det rättsligt goda, det goda, hvartill det offentliga samhället i alla dess former, staten, statssystemet och statssystemernas system, är grund, eller hvilka äro bestämningsgrunderna för ordnandet af de förhållanden, i hvilka personer stå till hvarandra såsom rättssubjekter? Denna fråga motsvarar den kosmologiska eller etnologiska frågan inom den teoretiska filosofien och den hufvuddel af den praktiska filosofien, som besvarar denna fråga, är den rationela eller filosofiska rättsläran. Hela menskligheten eller statssystemernas system betraktas här såsom det personliga kosmos, som är organiseradt i mångfaldiga högre och lägre samhällsorganisationer och hvars lägsta lemmar eller organer äro de menskliga individerna.

Liksom den teoretiska filosofiens preliminärfråga angick möjligheten af filosofiskt vetande öfver hufvud, så angår den praktiska filosofiens preliminärfråga möjligheten särskildt af den praktiska filosofien och af dess subjektiva vilkor och förutsättning, som är den menskliga viljans frihet. Och äfven om denna fråga hafva olika åsigter gjort sig gällande, nemligen dels sceptiska och dels dogmatiska, af hvilka de förra neka möjligheten af hvarje kunskap om friheten, under det att de senare ha antagit möjligheten af en sådan kunskap, resultatet må ha blifvit frihetens antagande eller förnekande, hvarför de dogmatiska åsigterna äro dels indeterministiska, som jaka och dels deterministiska i vidsträckt mening, som neka friheten.

De till den allmänna delen af den praktiska filosofiens propedevtik hörande ämnen, som nu skulle följa i ordningen att behandla, äro filosofiens historiska hufvudformer, nemligen dels den teoretiska och dels den praktiska filosofiens historiska hufvudformer och hvad som med dessa former eger väsentligt sammanhang.

Digitized by Google

Men dessa ämnens behandling kunna vi vid detta tillfälle förbigå, väsentligen af det skäl, att redogörelsen för dessa former icke är direkt nödvändig för besvarandet af den fråga, som utgör den hufvudsakliga uppgiften för denna uppsats, nemligen frågan, af hvilka särskilda propedevtiska vetenskaper den speciela delen af den praktiska filosofiens propedevtik utgör ett helt. Deremot skola vi här angifva de former närmast af den teoretiska filosofien, som blifva fenomenologiskt och psykologiskt möjliga, såvida den högsta förklaringsgrunden för den gifna verkligheten fattas efter någon af de verklighetsformer, som för menniskan äro gifna, emedan de former af filosofi, som nu blifva möjliga, ehuru de icke äro hvad man vanligen menar med filosofiens historiska hufvudformer, gifva en indirekt hänvisning på riktigheten af den filosofiska åsigt eller ståndpunkt, på hvilken denna uppsats ytterst grundar sig.

De former af filosofi, som äro fenomenologiskt och psykologiskt möjliga, grunda sig, såsom redan är nämndt, på de verklighetsformer, som äro gifna eller som äro fenomenologiskt och psykologiskt möjliga, ty hvar och en af dessa former har blifvit fattad såsom universel förklaringsgrund för den gifna verkligheten i det hela. Dessa verklighetsformer äro materia, kraft, lif, empiriskt sjelfmedvetande och slutligen rationelt sjelfmedvetande eller förnuft. Då filosofien såsom den både formelt och reelt högsta vetenskapen har att förklara allt gifvet ur en högsta grund i reel bemärkelse och då en sådan grund måste fattas efter förhållandet af något, som för oss är kändt och bekant eller som vi på något sätt erfara såsom verkligt, så är detta anledningen, hvarför någon af de angifna verklighetsformerna måste uppställas såsom filosofisk förklaringsgrund eller åtminstone såsom typ för uppfattningen af en sådan förklaringsgrund.

Dessa verklighetsformer äro icke koordinerade, utan de stå i subordinationsförhållande till hvarandra eller de förhålla sig till hvarandra såsom högre och lägre undan för undan. Det är derför naturligt, att man, isynnerhet så länge erfarenheten ännu är mindre innehållsrik och de vetenskapliga hjelpmedlen äro ringa, skall börja med att uppställa någon af de lägre verklighetsformerna såsom högsta förklaringsgrund för hela den gifna verkligheten, hvarvid man vanligen vid reflexionens högre utbildning i formelt afseende af konseqvensens egen inneboende makt föres till antagandet af den lägsta verklighetsformen eller materien såsom högsta förkla-

Digitized by Google

ringsgrund för den gifna verkligheten. Men snart finner man, isynnerhet när nya problemer inträda i erfarenheten, som påkalla lösning, otillräckligheten hos den uppstälda principen, hvarvid man föres till strängare analyser af den gifna verkligheten och dermed äfven till uppställandet af en högre och mer tillfredsställande princip för verldens förklaring. Men härvid går man inom hvarje afdelning af vetenskapens historia icke längre, än hvartill den gifna erfarenheten och de af densamma gjorda analyserna föranleda, hvarvid det hufvudsakligen kommer an på, huru strängt man förmår skilja mellan hvad som är väsentligt eller blott tillfälligt i det gifna. Till en början söker man, så länge reflexionen ännu är ofullgången, att fatta de lägre momenterna eller sidorna hos den gifna verkligheten såsom varande universela eller såsom tillkommande hela den gifna verkligheten och derför såsom det högre, under det att de verkligt högre momenterna fattas såsom varande partiela och derför såsom det lägre, emedan de synas endast tillkomma en del af det gifna. Derför fattar man också de förra momenterna såsom förklaringsgrunder och de senare såsom varande deklarandum. Men härvid vänder man upp och ned på förhållandet mellan högre och lägre i den gifna verkligheten. Man söker nu att förklara det högre ur det lägre, hvilket är motsägande. Det högre är innehållsrikare och mer bestämdt än det lägre och derför kan det icke ur detta förklaras. En sådan förklaring kunde endast ske genom en creatio ex nihilo, hvilken är orimlig. Det fordras större styrka hos reflexionen och mer djupgående och omfattande analyser af det gifna för att se, att de högre bestämningarna hos detsamma, ehuru de synas vara partiela, dock tillkomma den gifna verkligheten i det hela, utgöra det inre väsendet äfven hos dess lägre och lägsta bestämningar och derför i verkligheten äro universela.

De olika verldsförklaringar, som på grund af de olika verklighetsformerna äro möjliga, äro för det första den mekaniska naturförklaringen eller materialismen i sträng och egentlig bemärkelse, som utgår från materien, den utsträckta, tunga och rumfyllande massan eller dess enkla beståndsdelar, atomerna, såsom varande det substantiela eller det egentligt varande i allt och som fattar allt annat såsom blott varande ett accidentelt och fenomenelt. Materien är konstituerad genom tvänne bestämningar, af hvilka den ena är reel, den andra formel. Den reela bestämnin-

Digitized by Google

gen är tyngd, den formela bestämningen utsträckning eller rum. Tyngden känna vi genom erfarenheten, men så icke rummet. Huru komma vi till föreställningen om rum? Vi se kroppar, som koexistera, och förhållandet dem emellan är rum. Rummet är formen för kroppars koexistens eller vara utom hvarandra med bortseende från innehållet. All rörelse i verlden anses här vara sammansättning och fördelning eller ock innebära, att materiens elementer intaga olika ställningar och förhållanden till hvarandra. Alla motsatser äro qvantitativa motsatser mellan ett större och ett mindre af samma verklighetsform eller verklighetsart och inga grader eller qvalitativa afdelningar anses enligt denna ståndpunkt förefinnas i verlden.

Den dynamiska verldsåsigten antager kraften vara det primära och substantiela eller det egentligt varande och att materien endast är ett sekundärt och accidentelt, som är produkt af kraften eller som är dess fenomen, dess tillvarelseform i relation till annat. Kraften och dess sätt att vara och verka är på denna ståndpunkt åtminstone typ för uppfattningen af det ursprungligt varande. Äfven kraften har tvänne konstitutiva bestämningar, en reel och en formel. Den reela bestämningen hos kraften är rörelse, den formela bestämningen tid. Rörelsen känna vi genom den yttre erfarenheten, men detta är icke förhållandet med tiden. Huru komma vi till föreställningen om tid? Till föreställningen om tid komma vi derigenom, att vi se olika tillstånd, som följa på hvarandra hos tingen eller olika skeenden och relationen mellan dessa succederande tillstånd eller skeenden är tiden. Tiden är rörelsens form eller formen för succession med bortseende från innehållet. Rörelsen är här qvalitativ eller produktiv, innebärande uppkomst, växling och förgängelse af dynamiska bestämdheter.

I kunskapsteoretiskt afseende eller med afseende på uppfattningen af principium cognoscendi kan såväl den mekaniska som den dynamiska verldsåsigten vara dels sensualistisk eller ateistisk och dels intellektualistisk eller panteistisk. Den mekaniska verldsåsigten är sensualistisk, om den antar en diskret mångfald af atomer vara det ursprungliga och att sammanhanget och det hela är ett sekundärt. Deremot är den intellektualistisk eller panteistisk, om den utgår från en obestämd urkroppslighet eller urmateria såsom varande den substans, hvars accidentier, manifestationer eller uppenbarelseformer äro de enskilda materiela tingen. På samma

Digitized by Google

sätt är äfven den dynamiska verldsåsigten sensualistisk, om den utgår från en ursprunglig mångfald af koordinerade krafter eller qvaliteter, — någon vikt ligger här icke derpå, om denna mångfald antages vara empiriskt oändlig, d. ä. gränslös eller reduceras till några få enklare former, — och panteistisk, om den söker visa, att till grund för den väsentligen dynamiskt bestämda verlden ligger en abstrakt eller obestämd urkraft eller urqvalitet, hvars omedelbara modifikationer, produkter eller bestämdheter äro de enskilda tingen.

Den verldsåsigt, som visar, att hvarken materien eller kraften är det ursprungligt och substantielt varande, utan att detta är lifvet, verldslifvet, naturlifvet och att såväl materien som kraften endast äro lifvets lägre grader och former, existensformer eller fenomener, är teleologisk, empiriskt teleologisk i objektiv bemärkelse. Rörelsen är här hvarken mekanisk rörelse, som innehåller det utsträckta och tunga, eller dynamisk rörelse, som innehåller qvaliteter, krafter och kraftyttringar, utan teleologisk rörelse eller utveckling, det möjligas öfvergång till verklighet genom en mångfald af lägre och högre grader eller tillvarelsesätt. Verlden är här en enda organism, ett enda lefvande helt, som utvecklar sig enligt egna inre lagar och med afseende på sig sjelf såsom ändamål, och detsamma gäller äfven med afseende på de inskränktare organismer, som hon innehåller ända ned till de lägsta. Lifvet förutsätter väl här ett lägre underlag, ett medel och material, naturbestämdheten eller den naturliga individualiteten, som synes förete en annan kausalordning än lifvet sjelft; men detta är ingen absolut motsats till lifvet utan endast en relativ, eller det är endast en lägre grad af lifvet, som antingen upptages i det inre lifvets tjenst eller ock göres till vilkor och förutsättning för detsamma och hvars rörelseformer, ehuru de vid en ytlig betraktelse synas utgöra en artmotsats mot lifvets, likväl äro med dess rörelseform analoga.

Den ifrågavarande verldsåsigten har subjektiv eller antropomorfistisk form, såvida man fattar lifvet såsom till sitt väsen varande sjelfmedvetande och såvida man utgår från detta, från den sjelfmedvetna och fria intelligensen såsom substans och såsom varande utvecklingens princip, subjekt och enhet. Det sjelfmedvetna och fria subjektet eller jaget är här åtminstone typ för uppfattningen af det sannt och egentligt varande. Sjelfmedvetandet eller jaget är här det inre väsendet äfven i naturen, ehuru det först

Digitized by Google

hos menniskan blir aktuelt för sig sjelft såsom tänkande och viljande ande. Äfven naturens lägre verklighetsformer måste här fattas efter jaget såsom typ. De stå lägre än menniskan icke till arten af sitt vara utan endast till graden af sin tillvaro, hvarför också allt, som på dunklare och ofullkomligare sätt försiggår hos dessa, är analogt med hvad som på formelt fullkomligare sätt försiggår hos henne.

Äfven den empiriskt teleologiska verldsåsigten, såväl den objektiva eller naturalistiska som den subjektiva eller antropomorfistiska formen af densamma, kan i formelt kunskapsteoretiskt afseende vara dels sensualistisk och dels intellektualistisk. Den förra formen är sensualistisk, om den utgår från antagandet att mångfalden af enskilda lefvande väsenden och deras innehåll äro det ursprungligt varande eller substanser och att deras gemensamma lagar och former endast hafva modal och accidentel betydelse, och intellektualistisk, såvida det allmänna verldslifvet och dess immanenta former och rörelselagar antagas vara det substantiela samt att de enskilda lefvande väsendena äro dess växlande manifestationsformer.

Den subjektiva eller antropomorfistiska formen åter af den empiriskt teleologiska verldsåsigten är sensualistisk, om den utgår från antagandet, att de enskilda jagen med deras förnimmelser och viljanden äro substanser, och intellektualistisk, om det lika och gemensamma hos de enskilda jagen, ett allmänt och universelt medvetande eller jag, tankekraften såsom sådan, fattad såsom ett verldsjag eller en verldsande, antages vara den substans, hvars manifestationsformer äro de enskilda jagen och deras innehåll. Då de intellektualistiska formerna af denna verldsförklaring utgå från ett allmänt såsom det ursprungligt och substantielt varande, så visar det sig vara med stora svårigheter förenadt att fatta och fasthålla rörelsen såsom varande teleologisk eller såsom innebärande en verklig utveckling. Det allmänna kan nemligen icke vara princip för någon utveckling utan endast det fullt konkreta och individuela. Det allmänna saknar innehåll och har derför icke heller något innehåll, som kan utvecklas för det subjekt, för hvilket utvecklingen är gifven. Utvecklingen sker genom en mångfald af högre och lägre grader och former af aktualitet; men det abstrakta, som saknar konkret mångfald, medger inga grader. Derför drifves man här till konstlade och konstruktiva uppfattningssätt af rörelsen,

Digitized by Google

till uppfattningssätt af rörelsen, som sakna stöd i erfarenheten och som äfven äro stridande mot tänkandets lagar.

De verldsåsigter, som här i sina allmänna grunddrag ha blifvit karakteriserade, framträda inom den menskliga bildningens historia i mångfaldiga former och modifikationer. Sällan framträder någon af dessa verldsåsigter i sin konseqventa stränghet och renhet utan att momenter, kategorier och synpunkter, som tillhöra en annan verldsåsigt, blifvit inom henne upptagna. Dessutom förekomma äfven, utom eklektiska former, verldsåsigter, som äro rent dualistiska, så att man inom samma verldsåsigt koordinerar principer, som äro heterogena. Detta är förhållandet, om man inom samma verldsåsigt upptager t. ex. principerna materia och kraft, kropp och själ eller utsträckning och tanke. Dessa verldsåsigter äro ovetenskapliga i samma grad, som de sakna enhet och sammanhang, ty förståndet fordrar med nödvändighet, att den gifna verkligheten skall ses ur en enda sammanhängande synpunkt eller att den högsta förklaringsgrunden skall vara en enda.

Bristen hos den empiriskt teleologiska verldsåsigten äfven i dess högsta form är, att den icke kan uppvisa ett absolut innehåll hos sjelfmedvetandet eller ett innehåll, som är fritt från motsats och dermed från relativitet och inskränkning. Sjelfmedvetandet får här empiriskt innehåll eller dess omedelbara innehåll och bestämdhet blir den sinnliga verlden eller naturen med dess tillfälliga existenser. Men detta innebär, att man ännu icke har höjt sig öfver det ändliga och relativa och till ett verkligt absolut. Dessutom kan den ifrågavarande verldsåsigten icke heller uppvisa en form, som är fri från motsats och som medger ett verkligt absolut innehåll. Hos sjelfmedvetandet eller lifvet kan här icke finnas något innehåll, som icke har utvecklingens eller rörelsens form; men en sådan form är ändlig och sätter ändlighetens och relativitetens prägel på allt, som den innehåller. En sådan form är enhet af motsatser. Den innehåller motsatsen mellan högre och lägre, inre och yttre; motsatsen mellan det aktuela och det potentiela, det utvecklade och det outvecklade eller motsatsen mellan högre och lägre grader af lif eller sjelfmedvetande. Dessutom medger icke utvecklingen ett inom sig slutet helt af grader, emedan utvecklingen här blir gränslös både a parte ante och a parte post. Man kan här aldrig komma till ett högsta och icke heller till ett lägsta af grader. Graderna falla i tiden och blifva derför gränslösa såsom

Digitized by Google

denna. Strängt taget skulle häraf följa, att såväl utvecklingen som allt dess innehåll upphäfdes. Ty då här icke finnes någon verklighet, som i sig sjelf är höjd öfver utvecklingen eller som är tidlös eller evig, så kan här icke heller finnas något ändamål, någon causa finalis för utvecklingen. Ändamålet, verkningarnas immanenta orsak, kan icke vara i tiden eller såsom grad ingå i utvecklingen, emedan allt detta är begränsadt af ett derefter eller af ett än högre i oändlighet. Men finnes intet ändamål, ingen ändamålsorsak, så skulle, strängt taget, icke heller finnas någon utveckling och då icke heller något innehåll, som hade utveccklingens form, ty utvecklingen kan icke tänkas utan ett ändamål, till hvilket den tenderar och som är dess förutsättning och grund. Den ifrågavarande verldsåsigten i dess högsta form kan väl uppvisa ett subjekt för utvecklingen eller ett substantielt helt, inom hvilket den försiggår, den sjelfmedvetande anden eller jaget, men deremot kan den icke uppvisa något tidlöst eller evigt innehåll i utvecklingen eller något ändamål för densamma och då icke heller någon högsta grund, af hvilken utvecklingen kauseras. Äfven denna verldsåsigt innehåller således problemer, hvilkas lösning den icke mäktar prestera och derför hänvisar äfven denna verldsåsigt utöfver sig sjelf och till en än högre verldsåsigt.

Det ingår icke i planen för närvarande uppsats att ingå i någon egentlig granskning af de här angifna ofulländade verldsåsigterna. Endast det vilja vi här anmärka, att, hvad som måste framgå såsom resultat af en sådan granskning, är, att den mekaniska verldsåsigten närmast drifves öfver till den dynamiska, ty materien kan icke få någon positiv verklighet och betydelse utan att fattas såsom varande kraft eller såsom fenomen af kraft och af en mångfald af krafter; att den dynamiska verldsåsigten konseqvent föres öfver till den teleologiska, ty kraften får ingen sjelfständighet utan att den fattas såsom lefvande, såsom grad eller ofullkomligare form af lifvet; att den naturalistiskt teleologiska verldsåsigten föres öfver till den subjektivt eller antropologiskt teleologiska verldsåsigten, ty man har icke angifvit hvad lifvet är i sig sjelft, förrän man fattar det såsom varande sjelfmedvetande; samt att slutligen de empiriskt teleologiska verldsåsigterna föras öfver till den rationelt teleologiska verldsåsigten, ty man får intet absolut innehåll hos sjelfmedvetandet utan att fatta det såsom varande förnuft eller personlighet, samt att denna verldsåsigt är den högsta af de verlds-

Digitized by Google

åsigter, som äro fenomenologiskt och psykologiskt möjliga och medger följaktligen en tillfredsställande lösning af filosofiens problemer.

Den rationelt teleologiska verldsåsigten visar, att det substantiela eller väsendet i allt är förnuftet, den förnuftigt sjelfmedvetande och viljande anden eller personen, samt att allt annat är företeelse för oss af förnuftiga eller personliga väsenden. Till förnuftets begrepp hör för det första, att det är det hela, d. v. s. det är icke sida, egenskap eller bestämning hos ett annat, utan det är det, som har allt annat till sina bestämningar och som är dessa bestämningars organiska enhet, princip och subjekt. Om allt annat kan man fråga: hvad är det hela, hos hvilket det innehålles såsom beskaffenhet, egenskap eller bestämning? Egenskap eller bestämning hos hvad? Hvad är dess organiska enhet, princip och subjekt? Men dessa frågor uteslutas med afseende på förnuftet, som sjelft är det reela hela, som omfattar och innehåller allt annat såsom bestämning, men som sjelft icke är blott bestämning hos ett annat. Förnuftet är icke heller identiskt med sitt innehåll eller med sina bestämningar, utan det är det organiska hela, som har bestämningarna och som såsom deras enhet, princip och subjekt är upphöjdt såväl öfver hvar och en af dem för sig som öfver dem alla i deras totalitet.

För det andra betecknar förnuftet en särskild art af innehåll eller vara, som motsättes det sinnliga i det hela. Det sinnliga är i rum och tid, men det förnuftiga är det icke i rum och tid varande eller är det, som är upphöjdt såväl öfver rummet som öfver tiden. Förnuftet är det osinnliga. Och då det förnuftiga icke är i tid och rum, så har det såsom sådant icke heller rörelsens, förändringens eller utvecklingens form. Motsatsen till det förnuftiga är således fenomenet eller det sinnliga. Äfven utvecklingen är en af de former, hvari fenomenet framträder för det medvetande, för hvilket det är gifvet, men förnuftet, som är det osinnliga, har såsom sådant inga sinnlighetens former och således icke heller utvecklingens form. Och då förnuftet betecknar en särskild art af vara, som motsättes det sinnliga i det hela, så har det äfven en särskild art af konkretion och individualitet i motsats mot den individualitet, som tillkommer det sinnliga. Det förnuftiga är fullständigt bestämdt genom sig sjelft och icke genom ett annat, af hvilket det erhölle sin individualitet.

Digitized by Google

Af det anförda framgår nu äfven såsom följd, att förnuftet för det tredje betecknar en konkret verklighet, som icke blott till sitt innehåll eller till arten af sitt vara är skild från det sinnliga, utan som äfven med afseende på form och sammanhang är skild från allt annat. Förnuftet är det systematiska eller det organiska. Allt förnuftigt är organiskt och allt, som är organiskt, är äfven förnuftigt. Om det sinnliga i sina högsta tillvarelseformer företer organisk karakter, så är denna karakter icke dess egen tillhörighet utan är uttryck och följd af det förnuftigas närvaro i detsamma.

Men förnuftet måste ännu närmare bestämmas. Hvilken verklighet är förnuftet? Förnuftet är den sjelfmedvetande och viljande anden i bestämningar, som innebära affirmation af sjelfmedvetande och vilja. Förnuftet är subjektet, jaget eller personen fattad i materiela bestämningar, som innebära position, icke relativ negation, af subjekt, jag eller personlighet. Förnuftet i eminent bemärkelse är den absoluta personen eller Gud. De ändliga personerna äro icke förnuftet, utan de äro blott förnuftiga, rationis participes, såvida de äro aktuelt bestämda af Gud.

För att i allmänna drag karakterisera den rationelt teleologiska verldsåskådningen, skola vi här erinra om några af hennes mest principiela satser. För vårt närvarande ändamål kunna vi så mycket hellre inskränka oss till detta, som dessa satser äro tillräckligt enkla och sjelfklara, för att genom sig sjelfva kunna omedelbart inses såsom giltiga och sanna. Dessa principiela satser äro följande. De ändliga personerna, som äro faktiskt gifna, hänvisa på och förutsätta en absolut eller oändlig person, d. ä. Gud, som på fullkomligt sätt är och innehåller allt, hvad de ändliga personerna äro och innehålla endast på mer eller mindre ofullkomligt sätt. Det ändliga förutsätter ett oändligt, det ofullkomliga ett absolut fullkomligt o. s. v. Dessa sjelfklara satser hafva här afseende på det personligt varande. Härmed är Guds existens, såsom man vanligen uttrycker det, uppvisad.

Den fordran, som måste uppställas på Gud eller den absoluta personen, är, att han icke endast är absolut i sitt vara såsom enhet, utan att han äfven innehåller och omfattar allt egentligt varande eller all positiv väsenhet såsom sina materiela bestämningar, så att endast det negativa och inskränkta faller utom Gud eller icke kan vara hans innehåll och bestämdhet. Och den form, som medger, att allt sannt varande kan innehållas i Gud, kan endast vara syste-

Digitized by Google

mets eller organismens form. Detta är den enda form, som kan tänkas såsom absolut eller såsom inom sig varande fullt samstämmig. Hvarje annan form är enhet af motsatser. Gud är derför det absoluta systemet af allt sannt varande, af all positiv väsenhet eller den absoluta organismen af allt sannt och egentligt varande. Häraf följer, att ingenting kan i egentlig mening vara, utan att ha del i Guds väsen, så att hans väsen förutsättes för dess eget väsen, på samma sätt som i systemet eller i organismen det ena momentet förutsätter det andra undan för undan och alla momenterna det hela, för att vara hvad de äro.

Sanningen af det nu anförda skall framstå så mycket tydligare, om vi närmare reflektera på och bringa till vårt medvetande innehållet i en annan af den absoluta idealismens principiela satser. De ändliga väsendena, som hafva tillvaro eller som äro till för sig sjelfva på ändligt och relativt sätt, måste för att ega tillvaro först i begreppet vara och vara någonting i och för sig sjelfva eller i sin ursprunglighet och sanning och således på absolut fullkomligt sätt och följaktligen äfven i och för Gud såsom hans bestämningar eller ideer eller såsom sanna och fullkomliga väsenden i honom, så att hans vara eller väsen förutsättes för möjligheten och verkligheten af deras vara eller väsenden. Häraf följer, att Gud har väsensmångfald och dermed konkretion och individualitet derigenom, att han innehåller allt hvad det ändliga är i sin ursprunglighet och sanning. Vore de ändliga väsendena ingenting i sin ursprunglighet och sanning eller i sammanhang med Gud, som är allväsendet eller allpersonligheten, så kunde de icke heller vara någonting i och för sig sjelfva i sin tillvaro eller i sin relativa åtskilnad från Gud. Detta är endast en tillämpning af den axiomatiska satsen, att det, som är någonting i relation vare sig till annat eller ock till sig sjelft, äfven måste vara någonting i sig sjelft i absolut bemärkelse eller oberoende af relationen. Och det är icke blott de ändliga personerna, som måste vara någonting i sin sanning eller som måste hafva sina ursprungliga och eviga väsenden i Gud såsom förutsättning för möjligheten och verkligheten af deras tillvaro, utan detsamma gäller äfven om de fenomenela verldar, som existera för de ändliga personerna. Äfven dessa fenomenela verldar och deras tillfälliga existenser måste, för att kunna vara någonting i och för sina subjekter, äfven vara någonting i sin ursprunglighet och sanning eller i och för Gud såsom hans väsen-

Digitized by Google

des innehåll och bestämningar. Dessa verldar äro fenomener af Guds verld eller af de ursprungliga förnuftiga väsenden, som af evighet innehållas i Gud. Härmed är den stränga åtskilnaden fasthållen mellan oändligt och ändligt, mellan absolut och relativt eller mellan Gud och verlden, som panteismen i alla tider har sammanblandat Enligt den här angifna verldsåsigten är å ena sidan det ändliga till sitt egentliga och sanna vara närvarande i Gud såsom hans bestämdhet, utan att hans oändlighet derigenom upphäfves, och å andra sidan är äfven Gud såsom bestämning närvarande i det ändliga, utan att dess relativa sjelfständighet går förlorad. Gud har nu sin egen verld, totaliteten eller det organiska hela af det ändligas ursprungliga och sanna vara, en verld, som är evig och oföränderlig eller upphöjd öfver både rum, tid och utveckling, och äfven de ändligt förnuftiga väsendena ha sina egna relativa och fenomenela verldar, som substantialiter, ehuru icke till modi existendi, sammanfalla med den gudomliga verlden.

Häraf följer, att vi enligt denna verldsåsigt icke blott hafva ett subjekt för utvecklingen, nemligen den ändlige anden eller personen, utan äfven en rationel, osinnlig eller absolut verklighet, nemligen Gud och det ursprungligt varande, som utgör utvecklingens innehåll och som är utvecklingens grund, lag och ändamål. Denna verklighet har äfven en form för sitt sammanhang, som är fri från motsats, nemligen det absoluta systemets eller den absoluta organismens form. Den teleologiska formen eller utvecklingen är väl den högsta form, som innehållet kan hafva för den ändlige anden, men i sig sjelft eller när det fattas i sin ursprunglighet och sanning, måste innehållet vara höjdt öfver utvecklingen eller vara tidlöst och evigt. Detta är också, hvad som göres gällande, när man visar, att Gud och hans innehåll eller det ursprungligt och sjelfständigt varande, till sin form betraktadt, är absolut system eller absolut organism, ty det, som är fullt systematiskt eller organiskt, medger ingen utveckling eller förändring.

Deremot är utvecklingen en nödvändig form för den ändlige andens lif och för dess innehåll, så länge det ännu är potentielt. Ty då den ändlige anden såsom ofullkomlig icke kan på en gång eller i ett enda slag aktuelt fatta sitt sjelfmedvetandes ursprungliga innehåll, som är Gud och hans verld, så måste han göra det successivt och momentant och derför får hans lif form af utveckling genom en mångfald af fenomenverldar, som alla äro de olika

Digitized by Google

former och sätt, hvarpå han förnimmer den gudomliga verlden. Den ändlige anden kommer nu att tillhöra tvänne verldar, liksom han äfven får tvänne arter af lif och lifsinnehåll. Såsom sjelf varande fenomen tillhör han nemligen fenomenernas verld och, i detta afseende betraktadt, är hans lif sinnligt. Men då han äfven är ett egentligt väsen, som är bestämning hos Gud, så tillhör han såsom sådan den osinnliga och gudomliga verlden och, i detta afseende betraktadt, är hans lif förnuftigt. Häraf följer äfven, att han måste utveckla sig genom en mångfald af lägre och högre lifsformer och fenomenverldar till dess det eviga lifvet för honom blir uppnådt eller till dess han blir för sig sjelf, så vidt möjligt är, hvad han är i sin sanning eller i och för Gud. Denna utveckling måste ock till en del försiggå på ofritt sätt genom det ursprungliga innehållets egen inneboende makt och på grund af det sammanhang, som den ändlige anden har med Gud och med de rent ideela och rent förnuftiga väsenden, som innehållas i honom. Men i samma grad som den ändlige anden blir mer sjelfmedveten af sig sjelf och af sitt innehåll, i samma grad blir han äfven mer sjelfständig och fri, och nu kan han sjelf med afsikt och frihet bestämma och leda sin utveckling. Han eger nu förmåga att bestämma sig vare sig för det sinnliga, så att han gör sitt lif i den sinnliga verlden till ändamål och dermed till högsta ledande princip för sin vilja och verksamhet, hvarigenom han lefver ett aktuelt blott sinnligt lif, eller ock för det förnuftiga, för Gud och för hans innehåll, som nu blir högsta lag och högsta ändamål för hans vilja, hvarigenom han lefver ett aktuelt sinnligt förnuftigt lif, hvilket är hans sanna bestämmelse.

Då denna verldsåsigt förklarar allt gifvet ur en enda princip och ur det högsta föremålet för allt vetande, nemligen personligheten eller dess begrepp, utan att inom något område af verldsförklaringen hänsyn tages till någon annan förklaringsgrund, så är den ifrågavarande verldsförklaringen i objektivt afseende eller med afseende på princip, anda och ståndpunkt den högsta, som för människan är möjlig. Denna verldsåsigt kan i subjektivt och formelt afseende utvecklas till allt större fullkomlighet, dess princip kan allt klarare uppfattas och allt mer genomträngas, och af erfarenhetens verld kunna allt vidsträcktare områden upptagas och ur principen förklaras, men till en verldsåsigt, som vore reelt högre än denna, kan den tänkande menniskoanden dermed icke komma.

Digitized by Google

Denna verldsåsigt är också den enda, som medger möjligheten af en praktisk filosofi.

Sedan vi nu ha slutat framställningen af den allmänna delen af den praktiska filosofiens propedevtik, öfvergå vi till den speciela delen för att bestämma dess innehåll eller för att bestämma, hvilka de särskilda propedevtiska vetenskaper äro, af hvilka den utgör ett helt. För att leda oss till svaret på denna fråga skola vi utgå från den praktiska filosofiens ställning till den teoretiska filosofien eller från den betydelse, som den teoretiska filosofien har för den praktiska filosofien. Den teoretiska filosofien är den praktiska filosofiens förutsättning och grund. En praktisk filosofi, som icke hade sitt stöd i en rätt utförd teoretisk filosofi, kunde icke ega vetenskaplig giltighet och form. Den teoretiska filosofien är derför ursprungligare än den praktiska filosofien och måste först så väl i det hela som i sina särskilda delar vara uppstäld, innan den praktiska filosofiens system kan uppställas. Innan en praktisk filosofi kan uppställas, måste man först genom den teoretiska filosofien ha vunnit en sammanhängande kunskap om Gud, menniskan och verlden, systemet af de ändligt förnuftiga väsendena och deras opersonliga innehåll, verlden i lägre bemärkelse. Och äfven vilkoren för den praktiska filosofiens möjlighet, som äro teleologi och frihet, måste först i den teoretiska filosofien vara uppvisade, innan en praktisk filosofi kan i vetenskaplig form uppställas.

Den teoretiska filosofien har till uppgift att uppvisa, hvad det sannt varande är, det motsägelselösa och i sig sjelft nödvändiga, det substantiela, det i och för sig sjelft varande. Men äfven det goda, om hvilket den praktiska filosofien handlar, måste vara ett sannt, motsägelselöst och substantielt varande, ty i annat fall blefve äfven det goda endast ett skenbart och tillfälligt godt för viljan. Derför måste man genom den teoretiska filosofien känna, hvad det sannt varande är för förståndet, innan man kan uppställa en vetenskap om det högsta goda för viljan. Eller, den praktiska filosofiens föremål, de rätta bestämningsgrunderna, lagarna och ändamålen för den fria verksamheten eller det högsta goda för viljan, måste vara någonting i och för sig sjelfva, oberoende af deras förhållande till viljan. Men hvad dessa äro i och för sig sjelfva, lära vi känna genom den teoretiska filosofien. Bestämningsgrunderna eller lagarna och ändamålen måste i sig sjelfva vara förnuftiga och personliga väsenden. Men personlighetens begrepp, det innehålls-

Digitized by Google

rikaste af alla begrepp, utvecklas och bestämmes genom den teoretiska filosofien. Af dessa korta anmärkningar framgår den nära förbindelse, som eger rum mellan den teoretiska och den praktiska filosofien. Den praktiska filosofien fullföljer till slut en synpunkt för betraktelsen af väsendet, som redan i den teoretiska filosofien är uppstäld och inledd, nemligen väsendets förhållande till det ändliga och såsom grund till det ändliga. Den praktiska filosofien fullföljer nu betraktelsen af hvad väsendet är såsom grund äfven i praktiskt afseende eller såsom grund för den fria verksamheten eller för handlandet. Det är den teoretiska filosofiens metafysiska delar, som bilda öfvergången till de motsvarande delarna af den praktiska filosofien.

Af allt detta följer, att den teoretiska filosofien och hvar och en af dess hufvuddelar, jemte det att de äro sjelfständiga filosofiska vetenskaper, äfven ha propedevtisk vikt och betydelse för den praktiska filosofien och derför måste upptagas såsom delar af dess propedevtik. Den teoretiska filosofien och dess delar ha en propedevtisk karakter eller en propedevtisk sida, när de ses i sammanhang med den praktiska filosofien. Man måste i den praktiska filosofiens propedevtik göra en öfversiktlig framställning af den teoretiska filosofien och af dess hufvuddelar såsom underlag och stöd för de praktiska lärorna och för att dessa till sin vetenskapliga giltighet skola inses. Häraf framgår, att den speciela delen af den praktiska filosofiens propedevtik, hvilka delar den i öfrigt må böra upptaga, för det första måste innehålla så många särskilda propedevtiska vetenskaper, som den teoretiska filosofien innehåller hufvuddelar.

Men den teoretiska filosofien har sjelf en propedevtik och det samma gäller ock om hvar och en af dess hufvuddelar. Den rationela teologiens propedevtik är den propedevtiska fenomenologien; den rationela antropologiens propedevtik är den empiriska, propedevtiska antropologien och den rationela etnologiens propedevtik är den empiriska, propedevtiska etnologien. Då nu den teoretiska filosofiens hufvuddelar upptagas i den praktiska filosofiens propedevtik och der behandlas i samma grad, som deras hufvudläror ha grundläggande vikt för den praktiska filosofien och dess delar, så måste den teoretiska filosofiens propedevtiska delar äfven upptagas i den praktiska filosofiens propedevtik och der behandlas i samma utsträckning som den teoretiska filosofiens hufvud-

Digitized by Google

läror der blifva behandlade. Detta är nödvändigt derför, att de hufvudläror, hörande till den teoretiska filosofien, som till behandling upptagas i den praktiska filosofiens propedevtik, i annan händelse här skulle komma att sakna propedevtisk grundläggning. Dessa hufvudläror förutsätta och behöfva en propedevtisk grundläggning lika väl inom den praktiska, som inom den teoretiska filosofien.

De hufvuddelar af den praktiska filosofiens propedevtik, som framgå såsom resultat af våra hittills gjorda undersökningar, blifva alltså följande, nemligen

1) propedevtisk fenomenologi (fenomenologien kan äfven i likhet med de öfriga propedevtiska vetenskaperna behandlas såsom en sjelfständig empirisk vetenskap) och vissa principiela läror och satser ur den rationela teologien;

2) propedevtisk antropologi i vidsträckt bemärkelse och vissa läror och satser ur den rationela antropologien; samt

3) propedevtisk etnologi och vissa läror och satser ur den rationela etnologien.

Vi skola nu angifva de speciela grunder och skäl, som göra det nödvändigt, att i den praktiska filosofiens propedevtik äfven upptaga den teoretiska filosofiens propedevtiska delar. Hvarför måste man för det första i den praktiska filosofiens propedevtik till behandling upptaga fenomenologien? Detta är nödvändigt 1) derför, att denna vetenskap är den absoluta andens fenomenologi eller läran om hans väsens uppenbarelse i och för menniskan i och genom dess fenomen i och för henne, som är den sinnliga verlden såsom helt betraktad. Det är i första hand genom betraktelsen af fenomenet, som vi vinna filosofisk kunskap om väsendet, och fenomenet af Gud är verlden, verldsaltet. Väsendet eller Gud kunna vi endast känna genom hans egen uppenbarelse i och för menniskan, och Guds allmänna uppenbarelse sker genom hans fenomen, verlden, naturen, och genom hvad hon innehåller af rent och egentligt vara. Men denna allmänna uppenbarelse utesluter dock icke Guds särskilda uppenbarelse i och genom hans närvaro i menniskans förnuftiga ande och i all synnerhet genom hans närvaro hos den sanna menniskan, verldens frälsare.

Att vi känna Gud genom hans uppenbarelse innebär det samma, som att vi känna honom genom erfarenheten, genom den naturliga och genom den andliga erfarenheten. Oberoende af erfarenheten

Digitized by Google

är någon kunskap icke möjlig för menniskan och icke heller någon kunskap om Gud. Äfven de allmänna fordringar på ett absolut väsen, som förståndet innehåller, äro genom abstraktion och reflexion utvecklade ur erfarenheten och följaktligen äfven ur naturen och ur hvad hon innehåller af sannt och egentligt vara. Till någon objektiv kunskap kan man icke komma genom förståndet såsom blott sådant före och oberoende af erfarenheten och dess innehåll. Förståndet är endast en formel förmåga, som ger klarhet och sammanhang åt den verklighet, som förefinnes eller som bestämmer medvetandet och som genom erfarenheten är gifven. Förståndet är endast en tolk af erfarenheten, men kan icke producera eller skapa ett innehåll utöfver hvad som förefinnes i denna. Och kan förståndet icke genom sig sjelft oberoende af erfarenheten komma till de allmänna fordringarna med afseende på det sannt varandes form, så kan det ännu mindre genom sig sjelft oberoende af erfarenheten komma till insigt om, hvad det sannt varande är till sitt innehåll. Häraf framgår erfarenhetens vikt och oumbärlighet för menniskan, äfven då det gäller det högsta föremålet för hennes kunskap. Hon måste äfven då utgå från erfarenheten. Det motsägande i afseende på vara hänvisar på det motsägelselösa, det, som företer relativ negation och brist med afseende på verklighet, hänvisar på det positiva, som kompletterar bristen. De olika verklighetsformerna i verlden hänvisa i olika grader på det väsen, i hvilket de hafva del. Fenomenologien redogör för de olika verklighetsformerna eller motsatserna i verlden, för att leda sig till den högsta motsatsen eller sjelfva grundmotsatsen i verlden, af hvilken alla andra och lägre motsatser äro specifikationer och former. Men det ena ledet i den högsta motsatsen innehåller sjelfva väsendet, om också framträdande i ändlighetens form, och gör detta kändt och bekant för menniskan. Härmed ha vi angifvit ett af de skäl, som gör fenomenologiens upptagande inom den praktiska filosofiens propedevtik till en nödvändighet. Detta skäl är, att det i första hand är genom fenomenologiska undersökningar, som man leder sig till filosofisk kunskap om väsendet.

Fenomenologien måste upptagas såsom hufvuddel af den praktiska filosofiens propedevtik 2) derför, att fenomenverlden, om hvilken fenomenologien handlar, är sferen eller skådeplatsen, hvarest den praktiskt förnuftige anden uppträder och handlar eller är princip till kausalitet enligt frihetens lagar, och nu måste man inom

Digitized by Google

den praktiska filosofien ega kunskap om fältet för denna verksamhet, hvilken kunskap vinnes genom fenomenologien. Sinneverlden är teatern, så att säga, hvarest den praktiskt förnuftige anden realiserar sina sedliga och religiösa syftemål samt det medel och material, som han har att ombilda och ordna efter förnuftiga bestämningsgrunder, och nu förutsättes, att man eger en genomgående kunskap om sferen för denna verksamhet, hvilken kunskap vinnes genom fenomenologien. Utan en sådan kunskap kunde menniskan icke ega visshet om, att hennes verld kunde vara ett möjligt material för hennes fria vilja samt att viljans grundsatser och lagar egde objektiv giltighet eller kunde i verlden realiseras.

Fenomenologiens upptagande inom den praktiska filosofiens propedevtik är nödvändig 3) derför, att fenomenologien icke endast är verklighetslära utan äfven kunskapslära eller kunskapsteori. Äfven kunskapsteorien är en för filosofien propedevtisk vetenskap. Kunskapsteorien har att bestämma kunskapens begrepp, dess grund och vilkor samt dess omfattning och gränser. Till sitt begrepp är kunskapen en medveten förnimmelse, som har samma innehåll, som det föremål innehåller, om hvilket hon är förnimmelse. Kunskapen har en dubbel sida; den har en subjektiv sida, den är förnimmelse, en medveten förnimmelse hos det kunskapsegande subjektet, hvaraf följer, att det, som gäller om det medvetna förnimmandet, äfven gäller om kunskapen. Men den har äfven en objektiv sida, den är ett vara eller den handlar om eller eger giltighet med afseende på ett varande, ett verkligt, något, som bestämmer medvetandet, hvaraf följer, att det, som gäller om det varande, äfven gäller om kunskapen. Fenomenologien visar, att verklighetsformerna i verlden äfven äro lika många förnimmelseformer och kunskapsformer hos det menskliga medvetandet. Dock betraktar fenomenologien kunskapen hufvudsakligen från dess objektiva sida.

Kunskapsteorien har vidare att uppvisa kunskapens grund och vilkor. Och då kunskapen har en dubbel sida, en objektiv och en subjektiv, så kan man äfven i tvänne bemärkelser tala om kunskapens grund. Kunskapen har dels en realgrund och dels en idealgrund och dessa grunder falla icke isär eller äro icke motsatta, såsom realismen har antagit, utan de äro samstämmiga eller falla till ett och äro följaktligen identiska. De äro samma sak, betraktad från olika synpunkter. Kunskapens realgrund sammanfaller

Digitized by Google

med det varandes realgrund och dess idealgrund med förnimmandets. Kunskapens realgrund i absolut bemärkelse är Gud, som är den högsta grunden för allt. Denna kunskapens realgrund i absolut bemärkelse uppvisas af fenomenologien och af den rationela teologien i dess metafysiska del.

Äfven kunskapens konditionerande vilkor i objektiv och subjektiv bemärkelse sammanfalla med varandets och förnimmandets konditionerande vilkor. De fysiska intrycken, som föregå kunskapen eller kunskapens material, sensationerna, tillhöra det omedvetna innehållet i själen, det, som är så ofullkomligt förnummet, att det afkläder sig sin idealitet och framstår såsom vore det annat än förnimmelse samt såsom dess rent yttre objekt och motsats. Kunskapens konditionerande vilkor i objektiv bemärkelse eller det varande stå i förhållande till medvetandet eller lifvet och måste derför till sitt egentliga väsen vara med detta likartade. Vore kunskapens konditionerande vilkor i objektiv bemärkelse eller det varande en absolut motsats till lifvet, så kunde de icke stå i något förhållande till detsamma, emedan de icke hade någonting med detsamma gemensamt, som vore förhållandets grund, fundamentum relationis. Kunskapens konditionerande vilkor åter i subjektiv bemärkelse sammanfalla med de potentiela förnimmelser, ur hvilka aktuela förnimmelser utvecklas. Mellan kunskapen och dess konditionerande vilkor eger således endast en relativ motsats rum.

Och äfven kunskapens omfattning och gränser sammanfalla med varandets och förnimmandets omfattning och gränser. Förnimmandet omfattar aktuelt eller potentielt allt, som är, emedan vara betyder förnimmas, och kunskapen sammanfaller aktuelt eller potentielt med förnimmandet och dermed med det varande, ehuruväl det är det aktuela förnimmandet, som är verklig eller egentlig kunskap, såvida det betraktas med afseende på det varande. Det finnes intet varande, som icke är ett vare sig verkligt eller möjligt objekt för kunskap, liksom det icke finnes något varande, som icke på något sätt förnimmes af det medvetande, för hvilket det varande är. Häraf följer, att kunskapen, strängt taget, har samma omfattning och gränser, som förnimmandet och det varande. Kunskapens omfattning och gränser sammanfalla i subjektivt afseende med förnimmandets och i objektivt afseende med varandets. Det är endast sceptiska och agnostiska åsigter, som låta det varande ha andra och vidsträcktare gränser än kunskapen.

Digitized by Google

Härefter gå vi att angifva skälen, hvarför antropologien måste upptagas såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik. Detta är nödvändigt 1) derför, att den propedevtiska antropologien i vidsträckt bemärkelse (antropologien i inskränkt bemärkelse handlar endast om den tillvarande menniskan) är de antropologiska väsendenas fenomenologi eller läran om deras fenomenela framträdande för menniskan och att det äfven här är genom analys af fenomenet, som man kommer till kunskap om väsendet. Antropologien handlar — utom om den enskilda menniskan — om de former af sinnligt andlig individualitet eller om de sinnligt andliga organisationsformer, som kallas könet, slägten, grannskapet, det gemensamma förnuftiga anlaget och nationalitet. Dessa äro icke blott sinnliga bestämdheter eller organisationer utan sinnligt andliga bestämdheter eller organisationer. Ett andligt innehåll eller andliga momenter ingå äfven i dessa bestämdheter. De menniskor, som ha dessa individuela bestämdheter, ha en andlig gemensamhet, som utgör deras sammanhållande enhet. Eller, dessa bestämdheter äro former af sinnlig förnuftighet i objektiv bemärkelse och detta på mer bestämdt sätt, än som kan sägas om naturen i det hela. Ett objektivt förnuft är närvarande i dessa bestämdheter. Vore dessa bestämdheter endast sinnliga, så kunde man icke från dem sluta till vissa bestämda förnuftiga väsenden eller ideer, af hvilka de voro fenomener. Man kan visserligen från det sinnliga i allmänhet och från dess mångfald och konkretion sluta till, *att* en mångfald af konkret förnuftiga väsenden utgör dess grund, men deremot kan man icke från ett visst sinnligt eller från vissa former af det sinnliga sluta till vissa bestämda förnuftiga väsenden, af hvilka de äro fenomener. Deremot kan man från de former af empirisk individualitet, som äro gemensamma för en mångfald af menniskor och som för dem äro konstanta och väsentliga, sluta till vissa bestämda förnuftiga väsenden eller ideer, af hvilka de äro fenomener, såvida i dem ingår jemväl ett andligt innehåll eller andliga momenter eller såvida i dem ingå former af förnuftighet i objektiv bemärkelse.

Den propedevtiska antropologien betraktar först den tillvarande menniskan i hennes olika funktioner och förmögenheter och i de olika stadierna af hennes utveckling. Man reflekterar nu på de olika arter af innehåll, som framträda hos dessa förmögenheter eller i menniskans utveckling, för att se, hvilken hänvisning de gifva på menniskans osinnliga och sanna väsen. Vidare betraktar antro-

Digitized by Google

pologien de förut angifna formerna af sinnligt andlig individualitet, för att finna de förnuftiga väsenden, som för dem ligga till grund eller af hvilka de äro verkade hos menniskorna. Dessa former af sinnligt andlig individualitet kunna betraktas från tvänne synpunkter, nemligen dels i deras tillvaro och dels i deras utveckling. Och tillämpar man vid analysen af deras tillvaro substantialitetsgrundsatsen, så kommer man till det resultat, att de förutsätta en substans, som ligger till grund för deras accidentela bestämningar. Såsom tillvarande hänvisa de på en substans, som utgör den underliggande och sammanhållande enheten hos deras tillfälliga bestämningar. Dessa bestämningar måste inhaerera hos en enhet, som uppbär dem och som utgör det perdurerande i deras växlande mångfald. Denna enhet är visserligen närmast en substans endast i empirisk bemärkelse; men hvarje sådan substans hänvisar på en substans i rationel bemärkelse, d. ä. på ett förnuftigt väsen, som för densamma ligger till grund. Den empiriska substansen måste vara någonting i och för sig sjelf, oberoende af dess relation till accidentierna. Det, som är någonting i förhållande till ett annat, måste först i begreppet vara någonting i och för sig sjelft oberoende af förhållandet. Tillämpar man på dessa former af tillvaro substantialitetsgrundsatsen, så föres man följaktligen till det resultat, att hvar och en af dessa former förutsätter en substans i rationel bemärkelse, d. ä. ett förnuftigt väsen, som utgör dess innehåll och genom hvilken den är gifven.

Den andra synpunkten, från hvilken dessa sinnligt andliga organisationsformer kunde betraktas, var från synpunkten af deras utveckling. All utveckling, som i vår verld är gifven, har visserligen i menniskan sitt subjekt eller försiggår i vår ande. Men betraktas utvecklingen med afseende på sitt innehåll, så är dock icke all utveckling förklarlig endast ur menniskan Det gifves former af utveckling, som hänvisa på högre förnuftiga väsenden än menniskan, i hvilka de hafva sin grund eller som utgöra deras innehåll. Detta gäller ock om de former af utveckling, i hvilka de här gifna olika slagen af sinnligt andlig individualitet framträda. Dessa former af utveckling förete ett högre innehåll, än som kan vara gifvet och förklarligt ur den menskliga individen för sig tagen. I hvar och en af dessa utvecklingsformer framträder en andlig gemensamhet eller en objektiv förnuftighet, som hvarken är den ena eller den andra menniskans uteslutande tillhörighet, utan som är en sam-

Digitized by Google

fäld tillhörighet för en mångfald af menniskor. Hvar och en af dessa former af andlig gemensamhet eller af objektiv förnuftighet förutsätter ett personligt väsen, hos hvilket den är bestämning eller som i densamma på ett visst sätt fattas och förnimmes. Eller, tillämpar man på hvar och en af dessa utvecklingsformer kausalitetsgrundsatsen, så föres man till det resultat, att hvarje sådan utveckling måste utgå från en princip eller grund, ledas af en lag och syfta till ett ändamål, som måste vara ett förnuftigt väsen såsom bestämmande utvecklingen. Utvecklingen förutsätter en causa finalis, men hvarje sådan orsak är ett förnuftigt väsen såsom bestämmande en utveckling. Detta följer deraf, att causa finalis är något icke i tiden varande, ty endast de s. k. empiriska orsakerna äro i tiden, och vidare ett sjelfständigt eller en verklig sjelfmakt, som beherskar och leder utvecklingen.

Antropologien måste upptagas såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik 2) af det skäl, att, liksom den praktiska filosofien fordrar kännedom om verlden i lägre bemärkelse, sferen eller skådeplatsen för menniskans förnuftiga handlande, så fordrar den ock kännedom om de personliga krafter och förmögenheter, med och genom hvilka menniskan handlar i sin verld, och denna kunskap vinnes genom antropologien. Isynnerhet fordrar den praktiska filosofien kännedom om menniskans praktiska förmögenheter och funktioner och om de olika stadierna i deras utveckling.

Antropologiens upptagande såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik är nödvändig 3) derför, att till antropologien äfven hör läran om menniskans frihet och ändamål eller det goda och dess motsats det onda samt om det ondas arter och former och att frihet och ändamål äro vilkor för den praktiska filosofiens möjlighet. Antropologien innehåller således läran om de allmänna förutsättningarna och vilkoren för möjligheten af en praktisk filosofi öfver hufvud och äfven detta är ett viktigt skäl, hvarför antropologien måste behandlas i den praktiska filosofiens propedevtik.

Antropologiens upptagande inom den praktiska filosofiens propedevtik är nödvändigt 4) derför, att man genom antropologien i vidsträckt mening äfven vinner kunskap om de olika specifikt bestämda sinnlighetsformer, som äro sferer och material för de privata samhällenas inom staten verksamhet. De privata samhällena, äktenskapet, familjen, kommunen och den privata korporationen

Digitized by Google

eller det privata ståndet, hvartill äfven hör folket inom staten, ha till sina verksamhetsmaterial de sinnliga krafter, som äro ett gemensamt och likartadt innehåll hos dess medlemmar, och äfven för dessa krafter redogör den propedevtiska antropologien i vidsträckt bemärkelse i sin lära om de olika sinnligt andliga organisations- och individualitetsformer, som hänvisa på de privata samhällena, betraktade från teoretisk synpunkt. De menniskor, som höra till ett privat samhälle, hafva en gemensam sinnlig bestämdhet, en likartad natursida eller naturtypus, som samhällsmedlemmarna ha att samfäldt ombilda och ordna efter samhället eller dess idé såsom bestämningsgrund. Och då nu antropologien i vidsträckt mening äfven ger oss kunskap om dessa olika verksamhetsområden, så är ock detta ett skäl, hvarför han bör upptagas i den praktiska filosofiens propedevtik.

Slutligen bör antropologien upptagas i den praktiska filosofiens propedevtik 5) af det skäl, att äfven antropologien är kunskapslära eller kunskapsteori och kan såsom sådan behandlas. Förnimmelserna kunna nemligen betraktas från tvänne synpunkter, nemligen dels antropologiskt eller inom sig sjelfva såsom sjelfmedvetandets former eller bestämningar eller endast såsom modi percipiendi, och dels kunskapsteoretiskt i förhållande till det varande eller i förhållande till väsendena och deras bestämningar och såsom varande de former, i hvilka dessa af menniskan uppfattas. Betraktade i detta afseende äro förnimmelserna kunskaper. Den kunskapsteoretiska antropologien handlar om kunskapens subjektiva eller noologiska sida såsom varande en form af det medvetna förnimmandet. Denna synpunkt är här hufvudsynpunkten. Den kunskapsteoretiska fenomenologien deremot handlar om kunskapens objektiva eller ontologiska sida såsom utgörande en form af det varande. Den kunskapsteoretiska antropologien handlar dels om kunskapens idealgrund, dels om dess subjektiva konditionerande vilkor och dels om dess omfattning och gränser, från subjektiv synpunkt betraktade.

Slutligen ha vi ock att angifva de speciela skäl, som föranleda till den empiriska etnologiens upptagande såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik. Detta är nödvändigt 1) derför, att etnologien är de etnologiska väsendenas fenomenologi eller läran om deras aktuela framträdande i menniskans verld under fenomenel form och att det äfven här är genom kännedomen om feno-

Digitized by Google

menet, som vi leda oss till kunskap om väsenhet. Den propedevtiska etnologien är förutsättning för den rationela etnologiens möjlighet och således äfven för möjligheten af de läror ur den rationela etnologien, som för den praktiska filosofien ha propedevtisk vikt. Den propedevtiska etnologien handlar om de i vår verld gifna folkstammarna, folkraserna och om det empiriska menniskoslägtet. Äfven dessa äro organiska enheter eller sinnligt andliga organismer med hvar sin specifikt bestämda individualitet, som hänvisar på och förutsätter en rationel individualitet eller ett förnuftigt individuum, d ä. ett förnuftigt väsen, af hvilket den är fenomen för oss. Hvarje empiriskt gifven folkstam är specifikt åtskild och begränsad från hvarje annan folkstam genom sin individualitet eller genom sin egendomliga naturtypus, låt vara att man icke kan i detalj eller in concreto genomföra och urskilja begränsningen. Detta är dock icke något exceptionelt förhållande, gällande endast inom det område, som här är i fråga, utan det samma eger rum inom alla områden, hvarest egendomligt bestämda motsatser förefinnas. Så kan man icke heller inom naturen i detalj fullt genomföra begränsningen mellan det oorganiska och det organiska eller mellan den vegetativt och den animaliskt bestämda verlden. De löpa in i hvarandra, utan att någon fix gräns kan upptäckas mellan hvardera området, så att man kan med bestämdhet säga, här slutar det ena och der vidtager det andra. Men det oaktadt är det dock visst och obestridligt, att naturverlden företer specifiskt åtskilda afdelningar eller riken, och samma förhållande gäller äfven inom menskligheten i det afseende, som här är i fråga. Och såsom förhållandet är med afseende på folkstammarna, så förhåller det sig äfven med afseende på folkraserna. De äro åtskilda och begränsade från hvarandra genom sina egendomliga bestämdheter. Och dessa bestämdheter äro icke blott sinnliga. I dem ingår äfven ett andligt innehåll eller andliga momenter. Eller, hvar och en af dessa bestämdheter äro former af sinnlig förnuftighet i objektiv bemärkelse. Men hvarje inom sig sluten och begränsad enhet af dessa sinnligt andliga bestämdheter eller af dessa objektiva former af sinnlig förnuftighet hänvisar på en andlig och förnuftig enhet i noologisk bemärkelse, d. ä. på ett förnuftigt och personligt väsen, som för densamma ligger till grund. Eller, hvarje individuel form af dessa sinnligt andliga bestämdheter kan betraktas dels från tillvarons och dels från utvecklingens synpunkt. Och tillämpar man

Digitized by Google

substantialitetsgrundsatsen på densamma såsom hafvande tillvaro, så förutsätter den ett substantielt underlag, som uppbär dess mångfaldiga accidentela bestämningar, och denna underliggande enhet måste vara någonting i och för sig sjelf, d. ä. ett förnuftigt eller personligt väsen. Och tillämpar man på hvarje sådan form såsom varande i utveckling kausalitetsgrundsatsen, så förutsätter utvecklingen ett i och för sig sjelft varande innehåll, d. ä. ett förnuftigt väsen, från hvilket den utgår eller i hvilket den har sin upprinnelse och som äfven är den lag, af hvilken den ledes och det ändamål, till hvilket den syftar och som således är utvecklingens causa finalis. Enligt kausalitetsgrundsatsen förutsätter således utvecklingen ett innehåll eller en enhet, som är utvecklingens grund, lag och ändamål, och denna enhet måste vara någonting i och för sig sjelf oberoende af utvecklingen, d. ä. ett förnuftigt eller personligt väsen.

Nödvändigheten af etnologiens upptagande såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik visar sig 2) deraf, att liksom den praktiska filosofien fordrar kännedom om skådeplatsen eller materialet för det förnuftiga handlandet eller verlden och om de personliga krafter och förmögenheter, genom hvilka detta handlande utföres, så förutsätter den äfven kännedom om de väsenden, med hvilka menniskan har det goda gemensamt eller om de medaktörer inom samma verld, med hvilka den praktiskt förnuftige anden har att samverka för att gemensamt med dem förverkliga det förnuftigt goda, och till kunskap om dessa väsenden bidrager äfven den propedevtiska etnologien.

Slutligen måste etnologien upptagas såsom del af den praktiska filosofiens propedevtik 3) derför, att man genom den propedevtiska etnologien får kunskap om de material eller former af sinnlig bestämdhet, på hvilka de privata samhällen, folket, folksystemet och folksystemernas system, som motsvara de publika samhällena, verka. Den sinnligt andliga bestämdhet, som tillhör folkstammen, innehåller och omfattar de sinnliga krafter, hvarpå folket och dess medlemmar verka, den sinnligt andliga bestämdhet, som tillhör folkrasen omfattar de sinnliga krafter, hvarpå folksystemet och dess medlemmar verka, och den sinnligt andliga bestämdhet, som tillhör menskligheten, omfattar de sinnliga krafter, hvarpå folksystemernas system och dess medlemmar verka.

Digitized by Google

För att förtydliga det senast sagda, tillägga vi här några anmärkningar, som afse att visa, huru vi tänka oss, att menskligheten bör vara organiserad i praktiskt afseende samt huru man enligt vår mening har att bestämma förhållandet mellan publika och privata samhällen.

Hvarje publikt samhälle motsvaras af ett privat samhälle, som är den högsta privata personligheten inom detsamma och som är den organiska och förnuftiga enheten af alla de privata moraliska och fysiska personer, som höra till det ifrågavarande publika samhället. I staten är folket den högsta privata personligheten samt inbegreppet eller den organiska enheten af alla de privata personer, som höra till honom eller af alla privata korporationer, kommuner, familjer och äktenskaper samt enskilda menniskor. Inom statssystemet åter är folksystemet den högsta privata personligheten samt inbegreppet eller den organiska och förnuftiga enheten af alla de privata personer, som tillhöra detsamma, eller af folk och privata stånd o. s. v. ända ned till de menskliga individerna. Och slutligen är inom statssystemernas system folksystemernas system den högsta privata personligheten samt den organiska och förnuftiga enheten af alla inom den privata sferen fallande personligheterna ända ned till de enskilda menskliga individerna. Inom den publika och den privata sferen finna vi sålunda motsvarande samhällsorganisationer.

Att man måste tänka de publika och de privata samhällena på detta sätt organiserade i motsvarighet med hvarandra, skall blifva tydligt, om vi taga i betraktande de publika samhällenas ändamål och sfererna för deras offentliga verksamhet. Det publika samhällets ändamål är den formela eller juridiska rätten. Och det innehåll eller den materia, i hvilket det publika samhället inför eller förverkligar rättens form, är det privata, de privata verksamheter, som höra till det publika samhälle, som är i fråga. De privata verksamheterna äro riktade på de sinnliga krafterna, själskrafterna och kroppskrafterna hos menniskan samt naturens sinnliga krafter, såsom det material, som de ha att ombilda till öfverensstämmelse med förnuftet eller att göra vare sig till organer eller ock till medel för detsamma. Men de privata verksamheterna, som framträda inom det yttre, fordra en förnuftig ledning och form, som endast det publika samhället kan gifva. Det publika samhället har nu till sitt material, icke någonting blott sinnligt, utan

Digitized by Google

de privata förnuftiga verksamheter, som finnas inom detsamma, och det har att gifva förnuftets form eller sjelfständighetens och samstämmighetens form åt dessa. De publika samhällena blifva nu olika allt efter de olika materialen för deras verksamhet såsom indelningsgrund.

Staten hör till sammans med folket och statens material är de privata verksamheter, som utgå från statens folk och från dess medlemmar. Staten bestämmer de yttre sfererna för dessa verksamheter samt upprätthåller och skyddar verksamheterna inom dessa sferer, så att de verkande subjekterna äro sjelfständiga eller inom de angifna sfererna ega full handlingsfrihet. Och vidare organiserar samt bestämmer och leder staten alla dessa privata verksamheter, så att de framträda såsom ett samstämmigt helt.

Då nu all rätt i juridisk mening är form för det privata, så förutsättes ju ett privat innehåll, åt hvilket äfven de högre publika samhällena, statssystemerna och statssystemernas system, gifva rättens form. Äfven statssystemerna och statssystemernas system äro publika samhällen, hvilkas ändamål är den formela juridiska rätten, och då rätten äfven här måste hafva samma begrepp och betydelse, så förutsättes ju privata intressen eller privata verksamheter, som äfven för deras rättsändamål äro objekt och material. Dessa privata verksamheter tillhöra de högsta privata samhällena, folksystemet och folksystemernas system. Liksom staten verkar på folket och på dess medlemmar, för att åt dem och deras fria yttre verksamheter gifva förnuftets form, så verkar statssystemet på folksystemet och dess medlemmar, för att åt dem och deras fria yttre verksamheter gifva förnuftets form. Och på samma sätt förhåller sig äfven det högsta publika samhället till det högsta privata samhället eller till folksystemernas system samt till dess och dess medlemmars fria yttre verksamheter.

Att äfven folksystemet och folksystemernas system hafva privata angelägenheter eller privata verksamheter, som af publika samhällen fordra ledning och form, skall blifva tydligt, om vi jemföra dem och deras ändamål med folket inom staten och med dess ändamål. Folkets ändamål är andlig och materiel kultur. Folket har att tillgodogöra sig de sinnliga krafter, som dess land innesluter och att så bearbeta och bestämma dessa, att de lemna de medel, som folket och dess medlemmar behöfva för sina förnuftiga ändamål. Denna folkets verksamhet är materiel kulturverksamhet.

Digitized by Google

Men vidare har folket äfven att så bestämma sina individuela medlemmars egendomliga kropps- och själskrafter, att de verka såsom ändamålsenliga organer för folket och dess medlemmar. Denna folkets verksamhet är andlig kulturverksamhet. Liksom den materiela kulturverksamheten har afseende på landets sinnliga krafter, så har den andliga kulturverksamheten afseende på de sinnliga krafter, som konstituera den nationela egendomligheten hos folkets medlemmar. Folkets ändamål är sålunda andlig och materiel kultur. Men äfven folksystemet och folksystemernas system verka för andlig och materiel kultur, ehuru inom vidsträcktare kretsar än folket. Äfven dessa högre privata samhällen hafva kulturangelägenheter, som dels hafva afseende på landområdet och dels på dess medlemmars på egendomligt sätt modifierade och bestämda kropps- och själskrafter. Den nationela egendomligheten framträder i mångfaldiga modificationer och former inom slägtet, liksom den inom ett folk framträder i många specificationer och former vid de provinciela indelningarna. Derför gifves det ock kulturangelägenheter, som hafva vidsträcktare omfattning än de, som tillhöra de särskilda folken Folken hafva gemensamma kulturangelägenheter. De ha att samverka för kulturens höjande inom sig och de ha äfven att samverka för harmoniska och samstämmiga kulturformer inom det folksystem, som de tillhöra. Betraktade i dessa afseenden, verka folkandarna såsom organer för folksystemet. Och äfven folksystemernas system hafva andliga och materiela kulturangelägenheter, ehuru dessa hafva det minsta innehållet, liksom de hafva den största omfattningen. De lägre kultursamhällena ha att verka för kulturen icke blott för sig sjelfva utan äfven för de högre kultursamhällen, hvars organer de äro. Men hafva sålunda äfven folksystemet och folksystemernas system kulturangelägenheter och kulturverksamheter, som äro likartade med folkets, så förutsätta de äfven publika samhällen, som åt dessa verksamheter gifva rättens form. Samma skäl, som gör staten nödvändig för folket, gör äfven de högre publika samhällena nödvändiga för de högre privata samhällena och tvärtom. De privata och publika samhällena förutsätta hvarandra.

Taga vi ytterligare i betraktande de kulturangelägenheter, som tillhöra folket, för att med ledning af dessa höja oss till insikt om de kulturangelägenheter, som tillhöra de högre privata samhällena, så har folket för det första kulturangelägenheter, som hafva afseende

Digitized by Google

på landområdet eller som äro bundna vid detta. Folket har att verka för materielt välstånd i alla dess mångfaldiga former. Till ett folks materiela kulturangelägenheter höra jordbruk, handel, näringar och industri i alla dess former, kommunikationsväsen m. m. Vidare har ett folk kulturangelägenheter, som angå dess individuela medlemmars kroppskrafter. Hit hör allt, som angår sundhet, hälsovård och sanitära förhållanden m. m. Och slutligen har ett folk kulturangelägenheter, som hafva afseende på dess medlemmars själskrafter, själsförmögenheter och anlag och deras utveckling och verksamhet samt produkterna af denna verksamhet. Hit hör allt, som angår vetenskap, konst, sedlighet och religion. Dessa angelägenheter kallas, såsom ett helt betraktade, kulturangelägenheter.

Men samma eller likartade angelägenheter, som ett folk har inom en mindre eller inskränktare sfer, har folksystemet och folksystemernas system inom allt större och vidsträcktare sferer eller kretsar. Äfven folksystemet har kulturangelägenheter, hvilkas sinnliga basis är det vidsträcktare landområde, som tillhör detsamma, såsom landtbruk, handel, näringar, industri, kommunikationsanstalter m. m. Och likaså har det angelägenheter, som angå de sinnliga kroppskrafterna, nemligen allt, som angår deras vidmakthållande och vård, såsom sundhet, helsovård m. m. Slutligen har det äfven kulturangelägenheter, som hafva afseende på själskrafter, själsförmögenheter och anlag, såsom allt, som går ut på vetenskap, konst, sedlighet och religion. Folksystemet har sålunda kulturangelägenheter, som äro likartade med folkets, ehuru de äro generelare eller hafva mindre innehåll i samma grad, som de hafva större omfång eller omfattning. Och hvad som nu är sagdt om folksystemet, gäller äfven om folksystemernas system, ehuru dettas kulturangelägenheter hafva det minsta innehållet, liksom de hafva den största omfattningen. Folksystemet och folksystemernas system äro sålunda privata samhällen, som hafva homogeneitet med folket eller som äro fullt likartade med detta. Denna homogeneitet visar sig, vare sig vi se på deras verksamhetssferer eller material, eller på beskaffenheten af de ärender, som äro momenter af deras ändamål. Det är nu tydligt, att, då folket vid dessa ärenders handläggning och vård behöfver rättslig form och ledning af ett publikt samhälle, staten, det samma måste gälla äfven med afseende på de högre privata samhällena, folksystemet och folksystemernas system, som äro med folket fullt likartade, så att äfven

Digitized by Google

de vid sin verksamhet för likartade angelägenheter förutsätta ledning och form af motsvarande publika samhällen.

Häraf draga vi den slutsatsen, att folket icke kan vara det högsta privata samhället, liksom staten icke är det högsta publika, utan att man måste tänka en organisk och personlig enhet af folk, nemligen folksystemet, som motsvarar statssystemet inom den publika sferen, samt en organisk och personlig enhet af alla folksystemer, som motsvarar statssystemernas system inom den publika sferen, och att följaktligen dessa privata samhällen utgöra de sferer och områden, inom hvilka de respektiva publika samhällena ha att utöfva sina offentliga verksamheter. I annat fall antoge man, att det gåfves publika samhällen, statssystemet och statssystemernas system, utan att det gåfves några egna områden eller material, på hvilka de hade att verka, hvilket är orimligt. Hvarje publikt samhälle ordnar väl äfven de yttre förhållandena mellan de publika personer, som äro dess organer, men ytterst är det ett privat samhälle, som är objekt och material för dess offentliga rättsverksamhet. Liksom staten ordnar förhållandena mellan sina embets- och tjenstemän samt mellan alla grenar af den offentliga statsförvaltningen, så ordnar statssystemet förhållandena mellan stater och statssystemernas system förhållandena mellan statssystemer. De lägre publika samhällena äro de organer, genom hvilka de högre publika samhällena verka på de privata samhällena och ytterst på de särskilda folken, ty såsom staten förhåller sig till sina embetsmän, så förhåller sig statssystemet till de särskilda staterna inom detsamma och statssystemernas system till de särskilda statssystemerna.

Taga vi nu i betraktande de former af sinnligt andlig individualitet, folkstammarna, folkraserna och menskligheten, om hvilka den propedevtiska etnologien handlar, så kunna dessa visserligen i första hand hänföras till hvar sitt af de publika samhällena och betraktas såsom fenomener af dessa. Men då vi nu ha sett, att hvarje publikt samhälle motsvaras af ett privat, som är den högsta privata personligheten inom detsamma samt den organiska enheten af alla andra privata personligheter, som höra till detsamma, så kunna vi äfven hänföra de nämnda formerna af sinnligt andlig individualitet till hvar sitt af de ifrågavarande privata samhällena såsom jemväl utgörande deras fenomenela sida.

Digitized by Google

Taga vi först i betraktande folkstammen eller nationen, så kan man visserligen icke undgå att tänka på staten såsom det väsen, på hvilket denna form af sinnligt andlig individualitet hänvisar och såsom varande dess för menniskan gifna naturel eller naturtypus. Men på grund af det organiska sammanhang, som eger rum mellan folk och stat, måste man hänföra samma form af sinnligt andlig individualitet äfven till folket, såsom utgörande äfven dess för menniskan gifna naturtypus samt såsom varande underlag och material för dess fria förnuftiga verksamhet. Det är denna form af sinnligt andlig bestämdhet, som man kallar nationalitet och som man binder vid folket och hvilken, såsom helt betraktad, utgör kriterium eller kännetecken på dess individuela medlemmars samhörighet med detta och åtskilnad från de menniskor, som tillhöra andra folk och som i detta afseende äro på annat sätt bestämda.

Och det, som nu är sagdt om den sinnligt andliga bestämdhet, som benämnes folkstam, gäller äfven om de former af sinnligt andlig bestämdhet, som kallas folkras och mensklighet. Äfven dessa former måste ses såsom varande fenomener icke blott af de högsta publika samhällena utan äfven af de dem motsvarande högsta privata samhällena, nemligen folksystemet och folksystemernas system. Detta betraktelsesätt är så mycket nödvändigare, som man icke kan undgå att fatta de ifrågavarande formerna af sinnligt andlig individualitet jemte de landområden, vid hvilka de äro bundna, såsom varande det material, som de ifrågavarande privata samhällena ha att ombilda och ordna i öfverensstämmelse med förnuftet.

Den fråga, som nu föreligger är denna, huruvida de här ofvan angifna vetenskaperna uttömma hela sferen af det omfång, som måste anses tillhöra den praktiska filosofiens propedevtik eller huru vida det ännu gifves några vetenskaper, som för den praktiska filosofien i det hela hafva propedevtisk betydelse och vikt. Den vetenskap, som här i första rummet måste tagas i betraktande, är den formela logiken. Såvida den formela logiken betraktas såsom varande vetenskapen om det menskliga förståndet såsom organ för sann kunskap, så följer deraf, att den har propedevtisk betydelse och vikt för all vetenskap öfver hufvud och således äfven för den praktiska filosofien. Men detta hindrar dock icke, att äfven logiken kan betraktas såsom varande en sjelfständig vetenskap. Betraktad såsom sjelfständig vetenskap är allt, som angår kunskap och kunskapsprocess, för logiken främmande synpunkter. Förstånds-

Digitized by Google

verksamheten betraktas nu inom sig sjelf utan att betraktas hvarken i förhållande till det varande eller i förhållande till andra menskliga verksamhetsformer. Såsom sjelfständig vetenskap betraktar logiken förståndsverksamheten dels i dess enhet och kontinuitet och dels i dess mångfald och diskretion, utan att något omedelbart afseende här göres på kunskapen. Förståndsverksamheten betraktas här inom sig sjelf. Men förståndsverksamhetens enhet, sedd från olika synpunkter, är dess lagar och förståndsverksamhetens mångfald är dess lagbestämda former. Logiken handlar derför om förståndsverksamhetens lagar och former.

Såsom propedevtisk vetenskap deremot betraktar logiken sitt föremål från en annan synpunkt. Logiken betraktar nu förståndet såsom högsta organ för sann kunskap. Eller, förståndsverksamheten betraktas nu såsom det lika och gemensamma eller identiska i alla specielare yttringar af det menskliga tänkandet eller i alla de yttringar af det menskliga tänkandet, som hafva afseende på särskilda tankeföremål. Logiken betraktar här tänkandet såsom hafvande afseende på tänkandets föremål i allmänhet, utan att något afseende göres på någon specifikation af dessa föremål. Logiken handlar om det gemensamma i alla andra vetenskaper. Då hvarje mensklig vetenskap i första rummet är en yttring af det menskliga tänkandet, såsom förståndsverksamhet betraktad, så måste den menskliga tankeverksamheten eller det menskliga tänkandet vara dess första och allmännaste bestämning, ty i annan händelse vore han icke vetenskap Och då det allmänna, när det tänkes i förhållande till det speciela, är dettas form, så följer deraf, att logiken handlar om all vetenskaps och all kunskaps allmänna form. Det är ock detta, som uttryckes, då man säger logiken vara en formel vetenskap.

Den synpunkt, från hvilken logiken såsom propedevtisk vetenskap betraktar det menskliga tänkandet är sålunda, att den icke ser detsamma endast inom sig sjelft, från antropologisk synpunkt eller såsom blott varande modus cogitandi, utan i förhållande till det varande såsom dettas första bestämning eller form, och vidare såsom rent eller med abstraktion från innehållet. Häraf följer, att äfven den formela logiken är kunskapslära eller kunskapsteori och det är endast, när logiken betraktas från denna synpunkt, som han är en propedevtisk vetenskap. Från andra till filosofiens propedevtik hörande vetenskaper, som hafva kunskapsteoretisk betydelse,

Digitized by Google

skiljer sig logiken derigenom, att han är formel kunskapslära. Den kunskapsteoretiska fenomenologien betraktar kunskapen från synpunkten af dess objekt, det varande, och den kunskapsteoretiska antropologien betraktar kunskapen från synpunkten af dess subjekt, det förnimmande medvetandet. Den kunskapsteoretiska logiken deremot ser bort både från objektet, som tänkes, och från subjektet, som tänker, och betraktar tänkandet endast såsom form för sann kunskap i allmänhet. Andra kunskapsteoretiska vetenskaper betrakta sålunda kunskapen från reel synpunkt, hvarvid hufvudsynpunkten antingen är objektet eller subjektet. Logiken deremot ser bort från innehållet både i objektivt och subjektivt hänseende och betraktar kunskapen endast i anseende till sin form. Derför utgör också logiken proba på kunskapens formela sanning eller på dess motsägelselöshet samt dess allmängiltighet och nödvändighet. Det, som icke öfverensstämmer med de formela fordringarna på en kunskaps sanning, kan icke heller vara sannt med afseende på innehållet.

Af logikens här ofvan angifna begrepp följer, att den hvarken med afseende på objektet kan indelas i allmän och särskild eller i afseende på subjektet i ren och använd logik. Den särskilda logiken skulle hafva ett visst bestämdt tankeföremål till sitt objekt, under det att den allmänna logiken skulle handla om det menskliga tänkandet in genere eller såsom form för det tänkta öfver hufvud. Men då logiken till sitt begrepp är en formel vetenskap, så kan den endast vara allmän. Den använda logiken åter skulle taga hänsyn till de hinder och svårigheter, med hvilka tänkandet är förenadt hos det eller det enskilda tänkande subjektet, under det att den rena logiken handlade om tankeverksamheten såsom blott sådan. Men liksom logiken i abstraktionen ser bort från hvarje särskildt föremål, som tänkes, så ser den äfven bort från hvarje särskildt subjekt, som tänker, och betraktar tankeverksamheten endast såsom form för sann kunskap i allmänhet.

Såsom sådan är logiken vetenskaplig metodlära i vidsträckt bemärkelse, då vi dermed icke endast förstå läran om analys och syntes, som är vetenskaplig metod i inskränkt bemärkelse. All vetenskap har egentligen samma metod, emedan förståndet är ett enda och emedan det måste förfara på samma sätt vid allt vetenskapligt arbete. Man kan derför icke säga, att filosofien har någon annan metod än de öfriga vetenskaperna. Man kan endast säga,

Digitized by Google

att filosofien, såsom varande den högsta vetenskapen, i högre grad än någon annan vetenskap tillämpar eller tillgodogör sig den vetenskapliga metoden, så att filosofien, så vidt möjligt är, är ett fullkomligt uttryck af den logiska metoden.

De hufvuddelar af den praktiska filosofiens propedevtik, som hittills ha tagits i betraktande, sysselsätta sig med det mångfaldiga menskliga innehållet, sådant det förekommer hos den enskilde individen och i dess utveckling hos honom, såsom individ betraktad. Genom alla dessa vetenskaper orienterar sig menniskan i sitt eget innehåll och i dess utveckling i och för henne. Men vi måste tillägga ännu en propedevtisk vetenskap, som icke sysselsätter sig med individens utan med slägtets innehåll i filosofiskt afseende. Denna vetenskap är filosofiens historia. Genom filosofiens historia orienterar sig anden i slägtets filosofiska innehåll och i slägtets utveckling i filosofiskt afseende. Genom filosofiens historia ser man, huru den vetenskapliga eller logiska metoden har blifvit tillämpad i de särskilda historiska systemerna. Man ser här äfven, huru filosofiens problemer ha blifvit uppfattade och behandlade under tiderna eller på de olika stadierna i slägtets utveckling. Man ser här de olika svar, som blifvit lemnade på filosofiens frågor. Man lär sig genom filosofiens historia, hvad som redan har blifvit gjordt inom vetenskapen och hvad som ännu återstår att göra eller hvilka problemer, som på en gifven tid och under en viss bildningsform påkalla lösning. Man ser här äfven i åskådlig bild de missgrepp, som blifvit gjorda vid de filosofiska problemens lösning, och man mottager de kraftigaste maningar att söka undgå dessa missgrepp, liksom man också erhåller både direkta och indirekta hänvisningar på, i hvilken riktning den filosofiska forskningen bör gå samt de kraftigaste impulser och väckelser att fullfölja det filosofiska arbetet i den rätta riktningen.

Filosofiens historia har att angifva motsatsen och åtskilnaden mellan förkristen och kristen filosofisk bildning både i teoretiskt och praktiskt afseende. Och inom hvardera af dessa bildningsformer har den att söka bildningens begynnelse inom den mytiska tiden och att visa, huru den småningom höjer sig till vetenskaplig renhet. Inom de vetenskapliga perioderna har den att visa realismens progress, kulmen och regress och slutligen dess upplösning genom scepticismen och vidare filosofiens blomstring under de idealistiska perioderna samt slutligen dess återfall till realism

Digitized by Google

igen och äfven dess upplösning genom scepticismen. Slutligen har filosofiens historia att visa, att filosofien inom alla större och afslutade perioder i formelt kunskapsteoretiskt och dermed äfven i reelt afseende framträder i formerna lägre empirism, högre empirism och slutligen rationalism samt att det utmärkande för rationalismen är, att den mer än någon annan form af filosofi förmår betrakta hela den gifna verkligheten ur en högsta och sammanhängande synpunkt.

Härmed ha vi uppmätt fältet för den praktiska filosofiens propedevtik. Några andra vetenskaper än de nu nämnda höra icke till den praktiska filosofiens propedevtik.

För att belysa och gifva en ytterligare bekräftelse på riktigheten af den filosofiska åsigt eller ståndpunkt, som i det föregående har blifvit angifven och som den praktiska filosofien och dess propedevtik för sin möjlighet förutsätter och fordrar, skola vi afsluta denna uppsats med en kort framställning af det gudomliga förnuftets innehåll eller s. k. materiela bestämningar.

Med det gudomliga förnuftets innehåll eller materiela bestämningar förstå vi de bestämningar, som sjelfva äro väsenden samt konkreta, individuela och absolut fullkomliga väsenden. Genom dessa bestämningar är en substantiel mångfald konstituerad i Guds väsendes enhet. Dessa bestämningar angifva, att en mångfald af konkreta och individuela väsenden ingår i Gud såsom hans innehåll och att han genom detta innehåll har konkretion och individualitet. Mot gudomlighetens materiela bestämningar ställer man hans »formela» bestämningar eller attributer i vidsträckt bemärkelse. Med gudomlighetens formela bestämningar i motsats mot materiela förstå vi de bestämningar (attributer), som omedelbart eller medelbart följa af hans allmänna begrepp eller definition (form) och som äfven omedelbart eller medelbart kunna ur det allmänna begreppet utvecklas. Dessa bestämningar äro sjelfva icke väsenden eller genom dem är ännu icke angifvet, att en mångfald af väsenden innehålles i Guds enhet. De äro endast vare sig abstraktare eller konkretare uppfattningssätt af hvad Gud är såsom enhet och subjekt, men konstituera ingen reel eller substantiel mångfald i hans väsende, hvarför han icke heller genom dem har konkretion och individualitet, ehuru de visserligen för sin möjlighet och verklighet förutsätta, att han är individuelt bestämd.

Digitized by Google

De bestämningar, som kallas gudomlighetens formela bestämningar eller attributer, äro dels hans logiska attributer, som uttrycka, hvad han såsom enhet är, när han betraktas endast inom sig sjelf, dels hans metafysiska attributer, som uttrycka, hvad han såsom enhet är, när han betraktas såsom bestämning hos det ändliga i det hela, och dels hans antropologiska attributer, som uttrycka, hvad han såsom enhet är, när han betraktas såsom bestämning hos menniskans grundförmögenheter (skönhet, sanning och godhet i absolut bemärkelse). Det är tydligt, att Gud här hufvudsakligen ses från enhetens synpunkt. Vid den materiela betraktelsen deremot ses Gud hufvudsakligen från mångfaldens synpunkt.

Dessa formela bestämningar eller attributer kallas äfven »allmänna» bestämningar i motsats mot de materiela bestämningarna, som i förhållande till dessa äro »speciela». De kallas allmänna, emedan de tillkomma alla förnuftiga eller personliga väsenden utan undantag. Då de äro vare sig omedelbara eller medelbara följder af förnuftets eller personlighetens begrepp, så måste de tillkomma alla väsenden, hos hvilka detta begrepp är bestämning. Alla förnuftiga väsenden äro lika i anseende till formen eller när de »formaliter» betraktas, ehuru de äro olika, när de betraktas »materialiter», d. v. s. med afseende på innehållet eller med afseende på det substantiela vara, som i dem ingår. Vid den formela betraktelsen afses ingen åtskilnad mellan väsendena och derför hafva de samma eller gemensamma formela bestämningar, som med afseende derpå äfven kunna sägas vara »allmänna». Så t. ex. äro de metafysiska attributerna grund, samt lag och ändamål, äfvensom de attributer, som af dem äro specifikationer, gemensamma för alla väsenden, ehuru de visserligen, när de fattas i sin högsta bemärkelse, endast tilläggas Gud. Och jemväl attributerna det i och för sig sköna, sanna och goda tillkomma alla väsenden, såvidt de äro förnuftiga. Derför äro alla dessa attributer allmänna, d. v. s. gemensamma för alla förnuftiga väsenden. Deremot kan det icke gifvas tvänne väsenden, som hafva samma materiela bestämningar eller samma »materiela fullkomlighet». Dessa bestämningar äro derför speciela i förhållande till de förra, som äro allmänna.

Vi ha nu bestämt betydelsen af gudomlighetens materiela bestämningar och angifvit deras åtskilnad från andra bestämningar, som äro formela. Men hvarför måste Gud äfven vara materielt bestämd eller ha materiela bestämningar? Hvarför måste Gud

Digitized by Google

äfven ha bestämningar, som sjelfva äro väsenden? Det svar, som måste gifvas på denna fråga, skall framgå af följande fyra satser, som äfven äro följder af de materiela bestämningarnas begrepp. Af dessa satser äro de tvänne första negativa och de tvänne senare positiva.

För det första kan Gud icke tänkas vara isolerad från andra väsenden, så att han af dem icke vore bestämd. Eller med andra ord, Gud kan icke sakna materiela bestämningar. Detta skulle innebära, att han vore en abstrakt enhet, som saknade konkretion och individualitet. Att ett väsen har individualitet innebär nemligen, att det är allbestämdt eller att det på ett för detsamma egendomligt sätt innehåller allt, som är, eller som har verklighet, d. v. s. alla väsenden. Liksom menniskan vore en abstrakt enhet, om hon vore isolerad från sin verld och från andra väsenden och af dem icke vore bestämd, så måste det äfven förhålla sig med Gud. Gud kan således icke sakna materiela bestämningar. Hvad här åter beträffar de öfriga väsendena, så antagas de på denna ståndpunkt vara, utan att ha del i varandet eller i all verklighets källa och urgrund, som är Gud, hvilket är tydlig motsägelse. Det, som icke omedelbart eller medelbart innehålles i Gud, så att hans varande förutsättes för dess eget varande, är icke, eller är ickevara. Vi kunna här icke vidare inlåta oss på uppvisandet af alla de orimligheter och motsägelser, i hvilka man invecklar sig, om man utgår från det sensualistiska antagandet, att väsendena vore isolerade från hvarandra och således saknade materiela bestämningar.

För det andra kan Gud icke heller så uppfattas, att han väl hade materiela bestämningar, men bestämningar, som endast vore abstrakta essenser eller former, entia formalia s. generalia. Sedt från gudomlighetens synpunkt, skulle detta innebära, att han väl hade mångfald och således vore bestämd, men endast inom abstraktionens sfer, och att han således äfven nu saknade konkretion och individualitet. Intet väsen kan hafva konkretion och individualitet endast genom bestämningar, som sjelfva äro generela eller som sakna konkretion och individualitet. Hvarje väsen är abstrakt i samma grad, som det från sig utesluter något, som är, eller har verklighet. Så t. ex. kunde icke menniskan hafva konkretion och individualitet, om hon endast vore generelt bestämd eller om hon endast innehölle bestämningar, som vore abstrakta

Digitized by Google

essenser eller former, och detsamma måste tydligen gälla äfven om andra väsenden och således äfven om Gud. För att blifva individuelt bestämd skulle Gud på denna ståndpunkt behöfva framträda och uppenbara sig i och genom de tillfälliga existenserna såsom uppkommande, växlande och försvinnande modi, hvilket är panteism och hvarvid individualiteten blefve någonting ofattligt, obegripligt och oförklarligt.

Sedt åter från de ändliga väsendenas synpunkt, skulle det här gjorda antagandet innebära, att dessa hade egentligt sammanhang med Gud genom sina abstrakta essenser eller former, men att de deremot i öfrigt eller såsom konkreta och individuela, strängt taget, fölle utom Gud, hvilket tydligen är orimligt. Deraf skulle nemligen följa, att deras individualitet icke endast vore ett tillfälligt utan rent af ett icke-vara.

Gud måste således, för att ha konkretion och individualitet, ha bestämningar, som sjelfva äro konkreta och invididuela väsenden. Detta är vår tredje sats. Denna sats följer af de tvänne föregående satserna och uttrycker äfven, hvad som hör till begreppet om väsendets materiela bestämningar. Det är således icke endast de öfriga väsendenas allmänna essenser, som innehållas i Gud, utan äfven deras individualitet såsom sådan, eller de ändliga väsendena måste i det hela, d. ä. såsom konkreta och individuela, ingå i Gud såsom hans bestämningar. Detta är också meningen, då Gud säges vara allväsendet, väsendenas väsen eller ens realissimum. Den tanke, som härigenom uttryckes, är, att allt reelt vara eller alla väsenden innehållas i Gud såsom hans bestämningar. Och det, som nu är sagdt om Gud, kan i viss mening äfven sägas om alla andra väsenden. Så är äfven menniskan på egendomligt sätt bestämd af alla andra konkreta och individuela väsenden och har derigenom individualitet. Men jemte det att ett väsen är bestämning hos ett annat, är det äfven sjelft subjekt och upptager såsom sådant alla andra väsenden i sig såsom sina bestämningar.

För det fjerde måste de väsenden, som innehållas i Gud såsom hans materiela bestämningar, icke blott vara konkreta och individuela, entia realia, icke entia formalia, utan äfven absolut fullkomliga. Sanningen af denna sats följer af Guds absoluta fullkomlighet. Fasthålles Guds absoluta fullkomlighet, så följer deraf absolut fullkomlighet äfven hos hans materiela mångfald eller materiela innehåll. Fullkomlighet hos väsendet medför fullkomlighet

Digitized by Google

hos innehållet, och omvändt, ofullkomlighet hos innehållet medför ofullkomlighet hos väsendet. Innehållet är nemligen väsendet sjelft, betraktadt i ett visst afseende och med bortseende ifrån, hvad det är i öfrigt. Häraf följer med nödvändighet, att då väsendet eller Gud är absolut fullkomlig, äfven innehållet måste vara absolut fullkomligt. De konkreta och individuela väsenden, som äro Guds innehåll eller hans materiela bestämningar och genom hvilka han har mångfald samt konkretion och individualitet, äro följaktligen absolut fullkomliga väsenden. Sanningen af denna sats kan äfven inses såsom följd deraf, att Gud är ett absolut system och att i ett absolut system mångfalden eller momenterna ha samma karakterer, som det hela och således äfven samma formela fullkomlighet, som det hela eller enheten.

De absolut fullkomliga väsenden, som innehållas i Gud såsom hans materiela bestämningar, äro Guds verld eller Guds rike, fattadt i dess högsta bemärkelse. Detta är kristen teistisk ståndpunkt och härmed är panteismen öfvervunnen. Gud har sin egen verld, som är åtskild från de ändliga verldarna samt fri från all den relativitet eller brist, som mer eller mindre tillhör de ändliga verldarna. Enligt panteismen deremot har Gud ingen egen och sjelfständig verld, som är åtskild från de ändliga och relativa verldarna. Enligt panteismen behöfver Gud de ändliga och relativa verldarna, för att i och genom dem erhålla konkret verklighet och individualitet. Den sanna teismen deremot, som i sina principiela grunddrag här blifvit af oss framstäld, gör gällande, att de ändliga verldarna väl förutsätta och behöfva Gud och hans verld för att vara eller för sin möjlighet och verklighet, men att Gud deremot icke behöfver de ändliga verldarna för sin verklighet, emedan han har konkret verklighet och individualitet i och genom sin bestämdhet af sin egen verld eller af de absolut fullkomliga väsenden, som äro hans materiela bestämningar.

Men äro icke alla väsenden utom Gud ofullkomliga, ändliga och relativa? Och dock ha vi här blifvit förda till antagandet af en hel verld af absolut fullkomliga väsenden. Det finnes ju blott ett absolut fullkomligt väsen, nemligen Gud; alla andra väsenden äro ju ändliga och ofullkomliga och kunna endast, såvidt möjligt är, i sin utveckling närma sig fullkomligheten? Man synes således här stanna vid en antinomi. Ty å ena sidan ställer man emot hvartannat absolut och relativt, oändligt och ändligt, eller Gud sä-

Digitized by Google

som det absolut fullkomliga väsendet och alla andra väsenden såsom varande mer eller mindre ofullkomliga. Men å andra sidan föres man äfven, så vida man vill öfvervinna panteismen och söker vindicera en strängt teistisk ståndpunkt i vetenskapen, med nödvändighet till antagandet, att de väsenden, som omedelbart innehållas i Guds enhet och genom hvilka han är konkret och individuelt bestämd, måste vara absolut fullkomliga, när de nemligen betraktas såsom Guds innehåll eller såsom varande hans väsendes materiela bestämningar. Ty antagandet, att dessa väsenden vore i något afseende ofullkomliga, skulle innebära, att en motsats och relativitet förefunnes i Guds väsendes enhet, som stode i strid med dess oändlighet och absoluthet och som hade till följd hela Gudsbegreppets förstöring. Kunde, så att säga, blott en skugga af ofullkomlighet och relativitet falla på Guds väsen, dess innehåll eller bestämningar, så skulle dermed inom Gud sjelf förefinnas en konflikt, som i sjelfva verket vore olöslig och i jemförelse med hvilken alla de motsatser och konflikter, som förefinnas inom ändligheten, vore obetydliga och ringa.

Innan vi inlåta oss på förklaringen af den skenbara antinomi, som här synes föreligga, fästa vi uppmärksamheten på ett af de allra viktigaste och mest svårlösta problemer, som tillhöra den filosofiska spekulationen. Det tillhör spekulationen att visa, dels huru det ändliga kan innehållas i Gud, (ty utom Gud kan ingenting tänkas vara; sjelfva uttrycket »utom Gud» är meningslöst eller motsägande) utan att å ena sidan Gud blir besmittad af ändlighet och relativitet, och utan att å andra sidan det ändliga förlorar sin relativa sjelfständighet, och dels huru Gud kan vara närvarande och verkande i det ändliga, utan att likaledes hvarken Guds oändlighet eller det ändligas relativa sjelfständighet gå förlorade. Vi skola här endast antyda den riktning, i hvilken det ifrågavarande problemet skall vinna sin lösning. Det fullständigare svaret på föreliggande fråga skall lemnas i det följande. Det ifrågavarande problemet vinner sin lösning derigenom, att det ändliga och relativa, för att vara till såsom sådant eller för att ha tillvaro, först i begreppet måste vara någonting i och för sig sjelft, i sin ursprunglighet och sanning eller till sitt urbildliga och eviga väsen. Detta ursprungliga och eviga väsen har den absoluta fullkomlighet, att det kan ingå i Gud, utan att upphäfva hans oändlighet. Och i och

Digitized by Google

genom detta eviga väsen kan äfven Gud vara närvarande i det ändliga, utan att dess relativa sjelfständighet går förlorad.

Efter dessa anmärkningar återgå vi nu till läran om Guds väsendes materiela innehåll. Detta innehåll är från formel synpunkt momenter, nemligen i Guds väsendes enhet, från reel synpunkt bestämningar och från ideel synpunkt ideer. Dessa trenne beteckningssätt för det gudomliga innehållet äro specifikationer af begreppet materiela bestämningar i vidsträckt bemärkelse, hvarvid det reela uttrycket för Guds innehåll är bestämningar i inskränkt bemärkelse. I det föregående ha vi sett, att Gud icke kan sakna mångfald, momenter, bestämningar eller ideer, emedan han då vore en abstrakt och följaktligen i och för sig sjelf overklig enhet, enligt regeln att det, som på intet sätt är, är icke. Denna mångfald eller dessa momenter måste, för att vara i och för Gud, äfven vara någonting i och för sig sjelfva. Detta är en tillämpning af den sjelfklara lagen, att det, som är någonting i och för en annan, äfven måste vara någonting i och för sig sjelft, ty vore det ingenting i och för sig sjelft, så vore det icke heller någonting i och för den andre, hvilket strider mot förutsättningen. De momenter, som innehållas i Guds väsendes enhet, måste alltså vara i och för sig sjelfva. Men att vara i och för sig sjelf är att förnimmas i och af sig sjelf, vara sjelfmedvetande väsen, jag eller personlighet. Detta följer deraf, att vara betyder förnimmas. Den mångfald eller de momenter, som innehållas i Gud, äro följaktligen förnuftiga eller personliga väsenden.

Till samma resultat komma vi äfven, om vi taga i betraktande, hvad som hör till begreppet om Guds bestämningar och ideer. Äfven med afseende på Guds bestämningar måste man fråga: hvad äro de i och för sig sjelfva? Då Gud, såsom vi ha sett, har materiela bestämningar, så måste det vara något, som bestämmer honom. Hvad är nu det i och för sig sjelft, som, när det ses såsom innehåll hos Gud, kallas hans bestämning? Då vara i och för sig sjelft betyder förnimmas i och af sig sjelft, så måste det, som bestämmer Gud, i och för sig sjelft vara bestämdt sjelfmedvetande eller jag, förnuftigt och personligt väsen. Och då bestämningarna utgöra en mångfald, så måste äfven de personliga väsenden, som bestämma Gud, vara en mångfald. Guds materiela bestämningar måste följaktligen sjelfva vara egentliga väsenden,

Digitized by Google

substanser i primär och individuel bemärkelse, för sig bestående verkligheter, icke endast abstrakta essenser eller former, och således förnuftiga och personliga väsenden. Och jemväl Guds ideer måste vara någonting i och för sig sjelfva och således förnuftiga eller personliga väsenden. Eller, Guds ideer förutsätta ett i och för sig sjelft varande, som är deras innehåll. Gud har inga förnimmelser eller tankar, som endast äro former för ett indivudelt. Detta skulle innebära, att hans förnimmande vore ofullkomligt. Guds tankar äro följaktligen fullt konkreta och individuela. Men tanken förutsätter dels en tänkande eller någon, som tänker, och dels ett objektivt och i och för sig sjelft varande, som tänkes. Hvilka äro nu de eviga föremålen för Guds tankar? Detta kan endast vara förnuftiga och personliga väsenden, ty någonting annat är icke i och för sig sjelft.

Det, som nu är sagdt om Gud, gäller äfven om andra väsenden och således äfven om menniskan. Äfven hennes förnimmelser måste vara någonting i och för sig sjelfva eller äfven de förutsätta objektivitet och innehåll eller ett i och för sig sjelft varande, som förnimmes, ty att förnimma och förnimma ingenting (i och för sig sjelft varande) är att icke förnimma eller är motsägelse. Och det i och för sig sjelft varande, som menniskan förnimmer i sina förnimmelser, är förnuftiga och personliga väsenden. Dock har menniskan på grund af sin ändlighet äfven förnimmelser, som endast äro generela och ofullkomliga former, hvilket icke kan gälla med afseende på Gud.

Det resultat, till hvilket vi nu hafva kommit genom analys af de materiela bestämningarnas begrepp, kan äfven inses såsom följd deraf, att Gud är system eller ideel och andlig organism. I en organism eger nemligen homogenitet rum mellan det hela eller den organiska enheten och momenterna eller de organiska delarna, så att, då det hela är ett lefvande väsen, äfven de organiska delarna måste vara lefvande väsenden af samma art, som det hela. Då det hela är lefvande och sjelfständigt, så kunna icke delarna eller organerna vara liflösa och osjelfständiga. Och är det hela ett sjelfmedvetande väsende, en förnimmande och viljande ande eller personlighet, så måste äfven de organiska delarna, momenterna eller organerna vara sjelfmedvetande väsenden, förnimmande och viljande andar eller personligheter. Det helas art eller beskaffenhet bestämmer här organernas. Och äfven från organernas art och be-

Digitized by Google

skaffenhet kan man sluta till det helas. Detta allt följer af det helas systematiska och organiska karakter.

Vi ha sett, att Guds materiela bestämningar äro förnuftiga och personliga väsenden. Såsom subjekter för sig sjelfva äro dessa väsenden ändliga och ofullkomliga i sitt lif och förnimmande. Äfven detta följer deraf, att de äro momenter af ett system eller af en organism, ty om ett moment i ett system sjelft tänkes vara princip, subjekt och enhet för bestämningar eller ett förnimmande väsende, så kan det icke förnimma lika fullkomligt, som det hela eller systemet sjelft såsom princip, subjekt och enhet för bestämningar. Vi ha sett, att momenterna i ett system måste vara likartade med det hela, så att, då det hela är ett personligt väsen, äfven momenterna måste vara personliga väsenden. Men det är endast till arten af sitt vara, som dessa väsenden äro lika med det hela, men deremot icke med afseende på graden af sitt lif och förnimmande, ty i detta afseende äro momenterna, betraktade såsom väsenden för sig sjelfva, ändliga och ofullkomliga, under det att det hela är oändligt och fullkomligt. Momenterna eller de organiska delarna kunna icke såsom väsenden för sig sjelfva ha samma fullkomlighet, som det hela. Dessa ändliga väsenden måste ock ha vare sig större eller mindre fullkomlighet allt efter den högre eller lägre ställning, som de intaga i det hela. De väsenden, som intaga högre ställning i det hela, äro fullkomligare än andra, som intaga lägre ställning i det hela.

Vi ha nu i största allmänhet angifvit grunden till de ändliga väsendenas ändlighet. Den närmare förklaringen af ändligheten skall framgå af följande argumentation. Hvarje väsen, som innehålles i Gud, måste, för att förnimma sig sjelft och sitt eget positiva innehåll, äfven fatta sig i förhållande till de högre väsenden, i hvilka det sjelft ingår såsom positiv bestämning. Och då det nu, för att förnimma sig sjelft, äfven måste förnimma alla de högre väsendena, så blifva dessa en rik mångfald, som det icke mäktar genomtränga och förnimma så, som den i sig sjelf är. Och då hela innehållet är systematiskt, så att allt ingår i allt, så blir nu äfven väsendets egen idee och dess positiva bestämningar ofullkomligt förnumna. Hade deremot hvarje väsen endast att förnimma sig sjelft och sitt eget positiva innehåll och således inga väsenden, som vore högre än det sjelft, så vore dess förnimmande absolut fullkomligt. Någon grund finnes nemligen icke, hvarför ett

Digitized by Google

väsen icke skulle ega makt att förnimma sig sjelft och sitt eget positiva innehåll absolut fullkomligt. Liksom Gud är absolut fullkomlig derigenom, att han endast har att förnimma sig sjelf och sina egna positiva bestämningar, utan att behöfva fatta sig i några högre väsenden, detsamma skulle förhållandet vara äfven med de öfriga väsendena, om de såsom Gud endast vore positivt bestämda.

Härmed är den speciela förklaringen af ändligheten gifven. Klarheten kommer från väsendets egen ande och dunkelheten från de högre väsendena, hvilkas rika innehåll anden icke har makt att uppfatta så, som det i sig sjelft är. Väsendenas förnimmande blir nu ofullkomligare i samma grad, som de högre väsendenas mångfald är innehållsrik.

Men hvarför måste de ändliga väsendena utveckla sig genom en mångfald af lägre och högre lifsformer och fenomenverldar? Hvarför har icke hvarje ändligt väsen endast en lifsform, genom hvilken det divergerar från Gud och från Guds verld? Då den ställning, som hvarje väsen intager till de öfriga väsendena och till Gud, är evig och grundad i dess egen idee och dess positiva och negativa bestämdhet, hvarför förnimmer det icke äfven sitt ursprungliga innehåll på evigt samma sätt utan hvarje utveckling och förändring? Hvarje ändligt väsen är en ändlig perceptionskraft. Men en ändlig kraft kan icke på en gång fatta hela sitt innehåll utan endast successivt, och derför får dess lif form af utveckling. En ändlig kraft fattar icke i ett slag eller på evigt sätt sitt innehåll utan momentant och tidligt, och derför får dess lif form af utveckling till dess allt, som för väsendet är möjligt, har öfvergått till verklighet för detsamma, då dess utveckling måste upphöra. Väsendet är då icke heller förmåga eller kraft utan in suo genere fullkomligt.

Men hvarför äro icke lifsformerna endast tvänne, den närvarande lifsformen, som är i tid och utveckling, och den högsta lifsformen, som sammanfaller med det eviga lifvet? Alla de lefvande anlag, krafter och förmögenbeter, som in potentia finnas i menniskans ande, komma icke i detta lifvet till aktualitet och nå icke här sin högsta möjliga utveckling och fullkomning och derför måste det gifvas en mångfald af högre lifsformer, i och genom hvilka den utveckling, som här är börjad, vinner sin fulländning och afslutning. Då hos den ändlige anden till möjligheten är gifvet ett oändligt rikt lifsinnehåll, som här endast kommer till ringa utveck-

Digitized by Google

ling, så förutsättes allt högre och högre lifsformer, genom hvilka denna utveckling kan nå sin högsta möjliga fullkomning. Och vidare: menniskan blir icke i detta lifvet aktuelt bestämd af alla förnuftiga väsenden. Det gifves en rik mångfald af högre förnuftiga väsenden, som i denna lifsform icke komma till vårt medvetande, men af hvilka menniskan måste blifva aktuelt bestämd för att nå sin högsta möjliga förnuftighet och sin allsidigaste personliga bestämdhet, och derför måste det gifvas en mångfald af allt högre och högre lifsformer och fenomenverldar, i och genom hvilka menniskan kommer till aktuelt personligt lif i dessa väsenden och derigenom till den andliga och personliga bestämdhet, att hon slutligen kan ingå äfven i det eviga lifvet.

Vi ha nu sett, att Guds materiela bestämningar sjelfva äro förnuftiga och personliga väsenden. Det är dessa väsendens möjlighet, som inses ur Gud; deras verklighet deremot måste inses ur erfarenheten. Men med afseende på de väsenden, som innehållas i Gud, måste man skilja mellan tvänne väsentliga synpunkter. Man måste skilja mellan, hvad de äro i sin ursprunglighet och sanning eller till sina eviga väsenden och såsom hörande till Guds verld, och hvad de äro i sin tillvaro eller såsom centrala enheter och subjekter i sina egna relativa verldar. Vid denna distinktion gör man endast en tillämpning af lagen, att relativt förutsätter absolut eller att mångfald af relativa och ofullkomliga väsenden förutsätter mångfald af absoluta och fullkomliga väsenden. Hvarje personligt väsen, som har tillvaro eller som är till på relativt och ofullkomligt sätt, måste först i begreppet vara någonting oberoende af denna inskränkning och negation eller af denna relativitet och ofullkomlighet. Då det har ett sekundärt vara, som är ofullkomligt, och som utgör dess tillvaro, så måste det ock ha ett ursprungligt vara, som är fullkomligt och som utgör dess sanna och eviga väsen. Detta gäller om hvart och ett af de ändligt förnuftiga väsendena. På detta sätt föres man med nödvändighet till en mångfald af ursprungliga väsenden, som sakna hvarje ofullkomlighet, relativitet och brist och som äro de ändligt förnuftiga väsendenas eviga grunder samt deras sanning och mått. Det är ock tydligt, att dessa ursprungliga väsenden måste tillhöra den absolut fullkomliga verlden eller Guds egen verld, och att deras absoluta fullkomlighet är ett vilkor för, att de skola tillhöra den absolut fullkomliga verlden. I Guds egen verld kan icke finnas någonting ofullkomligt; detta

Digitized by Google

skulle medföra ofullkomlighet äfven hos Gud, enligt hvad vi ha sett i det föregående. Icke heller kan något, som egentligen är eller något fullkomligt varande, vara uteslutet från den fullkomliga verlden, emedan äfven detta innebure en ofullkomlighet.

De ursprungliga eller absolut fullkomliga väsendena: — vi afse här icke de sekundära och relativa eller tillvarande väsendena, som äro ändligt eller sinnligt förnuftiga och detta äfven i sina högsta aktuela lifsformer, då allt, som för dem är möjligt, har öfvergått till verklighet, — måste betraktas från tvänne synpunkter, nemligen dels i anseende till formen, d. v. s. hvad de äro till sina eviga begrepp samt i och för Gud, och dels i anseende till innehållet eller med afseende på det substantiela vara, som i dem ingår. Betraktade i förra afseendet, äro de alla såsom Gud absolut fullkomliga, hvarför också alla de formela bestämningar eller attributer, om hvilka vi förut hafva talat, äfven tillkomma dessa och detta utan all inskränkning och negation. — Det är endast de tillvarande väsendena, som ha dessa formela bestämningar med en viss relativ inskränkning. — Detta följer deraf, att de ursprungliga och sanna väsendena äro momenter af ett absolut system eller af en absolut organism, Gud, och att i ett absolut system momenterna hafva samma absoluta karakterer, som det hela och således äfven samma formela bestämningar, som det hela. Betraktade dels inom sig sjelfva och dels såsom momenter af Guds väsendes enhet, äro de ursprungliga och eviga väsendena följaktligen rent ideela, rent andliga, rent förnuftiga väsenden, rena, ideela jag, rena, ideela personligheter och detta utan hvarje motsats, inskränkning och negation. Genom dessa bestämningar framstår på det mest åskådliga sätt den åtskilnad, som eger rum mellan de ursprungliga och eviga väsendena å den ena sidan och de tillvarande väsendena, som äro de förras sekundära följder i begreppet, icke i tiden, å den andra. De tillvarande väsendena äro icke rent ideela utan äfven reela och relativa väsenden eller enheter af både ideelt och reelt vara. De äro icke rent andliga, utan äfven icke-andliga, materiela och kroppsliga eller ande-kroppsliga väsenden. De äro icke rent förnuftiga, utan äfven sinnliga eller sinnligt förnuftiga väsenden, begge dessa momenter i osönderlig förening. Dock kunna vi icke känna beskaffenheten af de sinnligheter, som tillkomma andra ändligt eller sinnligt förnuftiga väsenden än menniskan. De tillvarande väsendena äro vidare icke rena, ideela jag, utan i visst afseende äfven

Digitized by Google

icke-jag eller medvetslösa och ofria objekter. De äro slutligen icke heller rena, ideela personligheter, utan hafva äfven en relativt opersonlig sida och bestämdhet.

Men de ursprungliga och eviga väsendena kunna äfven betraktas med afseende på, hvad de innehålla af substantielt vara och i detta afseende jemföras med hvarandra. Betraktade i detta afseende, framstå de för oss såsom varande mer eller mindre innehållsrika, mer eller mindre positivt bestämda eller såsom hafvande större eller mindre materiel fullkomlighet. Äfven denna synpunkt för betraktelsen af de ursprungliga väsendena följer med nödvändighet deraf, att de utgöra ett system eller en ideel och andlig organism, ty i en organism kunna momenterna betraktas icke endast med afseende på lifvets qvalitativa renhet och klarhet (formaliter) utan äfven med afseende på dess qvantitativa innehållsrikedom och makt (materialiter). När nu de ursprungliga väsendena från denna synpunkt betraktas, framstå de för oss såsom varande liksom en serie af högre och lägre väsenden, allt efter som de äro mer eller mindre positivt bestämda i materielt afseende, ty i formelt afseende äro de, såsom vi ha sett, på lika sätt bestämda. Alla ursprungliga och sanna väsendens centrala enhet och subjekt, Gud, är nu det högsta väsendet eller har den största materiela fullkomligheten, under det att alla andra ursprungliga väsenden hafva, så att säga, olika grader af materiel fullkomlighet ända ned till det lägsta.

Denna synpunkt för betraktelsen af de ursprungliga väsendena står icke i strid med den föregående eller den formela, och kan icke heller hafva till följd, att någon relativitet blefve förlagd vare sig inom Gud eller inom de ursprungliga väsenden, som äro hans bestämningar, eller inom den absolut fullkomliga verld, som innehåller allt sannt varande. Att de ursprungliga väsenden, när de jemföras med hvarandra med afseende på sitt väsensinnehåll, sägas vara »högre och lägre» innebär egentligen, att de äro momenter af ett system eller af en organism, det absoluta förnuftet eller Gud, och att momenterna i en organism ega en viss nödvändig ordning eller intaga en viss ställning till hvarandra, som är bestämd af organismens begrepp.

Att de ursprungliga och eviga väsendena äro mer eller mindre innehållsrika, hafva större eller mindre materiel fullkomlighet och således i denna mening äro högre och lägre väsenden, när de från

Digitized by Google

materiel synpunkt betraktas, kan äfven förtydligas och ådagaläggas genom bevis. Om man tänker sig tvänne ursprungliga väsenden, hvilka som helst, så måste de, emedan de stå i förhållande till eller bestämma hvarandra, enligt relationens lag hafva någonting med hvarandra gemensamt. Det gemensamma kan här icke vara någonting generelt eller abstrakt, emedan inom den ursprungliga verlden, som är Guds verld, någonting generelt och abstrakt icke kan finnas. Det generela och abstrakta är endast någonting, som vi uttaga från de individuela väsendena och betrakta i dess isolering eller afsöndring från dessa. Icke heller kan det gemensamma vara ett tredje ursprungligt väsen, emedan detta strider emot förutsättningen, enligt hvilken de endast äro tvänne. Derför måste ett af de båda här vara det gemensamma och detta är följaktligen enklare och lägre och innehålles derför i det andra, som är innehållsrikare och högre. Denna bevisföring, som här exempelvis är genomförd endast med afseende på tvänne väsenden, eger naturligtvis sin giltighet med afseende på väsendena i det hela.

Läran, att de ursprungliga och eviga väsendena äro mer eller mindre innehållsrika, hafva större eller mindre materiel fullkomlighet och således i denna mening äro högre och lägre, har äfven en särskild vikt och betydelse i och för filosofien i det hela. Genom denna lära blir det nemligen förklarligt, hvarför hvarje väsen i sin tillvaro måste hafva sitt särskilda mått af fullkomlighet, som är grundadt i dess eviga väsen och i detta väsendes ställning till andra väsenden, och hvarför de tillvarande väsenden, som stå hvarandra nära, såsom t. ex. menniskor, i det hela måste hafva likartade fenomenverldar, samt hvarför andra tillvarande väsenden, som ha högre ställning i de ursprungliga väsendenas system, på grund deraf måste hafva fullkomligare fenomenverldar eller fenomenverldar, som äro mer genomträngda och aktuelt bestämda af den gudomliga verldens ideela sanning och skönhet. Alla tillvarande väsenden hafva olika grader af lif och sjelfmedvetande och, såvidt dessa fullkomlighetsgrader icke bero af tillfälliga förhållanden eller af det bruk, som väsendena göra af sin moraliska frihet, äro de grundade i deras eviga väsenden och i de grader af materiel fullkomlighet, som tillhöra dessa. De tillvarande subjekter, hvilkas ursprungliga och eviga väsenden hafva högre materiel fullkomlighet, hafva på grund deraf ett klarare och fullkomligare lif och

Digitized by Google

fullkomligare och skönare fenomenverldar än andra, hvilkas eviga väsenden hafva mindre materiel fullkomlighet.

Af föregående utveckling framgår såsom resultat, att hvarje ändligt personligt väsen (och några andra väsenden än personer finnas icke, ty tingen äro icke egentliga väsenden utan endast fenomener, d. v. s. bestämningar eller ofullkomliga förnimmelser hos de ändliga personerna) dels har ett ursprungligt vara, som sammanfaller med dess vara i och för Gud och som är dess sanna och eviga väsen, och dels ett sekundärt vara i åtskilnad från Gud och från dess eviga väsen i honom, hvilket är dess tillvaro. För att på indirekt sätt åskådliggöra sanningen och nödvändigheten af läran om motsatsen mellan de ursprungliga och absolut fullkomliga väsendena, som äro i och för Gud, och de ändligt eller sinnligt förnuftiga väsendena, som hafva tillvaro, skola vi här uppvisa de följder, som framgå af den ifrågavarande motsatsens upphäfvande. Hvilka följder framgå af antagandet, att det — med undantag endast af Gud — icke funnes några ursprungliga och absolut fullkomliga väsenden utan endast ändliga väsenden, som hafva tillvaro?

För det första följer af detta antagande, att Gud kommer att sakna individualitet och absolut fullkomlig individualitet, emedan han nu icke har några bestämningar, som sjelfva äro absolut fullkomliga och konkret bestämda väsenden. På denna ståndpunkt kan det icke finnas någon verklig personlig Gud, som öfverensstämmer med den i förnuftet gifna ideen om ett absolut oändligt väsen, utan endast ett föreställdt gudomligt vara eller en panteistiskt fattad urenhet, som behöfver konkrescera i och genom de tillvarande väsendena och deras relativa verldar, för att få en slags ofullkomlig tillvaro. I uppfattningen af det gudomliga och dess förhållande till det ändliga föres man här närmast till panteism, men ytterst till ateism, emedan det här slutligen visar sig vara omöjligt att fasthålla artmotsatsen mellan absolut och relativt eller emellan oändligt och ändligt.

För det andra följer af det gjorda antagandet, att icke heller de tillvarande väsendena äro några verkliga väsenden, utan endast skenväsenden, som sakna sjelfständig verklighet och realitet. Ty tänker man bort de ursprungliga väsendena, som innehålla position eller affirmation af vara eller väsenhet, så följer deraf, att de till-

Digitized by Google

varande väsendena endast innehålla negation eller privation af vara, och alltså äro skenväsenden. På denna ståndpunkt skulle det finnas existenser, som saknade reela essenser, d. v. s. ursprungliga och sanna väsenden, men detta är uppenbar motsägelse På sin höjd kunde dessa existenser eller tillvarande väsenden föreställas vara alltigenom tillfälliga och således skenväsenden. Och häraf skulle vidare följa, att något rationelt vetande eller någon filosofi icke vore möjlig, emedan i det tillvarande nu icke funnes något ursprungligt, evigt och mångfaldigt väsen, om hvilket filosofien kunde handla. Allt vetande blefve nu endast ett skenvetande eller på sin höjd — empiri.

För det tredje följer af det antagande, som här är gjordt, att det skulle finnas många relativa verldar, nemligen alla de verldar, som existera för de olika slagen af tillvarande väsenden, men deremot ingen absolut fullkomlig verld, som för dem alla låge till grund och af hvilken de vore fenomener. Den absolut fullkomliga verlden, som är Guds egen verld, innehåller absolut fullkomliga och individuelt bestämda väsenden och är genom dem fullständigt bestämd, så att hon icke kan hafva någon annan verld af samma slag jemte sig. Den fullkomliga verlden kan icke vara ett helt endast genom abstrakta och formela essenser, ty detta vore ingen verklig verld, utan endast en allmän verldsplan, som, för att erhålla konkret verklighet eller existens, behöfde blifva realiserad. Alla verkliga verldar äro konkret och individuelt bestämda. Då man nu nekar de ursprungliga väsendena och dermed äfven den verld, i hvilken de hafva sin sanna och absoluta fullkomlighet, ty i Guds verld kan någonting ofullkomligt icke finnas, så råkar man här ut för den uppenbara motsägelsen, att det väl skulle gifvas relativa verldar, men ingen absolut verld, som på fullkomligt sätt är och innehåller allt, hvad de relativa verldarna äro och innehålla endast mer eller mindre, och af hvilken de vore, så att säga, reflexer eller fenomener. De relativa verldarna äro behäftade med sinnligheter och divergera derigenom ifrån Guds egen verld, som är rent osinnlig, andlig och förnuftig. Äfven om man tänker de relativa verldarna ega all den utveckling, fullkomning och bestämdhet af det ideela och förnuftiga, som de måste ega för de tillvarande väsendena i deras högsta aktuela lifsformer, så äro de dock äfven här behäftade med en skugga af sinnlighet, genom

Digitized by Google

hvilken de äro åtskilda från den gudomliga verlden, som endast innehåller ljus och klarhet, samstämmighet och harmoni. Tänker man nu bort från de relativa verldarna den gudomliga verlden, som är deras sanna och substantiela innehåll, samt högsta måttet för deras bestämbarhet, så följer deraf, att de relativa verldarna icke blifva några verkliga verldar, utan endast skenverldar, hvilket är akosmism. De relativa verldarna äro produkter af tvänne faktorer, nemligen å ena sidan den absoluta verlden eller Guds verld och å andra sidan de ofullkomligt förnimmande andarna. Alla relativa verldar äro den absoluta verlden framträdande för ändliga medvetanden på ofullkomligt sätt eller såsom någonting relativt annat än hvad hon är i och för sig sjelf eller i och för Gud. Häraf följer, att, om man tänker bort den ena af dessa faktorer, den absoluta verlden, de relativa verldarna icke blifva några verkliga verldar utan endast skenverldar. Dock kan på denna ståndpunkt icke ens skenet vara någonting allmängiltigt och nödvändigt eller i alla tider gällande.

För det fjerde följer af det gjorda antagandet, att alla de former af rörelse och förändring, för hvilka de tillvarande väsendena äro subjekter, icke äro former af någon verklig utveckling, utan äro äfven de endast ett slags skenförändringar eller ren växling. All verklig utveckling förutsätter nemligen potentialitet och det potentiela måste i sig sjelft vara ett ursprungligt och evigt, som är den absoluta verldens tillhörighet. Men då man här förnekar det ursprungligt varande och den verld, som är dess totalitet, så måste äfven all potentialitet och utveckling förnekas, hvaraf följer, att den rörelse och förändring, som är faktiskt gifven, endast kan vara ren växling eller ett absolut motsägande sken. Eller, med andra ord uttryckt, utvecklingen förutsätter dels ett tillvarande väsen, som är dess subjekt eller inom hvilket den försiggår, och dels en för detta subjekt specifikt egen och individuelt bestämd grund, samt en egen lag och ett eget ändamål, som måste vara detta subjekts ursprungliga och sanna, tidlösa och eviga väsen, betraktadt i ett visst afseende, hvaraf följer, att, då det ursprungligt varande förnekas, äfven utvecklingen måste förnekas. Men finnes ingen utveckling och inga lagar och ändamål eller inga sanna orsaker, utan endast skenorsaker, causae efficientes s. antecedentes, så finnes icke heller någon frihet, som endast under förutsättning af ut-

Digitized by Google

veckling och sanna orsaker, causae finales, är möjlig. Frihet och ändamål eller det goda, ansvarighet, tillräknelighet och skuld måste nu förnekas och dermed äfven all praktisk filosofi, för hvars möjlighet detta allt är förutsättning. Af dessa med logisk följdriktighet dragna konseqvenser följer — e contrario — sanningen af de läror om de ursprungliga och absolut fullkomliga väsendena, som i det föregående ha blifvit framstälda.

Digitized by Google

UPSALA UNIVERSITETS

ÅRSSKRIFT.

1895.

PROGRAM.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIDRAG TILL EN LEFNADSTECKNING

ÖFVER

CARL VON LINNÉ

III.

AF

TH. M. FRIES

Digitized by Google

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

III.

Resa till Lappland.[1])

(1732).

Ett samtalsämne, hvartill man under LINNÆI vistande i OL. RUDBECK D. Y:S hus ofta och med förkärlek återkom, var den senares minnen från den år 1695 företagna resan till Torneå Lappmark. "RUDBECKEN wisade de wäxter han där funnit, *vivis coloribus depictas*"[2]), samt talade ofta "om de sällsamme phænomena och örter han sett på Lappska resan", och hos LINNÆUS "upwäxte häraf en otrolig längtan äfter de Lappske fiäll". Den omständigheten, att RUDBECKS hemförda sam-

[1]) Källorna för skildringen af denna resa äro, der ej annat uttryckligen angifves, LINNÆI sjelfbiografier och *Flora Lapponica* samt framför allt hans *Iter Lapponicum* eller hans till det mesta på svenska förda dagbok, hvilken i original förvaras i Linnean Societys bibliotek i London och som efter en af D:r E. ÄHRLING tagen afskrift för första gången trycktes 1889 i CARL VON LINNÉS *Ungdomsskrifter ser. II.* [En af en ung svensk köpman, CARL TROILIUS, gjord ofullständig och äfven ur andra synpunkter mindre tillfredsställande öfversättning utgafs 1811 af köparen af Linnéanska samlingarne J. E. SMITH under titel af *Lachesis Lapponica or a tour in Lappland.*] — Dessutom har anlitats AXEL N. LUNDSTRÖMS skildring: CARL LINNÆI *resa till Lappland 1732* (i *Festen till* CARL VON LINNÉS *minne i Upsala den 10 Januari 1878*), hvilken eger ett särskildt intresse derigenom, att förf. under en resa 1877 en ej obetydlig sträcka följt LINNÆI väg i det bestämda syftet att göra jemförelser mellan förhållandena på hans tid och i våra dagar.

[2]) Dessa med stor talang utförda afbildningar finnas förvarade i biblioteket å Leufsta.

Digitized by Google

lingar, förr än de hunnit fullständigt bearbetas[1]), blifvit förstörda genom Upsala-branden 1702, och att till följe häraf Lappland ur naturalhistorisk synpunkt fortfarande nästan fullständigt var en *terra incognita*, tillförsäkrade äfven Linnæus ett vidsträckt och tacksamt arbetsfält samt manade honom att "Lappmarken uti 3 Regna Naturæ illustrera". Antagligen genom Rudbeck erhöll Kgl. Vetenskaps-Societetens d. v. sekreterare Professor Anders Celsius kännedom om, att Linnæus "ägde en så oförliknlig hog för Lappland", och som i de af konungen nyligen stadfästade stadgarne för sagda vetenskapliga samfund var intagen en föreskrift, att för fäderneslandets undersökning i alla afseenden "skulle icke allenast några af Societetens Ledamöter sjelfva i Landsorterna omkring resa, at där hvad vederbör i ackt taga, utan ock förmå tillförlåtliga män i Landet sig därutinnan biträda"[2]), så lofvade Celsius att från detta sällskap söka utverka nödiga respenningar.

En dylik färd var den tiden förenad med mödor och faror, så stora, att man i våra dagar har svårt att derom göra sig en föreställning. Den betraktades då såsom ett nästan otillbörligt vågstycke, isynnerhet som, på grund af den då allmänt rådande obekantskapen med Lappland och dervarande förhållanden, de verkliga farorna för den stora allmänheten framstodo i mångdubbelt förstorad gestalt. Innan definitivt beslut fattades, ansåg sig Linnæus derför böra inhemta sina föräldrars råd och samtycke. "Modren afrådde, fruktande, att en så äfventyrlig resa skulle göra dess nyss erhållna glädje och hopp kort. Hon skrifver till honom, jemte flera bevekande skäl, denna clausel:

---

[1]) Allt, som härom publicerats, är en 6 sidor lång *Index Plantarum præcipuarum, quas in Itinere Laponico anno 1695 observavit Dr. Olaus Rudbeck, Filius*, som finnes intagen i *Acta Literaria Sueciæ* 1720. Deri meddelas ock afbildningar af »*Campanula serpillifolia*» (= *Linnæa borealis*) och »*Dortmanna lacustris, floribus sparsis pendulis*» (= *Lobelia Dortmanna*).

[2]) Kgl. Maj:ts Stadgar för Kgl. Vetenskaps-Societeten i Upsala af d. 11 Nov. 1728.

Digitized by Google

"Uti ditt land du blif och bo,
Der bruka dig i en rätt tro,
Der skall dig Gud väl föda."

Men far stälde det till Carls eget godtfinnande. "Du har ej mer än ett lif att sörja för", skref han, "finner du det blifva till din framtida befordran, så anropa Gud om hjelp! Han är allestädes, äfven i de vildaste fjellar. Förtrösta på Honom! Mina böner till Gud skola följa dig"[1]).

Resultatet af alla dessa öfverläggningar blef, att Linnæus den 15 December 1731 inlemnade en längre skrifvelse[2]), stäld till Kgl. Vetenskaps-Societetens præses illustris [Riksrådet Arvid Bernh. Horn] samt de "Hög- och Wälborne, Högwördige, Edle, Widtförfarne, Höglärde och Högachtade Herrar, Samtelige *Membra Societatis*". Häri framhåller han, att "såsom wårt k. fädernesland eij mindre, än alle andre högst florerande Republiqver, nu sedermehra kan gratulera sig wara försedd med wettenskaps societet, hopsat af Dem, som favoricera och äga de största studier i hela riket, ty lärer ock oförgripel. föllia, såsom ett högst *necessarium consequens*, att äfwen wårt Swerige icke mindre, än någon annor ort i hela wärlden, får innom kort piqvera sig af allehanda ädla wettenskapers största flor och erudition. I samma afsicht twiflar man ingalunda, med mindre äfven *Historia naturalis, præsertim patriæ*, som mehrendels alt här tills liggat uti ett tiokt mörker fördunklad, äfwen lärer blifwa genom sådane curieuxe membrorum omsorg först och förnämst diluciderat". Företrädesvis förtjenar Lappland en noggrann undersökning, "helst såsom thetta i all mål så synnerl. från andra är differant". Dessutom "är dett en tract, som af de aldra älste *poëtis* och *historicis* så högeligen admirerads, antingen då det berömts eller lastats. Och nu sedermera, sedan *hela Europa*, ja nästan hela wärlden,

---

[1]) Samuel Linnæi bref till Joh. Hallenberg 26/2 1778 (De la Gardiska Arkiv. IX).

[2]) Finnes i original i Vet. Soc:s arkiv. Tryckt i *Carl von Linnés Svenska arbeten, utgifna af* E. Ährling I p. 77.

Digitized by Google

uti Historia naturali är genomletad, ligger detta ännu liksom i dett grymmaste barbarie involverat, så att om inga ting finnes så många *fabulosæ traditiones*, som om dem, hvilka här äro allenast befintlige"[1]). En mängd olika synpunkter angifvas derefter, hvarur en undersökning borde företagas, såsom Lapplands naturalster, der förekommande sjukdomar, lapparnes "underliga diæt och spisordning", deras "*medicina domestica*" samt "oräknelige flere saker, dem man för kortheten skull eij specificerar".

Hvad särskildt beträffade Lapplands djurverld, torde väl af däggdjur ej många vara att finna, men deremot äro "de här befintlige så mycket sälsamare", t. ex. renen, fjällemmeln, järfven m. fl., "om hwilka allenast hoos Historicos Naturales äro så många errores, att man dem allenast upräckna skulle trottna". Af foglar borde man deremot anträffa ett mycket stort antal arter, "emädan de hit från hela wärlden liksom uti ett allmänt *foro* årl. samblas, på dett de här, frie från buller, uti ro måge wärpa sina ägg och upföda sina ungar". "Och som detta land allestädes med stora strömar och floder är genomlupet, lärer otwiflacktig föllia, att här skall gifwas hwarie slags curieuxe och tillförne aldrig beskrifne elr. bekante *Pisces*", och hvad anginge insekter, borde der, "om någon steds, om sommaren finnas öfwerflödigt", då man af resandes berättelser hade sig bekant, "huru de folket öfwerfalla, att mången där wid hiärtel. jämrar sig".

Äfven de andra tvenne naturrikena kunde hafva mycket att erbjuda, som förtjenade en närmare undersökning. Af växter funnos i Lappland, såsom Professor Rudbeck redan visat, "åtskillige rara och obekanta", men "besynnerligen de månge species *Salicis*, som tillförne aldrig warit nämda, hwilka med

[1]) Ett litet bevis härpå lemnar Vet. Soc:s protokoll för 28/8 1731, der det heter: »Uplästes Hr M:r Solanders relation om et Lappqwinfolck och en Lapp, som sägas wara förwända i sten. Hwarom Prof. Celsius lofwade widare med honom correspondera, at få någon säkrare wisshet här om».

Digitized by Google

många andra fodra beskrifning". Likaledes vore anledning att antaga, "att ingen steds flere sorter af *Muscis*, hwar på Botanici nu för tijden äro så pickhogade, skulle ärnås", "så att Botaniqven uti muscis . . . här skulle få ett anseligt augment". — Hvad åter beträffade stenriket, så vore det redan kändt, "hwad för dyrbare skatter af åtskillige slagz *Metaller* och *Stenar* naturen uti desse, långt under polstiernan aflägse rum fördolt", och det lede "ingen twifvel, med mindre långt härligare och nyttigare kunna ärnås, där lyckan och konsten giorde aliance". Dessutom "emedan denna orten är full med Jernmalm, lärer ock äfwen här finnas kostlige Vitriolwatn till *Surbrunnar* älr. annat känlige, törhända ock af andra och sälsamare egenskaper".

"Än widare wore här tillfälle att utforska, hwad Naturen uti de lefwande kroppar uträttar förmedelst den besynnerliga landets situation till rum, wäder och *effluvie terræ*, förutom den häftiga kiöldens och wärmens årliga omwäxlan etc."

Af allt hvad sålunda anförts "ser man klarligen" — förklarar Linnæus — "att ingen tract i wärlden kunde gifwa härligare observationer i alla tre Natursens rike, så att man där ifrån med godt samwete eij sig hålla borde". Önskligt vore derför, att någon blefve utsänd till Lapplands undersökande, "men så curieux som sama resa kunne blifwa, där en kiänlig här till utseddes, så fåfäng wordo hon ock, där någon annor tit skickades". Af den blifvande resenären borde man derför fordra:

"*α*. Att han woro inföd *Swänsk*, att exteri eij hade orsak tillwälla sig, dett andra påkostat.

β. *Ung* och lätt, at han des wigare kunde springa upföre de brante bärg och åter neder i de diupa dalar.

γ. *Frisk*, att han med större facilitet och nöje kunne dageligen idka sitt föresatta ändamål.

δ. *Oförtruten*, som eij genom altför goda dagar blifwit commod, ty här fodras mästadels spasserande, lutande, hettas

Digitized by Google

och törsts utstående med många andra swårigheter, som ej giöra en lustresa för Cavailler.

ε. *Utan tienst*, ty har någon commodare tienst, så wett han nog utwällia dett bästa.

ζ. *Ogift*, som törs wåga sig på flotta öfwer floder etc. utan åtanka på faderlöse barn etc.

η. *Historicus naturalis* och tillika *medicus*, att han i alla dessa delar må hafwa bätre förstånd.

ϑ. *Förstå alla 3 Regna naturæ*, hkn lärer wara swårare att finna än paradisfoglen, ty ibland alle wåre botanicis äro få, som warit uti twänne riken hemma, men knapt en som ex professo warit i alla 3:ne duchtig.

ι. *Natus hist[oricus] naturalis* och eij *factus*, ty dett är träffeligen, huru de differera, då de komma till practiqven, som jag med oräkneliga exempel kan bewisa.

κ. *Ritare*, att des bätre adumbrera, hwad sälsamt som sig wisar".

En så beskaffad person skulle enligt Linnæi åsigt vara den bästa att utsända på den ifrågasatta forskningsfärden, "men att få någon här i Swerige med alle desse nödige reqvisita instruerad, är en sak, som jag håller altför swår, om icke aldeles omöglig". I brist på någon bättre erbjuder han sig sjelf att företaga Lapplandsfärden, då han åtminstone eger de förnämsta af ofvan angifna egenskaper. Särskildt söker han uppvisa, att han besitter tillräckliga kunskaper i botanik och zoologi, samt förklarar sig villig att, om så påfordras, låta sig deri examineras. I mineralogien, som han studerat hos Professor Stobæus, medgifver han sig dock ej vara "så duchtig, som nödwändigt woro", men denna brist kunde afhjelpas derigenom, att han "reser åter på ett par månader till Lund".

På grund af det sålunda anförda hemställer han, att 600 daler kopparmynt måtte honom beviljas till företagande af en resa till Lappland under följande sommar, "helst som jag då är ledig och frij, men kan eij för medehllööshet få resa uht att widare idka mina påbegynta studia medica". För alla de med resan förenade mödorna och farorna förklarar han sig "åstunda

Digitized by Google

ingen ting, allenast will hafwa sig hoos Kongl. Societeten recommenderad att få niuta något resestipendium sedan, på dett han må kunna absolvera sina studier".

Få dagar efter inlemnandet af denna ansökan afreste LINNÆUS, såsom i det föregående[1]) blifvit omtaladt, till Småland, der han i föräldrahemmet tillbragte julen och påföljande Januari månad. Den 2 Februari begaf han sig till Lund "för att se sin förrige kiäre STOBÆUS och att informera sig uti mineralogicis". Denna färd visade sig dock vara utan egentlig nytta, då det snart befanns, att "STOBÆI method kom ej öfwer ens med LINNÆI hufwud" samt att dennes samling "bestod mäst af petrificater", hvilka för den påtänkta resan saknade någon betydelse. Han återvände derför snart till Stenbrohult, dit han kom d. 14 Februari och der han vistades till mot slutet af följande månad. Hvarmed han derunder sysselsatte sig, derom vet man intet, förutom att han sammanskref sin *Adonis Stenbrohultensis*[2]), samt att han något egnade sig åt läkareyrkets utöfvande. Bland dem, som han här vårdade, voro hans moder, om hvilkens sjukdom han redan före sin afresa från Upsala erhållit underrättelse, och hans yngsta syster, som angripits af smittkopporna. Begge hade han glädjen att se återstälda till helsa.[3]) Dessutom är det antagligt, att han med föräldrarne rådslog om sin tilltänkta resa; måhända användes ock en god del af tiden till en välbehöflig rekreation efter de föregående årens forcerade arbete.

---

[1]) Sid. 104. [2]) Se ofvan sid. 17.

[3]) Den kur, som han lät sin syster undergå, omtalade han sedan som professor på sina föreläsningar. Såsom betecknande för medicinens ståndpunkt den tiden i vårt land, må följande anteckning af en åhörare här finna plats: »Arch. och Ridd. berättade, huru han, då han war student, kom à propos hem, då hans yngsta syster låg i kopporna; ingen tänkte på dess lif; de wakade öfwer henne. Herr Arch. med. (såsom *miles inermis*) lät slagta et får, det största der fans, och lade henne deri. Sen hon legat der 5 à 6 timar, begynte yran gå bort och kopporna slå ut. Hon blef frisk och lefde många år sedan». (*Notata subitanea* under Arch. och Ridd. VON LINNÉS föreläsningar öfwer Diæten af O. BJURBÄCK; afskrift i Ährlingska samlingen).

Digitized by Google

I slutet af Mars syntes våren redan göra sitt inträde vid Stenbrohult, hvadan LINNÆUS skyndade upp till Upsala. Dit anlände han d. 1 April, men fann der stark vinter ännu råda. Detta var dock ej den enda missräkningen, som der väntade honom; en vida svårare var den, att angående den lappska resan ännu intet var afgjordt. Sedan hans ansökan till Kgl. Vetenskaps-Societeten inlemnades, hade visserligen sammankomster inom densamma hållits d. 19 Februari, d. 8, 18 och 20 Mars samt d. 1 April, vid hvilka alla LINNÆI begge gynnare, RUDBECK och O. CELSIUS, varit närvarande, men icke ett ord talades — efter protokollen att dömma — om något understöd åt LINNÆUS för verkställande af den föreslagna färden. Han såg sig derför nödsakad att inlemna en ny, d. 14 April dagtecknad skrift, hvari han erinrar om sitt förut inlemnade "project till en resa åht Lapmarken uti nu instundande sommar, den samma uti Historia naturali att dilucidera". Antagligen på grund af "hvad af några Herrar Sociorum privata meningar inhemtats", förklarar han, att, "såsom staten måste indragas så noga som någonsin kan", så nedprutar han det begärda rese-anslagets storlek till 450 eller aldra minst 400 dlr kpmt. Han beräknar resans längd till 240 mil à 8 styfver milen, den behöfliga tiden till 20 veckor à 2 dlr. smt. och kläder, skodon m. m. till 14 dlr smt [1]), hvartill dessutom skulle komma kostnader för "mycket annat, som här eij kan specificeras, till wägwisare, nathärberge, dubbla pgr. genom städerna etc."

Denna skrifvelse gjorde åsyftad verkan. Redan följande dag, d. 15 April, hölls sammanträde, och då "uplästes 2:ne Hr LINNÆI suppliqver", "hvarpå resolverades, at bemelte LINÆUS (sic!) bewiljas utaf Societetens intressemedel 400 dlr kpmt til resepenningar" [2]). Denna summa var visserligen alltför ringa

---

[1]) 1 dlr smt = 32 öre (eller styfver) smt = 3 dlr kpmt = 1 kr. 33 öre i nuvarande mynt.

[2]) Vet. Soc:s protokoll på denna dag. — De personer, som hafva hedern af att hafva deltagit i detta beslut, voro Landshöfdingen BRAUNER,

Digitized by Google

för det afsedda ändamålet, men Societeten gick dock så långt, som möjligt var. Då nemligen enligt den i räkenskapsboken intagna redogörelsen för tiden 1727—d. 30/6 1732 inkomsterna utgjorde 1556 dlr 12 öre, men utgifterna (deri inbegripet LINNÆI reseunderstöd) 1554 dlr 25 öre kpmt, så blef kassans hela behållning — utom grundkapitalet — endast 1 dlr 19 öre samma mynt. — Underrättelse om det fattade beslutet afgick d. 23 Apr. till Præses Illustris, Riksrådet ARVID HORN, som d. 2 Maj härtill gaf sitt "samtycke och bifall". Till yttermera visso lät Societeten i Posttidningen d. 1 Maj bland legala tillkännagifvanden meddela, att hon beslutat "at låta dilucidera Lapland uti Historia Naturali" och att härtill "CARL LINNÆUS är utwald, hwilken i 2 åhr agerat publicus Docens uti hort. Academico och nu sig påtagit att genomleta alla tre Natursens rijken" och dessutom "inwånarnes underliga lefwernesart och den deraf föliande hälsans förmoner och olägenheter".

Härmed var resans företagande en afgjord sak, och det återstod blott att afvakta, att den ovanligt långa och stränga vintern skulle upphöra. Denna väntetid användes till anskaffande af nödig utrustning [1]). Hurudan denna var beskaffad, framgår af LINNÆI under resan förda dagbok, hvari han beskrifver, huru "jag lagade mine saker och klädde mig i följande mondeur:

Klädren voro altså en liten råck af västgötatyg, utan fäller med små uppslag och krage af sjag. Byxer helt nätte af skin, piskperuque. Carpuss af bastgrönt; stöflekänger på fötterna. En liten väska af läder, 1/2 aln lång, något kortare i bredden, af mentat läder, med ygglor på ena sidan att binda henne fast och hänga henne på sig; uti denna lades 1 skjorta, 2 par halfarmar, 2 nattkappor, bläckhorn, pennhus, microscop,

---

Archiater RUDBECK, Domprosten O. CELSIUS, Professorerna KLINGENSTIERNA, AND. CELSIUS och ALSTRIN.

[1]) En resa, som LINNÆUS företog till Stockholm d. 4 och hvarifrån han återkom d. 10 Maj, stod antagligen i samband härmed.

Digitized by Google

perspectiv [1]), florhufva att fria sig för mygg. Detta Protocoll. En hop inhäftadt papper att lägga örter uti, bägge i folio. En kam, min Ornithologie, Flora Uplandica och Characteres generici. Härsvängaren satt vid sidan och en liten handbössa emellan låret och sadelen. En 8-kantig käpp, på hvilken mensuræ utsattes, en plånbok i fickan med pass från Cancelliet i Upsala och Societetens recommendation" [2]).

Så enkelt utrustad och med så svag reskassa begaf sig den unge studenten med friskt mod ut på sin långa, besvärliga färd. Då denna till sina resultat utan tvifvel är den vigtigaste, som någonsin inom vårt land blifvit företagen, är det tillbörligt, att en utförligare redogörelse för densamma här meddelas [3]).

Det var Fredagen d. 12 Maj [4]) 1732 kl. 11 f. m., som Linnæus, då "25 år gammal på ett halft dygn när", lemnade Upsala. Genom dess "norre tullport" red han ut, följande den mot norr gående stora landsvägen.

Det var en härlig vårdag. "Himmelen var klar och varm, västanvädret svalkade med en behagelig pust och en dunkel färg begynte från väster betäcka himmelen". "Nu stod vinterrågen 1 qvarter hög och kornet hade nyligen utvist ett blad. Björken begynte nu spricka ut och alla löfträ visa sina löf, förutom alm och asken". Väl syntes ännu endast ett fåtal

---

[1]) Med microscop afses här en enkel loupe, med perspectiv kikare. De i det följande omnämnda böckerna voro hans egna manuskript.

[2]) Detta öppna rekommendationsbref meddelas såsom bilaga 1.

[3]) Detta synes äfven vara lämpligt ur den synpunkten, att ingen reseskildring hittills blifvit lemnad med anlitande af Linnæi först 1889 på dess originalspråk tryckta dagbok. Åtskilligt, som i det följande medtagits, torde måhända saklöst kunnat utlemnas, men det kan dock tjena till att belysa olikheterna mellan dåtida och nuvarande förhållanden.

[4]) Efter gamla stilen, d. 23 efter den nya. Alla i detta kapitel angifna data äro efter gamla stilen.

Digitized by Google

vårväxter i blomning, men det var dock uppenbart, att "nu begynte hela marken fägna sig och le, nu kommer sköna Flora och sofver hos Febus". Så länge slätten varade, hördes, huru "lärkan sjöng hela vägen för oss, darrande i luften;

Ecce suum tirile, tirile, suum tirile tractat".

Sedan 5 fjerdingsväg tillryggalagts, "begynte skogen allt mehr och mehr tillta; den ljufva lärkan, som tillförene uppehållit våra öron, öfvergaf oss, men åter en annor emottager oss i skogen med lika stor compliment, näml. kleran, *Turdus minor* [1]), h:kn då hon på högsta grantoppen spelar för sin käresta, äfven låter oss fägna oss der af, ja hon stämmer så högt in med sina diverse toner, att han ofta mästrar näcktergalen, sångarnes mästare". — Det rådde, såsom af dessa citat från dagbokens första sidor framgår, en frisk, förhoppningsfull vårstämning i hela naturen och i den ensamme ryttarens bröst.

Resans allra första — liksom äfven dess sista — del erbjuder föga af intresse, hvarför härom endast obetydligt behöfver sägas. Om färden genom Upland må derför endast antecknas, att Linnæus under vexlande solsken och regn kom fram till Dalelfven, besåg Elfkarlebyfallet samt fördes — sedan han ordentligt uppvisat sitt pass — af färjkarlen öfver elfven. Gefle [2]), dit han snart anlände, lemnade han d. 14 "efter gudstjensten [3]), sedan han af Landshöfdingen och Secreteraren fått ett godt respass" med åtföljande order till alla deras underlydande att på allt sätt främja hans förehafvande. Färden fortsattes sedan genom Gestrikland. Det märkvärdigaste, som härunder inträffade, var att i Hamrånge "alt folket talte ganska mycket om ett rart träd, som växte i en täppa brede vid vä-

[1]) Klera = småländsk benämning på talltrasten.

[2]) I denna stad fanns då »det sista Apotheqvet i norden och Doctor siste Provincialis».

[3]) Af dagboksanteckningarne framgår, att Linnæus om sön- och helgdagar låg alldeles stilla eller åtminstone ej fortsatte sin resa förrän efter gudstjenstens slut.

Digitized by Google

gen, det många hade sett, men aldrig någon känt. Somlige sade det var en apel, af en tiggande trollkäring förbannat". LINNÆUS "skyndade sig om morgonen att vara uppe med solen" för att få se denna raritet, hvilken han till sin öfverraskning fann vara intet annat än en alm, "till ett visst document, att *Ulmus* ej växer här ordinairt".

I Helsingland, som derefter genomfors, besåg han noga "det kosteliga järnbruket Iggsund", i hvars tvenne hammare "gingo Vulcani skjortegossar och gjorde mästerstycke af sin profession". Sedan han d. 16 passerat Hudiksvall, fick han göra första bekantskapen med några representanter af det folkslag, bland hvilket han skulle finna sina sommarvänner, i det att han nära Medelpadsgränsen sammanträffade med 7 lappar, "som körde sina renar 60 à 70, hvilka hade sina späda lamb". På tillfrågan, "hur de kommo att vara här nedre", svarade lapparne "sig här vid hafssidan vara födde och här vilja dö; talte god svenska".

Knappt inkommen i Medelpad, erhöll han nya helsningar från fjällen: tvenne snöripor sågos vandra på landsvägen, men som han ej kom dem inom skotthåll, fick han åtnöja sig med att "considerera dem med perspectivet". Snart fick han ock se "det stora *Aconitum hirsutum galea angusta* [1]), hvilket Bönderna kallade Giske eller Gisk och hvilket sedan . . . . . blef så gement som ljung". Här frestades han ock att för en stund lemna landsvägen och hästryggen för att bestiga "det högsta bärget i Medelpad . . . . . Norbyknyhlen eller Norbykullen kalladt, sannerl. ett högt berg". Sedan han vid Norby bundit sin häst vid en der befintlig runsten, begaf han sig, åtföljd af en ledsagare, uppför berget. "Med stor möda och trötsamhet", säger han, "hinde vi omsider öfverst på knylen åt västra sidan. Här uppe hade invånarna i ofridstiden med Ryssen sin vakt och skulle dageligen ett par vara här uppe, ty hafvet sågs långt bårt åt. Här stod en hel hop lång ved

[1]) Tyrshättan, *Aconitum septentrionale.*

Digitized by Google

uprättad och öfver uppå en stång med en tjärtunna öfverst uppe, hvilken skulle af vakten antändas, så snart fienden ankom eller landsteg, ty detta bärg sågs hela långa trakten och många milen bort åt". Nedstigandet försiggick på den brantaste, södra sidan, hvilket ock aflopp, utan att någon olycka inträffade. Utbytet utgjordes af "allehanda slags rare örter", särskildt flera olika former af *Viola tricolor*, samt ett ufbo med trenne ungar.

Resan mot norr fortsattes sedan och var ingalunda fri från obehag. Under färden genom Medelpad hade Linnæus den oturen att ej erhålla en enda häst, som ej en eller flera gånger stupade, och en gång blef han härvid så svårt slagen, att det knappt var honom möjligt att åter komma upp i sadeln. Den mängd stenar och mineral, som han redan hopsamlat, vållade honom äfven stort besvär att frakta, hvadan han var glad att i Hernösand få inpacka och qvarlemna desamma för afsändning vid tillfälle till Upsala.

Landsvägen gick i Medelpad nära stranden, och Linnæus "åskådade med ynkan fragmenta af olyckeliga fartyg, som ej kunnat blidka Neptunum, hvarken genom löften eller offer, hvarken bön eller klagan, hvarken gråt eller suckan"[1]). Mot aftonen d. 17 ankom han till Sundsvall, "hvilken stad är en liten fläck, [som] ligger mellan 2:ne höge backar", samt vidare till Fjähl, der han d. 18, Kristi himmelsfärdsdag, "låg öfver, dels för högtidenes skull, dels för sin trötta och skakade kropp att litet ställa till rätta". Följande dag gick färden vidare, och ett besök gjordes på Brunäsberget "uti en crypta, den naturen såsom ett hus i sjelfva berget gjort . . . . . Här sades en ogerningsman sig uppehållit ett par år, utan att någon visst af honom". Kort derefter lemnade Linnæus "Medelpad med sin

[1]) I sammanhang härmed omtalas i dagboken en student, som under sin resa från Stockholm till Åbo »blef så af Neptuno frästad, att han [sedan] häldre gick landvägen åt Österbotn, Torne, Wästerbotn etc. till Stockholm till fots, än på en dag eller 2:ne förtro sig den elake och otrogne Neptuno».

Digitized by Google

Napellus [1]) och sandfulla vägar", hvarefter i Ångermanland "straxt begynte på landsvägen stora och djupa backar visa sig, att man med möda tordes rida ned för dem". Hernösand passerades hastigt, och vid Veda sattes han medelst en färja öfver "stora Ångermannaåen", som dock der "är ett *sinus maris* och ej någon rätt å".

Följande dag, d. 20 Maj, var Linnæus utsatt för en fara, som lätteligen kunnat göra ett brådt slut på hans färd. Jemte vägen låg, såsom han berättar, "ett grufveligt brant och högt berg, Skulberget kallat, uti hvilket var en crypta. Jag hade lust gå dit, men folket sade det vara omöjligt; jag fick med stor möda ett par karlar med mig, som mig visa skulle; vi klöf up för klipporna, kröp, asade, drog oss fram, nu åter nedföre igen, efter ingen väg gafs längre; vi tog i en af buskarne eller småstenarne med en hand, hvilken om han fallerat, som lätteligen ske kunnat, hade varit *actum de vita nostra.* Jag följde den ena ett stycke, hvilken kröp upp före en brant klippa; [då] såg jag den andra gå lyckeligare, ty sökte jag draga mig litet. Rätt som jag var kommen 1 aln ifrån, slapp en klippa lös för den förra och slog neder rätt der, som jag skolat gått efter, så att elden och röken lyste. Hade då jag icke, *æterni conditoris consilio*, ändrat vägen rätt som jag gjorde, hade aldrig något pip hörts af mig. Straxt der på kom ett annat fragmentum; jag vet ej, om karlen, som gick förut, gjorde sådant med vilja. Änteligen helt utmattade hinte vi upp till hålet, som var midt på berget. Här, som jag tänkte få något curieuxt, fant jag intet mer än ett hus i berget, gjordt som en rundel eller hvalf, hvilket var högt 14 pedes, bredt 18 pedes, långt 22 pedes Paris."

Efter denna utflygt fortsattes landsvägsridten. "Straxt på Schulaskogen fick han wintren 3:dje gången igen, som här låg med starkt före", och då han d. 23 kommit öfver gränsen till Westerbotten, syntes ingen enda blomma utom *Caltha* och

---

[1]) *Aconitum septentrionale.*

Digitized by Google

ängull. Dvärgbjörken var ytterst allmän, men visade intet tecken till vare sig hängen eller blad.

Den 24 anlände han till Umeå, som då var "en liten stad, som ännu ej väl reparerat sig efter det skadestånd han led af fiendens eld, då han totaliter blef afbränd". Här besöktes Landshöfdingen Baron Grundel, "hvilken undfick honom helt väl och är ett mönster af fromhet". Som denne hade en öppen blick för företeelserna i naturen, hade han "åtskillige curieuxe saker" att omtala för Linnæus och viste denne sin trädgård, hvari han lyckats odla några prydnadsväxter, bärbuskar och köksväxter, bland hvilka senare äfven voro potatis, som dock "blifver här ej större än valmog", och tobak, som "låter med största möda i bästa år drifva sig till frö". Före Linnæi afresa från Hernösand erhöll han af Landshöfdingen en öppen order till alla, som egde någon offentlig anställning i Lappland, att de ej på något sätt skulle hindra, utan tvärtom så mycket som möjligt främja den unge naturforskarens reseplaner.

Hittills hade väl banade vägar följts, och färden i och för sig sjelf hade icke erbjudit några egentliga svårigheter, om man bortser från stundom rådande regn, blåst och kyla samt den trötthet, som måste blifva en följd af en under 14 dagar fortsatt ridt. I Umeå ansåg han sig emellertid böra söka snarast möjligt komma upp till Lappland. Förgäfves afråddes han derifrån, emedan han omöjligen kunde komma fram ens till Lycksele nu under våren, då issörja fylde de vidsträckta mossarne och vårfloden kunde väntas när som helst göra elfvar, åar och bäckar mycket svåra att passera. Linnæus stod dock fast vid sitt beslut, "tröstande sig med Salomons ord, det ingenting är omöjligt under solen". Antagligt är dessutom, att det var företrädesvis Lapplands södra delar, som han ville besöka, emedan han hade den föreställningen, att sydligare fjäll borde ega ett större antal sällsynta växter, än mera nordligt belägna. Det var först under resan i Dalarne (1734), som han insåg, att han härutinnan misstagit sig [1]).

[1]) *Flora Dalekarl. p. VII.*

Digitized by Google

Alltså begaf han sig d. 26 från Umeå för att nå upp till Lycksele lappmark. Redan färdens början var allt annat än lofvande, ty det regnade, hvilket sedan fortfor till middagen följande dag. Detta var dock ett relativt obetydligt obehag, liksom ock det förhållandet, att han "miste nu den commoditet han tillförne egt att på gästgifvaregårdarne få comendera häst", under det att han nu "måste med mycken lämpa bönfalla om häst". Värre var, att "vägen blef allt mer och mer vidrog, att han med lifsfara satt på hästen, som snafvade emellan stenarne vid hvart annat steg". "Jag fördes nu fram", skrifver han, "på bivägar, att icke raggen skulle finna mig igen. Nu begynte jag önska mig camerad eller ega den friheten, att få skakas af hästen på landsvägen, att hjertat måste lossna". Sådan var redan den första dagen.

Den andra blef ej bättre. Derom förtäljer dagboken: "Vid middagstiden gaf jag mig på vägen, som jag tillstår var så svår, att jag aldrig känt dess make, ty alla elementer voro mot mig. Vägen var sten på sten med stora implicerade trärötter; der emellan voro djupa hålor fulla med vatten, ty regnet och kälen, som gick nu ur jorden, hulpos åt. Träqvistarne hängde uti ögonen, hvar jag reste, helt fulle af regn. Der som smala björkar stodo, voro de nederböjde, att man för dem med största möda måtte komma fram; de långlifvade tallar, som uti så många år upphöjt sig öfver andra, lågo tvärs och korsvis kastade . . . öfver vägen. Bäckarne, som runno här och der, voro rätt djupa och broarne öfver dem söndermultnade, att man med lifsfara satt på en stapplande häst . . . . . Dessutom att alting skulle vara svårt, blef jag satt på en häst utan sadel, med bolster på, ej heller betsel, utan ett rep bundet om understa maxilla [1]), och så reste jag till fjälls". Denna dag hann Linnæus till Teksnäs.

Tredje dagen for han till Granön, hvarifrån han båtledes skulle begifva sig till Lycksele. Detta omöjliggjordes dock

[1]) Underkäken.

Digitized by Google

dels af stark blåst, dels deraf att båtfolket höll på att göra bön och läsa uti en postilla ända till kl. 11, och sedan kunde man ej på dagen medhinna de 5 milen till Lycksele, hvilket varit önskligt, emedan på vägen dit icke fanns någon gård, der man kunde få hvila. LINNÆUS var dock ej missbelåten med detta uppehåll, ty han fick derunder tillfälle att noga undersöka och beskrifva en nyss skjuten bäfver.

Den 29 skedde afresan från Granön i en håp eller lappbåt, och färden var synnerligen angenäm. "I soluppgången var träffeligt nöje se uti den stilla floden, som hvarken Najades med sin flod eller strömmande, ej heller Æolus med sitt fräsande oroat, huru skogen, som låg på bägge sidor, viste för dem resandom ett underjordiskt rike i vattnet. På bägge sidor lågo stora hedar, branta åt åkanten, med buskasier utsirade, hvilka i vattnet viste en jord, som var brant, men sluttade ifrån oss liksom en underjordisk jord". Snäppor och andra vadare-foglar sprungo på stränderna och stora, hvita svanor kämpade med hvarandra på vattnet.

Sedan Lappmarksgränsen passerats och elfven genom forsar blifvit "impossible att segla uppföre", började man att färdas på det för dessa trakter karakteristiska sättet, i det att, sedan man lagt i land nedanför forsen, roddaren tar sin matsäck på ryggen, uppdrager den lätta "håpen" och bär den, hvälfd öfver hufvudet, öfver land till ofvanför forsen, hvarvid han "springer så med den öfver både berg och dalar, att raggen knapt honom följa skulle". LINNÆUS sjelf gick efter, bärande sina saker, men utan att derför försumma att aktgifva på de djur och växter, som under vandringen öfver land visade sig. En förteckning öfver de vid Tuken- [Tuggen-]forssen iakttagna växterna är synnerligen anmärkningsvärd derför, att der för första gången namnet *Linnæa* förekommer; på andra ställen i dagboken, liksom i äldre Linneanska manuskript, talas deremot alltid om *Campanula serpillifolia*, *Nummularia norvegica* e. d.[1]).

[1]) Det framgår häraf, att LINNÆUS nu kommit till insigt derom, att denna växt ej kunde föras till klocke- eller något annat bekant

Digitized by Google

Först d. 30 på aftonen ankom LINNÆUS till Lycksele, der han gästfritt och vänligt mottogs af Kyrkoherden OLA GRAN och dennes hustru. Dessa visade sig mycket "angelägne om hans förmån" och sökte att öfvertala honom att hos dem qvarstanna, till dess ett större antal lappar kommit till Lycksele och der fått såväl se LINNÆUS, som ock genom tillkännagifvande från predikstolen erhållit upplysning om ändamålet med hans färd. Utan detta försiktighetsmått kunde olycka lätt inträffa, ty "lapparne voro infidele att förtro sig, emedan de ofta taga till bössan, då någon ovettandes till dem kommer". De hade t. o. m. satt en bössa på prestfruns bröst, då hon en gång oförmodadt hade kommit till dem. Följande dag, som var Pingstdagen, "var ingen lapp vid kyrkan, emedan gäddan lekte som bäst, hvilket är deras skörd", men till böndagen, d. 8 Juni, voro de att i stor mängd dit förvänta, emedan de eljest måste böta 10 dlr. smt. och dessutom tre söndagar stå kyrkplikt [1]). Vid närmare eftersinnande afrådde dock värdfolket detta uppehåll i Lycksele af fruktan för vårflodens väntade inträffande och deraf alstrade svårigheter [2]).

---

slägte, utan borde bilda ett nytt sådant. I tryck framställdes *Linnæa*-slägtet första gången i hans i Holland 1737 utgifna *Flora Lapponica*, och den holländske botanisten Dr. J. F. GRONOVIUS uppgifves der såsom namngifvaren. — Lektor A. N. LUNDSTRÖM säger sig ingenstädes hafva sett denna i Norrland vanliga växt så ymnig och frodig, som i Umans elfdal och just vid Tuggens vattenfall. LINNÆUS angifver ock, att han i Ume lappmark sett *Linnæa* med refvor af ända till 18 fots längd.

[1]) Ej underligt derför, att »de arma lappar beklagade sig öfver bönedagen om våren; de måste oftu, då åen hvarken bär eller brister, öfver med största lifsfara, ja gå uti vattnet till armarne, ofta halfdöda». *Quod nimis durum est*, tillägger LINNÆUS.

[2]) Såsom bevis på läkarekonstens dåvarande ståndpunkt må följande ur dagboken här finna plats: »Här var en qvinna, som jämmerligen plågades af grodor, hvilka hon druckit i vatten, då de voro rom förleden vår. Hon kände, att de voro tre; hon hörde dem gjö [= qväka] och andra som suto jämte; hon stillade något sin pina med brän-

Digitized by Google

Gudstjensten bevistade han Pingstdagen i kyrkan, som "var träffel. miserabel, af trä, så att då det regnar, blifver man helt våt, lik en lada med bänkar så låga, att man måtte blifva krumpen". Derefter begaf han sig åstad med Sorsele till bestämmelseort. I början gick färden utan egentliga besvär; det enda, hvaröfver han härunder — liksom ock flera gånger framdeles — uttalar sin missbelåtenhet, är det sätt, hvarpå skogarne behandlades. Någon skogsköfling förekom då så mycket mindre, som i stället de "stora skogarna af tall stå öde och fåfänga, ty ingen behöfver timret, hvilket faller omkull och ruttnar bort"; på andra ställen växte tallar, "höga, kikandes på stjernhvalfvet", men bland dem "lågo skönaste timmerstockar ända längs, tvärt före, på sides etc., att man knapt framkomma kunde, hvilka blåsten kullkastat. Detta land kom mig före som *domicilium* Pans". Upprepade gånger undrar han, om det "ej skulle meritera göra tjära och beck häraf", på det att skogarne måtte komma åtminstone till något gagn.

Färden började snart blifva besvärligare, och Linnæi följeslagare, en svensk nybyggare, "måste gå i strömmen och draga båten efter sig 1/2 mil på en gång. Det var derför nödvändigt att uppsöka en lapp, som kunde hjelpa dem vidare. Efter att förgäfves hafva vandrat från den ena af lapparne öfvergifna platsen till den andra, kände sig Linnæus så medtagen af trötthet, att han, med fara att i den vilda skogen ej kunna af sin följeslagare åter påträffas, måste låta denne ensam fortsätta efterspaningarne. Detta lyckades till sist, och han återkom med en lapp, med hvilken Linnæus visserligen ej kunde tala ett ord, men som vänligt förde honom till sin koja, undfägnade honom med fisk och friskt vatten — det enda, som på denna tid af året var att erhålla — samt derpå ledsagade honom till sin närmaste granne. Han fördes derefter

---

vin, salt dogo de intet af. En likaledes hade för några år sedan haft samma passion och tog per hazard in 3:ne *nuces vomicas* [= räfkakor], blef bra, men denna hazarderar ej. Tjära rådde jag här till, det hon tillförne brukat, men hon kastar straxt upp».

Digitized by Google

från lapp till lapp, och med deras tillhjelp kunde färden fortsättas på det förr omtalade sättet medelst rodd och båtens bärande förbi forsarne, först uppför Umeelf och sedan dess biflod Juktan. Härunder kommo de slutligen till en så lång och häftig fors, att man måste lemna båten och börja en både lång och besvärlig vandring "*per montes et fontes, per calles et valles*".

Vedervärdigheterna började nu (d. 2 Juli) att blifva väl stora, och snart befann sig den unge naturforskaren i en belägenhet, så obehaglig, att den öfvergick allt, som han både förut och efteråt under färden fick utstå. I sin dagbok skrifver Linnæus härom följande:

"Äntel. kommo vi till ett *sinus* [1]), som gick in af åen. Det måste vi vada öfver, up till nafveln i kalla vattnet. Då vi kom midt på, var der en strok, så djup, att den djupaste stång knapt räckte botnen. Här måste vi lägga öfver en stång att gå på i vattnet med största lifsfara; jag tyckte mig då stå ut en farlig sak". — —

"Straxt efter begynte myrar, som mest stodo under vatten [2]), dem vi måste gå en hel mil, tänk med hvad möda; hvart steg stod vattnet upp till knäs; råkade vi ej på *tofos* [3]), gick länger. Somligestäds gick djupet utan botten, att vi måste vända hela trakten om. Våra kängor voro fulla med kallt vatten, ty kälen låg på somliga ställen. Hade jag skolat utstått detta för ett *delictum capitale*, hade detta straffet varit crudelt, men hvad skall jag nu säga? Jag önskade då aldrig hafva påtagit mig denna resan. Och på det alla elementer skulle vara contraira, regnade och blåste till. Jag undrade sjelf, att jag med lifvet kom öfver, dock *maxime delassatus*. Sedan vi sökt den nya lappen allestädes *frustra*, satte vi oss

---

[1]) En grundare vik.

[2]) Det hade ett par dagar varit mycket varmt, så att is och snö börjat smälta. Vårfloden i Ume-elfven hade ock börjat inträda.

[3]) Antagligen felläsning i stället för tufvor. *Tofus* = tuffsten.

Digitized by Google

nider, sedan kl. var 6 om morgonen, vrede våra våta kläder och torkade vår kropp, fast kalla nordanvädret skadade oss så mycket på ena sidan, som elden brände på andra och myggen stucko *ad latera*. Nu var jag *itinere satiatus*. Hela denna lappens land var mest myra, *hinc vocavi Styx*. Aldrig kan presten så beskrifva helvete, som detta är ej värre. Aldrig har poeterna kunnat afmåla Styx så fult, der detta ej är fulare. *Stygium penetravi*. Vi gingo åt villa marken, ej vetandes hvar. . . . . [Min följeslagare], som ej här varit på 20 år, gick åstad, då jag hvilade mig vid elden, att söka efter [en annan lapp]. Jag önskade nu ingen ting mer, än att få resa floden tillbakas, men jag fruktade att gå vägen till håpen igen, ty jag visste min kropp var ej järn eller stål. Jag önskade få gå 8 mil af 10 i torr väg tillbakas till håpen, men gafs ej tillfälle. Lapparne, som äro födde att slita ondt, såsom foglar att flyga, jemrade sig, att de aldrig så varit framme; jag yukade dem". — Den plats, hvarest de då befunno sig, var Lycksmyren, så kallad, emedan från densamma flyter en bäck till Lycksele. LINNÆUS ansåg dess namn böra ändras till *Olycksmyren*.[1])

---

[1]) Lektor A. N. LUNDSTRÖM yttrar derom följande: »Lycksmyren . . . . är belägen mellan Jukta-elfven och Windelu. Den eger en ofantlig utsträckning och håller sannolikt 10 svenska mil i omkrets. Då jag sistliden sommar (1877) besökte dessa trakter, hade jag tillfälle att pröfva de svårigheter, hvarmed en vandring i denna myr äfven nu för tiden är förenad. Är marken upptinad, nedsjunker foten för hvarje steg djupt i den af jernhaltig ockra färgade gytjan. Underbart är i sanning, att LINNÆUS med sin utrustning kunde taga sig fram så, som han gjorde. Hade han der stannat ännu någon tid, tilldess det öfversvämmande vattnet hunnit upptina den frusna marken, så hade det nog för honom varit omöjligt att komma derifrån. De naturförhållanden, han från detta ställe skildrar, öfverensstämma fullkomligt med de nuvarande. Lycksmyren är fortfarande en stor, glest skogbevuxen, sumpig slätt, med enformig flora och myggfauna. Här och der vid horisonten synas ofta vissa, liksom af tätare skog bevuxna ställen locka vandrarn med hoppet om en mindre besvärlig väg — men då han dit framkommit, upplöser

Digitized by Google

"Vi väntade" fortsätter Linnæus, "långt på dagen [d. 3 Juni] inemot kl. 2 efter middag efter den utskickade lappen, som omsides kom helt trött, hade sökt så många *stabula*[1]) fåfängt. Med honom kom ett folk, jag visste ej, om det var man eller qvinna. Jag tror aldrig, att Poëten så nätt afbildat en furia, som icke denna bättre henne repræsenterade, att man ej utan orsak måste tro, att hon var kommen från Styx. Hon såg ut helt liten, ansigtet var helt svartbrunt af rök, ögonen bruna, lysandes, ögonbrynen svarta, håret helt becksvart och omkring hufvudet nedslaget; här på satt en röd, platt mössa, kjortelen var grå, och i barmen, som såg ut likt grodskinn, hängde långa, slankande, bruna bröst, men messingmalljor[2]) stodo omkring. Omkring *sinus*[3]) hade hon en gördel, på fottren kängor. Jag blef rädd af hennes första åskådande.

Sjelfva furian talar dock till mig med veksamhet och medymkan:

'O tu stackars karl, hvar för en svår ödets vilkor har drifvit tig hit, dit ingen förr vågat sig, jag har ännu ej sett främmat? Tu stackars karl, hur har tu kommit hit och hvart vill tu? Ser tu hvad för boningar vi hafvom, ser tu med hvad för möda vi kunnom komma till kyrkan?'

Jag frågade henne väg att komma någon hvart, antingen fram eller tillbakas, dock ej den jag kommit dit. 'Nej, du karl, du måste tillbakas samma väg du kom, ingen annor väg gifs; den slipper du intet. Ej heller är dig möjligt gå vidare, ty åen flödar allt för starkt. Af oss får du ingen hjelp till din resa, ty min man är sjuk, som dig skulle mottaga, utan kan du komma till nästa granne, som ligger 1 mil här från, kanske, der du finner honom igen, han hjelper dig, men jag tror det är alldeles fåfängt'.

---

sig skogen i samma enformiga slätt och ett nytt narrspel visar sig på ett annat ställe vid horisonten.»

[1]) Lappkojor.

[2]) Maljor = prydnadsringar.

[3]) Medjan.

Digitized by Google

Jag frågade, huru långt var till Sorsele. — 'Det vete vi ej', svarade hon, 'dock kommer du ej dit före 7 dagar här efter i detta föret, sade min man'.

Jag, som redan kände mig sjuk af så stor strapsering, genom mårkor[1]) helt många och långa, genom mina egna sakers bärande, ty lappen bar båten, genom nattvakande, genom det att jag intet fått någon kokad mat på någon tid, genom mycket vattendrickande, ty annat än fisk (ofta full med maskar och osaltad) och vatten gafs mig ej till uppehälle, — jag hade förgåts, der icke prestmor gifvit mig ett stycke speken renkött med mig, det dock för min mage utan bröd var ondt och gick bort osmält. Jag önskade då än en gång råka folk, att få äta supesmat, och vågade ej som laxen springa upp åt floden till min totala ruin. Jag frågade, om hon hade någon mat för mig? 'Nej! utan tu vill hafva fisk.' Jag såg på den färska fisken, som var full med mask i munnen, hvilken mättade mig af blotta påseendet, men styrkte ej. Jag frågade efter rentunga, hvilken de pläga torka och sälja, hvilken för sin behageliga fetma nog af förnäma æstimeras. Nej, svarades; än renost? 'Ja, men ej på 1 mil när'. Om jag hade honom, finge jag köpa? 'Intet vill jag', svarade hon, 'att du af hunger skulle dö i mitt land'. Då jag gick förbi deras koja, låg der 3 ostar under ett tak utan väggar: jag tog den minsta, menandes dock ej behålla honom utan lofven, eljest restituera honom; jag köpte ock honom af henne. — — —

Jag måste omsider *nolens* samma väg tillbaka, dit jag aldrig mera önskade komma; jag trodde mig ej längre fram att våga mig till Acheronta, ty det hade blifvit värre."

Omsider "kommo vi til vår båt igen och foro ström utföre; det gick fort och iag låg och tårkade mig i soolskijnet. Dagen dernest gick vår båt sönder i forssen, mina opstoppade foglar och våra stavar foro sin väg, min [dag-]book hade iag vid bältet. Lappen kom lyklig op til mig på hellen. Lappen wada til lands; yxan war borte, han leetade sig en

[1]) Landssträckor, som vandras för att förbigå forssar.

Digitized by Google

stång och lagade der hål på. Der bants kläderna wijd och dem drog han först öwer; sedan höll iag naken i stången och följde efter, kom så öwer och trawade gienom tiukka skogen, hungrig och trött. Iag kom till en annan lapp och fick fisk; kom sedan til en nybyggare. Der steekte wij halftårra laxöringar på glö, delicat, utan brö." [1]).

Slutligen, sedan LINNÆUS "så crudelt hungrat, varandes utan bröd och dricka på 4:de dagen, utan kokesmat, utan supesmat, [nästan] allenast litet speke renkött, den magen ej kunde fördraga eller förtära", kom han åter till Lycksele prestgård och fick der sin hunger stillad. Resan fortsattes sedan, utan att något anmärkningsvärdt timade, till Umeå, dit han anlände den 8 och der han qvarstannade till d. 12 Juni.

Kosan styrdes nu åter mot norr, först till Skellefteå och sedan till Piteå, dit LINNÆUS anlände sent på qvällen d. 15. Det enda anmärkningsvärda, som härunder timade, var att han lyckades, "fastän hästen gick i full gång", fälla en hökuggla, hvilken förr ej kända fogel noga beskrefs och afbildades. — Färden var angenäm, ty "skogarne äro här härliga af tall, gran och öfverflödig björk, hvar af ingen ort är angenämare i Sverige att resa genom om sommarn. Innevånarnes mesta pengar göra de af bräder à 16 styfver smt. för tolften och tjära 6 dlr. kpmt. tunnan".

Den erfarenhet, som LINNÆUS gjort under sin misslyckade färd in i Lycksele lappmark, vållade, att han ej längre brådskade att komma till fjälls. I Piteå qvardröjde han till den 21 och gjorde derunder exkursioner dels kring sjelfva staden, dels ut i skärgården (till Långön), men utbytet blef ej synnerligen stort. Likadant var förhållandet i Luleå nya stad [2]),

[1]) Prof. L. ROBERGS anteckningar efter LINNÆI diktamen; mscrpt i BERGII brefsamling (vol. XX p. 21—27) i Vet. Akad:s bibliotek, tryckt i *Carl von Linnés svenska arbeten häft. 5 sid. 73.*

[2]) Denna beskrifves sålunda: »Nya Lule är en ganska liten stad, ligger inom en fjärd och är en peninsula. Jordmånen är ganska steril; staden ligger på en liten convexité af stenrör, fyld upp med sand och mår [= grus], så att det tycks liksom hafvet skolat bortfrätet all den

Digitized by Google

till hvilken han d. 21 begaf sig, men som han snart lemnade, "emedan ingen ting stod der att profitera, ... och ankom straxt till gamla Lule, 1/2 mil der ifrån, sjövägen, emedan igen häst var i staden". Der qvardröjde han till d. 25 och sysselsatte sig med undersökning af en helsokälla samt med botaniska och zoologiska iakttagelser.

Sommaren i all sin härlighet hade nu inträdt: vädret var sedan några dagar "solsken, varmt och mest stillaktigt, ängarne fröjdade sig nu med en skön och härlig prospect och allt gynnade ögonen och helsan". Träd och buskar löfvades hastigt och bland dem ådrogo sig nordens talrika videarter, som LINNÆUS förr ej skådat, hans särskilda uppmärksamhet. — "Är sommaren", förklarade han, "kortare här än alla andra städes i verlden, så tillstår jag ock, att han är angenämare. Aldrig i mina dagar har jag lefvat friskare än nu".

Tiden var nu inne att söka komma upp till fjällen. I en stor båt, "som 4 à 5 karar drogo opför strömen", dem han "betala måste, så mycket de begärte"[1]), begaf LINNÆUS sig d. 25 uppför Luleelfven[2]), och kom d. 28 till Storbacken, der Lappmarksgränsen öfverskreds och hvarifrån en dryg och mödosam fotvandring företogs till Jockmock. Härunder fick LINNÆUS för första gången se en skymt af de efterlängtade snöklädda fjällen, "fast de låg ännu träffel. långt borta". Tydligare visade de sig, sedan han lemnat Jockmock och kommit till Randijaur, ty der skådade han "ej annat än obtusa och aflånga, höga berg, hvilka koxade öfver hvarandra, och de bortesta höllo snö". Kommen ännu längre bort, såg han (d. 1 Juli) midnattssolen, som han "hålt icke för minsta natursens *miraculum*. Hvilken af exteris skulle icke sådant ega lust att se?" —

---

mylla förr warit, och såsom ett rofdjur lemnat bara benen qvar, *id est* stenarne, hvilka det dock kastat sand öfver, att ingen skulle se det».

[1]) L. ROBERGS anteckningar.

[2]) Härunder anträffade han vid Haresby (Harads), hvarest *Pedicularis Sceptrum Carolinum* 1695 iakttogs af O. RUDBECK, dennes och hans följeslagares namn i ett träd inristade. *(Flora Lappon. p. 198.)*

Digitized by Google

Efter ett uppehåll vid "Kiurivari" [= Kedkevara], der man förut bearbetat en silfvermalmsådra, kom han till Qvickjock, hvarest presten Grots hustru välvilligt ombesörjde, att han fick en lapp, hvilken gjorde tjenst både som tolk och som vägvisare, äfvensom någon vägkost till att upphjelpa den traktering, som väntade honom bland lapparne.

Och så drog han d. 6 Juli till fjälls. Det första, som han besteg, var Wallivari, "som var väl 1/4 mil högt". Hvad han på detsamma fick skåda, öfverträffade hans djärfvaste förväntningar. "När jag kom på sidan af det", säger han, "tycktes jag föras uti en ny verld, och när jag kom uppå det, visste jag ej, om jag var uti Asien eller Africa, ty både jordmånen, situationen och alla örterna voro mig obekante". Nästan alla de växter, hvaraf han förr under färden fägnats, påträffades åter här och dessutom "så många, att jag sjelf fasade, och tyckte mig få mer än jag bestyra kunde". Äfven under följande dagar, så länge han vistades bland fjällen, påträffades ständigt af honom förr ej sedda växter, hvarom mer eller mindre utförliga beskrifningar samt teckningar i dagboken vittna. Äfven med fjällens djuverld fick han göra bekantskap: med fjäll-lemmeln, rödingen, fjällripan[1]) m. fl. Särskildt var renen föremål för hans lifliga intresse och noggranna iakttagelser; han hade ock godt tillfälle dertill, ty vid lappkåtorna "voro de som skogen oräkneliga" och bildade "en sådan mörja, som myror i myrstacken".

Åtföljd af den tolk, som han erhållit i Qvickjock och som "wart stikken, efter Linnæus stannade här och där vid örter, han fan"[2]), styrde han kosan allt längre upp bland fjällen och måste der "lefva på Lapparnes nåd och onåd" samt af

[1]) Sitt första möte med denna beskrifver han sålunda: »De smärre fjellripor . . . . hade sina ungar. Jag tog en, modern lopp in på mig, att jag henne kunde tagit, språng stadigt om mig; jag hade 100 gånger utan möda kunnat dräpit henne, om icke jag haft försyn göra de små ungarne värnlösa i sina unga år och betänkt mödrars hjärtlag. Jag gaf henne sin son igen».

[2]) Robergs anteckningar.

Digitized by Google

hvad han af dem till sitt uppehälle kunde erhålla. Härunder försummade han ej att anteckna och, der så behöfdes, afbilda allt, som han erfor rörande lapparnes lefnadssätt, klädedrägt, sjukdomar m. m. Af allt framgår, att han trifdes godt i denna för honom främmande verld, så full af märkvärdiga föremål och företeelser, äfven fastän han hade svårt nog att förlika sig med en del af den mat, som för honom framsattes, samt med den brist på renlighet, som stundom gjorde, att "appetiten förtogs" och längtan väcktes efter mera civiliserade bygder[1]). Derjemte klagade han öfver att "myggen voro ock svåra".

Långa uppehåll gjordes ej under vandringen och redan d. 10 Juli hade han hunnit till sjön Wirijaur. Här blef han utsatt för ett äfventyr, som lätt kunnat för honom blifva ödesdigert. Under ett snöfält, som han öfvervandrade, hade en flod brutit sig väg och bildade ett snöhvalf. Då LINNÆUS gick deröfver, brast detta och han skulle nedstörtat i djupet, om han ej lyckats få tag och hålla sig fast med händerna. Man skyndade efter hjelp till en närbelägen kåta, hvarefter han "drogs upp af 2:ne med rep och blef oskadd, allenast våt och slagen på låret", dock så svårt, att han en hel månad hade obehag deraf.

Följande dag passerades gränsfjällen mellan Sverige och Norge, der allt var snötäckt. En häftig storm blåste, drifvande med sig snöblandadt regn eller isslagg, hvilken "fäste sig som en isskorpa på skorna och ryggen", och så våldsam var vindens styrka, att vandrarne ej endast drefvos framåt, utan ock "esomoftast fölle kull och trillade ned långa stycket för berget". "En gång trillade jag ett bösseskott, och var då ej mycket till [att] jag råkat på kanten [af fjällbranten] och slutat comedien; så starkt var vädret". Lycka var dock, att

[1]) Äfven i andra afseenden än beträffande födan måste LINNÆUS underkasta sig följderna af lapparnes bristande snygghet. Så t. ex. då han »ville hafva linkläder tvättade, det de ej mer förstodo sig på, än koen på muskott».

Digitized by Google

vinden var ostlig; "hade vi" — säger LINNÆUS — "haft detta vädret emot oss, aldrig hade vi utstått så lång väg och besvärlig".

Efter en sådan mödosam marsch 3 à 4 mil, började förändring inträda. De under snötäcket rinnande bäckarne flöto mot vester, ur snön började nakna klippor att framsticka och snart syntes i fjärran hafvet. Hela landskapet liknade, uppifrån sedt, en grönskande trädgård i miniatyr, hvari de högsta träd föreföllo ej mer än fotshöga. Nu bar det af utför fjällbranten, och — säger LINNÆUS — "när vi omsider komom neder, hvad fick icke jag för nöje för min trötta kropp? Jag kom då utur ett kallt och fruset fjäll, neder uti en varm och sjudande dal (jag satte mig neder att äta smultron); för snö och is såg gröna örter stå uti sin ljufvaste flor (så högt gräs hade jag aldrig sett på någon ort); för starkt väder en träffelig lukt af *Trifolio florente* [1]) och andra örter. — — — Jag . . . . fick svalka mig med komjölk och vederqvickade mig med mat samt att sitta på stol". Men på samma gång kunde han ej undgå att med undran se, huru de tvenne lappar, som följt honom, ej visade någon trötthet, utan tvärtom genast började springa och leka, hvarför han tog sig för att "resolvera den fråga", som Dr. ROSÉN "comitterat", neml. denna: "*Cur lapones adeo pedibus celeres?*" [2]) Och sedan han i dagboken utförligt besvarat denna fråga, fogar han dertill och besvarar en annan: *cur lappones adeo salubres?* [3])

[1]) Blommande klöfver.

[2]) Hvarför äro lapparne så lättfotade? — Härtill angifver han 8 samverkande orsaker, bland hvilka skodon utan klackar, öfning från barndomen, köttdiet, måttlighet i mat och dryck, småväxthet o. s. v.

[3]) Hvarför ega lapparne så god helsa? — Detta beror enligt LINNÆUS på luftens renhet, väl kokad föda, kall mat (de vänta, att »kokad mat får kallna, ej springa med stöflar och sporrar i maten»), vattnets utmärkta renhet, ostördt sinneslugn, måttlighet (i det att ej som bonden äta »till råcken må spricka»), ringa bruk af rusdrycker, från barnaåren mot kölden härdad kropp samt köttdiet.

Digitized by Google

Det var till Sörfjorden i Nordlanden, som LINNÆUS ankommit. I dennas innersta vik qvardröjde han hos en der bosatt skeppare ett par dagar, hvarunder han sysselsatte sig med undersökning af hafsdjur och hafsväxter, dörjande af sej o. s. v. Den 14 begaf han sig längre ut i fjorden för att komma till den beryktade Malströmmen, dit dock ingen var villig att följa honom. Vinden var ock motig. Han måste stanna i Rörstads prestgård, hvarest Kapellanen JOH. RASCH — "hvilken varit uti Westindien och Afrika" och "beskrifvit sin resa artigt med åtskilliga fiskar och växter" — "undfick honom honett" [1]). Uppehållet varade dock der ej längre än till följande dag, då han återvände till fjordens botten. Der råkade han åter ut för ett äfventyr, och detta af farligaste slag. "När jag gick upp emellan bergen att plocka smultron", berättar han, "får jag se en lapp, som gick med bössa att söka efter fogel. Jag brydde mig om honom intet, förr än det small, då jag såg mig tillbakas och han var tämeligen när mig, dock inunder. Kulan slog emot en sten straxt ofvan före mig. Jag Gudi evigt lof slapp, och han språng. Honom såg jag ej mer, men jag fogade mig straxt hem" [2]).

Detta lappens försök att beröfva en fredlig främling, som han förr aldrig sett, lifvet — något, hvarför LINNÆUS, såsom förut omnämnts, blifvit varnad i Lycksele — torde finna sin förklaring i lapparnes dåvarande misstro till alla obekanta, till deras nationalitet ej hörande personer samt i deras vidskepliga fruktan för dessas förmenta trolldomsförmåga. Såsom exempel härpå kan tjena, hvad LINNÆUS anför från sitt vistande vid Sörfjorden: "Jag viste en lapp några ritningar i min bok. Han blef rädd, tog af mössan, neg, lutade ned hufvudet och darrade

---

[1]) Härtill fogas i dagboken: »Här var en vacker dotter, som het SARA RASCH, om 18 år, extraordinairt skön; måste äntel. skrifvas till, ty hon har sagt sig aldrig tro, att någon redelig svensk skall komma till henne».

[2]) »Då LINNÆUS drager på härtsfängaren», säges det i en annan skildring af detta äfventyr, »löper han, att han undslapp».

Digitized by Google

med händren mot bröstet, mumlade litet med munnen, liksom af största veneration, viljat dånat".

Härtill kom ock lapparnes ej obefogade förbittring öfver och förskräckelse för den allt annat än vänliga behandling, som de ej sällan fingo röna af svenskar och norrmän, med hvilka de kommo i beröring. LINNÆUS omtalar härpå flera exempel [1]). En följd häraf blef ock den, att en främmande, som färdades i fjällen, hade svårt att få någon vägvisare, emedan lapparne hellre togo till flykten. För dylikt var äfven LINNÆUS utsatt, och härvid gick han — då nöden hade ingen lag — till väga på samma sätt som sina landsmän, d. v. s. genom hotelser tilltvingade han sig, hvad han ej kunde med goda ord vinna. Då vid ankomsten till en kåta dervarande lapp flydde, ville den lapp, som dittills varit hans vägvisare, "ej obligera sig till att följa, förn LINNÆUS med värjan lofvade stryk; betalte dock honom väl för det förra och bad mycket om hans assitance". Lappen försökte att springa sin kos, men upphanns, då han darrande lofvade att medfölja vidare, hvilket ock skedde, dock så, att han fick gå före för att vara under ständig bevakning. Då man slutligen kommit till nästa lappkåta och LINNÆUS tittade in i densamma, passade den nödtvungne vägvisaren på och "tog till ett par fötter, ej tillbaka, utan sides åt berget, att raggen honom ej hinna skulle, lemnande både pengar och afsked". En annan gång — det var vid ankomsten till Kaitom — skyndade alla lapparne i vild fart från sina kåtor, så snart de på långt håll fingo se LINNÆUS och hans följeslagare, och vågade sig ej tillbaka, förrän denne åter

---

[1]) Ett må här finna plats: »I Norrige hörde jag ett underligt grepp, huru som en brukt att taga från lapparne [troll-]trummorna och några [afguda-]bilder. När han fick spaning, beder han lappen taga fram trumman; lappen nekar. Då han länge fåfängt budit, tager han armen på honom, förer upp tröjan och förrn lappen det kan se, öppnar ådrena; lappen häraf dånar och beder om lifvet, säger sig vilja gifva fram, då han [= den andre] straxt förbant, och således procederade med många».

Digitized by Google

aflägsnat sig. — Det anförda kan tjena till ytterligare bevis på de svårigheter, hvarmed den tiden en färd i dessa trakter var förenad.

Den 16 företogs vandringen tillbaka till Lule lappmark, dervid dock kosan ställdes mera åt norr, åt Kaitom-sidan. Först stretade LINNÆUS och hans följeslagare under stark sommarhetta uppför fjällbranten, oupphörligt af den ena höjden öfver den andra gäckade i sin tro att hafva nått toppen; "jag tror", förklarade LINNÆUS, "sjelfva backen var öfver 1 mil hög, men värre än 2 mil att gå uppföre, och hade vi ej fått så tillräckeligt vatten, hade vi försmäktat". Slutligen kommo de dock upp, då "kläderna, som med svett voro genomvåta, begynte blifva styfva af frost". För att nå en lappkåta, måste man utför en så tvärstupande backe, att man "den ej gå kunde, utan måste lägga sig på ryggen och asa ned, hvilket gick uti en sådan forss, som en pil skjutits, ty det var ganska högt och brant". Med knapp nöd kunde LINNÆUS stanna farten, alldeles innan han skulle hafva åkt ned i en fjällflod, som skurit sig väg djupt i snön.

Följande dag passerades glaciererna på svenska sidan, men derunder insveptes de vandrande i en så tjock dimma, att de ej sågo öfver 2 alnar från sig, och "voro då såsom en olärd sjöman, satt uti vilda hafvet, der han ser intet land och på alla sidor har att frukta stenklippor, ej heller hafver kompass". Man kunde här frukta att störta ned antingen utför fjällbranten — hvilket händt en lapp några år förut — eller i en ström, "som skurit genom snöen så djupt, att man hissna kunde se nederföre". Till all lycka upptäcktes ett renspår, hvilket följdes och ledde ur den farliga belägenheten.

Den 17 passerades åter Wirijaur och färden fortsattes från kåta till kåta. Den 20 på e. m. voro de framme vid smälthyttan i Qvickjock, som lemnades först d. 23. Under sitt vistande derstädes, liksom ock under färden mot Luleå, var LINNÆUS förnämligast sysselsatt med inhemtande af upplysningar om lapparnes seder och bruk, husgeråd, renskötsel, jagt, sjuk-

Digitized by Google

domar m. m. samt med nedskrifvande af utförliga anteckningar härom.

Under denna färd, hvarom f. ö. icke mycket är att säga, gjordes ett uppehåll vid Purkijaur, hvarest perlfiske sedan någon tid bedrefs. Detta ville LINNÆUS se på nära håll. Anländ till sagda sjö i solnedgången d. 26, nödgades han och hans följeslagare, då ingen båt fanns att tillgå, göra en flotte för att dermed komma till den en half mil derifrån, på en ö liggande gården. "Natten blef af dimba helt skum", och derunder kom man omsider midt i strömfåran, hvarigenom flottens stockar höllo på att slitas i sär från hvarandra; "wädret och strömmen hulpos åt att draga honom på sidan, så att han med största plats undslapp forsen". Omsider lyckades man dock att rädda sig ur denna lifsfara och komma till ön, der en i perlfiskeri förfaren följeslagare kunde erhållas.

Denne gjorde nu en flotte af 5, 2 famnar långa stockar; en med en björkvidja ombunden stor sten blef ankaret, vid hvilket fästades andra björkvidjor, som bildade ett ankartåg. En lång stång gjorde tjenst såsom styre, och på denna farkost begaf man sig ut i forsen, der förankring skedde på sådana ställen, der i det klara vattnet perlmusslor sågos på bottnen. Liggande framstupa på flotten, upplockade perlfiskaren med en 2 famnar lång trätång musslor, men några perlor erhöllos denna gången icke. Nu voro ock de flesta musslorna borttagna, men då man först upptäckte, att sådana här funnos, "sades, att man knapt kunde komma till botten för snäckor". Också "lågo på stranden en oändlig qvantitet upbrutna pärlemusslor, uti hvilka man sökt pärlor" [1]).

Efter detta uppehåll fortsattes vandringen, och snart råkade man ut för ett nytt äfventyr. Man kom nemligen till ett ställe, der skogseld för ett par dagar sedan rasat; det brann ännu i torra stubbar och myrstackar. Någon fara syntes

---

[1]) En handskrifven promemoria af LINNÉ i Linn. Soc:s bibliotek (afskr. i Ährlingska samlingen).

Digitized by Google

dock ej vara för handen, men — berättar LINNÆUS "när vi gått så en half fjerding, kom ett litet väder; straxt blifver ett knall och fall i skogen, såsom ibland manskap uti en stor armé, då fienden lossar an. Vi visste ej, hvar vi oss vända skulle; för rök kunde vi ej vara stilla, tillbakas tordes vi ej gå, men förmodade framföre skola snart slutas, som dock slog felt. Vi språng undan träden, som vi såg förut falla åt oss. Somliga gånger föll det i en moment, då vi stadnade af häpenhet, gifvande vår sak *Ens entium*. En gång slog ett stort träd emellan mig och följeslagaren, som dock ej gick öfver en famn efter mig, *sed singulari Dei fato uterque salvus evasit*[1]). Men glade voro vi, som varit fogelfria, blifva entledigande från Kains fruktan". — Kort derefter blef han, i stället för af mygg, grundligt plågad af de små, blodtörstiga flugor, som kallas knott; "de voro mest besvärliga med det de krupo på ansigtet och slogo i näsa och mun samt ögon. Då de kommo att bita, veko de ej, fast man blåste aldrig så starkt . . . . . De betäckte linkläderna, att de blefvo helt svarta; till att slå sig frå dem var omöjligt". — Ändtligen anlände han d. 30 på aftonen till Luleå, hvarifrån han genast tänkte begifva sig till Torneå. Hela d. 31 Juli och en stor del af d. 1 Augusti blef han dock qvarhållen i Luleå af "ett stort regn och gruf-veligt åskedunder med knall och brak, eld och blixt". Först på e. m. den 3 Aug. kom han till Torneå.

Här qvardröjde LINNÆUS till d. 9, hvilande sig efter de utståndna strapatserna, men tillika undersökande vegetationen kring staden. Särskildt sökte han att utfinna orsaken till den här årligen gångse boskapssjukan, hvaraf "50 à 100 mest årligen" dö. Han fann denna bero på förekomsten "till öfverflöd" af den giftiga sprängörten (*Cicuta virosa*) på kärrängarne. Botemedlet ansåg han vara, att denna växten uppgräfdes och utrotades; "hon kunde præoccuperas af en piga, som legdes

[1]) Genom Guds synnerliga skickelse kommo båda oskadade undan.

Digitized by Google

der till på en månad att söka ut". Vinsten häraf skulle för staden blifva "öfver 200 plåtar" årligen.

Den 9 Aug. begaf sig LINNÆUS till Kemi, der han till den 11 var gäst hos Prosten FROSTERUS, och vidare ett stycke in i Österbotten, till Maxaniemi. "Men", säger han, "då jag kom på gästgifvareg., fick jag hvarken häst eller mat, ty de förstodo mig ej, ej heller ville förstå mig, ty reste jag tillbakas d. 12 Aug." Samma dag på aftonen kom han åter till Torneå och qvardröjde der — utan att något synnerligen anmärkningsvärdt inträffade — till den 17, då han, ehuru "vädret var contrairt", sjöledes begaf sig till Kalix. Under ett par af de följande dagarne företog han utfärder till i närheten liggande öar, men äfven här blef utbytet temligen ringa.

I Kalix gjorde LINNÆUS bekantskap med domhafvanden i orten, Häradshöfdingen MICHAEL EURENIUS HÖIJER, och följde snart denne tillbaka till Torneå samt derefter i båt uppför elfven först till Kengis eller Svappavari kopparbruk [1]), samt derpå till Jonosuando jernbruk. Som emellertid hård frost nu inträdde, hvilken vittnade om att hösten för långt hade framskridit, för att ett besök i Torne Lappmark skulle kunnat utföras, och då f. ö. intet synnerligen anmärkningsvärdt här fanns att iakttaga, vände han med samma båt om, hade en snabb resa utför elfven samt återkom till Kalix, der han "efter en stark och långsam fatigue hwilade sig hos Häradshöfdingen HÖIJER". Härunder sysselsatte han sig förnämligast med att i den omgifvande trakten (äfven i Råneå socken) insamla och beskrifva der förekommande svampar, hvarjemte han ej försummade att ytterligare göra sig underrättad om jordbruket, folkets ekonomiska förhållanden, lefnadssätt m. m.

---

[1]) Härifrån skref han bref till L. ROBERG, dateradt d. 14 (troligen felskrifning i st. f. d. 24) Aug. (intaget i CARL VON LINNÉS *Svenska arbeten häft. V. p. 71*). — I LINNÆI dagbok finnes en lucka för tiden d. 20—30 Augusti, men denna fylles i någon mån af uppgifterna i den till Kgl. Vetenskaps-Societeten ingifna reseberättelsen (se längre ned).

Digitized by Google

Med återfärden till Kalix var emellertid hemresan ej anträdd, utan orsaken till hans återvändande till förut besökta trakter, liksom till hans relativt långa uppehåll i Torneå och dess närhet, var en helt annan. Bland de personer, med hvilka han under resan gjort bekantskap, var ock Bergmästaren SEGER SVANBERG, i hvilkens sällskap han tillbragt ett par dagar vid Qvickjock. Som denne "funnit nöje uti LINNÆI conversation, tilböd han sig att lära honom proberkonsten på en kort tid", om han ville besöka honom i hans hem, Björknäs nära Kalix. Detta var ett anbud, hvarpå LINNÆUS med ifver tog fasta, men vare sig att SVANBERG ej förr hemkommit från sina embetsresor eller förhållandena i dennes hem lade hinder i vägen, fick han först den 4 Aug. komma till Björknäs. Dagen förut hade han i Kalix kyrka stått fadder åt SVANBERGS nyfödde son, "som ock blef kallad SEGER".

Nu började en tid af träget arbete i en för LINNÆUS alldeles främmande vetenskap, Mineralanalys eller Proberkonst. *Ars docimastica*, såsom den då för tiden kallades. Härmed var han så ifrigt sysselsatt till d. 14 [1]), att hans dagbok för dessa dagar innehåller endast några få, temligen obetydliga anteckningar. Kort var väl denna lärotid, men lärarens och lärjungens förenade ifver och den senares ovanligt snabba uppfattning gjorde dock, att hvad derunder inhemtades väckte — såsom framdeles skall förtäljas — ej ringa uppseende vid universitetet.

Tiden var nu inne att tänka på hemfärden, och han hade dervid att välja mellan trenne vägar, neml. sjöledes till Stockholm eller landvägen vester eller öster om Bottniska viken. Sedan lång tid motiga vindar och den framskridna årstiden bestämde honom att undvika sjöresan, och vägen längs Finlands östra kust föredrogs, emedan, såsom han säger, i ett nytt

---

[1]) Då LINNÆUS å en senare autobiografi uppgifver, att han »lärde af Bergmästar SVANBERG i Calix på 2 dagar och en natt Proberkonsten», beror detta säkerligen på ett minnesfel.

Digitized by Google

land är alltid något nytt att se, under det att en resa samma väg tillbaka som fram skulle antagligen erbjudit endast litet underhållande eller upplysande. Han lärde sig derför finska benämningar på sådant, som han trodde sig bäst behöfva, och ansåg sig så rustad till en Finlands-färd.

"Uti kulit och regnaktigt väder reste Linnæus från Björkenäs" för att fortast möjligt återvända till Upsala. Vägen togs härvid först till Torneå, der han på gästgifvaregården hade en "artig conference med stormäktig Ländsman"[1]), samt vidare mot söder längs finska kusten. Härunder besöktes som hastigast Uleåborg, Gamla Karleby, Jakobstad, Nya Karleby, Wasa, Christina och Björneborg, och d. 30 på aftonen skedde ankomsten till Åbo. Naturligt är, att under denna forcerade färd stort tillfälle till iakttagelser och undersökningar ej kunde gifvas. Förnämligast var det landtbruksförhållandena samt folkets födoämnen, bostäder, klädedrägt o. d., hvarom anteckningar gjordes i dagboken. De "svarta och genomsotuga" pörtena, hvilka hade luckor i stället för fönster och i hvilka det "luktade *nauseabundum*[2]) af sur sik" samt "var så hett, att näsan måtte brännas af" och så rökigt, att ögonen blefvo ständigt rinnande, utgjorde upprepade gånger återkommande föremål för hans förargelse.

I Åbo qvardröjde Linnæus till d. 5 October. Öfver Åland och Grisslehamn gick nu färden, och d. 10 "kl. inemot 1 om dagen" anlände han lyckligt till Upsala. Med tanken på de många under den långa färden lyckligt genomgångna farorna afslutar han sin dagbok med orden: *Ens entium sit laus, honor et gloria in sæculis*[3]).

Att den uppmärksamhet, som den resa, hvars förlopp nu skildrats, i vårt land och särskildt på de besökta orterna

---

[1]) Robergs anteckningar.

[2]) Vedervärdigt.

[3]) Alla väsendens herre vare lof, pris och ära i evighet!

Digitized by Google

väckte, var ganska stor, framgår af flera omständigheter, och ej minst af det välvilliga mottagande, som i rikt mått nästan öfverallt kom den unge naturforskaren till del. Utan de upplysningar, den hjelp i råd och dåd, som villigt honom lemnades, skulle resans utbyte säkerligen ej blifvit så rikt och värdefullt, som nu blef förhållandet. Endast på ett ställe, i Jockmock, bemöttes han med bornerad afvoghet, i det att dervarande kaplan och skolmästare — huru olika deras åsigter för öfrigt än voro — "begge undrade på att Kongl. Societeten kunde kalla der till [= till Lapplands undersökning] en student och ej kunde trodt sig finna der uppe en så duktig karl, som sådant kunde uträtta, och hvar för sig velat samma besvär påtagit sig" [1]).

---

[1]) Huru kompetente de härtill varit, framgår af deras samtal med LINNÆUS. »Pædagogus reprehenderade mig, att man lägger sig så mycket på detta verldsliga gycklerit, och alltså ty värr försummar det andliga och mången med sitt fikande i studier blifver förderfvad». Kaplanen åter »begynte resonera om skyarne i Lappmarken, huru de stryka bergen, tag» bort stenar, träd och creatur, dem de föra bort. Jag tillskref detta», berättar LINNÆUS »hvad troligt kunde vara, det starka vädret, och att skyen eljest intet lyfter; han log åt mig, sägandes mig aldrig sett någon sky (som ej heller varit på alpibus). »Jo», svarade jag, »då dimma är, går jag i skyen, och då dimman faller neder, straxt regnar det nedan för mig». Åt sådant pärlestickeri log han med ett *risu sardonico* . . . . och sade, att skyen var solid. Då jag det nekade och han styrkt sig med ett *dictum scripturæ*, log han åt min enfaldighet; sade sig dock skola lära mig, att ett slem continuerligen efter regn sitter på bergen, der molnet strukit. Då jag sade det heta *Nostoc* och vara vegetabile, dömdes jag med PAULO för rasande och mycken konst gjort mig galen. Äfven log han åt *Philosophis naturalibus*, som alt med sitt förstånd vilja begripa . . . . . Rådde mig dock tro folk, som förstode sådant, och icke straxt jag kom hem, skrifva en disputation med alt sådant galet». — »Jag, admirerade», förklarar LINNÆUS, »att en så stor högfärd och ambition, så stort oförstånd och gemenhet, så stor envishet och gement resonerande skulle finnas uti en präst, som gemenligen borde vara en studerad man; ja mer, att en öfver 12 års gammal studiosus ej bättre läst sin bok. Jag förstår ock väl, hvarföre dessa bussar voro kastade afsides från folk».

Digitized by Google

Att de resultat, som under färden vunnits, skulle, när de efter hemkomsten blefvo bekanta, ådraga sig en mindre vanlig uppmärksamhet, är icke underligt, och helt naturligt är, att detta i främsta rummet borde blifva förhållandet i Upsala, der en redogörelse för färden först framlades. Detta skedde vid Kgl. Vetenskaps-Societetens sammanträde d. 9 Nov. 1732. I det vid detta tillfälle af Dr. Rosén förda protokollet förmäles: "Uplästes D. Linnæi berättelse om dess resa till och ifrån Lappmarken [1]), med de fahrligheter och det arbete han derwid utstått, och hwad han derwid uträttat, och hwad nytt och märkwärdigt uti de 3:ne Naturens Riken der kunde förefalla, hvarpå han Cataloguer och beskrifningar bifogade, tillika med exemplaren af Insectis, mineralibus, en flygande Ikorn, ett brunt djur af Råtteart, kallad på Lappska Mink" [2]) etc. Antagligen befann sig bland dessa "cataloguer" hans *Florula Lapponica* eller den förteckning öfver de i Lappland anmärkta växterna, af hvilken början (gående till "*XVI. Diadelpha §. Decandria: Astragalus alpinus minimus. Nob.*") intogs i *Acta Literaria et Scientiarum Suecica* för år 1732 (p. 45—58)[3]) — ett arbete, som är anmärkningsvärdt derför, att det är det första af Linnæus författade, som blef befordradt till tryck, och likaledes det första tryckta, hvari sexualsystemet blifvit

---

[1]) Denna reseberättelse finnes ej i Vetenskaps-Societetens arkiv, utan återlemnades till Linnæus. Den medföljde sedan hans samlingar till England och finnes i engelsk öfversättning intagen såsom *Appendix N:o 1* i den af J. E. Smith utgifna *Lachesis Lapponica*. Beklagligtvis har den ej blifvit publicerad på sitt original-språk; ej heller finnes i Sverige någon afskrift deraf.

[2]) Skinn af båda dessa djurarter hade han såsom gåfvor mottagit i Åbo.

[3]) Fortsättningen, hvilken utlofvades skola komma »*proxime*», publicerades först 1738 i den då utgifna delen för 1735 (p. 12—22). Dröjsmålet vållades af And. Celsii utländska resa, under hvilken »ej hafver något utkommit i Allmänheten, som kan vittna om Kongl. Societetens verksamhet under den tiden.» (Prosperin, *Tal om Kongliga Vetenskaps Societeten i Upsala p. 30*).

Digitized by Google

användt [1]). Dessutom framlades då en förteckning på gjorda iakttagelser eller "rön", uppgående till ett mycket betydande antal. Sådana voro, bland andra, beträffande a) *mineralriket:* om ett slags jern, som ej drager magneten; om gedigen alun i Lule lappmarks berg; om svart, jernhaltig sand i alla floderna; om snäckjord i Helsinglands skogar; om den bergart, hvaraf fjällen bestå; om en "*saxum seminiferum*"; om perlfisket i Purkijaur; b) *växtriket:* om 23, till största delen förr obekanta vide-arter; om ett mot all köld härdigt gräs; om betesväxter, som gifva smör en höggul färg; om lapparnes kärleksdryck; om lapparnes *moxa* eller björkvedsfnöske, som antändt användes mot många sjukdomar; om en växt, som gifver mjölken, utan att den ystes, fasthet af ost; c) *djurriket:* om Carolina-fogelns historia; om den förut obeskrifna fisken Solsensogd; om ett insekt, som genomborrar renarnes hud; d) *ekonomiska ämnen:* om 10 slags nödbröd i Norrland och Finland; om 16 olika slags mjölk i Westerbotten; om kråkor såsom väderleksspåmän i Finland; om lapparnes tre slags kompasser [2]). Härtill lades sedan vid Vetenskaps-Socie-

---

[1]) Dess fullständiga titel är: CAROLI LINNÆI *Florula Lapponica quæ continet Brevem Catalogum plantarum, quas per provincias Lapponicas Westrobothnienses, Umensem puta, Pithoënsem, Lulensem & Tornensem observavit in itinere Lapponico quod Societatis Reg. Lit. & Scient. stipendio munitus peregit 1732.*

[2]) Den fullständiga förteckningen eller »*index observationum*» är numera ej bekant. Det här angifna är hemtadt ur LINNÆI bref af d. 4/1 1733 till AND. CELSIUS (jfr nedan sid. 152), hvaraf äfven framgår, att »rönens» antal varit minst 206. — Med den ofvan angifna »saxum seminiferum» (i den i det följande omtalade danska tidskriften öfversatt med »en Laplands steen, som frembringer korn») menas antagligen den i LINNÆI bref till STOBÆUS (dateradt d. 12 Juni — förmodligen skriffel i st. f. Juli — 1732) omnämnda, som såg ut, som om den varit sammansatt af idel smärre korn. — Blåhake-sångaren (*Luscinia suecica*), som af OL. RUDBECK D. Y. anträffades vid Torne träsk, kallades af honom *Avis Carolina*, emedan »salig konung CARL XI baltzamerade fågeln nådigt af mig emottagit och betraktat» (O. RUDBECKS föreläsningar, mscrpt. D. 151 i Ups. univ:s bibliot.). — Lapparnes »Solsensogd» erhöll sedan af LIN-

Digitized by Google

tetens sammanträde d. 10 Febr. 1733 "berättelse 1. om boskapsdöden i Torne, 2. om *Aconito* i Medelpad, som ätes, 3. om en Lectus Extemporaneus af en wiss mossa i skogen" [1]). För allt, hvad sålunda blef Societeten meddeladt, gafs "dess approbation" och uttalades hennes "fulla nöje".

Ännu ett bevis på huru märkvärdig LINNÆI Lapplandsresa ansågs vara, kan man finna deri, att hans lärare, Professor L. ROBERG, hvilken han naturligtvis efter sin hemkomst besökte, skyndade att efter diktamen nedskrifva en ganska utförlig berättelse öfver resans gång m. m.[2]).

Äfven till utlandet gingo berättelser om den unge studentens händelserika färd och om hvad han derunder uträttat.

NÆUS namnet *Cyprinus Aphya.* — Lapparnes »kompasser» hemtades från trädens olika utveckling och utseende på de mot olika väderstreck vända sidorna.

[1]) »Då Arch. och Ridd. reste på Lappfjällen, råkte han en gång ingen koja; måste således lägga sig i skogen. De höggo löf och lade kring sig, men han frös. En lapp i Arch:s sällskap mätte hans längd, gick bort, der *Polytrichum* [= björnmossa] wäxer, skar ut et stöke, så stort han wille, lade ett ofwan uppå Arch. och Riddaren. Det war warmt som de bästa sängkläder». (Ant. från LINNÉS föreläsningar öfver diæten, trol. 1771; afskr. i Ährlingska samlingen). »Jag har legat häri med admiration. Denna sin bolster kunna de [= lapparne] *ex latere* krama ihop och binda den uti en *fasciculus*, som man med 2 händer kan gripa, det gömma till nästa afton, föra med sig, irrorerat med litet vatten, då det får sin förra elasticitas». *(Iter Lappon. p. 63).*

[2]) Dessa ROBERGS anteckningar finnas i afskrift »*ex origin.*» i B. BERGII i Kgl. Vetenskaps-Akademiens bibliotek förvarade brefsamling (vol. XX) och äro tryckta i CARL VON LINNÉS *svenska arbeten häft. V sid. 73—77.* Dersammastädes omtalas ock »ännu en annan af ROBERG uppteckned berättelse, muntligen afgifven af ZACHARIAS UNÆUS, ... om hans sammanträffande med LINNÆUS i Lule och Torne samt om några hörsägner med afseende på Lappland och lapparne». Denna berättelse, som äfven finnes i B. BERGII brefsamling, innehåller endast helt få rader om LINNÆUS och hans resa. Det öfriga utgöres — i motsats till hvad ÄHRLING uppgifver — af några uppgifter om en del af UNÆUS iakttagna naturföremål m. m. samt förnämligast af en beskrifning på perlfisket i Purkijaur.

Digitized by Google

Redan ett par veckor efter afresan från Upsala meddelades derifrån genom ett d. 7 Juni 1732 dateradt bref läsarne af den af Professor J. Kohl i Hamburg utgifna tidskriften *Nieder-Sächsische Nachrichten von gelehrten neuen Sachen* (årg. 1732 N. 47 p. 398)[1]) den underrättelsen, att Herr Carolus Linnæus, som på uppdrag af Kgl. Vetenskaps-Societeten skulle undersöka Lapplands naturalhistoria, redan i Maj anträdt sin färd. Efter hans hemkomst lemnades i samma tidskrift (1733 N. 64 p. 523) en kort redogörelse för färden och för tvenne arbeten, *Flora Lapponica* och *Lachesis Lapponica*, som voro under utarbetning.

---

[1]) Redan förr hade sagda tidskrift meddelat bref från Upsala, hvari Linnæus och hans arbeten med loford omnämnts. I årgången 1732 N. VI p. 45, XII p. 94 och XXII p. 177 hade omtalats hans *Hortus Uplandicus* och det der använda nya systemet, hans af 12 delar bestående *Fundamenta botanica* samt hans under utarbetning varande *Methodus avium Suecicarum* och *Insecta Uplandica*. — Man har uppgifvit, att författaren af dessa meddelanden skulle varit Linnæus sjelf, som sålunda skrytsamt »ej satt sitt ljus under en skäppa», och ett stöd härför har man trott sig finna i de ordagranna citat ur Linnæi manuskript, som här förekomma. Det är dock att märka, att de tre i denna not anförda brefven äro skrifna i Upsala under Januari, Februari och Mars 1732, då Linnæus vistades i Småland och Skåne, äfvensom att det bref, hvari Lapplandsresan omtalas, är dateradt »Upsala d. 3 Juni», d. v. s. just den dag, då han befann sig vid Lycksmyren i Lycksele lappmark. Af Linnæi dagbok under utländska resan framgår dessutom, att det var först vid ett besök d. 30 April 1734 hos »den ogement humane Prof. Kohl», som han såg sig vara i hans tidskrift »6 gånger med största beröm beskrifven». — Åtskilliga omständigheter, hvaribland den påfallande likheten mellan meddelandet i ofvannämnda N:o 47 och det tillkännagifvande, som af Kgl. Vetenskaps-Societetens Sekreterare And. Celsius infördes i Posttidningen, gör det mer än troligt, att det varit denne, hvilken bevisligen stod i korrespondens med Kohl, som lemnat underrättelser om Linnæi vetenskapliga verksamhet. Att Linnæus till påseende lemnat nämnde sin gynnare sina i manuskript varande ungdomsarbeten, är så mycket antagligare, som just dessa såsom meriter åberopades i hans då till Societeten inlemnade, men ännu ej afgjorda ansökan om reseunderstöd.

Digitized by Google

Sagda tidskrift var ej den enda, som underrättade utlandets lärde om den unge svenske naturforskaren och hans äfventyrliga färd. I *Commercium Litterarium, ad Rei Medicæ et Scientiæ Naturalis incrementum institutum* — en i Nürnberg utkommande publikation — meddelas först (1733 hebd. V p. 34), att enligt ett i London d. 19 Dec. 1732 af Jo. Jac. Dillenius till Trew skrifvet bref skulle "a Botanophilo quodam, Dn. Linnero" (sic!) en lappländsk resa hafva företagits för botaniska studier; härom hade brefskrifvaren erhållit underrättelse af And. Celsius, hvilken han träffat i London. I samma tidskrifts följande årgång (hebd. X p. 73) meddelas först ett af And. Celsius i Berlin d. 15 Febr. till Trew skrifvet bref, och detta tjenar såsom inledning till ett derefter meddeladt (till latin öfversatt) utdrag ur ett Linnæi till den förre ställdt bref af d. 4 Jan. 1733[1]).

Slutligen meddelade äfven den i Köpenhamn utgifna tidskriften *Nye Tidender om lærde og curieuse Sager* en kort underrättelse om resan och de derunder gjorda iakttagelserna, uppenbarligen till det väsentligaste hemtad ur Linnæi ofvannämnda bref. Betecknande för den ringa förbindelsen den tiden mellan Sverige och Danmark är, att det var först i Oktober 1734 — alltså fulla två år efter Linnæi återkomst till Upsala — som åt Danmarks literärt bildade allmänhet meddelades den nyheten, att "Til Upsal er Carl Linnæus, *Professor Botan.* (!), der .... har været i Lapland, fra samme sin Rejse igien tilbage kommen"[2]).

Skulle man nu framkasta den frågan: *förtjenar verkligen denna* Linnæi *Lapplandsfärd genom de derunder vunna resultaten det myckna loford, som ända in i våra dagar*

---

[1]) Det är början af detta, som — öfversatt på tyska — sedan meddelades i Kohls ofvannämnda tidskrift N. 47.

[2]) I fortsättningen omtalas, att »sammested [i Upsala] venter mand fra Olao Rubbech (!) et stort Verk» o. s. v.

Digitized by Google

kommit densamma till del?, så torde ett obetingadt *ja* härtill böra svaras. Man behöfver endast genomgå hans dagbok för att intagas af förvåning öfver, huru det var möjligt för en person med den i alla afseenden så ytterst knapphändiga och bristfälliga utrustning, som den, hvilken stod LINNÆUS till buds, att i då så godt som alldeles okända trakter kunna ej allenast taga sig fram, utan ock göra iakttagelser, hvilka skingrade en mängd förr rådande falska föreställningar och fylde förutvarande luckor, samt hvilka ännu — efter mer än halftannat sekels förlopp — villigt måste erkännas såsom mönstergilla och i många fall såsom grundläggande för senare forskningar. Beundran måste ock väckas, då man ser det varma intresse, som han egnade åt de mest olikartade föremål och förhållanden; hans blick var städse lika vaken, iakttagelseförmågan lika skarp, vare sig det gälde alster ur naturens trenne riken eller innevånarnes ekonomiska förhållanden, seder och bruk, de i olika trakter rådande sjukdomarna och der brukliga huskurerna eller lapparnes språk och lekar. Det iakttagna skildrar han genast i korta, träffande — stundom humoristiska, stundom anslående poetiska — ordalag och med tillhjelp af visserligen föga konstnärliga, men dock karakteristiska och det väsentliga framhållande teckningar, på ett sådant sätt, att det sedan kunde tjena såsom material för en mera utförlig och vetenskapligt noggrann framställning.

Främst af allt det, som af LINNÆUS under Lapplandsresan uträttades, är det, som hörer till botanikens område. Skulle man — såsom man alltför ofta i våra dagar är benägen att göra — mäta detta efter de hemförda samlingarnes omfång, så skulle det komma att intaga en ytterst ringa plats, ty knappt mera kunde hemföras, än hvad som behöfdes för de på stället gjorda beskrifningarnes kontrollerande [1]). Men

[1]) Utom hvad han behöfde för sitt eget herbarium kunde han dock insamla äfven några dupplett-exemplar, som sedan bortgåfvos åt andra botanister. Så t. ex. skänkte han åt Prof. JOH. BURMANN i Amsterdam

Digitized by Google

dessa beskrifningar efter lefvande material egde ett värde, så stort, att den derpå grundade *Flora Lapponica* blef ett verk, åt hvilket såväl af den tidens, som af senare botanister tillerkänts ett högt och bestående värde. Detta beror väl till en ej oväsentlig del derpå, att härigenom kännedom lemnades om vegetationen i trakter, som förr voro i det allra närmaste obekanta, men ock derpå, att jemte det rent deskriptiva meddelades en mängd intressanta uppgifter om de lapska växternas biologiska och geografiska förhållanden samt om deras användning till olika ändamål.

Detta arbete är det enda af större omfång, som uteslutande är grundadt på de under lapska resan verkstälda undersökningarne. Af hans öfriga iakttagelser är endast ett fåtal publiceradt i särskilda småuppsatser[1]); de allra flesta äro inflickade i andra arbeten (t. ex. *Fauna suecica*, *Flora suecica*, *Species plantarum*, *Systema naturæ*). Mycket deraf meddelade han ock under sina föreläsningar, och detta upptecknades flitigt af åhörarne. Särskildt gäller detta om hans iakttagelser rörande lapparnes lefnadssätt och klädedrägt, hvartill af honom fogades jemförelser, i hvilka då i vårt land rådande, af modet och vanan beroende bruk ej sällan framhållas såsom ur hygienisk synpunkt väsentligt underlägsna, hvad han sett hos lapparne. I många fall kan man ej annat än beundra hans sunda uppfattning och framtidsblick.

---

en liten, ännu i behåll varande samling lapska växter (se Th. M. Fries, *Ett Linneanskt herbarium i Paris*, *i Vet.Ak. Förhandl. 1861 p. 255*), och ännu så sent som 1771, då Giseke åtnjöt hans privatundervisning, kunde han gifva denne några sådana (jfr Stöver, *Leben des Ritters* Carl von Linné II p. 292).

[1]) Sådana äro de i Vetenskaps-Akademiens Handlingar (1739) intagna *Om Renarnes brömskulor i Lapland*, *Anmärkning om Lapska Limmet*, *Anmärkning öfwer de Diuren, som sägas komma neder utur Skyarna i Norrige* [= fjäll-lemlarne] och *Beskrifning på Snö-sparfwen*, äfvensom disputationen (1754) *Cervus Rheno*, sedan i *Amoen Acad.* intagen under titeln *Cervus Tarandus*.

Digitized by Google

Så t. ex. då han i fjällen, förtjust öfver den herrliga utsigten[1]), den rena och friska luften samt "det kosteliga, perlande och välsmakande vattnet", skrifver: "Uti *diebus canicularibus*[2]) är hos oss ett allmänt bruk att resa till Surbrunnar för hvar och en, som tycker sig vara illa qvalificerad. Jag kan säga, att jag uti några år nog, Gudi lof, haft temel. helsan, men dock liksom tung och något illa qvalificerad, men så snart jag kom på fjällen, fick jag liksom nytt lif, och var såsom en tung börda tagen af mig. När jag legat några dagar i Norrige, fast jag på intet sätt i verlden debaucherat, var [jag] litet tung; så snart jag kom uti fjällen fick [jag] nytt lif igen, hvar till den pure och *perflatus æër* icke litet lärer contribuera ..... Skulle alltså vara för dem, som hade tillfälle, så hälsosamt resa hit, dricka snövatten, som någonsin att ligga uti tjockt väder vid sumpoge surbrunnar[3])". Hvad LINNÆUS här förordar, är uppenbarligen våra dagars högfjälls-sanatorier.

Åtskilligt af hvad LINNÆUS under sin färd antecknade har ännu ej kommit till full användning. Så t. ex. skola säkerligen, då en fullständig det svenska jordbrukets och vår husliga ekonomis historia engång kommer att skrifvas, vigtiga bidrag kunna här erhållas. Särskildt att beklaga är, att hans *Lachesis Lapponica*[4]), med hvars utarbetande han 1733 var

---

[1]) »En wacker prospekt gör mycket till människans trefnad och munterhet. Arch. och Ridd. såg det tydligen på Lapparne. De, som bo på fjällen, äro muntra och rena i ansiktet, men de, som bo i skogen, tristes och tjurvålne». (Ant. under LINNÉS föreläsningar om diæten).

[2]) Rötmånaden.

[3]) Han tillägger såsom en fördel, att i fjällen »man ej så lätt skulle kunna skrida från surbrunnsreglorna, och ej så lätt få dricka efter middagarna starkt öl etc.»

[4]) Härmed menade han något helt annat än sin dagbok, åt hvars engelska öfversättning J. E. SMITH helt omotiveradt gaf detta namn. — Senare använder han i manuskript benämningen *Lachesis Naturalis* såsom likbetydande med *Diæta naturalis*.

Digitized by Google

sysselsatt och hvari var samladt och ordnadt allt, som rörde lapparnes lefnadssätt m. m., ej blifvit till trycket befordrad. Tvifvelsutan skulle den lemnat mycket värdefulla bidrag till kännedomen om detta märkvärdiga folk, sådant det var, innan det kommit i en intimare beröring med den europeiska civilisationen.

För Linnæus sjelf var lapska resan af största vigt och betydelse. Alldeles påtagligt är nemligen, att under densamma hans energi stärktes, hans vetenskapliga synkrets vidgades, hans iakttagelseförmåga skärptes; kort sagdt, att hans utveckling tog ett stort steg fram emot det mål, som han slutligen skulle hinna. Och dertill förvärfvade han sig äfven rika och oförgängliga minnen för hela lifvet. Väl är sannt, att han under färden mången gång slet ondt till den grad, att han "ej ville resa samma väg för 2000 plåtar"[1]) och förklarade: "curieux har min resa varit, men Gud tröste den, som skall så dyrt, som jag måst, betala sin curieuxitet"[2]). men när mödorna voro förbi, glömdes de snart, under det att det myckna nya, märkvärdiga, ögat och själen tilltalande, som mött honom under färden, framstod allt klarare och mera lockande. Den nära beröringen med de föraktade lapparne gjorde, att de förvärfvade hans varma sympatier, och ofta prisar han sedan deras friska, fria lif[3]). Framför allt hägrade under ål-

[1]) Bref till Stobæus d. 12/6 (12/7?) 1732.

[2]) Bref till L. Roberg d. 14/8 1732. — »Tandem fame, siti, sudore, itinere, æstu, pluviis, nive, glacie, saxis, montibus, conversatione Lapponum satiatus discedo». (*Fl. Lapp. præfat.*).

[3]) »Och du säkre Lapp, du fruchtar intet hwarken krig, hunger el:r pest, som all annor land på en kort tijd förstöra kunna». (*Diæta natural.;* mskrpt i Linn. Soc:s bibliotek). — »Edis, dum securus e lecto surgis, dumque eum petis, nec nosti venena nostra, quæ latent sub dulci melle. Te non obruit scorbutus, nec febris intermittens, nec obesitas, nec podagra; fibroso gaudes corpore & alacri, animoque libero. O sancta innocentia, estne hic tuus thronus inter Faunos in summo septentrione inque vilissima habita terra? numne præfers stragula hæc betulina mollibus serico tectis plumis? Sic etiam credidere veteres, nec male». (*Fl. Lapp. p. 270* under *Betula nana*).

Digitized by Google

derdomens dagar de väna fjällväxterna på ett smekande sätt i hans minne. Ett bevis derpå lemna följande rader ur ett bref af d. 9/11 1773 till en hans korrespondent[1]), då denne skulle lemna sin plats i Lappmarken: "I bjuden nu de majestätliga fjällen farväl. Faren nu väl, I menlöse, täcke fjällblommor: *Andromedæ*, *Saxifragæ*, *Diapensiæ*, *Dryades* etc. I fån sedan aldrig se dem mer. Hälsen dem ifrån mig med ett yttersta *valete*, då I resen tädan".

Då Linnæus med alla sina skatter kom tillbaka till Upsala, var det en sak, som särskildt vållade honom bekymmer. Detta var hans ekonomiska ställning. I det föregående (sid. 118) har omnämnts, att han beräknade omkostnaderna för resan till 600 dlr. kpmt., men att han erhöll blott 400. Vid uppgörande af sin kalkyl antog han den väg, som skulle tillryggaläggas, till 240 mil. Denna siffra berodde emellertid på en uppenbar felräkning[2]), och då han hemkommit, ansåg han sig hafva tillryggalagt 672 mil (af hvilka 150 till fots)[3]); tiden, som från början anslogs till 20 veckor, blef i stället 6 månader. Äfven med antagande, att en del af de tillryggalagda milen voro s. k. lappmil, hvilkas längd är temligen beroende på de vägvisande lapparnes godtycke, är det alldeles uppenbart, att den medförda reskassan var mycket för mager. En stor fördel för honom var den stora gästfrihet, hvarmed han blef "väl fägnad" af svenskar, norrmän och finnar, liksom ock att den in-natura-betalning, hvaraf han delvis betjente sig bland lapparne, var honom ganska förmånlig[4]). Det kunde

---

[1]) Jonas Hollsten, först skollärare i Jockmock, sedan kyrkoherde i Luleå.

[2]) Uppresan till Torneå med sina afstickare till Lappland »blifver tillsammans 170 mil» och »äfven så långt tillbaka .... gifver in summa 240 mil». — Linnæi svaghet i aritmetiken framgår af flera från den tiden förvarade räkningar.

[3]) Brefvet till A. Celsius 4/1 1733.

[4]) »När jag gaf värden [= lappen] en aln tobak, fick jag alltid en ost igen, id est 6 pro 3».

Digitized by Google

dock ej hjelpas, att respenningarne i förtid togo slut. I Torneå måste han derför "taga mot 100 dlr. kpmt af Hr Probsten i caroliner", och då han anländt till Åbo, nödgades han hänvända sig till Studenten C. Fr. Mennander, som "undsatte Linnæum med penningar för det Linnæus läste för honom Historiam naturalem"[1]).

Såväl under som efter resan måste han derför vara betänkt på att förbättra sin ekonomiska ställning. I det bref, som han uppe i fjällen skref till Stobæus[2]), bad han "högeligen att blifva recommenderad till resemynt uti *stipendio Piperiano*". Sedermera anhöll han, samtidigt med att han d. 9/11 inlemnade sin reseberättelse till Kgl. Vetenskaps-Societeten, att densamma "wille wara honom så favorabel och hiälpa honom til något stipendium". Härtill svarades, "at Hr Linneus (!), då han will resa til hans Excell:ce Gref Horn at gifwa honom successen af dess resa muntel. wid handen, får han med sig et bref och Recommendation af Societeten". Huruvida någon sådan resa företagits, är obekant; att något understöd då erhållits, är föga sannolikt.

Ännu en gång, d. 10/2 1733, vände sig Linnæus till Vetenskaps-Societeten, och emedan han då "med ingifwen Räkning bewiste, at han på sin Lappska resa måste sättja sig i ansenelig skuld, så Resolv. at han undfår till någon understöd 120 dlr [kpmt] af de penningar, som af Russworms[3]) Enkia betalas pro labore".

---

[1]) Dessa lektioner gåfvos först följande vårtermin i Upsala. — Mennander, vid hvilken Linnæus alltjemt förblef fästad genom starka vänskapsband, blef sedan biskop i Åbo och dog såsom ärkebiskop i Upsala.

[2]) Dateradt d. 12/6, men uppenbarligen skrifvet senare, troligen d. 12/7 1732. — Då Stipendium Grubbiano-Piperianum, såsom det i donations-urkunden kallas, är stiftadt uteslutande för studerande vid Lunds universitet, hvilket Linnæus redan lemnat, är det svårt att inse, på hvilken grund han skulle kunnat komma i åtnjutande af detsamma.

[3]) Johan Hindrich Russworm var universitetets »bokförare» (= bokhandlare) och hade d. 12/12 1728 erhållit kungligt privilegium på utgifvande af de af Vetenskaps-Societeten publicerade *Acta literaria Sueciæ*.

Digitized by Google

Redan innan detta understöd erhölls, hade LINNÆUS på annat håll sökt att bekomma sådant. Det kongl. stipendium, som han förut innehaft, kunde han, oaktadt medicinska fakulteten gerna det önskat, ej längre få bibehålla, enär den lagstadgade tiden för dess åtnjutande utgick med vårterminen 1732[1]). Deremot fanns en annan stipendiestiftelse, neml. den Wredeska[2]), från hvilken han hoppades kunna erhålla något "till beneficium att uppehålla sig wid Upsala med". Något ordinarie stipendierum var visserligen ej ledigt, men man plägade, då inkomsterna med något större belopp öfverstego utgifterna, till behöfvande studerande utdela af dessa "öfverskottsmedel". För att komma i åtnjutande af denna förmån inlemnade LINNÆUS d. 16 Nov. till Consistorium Academicum en ansökan[3]). Jemte honom framhöllo åtta andra studerande i de mest bevekande ordalag (några på latinsk prosa och en på latinsk vers) sitt stora behof af hjelp och bönföllo ödmjukt om erhållande af ifrågavarande öfverskottsmedel; den farligaste medsökanden var en Candidat OL. MURÉN, hvilken redan förr framstält liknande begäran och som nu

---

[1]) I Medicinska Fakultetens till kansleren ingifna uppgift på innehafvarne af kgl. stipendier vårterminen 1732 heter det: »CAROLUS LINÆUS (sic!) ifrån 1728 till 1732 upburit 630 dlr och således det rum nu jultiden 1732 vacant, hwilket LINÆUS wäl meriterade, der det möjligt wore och sig göra låter». (Riksarkivet).

[2]) Jfr. ofvan sid. 103.

[3]) Se bilagan n. 2. — Denna helt nyligen påträffade skrifvelse synes i viss mån strida mot uppgiften sid. 74, att LINNÆUS endast beträffande vårterminen 1729 klagat öfver nöd. Genomläser man de stipendieansökningar, som den tiden till Consistorium academicum inlemnades, får man emellertid det intrycket, att de sökande sökte öfverbjuda hvarandra i starka uttryck, för att rätt bevekande kunna framhålla sitt behof, hvadan man ej torde få taga dem alldeles efter bokstafven. Sådana uttryck, som att erhållandet af ett sökt stipendium är »till mitt ändamåls fortsättiande så högstnödvändigt, att iag i widrig händelse seer mig ingen utwäg», »propter voluntatem divinam juvate, Mæcenates optimi; alias periam» o. d., äro alls icke ovanliga.

Digitized by Google

skriftligen varmt förordades af Prof. Dan. Djurberg. Resultatet blef emellertid, att konsistorium d. 18 Nov. med 10 röster mot 3 tilldelade Linnæus detta understöd, uppgående för året till "30 plåtar"[1]).

Denna honom tilldelade förmån blef dock ej oanfäktad. Den 14 nästföljande Februari upplästes nemligen i Consistorium ett af Riksrådet och Öfverstemarskalken Grefve De la Gardie till Linnæi ofvannämnde medsökande Murén skrifvet bref, hvari han "lemnar sit bifall, at Consistorium Acad. wille förfoga den anstalt, at bemelte Murén ofvannämde sökte understöd wärkeligen må tilgodo niuta"[2]), hvarjemte Murén ingaf en inlaga af samma innehåll. Consistorium blef uppenbarligen både förvånadt och förargadt häröfver samt beslöt derför, "at som bem:te Candidat i denna sin suppliqve mycket fritt och dierfft sig ut låtit, så måste han framdeles kallas före i Consistorio och der förklara sig, då honom en skälig reprimande härföre bör gifwas"[3]). Tillika afsändes d. 23 Febr. från Con-

---

[1]) I sin sist författade sjelfbiografi säger Linné, att detta skedde »besynnerligen genom Professor Wallraves gunstiga bemedlande». Detta framgår dock ej af Consistorii protokoll; i stället synas Professorerna Beronius, Hermansson och Skyllberg varit de, som kraftigast förde hans talan. — Som detta protokoll synnerligen tydligt lägger i dagen den uppfattning, som den tiden bland professorerna var rådande om Linnæus, meddelas detsamma såsom bilaga 3.

[2]) Consist. prot. $^{14}/_{2}$ 1733.

[3]) Hvad som egentligen synes hafva förtörnat herrar consistoriales, var, att han uppgifvit, att 15 af dem förut lofvat honom sina röster och att några rådt honom hänvända sig till Grefve De la Gardie. — Förbittringen mot Murén lade sig snart; i protokollet för d. $^{31}/_{10}$ s. å. (liksom i senare) omtalas han med idel välvilja och loford. Om något »uppkallande» eller någon »reprimande» talas ingenstädes i protokollen. Vid lugnare eftersinnande torde man haft svårt att finna något »fritt och dierfft» i en böneskrift, som är affattad i de mest servilt krypande ord och med böner till »Högwördigste Fadren» (= Ärkebiskopen) och sökandens »höggunstiga Förmän och Vener. Consist. Academici Höga och Wälborna ledamöter».

Digitized by Google

sistorium till Grefve De la Gardie en skrifvelse, hvari han till början upplyses derom, att han alls icke hade något att bestämma om Wredeanska stipendiets öfverskottsmedel, utan att detta enligt donationsbrefvet uppenbarligen tillkom Ärkebiskopen samt Consistorium, samt vidare derom, att redan i November Consistorium till stipendiat utsett Studiosus Medicinæ Carl Linnæus, och att det kunde "nu mera så mycket mindre gå derifrån, som bem:de Linnæus äger alla de qvaliteter, som af en skickel. stipendiat erfordras och är derjemte utfattig, hafwandes han i studio Botanico redan giort besynnerl. och ogemena profecter, hwarföre han icke allenast såsom docens förrättat Prof:s wälborne Olof Rudbecks föreläsningar i Botaniqven, utan blef och i förl. år af *Societate Regia et Literaria* utfärdad at företaga en resa op til Lapland, och har wid sin hemkomst upwist mycket så i Physiqven som botaniqven, som märkel. kan illustrera historiam Patriam"[1]). — Och härefter fick Linnæus förblifva i oqvald besittning under det läseåret af "Wredeanska öfverskottsmedlen".

Det återstår nu föga att tillägga till skildringen af Linnæi verksamhet och lefnadsomständigheter under det för honom så betydelsefulla året 1732. Hvarmed han efter sin återkomst till Upsala sysslade, är lätt att inse samt är äfven redan antydt; det var ordnandet och bearbetandet af de hemförda samlingarne och anteckningarne, som lade beslag på hela hans tid och allt hans intresse. Någon undervisning synes han under höstterminen hvarken velat eller hunnit meddela.

Till julen synes han hafva nedrest till Småland för att der träffa sina föräldrar och syskon. Härom berättar hans broder[2]): "1732 om vintern besökte Linnæus sina kära för-

---

[1]) Ups. Univ. arkiv. *Litteræ ad varios.*

[2]) Om detta besök i hemmet finnes intet omtaladt i sjelfbiografierna. Det får dock i viss mån bekräftelse deraf, att i Smålands Nations räkenskaper för 1733 finnes angifvet, att Linnæus vårterminen erlade den afgift »*pro felici reditu*», som borde betalas af hvarje landsman, som varit bortrest från staden. Höstterminen 1732 hade han erlagt liknande afgift efter hemkomsten från Lappland.

Digitized by Google

äldrar eller rättare: han kom hem julaftonen, under det att föräldrarne läste till bords. Ack, med hvad glädje blef han icke då emottagen! — Han talade om sin öfverståndna Lappska resa och huru många äfventyr han genomgått. Hans uppresa var för både honom och föräldrarne så mycket sensiblare, som han yttrade sig aldrig mer få se sin sjukliga och hulda moder". Detta blef ock förhållandet, i det att hon följande sommar afled.

Digitized by Google

Bilaga 1.

Kgl. Vetenskaps-Societetens öppna rekommendationsbref för CARL LINNÆUS under dennes resa till Lappland[1]).

Gunstige Läsare!

Såsom Kongl. Societetens giöromål ibland alt annat, i anledning af Kongl. Maij:ts allernådigste resolutions 4 §. består therutinnan, at thetta Rikets Historia naturalis genom behörig aktsamhet och flit må bettre utarbetad och högre brakt blifwa; så har af Societeten effter Præsidis illustris, Riks-Rådets och Præsidentens Högwälborne Hr. Grefwe ARVED HORNS nådgunstiga bifall och samtycke, gifwit af Ekebyholm d. 2 sistledne i denna månad, Studiosus Medicinæ H:r CAROLUS LINNÆUS i anseende till den grundeliga kunskap och förfarenhet han i bemelte studio äger, blifwit utwald, at anställa en resa på Societetens omkåstnad til Norra delen af Swerige och serdeles til Lappland, at therest allahanda nytt och märkwärdigt i de trenne Naturens Riken noga upsöka, såsom allahanda slag Bergarter, Mineralier, Metaller, samt fossilier, diur, foglar och fiskar, insecter, och i synnerhet allahanda slag trän, örter, gräs och mossar. Och som then Gunstiga Läsaren lärer tilförende wara nogsamt öfwertygad at thetta Societetens fattade upsåt, länder så wäl til de Physicaliske wetenskapernes tilwäxt, som til wårt K. Fäderneslands heder och nytta, så förmodar och beder Societeten tjenstligen at Gunstige Läsaren, af kiärlek för thet almänna bästa, intet sig undandrager at på alt möjligit sätt wara bemelte Hr. LINNÆUS på thes långa och beswärliga resa behielpelig, samt thetta hans berömliga och nyttiga förehafwande i hwargehanda mål understödia och befordra. Societeten skal en sådan gunst och godhet altid med skyldig erkiänsla weta at bemöta, samt önska den gunstige Läsaren af den Aldra högste Guden all andelig och timmelig wälsignelse. Gifwit i Upsala then 12 Maij åhr 1732.

På Kongl. Wettenskap-Societetens wägnar
(Underskrift saknas).

Original-konceptet finnes förvaradt i Kgl. Vetenskaps-Societetens arkiv.

Digitized by Google

Bilaga 2.

Studeranden Carl Linnæi ansökan att erhålla Wredeska stipendiets öfverskottsmedel.

Magnifice Domine Rector
och
Venerandum Consistorium!

Inför Hans Magnificence och Venerandum Consistorium fördristar jag mig i diupaste ödmiukhet med denna min suppliqve inkoma, angående öfwerskotz medlens i dett Wredianiska stipendiumet åhtniutande. Jag har nu hela tijden först i Lund, sedan här med största möda kunnat mig uppehålla, och nu äntel:n ser mig ingen wäg öfrig att kunna wid Academien uthärda, hälst som jag inge anhörige har att tillita, och dett lilla stipendium Regium jag mig här tills hugnat af, är redan exspirerat. Drar altså till Hans Magnificence och Venerandum Consistorium den ödmiuka tillförsicht, att De mig, nu i största nöd stadd, här med täcktes hugna, hälst som jag är fattigare än någon af mina competitorer, kanske ock torde hafwa samma meriter, som de, då jag äfwen skall beflita mig, så snart som de, att blifwa publico till någon tienst. Jag afwachtar nu en gunstig resolution och förblifwer med all wördnad

Magnifici D:ni Rectoris
och
Venerandi Consistorii

Upsal. d. 16 Nov. 1732.

ödmiukaste tienare
Carl Linnæus.

Originalet finnes i Upsala universitets arkiv bland Acta Consistorii 1732.

Digitized by Google

Bilaga 3.

Utdrag ur Consistorii Academici i Upsala protokoll den 18 November 1732.

§ 13. Gaf Hr Rector wid handen, at nu skulle företagas voteringen til det lediga stipendiatrummet efter Mag:r SKUNCK till Wrediska öfverskottsmedlen, hwarföre namngofwes de, som här til sig anmält, nembl. Mag. NILS WALLERIUS Nericius, DAHLSTRÖM Westm., PETRUS ELVIUS Dalek., VIMMERSTET Calm., CHRISTOPH. JUSTUS Helsing., SANTHE SANTHTESON Smol., CARL LINNÆUS Smoland., Cand. OLOF MURÉN Gestr., HALENIUS Uplandus.

Prof. BERONIUS voterade på studenten CARL LINNÆUS Smol. så för des stora medellöshet som des ogemena progresser uti studio Botanico och de öfrige delar af Medicinen, hwarföre han ock redan af experientissima facultate Medica fått veniam publice docendi, fast han och derjemte gerna skulle önska at Candidaten MURÉN, som han äfwen känner för en qwick och fattig dräng, måtte wid tilfälle bli hulpen.

Pr. WINBOM faller efwen på LINNÆUS för de af Pr. BERONIUS anförde skäl.

Pr. KLINGÉNSTIERNA efwenledes.

Pr. BOBERG upskickat sit votum skrifteligen för Cand. MURÉN, såsom medellös och mycket skickelig.

Pr. FRONDIN kan intet annat än lemna sit votum til Candid. MURÉN för des store fattigdom och wackra progresser i studierne.

Pr. HERMANSON faller med sit voto på LINNÆUS såsom ganska fattig och medellös, 2. såsom den der med beröm förrättat Pr. RUDBECKS Lection i Botaniquen, 3. nyl. giort en resa op til Lapmarken och derifrån hämtat mycket så i physiqven som andra saker, som märkel. kunna illustrera Historiam Patriam.

Prof. NESSELIUS conformerar sig med Hr. Pr. HERMANSON, ehuru han tänkt votera på någon annan.

Pr. WALLRAVE nämner LINNÆUS i anseende til de för honom andragne skäl och motiver.

Dr. SCHYLLBERG. Som Cand. MURÉN är et mycket wackert ämne och derhos fattig, hade han gierna fallit på honom, men som LINNÆUS

Digitized by Google

finnes wara ingenio singulari och så til säjandes seculari, är derhos ganska fattig och så wida avancerat i sina studier, at experientissima facultas Medica erkänt honom god at någon tid förwalta i Pr. wälborne RUDBECKS ställe des Profession, så kan han intet annat, än bifalla des begiäran.

Dr. WALLIN bifaller LINNÆUS, fast han för detta intet wetat, at han sökt detta stipendio.

Dr. CELSIUS lät genom Pr. BERONIUS antyda, at han ger sit votum til LINNÆUS.

Dr. DIURBERG upskickat sit skrifftel. votum för Cand. MURÉN i anseende til des wackra studier och erbara lefwerne.

Hr Rektor [Professor E. MELANDER] tilstod, at han hafft tankar [på] Cand. MURÉN i anseende til des studier och wackra förhållande, men i anseende åter til de skäl, som för LINNÆUS anförde äro, så conformerar han sig med de öfrige Herrar Consistoriales för honom LINNÆUS.

Som Stud. CARL LINNÆUS sålunda per pluralitatem fåt desse öfwerskottsmedel, så resolverades at Candidaten MURÉN med första lägenhet måtte bli soulagerad.

Digitized by Google

Rättelser.

Sid. 48 rad. 2 står: man läs: men
» 49 (i slägttaflan) står: Lindeiius läs: Lindelius
» 53 (» ») uppgifves Samuel Linnæi hustru vara född 1743; läs: 1731.
» 55 rad. 15 står: 1729 läs: 1728
» 71 not. [3]). Den gissningsvis här lemnade förklaringen på uttrycket »7 omgångar» är antagligen ej riktig, utan dermed afsågs snarare, att kring det i salens midt varande dissektionsbordet voro anbragta 7 amfiteatraliskt ordnade bänkrader.
» 93 rad. 7 står: uträknar läs: uppräknar
» » » 24 » en » ett
» 129 » 20 » en gång » en gång»
» 141 » 4 » 16 » 15

Digitized by Google

Digitized by Google

REDOGÖRELSE

FÖR

KONGL. UNIVERSITETET I UPSALA

UNDER DET AKADEMISKA ÅRET 1894—1895

AF

UNIVERSITETETS REKTOR.

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by Google

Digitized by Google

Öfverallt i vårt land, och jemväl flerestädes i andra protestantiska länder, högtidlighölls den 9 december 1894 300-årsminnet af Gustaf II Adolfs födelse. För Upsala universitet, hvilket i honom vördar ej blott den ädle hjelten och den störste bland Sveriges konungar, utan ock den förnämste bland sina välgörare, måste det naturligtvis kännas såsom en oeftergiflig pligt att då — om ock på ett svagt sätt — lägga i dagen sina känslor af beundran, kärlek och tacksamhet. En akademisk fest, i hvilken äfven Uplands regemente och Upsala studentkår deltogo, firades derför sagda dag i universitetets aula, hvarvid å universitetets vägnar professoren d:r *O. Alin* i ett tal och professoren d:r *C. R. Nyblom* på vers tolkade betydelsen af den store konungens lifsgerning och den maning, som densamma ställer till Sveriges folk. En inbjudningsskrift: *Naturalhistorien i Sverige intill medlet af 1600-talet* hade af universitetets rektor blifvit för denna fest utgifven.

Äfven under det nu förflutna akademiska året har universitetet fått mottaga många bevis på den välvilja och det intresse, hvarmed detsamma af såväl offentliga myndigheter, som enskilda personer ihågkommes och omfattas. I främsta rummet bör dervid med tacksamhet nämnas innevarande års Riksdag, som genom höjande af bibliotekets årsanslag från 15,000 till 24,000 kronor väl ej fullständigt, men dock i mycket väsentlig mån afhjelpt ett sedan länge kändt behof, till gagn för den vetenskapliga verksamheten inom alla de talrika vetenskapsgrenar, som vid universitetet äro represen-

Digitized by Google

terade. Derjemte hafva af Riksdagen följande nya anslag beviljats: 2,000 kr. till anskaffande af instrument för zootomiska laboratoriet, 2,500 kr. till arvoden åt tvenne extra biträden vid meteorologiska institutionen under det år, särskilda molnobservationer derstädes komma att pågå, samt 150 kr. årligen till undervisningsmateriel åt seminariet för sanskrit och jemförande indoeuropeisk språkforskning. De anslag, som på extra stat förut blifvit beviljade till aflöning af trenne universitetslektorer, för undervisning i geografi och till arfvoden åt e. o. biblioteksamanuenser, hafva äfven detta år blifvit förnyade. Den frikostiga välvilja, som sålunda universitetet äfven detta år fått röna från Riksdagens sida, skall för visso möjliggöra ett mera framgångsrikt arbete i vetenskapens och den fosterländska bildningens tjänst.

De nya byggnader för den botaniska institutionens räkning samt de ändringar och reparationer i det gamla institutionshuset, hvartill statsanslag förut beviljats, hafva under läsårets lopp blifvit fullbordade. Härigenom har vunnits väsentligt ökadt utrymme för botaniska museet och i alla afseenden bättre laboratorii-lokaler, än de förut begagnade, hvarjemte trädgårdens prefekt och öfriga vid densamma fast anstälda personer erhållit nya, mera tidsenliga bostadslägenheter. Länge eftersträfvade önskningsmål hafva derigenom blifvit uppnådda, till väsentligt gagn för botanikens studium härstädes.

Frikostighet och välvilja hafva ock af enskilda personer visats såväl universitetet i dess helhet, som dess särskilda institutioner. Härom vittna bland annat de talrika gåfvor, för hvilka i det följande skall närmare redogöras.

En professorsinstallation har under det gångna året egt rum, i det att professoren i statsrätt, förvaltningsrätt och folkrätt, juris och filosofie doktorn *Knut Hugo Blomberg* den 9 november 1894 tillträdde sitt embete med en föreläsning *om de konstitutionella garantierna för domstolarnes oafhängighet och sjelfständighet.* Det program, hvarmed rektor inbjöd till

Digitized by Google

åhörande af densamma, åtföljdes af en uppsats: *Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné. II.*

Icke mindre än trenne akademiska lärare, nemligen professorerna *I. S. Landtmanson*, *C. Y. Sahlin* och *P. Hedenius*, hafva begagnat sig af sin rättighet att på grund af uppnådd hög ålder från de af dem innehafda embetena erhålla afsked med pension. För den aldrig svikande plikttrohet, hvarmed de under långa tider egnat sina krafter åt universitetets tjenst, och för allt det gagnande, som de derunder uträttat, hafva de i hög grad gjort sig förtjenta af medlärares och lärjungars tillgifvenhet och tacksamhet.

Ur de akademiska lärarnes krets har en medlem genom döden blifvit bortryckt, i det att docenten i praktisk filosofi *Lawrence Heap Åberg* afled den 1 april innevarande år. Genom det varma intresse, hvarmed han egnade sig åt studiet och lösningen af flera, för menskligheten vigtiga frågor, har han i vida kretsar förvärfvat sig erkännande såsom en varmhjertad och begåfvad forskare, hvilkens förtidiga bortgång måste väcka känslor af sorg och deltagande.

Digitized by Google

Konunga- och Kanslersbref.

1 juni 1894. Förordnande om indragning af adjunkturen i kirurgi och obstetrik samt tillsättande af e. o. professorsbefattning i oftalmiatrik, äfvensom öfverförande af det vid fullbordad ombildning af adjunkturer m. m. uppkomna öfverskottet, 500 kronor, till det belopp, som jämlikt nådiga brefvet den 1 juni 1877 är ställdt till Kongl. Maj:ts disposition, hvilket belopp sålunda hädanefter utgör 2,500 kronor. K. Maj:t.

12 juli 1894. Fastställelse af studieplan för ämnet zoologi i filosofie kandidat- och licentiatexamina. Kansl.

17 augusti 1894. Medgifvande för stud. *K. A. Lindblom* att, utan hinder deraf att han redan aflagt teologisk-filosofisk examen och examen inför teologisk fakultet, få ånyo undergå teologisk-filosofisk examen. K. Maj:t.

5 oktober 1894. Tillstånd till försäljning af en gårdstomt med byggnader, tillhörande akademihemmanet Kyrkbyn N:o 1 i Dingtuna socken. K. Maj:t.

14 december 1894. Medgifvande att e. o. prof. *Hammarskjölds* besparade lön må användas för uppehållande af undervisningen inom den juridiska fakulteten. K. Maj:t.

18 januari och 15 februari 1895. Tillstånd för studerandena från Kejs. Alexanders universitetet i Helsingfors *T. L. Streng* och *J. I. Limnell* att, utan hinder deraf att de icke vid svenskt läroverk aflagt föreskrifna prof i latinska språket och matematik, vid Upsala universitet aflägga medicinsk-filosofisk examen. K. Maj:t.

Digitized by Google

26 januari 1895. Medgifvande för doc. *Aurivillius* att under resa i vetenskapligt ändamål få behålla innehafvande rörligt docentstipendium. Kansl.

26 februari 1895. Förändring i fråga om den Upsala universitets ombudsman tillkommande rese- och traktamentsersättning. Kansl.

8 mars 1895. Tillstånd för e. o. Hofrättsnotarien *G. A. Koersner* att aflägga juris utriusque kandidatexamen efter föregången pröfning i endast de för juridisk-filosofisk examen föreskrifna ämnen, som icke ingå i den förberedande pröfningen för examen till rättegångsverken. K. Maj:t.

27 april 1895. Medgifvande för fil. kand. *A. V. Nyberg* att under vistelse vid utländskt universitet uppbära ett stipendium vid Upsala Universitet. K. Maj:t.

10 maj 1895. Allmänna bestämmelser för seminarierna inom filosofiska fakulteterna vid rikets universitet jemte fördelning af de för seminarierna beviljade anslag. K. Maj:t.

10 maj 1895. Bestämmelse derom att den lediga professuren i allmän patologi, patologisk anatomi och allmän helsovård hädanefter skall omfatta patologi och allmän helsovård. K. Maj:t.

31 maj 1895. Tillstånd till försäljning af akademihemmanet N:ris 1 och 2 Hammarby om 1 mantal i Bondkyrko socken. K. Maj:t.

Styrelse- och personalförhållanden.

Såsom universitetets rektor fungerade prof. *Th. M. Fries* och såsom prorektor prof. *O. Hammarsten.*

Såsom dekaner tjänstgjorde för den teologiska fakulteten domprosten prof. *U. R. F. Sundelin*, för den juridiska fakulteten prof. *K. H. Blomberg*, för den medicinska fakulteten e. o. prof. *O. V. Petersson*, för den filosofiska fakulteten och

Digitized by Google

dess matematisk-naturvetenskapliga sektion e. o. prof. *F. R. Kjellman* samt för filosofiska fakultetens humanistiska sektion e. o. prof. *J. A. Lundell.*

Ledamöter af det mindre akademiska konsistoriet voro jemte rektor, prorektor och universitetsbibliotekarien professorerna *Tottie*, *Nordling*, *Clason*, *K. R. Geijer* och *Dunér.*

I drätselnämnden tjänstgjorde, utom självskrifne ledamöter, professorerna *Thalén*, *Hammarsten* och *Trygger.*

Tjänstledigheter och förordnanden:

Inom den *teologiska fakulteten:* Assistenten *Martin* var på grund af sjukdom tjänstledig en månad under vårterminen. Vik. doc. *Quensel.*

Den e. o. professuren i exegetik uppehölls under slutet af höstterminen på grund af doc. *Staves* sjuklighet af doc. *Kolmodin.*

Doc. *Kolmodin* åtnjöt under vårterminen tjänstledighet på grund af sjukdom.

Dessutom åtnjöts under sommarmånaderna tjänstledighet af prof. *Ekman.*

Inom den *juridiska fakulteten:* Prof. *Trygger* åtnjöt tjänstledighet från och med den 14 maj för utländsk resa.

E. o. prof. *Hammarskjöld* var såsom förordnad ledamot af nya lagberedningen och derefter såsom ledamot i lagbyrån förhindrad tjänstgöra under läsåret. Vik. doc. *Dahlberg.*

Doc. *K. J. W. Sjögren* var förordnad att uppehålla den lediga e. o. professuren i romersk rätt, juridisk encyklopedi och rättshistoria.

Inom den *medicinska fakulteten:* Prof. *Hedenius* åtnjöt tjänstledighet under september månad.

Den lediga professuren i allmän patologi, patologisk anatomi och allmän hälsovård uppehölls under vårterminen af laborator *Sundberg*, hvars laboratorstjänst uppehölls af med. lic. *A. Vestberg.*

Digitized by Google

Prof. *Henschen* åtnjöt tjänstledighet från den 7 juni till den 7 augusti såsom intendent vid Sätra brunn. Vik. e. o. prof. *Petersson.*

Prof. *Lennander* erhöll tjänstledighet under juni, juli och augusti månader 1894 och under vårterminen 1895 för vistelse å utrikes ort. Vik. doc. *Dahlgren* utom under tiden den 16 juli—31 augusti, då med. lic. *B. Carlson* tjänstgjorde såsom vikarie.

Doc. *Rosendahl* var förordnad att under läsåret uppehålla den lediga e. o. professuren i allmän och experimentel farmakodynamik och farmakognosi.

Med. lic. *T. G. W. Björck* bestred äfven under detta läsår den lediga öfverläkaretjänsten vid hospitalet och e. o. professorsbeställningen i psykiatri.

Doc. *Dahlgren* har under hela läsåret uppehållit undervisningen vid kirurgiska polikliniken.

Under sommarmånaderna åtnjöts tjänstledighet af professorerna *Clason* och *Lindfors.*

Inom den *filosofiska fakultetens humanistiska sektion:* Prof. *Sahlin* beviljades tjänstledighet under senare delen af september månad. Vik. doc. *Edfeldt*, som efter prof. *Sahlins* afskedstagande erhöll fortsatt förordnande att under läsåret uppehålla professuren i praktisk filosofi.

E. o. prof. *Sundén* samt professorerna *P. A. Geijer* och *K. R. Geijer* voro på grund af censorsuppdrag hindrade att tjänstgöra, den förstnämnde efter den 23 maj och de öfrige under hela examensperioden i maj månad. Vikarier docenterna *Persson*, *Rydberg* och *Burman.*

E. o. prof. *Sundén* uppehöll under hela läsåret med undantag af den 23—31 maj den lediga professuren i latinska språket och litteraturen.

Prof. *Almkvist* var tjänstledig från den 30 juni t. o. m. den 20 september för utrikes resa. Vik. under examensperioden i september doc. *Nylander.*

Digitized by Google

E. o. prof. *Läffler* åtnjöt på grund af sjukdom tjänstledighet under läsåret. Vik. doc. *Wadstein.*

Prof. *Alin* var såsom riksdagsman och censor förhindrad att tjänstgöra under vårterminen. Vik. doc. *Varenius*, hvilken erhöll tillstånd att utbyta en af sina offentliga föreläsningar i veckan mot skyldighet att leda seminarieöfningar.

Professorerna *Hjärne, Noreen* och *Erdmann* erhöllo tillstånd att utbyta en föreläsningstimme i hvarje vecka mot skyldighet att leda seminarieöfningar. Professorerna *K. R. Geijer* och *K. F. Johansson* erhöllo liknande tillstånd för höstterminen.

E. o. prof. *Boëthius* var såsom censor och riksdagsman förhindrad att tjänstgöra under höstterminen f. o. m. den 10 december samt under hela vårterminen. Vik. doc. *Nordvall.*

Prof. *Danielsson* var tjänstledig under tiden den 1—15 februari för afgifvande af sakkunnighetsutlåtande.

Doc. *Nyström* var under hela läsåret förordnad att fortfarande uppehålla undervisningen och examinationen i geografi.

Doc. *Persson* upprätthöll under hela läsåret på förordnande e. o. professuren i klassiska språk.

Doc. *Vide* åtnjöt under läsåret till den 1 april tjänstledighet för fortsatt vistelse i Grekland såsom Letterstedtsk resestipendiat.

Doc. *Levertin* åtnjöt tjänstledighet under läsåret för att föreläsa vid Stockholms högskola.

Doc. *Andersson* var tjänstledig under läsåret i och för bestridande af lektorsvikariat vid Nya Elementarskolan i Stockholm.

Doc. *Hellquist* beviljades tjänstledighet för att mottaga Svenska Akademins uppdrag att i Lund deltaga i arbetet med utgifvande af en svensk ordbok.

Doc. *Stavenow* åtnjöt tjänstledighet under läsåret för fortsatt bestridande af ett förordnande vid Göteborgs högskola.

Doc. *Key* beviljades tjenstledighet från den 15 januari till den 15 februari för fullbordande af ett litterärt arbete.

Digitized by Google

Dessutom åtnjöts under sommarmånaderna tjänstledighet af professorerna *Alin*, *Hjärne*, *Noreen*, *K. R. Geijer*, *P. A. Geijer* och *K. F. Johansson*.

Inom den *filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion:* Prof. *Cleve* åtnjöt tjänstledighet från den 23 november till den 15 december för företagande af utländsk resa. Vik. doc. *Bladin*.

Professorerna *Lundquist* och *Dunér* voro såsom censorer hindrade att tjänstgöra under examensperioden i maj månad. Vikarier doc. *H. Petrini* och observator *Charlier*.

Prof. *Fries* var i egenskap af rektor fortfarande befriad från de till hans professorsembete hörande föreläsningar och examina. Vik. e. o. prof. *Kjellman* och för denne senare doc. *Juel*.

Prof. *Sjögren* erhöll tjänstledighet från den 1 juli till årets slut. Vik. docenterna *Munthe* och *Nordenskjöld*.

Laborator *Ångström* erhöll tjänstledighet f. o. m. den 8 maj för anträdande af utländsk resa.

Doc. *Aurivillius* var under vårterminen tjänstledig för företagande af en vetenskaplig resa till Sveriges vestkust.

Doc. *Fineman* var tjänstledig under läsåret för bestridande af lärarebefattning vid Kongl. Sjökrigsskolan.

Doc. *Nordenskjöld* beviljades tjänstledighet under ett år f. o. m. den 4 maj 1895 för att såsom innehafvare af det Byzantinska resestipendiet företaga en utländsk resa.

Dessutom åtnjöts under sommarmånaderna tjänstledighet af professorerna *Hildebrandsson* och *Tullberg*.

Vid *biblioteket:* Bibliotekarien *Annerstedt* åtnjöt tjänstledighet från den 17 juli till och med den 31 augusti. Vik. tredje amanuensen doktor *A. Andersson*, samt för denne senare e. o. amanuensen *M. Hulth*.

Förste amanuensen grefve *E. Lewenhaupt* åtnjöt tjänstledighet till den 17 juni samt under tiden 17 juli—31 augusti. Vik. e. o. amanuensen *R. Almqvist*.

Digitized by Google

E. o. amanuensen *H. Elmquist* var tjänstledig under läsåret från den 25 september.

Till e. o. amanuenser antogos fil. kandidaterna *E. Björkman* den 8 september 1894 och *E. Isacsson* den 19 februari 1895, hvilka båda åtnjöto tjänstledighet, den förre under hela och Isacsson under senare delen af vårterminen, samt *J. V. Lundin* den 9 mars 1895.

Vid *kansliet*, *räntkammaren* och *kontoret:* akademisekreteraretjänsten uppehölls på förordnande till den 1 februari af akademinotarien *J. von Bahr;* akademinotarietjänsten bestreds under året af akademikanslisten *P. H. Sjöberg* och akademikanslistbefattningen af e. o. amanuensen v. häradshöfdingen *Anders Radhe.*

V. häradshöfdingen, frih. *C. A. von Friesendorff* antogs till e. o. amanuens vid det akademiska kansliet den 6 juni 1894 och till e. o. amanuens vid kontoret den 9 mars 1895.

Till e. o. amanuens vid akademiska räntkammaren och kontoret antogs den 29 mars 1895 t. f. akademikanslisten *Anders Radhe.*

Hofrätts e. o. notarien *G. A. Koersner* antogs till e. o. amanuens vid kansliet den 14 maj 1895.

Utnämningar. Vid Universitetet: Docenten med. doktor *C. Th. Mörner* till e. o. professor i medicinsk och fysiologisk kemi den 10 juli 1894.

Akademisekreteraren *B. G. E. Gyllensvärd* till räntmästare vid universitetet den 1 oktober 1894.

Docenten vid Lunds universitet *J. Bager-Sjögren* till docent i teoretisk filosofi den 17 oktober 1894.

Docenten *A. Gullstrand* till e. o. professor i oftalmiatrik den 30 november 1894.

Till universitetslektor i franska språket för en tid af två år, räknad från den 7 december 1894, förordnades M:r *Gaston André Lévy* den 30 oktober 1894, till universitetslektor i tyska språket under två år från och med den 1 ja-

Digitized by Google

nuari 1895 kandidaten *Moritz Weinberg* den 3 december 1894, samt till universitetslektor i engelska språket för en tid af ytterligare två år från och med den 1 januari 1895 Mr *W. E. Harlock* den 3 december 1894.

Docenten *K. U. Nylander* till docent i gamla testamentets exegetik den 8 december 1894.

T. f. konservator *K. A. T. Seth* till konservator vid botaniska museet den 9 januari 1895.

Fil. lic. *J. R. Sernander* till docent i växtgeografi den 10 januari 1895.

Akademinotarien, v. häradshöfdingen *Johan von Bahr* till akademisekreterare den 18 januari 1895.

Fil. doktor *Karl Starbäck* till docent i botanik den 8 april 1895.

Akademikamreraren *Th. Brandberg* till universitetets ombudsman den 27 april 1895.

Utom Universitetet: Docenten *K. U. Nylander* till lektor vid Strengnäs högre allmänna läroverk.

Docenten *O. H. Andersson* till lektor vid Karlskrona högre allmänna läroverk.

Docenten *E. Bolin* till förste stadsläkare i Upsala.

Afsked: Prof. i romersk rätt, juridisk encyclopedi och rättshistoria *I. S. Landtmanson* den 17 aug. 1894.

Prof. i praktisk filosofi *C. Y. Sahlin* den 7 sept. 1894.

Doc. i forngermanska språk *K. Ljungstedt* den 15 sept. 1894.

Doc. i teoretisk filosofi *E. V. Sahlin* den 20 sept. 1894.

Doc. i fysik *K. L. Hagström* den 6 okt. 1894.

E. o. biblioteksamanuensen *Hj. Himmelstrand* den 27 okt. 1894.

Konservatorn vid botaniska museet *A. N. Lundström* den 16 nov. 1894.

Prof. i allmän patologi, patologisk anatomi och allmän hälsovård *P. Hedenius* den 18 jan. 1895.

Digitized by Google

E. o. biblioteksamanuensen *J. A. Almquist* den 29 mars 1895.

Doc. i dogmatik *O. Ahnlund* den 14 maj 1895.

Aflidne: Akademiens f. d. skogsförvaltare, jägmästaren *C. E. I. Ek* den 27 februari 1895.

Docenten i praktisk filosofi *L. H. Åberg* den 1 april 1895.

Stipendier, belöningar och understöd. Doc. *Quensel* beviljades ytterligare förlängning för ett år från den 1 jan. 1895 å teologiska fakultetens docentstipendium på den praktiska linien.

Doc. *Stave* tilldelades för en tid af tre år från den 1 maj 1895 teologiska fakultetens docentstipendium på den teoretiska linien.

Doc. *Dahlgren* uppbar till den 1 augusti 1894 ett årligt anslag å 3,000 kronor af Regnellska donationsfonden samt efter nämda dag dels medicinska fakultetens docentstipendium, dels 1,500 kronor från omförmälda fond.

Doc. *Bolin* förordnades till innehafvare af ett rörligt docentstipendium för tre år f. o. m. den 29 september 1894.

Doc. *Tamm* erhöll förlängning å det fasta docentstipendiet för nyare språk för ytterligare tre år, räknadt från den 1 oktober 1894.

Doc. *Wadstein* tilldelades för tre år från den 8 dec. 1894 det fasta docentstipendiet, som enligt Kongl. brefvet $^{31}/_{5}$ 1889 beviljats åt humanistiska sektionen.

Doc. *Nordvall* förordnades att fortfarande under doc. Stavenows tjänstledighet innehafva det fasta docentstipendiet för de historiska ämnena.

Den för året disponibla räntan af Konung Oscar II:s jubelfestdonation tilldelades Prof. *Wahlund.*

Doc. *v. Schéele* förordnades att för tre år från den 1 april 1895 vara innehafvare af det fasta docentstipendiet för

Digitized by Google

de filosofiska studierna, hvilket från den 1 sept. 1894 innehafts af doc. *Åberg*.

Doc. *Meyer* förordnades till innehafvare af rörligt docentstipendium för tre år från den 1 april 1895.

Doc. *Aurivillius* erhöll förlängning å innehafvande rörliga docentstipendium för ytterligare tre år från den 1 oktober 1894.

Doc. *Pfannenstiel* erhöll förlängning å innehafvande rörliga docentstipendium för ytterligare två år från och med den 1 febr. 1895.

Doc. *Bladin* förordnades till innehafvare af rörligt docentstipendium för tre år från och med den 29 sept. 1894.

Laborator *Ångström* tilldelades af Kongl. Vetenskapsakademien halfva Wallmarkska donationsräntan i och för den instrumentala utrustningen m. m. till en vetenskaplig resa till Teneriffa.

Doc. *Abenius* erhöll af Kongl. Vetenskapsakademien hälften af den Edlundska belöningen för utgifvet vetenskapligt arbete.

Till innehafvare af Filénska legat förordnades docenterna *Juel*, *Wadstein* och *Munthe*.

Riksstatens resestipendier tilldelades för år 1895 doc. *Wadstein* (det större) och laborator *Ångström* (det mindre).

Till innehafvare af 4:de novemberstipendiet för år 1895 förordnades fil. kand. *N. Beckman*, Vestg.

Af Stiernecreutzska stipendiestiftelsens besparingsmedel tilldelades fil. lic. *K. V. Zetterstéen*, Vestm., ett reseanslag å 1,900 kr.

Sederholms inrikes resestipendier för år 1895 tilldelades fil. lic. *K. B. Wiklund* (det större) och doc. *Sernander* (det mindre).

Filosofiska fakultetens resestipendier för år 1894 innehades af professorerna *Almkvist*, *Tullberg* och *Kjellman*.

Teologiska fakultetens jubelfeststipendium tilldelades doc. *Danell*, medicinska fakultetens doc. *Bolin* och filosofiska fakultetens jubelfeststipendier docenterna *Rydberg* och *Hedlund*.

Digitized by Google

Offentliga uppdrag. Förordnande såsom censorer vid mogenhetsexamina innehades under året af professorerna *Lundquist*, *Alin*, *K. R. Geijer*, *Dunér* och *P. A. Geijer* samt e. o. professorerna *Sundén*, *Hildebrandsson* och *Boëthius*.

E. o. prof. *Hammarskjöld* innehade under läsåret nådigt förordnande att vara ledamot af nya lagberedningen och derefter af lagbyrån.

E. o. prof. *Nordlund* erhöll af Kongl. Maj:t förordnande att vara ledamot af direktionen för Upsala hospital.

E. o. prof. *Piehl* erhöll uppdrag af Kanslers-Embetet att i Lund under examensperioden i maj månad examinera i egyptologi i filosofisk licentiatexamen.

Doc. *Bager-Sjögren* hade förordnande att förestå den teoretiska profårskursen vid Upsala högre allm. läroverk.

Af universitetslärare i tryck utgifna skrifter:

P. W. Abenius. Om sönderdelning af qväfvets oxider medels ammoniumsulfat vid concentration af svafvelsyra. (Sv. Kem. Tidskr. 1894. — Äfven på tyska i Zeitschrift für angewandte Chemie 1894.)

O. Alin. Tal till minne af Gustaf II Adolfs födelse, hållet i Upsala universitets aula den 9 December 1894. Upsala 1894.

„ Om Kongl. Maj:ts rätt i fråga om dispositioner af besparingarna på de fasta anslagen inom riksstatens hufvudtitlar. Stockholm 1894.

H. Almkvist. Nachträgliche Bemerkungen zum türkischen Dragoman-Diplom. (Human. Vetenskapssamf:s Skrifter.)

„ Artiklar i Nordisk familjebok.

A. Andersson. David Svenssons Breviarium Juridicum Hallandicum. (Ups. Univ. Årsskrift 1895.)

O. H. Andersson. Kort öfversigt af den moderna italienskans ljudlära. (Nord. Tidskr. f. filol. 3:die række, III.)

Digitized by Google

C. Annerstedt. Upsala Universitetsbiblioteks historia intill år 1702. Stockholm 1894. (Vitt. Hist. och Ant. Akad:s Handlingar 12.)

„ Om otillräckligheten af Upsala universitetsbiblioteks nuvarande anslag till bokinköp. Utlåtande till Akademiska Konsistoriet d. 28 April 1894. Upsala 1894.

„ Om Norrlands försvar. Upsala 1895.

C. W. S. Aurivillius. Redogörelse för de svenska hydrografiska undersökningarne åren 1893—1894 under ledning af G. Ekman, O. Pettersson och A. Wijkander. III. Planktonundersökningar: animalisk plankton. (Bihang till Sv. Vet. Akad. Handl. Bd. 20. Afd. IV. N:o 3. 1894.)

„ Studien über Cirripeden. I. Morphologie und Systematik neuer oder wenig bekannter Cirripeden. II. Die von Linnæus in seinem Werke "Museum Ludovicæ Ulricæ" beschriebenen Cirripeden. (Vet. Akad. Handl. Bd. 26, N:o 7. 1894.)

„ Littoralfaunans förhållanden vid tiden för hafvets isbeläggning. N:o 1 af Meddelanden från Sveriges zoologiska hafsstation Kristineberg. (Öfvers. af K. Vet. Akad:s Handl. 1895.)

A. Berger. Sur le développement de quelques fonctions discontinues en séries de Fourier. (Nova Acta Reg. Soc. Sc. Ups. Ser. III.)

E. Bolin. Om helso- och sjukvården i Upsala stad 1894. (Upsala läkareförening:s förhandl. B. XXX.)

C. V. L. Charlier. Zur Theorie der optischen Aberrationscurven. (Astronomische Nachrichten B. 137.)

P. T. Cleve. Charles Galissard Marignac. Memorial lecture. (Journal of the Chemical Society of London.)

K. Dahlgren. Kejsarsnitt med lycklig utgång för moder och barn. (Ups. läkareförening:s förh. Bd. XXX.)

„ Tvenne med framgång opererade fall af trombos i sinus transversus efter otitis media. (Dst.)

Hj. Danell. Några ord i striden om apostoliska trosbekännelsen. (Tidskrift för kristlig tro och bildning.)

„ Redigerat Svenska Kyrkans Missionstidning och skrifvit de osignerade artiklarne däri.

„ Åtskilliga recensioner i Kyrklig Tidskrift.

„ En artikel i "Folkskolans Vän" och en predikan i "Söndagsvännen".

Digitized by Google

O. A. Danielsson. Gr. *ἀσύλλωτος, λωτίς.* (Indogerm. Forschung. B. IV.)

N. C. Dunér. On the periodic changes of the variable Z Herculis. (Astrophysical Journal.)

„ Den Scheiner-Töpferska sensitometern. (Fotogr. Tidskrifts Årsbok 1894—1895.)

„ Om metol som påskyndare vid hydrokinonframkallning, samt om glycin som framkallare för bilder af snölandskap. (Fotogr. Tidskrift N:o 100.)

„ och *F. Engström.* Observations des étoiles de la zone entre 35° et 40° de déclinaison boréale, faites à l'observatoire de Lund et réduites à l'équinoxe moyen de 1875,0. Tome II, fasc. 5.

J. A. Ekman. Hufvuddragen af menskliglietens kommande utveckling med hänsyn till den kristliga tron enligt aposteln Pauli framställning 2 Tess. 2, 1—12. (Tidskrift för kristlig tro och bildning 1894.)

Th. M. Fries. Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné. II. Inbjudningsskrift. Upsala 1894.

„ Naturalhistorien i Sverige intill medlet af 1600-talet. Inbjudningsskrift. Upsala 1894.

„ Redogörelse för Kongl. Universitetet i Upsala under det akademiska året 1893—1894.

A. Frigell. Textkritik öfver Cæsar-kapitlet om Rhenbryggan. Ups. 1895.

„ T. Livii Liber XXII, med förklaringar. Andra, förbättrade upplagan. Stockh. 1895.

K. R. Geijer. Einige Bemerkungen zu Falckenbergs Abhandlung über die Entwickelung der Lotzeschen Zeitlehre. (Zeitschr. f. Philos. u. philos. Kritik. B. 106, Heft. 1.)

J. A. Hammar. Öfversigt öfver fettväfvens utveckling. (Ups. läkareförens:s förh. Bd. XXX.)

„ Zur Kenntniss des Fettgewebes. (Archiv für mikroskopische Anatomie.)

O. Hammarsten. Lehrbuch der physiologischen Chemie, 3:te völlig umgearbeitete Auflage. Wiesbaden. 1895.

„ Artikeln Blut i "Bibliothek der gesammten medicinischen Wissenschaften", herausgegeben von Prof. D:r A. Drasche in Wien.

P. Hedenius. Redigerat Upsala läkareförenings förhandlingar.

Digitized by Google

S. E. Henschen. Klinische und anatomische Beiträge zur Pathologie des Gehirns. Band III. 1. Upsala 1894.

„ Koleran, skildrad för lärd och olärd. Upsala 1894.

„ Sur les centres optiques cérébraux. (Revue d'ophthalmologie. Lyon 1894.)

„ Årsberättelse för Akademiska sjukhuset i Upsala 1893—94 (innehållande 49—52 af kliniska meddelanden).

„ Om den tekniska undersökningen af hjernan. (I Festskrift, tillegnad D:r F. W. Warfwinge; äfven tryckt i Upsala läkareförenings förhandlingar 1894—95.)

„ Om njurarnes funktion. (Upsala läkareförenings förhandlingar 1894—95.)

„ Utgifvit *Carl Hammarbergs* efterlemnade arbete: Studien über Klinik und Pathologie der Idiotie. (Nova Acta Reg. Soc. Scient. Upsal. 1895.)

H. H. Hildebrandsson. On the proposed international meteorological bureau. To the permanent international meteorological committee. Upsala 1894.

„ Om regn och moderna regnmakare. (Nordisk Tidskrift 1894.)

H. Hjärne. Norska frågans nuvarande läge. (Svensk Tidskrift 1894.)

„ Unionskrisen. (Svensk Tidskrift 1895.)

„ Sveriges statsskick i sjuttonde århundradet. (Grundlinjer till föreläsningar.)

„ Karl XII och tsar Peter. (Grundlinjer till föreläsningar.)

F. A. Johansson. Om den apostoliska trosbekännelsen. Högtidstal vid "Kyrkans Vänners" årsfest i Kalmar. (Tryckt i mötets förhandlingar.)

„ Uppsatser, anmälningar och granskningar i "Kyrklig Tidskrift."

K. F. Johansson. Ueber sskr. *adbhyás, adbhís.* (Indogermanische Forschungen IV.)

„ Artiklar i Nordisk familjebok.

„ Recensioner (i Arkiv f. nord. filologi o. s. v.)

H. O. Juel. Mykologische Beiträge I. Zur Kenntniss einiger Uredineen aus den Gebirgsgegenden Skandinaviens. (Öfversigt af K. Vet. Akad. Förhandl. 1894.)

„ Mykologische Beiträge II. (Dst.)

„ Mykologische Beiträge III. Eine neue Puccinia auf Molinia coerulea. (Dst.)

Digitized by Google

H. O. Juel. Vorläufige Mittheilung über Hemigaster. (Botanisches Centralblatt 1895, N:o 3.)

L. A. Jägerskiöld. Referat och recensioner af svensk zoologisk litteratur. (Zoolog. Centralbl.)

V. Knös. Anmälningar af J. La Roche, Homerische Untersuchungen II, och M. Neumann, Eustathios als kritische Quelle für den Iliastext (Nord. Tidskrift for Filologi. III R., 3, 1894) samt af J. L. Ussing, Græsk og romersk Metrik. (Götting. gelehrt. Anzeigen 1895.)

A. Kolmodin. Utgifvit "Varde ljus"! Missionskalender för 1895. Stockholm 1894.

„ Redigerat Missionstidning, utgifven af Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Stockholm 1894.

„ "Huru skola folkskolans barn göras förtrogna med den svenska missionen"? (Särtryck ur förhandl. vid Sv. Folkskolans Vänners möte i Linköping den 8—10 Aug. 1894.) Örebro 1895.

„ Evangeliska Fosterlandsstiftelsens utländska mission. (Särtryck ur årsredogörelsen.) Stockholm 1895.

K. G. Lennander. Ein Fall von Lipom in der Bauchhöhle. (Centralblatt f. Chirurgie 1895.)

„ Myom des Uteruskörpers mit Trennung des Cervix vom Körper. (Centralblatt f. Gynäkologie 1895.)

„ Ueber Appendicitis nebst Bericht über 68 Fälle. (J. Baumüller, Beiträge z. klin. Medic. und Chirurg.)

E. Lewenhaupt. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. III. Ups. 1894.

„ Redigerat Samlaren, tidskrift utgifven af Svenska Litteratursällskapets arbetsutskott, årg. XV och XVI.

O. Levertin. Gustaf III som dramatisk författare. Stockholm 1894.

„ Andreas Arvidis Poetik. (Samlaren 1894.)

„ Carl Michaël Bellman. (Ord och Bild 1895.)

„ Nya Dikter. Stockholm 1894.

E. H. Lind. Svensk literaturhistorisk bibliografi. XIII. 1892 och 1893. (Bilaga till Samlaren 1894.)

„ Bibliografi för år 1893. (Arkiv för nord. filol. XI.)

„ Några anmärkningar om nordiska personnamn. (Dst.)

A. O. Lindfors. Studier i läran om de medfödda hjernbråcken och deras behandling. (Ups. läkareförens förhandl. 1894).

Digitized by Google

A. O. Lindfors. Om ledningen af en s. k. normal förlossning. (Festskrift för D:r Warfwinge 1894; äfven — något förändrad — i Ups. läkareförens förhandl. 1895.)

J. A. Lundell har fortfarande redigerat tidskriften "Nyare bidrag till kännedom om de svenska folkmålen och svenskt folklif".

A. N. Lundström. Om öfre Norrlands naturliga hjelpkällor. (Uppsatser i den Norrländska skogsfrågan 1894.)

„ Jordbruket i öfre Norrland, dess beroende och oberoende af skogarne. (Uppsatser i den Norrländska skogsfrågan 1894.)

„ Om våra skogar och skogsfrågorna. (Föreningen Heimdals folkskrifter 1895.)

H. Lundström. Vid Grefvinnan Eugenie Lewenhaupts, född von Essen, likbegängelse i Upsala den 21 Mars 1894. Upsala 1894.

„ En svensk lappmissionär från 1600-talet och en svensk missionsvän från 1700-talet. Upsala 1894. (Meddelanden från Studentmissionsfören. i Upsala 1894).

„ Carl Carlsson Gylldenhielm och Schola Captivitatis. Upsala 1894. (Samlaren, Årg. XV, 1894.)

„ Bidrag till svenska kyrkans historia ur inrikes arkiv. I. Bref från Laurentius Andreæ till biskop Magnus Sommar. Upsala den 31 December 1527. (Hist. Tidskr. 1894.)

„ Recensioner i Historisk, Svensk och Kyrklig Tidskrift 1894—95.

Vilh. Lundström. Ein Columella-Excerptor aus dem 15 Jahrhundert. Upsala 1894. (Skrifter utgifna af Humanistiska Vetenskapssamfundet III: 6.)

„ Från söder och öster. Bilder och minnen. Stockholm 1895.

E. Lönnberg. Ueber eine neue Tetrabothriumspecies und die Verwandtschaftsverhältnisse der Ichthyotænien. (Centralbl. f. Bakteriol. u. Parasitenkunde, XV Bd, 1894 N:o 21.)

„ Florida Aphoruridæ. (Canadian Entomologist 1894.)

„ Notes on reptiles and batrachians collected in Florida in 1892 and 1893. (Proc. U. S. Nat. Mus., Vol. XVII, N:o 1003.)

„ Cambarids from Florida. (Bih. till K. Sv. Vet. Akad. Handl., Bd. 20, N:o 1.)

„ Observations on certain Flatfishes. (Öfvers. af K. Sv. Vet. Akad. Förh. 1894, N:o 10.)

Digitized by Google

E. Lönnberg. Några ord om Floridas växtverld. (Botaniska Notiser 1894.)

„ Den amerikanska bäckrödingen. (Svensk fiskeri-tidskrift, Bd. 3, Hft 2. 1894.)

„ Berättelse om under en del af sommaren 1894 utförda undersökningar öfver vissa flundrefiskarter i Öresund och Kattegat samt det efter dessa af svenska fiskare bedrifna fisket. (Dst. Bd. 3, Hft 3.)

„ Några ord om våra svenska fisknamn. (Dst.).

„ Om den vuxna ålens vandring tillbaka till hafvet. (Dst. Bd. 4, Hft 1.)

E. Meyer. Redigerat afdelningen rörande svenska skrifter om italienska förhållanden i den italienska tidskriften Archivio Storico, utgifven af prof. Paoli i Firenze.

H. Munthe. Den svenska hydrografiska expeditionen år 1877 under ledning af F. L. Ekman. Afdelningen III. (K. Sv. Vet. Akad. Handl. 1894.)

„ Om fyndet af ett benredskap i Ancyluslera nära Norsholm i Östergötland. (Öfvers. af K. Vet. Akad. Förhandl. 1895.)

O. Nordenskjöld. Ueber postarchæischen Granit von Sulitelma in Norwegen und über das Vorkommen von s. g. Corrosionsquarz in Gneisen und Graniten. (Bull. of the Geolog. Instit. of the Univ. of Upsala III.)

„ Om sjöarne Övre Vand och Nedre Vand mellan Saltenfjord och Sulitelma. (Geol. föreningens i Stockholm förhandl. 1895.)

„ Om Bossmo grufvas geologi. (Dst. 1895.)

G. Nordlund. Om menniskans upprätta, stående kroppsställning. Föredrag på Upsala läkareförenings högtidsdag den 17 September 1894. (Ups. läkarefören:s förhandl. XXX.)

A. G. Noreen. Etymologisches. (Indogermanische Forschungen, B. IV. Strassb. 1894.)

„ Studenter och arbetare i språklig belysning. (I publikationen "Studenter och arbetare", Upsala 1894.)

„ (tillsammans med *H. Schück*) 1500- och 1600-talens visböcker, IV Per Brahes visbok. (De svenska landsmålen, Bihang II, Ups. 1894.)

„ Spridda studier, populära uppsatser. (Stockholm 1895.)

„ Recensioner i Nordisk tidskrift 1894.

„ Artiklar i Nordisk familjebok.

Digitized by Google

C. Norrby. Något om tidsenlighet. Med särskild hänsyn till kristendom och teologi. (Tidskr. för kristlig tro och bildning 1894.)

„ Evolutionsläran och kristendomen. I, II. (Svensk Tidskrift, 1895.)

C. R. Nyblom. Skönhetslärans hufvudbegrepp. Afhandling i Svenska Akademiens Handlingar, 1894.

„ Bellmansminnets innebörd. Föredrag vid en musikfest i Stockholm på hundrade årsdagen af skaldens död. (Samlaren 1895.)

„ Artiklar i konsthistoria i Nordisk familjebok.

„ Konsthistoriska uppsatser i Post- och Inrikes-Tidningar.

„ Sång vid Upsala Universitets Gustaf Adolfs-fest den 9 December 1894.

K. U. Nylander. Inledning till Psaltaren. (Humanistiska Vetenskapssamfundets skrifter, Upsala 1894.)

„ Einleitung zum Psalter (sammandrag af föreg. i samma samfunds skrifter.)

„ Ett unicum på Uppsala Bibliotek. (Kyrklig tidskrift, 5:te häftet 1895.)

J. F. Nyström. Tal vid Gustaf Adolfs-festen i Upsala H. Allm. Läroverk d. 8 Dec. 1894. (Läroverkets redogörelse 1894—95.)

„ Uppsatser i Nordisk familjebok.

H. Petrini. Theorie der Vektorfunktionen als Grundlage einer analytischen Darstellung der Hauptsätze des stationären Elektromagnetismus. (Acta Reg. Soc. Sc. Ups. 1894.)

„ Spezifische Wärme der Gaze. (Zeitschrift für physikalische Chemie XVI. 1. Leipzig 1895.)

„ Kritische Studien über die grundlegenden Prinzipien der Mechanik. (Archiv für systematische Philosophie I. 2. 1895.)

K. Piehl. Notes de philologie egyptienne. (Proceedings of the Society of Biblical Archæology, Vol. XVI.)

„ Saitica. (Zeitschr. für ägyptische Sprache, Vol. XXXII.)

„ Inscriptions hiéroglyphiques, recueillies en Europe et en Egypte. Troisième Série, première partie: Planches.

„ Ett blad ur den fornegyptiska litteraturens historia. (Nordisk tidskrift 1894.).

„ Om hieroglyfer. (Svensk tidskrift 1894.)

Digitized by Google

K. Piehl. Resebref från Orientalistkongressen i Génève. (Stockholms Dagblad 1894.)

„ Artiklar i supplementet till Nordisk familjebok.

J. O. Quensel. Homiletik, I. Stockh. 1894.

„ Från tvifvel till tro. Föredrag.

H. V. Rosendahl. Pharmakologische Untersuchungen über Aconitum septentrionale Koelle. (Arbeiten des Pharmakologischen Institutes zu Dorpat, herausgegeben von Prof. Dr. R. Kobert. XI—XII. 1895.)

„ Järnets verkningssätt inom organismen enligt äldre och nutida uppfattning. (Eira N:o 18—19. 1894.)

„ Lärobok i Farmakognosi. Häft. 1, 2. Upsala 1895.

W. Rudin. Ord till ungdomen. Föredrag hållne vid andaktsstunder för akademiska medborgare.

„ Åtskilliga artiklar i "Kyrklig Tidskrift".

F. A. von Schéele. Det mänskliga själslifvet. Häftena 1—3. Stockholm 1894, 95.

„ Grundlinier till Psykologien. Upsala 1895.

„ Svensk Tidskrift. Årgångarna 1894 o. 1895. Upsala.

„ Uppsatser i Nordisk familjebok.

Hj. Sjögren. Contributions to Swedish Mineralogy, Part II. (Bull. of the geolog. inst. of the Univers. of Upsala.)

„ Utgifvit Bulletin of the geological institution of the University of Upsala. Vol. I, N:o 3.

C. Sundberg. Mikroorganismerna från läkarens synpunkt. Förra afdelningen. Upsala 1895.

R. Sundelin. Utgifvit (i förening med *F. O. Johansson* och *O. Quensel*) Kyrklig Tidskrift, årg. 1.

„ Märkliga meddelanden från fyra nyligen hållna evangeliska generalsynoder. (Sagda tidskrift.)

„ Vespergudstjänsttal i Upsala domkyrka vid jubelfesten 1893. (I "Till minne af jubelåret 1893".)

F. A. Tamm. Über einige slavische Wörter im Schwedischen. (Indogermanische Forschungen IV.)

„ Etymologisk svensk ordbok. H. 3. Stockholm (Upsala) 1895.

H. W. Tottie. Döpelseförbundets förnyelse. Konfirmationstal. 1894.

„ Den administrerande prestens själfkommunion. (Kyrklig Tidskrift 1895.)

Digitized by Google

E. Trygger. Skiljeaftal och skiljemannaförfarande enligt svensk rätt. (Tidskrift for Retsvidenskab 1895.)

„ Anmälan af Wrede, Grunddragen af bevisrätten. (Samma tidskrift 1894.)

O. Varenius. Kjellén: Unionen sådan den skapades och sådan den blifvit. II. Unionens historia (1814—1891). (Recension i Svensk tidskrift 1894.)

„ Anmälan af "Svenska ättartal", 10:de årgången. (Svensk tidskrift 1894.)

„ Artikeln O. Alin i supplementet till Nordisk familjebok.

E. Wadstein. Recension af "Ordbok öfver Svenska Språket, utgifven af Svenska Akademin". (Arkiv för nordisk filologi XII.)

„ Bidrag till tolkning ock belysning af skalde- ock eddadikter. III. En irländsk vikingakung i Ynglingatal. (Arkiv för nordisk filologi XII.)

C. Wahlund. Über Anne Malet de Graville, eine vernachlässigte französische Renaissance-Dichterin. Halle 1895.

„ Les Enfances Vivien, chanson de geste publiée pour la première fois d'après les manuscrits de Paris, de Boulogne-sur-mer, de Londres et de Milan; utgifven samman med numera aflidne Docenten H. von Feilitzen. Stockholm 1886—1895. 4:o.

S. Wide. Inschrift der Iobakchen. (Mittheil. des K. Deutschen arch. Instituts in Athen, 1894.)

O. Widman. Om en ny metod för framställning af asymmetriska derivat af fenylhydrazin. (Öfversigt af K. Vet. Akad. Förh. N:o 1 1895.)

„ Om några nya triazol- och triazinderivat samt om dicyanfenylhydrazins och därur härledda triazol- och tetrazolföreningars konstitution. (Öfversigt af K. Vet. Akad. Förh. N:o 1 1895.)

„ Om cyans inverkan på α-acidylfenylhydrazider. (Öfversigt af K. Vet. Akad. Förh. N:o 2 1895 och på tyska i Ber. d. Deutsch. chem. Ges. Bd. 27, 1962.)

„ Ueber das α-acetphenylhydrazid. (Ber. d. Deutsch. chem. Ges. Bd. 27, 2964.)

„ Elementär lärobok i organisk kemi. Stockholm 1895.

„ Recension. (Finsk Tidskrift.)

Digitized by Google

K. J. Ångström. The quantitative determination of radiant heat by the method of electrical compensation. (The Physical Review 1894, förut tryckt i Acta Reg. Soc. Scient. Ups.)

„ Om våra ljuskällor, solljus och lampljus. (Svenska spörjsmål 1895.)

„ Ueber eine einfache Methode zur photographischen Darstellung des ultrarothen Spektrums. (Acta Reg. Soc. Scient. Ups. 1895.)

Vetenskapliga resor.

Prof. *K. G. Lennander* besökte under två utländska resor några af de förnämsta sjukhusen i södra Frankrike, Italien och Algeriet samt i Köpenhamn och Kristiania.

Prof. *R. Thalén* deltog under september månad 1894 i meterkomiténs arbeten i Breteuil och Paris.

Prof. *P. T. Cleve* besökte under november och december månader London för att mottaga den af Royal Society honom tilldelade Davy-medaljen samt sedermera Paris.

Prof. *H. Almkvist* gjorde sommaren 1894 som innehafvare af ett af filosofiska fakultetens resestipendier en vetenskaplig resa till Holland och Frankrike samt deltog derefter såsom ombud för Sverige och Upsala universitet i Orientalistkongressen i Génève den 2—10 september.

Prof. *T. Tullberg* företog såsom filosofiska fakultetens resestipendiat under sommaren 1894 en resa till Tyskland, Österrike och Danmark dels för att taga kännedom om zoologiska muséer och institutioner samt om undervisningen och examinationen i zoologi, dels för att göra studier för ett vetenskapligt arbete.

E. o. prof. *K. F. Johansson* företog med understöd af Letterstedtska föreningen under juli och augusti månader en

Digitized by Google

resa till Tyskland för studier i indisk epigrafik och språkvetenskap.

E. o. prof. *K. Piehl* deltog såsom ombud för Sverige och Upsala universitet i den internationella Orientalistkongressen i Génève den 2—10 september.

Laborator *K. Ångström* anträdde såsom innehafvare af Riksstatens mindre resestipendium för år 1895 samt med understöd af ett extra anslag af statsmedel i medlet af maj månad en resa till Teneriffa för anställande af fysiska observationer.

Doc. *O. Levertin* företog under sommaren 1894 en resa till Belgien och Tyskland i och för historiska studier.

Doc. *E. Wadstein* anträdde såsom innehafvare af Riksstatens större resestipendium för år 1895 i maj månad en resa till Heidelberg och Berlin för språkvetenskapliga undersökningar.

Doc. *A. N. Lundström* företog under sommaren 1894 en resa i Vesterbottens kustland och Piteå lappmark för utförande af skogsbiologiska undersökningar.

Doc. *V. Lundström* vistades sommaren 1894 i Milano, Florens, Siena, Cesena och Bologna för latinska handskriftsstudier.

Doc. *C. W. S. Aurivillius* vistades från medlet af januari 1895 på zoologiska hafsstationen Kristineberg i Bohuslän för biologiska undersökningar öfver hafsfaunan.

Doc. *W. Abenius* vistades såsom innehafvare af Riksstatens mindre utrikes resestipendium för 1894 under 5 månader i Tyskland och Schweitz för att å dervarande laboratorier idka kemiska studier.

Doc. *H. O. Juel* besökte såsom Sederholmsk resestipendiat under sommaren 1894 Norges och Jämtlands fjälltrakter för studier öfver parasitsvampar.

Doc. *H. W. Munthe* utförde med understöd af Kongl. Vetenskapsakademien under juni och juli månader kvartärgeologiska undersökningar inom norra delen af Göta-land.

Digitized by Google

Doc. *L. A. Jägerskiöld* vistades under en del af sommaren 1894 för helmintologiska studier vid prof. R. Leuckarts laboratorium i Leipzig samt besökte universitet och muséer i Lund, Köpenhamn, Kiel, Hamburg, Berlin, Jena och Rostock.

Institutioner och samlingar.

Universitetsbiblioteket under år 1894.

Bibliotekslokalerna. Någon förändring å dessa har ej under året vidtagits. Det torde dock böra nämnas, att det fortfarande visat sig omöjligt att förhindra, det under den kallare årstiden temperaturen i läserummet sjunkit så lågt, att vistelsen därstädes stundom varit med verkligt obehag förenad. Orsaken härtill har visat sig vara, dels att rummet har 3 stora fönster å hvarje sida, hvaraf starkt korsdrag förorsakas, dels och hufvudsakligen att det besväras af stark golfkyla, i det mellan de underliggande vedkällarnes takhvalf och läsesalens marmorgolf icke inlagts fyllning af icke-värmeledande art. Det torde därför blifva nödvändigt att förse detta rum med tjocka mattor samt där uppsätta tvänne kaminer, hvilkas värmeutstrålning befunnits vida effektivare än det s. k. lamellsystemet.

Personalen. Extra ordinarie amanuensen, fil. kand. K. Nordlund erhöll d. 19 januari afsked från sin befattning. — Till e. ordinarie amanuens antogs d. 8 sept. fil. kand. Erik Björkman af Södermanlands och Nerikes landskap. — Tjenstledighet har åtnjutits af chefen, bibliotekarien C. Annerstedt d. 17 juli—31 Augusti; af förste amanuensen, grefve E. Lewenhaupt d. 17 maj—17 juni och d. 17 juli—31 augusti; af e. ordinarie amanuenserna Hj. Himmelstrand från d. 20 mars för vårterminen och H. Elmquist från d. 25 sept. för höstterminen.

Digitized by Google

— Förordnande har innehafts af tredje amanuensen d:r A. Andersson å bibliotekarietjänsten d. 17 juli—31 augusti, af e. ordinarie amanuensen J. M. Hulth under samma tid å d:r Anderssons tjänst och af e. ordinarie amanuensen, fil. kand. R. Almqvist d. 17 maj—17 juni och d. 17 juli—31 augusti å förste amanuenstjänsten. — Den summa å 2,500 kronor till arvoden åt e. ordinarie amanuenser, som Riksdagen på extra stat stält till Kanslerns disposition, fördelades vid terminernas slut af honom på följande sätt: för vårterminen kand. R. Almqvist 450 kronor, docent E. Meyer 325, kand. J. M. Hulth 225 och kandidaterna J. A. Almquist och H. Elmquist hvardera 75 kronor; för sommaren och höstterminen kand. R. Almqvist 500, doc. E. Meyer 375, kand. J. M. Hulth 275 och kand. J. A. Almquist 200.

Ett extra anslag af 2,500 kronor till tredje amanuensen d:r A. Andersson för ett år, räknadt från den 1 april 1894, har af Kanslern beviljats att utgå ur universitetets reservfond. Det hade kommit till chefens kännedom, att ledaren af Svenska Akademiens stora ordboksarbete, prof. Söderwall i Lund, gjort d:r Andersson ett anbud att mot ett årligt arvode af 4,000 kronor inträda i ordbokens redaktion. Som det under nuvarande omständigheter skulle för biblioteket varit synnerligen kännbart att mista denna arbetskraft, som framförallt tages i anspråk för dess bytesförbindelser med utlandets lärda institutioner — förbindelser, hvilka till stor del på d:r Anderssons initiativ mångdubblats och som för öfrigt numera icke skulle kunna upprätthållas, om icke han ensamt deråt egnade minst lika mycket af sin egen tid som den dagliga tjänstetiden — ansåg chefen sig böra hos vederbörande hemställa om ofvannämda personliga anslag för att så tillförsäkra institutionen bibehållandet af en beprövad och dugande tjänsteman, och detta så mycket hälдre, som den honom tillkommande lönen af 1,500 kronor icke stod i något rimligt förhållande till det af honom i bibliotekets tjänst sedan 13 år tillbaka nedlagda arbetet.

Digitized by Google

Denna hemställan, som af både Drätselnämnd och Mindre Konsistoriet förordats, blef, såsom ofvan nämnts, af Kanslern bifallen.

Utom den egentliga tjänstemannakretsen har biblioteket haft att påräkna en frivillig medarbetare, som med stort intresse och aldrig svikande arbetskraft deltagit i lösningen af bibliotekets uppgifter. Godsegaren herr Herman Brulin, numera bosatt i Upsala, har först fortsatt ordnandet och katalogiserandet af bibliotekets musiksamling, för hvilket han egde de bästa förutsättningar, och derefter öfvertagit det besvärliga ordnandet af flera stora grupper af småtryck på den svenska afdelningen. Denna oegennyttiga hängifvenhet fordrar ett offentligt erkännande från universitetets sida.

Samlingarnes tillväxt. Tillväxten i volymantal å *utländska* afdelningen under detta och närmast föregående år synes af följande tabell:

	Köp	Gåfva	Summa
1890	821	2,381	3,202
1891	859	2,168	3,027
1892	880	2,420	3,300
1893	804	3,276	4,080
1894	706	3,143	3,849

Vi erinra fortfarande, att hvarje enhet här alltid representerar ett verkligt *bokband*, och att beräkningen således är strängare, än som å andra ställen brukas, der särskilda delar eller häften räknas som enheter för att komma till en hög siffra. Således medräknas ej heller alla obundna småskrifter, hvilka endast uppmätas till den hyllängd, de intaga.

Det utländska akademiska trycket (mest dissertationer) steg till 4,501 nummer, efter frånräknande af 282 afhandlingar, som befunnits vara af det värde, att de intagits i årets accessionskatalog och inbundits. De sistnämda äro inberäknade i ofvannämda siffra af 3,143 skänkta volymer.

Digitized by Google

Årets accession af nyare utländska arbeten är tryckt i niionde årgången af den accessionskatalog öfver Sveriges offentliga bibliotek, som utgifves af Kongl. biblioteket i Stockholm och fortfarande på utmärkt sätt redigeras af K. Vetenskapsakademiens bibliotekarie, d:r E. W. Dahlgren.

Af kartor hafva under året förvärfvats sex nummer om 13 blad, alla genom gåfvor.

Af handskrifter hafva 34 nummer förvärfvats, alla utom en genom gåfvor. Bland dessa förtjäna nämnas 8 stycken etiopiska pergamentshandskrifter från Abessinien, skänkta af missionären Aug. Bergman vid svenska stationen i Bellezza (Asmara). — Handlingar rörande fälttåget i Norge 1814, afskrifna efter originalerna, mest ur krigsarkivet i Stockholm, tre volymer in folio, skänkta af öfverstelöjtnant G. Björlin. — 12 volymer af anteckningar efter Nils Rosén von Rosensteins, O. Acrels, C. Zetterströms och P. von Afzelius' medicinska föreläsningar, komna med prof. O. Hammarstens donation. — Brefbok af kyrkoherden i Skellefteå Nils Buscherus 1697—1703 samt Skellefteå kyrkbok 1710—1728, skänkt af bibliotekarien L. Bygdén och amanuensen, grefve E. Lewenhaupt.

För tillväxten å svenska afdelningen genom boktryckeriernas lagstadgade leveranser hänvisa vi som hittills till de siffror, som meddelas i Kongl. bibliotekets årsredogörelse. Enligt denna utgjorde leveransen af svenskt tryck år 1894:

	Arbeten	Band och häften
Böcker	1,751	3,662
Tidningar och tidskrifter	656	2,881
Ströskrifter	——	7,841
	2,407	14,384

Tillväxten af bokförrådet, uppmätt efter den bokhyllslängd, det intog, kan beräknas till 176,04 meter, hvaraf 91,58 meter för böcker aflemnade från bokbindare, 63,45 för böcker som kommit bundna, 9,85 för utländskt akademiskt tryck och

Digitized by Google

11,16 för utländskt samt svenskt småtryck, begge de sistnämda arterna af accession inlagda i s. k. kapslar eller portföljer.

Gåfvorna till biblioteket hafva varit ej blott talrika, som af förut meddelad siffra synes, utan ock i åtskilliga fall af stort värde. Såsom några af de förnämsta vilja vi anföra följande. Från *Undervisningsministeriet i Belgrad* den tidskrift detsamma utgifver, Prosvetni Glasnik för åren 1884—94. — Från *K. Preussiska Undervisningsministeriet i Berlin* Jahrbuch der Königl. Preussischen Kunstsammlungen Bd 1—15: 1—2, 1880—94. — Af v. häradshöfdingen herr *K. Bergström*, Müller, Politische Geschichte der Gegenwart, Jahrg. 1—25 (1876—91), Danmarks Adels Aarbog udg. af Hiort-Lorenzen og Thiset Aarg. 2—9 (1885—92) och Report of the conference of the association for the reform and codification of the law of nations, 3—15 (1875—92). — Af Bokförläggaren herr *H. Geber* i Stockholm praktverket: Finland i 19:de seklet framställdt i ord och bild, Helsingfors 1893. — Professor *O. Hammarsten* i Upsala 1,500 volymer af mest medicinskt innehåll, som biblioteket fått utvälja ur hans boksamling, förutom öfver 500 småskrifter. — Från *Vetenskaps-Akademien i Krakau* ej blott dess egna Acta under olika titlar i 67 volymer, utan ock följande dyrbara, genom dess försorg utgifna arbeten: Acta historica res gestas Poloniæ illustrantia, T. 1—12, 1878—92, Biblijoteka pisarzów polskich, N. 1—29, 1889—94, Monumenta medii ævi historica res gestas Poloniæ illustrantia, T. 1—14, 1874—94, Starodawne pomniki prawa polskiego, T. 2—10: 1, 1870—89, samt Scriptores rerum Polonicarum T. 1—7, 9—15, 1872—94. — Från K. svensk-norska Ministern i Berlin, herr *A. Lagerheim* K. Kretschmer, Die Entdeckung Amerikas in ihrer Bedeutung für die Geschichte des Weltbildes, Text & Atlas, Berlin 1892. — Från *Fürstl. Jablonowskische Gesellschaft i Leipzig* dess Preisschriften 1—29, 1847—91. — Från *Biological society i Liverpool* dess Pro-

Digitized by Google

ceedings and transactions, 1—8. — Från *British Museum i London:* Catalogue of romances in the department of manuscripts by H. L. D. Ward, vol. 2; Catalogue of the Mss in spanish language by P. de Gayangos, vol. 4; Descriptive list of the Hebrew and Samaritan Mss by G. Margoliouth; Catalogue of greek and etruscan vases, vol 2; Catalogue of english coins, Anglosaxon series, vol. 2; Bezold, E., Catalogue of the cuneiform tablets in the Konynjik collection, vol. 3. — Från *Muséum d'histoire naturelle i Lyon* Bulletin de la société d'anthropologie, T. 1—11, 1881—92; Archives de Muséum, T. 1—5; Chantre, E., Recherches anthropologiques dans le Caucase, T. 1—4, 1885—87; Chantre, E., Études paléoethnologiques dans le bassin du Rhone 1880. — Från *R. Society of Victoria i Melbourne* dess Transactions and proceedings 1855—94 i 13 volymer. — Från *Benedictinerklostret i Montecassino* Spicilegium Casinense 1888—93 och Tabularium Casinense, T. 2: 2 1891. — Från bokförläggaren *M. Niemeyer* i Halle Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte, Jahrg. 1—11 och Schriften für das deutsche Volk hrsg. vom Verein 1—22. — Från geheimerådet baron *Fr. Osten Sacken* i S:t Petersburg Recueil des traités et conventions conclus par la Russie avec les puissances étrangères, publ. par F. Martens, T. 1—9, 1874—92. — Från *Académie des inscriptions i Paris* Notices et extraits des monuments de la bibliothèque nationale, T. 11—34: 1, 1827—91 och de två senast utgifna banden af dess Mémoires. — Från *Académie des sciences morales et politiques* Catalogue des actes de François I, T. 1—6, 1887—94. — Från *Ministère de l'Instruction publique* Catalogue générale des manuscrits des bibliothèques publ. de France: Departements T. 16, 21, 23; af Inventaire analytique des archives du ministère des affaires étrangères de sex hittills utgifna volymerna; Inventaire sommaire des archives; fortsättningar å Bibliotheque de l'enseignement des beaux arts, Annuaire des bibliotheques och Catalo-

Digitized by Google

gue des thèses. — Från *École des langues orientales vivantes* de fyra senaste banden af dess Publications. — Från *Towarszystwo przyjaciol nauk i Posen* dess Rocznik 1—11, 15—20, 1860—94; Zapiski archeologiczne Poznánskie 1—5, 1867—89; Album præhistorischer Denkmäler, 1, 1893. — Från *Muzeum national Polonais i Rapperswyl* dess Album 1—4, 1872—94. — Från *Gesellschaft für die Geschichte der Ostseeprovinzen Russlands i Riga* större delen af dess publikationer. — Från *Kais. Botanischer Garten i S:t Petersburg* dess Acta, T. 1—13: 1, 1871—93. — Från *Arkäografiska Kommissionen* 12 volymer af dess publikationer; Från *Historiska Sällskapet* de sex sista delarne af dess Sbornik. — Af d:r *P. Schwenke*, universitetsbibliotekarie i Königsberg, det af honom och K. Lange utgifna arbetet: Die Silberbibliothek des Herzog Albrecht von Preussen 1894. — Från *Bulgariska litterära sällskapet i Sofia* dess Periodičesko Spisanie 1870—94.

Gifvare (reguliera bytesinstitutioner ej inberäknade) voro:

I) Institutioner:

1) *Svenska och norska.* Stockholm: Civil- och Ecklesiastikdepartementen, Kongl. Biblioteket, Riksdagens bibliotek, Vetenskaps-Akademiens bibliotek, Riddarhuset, Statistiska Centralbyrån, Generalstabens topografiska afdelning, Sveriges geologiska undersökning, Sjökarteverket, Lorénska stiftelsen, Musikaliska konstföreningen, Amerikanistkongressen. — Upsala: Svenska litteratursällskapet. — Göteborg: K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället. — Kristiania: Finants- og Tolddepartementet, Universitetet och dess bibliotek, Gradmaalingskommissionen, Norske Nordhavs-expeditionen, det Statistiske Bureau, Norges geografiske Opmaaling, den Norske historiske Kildeskriftkommission.

2) *Utländska.* Berlin: Ministerium des geistlichen Unterrichts, Museum für Völkerkunde. Bern: Eidgenöss. Statistisches Bureau. Bombay: Curator of the government central book department. Bukarest: Ministère de l'instruction publique.

Digitized by Google

Dresden: Kön. Sächsisches statistisches Bureau. Dublin: Irish Unionist alliance. Haag: Nederländska Kolonialministeriet. Helsingfors: Meteorologiska centralanstalten, Industristyrelsen, Geologiska kommissionen, Statsarkivet. Japan: Department of education. Kjöbenhavn: Statistisk Bureau, det Geografiske Selskab, Islenzkt bokmentafélag, Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, Carlsberg-laboratoriet, Det Store Kong. Bibliothek, Det filologisk-historiske Samfund, det Sönderjydske Samfund, Kjöbenhavns statistiske Kontor, Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. London: Guildhall town clerk. Lübeck: Stadtbibliothek. Minneapolis: Geological and natural survey of Minnesota. Monte Cassino: Benediktinerklostret. München: K. Reichsarchiv. New-York: Lenox library. Paris: Ministère de l'instruction publique, Bureau international des poids et mesures, Comité de patronage des étudiants étrangers. Postdam: Centralbureau der internationalen Erdmessung. Pulkowa: Nikolai-Hauptsternwarte. Roma: Ministero della istruzione pubblica, Direzione generale della statistica. S:t Petersburg: Ministère des affaires étrangères, Ministère de l'instruction publique. Tiflis: Curateur de l'arrondissement scolaire de Caucase. Tokyo: Library of the Imperial University. Washington: Bureau of education, Bureau of ethnology, Smithsonian Institution, Surgeon General's office. Wien: Gradmessungsbureau. Würzburg: Kunstgeschichtliches Museum.

II) Enskilda personer:

1) *Svenska och norska.* A. Andersson, C. Annerstedt, L. M. Aubert, A. Bergman, C. Bergström, F. G. Beijer, G. Björlin, C. Bowallius, H. Bukowski, E. Burman, L. Bygdén, G. Eneström, H. M. Fristedt, H. Geber, C. Grill, O. Hammarsten, G. Hellsing, E. Heumann, H. Hildebrand, H. Hildebrandsson, M. J. Hulth, A. Kolmodin, A. Lagerheim, F. Laurell, E. Lewenhaupt, J. A. Lundell, C. G. Malmström, E. Meyer, E. G. Nissen, Y. Nielsen, A. E. Nordenskiöld, O. Quensel, L. Reuterskiöld, H. Schück, K. A. Th. Seth, Hj. Sjögren, C. G.

Digitized by Google

Styffe, H. Tottie, W. Uppström, O. W. Wennersten, Wikström.

2) *Utländska.* S. Arsenjew (Jerusalem), R. C. Boer (Gröningen), A. Boutroue (Paris), W. Bowman (London), C. D. Bradlee (Boston), T. L. Brunton (London), A. Bytschkoff (S:t Petersburg), G. Caetani (Rom), H. Fritsche (S:t Petersburg), G. Gebethner (Krakau), A. W. Greenup (Culford), C. R. Gregory (Leipzig), M. J. de Goeje (Leiden), L Guillouard (Lyon), H. Haug (Gotha), J. C. Heywood (Roma), W. Joest (Berlin), A. Julien (Paris), A. Legrelle (Paris), K. G. Leinberg (Jyväskylä), E. Lemoine (Paris), B. Longo (Valle di Pompei), Th. Lorentzen (Heidelberg), A. Macfarlane (Austin), J. Ch. Matile (Amsterdam), P. Melon (Paris), A. prince de Monaco, F. von der Osten-Sacken (S:t Petersburg), lady Paget (Cambridge), J. A. Palmén (Helsingfors), J. W. de Peyster (New-York), B. Perrin (New Haven), J. O. J. Rancken (Wasa), R. Reuss (Strassburg), G. Ricotti (Roma), W. Rose (Berlin), W. Schmitz (Charlottenlund, Danm.), A. Schnütgen (Köln), C. Schumann (Lübeck), P. Schwenke (Königsberg), M. G. Schybergsson (Helsingfors), Oberlehrer Siebke (Bagteheide), Th. Sjöqvist (Chicago), J. Thorkelson (Reykjavik), H. Wilde (Manchester), A. Wolowski (Zempelberg), K. Zelber (Brünn).

Nya bytesförbindelser, inledda under 1894.

Adelaide: South Australian School of Mines etc.

Athen: American School of classical studies.

„ Kais. deutsches archæologisches Institut.

Batavia: Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Belgrad: Société des professeurs à l'Université.

„ Undervisningsministeriet.

Berlin: Physikalisch-technische Reichsanstalt.

„ Kultusministeriet (för Jahrb. der Kunstsammlungen).

„ Botanischer Verein der Provinz Brandenburg.

Digitized by Google

Berlin: Gesellschaft für Erdkunde.
Bonn: Naturhist. Verein der preuss. Rheinlande.
Caen: Société Linnéenne de Normandie.
Coimbra: Sociedade Broteriana.
Darmstadt: Grossherzogl. Hof-Bibliothek.
„ Historischer Verein f. d. Grossherzogthum Hessen.
„ Grossherzogl. technische Hochschule.
Dorpat: Naturforscher Gesellschaft.
Dresden: Naturwissenschaftlicher Verein Isis.
Erlangen: Physikalisch-medizinische Societät.
Firenze: Società Botanica Italiana.
Freiburg i B.: Badischer botanischer Verein.
Greifswald: Geographische Gesellschaft.
„ Naturwissenschaftlicher Verein.
Halle: Verein für Reformationsgeschichte.
Konstantinopel: Undervisningsministeriet.
„ Helleniska filologiska sällskapet.
Krakau: Vetenskapsakademien.
Köpenhamn: Selskabet til Udgivelse af Kilder til Danmarks Historie.
Leiden: Nederlandsch Botanisch Vereeniging.
Lemberg: Ossolinskiska Institutet.
Liverpool: Biological Society.
Lübeck: Verein für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde.
Lyon: Muséum d'histoire naturelle.
Maredsous: Abbaye.
Melbourne: Royal Society of Victoria.
Moskva: Kejserl. Universitetet.
New-York: Torrey botanical club.
Paris: Académie des Inscriptions etc.
„ Académie des sciences morales etc.
„ Musée Guimet.

Digitized by Google

Paris: Société de géographie.
Posen: Sällskapet Vetenskapens vänner.
Princeton: American journal of archæology.
„ College of New Jersey.
Quito: Universidad central del Ecuador.
Rapperswyl: Polska nationalmuséet.
Riga: Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands.
Roma: R. Istituto botanico.
S:t Gallen: Naturwissenschaftliche Gesellschaft.
S:t Louis: Missouri Botanical Garden.
S:t Petersburg: Kejs. botaniska trädgården.
Sarajevo: Bosn.-Herzegow. Landesmuseum.
Sofia: Undervisningsministeriet.
„ Bulgariska litterära sällskapet.
Stuttgart: Verein für vaterländische Naturkunde.
Tufts College, Mass.
Wien: Wiener medizinische Blätter.
Weimar: Thüring. Botanischer Verein.

Med flera institutioner hafva redan bestående bytesförbindelser utsträckts eller tillfälliga byten inledts, ofta af stort omfång.

Inemot 30 afsända bytesförslag vänta ännu på svar.

I sina bemödanden att utveckla bytesförbindelserna har biblioteket fortfarande kraftigt understödts genom den frikostighet, hvarmed institutioner och enskilda stält vissa exemplar af sina publikationer till dess förfogande. Förutom hvad i förra årsberättelsen i detta afseende meddelades kan här nämnas, att prof. Hj. Sjögren stält till bibliotekets disposition ytterligare 25 exemplar af den genom honom utgifna Bulletin of the geogical institution of the university of Upsala, prof. J. A. Lundell ytterligare 10 exemplar af Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen, Botaniska sektionen ytterligare 10 exemplar af sina Sitzungsberichte, docenten E. Bolin 14 ex. af andra delen af sin gradualafhandling "Om

Digitized by Google

tyfoidfebern i Sverige", samt d:r M. Elfstrand ett större antal exemplar af "Hieracia alpina" m. m. — I sammanhang härmed bör tacksamt erkännas den osparda möda och den framgång, med hvilken prof. J. A. Lundell under sin utländska resa förberedt eller inledt bytesförbindelser i Krakau, Belgrad, Sarajewo, Sofia och Konstantinopel.

För bekommande af de tyska skolprogrammen hafva förberedande steg tagits. Den 30 oktober 1894 ingick chefen till till Ecklesiastik-Departementet med en skrifvelse, hvari han framhöll önskligheten af, att de tyska skolprogrammen, i hvilka ofta afhandlingar af vetenskapligt värde ingingo och som derför ej sällan å biblioteket efterfrågades, kunde för bibliotekets räkning genom byte förvärfvas för framtiden. Han hemstälde därför, om ej svenska regeringen skulle finna lämpligt att göra framställningar om utbyte med regeringarne i Preussen, Bayern, Sachsen, Würtemberg, Baden, Mecklenburg och Hessen-Darmstadt. Om framställningarne rönte tillmötesgående hos respektive stater, skulle enligt bibliotekariens tanke tillämpningen af bytet lättats verkställas på det sättet, att Ecklesiastik-Departementet årligen stälde 7 exemplar af de svenska skolprogrammen till bibliotekets förfogande, som derefter egde ombestyra försändelserna. Redan före årets slut hade jakande svar ingått från Bayern, Baden, Sachsen och Würtemberg.

Bibliotekets ekonomi.

Sakutgifterna för hvart och ett af de fyra sista åren hafva varit:

	1891	1892	1893	1894
Bokinköp	9,583,79	9,767,34	9,078,54	10,120,91
Bindning	4,902,90	4,523,30	6,120,73	5,770,30
Materiel, arbetshjälp o. expenser	1,850,94	2,826,05	2,841,29	1,715,24
Vattenledningen	204,50	137,50	100,00	100,00
Uppvärmning . .	2,308,33	2,132,15	2,708,90	2,192,82
Transport	18,850,46	19,386,34	20,849,46	19,899,27

Digitized by Google

	1891	1892	1893	1894
Transport	18,850,46	19,386,34	20,849,46	19,899.27
Skuld från föregående år . .	746,07	801,38	——	254,86
Behållning till nästa år . . .	——	571,14	——	128,45
	19,596,53	20,758,86	20,849,46	20,282,58

Inkomstsidan för samma år visar:

	1891	1892	1893	1894
Ingående behållning	——	——	571,14	——
Statsanslaget . .	15,000,00	15,000,00	15,000,00	15,000,00
Extra inkomster o. donationsräntor	1,770,05	3,733,86	2,098,46	3,257,58
Univ:s anslag till läsesällskapet	525,00	525,00	525,00	525,00
D:o till uppvärmning	1,500,00	1,500,00	1,500,00	1,500,00
Tillfälligt d:o . .	——	——	900,00	——
Brist till följ. år	801,38	——	254,86	——
	19,596,43	20,758,86	20,849,46	20,282,58

Den ovanligt höga siffran å årets extra inkomster förklaras deraf, att under årets lopp hafva utfallit 1,007 kr. 92 öre som vinstandel å det försäkringsbref, som professor C. Wahlund frikostigt donerat till biblioteket för att dermed betrygga den fortfarande utvecklingen af den romanska boksamlingen i allmänhet och särskildt den provençalska, som han till största delen genom sin donation grundlagt.

I öfrigt utvisa föregående tabeller, med hvilka stora ekonomiska svårigheter biblioteket fortfarande haft att kämpa, och att det alldeles är ur stånd att, utan förhöjning i sitt anslag, kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt fylla sin vigtiga uppgift att följa den vetenskapliga litteraturens utveckling

Digitized by Google

och tillhandahålla universitetets lärare de vetenskapliga hjälpmedel, hvarpå de måste kunna göra anspråk för att kunna hålla sig uppe i jämnhöjd med den vetenskapliga forskningen.

Såsom redan i föregående årsberättelse omnämdes, ingick universitetet redan år 1893 till K. Maj:t med en hemställan om förhöjning i bibliotekets otillräckliga anslag för bokinköp och bindning, hvilken framställning dock ej förde till någon proposition till Riksdagen. Då emellertid det öfverklagade missförhållandet var af så ingripande betydelse för hela universitetslifvet och det dessutom visade sig, att bibliotekets ekonomiska ställning ytterligare försvårades genom ett stadigt sjunkande af dess extra inkomster, ingingo fakulteterna om våren 1894 med förnyade framställningar om nödvändigheten af att anslagsfrågan ånyo framlades för regeringen. Och sedan bibliotekarien med stöd af dessa fakulteternas uttalanden utarbetat en ny, vidlyftig skrifvelse i ämnet af d. 28 april 1894, ingick universitetet ånyo till K. Maj:t med underdånig hemställan om behofvet af en förhöjning i bibliotekets anslag med 12,000 kronor. Då bibliotekariens skrifvelse genom universitetets försorg befordrats till trycket och i öfrigt den i hufvudsak ej innehöll eller kunde innehålla synnerligen mycket öfver hvad som ingick i hans skrifvelse af 1893, för hvilken i föregående årsredogörelse vidlyftigt redogjordes, torde ej vara nödigt att här redogöra för dess innehåll.

Rörande själfva saken kunna vi redan här erinra om, oaktadt detta egentligen hör till nästa års berättelse, att K. Maj:t framlade proposition till 1895 års riksdag om en förhöjning i bibliotekets anslag med 12,000 kronor, men att statsutskottet ej fann skäl att förorda en större förhöjning än af 9,000 kronor, hvilken summa efter kort diskussion och utan votering af bägge kamrarne bifölls. Hur önskligt det än skulle varit, att riksdagen gifvit sitt bifall till K. Maj:ts proposition i oförändradt skick, då det af universitetet begärda beloppet uppenbarligen endast var att anse som det minimum,

Digitized by Google

som erfordrades för att universitetsbiblioteket skulle något så när fylla sin uppgift, måste man med skyldig tacksamhet erkänna riksdagens välvilja och glädjas öfver det intresse för universitetet, som under sakens behandling lades i dagen.

Bibliotekets verksamhet. Utlåningen utom biblioteket, de s. k. hemlånen, företer en fortfarande stegring. Följande tabell utvisar volymantalet af hemlån under de sex sista åren:

1889	1890	1891	1892	1893	1894
6,654	6,663	7,642	9,266	10,138	10,271

Siffrorna skulle varit vida större, om bibliotekets tillgångar medgifvit det att bättre följa den vetenskapliga produktionen, ty tusentals volymer hafva här förgäfves efterfrågats.

Såsom i föregående redogörelse anmärkts, skulle siffran 10,271 egentligen ytterligare ökas med 2,000, representerande bibliotekets försändelse af nyutkomna tidskrifter till de vetenskapliga institutionerna.

Läsesalens användning synes af hosföljande tabell:

	Använda volymer	Däraf handskrifter	Besökare
1892	45,724	3,690	4,181
1893	34,934	3,203	4,493
1894	29,312	3,511	4,373

Läsesalen har varit tillgänglig under 289 dagar, i det att den hållits öppen nästan alla årets arbetsdagar, ehuru enligt reglementet man ej är skyldig att under ferierna hålla institutionen öppen mer än 2 dagar i veckan. Och för forskare, hvilkas tid varit begränsad, har arbete å biblioteket varit medgifvet nästan dygnet igenom, då så erfordrats.

Af handskrifter hafva 77 utlånats till inländska, 9 till utländska arkiv och bibliotek. 30 dylika hafva genom institutionens bemedling hitlånats från inrikes ort, 4 utrikesifrån, för att på begäran hållas forskare tillhanda på läsesalen.

Korrespondensens omfattning och oupphörliga stegring ådagalägges af följande siffror:

Digitized by Google

	Bref		Paket och korsband	
	Till utlandet	Inrikes	Till utlandet	Inrikes
1891	585	336	453	225
1892	664	468	851	427
1893	667	490	796	440
1894	817	511	699	452

Dessutom hafva 400 brefkort användts för kortare meddelanden.

Revideringen af den alfabetiska författarekatalogen, som förra året måste hvila, har af chefen kunnat detta år föras vidare. Bokstäfverna J. K. N. ökades från 10 till 31 volymer genom insättning af 2,946 nya blad.

Alla under året inkomna böcker och handskrifter hafva vederbörligen på sina ställen katalogiserats. Å handskriftsafdelningen har förste amanuensen grefve Lewenhaupt framfört katalogiseringen af pappersdokumenten intill 1560, förtecknat och på olika afdelningar inordnat samlingen af svenska kungliga och furstliga originalbref samt därpå fortsatt med den detaljerade katalogiseringen af bibliotekets storartade samling af brefväxlingar. E. ordinarie amanuensen J. M. Hulth har afslutat ordnandet af samlingen af mineralogiskt-geologiska och kemiska handskrifter samt af prof. E. Fries' brefväxling.

Arbetsfördelningen inom institutionen har för de ordinarie tjänstemännen varit ungefär densamma som föregående år. Chefen har, utom den ledning af det hela, som honom åligger, och däraf följande ingripande i allehanda smärre uppgifter, skött införandet af det utländska trycket i accessionskatalogen och öfriga kataloger. Förarbetet till årsredogörelsen och dess affattande, ämbetsutlåtanden och en del af korrespondensen, registrering af föregående års in- och utgående bref, uppläggning af accessionskatalogen för 1895, utskrifningen af en stor del af titelkopiorna i och för tryckningen af accessionskatalogen i Stockholm samt förut nämda revidering af tre bokstäfver i alfabetiska författarekatalogen hafva ock af ho-

Digitized by Google

nom verkstälts. — Vice bibliotekarien L. Bygdén har förestått utlåningen och fört den däraf föranledda korrespondensen med inhemska institutioner; utlåningens omfång har dock numera oftast erfordrat, att en e. o. amanuens dagligen förordnats till hans biträde. Men han har därjämte funnit tid att under vårterminen på lediga stunder katalogisera äldre tryck, som ej varit i katalogerna infördt, och i sammanhang härmed anställa forskningar rörande anonyma författare. Under höstterminen har han till större delen katalogiserat den omfattande Hammarstenska donationen. — Förste amanuensen grefve E. Lewenhaupt har, förutom det arbete å handskriftsafdelningen, som förut omtalats, skött hela expeditionen i läsesalen. — Andre amanuensen E. H. Lind har ensam besörjt utlåningen från svenska afdelningen, som oaflåtligt stegras, mottagit och kontrollerat de svenska tryckleveranserna och besörjt därmed förenad korrespondens, ordnat det svenska trycket till bindning och biträdt vid dess katalogisering samt dels ordnat och i kapslar inlagt ansenliga delar af årets småtryck, dels ordnat, signerat och katalogiserat en del förut obehandladt teologiskt tryck. Därjämte har han, med något biträde, ordnat och katalogiserat det betydliga ingående utländska dissertationstrycket. — Tredje amanuensen A. Andersson har ensam skött den i så hög grad stegrade bytesförbindelsen med utlandet, fört hela den härför nödiga vidlyftiga korrespondensen och ombesörjt alla häraf framkallade försändelser. Om vidden af denna uppgift vittna de siffror, som förut meddelats. Dessutom har han slutordnat referensbiblioteket och i öfrigt ofta måst biträda chefen i dennes arbete. — E. o. amanuensen R. Almqvist har såsom förut anordnat det utländska trycket till bindning, behandlat det vid dess återkomst från bokbindaren, skött leveransen till läsesällskapet och öfriga institutioner samt inläggande och framtagande af ströskrifter på utländska kapselafdelningen, som han för öfrigt grundligt reviderat, handhaft det obundna utländska trycket och i öfrigt tillhandagått i ex-

Digitized by Google

peditionsrummet vid talrika tillfällen. — E. o. amanuensen doc. E. Meyer har ensam skött utlåningen i tredje våningen (de teologiska och juridiska afdelningarna samt Westinska biblioteket) och fortsatt såväl revideringen å teologiska afdelningen och dessa arbetens signering i hufvudkatalogerna som katalogiseringen af Westinska samlingen. — E. o. amanuensen J. M. Hulth har, förutom det förut omnämda arbetet å handskriftsafdelningen, under vårterminen skött utlåningen i mellanvåningen och återuppsättningen af böcker därstädes samt öfversett uppställningen af den historiska afdelningen; under höstterminen har han biträdt vice bibliotekarien vid expeditionen och vid förberedelserna till Hammarstenska donationens katalogisering. — E. o. amanuensen J. A. Almquist har jämte amanuensen Hulth skött utlåning och bokuppställning i mellanvåningen (hvars kolossala area tager fullt två personers arbetskraft i anspråk), fortsatt och slutfört det i föregående årsredogörelse omtalade grundliga ordnandet af småtryck i svensk historia, hvartill han själf uppgjort planen och för hvilket ändamål han bland annat låtit söndertaga 78 gamla sammelband, innehållande 4,650 småskrifter. Han har ock genomgått bibliotekets olika samlingar för åstadkommande af en såvidt möjligt fullständig förteckning öfver där befintliga samtida skrifter rörande Sveriges krig och förhållande till främmande makter. Äfven har han tidtals tjänstgjort i expeditionen samt biträdt vid bytestryckleveranserna och ordnandet af dupletterna. — E. o. amanuensen H. Elmqvist tjänstgjorde under vårterminen vid expeditionen, där han under lediga ögonblick verkställde åtskillig signering. Under sommaren tjänstgjorde han än vid expeditionen, än i tredje våningen och biträdde i öfrigt vid svenska afdelningens nedflyttning till bottenvåningen. — E. o. amanuensen E. Björkman tjänstgjorde under höstermin i mellersta våningen samt tog del i utlåningen och bokuppställningen.

Digitized by Google

Under sommarmånaderna måste helt naturligt, i följd af personalens minskade antal, arbetet i det hela anordnas på annat sätt än under terminerna, men för dessa provisoriska åtgärder torde vara öfverflödigt att redogöra.

Biblioteksskommissionen, bestående af professorerna Fries (vald efter prof. Sahlin), Thalén (omvald 1894), Hagströmer (vald efter prof. Landtmanson), Hammarsten, P. A. Geijer och Sundelin, har på bibliotekariens kallelse hållit sina fyra ordinarie sammanträden i och för inköp af böcker.

Anatomiska Institutionen. *Dissektionsöfningarne* hafva pågått alla söckendagar från d. 1 sept. till d. 1 juni med 1 1/2 veckas afbrott under julhelgen. Antalet dissekanter utgjorde under höstterminen 45, under vårterminen 59.

De *histologiska öfningarne*, i hvilka under höstterminen 12, under vårterminen 13 lärjungar deltagit, hafva pågått 4 dagar i veckan med 2:ne timmar hvarje dag under hela läseåret. Professor Hammar har dessutom under slutet af vårterminen enskildt genomgått en kurs i *embryologi*.

Samlingarne hafva under året ökats med 176 preparat. Bland dem må nämnas några skeletter af yrkesmän, som tydligt angifva yrkets inflytande på skelettets form, ett rekonstruktionspreparat i tre gångers förstoring enligt Borns skifmethod af menniskonjuren, egnadt att förändra den vanliga uppfattningen af njurpyramidernas form, en serie makroskopiska preparat öfver ryggmärgs-pyramidernas förhållande i hjernbryggan samt ett foster med gastro-pelyo-schisis, gåfva af med. d:r P. Söderbaum i Fahlun.

Fysiologiska Institutionen har under det förflutna akademiska året blifvit mer och mer hemmastadd i sin nya lokal, som småningom blifvit försedd med allt fullständigare tillbehör af inredning och instrumental utrustning, enligt uppgjord plan och för de af riksdagen anslagna medel, så långt de räckt.

Digitized by Google

För att undvika den mycket stora införseltullen å vetenskapliga instrument hafva flera sådana tagits från mekanikern *Sandström* i Lund, enligt beställning.

Arbetet inom institutionen har under året fortgått på vanligt sätt beträffande föreläsningar och laborationsöfningar, hvaremot den öfriga verksamheten ännu icke kunnat komma i full gång, hvadan flera påtänkta arbeten måst tills vidare hvila. Emellertid har den nya lokalen på ett glädjande sätt bestått sitt första prof och visat sig motsvara förväntningen på en tidsenlig inrättning i sitt slag, som kan erbjuda tillfälle till utvidgadt arbete.

Medicinska kliniken och polikliniken. Antalet patienter under året $^{1}/_{1}$—$^{31}/_{12}$ 1894 har utgjort:

å *medicinska afdelningen* af akademiska sjukhuset . 691
å *medicinska polikliniken* 1,656
å *pediatriska polikliniken* 1,923

Antalet å medicinska kliniken tjänstgörande har under tiden från den $^{1}/_{9}$ 1894—$^{31}/_{5}$ 1895 utgjort 41.

Undervisningen vid *medicinska kliniken* har på öfligt sätt fortgått med 3 klinikdagar i veckan.

Den *medicinska polikliniken* blef efter medicinska fakultetens beslut, på grund af bristande medel för dess öppenhållande, stängd under månaderna juli och augusti.

Å *medicinska laboratoriet* hafva de vetenskapliga arbetena fortgått. Företrädesvis hafva ryggmärgssjukdomarne varit föremål för undersökningar.

Boksamlingen har förökats med några tidskrifter och instrumentsamlingen med några få instrument.

Från den *medicinska kliniken* eller af dess lärare hafva utgifvits dels de af professor *S. Henschen* författade afhandlingar, som ofvan (sid. 19) finnas anförda, dels:

Amyotrofisk lateralskleros med bulbärparalys och degeneration i Goll's strängar, af *L. Hektoën* från Chicago. (Ups. läkarefören:s förhandl. 1894—95) och

Digitized by Google

Ett fall af septikämi med okänd ingångsport, till förloppet närmast liknande Morbus maculosus Werlhofii, af *E. Wikner*. (Dst.).

Kirurgiska kliniken och polikliniken. Patienternas antal under tiden den 1 januari — den 31 december 1894:

å *kirurgiska afdelningen*	902
å *kurhusafdelningen*	91
å *kirurgiska polikliniken*	1,728

Antalet större och mindre å kirurgiska afdelningen utförda operationer 911.

De tjänstgörande medicine kandidaternas antal från den 1 september 1894 till den 1 juni 1895 41.

Från den kirurgiska afdelningen hafva utgått följande arbeten:

Några fall af svår skada på hjärnskålen, behandlade på Upsala akademiska sjukhus 1894, af *B. Carlson*. (Ups. läkareförens förhandl. Bd XXX).

Rapport öfver operationer, utförda å akademiska sjukhuset i Upsala år 1894, af *B. Floderus*. (Dst.)

Fall af lipom i bukhålan, af *K. Hedbom* och *J. Lundin*. (Dst.)

Ett fall af myoma corporis uteri med afsnörning af corpus från cervix (med tafla), af *G. Hedrén* (Dst.)

Om kloroform-eter-narkosen, dess teknik, accidenser och efterverkningar, af *Fr. Zachrisson*. (Dst.)

De afhandlingar af professor *K. G. Lennander* och docenten *K. Dahlgren*, som ofvan (sidd. 17 o. 20.) finnas angifna.

Vid **obstetriska kliniken** hafva under läsåret 1894—95 vårdats 153 barnaföderskor, deraf 3 qvarliggande från förra läsåret; af dessa har 1 aflidit till följd af organiskt hjertfel. Helsotillståndet har varit synnerligen godt, i det endast 3 fall

Digitized by Google

af lindrigare febersjukdom inträffat. De utförda operationernas antal har varit 14, nämligen 2 vändningar med extraktion, 1 manuelt aflägsnande af placenta och 11 tångförlossningar.

Antalet tjänstgörande har under denna tid varit 41.

Oftalmiatriska polikliniken. Af den lokal, som medicinska fakulteten disponerar för universitetets polikliniker, hafva tvänne förut till bostad åt en amanuens använda rum blifvit upplåtna till oftalmiatrisk poliklinik, som trädt i verksamhet med början af vårterminen 1895 och för hvars inredning dels ett anslag af 250 kr. erhållits från reparationstiteln, dels af kansleren ett anslag å 500 kr. anvisats att utgå från universitetets reservfond. Till den nödvändigaste utrustningen med instrument har af Regnellska donationsnämnden anvisats en summa af 495 kr.

Å denna poliklinik har undervisningen i oftalmiatrik egt rum dels med en fullständig föreläsningsserie öfver oftalmiatriska undersökningsmetoder, afsedd för de tjänstgörande, dels med en serie föreläsningar i speciell oftalmiatrik, afsedd för de medicine kandidater, som här studera för licentiatexamen. Åhörareantalet har utgjort å den förstnämnda serien 28, å den senare 6.

Dessutom hafva de, som så önskat, haft tillträde till de ögonoperationer, som verkställts å akademiska sjukhuset, der vården af de ögonsjuke genom enskildt tillmötesgående af professorn i kirurgi öfverlemnats åt e. o. professorn i oftalmiatrik. Antalet sådana ögonsjuka har under vårterminen utgjort 17; antalet å sjukhuset utförda ögonoperationer 9.

Antalet patienter å polikliniken har under vårterminen utgjort 237; antalet derstädes utförda ögonoperationer 49.

Vid den **psykiatriska kliniken** å Upsala hospital hafva under läsåret tjänstgjort 5 medicine kandidater, samtliga dock

Digitized by Google

under vårterminen. Under höstterminen hade ingen anmält sig till tjänstgöring.

Kliniska demonstrationer och föreläsningar hafva hållits 2 gånger i veckan, 2 timmar hvarje gång, under mars och april månader. Medeltalet sjuke har varit 440 för dag. Vid idiotanstalten Rickomberga har äfven tillfälle beredts de tjänstgörande att taga kännedom om der befintliga fall af idioti.

På den **patologiska institutionen** hafva arbetena under detta läsår fortgått efter samma plan som under de föregående. I obduktionsöfningarne hafva under höstterminen deltagit 32 medicine kandidater och 7 medicine studerande, under vårterminen 40 medicine kandidater och 10 medicine studerande; i de patologiskt-anatomiska kurserna under hösttermin 7 och under vårtermin 10 medicine studerande. Härjämte hafva 2 medicine licentiater och 1 medicine kandidat idkat speciella studier. Två kortare kurser i speciell patologisk anatomi för licentiatexamen hafva gifvits. Från den 15 maj 1894 till samma dag 1895 hafva på institutionen verkställts 125 patologiska obduktioner, och 179 tumörer, hufvudsakligen från den kirurgiska kliniken, hafva undersökts. De patologiskt-anatomiska samlingarne hafva ökats med 30 nya, i sprit och formalin förvarade föremål samt ett antal histologiska och bakteriologiska mikroskopiska preparat. — Inga nya instrument hafva inköpts.

Å den **farmakologiska institutionen** har under läsåret 1894—95 undervisningen upprätthållits på förordnande af docenten i farmakologi vid Karolinska Institutet d:r H. V. Rosendahl. Föreläsningarna hafva omfattat speciel farmakodynamik, allmän läkemedelsförordningslära med receptskrifning samt de officinela drogernas farmakognosi och farmakodynamik. Såväl under höst- som vårterminen har därjämte gifvits teoretisk och praktisk kurs i grunderna, enligt hvilka tillsyn å apotek bör utöfvas och undersökning däraf verkställas.

Digitized by Google

Museets samling af droger och kemiska preparat har under året ökats med några nya sådana, som skänkts af apotekare Fr. Westerdahl och d:r H. V. Rosendahl. Dessutom har anskaffats en del instrument, afsedda för farmakognostiska och kemiska arbeten samt farmakodynamiska djurexperiment.

Vid **institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi** hafva öfningarna fortgått efter samma plan som under de föregående åren. Antalet medicine studerande, som deltagit i dessa öfningar, har varit under höstterminen 21 och under vårterminen 17. För laboratoriets räkning har under vårterminen anskaffats och blifvit uppsatt en Crossleys gasmotor å 1 1/4 hästkraft, afsedd att drifva en större centrifugalmaskin. Priset för denna motor var 1,050 kronor. I öfrigt hafva ej några större eller dyrbarare apparater anskaffats, hvaremot, som vanligt, för laborationerna nödvändiga utensilier och redskap blifvit i mån af förbrukning ersatta med nya.

Institutionen för allmän och analytisk kemi. Undervisningen har fortgått efter samma plan som sistlidet år på *fem* afdelningar: A) för vetenskapliga arbeten under ordinarie professorns uppsigt, B) för syntetiska arbeten under doc. Bladins ledning, C) för analytiska arbeten under e. o. professorns ledning, hvaraf a) för kvalitativ och b) för kvantitativ analys, D) för organisk syntes och analys under doc. Bladins ledning, E) för anställande af föreläsningsförsök under dels ord. professorns, dels doc. Bladins ledning.

	Laboranter	Terminer	Medeltal
A	10	2	5
B	51	3	17
Ca	86	3	28,7
Cb	10	3	3,3
D	8	2	4
E	22	2	11

Digitized by Google

I medeltal hafva 69 laboranter arbetat på institutionen.

Såsom vanligt, har institutionens förråd af utensilier och kemikalier samt dess boksamling blifvit genom inköp kompletterade.

Resultaten af de på institutionen utförda vetenskapliga arbetena hafva, såsom under föregående år, blifvit offentliggjorda i Öfversigt af K. Sv. Vetenskapsakademiens förhandlingar och utgöra 11 uppsatser.

Institutionens preparatsamling har erhållit en särdeles värdefull tillökning genom en vacker samling färgämnen, skänkt af Leonhardt & Comp. i Mühlheim a. Main.

På prefektens initiativ har under året grunden blifvit lagd till en fond, benämnd *kemiska fonden*, hvaraf räntan skall användas till arvoden åt de biträden, som professorerna i kemi behöfva anlita vid utförande af experimentela undersökningar.

Zoologiska institutionerna. Till *biblioteket* har professor W. Lilljeborg under läsåret skänkt ytterligare en del zoologiska arbeten, uppgående till ett antal af omkring 60 stycken, och af docenten E. Lönnberg har biblioteket fått mottaga tvenne afhandlingar.

Å institutionens lokaler ha under läsåret 8 studerande varit sysselsatta med utarbetandet af vetenskapliga afhandlingar.

Till *museet* har kapten G. C. Eckman äfven detta år skänkt betydande samlingar. Dessa, som äro tagna under en resa till Hayti, upptaga omkring 300 större och mindre glaskärl, hvartill kommer ett antal molluskskal och torkade spongier m. m. En stor del af dessa samlingar är af särskildt intresse derför, att kapten Eckman vid deras konserverande med synnerlig framgång användt formol som konserveringsmedel. Af stort värde för museet är också ett i sprit väl konserveradt exemplar af en mycket sällsynt bläckfisk, tillhö-

Digitized by Google

rande slägtet Spirula, hvilken kapten Eckman funnit i närheten af Madeira. Vidare har museet af ingeniör A. Kullberg, bosatt i Buenos Aires, fått mottaga värdefulla samlingar, bestående dels af konserverade foglar, dels af vertebrater och insekter i sprit. Från grefve Tage Thott har museet erhållit 5 sällsynta foglar, nämligen tvenne skrikörnar, en lira, en hvit lunnefogel och en ung hafssula. Museets samling af lägre krustacéer har äfven detta år ökats af professor W. Lilljeborg. Dessutom har museet erhållit större och mindre gåfvor af kand. T. Ekman, docenterna L. Jägerskiöld och E. Lönnberg samt herr Jacob Ljunglöf.

Till inköp af instrument för det *zootomiska laboratoriet* har riksdagen på grund af Kongl. Maj:ts nådiga proposition beviljat en summa af 3,000 kronor. Härigenom kommer det behof af en såväl för den elementära undervisningen, som för vetenskapliga arbeten lämpad uppsättning af instrument, hvilket på grund af den utveckling, undervisningen i zoologi under de senare åren tagit, gjort sig allt mera gällande, att på ett tillfredsställande sätt kunna fyllas.

I de zootomiska öfningarna ha under höstterminen 26 studerande deltagit, af hvilka 18 idkat studier för med. fil. examen, 7 för fil. kandidatexamen och 1 för fil. licentiatexamen, samt under vårterminen 25, af hvilka 18 idkat studier för med. fil. examen, 6 för fil. kandidatexamen och 1 för fil. licentiatexamen.

Botaniska institutionerna. En följd af de i det föregående (sid. 2) omtalade nybyggnaderna i *botaniska trädgården* har varit, att omfattande förändringar i densammas plan, företrädesvis beträffande vissa delar af dess arboretum, måst vidtagas; derjemte hafva nya planteringsland för ettåriga växter iordningställts, ekonomiväxt-qvarteret flyttats och utvidgats o. s. v. Ännu återstår dock i detta afseende åtskilligt att fullborda, hvilket kommer att ske, i den mån tid och tillgångar det medgifva.

Digitized by Google

För öfrigt har verksamheten inom trädgården fortgått efter i det närmaste samma plan, som under föregående år. Amanuensen docenten J. Th. Hedlund har med uppoffrande nit egnat betydlig tid till kontrollering af växtbenämningarne, och i detta mödosamma arbete hafva äfven flera studerande deltagit. Ett resultat deraf är, att en frökatalog kunnat utgifvas, hvari endast sådana växter äro upptagna, hvilkas namn under senaste åren reviderats. Med tillhjelp af denna katalog har byte kunnat verkställas med andra, europeiska och amerikanska, botaniska trädgårdar; från 67 sådana hafva reqvirerats och erhållits 1,363 olika fröslag, under det att till 77 trädgårdar 1,664 frökapslar härifrån blifvit försända.

Åtskilliga gåfvor har trädgården under det förflutna året haft förmånen att mottaga. Främst bland dessa bör nämnas en större samling af här saknade träd- och buskarter från Alnarp genom direktör Fr. Ulriksen samt flera sändningar nyholländska frön från baron F. von Müller, government botanist i Melbourne. Lefvande växter och frön hafva dessutom bekommits af trafikchefen E. Skårman, doktor C. J. L. Lönnberg, herr Edvall (i Brasilien), studerandena Rob. E. Fries, G. Lindmark, R. Matsson och O. W. Wennersten m. fl. — Åtskilliga träd- och buskarter hafva genom köp bekommits från Bergianska trädgården, Landtbruks-akademiens experimentalfält och Upsala läns trädskola. Från utlandet hafva inköpts något mer än 350 kapslar frön af för trädgården behöfliga växter. Hela antalet af i trädgården sådda kapslar af frön — erhållna genom gåfvor, köp eller skörd härstädes — har utgjort något mer än 3,200.

Å *botaniska museet* hafva mycket omfattande, besvärliga och tidsödande förändringar blifvit vidtagna. De nya museirum, som vunnits i den gamla institutionsbyggnaden, hafva tagits i besittning, och i dem hafva samtliga kryptogam-samlingarne blifvit inflyttade samt fullständigt eller provisoriskt ordnade. Boksamlingen har ock erhållit ett särskildt rum, der

Digitized by Google

den uppstälts, ordnats och katalogiserats. I den del af byggnaden, som förr inrymde hela museet, hafva bärbjelkar och kolonner af jern blifvit anbragta, för att gifva behöfligt stöd åt taket mellan de båda våningarne; det var nemligen fara värdt, att det ej skulle kunna bära de stora tyngder, som hvilade på detsamma.

För att dessa och andra reparationsarbeten skulle kunna verkställas, blef det nödvändigt att från såväl öfre, som nedre museet bortföra och på andra ställen i byggnaden magasinera alla de samlingar af olika slag, som der förut voro inrymda. Då emellertid samtidigt härmed reparationer i det ena rummet efter det andra i byggnadens alla öfriga delar utfördes, måste de husvilla samlingarne flera gånger flyttas från en lokal till en annan. Att härunder, oaktadt alla vidtagna försigtighetsmått, samlingarne måste komma i oordning, är ganska naturligt, och det kräfdes derför mycket arbete, hvari flera studerande villigt deltogo, för att, när reparationerna voro afslutade, förflytta allt till behöriga platser. Vid uppställningen och fördelningen af samlingarne följdes ock en ny plan, hvilket i sin mån vållade ökadt arbete. Vid vårterminens slut var emellertid allt åtminstone så pass ordnadt, att samlingarne åter kunde vara tillgängliga för dem, som önskade begagna desamma; genom anskaffande af en mängd nya skåp m. m. hade de ock blifvit mera öfverskådliga och lättare tillgängliga, än förut var förhållandet.

Under årets lopp hafva samlingarne blifvit riktade med åtskilliga värdefulla bidrag. Genom gåfvor hafva erhållits: af Ostindiska regeringen genom d:r King i Calcutta nya sändningar af bengaliska fanerogamer, af British Museum en sektor ur en större stam af Sequoia gigantea, af m:r J. D. Smith i Baltimore en samling kärlväxter från Guatemala, af professor G. Lagerheim växter, företrädesvis svampar, från Ecuador, af m:r J. M. Word en samling fanerogamer från Goda Hoppsudden, af forstmester J. M. Norman en mycket värdefull sam-

Digitized by Google

ling af anmärkningsvärda norska växtformer, af fru M. Cedergren hennes aflidne broders, apotekaren L. Silléns, efterlemnade moss-samling, af Oberlandesgerichtsrath F. Arnold lafvar från Tyskland, af direktör G. Löwegren en större samling blommande orchidéer (till förvaring i sprit), af studeranden R. Matsson en större samling frukter och frön, lefvande och pressade växter m. m. från Gotland, af doktor A. Eliasson sällsyntare skandinaviska svampar, samt större eller mindre bidrag af skandinaviska fanerogamer, trädgårdsväxter, frukter och frön m. m. af professor H. von Post, docenterna J. Th. Hedlund, H. O. Juel, E. Ljungström, Sv. Murbeck, R. Sernander och K. Starbäck, lektorerna H. W. Arnell och K. F. Dusén, adjunkten K. Johansson, jägmästaren Hj. Gelertsen, doktor Th. Fredrikson, privatläraren G. A. Fröman, notarien H. Tamm, kandidaterna J. A. Z. Brundin, J. W. E. Holmerz, E. Jäderholm, Kn. Kjellmark, E. Lindgren, E. Nyman, L. Romell, Y. Sjöstedt, J. Timander och Hj. Östergren, studerandena E. Th. Fries, Rob. E. Fries, J. P. Gustafsson, G. Hellsing, G. Lindmark, E. P:son Wrang, O. W. Wennersten och E. Övergaard, boktryckaren Wiksell m. fl. — Genom byte och köp har äfven åtskilligt värdefullt bekommits, hvaribland särskildt bör framhållas exemplar af Welwitschia mirabilis från universitetet i Coimbra samt fortsättning af åtskilliga fanerogam- och kryptogam-exsiccatverk, hvilkas förut utkomna delar redan egas af museet.

Botaniska laboratoriet var under höstterminen inhyst i sin gamla, ytterst olämpliga lokal i gamla konsistoriebyggnaden, men flyttades vid vårterminens början till de nyinredda lokalerna i institutionsbyggnaden. Ökadt utrymme och bättre belysningsförhållanden hafva derigenom vunnits för mikroskopöfningarne. Derjemte har ett — om ock anspråkslöst — fysiologiskt laboratorium kunnat inrättas, ett rum har inredts för fotografering af mikroskopiska preparat, andra rum hafva anslagits åt mera försigkomna, som sysselsätta sig med spe-

Digitized by Google

cialundersökningar o. s. v. Åtskilliga instrument, bland hvilka särskildt må nämnas en större, af instrumentmakaren Rose förfärdigad mikrotom, samt glaskärl och andra för undervisningen och undersökningarne behöfliga inventarier hafva blifvit inköpta.

Fysiska institutionen. Instrumentsamlingen har under läsåret ökats genom inköp af en tvåarmad vågbalans från justeringsbyrån i Stockholm; af en magnet-elektrisk maskin, åtskilliga induktionsapparater, en Herz' resonnator och oskillator, allt från E. Ducretet & C:i i Paris; af en s. k. optisk bänk med tillbehör, lincer och afläsningskikare från Lütz i Paris, samt af ett Exners elektorskop från Schorss i Wien.

Dessutom har genom välvillig gåfva från lektor E. Andersson i Kristianstad erhållits ett större Rowlands konkavgitter med ställning, kamera och elektrisk lampa samt för fotografering af spektra en mängd fotografiska plåtar och kemikalier m. m.

I de fysiska laborationerna hafva deltagit:

13 h.t. 1894
17 v.t. 1895.

Såsom amanuenser hafva tjänstgjort under h.t. lic. *G. E. Svedelius* och under v.t. kand. *E. Lisell.*

Mineralogisk-geologiska institutionen. Institutionens samlingar hafva, i likhet med hvad fallet varit under föregående år, hållits tillgängliga för de studerande dagligen mellan kl. 8 f. m. och 3 e. m. samt dessutom för allmänheten tisdagar och fredagar kl. 11—12.

Öfningskurserna i kristallografi och petrografi hafva enligt förordnande hållits af docenten N. O. G. Nordenskjöld under såväl höstterminen som vårterminen, och har antalet deltagare varit resp. 7 och 6.

Digitized by Google

Under höstterminen har å institutionen ett mindre rum blifvit inredt för slamningar af kvartära leror etc., och har under docenten Munthes ledning sådana slamningar utförts af 1 studerande under höstterminen, hvarjemte under kortare besök 2 finska geologer inhemtat undervisning i slamningsmetoderna.

Å institutionen hafva under läsåret 6 studerande varit sysselsatta med utarbetande af vetenskapliga afhandlingar, hvarjemte å institutionens kemiska laboratorium mineralanalyser i likhet med föregående år utförts af filos. lic. Rob. Mauzelius för professor Hj. Sjögrens räkning och på hans bekostnad.

Arbetet med samlingarnas ordnande har fortgått på följande sätt: amanuensen Munthe har utlagt en samling af museets fossila växter från system, äldre än det tertiära, samt afslutat ordnandet af samlingarna i allmän geologi. Densamme har i anslutning till föreläsningarna öfver allmän palæontologi anordnat och kompletterat den palæontologiska studiesamlingen. Amanuensen Morton har anordnat och kompletterat den mineralogiska studiesamlingen. Fil. kand. J. M. Hulth har bestämt den samling af fossilförande kalktuffer från Vestergötland, som af honom insamlats för institutionens räkning (se nedan).

Institutionens samlingar hafva ökats med i hufvudsak följande gåfvor och inköp:

30 bergartsprof och kontaktmineral från Alnöns syenitområden och Rödön, skänkta af d:r A. G. Högbom i Stockholm;

en samling finska bergarter, skänkta af Finlands Geologiska undersökning;

en samling bergartsprof från Jämtland, skänkta af amanuensen O. F. Borge;

diverse kvartära växtfossil, skänkta af Riksmusei växtpalæontologiska afdelning;

Digitized by Google

exemplar af Cottus quadricornis i Ancyluslera från Skattmansö, skänkta af Riksmusei palæontologiska afdelning;

växtförande kalktuffer från Leine i Gudbrandsdalen, skänkta af docenten R. Sernander;

en större samling fossilförande kalktuffer från Vestergötland, hopbragta för institutionens räkning af fil. kand. J. M. Hulth;

diverse recenta växttyper, lämpade för den palæontologiska undervisningen, skänkta af botaniska institutionen och docenten E. Lönnberg;

en serie fosforitbergarter från Nerike och Dalarne, insamlade för institutionens räkning af studeranden J. G. Andersson;

12 fotografier af geologiskt intresse, tagna under exkursionen till Utö och Ornön våren 1893 och skänkta af prof. Sjögren;

26 geologiska fotografier mestadels från Gotland och Upsalatrakten, skänkta af docenten Munthe;

18 geologiska fotografier från Gotland, inköpta af en fotograf i Wisby.

Institutionens bibliotek, hvars vård varit öfverlemnad åt amanuensen Munthe, har ökats dels genom inköp och dels genom byte och gåfvor. Bland de senare må i främsta rummet nämnas:

141 separataftryck af i K. Sv. Vetenskaps-Akademiens publikationer införda afhandlingar och uppsatser af geologiskt innehåll, skänkta af Akademien, och

ett exemplar af "Ymer" (från 1881 till följ.), skänkt af Sällskapet för Antropologi och Geografi.

Smärre gåfvor hafva erhållits af följande personer: professorerna B. Lundgren, A. G. Nathorst och Hj. Sjögren samt docenterna A. Hamberg, A. Hennig, A. G. Högbom, H. Munthe och O. Nordenskjöld.

Digitized by Google

Genom byte har biblioteket bekommit publikationer från flera vetenskapliga institutioner och sällskap.

Från Universitetsbiblioteket hafva såsom deposition per termin erhållits flera geologiska tidskrifter.

Under läsåret har N:o 3 (1894) af "Bulletin of the Geological Institution of the University of Upsala" (132 sid. med 5 taflor) utkommit, innehållande:

1. Preliminary report on the Physical Geography of the Litorina-Sea by Henr. Munthe.

2. Contributions to Swedish Mineralogy, Part. II, by Hj. Sjögren.

3. Palæontologische Notizen, 1 und 2, von Carl Wiman.

4. Ueber postarchæischen Granit von Sulitelma in Norwegen und über das Vorkommen von s. g. Corrosionsquarz in Gneisen und Graniten von Otto Nordenskjöld.

The Association of Natural Science at the University of Upsala. Section for Geology.

Astronomiska observatoriet. Instrumentförrådet har under läsåret ökats med en af hrr Repsold & Söhne i Hamburg förfärdigad apparat för uppmätning af stjernfotografier, hvilket instrument blifvit, hvad dess hufvudsakliga delar beträffar, undersökt af fil. kand. Östen Bergstrand. Denna undersökning har ådagalagt en mycket hög grad af noggrannhet hos mätapparaten.

Dessutom har inköpts en af mekaniker O. Töpfer i Potsdam förfärdigad s. k. "Sensitometer", ett af prof. Scheiner i Potsdam uppfunnet instrument, afsedt att bestämma känsligheten hos olika fotografiska plåtar. Den låter för öfrigt med stor fördel använda sig till studier öfver de olika fotografiska "framkallarnes" verksamhet, öfver inflytandet af belysningstidernas längd på bilderna m. m.

Observatoriets bibliotek har under läsåret ökats med 16 tidskrifter, 103 större och mindre skrifter samt ett stjernkart-

Digitized by Google

verk. Af dessa har observatoriet sjelft bekostat 8 tidskrifter och 3 böcker. Allt det öfriga har erhållits som gåfvor.

De observationsserier, som påbörjats under föregående år, hafva fortsatts, så vidt de under detta år särdeles ogynsamma omständigheterna medgifvit.

Vid **meteorologiska institutionen** har arbetet fortgått i stadgad ordning. De fotogrammetriska molnmätningarna fortgingo och de förberedande undersökningarne i denna väg afslutades sommaren 1894. En termometerställning af fransk modell är uppförd och dagliga komparationer hafva sedan förra sommaren anställts mellan en derå upphängd psykrometer och den Theorellska tryckapparatens.

Den nya boställsbyggnaden blef kontraktsenligt färdig och afsynad den 31 juli, och redan den 6 augusti inflyttade föreståndaren i densamma.

Den 20—24 augusti sammanträdde härstädes den permanenta, internationella meteorologiska komitén, och samtidigt den under densamma hörande molnatlas-kommissionen. Komitén fattade bland annat det beslut, att molnobservationer och molnmätningar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det härifrån utgångna förslaget skulle utföras, såvidt möjligt öfver hela jorden, under året den 1 maj 1896—1 maj 1897 för utforskande af de öfre luftströmmarnas rörelser.

På det att denna institution skulle sättas i tillfälle att på tillbörligt sätt deltaga i denna undersökning, har riksdagen beviljat en af K. Maj:t äskad summa af 2,500 kr. till aflöning under ofvannämnda år af två extra biträden, hvilka skola utföra detta arbete.

Af *Bulletin mensuel* har årgången 1894 utkommit.

En undersökning af amanuensen *Åkerblom:* Sur la distribution à Vienne et à Thorshavn des éléments météorologiques autour des minima et des maxima barométriques, har publicerats i Bihanget till K. Vet. Akad:s Handlingar.

Digitized by Google

Museet för nordiska fornsaker. Museet har fått mottaga följande gåfvor:

Af amanuens Rolf Arpi: Meddelanden från Upsala universitets museum för nordiska fornsaker, 1, separat ur Uplands fornminnesförenings tidskrift h. XVI; gammalt trälås från Runmarö.

Af grefve Eugène Lewenhaupt: spetsen af ett flintverktyg.

Från K. vitterh. hist. o. antiqv. akad.: Antiqvarisk tidskrift för Sverige XIII: 1; XIV: 2, 3; XV: 2: 1.

Från Svenska fornminnesföreningen: dess tidskrift IX: 2.

Genom köp har museet förvärfvat följande: 52 hela och defekta yxor och mäjslar af sten; 1 borrtapp; 1 stycke af ett halfmånformigt flintverktyg; 1 flintdolk, något defekt; 1 väl bibehållen spjutspets af skiffer; 1 mindre, rund stenskifva; 25 runda, genomborrade stenskifvor; 1 spjutspets af brons; 1 hel och 2 defekta halsringar af brons, funna tillsammans; 1 hålcelt af brons; 1 mindre ring, defekt, af brons; 1 spänne af ovanlig typ, något defekt; 2 ovala spännbucklor, den ena i fragment, funna tillsammans med 1 pärla och 1 spänne; 2 pärlor, funna å samma ställe som några i de tvänne föregående årsredogörelserna nämda järnåldersföremål (1 oval spännbuckla, 1 stycke af en selprydnad m. m.); 2 ovala spännbucklor, funna tillsammans; 3 gnidstenar af glas. Alla dessa föremål äro anträffade i Upland.

Vidare: 1 hillebardspets; 4 sablar; 1 värja; 1 käppyxa; 2 tumlare af silfver; 1 bägare af silfver; 2 tumlare af metall; 2 tumlare af tenn; 2 tennkannor; 1 gammal matsked af tenn; 1 flaska af tenn; 1 bägare af mässing; 1 gammal ljusstake af metall; 1 eldställ med flintlås; 1 gammal tobaksdosa; 1 kalenderdosa; 1 viring (instrument vid skinnberedning); 1 selkroka af horn m. m.

Katalogiseringsarbetet har fortsatts med en del af de under senaste åren inkomna stensakerna, som utgöra ett ej obetydligt antal nummer.

Digitized by Google

Egyptiska museet. De populära föreläsningar, som våren 1894 höllos i Stockholm (jfr föreg. årsredogörelse), fortsattes äfven under hösten samma år. Föreläsare voro denna gång: professor C. Y. Sahlin, lektor R. Törnebladh, riksarkivarien C. T. Odhner, professorn vid Lunds universitet J. Thyrén, professor W. Rudin och professor K. Piehl. Professor Thyrén hade godheten att hålla *tvänne* föreläsningar, en historisk och en juridisk.

Behållningen af de båda Stockholmsserierna uppgick till 2,909 kronor, och står museet för denna tillökning i sina fonder i förbindelse i främsta rummet till H. K. H. Kronprinsen, hvars beskydd företaget har att tacka för sin realisation. Derjämte böra tacksamt ihågkommas de många framstående samhällsmedlemmar, som äfven undertecknat föreläsningsinbjudningen. Bland dessa har hr justitierådet I. Afzelius särskildt inlagt stor förtjänst om företaget genom att handhafva och förvalta de influtna föreläsningsmedlen.

Innehafvarne af C. E. Fritzes hofbokhandel, herrar Kruhs och Söderberg, hafva med stort tillmötesgående utan någon ersättning skött den besvärliga biljettförsäljningen.

Under våren 1895 har i Upsala hållits en serie populära föreläsningar under medverkan af professor O. F. Myrberg, docent F. von Schéele, docent Vilhelm Lundström, professor A. Wirén, professor K. Piehl och professor K. F. Johansson. Till förmån för egyptiska museet höllos ock i Stockholm föreläsningar af professor C. Norrby och docenten F. von Scheéle. Närmare redogörelse för den ekonomiska vinsten af dessa föreläsningar, liksom af andra, som komma att under hösten 1895 anordnas, skall meddelas i nästkommande årsredogörelse.

Mynt- och medaljsamlingen har vunnit tillökning: 1) genom *gåfvor:* af *Kongl. Maj:t* medalj i silfver till minne af Gustaf-Adolfs-festen 1894; af *Svenska Akademien* dess me-

Digitized by Google

dalj i silfver öfver Choræus; af *Vetenskapsakademien* dess medalj i silfver öfver Skogman; af *Svenska Numismatiska föreningen* dess medalj i brons öfver W. T. Strokirk; genom docenten Pfannenstiel subskriberad medalj i brons öfver Hermite; 2) genom *köp*: fortsättning af Numismatiska Meddelanden och Zeitschrift für Numismatik; Dannenberg, Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit II; Head, Historia Nummorum; Head, Guide to the principal gold and silver coins of the ancients (katalog öfver myntkabinettets samling af afgjutningar efter antika mynt); Eckhel, Doctrina Numorum veterum, jämte några andra arbeten.

Seminarierna.

1. Filologiska seminariets afdelning för klassiska språk.

Såsom inspektor fungerade professor *Danielsson*.

Föreståndare voro å den latinska afdelningen prof. *Sundén* och å den grekiska prof. *Danielsson*.

Såsom bibliotekarie tjänstgjorde under höstterminen kand. *B. Ringström* och under vårterminen kand. *A. Paues*.

Medlemmarnes antal var under höstterminen 18 och under vårterminen 16.

Öfningarne voro hufvudsakligen af kritisk-exegetisk art, och behandlades därvid å den latinska afdelningen Vergilii Georgica samt å den grekiska Andokides' "Om mysterierna". I öfrigt hölls å hvardera afdelningen ett föredrag öfver självvaldt ämne och författades af några medlemmar öfningsuppsatser på latin, hvilka af den latinska afdelningens föreståndare blefvo vederbörligen granskade och rättade.

2. Filologiska seminariets afdelning för romanska språk.

Under båda terminerna ha de teoretiska öfningarna varit ledda af professor *P. A. Geijer*. De praktiska leddes under

Digitized by Google

höst-terminen af universitetslektorn M:r *Alfred Mercier*, under vår-terminen af dennes efterträdare M:r *Gaston Lévy*.

Fil. kand. *L. Lindberg*, vestg., har under hela läsåret fungerat såsom afdelningens bibliotekarie och sekreterare.

Antalet i afdelningens öfningar deltagande medlemmar har varit:

I de teoretiska öfningarna:

höst-terminen: sex ordinarie och två extraordinarie;

vår-terminen: elfva ordinarie och tre extraordinare.

I de praktiska öfningarna:

höst-terminen: två ordinarie;

vår-terminen: sex ordinarie.

Uppgifter för öfningarna:

I den teoretiska kursen, under båda terminerna, lingvistisk granskning af ord och språk i ett stycke modern fransk text, hvartill valts La Fontaine, 9:de fabeln i 7:de boken, som äfven fullständigt genomgicks. Granskningen utfördes gemensamt af alla medlemmarna, så att för hvarje sammanträde alla borde hålla sig lika beredda att besvara frågor och att i diskussionen deltaga.

I den praktiska kursen, likaledes under båda terminerna, öfningar i fransk diktion samt i muntlig och skriftlig öfversättning till franska af valda svenska texter.

Seminariets boksamling har under läsåret vunnit den tillväxt, som tillgångarna medgifvit.

3. Filologiska seminariets afdelning för nordisk språkforskning.

Denna afdelning har liksom föregående år omfattat dels öfningar af mera elementär art till blifvande filosofie kandidaters gagn (proseminarium), dels mera djupgående vetenskapliga öfningar för filosofie licentiatexamen (seminarium).

Såsom inspektor har prof. *Noreen* haft öfverinseende öfver afdelningens verksamhet.

Digitized by Google

Öfningarna hafva ledts af prof. *Noreen* såsom föreståndare med biträde af doc. *Tamm* inom proseminariet och doc. *Wadstein* inom seminariet. Såsom sekreterare tjänstgjorde vid proseminariet kand. *N. Flygare* och vid seminariet aman. *R. Arpi.* Bibliotekarie var aman. *R. Arpi.*

Proseminariets medlemmar voro under h. t. 19 ordinarie, under v. t. 20 ordinarie och 1 extraordinarie. Seminariet hade under h. t. 5 ordinarie och 8 extraordinarie samt under v. t. 14 ordinarie medlemmar.

Föremål för proseminariets arbeten har varit nysvensk ordböjningslära jämte tolkning och kommentering af äldre fornsvensk litteratur: Magnus Erikssons landslag (Noreens Altschwedisches Lesebuch ss. 32—37). Hufvudföremål för seminariets arbeten har varit fornisländsk grammatik (på grundval af G. Morgensterns "Arnamagnæanische fragmente") samt tolkning af urnordiska inskrifter jämte referat och ventilering af originaluppsatser.

I proseminariet hafva föredragits och diskuterats följande uppsatser:

Under höstterminen:

A. Fryxell: Huru bildas i nysvenskan folknamn af ortnamn?

A. Carlson: Femininbildningen på -inna, -ska, -essa och -issa.

G. Lampa: Possessivbildningar på -sk af personnamn.

Under vårterminen:

O. Sundén: Femininbildningar på -a i nysvenskan.

R. Berg: Possessivbildningar på -(i)sk i nysvenskan.

H. Nordin: Possessivbildningar på -ig i nysvenskan.

H. Rudin: Casus compositivus i nysvenskan.

H. Celander: Possessivbildningar på -lig i nysvenskan.

Ett referat har under vårterminen hållits, nämligen af *H. Rudin* öfver A. Kock: "Till frågan om akcentueringens invärkan på svenskans vokalisation".

Digitized by Google

I seminariet hafva hållits följande föredrag och referat:

Under höstterminen:

T. Torbiörnsson: Om sj- och tj-ljuden i mellersta Halland.

Densamme: Referat af Bugges "Bidrag til den ældste Skaldedigtningens Historie".

O. v. Friesen: Referat af Björn M:son Ólsens "Hvar eru Eddu-Kvæðin til órðin?"

E. Björkman: Referat af E. Sievers' "Über germanische Nominalbildungen auf -aja, -eja".

Under vårterminen:

N. Flygare: Om Tunestenen och om de nyupptäckta fragmenten af Södermannalagen.

O. v. Friesen: Bidrag till tolkningen af Tunestenens inskrift.

T. Torbiörnsson: Om Einengstenen.

G. Lampa: Om Bystenen.

J. Reinius: Om Etelhemspännet och om Järsbergstenen.

A. Fryxell: Om Lindholmsamuletten.

Dessutom hafva diskuterats följande afhandlingar:

Under höstterminen:

E. Björkman: Anmärkningar till tvänne Arnamagnæanska fragment cod. A. M. 655 4:o V och VI.

R. Saxén: Språkhistoriska studier öfver finska låneord i (öst)svenska dialekter.

Under vårterminen:

T. Torbiörnsson: Anmärkningar till tvänne Arnamagnæanska fragment.

M. Kristensen: Om behandlingen af diftongen *iū* i danskan.

E. Björkman: Smålandslagens ljudlära.

4. Filologiska seminariets afdelning för germanska språk.

Inspektor och föreståndare: e. o. professor *Axel Erdmann.*

Digitized by Google

Det germanska seminariet har under läsåret arbetat på två afdelningar, som alternerande sammanträdt hvarje fredag under föreläsningsterminerna.

Medlemmarnes antal har varit i den *fornsaxiska* afdelningen under höstterminen 11, under vårterminen 10; i den *tyska* afdelningen under höstterminen 21, under vårterminen 14.

Sammankomster hafva hållits i den förra afdelningen 5 under höstterminen, 6 under vårterminen; i den senare 5 under höstterminen, 7 under vårterminen.

Öfningarne i den *fornsaxiska* afdelningen, hvilka voro afsedda för dem, som studera för fil. lic.examen, bestodo i förklaring af valda stycken ur Hêliand samt författande och diskussion af uppsatser. Sådana hafva författats under höstterminen af

Kand. *J. Reinius*, Stockh.: Inledande föredrag.

Kand. *N. Flygare*, Vestg.: Fornsaxisk metrik.

Kand. *J. Reinius*, Stockh.: Vissa fornsaxiska vokaler i Hêliandtexterna.

Kand. *E. Björkman*, Söderm.: Vissa fornsaxiska konsonanter i d:o;

och under vårterminen af

Kand. *N. Flygare*, Vestg.: Kritik af prof. Kögels i Geschichte der deutschen Literatur framstälda åsigt om språket i de nyfunna fornsaxiska fragmenten.

Kand. *A. Öberg*, Göteb.: Bildningen af passivum samt de med haben och sein sammansatta tempora i högtyskan.

Kand. *F. Schmidt*, Norrl.: Språklig jämförelse mellan ett fornsaxiskt Genesis-fragment och den fornengelska öfversättningen däraf.

Kand. *E. Björkman*, Sörml.: Etymologisk analys af Hêliand vv. 1279—1380.

Lic. *K. V. Brusewitz*, Vestg.: Syntaktiska anmärkningar på grund af Hêliand vv. 1994—2167.

Digitized by Google

Öfningarne i den *tyska* afdelningen voro beräknade för deras behof, som förbereda sig till fil. kand.examen, och utgjordes af uppläsning, öfversättning och förklaring af valda lyriska dikter af Schiller (Die Künstler, Die Grösse der Welt, Die Schlacht och der Spaziergang).

Dessutom författades uppsatser under höstterminen af

Herr *C. Palmgren*, Östg.: Schillers lif.

Kand. *O. Ottelin*, Norrl.: Schillers skaldeutveckling.

„ „ „ Kompositionen af Die Künstler med hänsyn till dess historiska utveckling;

och under vårterminen af

Fröken *A. Grell*, Värml.: Rimmen i Die Künstler.

Herr *E. Grip*, Stockh.: Poetiska ord, ordbetydelser och ordformer i samma poem.

Herr *N. Kalström*, Gotl.: Olika gradationer i tyskan med afseende på valet af ord, uttryck och konstruktioner.

Uppsatserna diskuterades.

Biblioteket har under läsåret vunnit den tillökning, som tillgångarne medgifvit. Dessutom har seminariet såsom gåfva af doc. *Tamm* erhållit Dähnert, Plattdeutsches Wörterbuch. Bibliotekarie har under läsåret varit kand. *N. Flygare*.

5. Seminariet för sanskrit och jämförande indoeuropeisk språkforskning.

Äfven under detta läsår har detta seminarium varit i verksamhet, ehuru det icke åtnjutit något som helst understöd och följaktligen nödgats arbeta under samma ofördelaktiga förhållanden, som de i förra årsberättelsen anmärkta.

Under vårterminen voro seminarieöfningarna fördelade på två afdelningar, som hvardera sammanträdde två timmar hvarannan tisdag, nämligen *proseminariet* för öfningar af mera elementär art och *seminariet* för mera djupgående vetenskapliga öfningar.

Digitized by Google

Föreståndare under båda terminerna samt för både seminariet och proseminariet var prof. *K. F. Johansson*. Såsom sekreterare fungerade kand. *C. O. Lagercrantz*.

Deltagarnas antal var under höstterminen 8, under vårterminen i seminariet 6 och i proseminariet 9.

Antalet sammankomster under höstterminen 6 och under vårterminen 12, 6 i proseminariet, 6 i seminariet.

Ämne för öfningarna var i *seminariet* under hela läsåret valda hymner ur Rigveda, hvarvid tolkats och kommenterats de i Böhtlingk's Chrestomathie aftryckta hymnerna n. 9—15. I dessa öfningar hafva följande medlemmar af seminariet aktivt deltagit, nämligen herrar *Arpi*, *Björkman*, *v. Friesen*, *Lagercrantz*, *Lidén* och *Nyberg*.

I seminariet hafva föredragits och diskuterats följande uppsatser:

Under höstterminen:

E. Lidén: En större etymologisk afhandling, delvis i utdrag refererad och diskuterad på fyra sammankomster.

Under vårterminen:

E. Lidén: Forts. af ofvannämda afhandling, delvis i utdrag refererad och diskuterad på fyra sammankomster.

C. O. Lagercrantz: Grekiska etymologier, föredragen och diskuterad på fyra sammankomster.

Dessutom diskuterades under höstterminen — efter cirkulation — följande uppsats:

C. O. Lagercrantz: Om uppkomsten af pluralis i indoeuropeiska neutra.

För öfrigt har föreståndaren hållit inledande föredrag — särskildt i bibliografiskt ändamål — till de särskilda vedahymnerna, som behandlats, samt dessutom meddelat exegetiska, grammatiska och etymologiska exkurser.

I *proseminariet* hafva öfningarna bestått i tolkning och kommentering af öfningsstycken och lättare texter ur Stenzler-Pischels Elementarbuch der sanskritsprache, nämligen "Uebungs-

Digitized by Google

beispiele" §§ 254, 255, 259 samt "Lesestücke" s. 57 r. 1—25, i förening med genomgång af det viktigaste af formläran.

6. Slaviska seminariet.

I seminariets arbeten hafva under hvardera termin deltagit tre studerande. Under höstterminen höllos 5, under vårterminen 6 sammankomster.

Hufvudämne för läsårets arbete har varit tolkning af lill ryska texter (i Barvinskij's "Ruska čitanka", I, Lemb. 1892).

Derjämte hafva hållits och diskuterats följande föredrag:

Under höstterminen:

K. B. Wiklund: Lillryskans fonetik;

E. Lidbom: Lillryskans utbredning och dialektgruppering;

„ Lillrysk etnografi (byggnadssätt, klädedrägt, folklynne).

Under vårterminen:

T. Torbiörnsson: referat af N. Pedersen, Das indogerm. *s* im slavischen (Indogerm. Forsch. V).

E. Lidblom: referat af Kupczanko, Die Schicksale der ruthenen (Leipz. 1887).

Sammankomsterna hafva fortfarande, i saknad af nödig litteratur och lokal måst hållas i föreståndarens bostad. Från och med år 1895 åtnjuter seminariet visserligen i likhet med öfriga seminarier statsanslag, men då det gemensamma anslagets fördelning först i maj af Kgl. Maj:t bestämdes, hafva ännu blott några få böcker kunnat inköpas, och då seminariet ännu ej fått sig någon lokal anvisad, förvaras dessa t. v. hos kand. *Torbiörnsson*, som blifvit utsedd till bibliotekarie.

Förhandlingarna ha under läsåret förts på svenska. Som föreståndare har fungerat prof. *J. A. Lundell.*

Digitized by Google

7. Egyptiska seminariet.

Öfningar hafva hållits blott under vårterminen två fredagar i hvarje månad. Ämnet har varit Berlinpapyren N:o 1 (Sanehas resa), som genomgåtts till 150:de raden under jämförelse med andra hieratiska stilarter, liksom ock med utförlig grammatisk och lexikalisk kommentar.

8. Filosofiska seminariet.

Under vårterminen 1895 hafva öfningar i teoretisk filosofi anordnats och ledts af prof. *Reinh. Geijer*. Dessa öfningar, i hvilka 15 studenter deltagit, hafva fortgått enligt regel hvarannan onsdag kl. 6—8 e. m. under sammanlagdt 8 sammanträden.

Ämne: Valda stycken ur "Die Grundbegriffe der Gegenwart, historisch und kritisch entwickelt von Rudolf Eucken". Af de under denna gemensamma rubrik sammanförda uppsatserna hafva refererats följande sex: "Subjektiv—Objektiv"; "A priori—a posteriori"; "Entwickelung"; "Idealismus—Realismus—Naturalismus"; "Freiheit des Willens"; "Persönlichkeit und Character" — i tur och ordning af dertill på förhand utsedde referenter, nämligen herrar *Axel Lagervall*, *Edgar Reuterskiöld*, *Axel Jonsson*, *Edvard Leufvén* och *Henrik Rosander*. — Alla dessa referat hafva skriftligen utarbetats, innan de föredragits inom seminariet, der de hvar för sig ventilerats och gifvit anledning till mer och mindre lifliga diskussioner, som i tvänne särskilda fall kräft två sammanträden.

9. Litteraturhistoriska seminariet.

Under vårterminen hafva under ledning af doc. *E. Meyer* anställts seminarieöfningar, hvilka fortgått under sammanlagdt sju sammanträden.

Ämnet för dessa seminarieöfningar, i hvilka 14 studerande deltagit, var *frihetstidens litteratur*.

Följande föredrag höllos och diskuterades:

Digitized by Google

E. N. Söderberg: När börja vi lämpligen den period, som vi kalla den Dalinska eller frihetstidens?

B. Gezelius: Dalins diktning före 1732.

S. Ambrosiani: De utländska mönstren för våra moraliska veckoskrifter.

H. Geijer: Den svenske Argus' innehåll, mottagande och betydelse för svenska litteraturen under perioden.

J. Helander: Avazu och Wallasis samt de vittra sällskaperna.

J. Johansson: Censuren i Sverige.

K. Östergren: Karaktersskildringen i svenska litteraturen under 1600- och 1700-talen.

B. Hesselman: Förelöparne till frihetstidens roman.

B. Gezelius: Jakob Henrik Mörk (biografi).

Såsom seminariets sekreterare tjänstgjorde fil. kand. *B. Gezelius.*

10. Historiska seminariet.

Föreståndare prof. *H. Hjärne.*

Under höstterminen (10 sammankomster, 22 ordinarie och 5 extraordinarie medlemmar) behandlades det frankiska rikets historia och statsskick under de första Karolingerna i anslutning till tolkning af Einhards Vita Karoli och Nithards Historiæ, jämförda med motsvarande uppgifter i andra källskrifter och nyare vetenskapliga arbeten. Under vårterminen (14 sammankomster, 24 ordinarie och 6 extraordinare medlemmar) behandlades på samma sätt Sveriges äldsta historia i anslutning till tolkning af Rimberts Vita Ansgarii och Adams af Bremen Gesta Hammaburgensis ecclesiæ pontificum.

Liksom förut, har riksarkivet till seminariets bibliotek såsom gåfvor öfverlemnat åtskilliga af sina publikationer. Till bokinköp har dessutom kunnat användas en summa af 600 kr., utgörande afgifter för en af föreståndaren under båda terminerna hållen enskild föreläsningskurs.

Digitized by Google

11. Seminariet för statskunskap.

Som föreståndare har under hela läsåret tjänstgjort doc. *O. Varenius.*

Öfningarna hafva fortgått under höstterminen med 6, under vårterminen med 7 sammankomster. Antalet deltagare var under höstterminen 19, under vårterminen 21.

Ämnet för seminarieöfningarna var under hela läsåret *Sveriges statsförfattning.* De hafva bestått i diskussioner öfver uppsatser, som deltagarna författat. Vid valet af ämnen har följts den systematiska uppställning, som vid undervisningen härutinnan eljest varit den brukliga, och hafva sålunda behandlats regeringsmyndighetens organisation och verksamhetsformer, formerna för den högsta domsrättens utöfning och till sist lagstiftningens gebit.

Föredrag hafva hållits af:

K. Nordlund: Arfsrätten till Sveriges och Norges kronor och vilkoren för att den arfsberättigade skall varda konung samt ega rätt att regera i Sverige och Norge.

S. Lönborg: Begreppet konungahus enligt Sveriges och Norges grundlagar, dess omfattning och betydelse.

I. V. Nilsson: Formerna för utöfningen af konungens regeringsmyndighet enligt 1809 års oförändrade regeringsform och de framsteg, som denna härvidlag betecknar.

P. G. Berggren: 1840 års departementalstyrelsereform, dess orsaker och verkningar.

I. Hallberg: Formerna för grundlagsändring 1809—1866. I: 1809—1841; II: 1841—1866.

H. M. Juel: Formerna för utöfningen af konungens högsta domsrätt enligt Sveriges grundlagar.

F. Læstadius: Begreppet lag, olika slag af lagar och deras inbördes begränsning enligt svensk statsrätt.

H. Rosman: Formerna för utöfningen af konungens och riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt enligt svensk statsrätt.

Digitized by Google

E. Falk: Den svenske konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsrätt.

P. Girgensohn: Den svenska riksdagens sjelfständiga lagstiftningsrätt, dess omfattning och betydelse.

12. Det geografiska seminariet.

Föreståndare docent *J. F. Nyström.*

Medlemmarnes antal under höstterminen 8, under vårterminen 10.

Öfningarna hafva under höstterminen hållits hvarannan lördag och under vårterminen hvarannan onsdag kl. 6—8 e. m. och bestått i föredrag eller referat med ty åtföljande diskussioner.

Föredrag höllos under höstterminen af:

C. Weije, Östg.: De engelska koloniernas förvaltning.

I. Hallberg, Göteb.: Canadas upptäckshistoria.

E. Norrman, Upl.: Referat af R. Sieger, Seenschwankungen und Strandverschiebungen in Skandinavien.

S. Lönborg, Östg.: Zeniernas resor.

Samt under vårterminen af:

C. Wejle, Östg.: Afrikas samfundsförhållanden.

H. Rosman, Gotl.: Balkanhalföns folkstammar.

G. Huss, Norrl.: Om upptäcktsresorna efter El Dorado i 16:e århundradet.

R. Edgren, Värml.: Ryssarnes framträngande i Central-Asien.

P. G. Berggren, Värml.: Referat af G. Nordenskiölds arbete "Klippboningar i Mesa Verdes Cañon".

F. Læstadius, Norrl.: De ryska Östersjöprovinserna.

13. Det matematiska seminariet.

Som föreståndare för seminariet samt ledare af öfningarna i ren matematik tjänstgjorde doc. *Söderberg,* som ledare af öfningarna i mekanik doc. *H. Petrini.*

Digitized by Google

I *öfre afdelningen för ren matematik* var under läsåret ämnet för öfningarna *differentialeqvationers integration.* Föredrag höllos af:

Stud. *K. Rosén:* Om integraler af olika ordning till en differentialeqvation af n:te ordningen.

Kand. *O. Josephson:* Härledning af singulära solutionen till en differentialeqvation af 1:sta ordningen från generela primitivan.

Kand. *E. Andersson:* Härledning från en differentialeqvation af 1:sta ordningen af dess singulära solution.

Stud. *A. E. Fransén:* Om integrerande faktorn och dess samband med singulära solutionen.

Kand. *T. Rubin:* Om integralsystemet till ett system af ordinära differentialeqvationer af 1:sta ordningen.

I *nedre afdelningen för ren matematik* var ämnet för öfningarna under höstterminen *differentialkalkyl*, under vårterminen *differentialkalkylens applikationer.*

Antalet elever var i öfre afdelningen under höstterminen 13, under vårterminen 2 samt i nedre afdelningen under höstterminen 5, under vårterminen 7.

I *öfre afdelningen för mekanik* höllos under höstterminen 4 föredrag öfver de Hertz'ska fenomenen, i hufvudsak med ledning af Poincarés "Electricität und Optik". Dessutom har en deltagare hållet 2 föredrag öfver egna undersökningar på värmelärans område, teorien för jordens afsvalning.

Under vårterminen höllo eleverna föredrag öfver den Maxwell-Boltzmann'ska kinetiska gasteorien med dess tillämpning på den matematiska teorin för kemisk förening och dissociation.

Antalet elever var begge terminerna 3.

I *nedre afdelningen för mekanik* sysselsattes eleverna under höstterminen med problemlösning, omfattande på såväl approbaturs-, som cum laude och laudaturs kurserna till fil. kand.

Digitized by Google

examen stela kroppars och böjliga trådars statik samt fasta kroppars dynamik. Under vårterminen höllos några kortare föredrag öfver teorien för fasta kroppars rörelse samt löstes problem på fasta kroppars och systems af fasta kroppar rörelse, motsvarande fordringarna för cum laude i fil. kand. examen.

Antalet elever i denna afdelning var under höstterminen 8, under vårterminen 3.

Exercitieinstitutionerna.

1. Ridinstitutionen.

Ridundervisningen begagnades under läsåret af 143 akademici (deraf 8 frielever) med 3,524 lektioner (deraf 190 afgiftsfria) samt af 117 icke-akademici med 2,478 lektioner, eller sammanlagdt af 260 personer med 6,002 lektioner.

2. Gymnastikinstitutionen.

Undervisningen i gymnastik och vapenöfning begagnades under höstterminen af 56 och under vårterminen af 41 studenter.

3. Akademiska kapellet.

Orkesteröfningarna hafva fortgått i vanlig ordning. Vid sidan deraf hafva kammarmusiköfningar egt rum under ledning af konsertmästaren vid Kongl. Hofkapellet, direktören L. J. Zetterqvist, hvilken också lemnat kostnadsfri undervisning uti violinspel. Antalet deltagare var något lägre än föregående år.

4. Ritsalen och konstmuseum.

Undervisningen i ritning har fortgått på samma sätt som förr och under höstterminen begagnats af 5 och under vårterminen af 4 studerande.

Med afseende på *konstmuseum* har icke inträffat någon förändring.

Digitized by Google

5. Slöjdverkstaden.

Antalet af akademici, som deltogo i arbetet å universitetets slöjdverstad, utgjorde under höstterminen 45 och under vårterminen 40.

Arbeten i snickeri, svarfning, träsnideri och glödritning hafva utförts, och bland artiklar, som förfärdigats, må särskildt nämnas segeldukskanoter.

Student- och examensväsende.

Studentkåren. Under tiden från och med den 1 juni 1894 till s. d. 1895 inskrefvos vid universitetet 217 studerande. Motsvarande tal för de två närmast föregående åren voro 249 och 252.

Antalet vid universitetet närvarande studenter var enligt katalogen under höstterminen 1,504 och under vårterminen 1,432. Under näst föregående läsår voro motsvarande tal 1,569 och 1,502. Fördelningen på de särskilda fakulteterna var följande: teologiska fakulteten under höstterminen 261, under vårterminen 255; juridiska fakulteten under höstterminen 387, under vårterminen 360; medicinska fakulteten under höstterminen 148, under vårterminen 154; filosofiska fakulteten under höstterminen 708, under vårterminen 663.

Examina. Inför den *teologiska fakulteten* aflades teologie-licentiatexamen af 1, teologie kandidatexamen af 5, dimissionsexamen af 45 och praktiskt slutprof af 25 studerande.

Inför den *juridiska fakulteten* aflades juridisk kandidatexamen af 13 studerande.

Inför den *medicinska fakulteten* aflades medicine licentiatexamen af 13 medicine kandidater och medicine kandidatexamen af 19 studerande.

Digitized by Google

Inom den *filosofiska fakulteten* aflades första afdelningen af filosofie licentiatexamen af 25 och fullständig licentiatexamen af 23 studerande; första afdelningen af filosofie kandidatexamen af 65 och fullständig kandidatexamen af 42; komplettering af filosofie licentiatexamen af 4 och komplettering af filosofie kandidatexamen eller särskild pröfning enligt Kongl. Kung. den 14 oktober 1892 af tillhopa 43, teologisk-filosofisk examen af 46, juridisk-filosofisk examen af 32, medicinsk-filosofisk examen af 41 och juridisk preliminärexamen af 19 studerande.

Inför det större akademiska konsistoriet aflades hofrättsexamen af 39 och kansliexamen af 19 studerande.

Akademiska afhandlingar.

Ahlenius, K., Olaus Magnus och hans framställning af Nordens geografi. Studier i geografiens historia. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 17 maj 1895.)

Almquist, J. A., Riksdagen i Gefle 1792. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 6 april 1895.)

Beckman, N., Bidrag till kännedomen om 1700-talets svenska, hufvudsakligen efter Sven Hofs arbeten. Lund 1895. 8:o. (Vent. d. 24 maj 1895.)

Blomgren, L., Th. Mommsens teori om romerska principatet, granskad i dess väsentliga punkter. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 30 maj 1895.)

Borge, O., Über die Rhiziodenbildung bei einigen fadenförmigen Chlorophyceen. Ups. 1894. 8:o. (Vent. d. 14 nov. 1894.)

Borgström, E., Über Echinorhynchus turbinella, brevicollis und porrigens. Sthm 1895. 8:o. (Vent. d. 15 maj 1895.)

Brun, F. de, Bidrag till Weierstrass' teori för algebraiska funktioner. Ups. 1895. 4:o. (Vent. d. 20 april 1895.)

Carlgren, O., Studien über nordische Actinien. I. Sthm. 1894. 4:o. (Vent. d. 26 sept. 1894.)

Carlson, J. S., Om filosofien i Amerika. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 30 maj 1895.)

Cassel, G., Kritiska studier öfver teorin för de automorfa funktionerna jämte deras användning för integration af linjära differentialeqvationer. Ups. 1894. 4:o. (Vent. d. 19 sept. 1894)

Digitized by Google

Clason, S., Till reduktionens förhistoria. Gods- och ränteafsöndringarna och de förbudna orterna. Sthm 1895. 8:o. (Vent. d. 28 maj 1895.)

Elfstrand, M., Studier öfver alkaloidernes lokalisation, företrädesvis inom familjen Loganiaceæ. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 30 maj 1895.)

Florén, J., Jesu lära om Guds rike enligt de synoptiska evangelierna från bibelteologisk synpunkt. Göteb. 1895. 8:o. (Vent. d. 15 maj 1895.)

Forsling, S. E., Om sulfonering af β-naftylamin. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 10 april 1895.)

Fredrikson, T., Anatomiskt-systematiska studier öfver lökstammiga Oxalis-arter. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 28 maj 1895.)

Fries, S. A., Den israeliska kultens centralisation. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 6 april 1895.)

Hallgren, E., Om beräkningen af Abelska integralers omvändning. Göteb. 1894. 8:o. (Vent. d. 8 dec. 1894.)

Jacobsson, A. J., In Necyiam Virgilianam studia nonnulla. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 20 febr. 1895.)

Nordenmark, N. V. E., Sur le moyen mouvement dans l'anneau des astéroïdes. Ups. 1894. 4:o. (Vent. d. 20 okt. 1894.)

Nordin, H., De ecklesiastika deputationerna under Fredrik I:s regering. Strengn. 1895. 8:o. (Vent. d. 4 maj 1895.)

Nylander, K. U., Inledning till Psaltaren. Isagogiskt-exegetisk afhandling. Ups. 1894. 8:o. (Vent. d. 28 nov. 1894.)

Palmær, K. V., Om Iridiums ammoniakaliska föreningar. Ups. 1895. 8:o. (Vent. d. 27 maj 1890.)

Sernander, R., Studier öfver den gotländska vegetationens utvecklingshistoria. Ups. 1894. 8:o. (Vent. d. 12 dec. 1894.)

Wicksell, K., Zur Lehre von der Steuerincidenz. Jena 1895. 8:o. (Vent. d. 29 maj 1895.)

Zetterstéen, K. V., Ur Jaḥjâ bin ʿAbd-el-Muʿṭî ez-Zawâwî's' dikt Ed-Durra el-Alfîje fî ʿIlm el-ʿArabîje. Leipzig 1895. 8:o. (Vent. d. 28 maj 1895.)

Promotioner.

Vid doktorspromotionen inom den **medicinska fakulteten** d. 31 maj 1895 promoverades till medicine doktorer följande medicine licentiater:

Digitized by Google

Dillner, H., Stockh.
Sjöqvist, J. A., Söderm.
Stangenberg, A. E., Kalm.
Elfstrand, M., Norrl.

Vid samma dag anställd promotion inom den **filosofiska fakulteten** öfverlemnades jubeldoktorskransen till följande år 1845 till philosophiæ doctores artiumque liberalium magistri promoverade:

Almqvist, C. G., komminister i Saleby, Skara stift.

Backman, C. J., f. d. rektor vid högre allm. läroverket i Luleå.

Berggren, E., f. d. rektor vid högre allm. läroverket i Sundsvall.

Brodén, C. J., kyrkoherde i Förslöfs och Grefvie pastorat af Lunds stift.

Falk, A. P., kyrkoherde i Kumla, Strengnäs stift.

Fryxell, O., hofpredikant, kyrkoherde i Ör, Karlstads stift.

Gyllenstén, B. G., f. d. adjunkt vid Göteborgs högre allm. läroverk.

Hamilton, A. L., grefve, f. d. Landshöfding i Upsala län.

Holmberg, E. O., f. d. adjunkt vid Hernösands högre allm. läroverk.

Källström, K. J., f. d. adjunkt vid högre allm. läroverket i Falun.

Lemke, O. V., teol. lektor vid Visby högre allm. läroverk.

Lundborg, P. L., kyrkoherde i Rogslösa och Väfversunda pastorat af Linköpings stift.

Löwenhjelm, G. S., f. d. lektor vid Nya elementarskolan i Stockholm.

Oldenburg, C. C., kyrkoherde i Hammar, Strengnäs stift.

Planck, E. V., f. d. adjunkt vid Linköpings högre allm. läroverk.

Salenius, A. G. G., kyrkoherde i Kjula, Strengnäs stift.

Digitized by Google

Sjöbring, P., biskop i Kalmar stift.

Styffe, C. G., f. d. akademibibliotekarie i Upsala.

Tham, C. W. V., hofpredikant, kyrkoherde i Kyrkefalla. Skara stift.

Törnebladh, C. O., f. d. notarie i Kongl. Svea Hofrätt.

Wennerberg, G., f. d. statsråd.

Wulff, F. J. L., f. d. adjunkt vid Vesterås högre allm. läroverk.

Ädelgren, C. A. T., protokollssekreterare i Kongl. Maj:ts kansli, f. d. kanslisekreterare.

Östling, C. J., f. d. lektor vid Hernösands högre allm. läroverk.

Till filosofie doktorer efter aflagda prof promoverades följande filosofie licentiater:

Almquist, J. A., Stockh.

Borge, O. F., Stockh.

de Brun, F. D., Stockh.

Cassel, G., Stockh.

Palmær, K. W., Stockh.

Wicksell, J. G. K., Stockh.

Fredrikson, A. T., Upl.

Nordenmark, E. V. E., Gestr.-Hels.

Beckman, K. F. N., Vestg.

Blomgren, L. S., Vestg.

Sernander, J. R., doc. vid Upsala Universitet, Sörml.-Ner.

Carlgren, O. H., Vestm.-Dal.

Clason, S., Vestm.-Dal.

Forsling, S. E., Vestm.-Dal.

Zetterstéen, K. V., Vestm.-Dal.

Ahlenius, K. J. M., Göteb.

Carlson, J. S., Kalm.

Jacobsson, A. J., Verml.

Borgström, E. A. A., Norrl.

Digitized by Google

Ekonomi.

Anslag af statsmedel.

På ordinarie stat beviljades af 1895 års riksdag förhöjning af årsanslaget till biblioteket från 15,000 till 24,000 kronor, eller med 9,000 kronor, samt till undervisningsmateriel åt seminariet för sanskrit och jemförande indoeuropeisk språkforskning 150 kronor.

På extra stat för år 1896 anvisades till aflöning åt universitetslektorer i tyska, franska och engelska språken 6,000 kronor af det vid 1894 års riksdag beviljade anslag, för uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi 1,000 kronor, till arvoden åt e. o. amanuenser vid biblioteket 2,500 kronor, till anskaffande af instrument för zootomiska laboratoriet 3,000 kronor, till arvoden åt två extra biträden vid meteorologiska institutionen, under det år särskilda molnobservationer derstädes komma att pågå, 2,500 kronor samt för fortsatt utgifvande af tidskriften "Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen och svenskt folklif" 3,150 kronor.

Till fortsatt utgifvande under år 1895 af Universitetets Årsskrift har af Kgl. Maj:t beviljats 1,500 kronor.

Af universitetets reservfond.

Till doc. H. V. Rosendahl såsom förordnad att f. o. m. den 1 sept. 1894 uppehålla e. o. professuren i farmakodynamik och farmakognosi 3,000 kronor för år räknadt (d. 28 juni 1894).

Till förbättrad ventilation af operationssalarne å akademiska sjukhuset 1,450 kronor (d. 9 aug. 1894).

Till inköp af en del arbeten för universitetsbibliotekets räkning 200 kronor (d. 15 sept. 1894).

Såsom bidrag till täckande af kostnaderna för en geologisk exkursion till Gotska Sandön 200 kronor (d. 20 sept. 1894).

Digitized by Google

För uppehållande af vaktmästaresysslan vid botaniska museet under november och december 1894 80 kronor (d. 17 okt. 1894).

Till inköp af fotografier och kopior af forngrekiska minnesmärken m. m. 400 kronor (s. d.).

Till v. häradshöfdingen A. Radhe såsom förordnad att uppehålla akademikansliettjensten arvode efter 1,200 kronor för år räknadt (d. 30 okt. 1894 och 30 jan. 1895).

För uppehållande af vaktmästaresysslan vid institutionen för allmän och analytisk kemi under tiden den 14 aug. 1894—6 jan. 1895 236 kronor 74 öre (d. 30 okt. 1894).

För planeringsarbete kring meteorologiska boställsbyggnaden 165 kronor 9 öre (d. 10 dec. 1894).

Till en vedbod vid meteorologiska institutionen 200 kronor (s. d.).

Till uppehållande af akademiska läsesällskapets verksamhet under år 1895 300 kronor (d. 31 dec. 1894).

Till vaktmästarebiträde vid zoologiska museet 200 kronor (s. d.).

Till musikaliska kapellet för läsåret 300 kronor (d. 1 jan. 1895).

Till egyptiska seminariet 300 kronor för åren 1895 och 1896 (d. 1 febr. 1895).

För inredning af oftalmiatriska polikliniken 500 kronor samt till anskaffande af åtskilliga artiklar för kirurgiska och gynekologiska poliklinikerna 380 kronor (d. 2 febr. 1895).

Till medicine lic. A. Vestberg såsom förordnad att f. o. m. den 1 mars 1895 uppehålla laboratorstjensten i patologi 2,500 kronor för år räknadt (d. 26 febr. 1895).

Till löneförbättring åt vaktbetjeningen vid universitetet för år 1895 2,891 kronor 35 öre (d. 8 april 1895).

Till höjning af tredje biblioteksamanuensen doktor Aksel Anderssons löneförmåner under ett år, räknadt f. o. m. den 1 april 1895 2,500 kronor (d. 7 maj 1895).

Digitized by Google

Till aflöning åt trädgårdsmedhjelparen V. Eriksson för tiden den 1 jan.—19 juni 1895 234 kronor 74 öre samt såsom gratifikation åt underträdgårdsmästaren A. T. Nordström 66 kronor 8 öre (d. 16 maj 1895).

Till löneförbättring åt underträdgårdsmästaren Nordström för tiden 1 jan.—19 juni 1895 93 kronor 89 öre (d. 22 maj 1895).

Donationer.

Af framlidna fröken *Wilhelmina Fahlstedt* i Umeå ett belopp af 10,000 kronor under benämning "Minne af Wilhelmina Fahlstedt" till stipendier åt fyra studerande ynglingar af Norrlands nation, företrädesvis slägtingar till gifvarinnan.

Af professor *P. T. Cleve* till institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet 1,000 kronor såsom grundplåt till en fond, hvilken under benämning "Kemiska fonden" är afsedd att främja det vetenskapliga forskningsarbetet vid nämnda institution.

Universitetets finansiella ställning år 1894.

Inkomster:

Statsanslag	486,687: 25
Inkomster af jordegendom och anslagen tionde	182,545: 71
Räntor å reverserade skulder och fordringar	163,490: 64
Diverse inkomster	63,583: 14
Summa	896,306: 74

Utgifter:

I. Löner, pensioner m. m.		
1) Ord. professorsstaten	194,706: 73	
E. o. professorer m. fl.	173,003: 12	
Exercitiestaten	9,188: 88	
Vikar. lärare	2,100: —	
Extra stat	12,978: 49	391,977: 22
Transport		391,977: 22

Digitized by Google

	Transport	391,977: 22
2) Förvaltningen		
Kansliet	14,628: —	
Drätseln	29,439: 49	
Betjeningen	10,912: 50	54,979: 99
3) Kongl. och riksstatens stip.		9,700: —
4) Pensions- och indragningsstater:		
Pensions- och gratialstaten .	3,947: 63	
Indragningsstaten	32,716: 61	
Allmänna indragningsstaten .	4,000: —	40,664: 24
II. Institutioner och fonder		
1) Institutioner	112,940: 68	
Cassa studiosorum	3,546: 15	
Seminarierna	4,500: —	120,986: 83
2) Egna fonders intressen . . .	1,087: —	
Diverse donationer och fonder	153,110: 35	
Reservfonden	45,295: 14	199,492: 49
III. Reparationer och byggnader		
Reparationer	14,001: 88	
Botan. institutionsbyggnaden	26,000: —	40,001: 88
IV. Diverse utgifter		
Utskylder och brandafgifter .	2,000: —	
Extra utgifter och tryckningskostnader	14,279: 71	
Landtmäteri- och rättegångskostnader	22,224: 38	38,504: 09
	Summa	896,306: 74

Digitized by Google

Innehållsförteckning.

Sid.

Inledning . . . . . 3.
Konunga- och Kanslersbref . . . . . 6.
Styrelse och personalförhållanden.
Munera ambulatoria . . . . . 7.
Tjänstledigheter och förordnanden . . . . . 8.
Utnämningar . . . . . 12.
Afsked . . . . . 13.
Aflidne . . . . . 14.
Stipendier, belöningar och understöd . . . . . 14.
Offentliga uppdrag . . . . . 16.
Af universitetslärare i tryck utgifna skrifter . . . . . 16.
Vetenskapliga resor . . . . . 26.
Institutioner och samlingar.
Universitetsbiblioteket . . . . . 28.
Anatomiska institutionen . . . . . 46.
Fysiologiska institutionen . . . . . 46.
Medicinska kliniken och polikliniken . . . . . 47.
Kirurgiska kliniken och polikliniken . . . . . 48.
Obstetriska kliniken . . . . . 48.
Oftalmiatriska polikliniken . . . . . 49.
Psykiatriska kliniken . . . . . 49.
Patologiska institutionen . . . . . 50.
Farmakologiska institutionen . . . . . 50.
Institutionen för med. och fysiologisk kemi . . . . . 51.
Institutionen för allm. och analytisk kemi . . . . . 51.
Zoologiska institutionerna . . . . . 52.
Botaniska institutionerna . . . . . 53.
Fysiska institutionen . . . . . 57.
Mineralogisk-geologiska institutionen . . . . . 57.
Astronomiska observatoriet . . . . . 60.
Meteorologiska institutionen . . . . . 61.

Digitized by Google

Sid.
Museet för nordiska fornsaker . . . . . 62.
Egyptiska museet . . . . . 63.
Mynt- och medaljsamlingen . . . . . 63.
Seminarierna . . . . . 64.
Exercitieinstitutionerna . . . . . 77.
Student- och examensväsende.
Studentkåren . . . . . 78.
Examina . . . . . 78.
Akademiska afhandlingar . . . . . 79.
Promotioner . . . . . 80.
Ekonomi.
Anslag af statsmedel . . . . . 83.
Af universitetets reservfond . . . . . 83.
Donationer . . . . . 85.
Universitetets finansiella ställning . . . . . 85.

Digitized by Google

Offentliga föreläsningar och öfningar under året 1895.

Teologiska fakulteten: Prof. W. Rudin: v.t. *Mattei evangelium* (3 t.), *Innehållsöfversigt af epistlarne i nya testamentet* (1 t.), h.t. *Mattei evangelium* (2 t.). — Prof. R. Sundelin: v.t. *Kyrkans allmänna historia efter reformationen* (4 t.), h.t. *Kyrkans allmänna historia efter Westfaliska freden* (4 t.). — E. o. prof. C. J. Norrby: v. o. h.t. *Evangeliiperikoperna, de nya texternas andra årgång* (2 t.), *ledde de homiletiska öfningarne.* — Prof. J. A. Ekman: v.t. *Propedevtisk teologi* (4 t.), h.t. *Profetreligionerna* (4 t.). — Prof. J. E. Berggren: v.t. *Dogmatik* (4 t.), h.t. *Vigtigare dogmatiska och dogmhistoriska frågor* (4 t.). — E. o. prof. F. A. Johansson: v.t. *Social etik* (3 t.), *De lutherska bekännelseskrifternas etiska grundtankar och därefter Moralteologiens historia* (1 t.), h.t. *Gamla testamentets isagogik* (2 t.), *Johannis evangelium* (2 t.). — Prof. H. W. Tottie: v. o h.t. *Poimenik* (3 t.), *Svensk kyrkorätt* (1 t.). — Assist. C. R. Martin: v. o. h.t. *ledde de kateketiska öfningarne.* — Doc. J. O. Quensel: v.t. *Den nyare tidens predikan med särskild hänsyn till den svenska* (2 t.), h.t. *Homiletisk metodik* (2 t.). — Doc. O. Ahnlund: v.t. *Andra delen af Franks System der christlichen Wahrheit* (1 t.). — Doc. E. Stave: v.t. *Genesis* (4 t.), h.t. *Jesaja* (2 t.). — Doc. Hj. Danell: h.t. *Martensens etik, allmänna delen* (2 t.), *Förhållandet mellan religion och sedlighet* (2 t.).

Juridiska fakulteten: Prof. E. V. Nordling: v.t. *Familjerätt* (4 t.), h.t. *Familjerätt och därefter Konkursrätt* (4 t.). — Prof. J. W. Hagströmer: v. o. h.t. *Straffrätt* (4 t.). — Prof. E Trygger: v.t. *Processrätt* (4 t.), h.t. *Processrätt* (3 t.); *höll rättsvetenskapliga öfningar.* — Prof. D. Davidson: v.t. *Svensk finansrätt* (4 t), h.t. *Finansrätt* (2 t.), *Nationalekonomi* (2 t.). — Prof. H.

Digitized by Google

Blomberg: v.t. *Engelsk statsrätt*, h.t. *Statsrätt* (4 t.). — Doc. B. H. Dahlberg: v. o. h.t. *Speciell privaträtt* (4 t.). — Doc. K. J. W. Sjögren: v.t. *Romersk rätt* (4 t.), h.t. *Rättshistoria* (4 t.).

Medicinska fakulteten: Prof. F. Holmgren: v. o. h.t. *Fysiologi med experiment* (4 t.); *öfvervakade arbetena å den fysiologiska anstalten.* — Prof. O. Hammarsten: v.t. *Fysiologisk kemi samt därefter Näringsämnenas kemi* (4 t.), *Närings och födoämnenas kemi* (4 t.); *öfvervakade laborationsöfningarne i medicinsk kemi.* — Prof. E. Clason: v. o. h.t. *Anatomi* (4 t.); *deltog i ledningen af dissektionerna.* — Prof. S. E. Henschen: v. o. h.t. *Speciell medicin* (2 t.); *höll medicinsk klinik och poliklinik.* — E. o. prof. O. V. Petersson: v. o. h.t. (under 6 veckor) *Fysikalisk diagnostik* (6 t.); *höll. pediatrisk poliklinik.* — Prof. K. G. Lennander: h.t. *Allmän och speciell kirurgi* (2 t.); *höll kirurgisk klinik.* — E. o. prof. G. A. Nordlund: v. o. h.t. *Deskriptiv eller topografisk anatomi; ledde dissektionsöfningarne å anatomisalen.* — Prof. A. O. Lindfors: v. o. h.t. *Gynäkologi* (2 t.), *Obstetrik* (2 t.). — E. o. prof. J. A. Hammar: v. o. h.t. *Histologi med demonstration af preparat* (8 t.). — E. o. prof. C. T. Mörner: v. o. h.t. *Farmaceutisk kemi* (2 t.); *ledde öfningarne å medicinsk-kemiska laboratoriet.* — E. o. prof. A. Gullstrand: v. o. h.t. *Speciell oftalmiatrik* (2 t.), *Oftalmiatriska undersökningsmetoden* (2 t.). — E. o. prof. H. V. Rosendahl: v. o. h.t. *De officinella drogernas farmakognosi och farmakodynamik* (v.t. 2 t., h.t. 4 t.). — Laborator Hj. Öhrvall: v. o. h.t. *Fysiologi; ledde de fysiologiska laborationsöfningarne.* — Laborator C. Sundberg: v.t. *Allmän patologi* (4 t.), h.t. *Allmän patologi* (2 t.), *Speciell patologisk anatomi* (2 t.); *värkstälde liköppningar med patologiska demonstrationer; öfvervakade de patologiskt-histologiska öfningarne.* — Doc. K. P. Dahlgren: v.t. *Allmän och speciell kirurgi* (2 t.); *höll kirurgisk klinik och poliklinik;* h.t. *höll kirurgisk poliklinik.* — Med. lic. Th. Björck: v. o. h.t. *Sinnessjukdomarne* (2 t.); *höll psykiatrisk klinik.* — Med. lic. A. E. Westberg: h.t. *ledde de patologisk-histologiska öfningarne.*

Filosofiska fakultetens humanistiska sektion: Prof. C. R. Nyblom: v.t. *Poesiens allmänna historia* (4 t.), h.t. *Konstens historia* (4 t.). — E. o. prof. J. M. Sundén: v.t. *Ciceros tal mot*

Digitized by Google

Verres (4 t.), h.t. *Valda delar af de romerska antiquiteterna* (4 t.); v.t. *ledde de latinska öfningarna i det klassiskt-filologiska seminariet.* — Prof. H. Almkvist: v.t. *Arabiska* (2 t.), *Jesaja* (2 t.), h.t. *Valda stycken ur Brünnow's Arabische Chrestomatie* (2 t.), *Jesaja* (2 t.); v. o. h.t. *ledde seminarieöfningar i semitiska språk.* — E. o. prof. A. Frigell: v.t. *Ciceronis De oratore lib. II* (2 t.), h.t. *Ciceronis Epistolæ selectæ* (2 t.). — Prof. O. Alin: h.t. *Finlands författning och förvaltning* (4 t.). — Prof. H. Hjärne: v.t. *Nyare tidens historia: striden om östersjöväldet* (3 t.), h.t. *Gamla tidens historia: det makedoniska väldet och därefter Medeltidens historia: påfvedömets utveckling* (3 t.); v. o. h.t. *ledde öfningarna i det historiska seminariet.* — Prof. A. G. Noreen: v. o. h.t. *Svensk språkhistoria* 3 t.); v. o. h.t. *ledde öfningarna i seminariet och proseminariet för nordiska språk.* — Prof. K. R. Geijer: v.t. *Filosofiens historia*, h.t. *Den grekiska filosofien* (3 t.); v. o. h.t. *ledde seminarieöfningar i teoretisk filosofi.* — E. o. prof. S. J. Boëthius: h.t. *Valda stycken af allmänna historien* (4 t.). — Prof. P. A. Geijer: v.t. *Fransk stilistik* (2 t.), *Provençalska* (2 t.), h.t *Fransk ljudlära* (2 t.), *Manzonis I Promessi Sposi* (2 t.); v.t. *ledde de teoretiska öfningarne i det romanska seminariet.* — Prof. O. A Danielsson: v. o. h.t. *Grunddragen af grekiskans historiska formlära* (4 t.); *ledde de grekiska öfningarna i det klassiskt-filologiska seminariet.* — E. o. prof. J. A. Lundell: v.t. *Tjeckiska* (2 t.), *Valda stycken ur den Suzdalska krönikan* (2 t.), h.t. *Öfversikt af de viktigaste slaviska språkens ljudsystem* (2 t.), *Ryska* (2 t.); v. o. h.t. *ledde öfningarna i det slaviska seminariet.*

E. o. prof. A. Erdmann: v.t. *Fornhögtyska texter* (2 t.), *Öfversikt öfver den engelska litteraturen och språkutvecklingen under XV och XVI århundradena* (1 à 3 t.), h.t. *Shakspere's Hamlet* (3 t.); v. o. h.t. *ledde seminarieöfningarna i germanska språk.* — E. o. prof. K. F. Piehl: v.t. *Texter ur Mariettes Dendérah* (2 t.), *Koptiska texter* (2 t.), h.t. *Texter från XII:e dynastien* (2 t.), *Hieroglyfisk grammatik* (2 t.); v. o. h.t. *ledde öfningarna i egyptologiska seminariet.* — E. o. prof. K. F. Johansson: v.t. *De indoeuropeiska folkens urhistoria* (1 t.), *Sanskrit* (2 t.), h.t. *De indoeuropeiska folkens urhistoria* (2 à 3 t.); v. o. h.t. *ledde seminarieöfningar i sanskrit och indoeuropeisk språkforskning.* — Prof. P. Persson: v.t. *Valda latinska inskrifter* (1 t.), *Horatii epistlar och därefter Öfversigt af den romerska literaturhistorien* (3 t.), h.t. *Ciceros de Oratore* (4 t.); h.t. *ledde de latinska öfningarna i*

Digitized by Google

det klassiskt-filologiska seminariet. — Doc. H. Edfeldt: v.t. *Praktiska filosofiens propedeutik och därefter Filosofisk rättslära* (4 t.), h.t. *Filosofisk rättslära* (4 t.); h.t. *ledde seminarieöfningar i praktisk filosofi.* — Prof. C. W. Wahlund: h.t. *ledde de teoretiska öfningarna i det romanska seminariet.* — Doc. F. A. Tamm: v.t. *Svenska texter från 1600- och 1700-talen* (1 t.), h.t. *Öfversigt af den nuvarande svenskans lånord med hänsyn till deras olika härstamning* (1 t.). — Doc. J. F. Nyström: v.t. *Europas geografi* (2 t.), h.t. *Mellersta Europas geografi* (2 t.); *leddde seminarieöfningar i geografi.* — Doc. Fr. von Schéele: v.t. *Grundtankarne i Boströms filosofi* (1 t.), h.t. *Viljans frihet* (1 t.). — Doc. E. Meyer: h.t. *ledde öfningarna i det litteraturhistoriska seminariet.* — Doc. O. Levertin: h.t. *Svensk odling och litteratur vid Frihetstidens utgång* (1 t.). — Doc. E. Petrini: v. o. h.t. *Om känsla och fantasi* (1 t.). — Doc. E. Wadstein: v.t. *Valda fornsvenska texter* (1 t.), *Fornsvensk grammatik* (3 t.), h.t *Öfversikt af den fornsvenska litteraturen* (4 t.). — Doc. J. E. Nordvall: v.t. *Danmark-Norges historia från år 1536* (4 t.). — Doc. O. Varenius: v.t. *Danmarks statsförfattning* (3 t); v. o. h.t. *ledde seminarieöfningar i statskunskap.* — Doc. G. L. Rydberg: v. o. h.t. *Italiensk historisk ljudlära* (2 t.). — Doc A. A Th. Hägerström: h.t. *Dogmatismen i de förnämligare etiska systemen* (2 t.). — Doc. W. Lundström: v.t. *Columellas tionde bok (de cultura hortorum carmen) under jemförelse med Virgilii Georgica* (2 t.), h.t. *Tibullu's elegier* (1 t.). — Doc. H. Key: v.t. *Dantes Divina Commedia* (1 t.), *Den äldre italienska litteraturen* (1 t.). — Doc. J. Bager-Sjögren: v.t. *Pedagogisk psykologi* (2 t), h.t. *Känslo- och viljelifvet, dess natur och dess kultur* (2 t.). — Lektor W. E. Harlock: v. o. h.t. *ledde praktiska öfningar i det engelska språket.* — Lektor G. Lévy: v. o. h.t. *ledde praktiska öfningarna i det romanska seminariet.* — Lektor M. Weinberg: v.t. *Platen's Die verhängnisvolle Gabel* (2 t.), h.t. *Ludvig Fulda's Die Sklavin* (2 t.) h. o. v.t. *Tysk fonetik* (1 t.). — Fil. lic. K. B. Wiklund: v.t. *Finska* (2 t.) h.t. *Lapska* (1 t.), *Praktiska öfningar i finska* (1 t.).

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen: Prof. R. Thalén: v.t. *Elektricitet* (2 t.), *Geometrisk optik* (2 t.), h.t. *Akustik* (4 t.). — Prof. P. T. Cleve: v.t. *Oorganisk kemi och därefter organisk kemi* (4 t.), h.t. *Nyare forskningar på den oorganiska*

Digitized by Google

kemiens område (4 t.). – Prof. C G. Lundqvist: v.t *Elasticitetsteori* (4 t.), h.t. *Elasticitetsteori* (2 t), *Valda delar af kinematiken* (2 t.). – E. o. prof. G. Dillner: v t. *Integralkalkyl* (4 t.), h.t. *Eqvations-teori* (4 t.). — E. o. prof. H. H. Hildebrandsson: v.t. *Hafvets geografi och fysik* (2 t.), v. o. h.t. *handledde deltagare i de meteorologiska arbetena.* — Prof. T. Tullberg: v.t. *Djurrikets system* (4 t.). — E. o. prof. F. R. Kjellman: v. o. h.t. *Valda biologiska växttyper* (4 t.); *ledde öfningarna i det botaniska laboratoriet.* — E. o. prof. O. Widman: v.t. *Valda delar af den organiska kemien* (2 t.); *ledde öfningarna i kvalitativ och kvantitativ kemisk analys.* — Prof. N. C. Dunér: v.t. *Teorien för beräkningen af planet- och kometbanor* (4 t.). h.t. *Sferisk astronomi* (4 t.). — Prof. M. Falk: v.t. *Differential- och integralkalkylens geometriska applikationer* (4 t.), h.t. *Differentialeqvationers integration* (4 t.). — E. o. prof. A. Wirén: v. o. h.t. *ledde öfningarna å det zootomiska laboratoriet.* — Observ. C. V. L. Charlier: v. o. h.t. *Teorien för planeternas perturbationer* (2 t.); *handledde vid astronomiska observationer.* — Laborator K. Ångström: v. o. h.t. *ledde laborationerna å det fysiska laboratoriet.* — Doc. C. Bovallius: v.t. *Däggdjurens geografiska utbredning* (1 t.). — Doc. A. F. Berger: v t. *Analysens användning på talteorien* (4 t.), h.t. *Högre algebra* (4 t.). — Doc. E. Pfannenstiel: v.t. *Algebraiska kurvor och funktioner* (2 t.), h.t. *Funktionsteori* (2 t.). — Doc. C. W. S. Aurivillius: h.t. *Skandinaviens hafsmollusker (Gasteropoderna) från biologisk och morfologisk synpunkt* (2 t.). — Doc. J. T. Söderberg: v.t. *Högre algebra* (1 t.), h.t. *Integralkalkyl* (1 t.); *ledde öfningarna i det matematiska seminariet.* — Doc. J. A. Bladin: v. o. h.t. *ledde öfningarna å det kemiska laboratoriet.* — Doc. O. Juel: v.t. *Blommans morfologi* (4 t.); v. o. h.t. *ledde öfningar å det botaniska laboratoriet.* — Doc. H. W. Munthe: h.t. *Sveriges geologi* (4 t.). — Doc H. Petrini: v. o. h.t. *ledde öfningarna i det matematiska seminariets afdelning för mekanik.* — Doc. L. Jägerskiöld: v. o. h.t. *ledde öfningar å det zootomiska laboratoriet.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Innehåll

af

Upsala universitets årsskrift 1895.

Juridik: Sid.

Aksel Andersson, David Svenssons Breviarium Juridicum Hallandicum VI + 71.

Johannes Nilsson, Bidrag till ärfdabalkens historia 1686—1736 II: 2. Protokoll och betänkanden . . . . . III + 316.

Medicin:

Mårten Elfstrand, Studier öfver alkaloidernas lokalisation företrädesvis inom familjen Loganiaceae. Med 2 plancher . . . . . 126.

Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper:

Hans Edfeldt, Om föremålen för den praktiska filosofiens propedevtik . 68.

Program:

Th. M. Fries, Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné. III. 56.

Redogörelse för k. universitetet i Upsala under det akademiska året 1894—95 . . . . . 88.

Offentliga föreläsningar och öfningar under året 1895. 5.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 2044 092 935 741

Digitized by Google